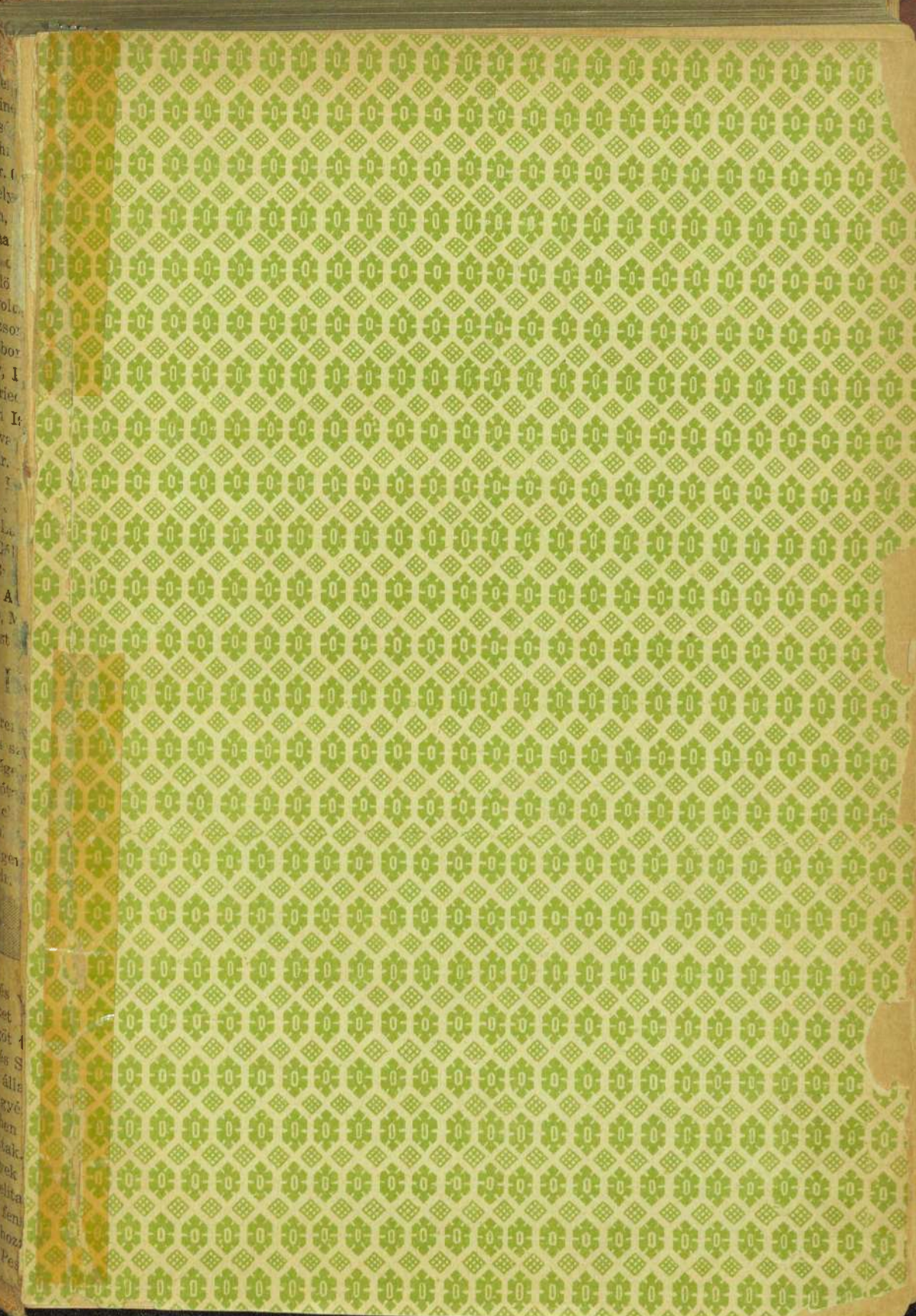

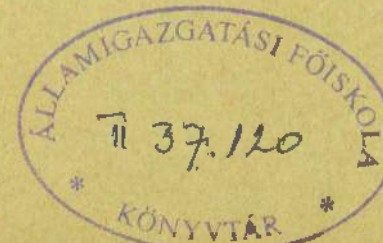

Gyula
Nárák
Jelen ve
s Ország
Szentá
Barna
Béla dr.
Mátyás
Szentá
Epp
Károly
Tamas
Ign
ezrede
bor al
Gyula
Zolt
dr. S
Weiner
Kah
Kosztá
és W
Vilny
szánc
yel
L
ban
mely
hevr
Kadia
nagy
szett
or G
ann, d
Stárk
Paucz
a köz
felet
emlék
görök
Endr
öt dr. En
terjesztette
1935. évi j
szentegyl
telek az
engőt, a
úgyhog
Ausztr

A MAGYAR
PÉNZÜGYI JOG

KÉZIKÖNYVE

MÁRFFY EDE
EGYETEMI NY. R. TANÁR

1995

2003

BUDAPEST, 1930.
GRILL KAROLY KÖNYVKIADÓVALLALATA
IV., Váci utca 78-80.

írásánál tehát a fősúlyt a magyar pénzügyi jog általános és elméleti szempontokból való megfelelő feldolgozására helyeztem. Munkám általános irányzata ezidő szerint még meglehetősen új és szokatlan a magyar pénzügyi jogi irodalom terén. Ellentétben ugyanis a magyar pénzügyi jog eddigi nagynevű művelőivel, akik pénzügyi jogunk anyagát túlnyomórészt pénzügytani alapokon dolgozták fel, munkám a tárgyalása körébe vont joganyagot mindenekelőtt is szigorúan jogászai alapokon kívánja megvilágítani. A munka összes fejtegetéseinek a kiindulópontja tehát a jogállam eszméje, és a pénzügyi közigazgatás feltétlen törvényszerűségének a követelménye.

Azok a nyomasztó anyagi viszonyok, amelyekkel ma szerencsétlen megcsónkított hazánk küzdeni kénytelen, parlamentünket arra kényszerítették, hogy egyesenes félelmetes közhatalmat adjon a magyar pénzügyi hatóságok kezébe. Mai viszonyaink között tehát fokozott fontossággal bír, a jogállam eszméjén alapuló azoknak a pénzügyi jogi institutióknak a megfelelő elméleti kiépítése, amelyek a pénzügyi hatóságok e félelmetes közhatalmának egyedül alkothatják a természetes és megbízható korlátozásait. Ennek megfelelően munkám legfőbb rendeltetésének tartottam a pénzügyi jog alapvető institúcióinak a részletes ismertetését és tárgyalását. Mindezek a fejtegetéseim természetszerűleg azon a feltevésen alapulnak, hogy az objektív pénzügyi jog rendelkezései alapján az egyesek és a pénzügyi közigazgatás orgánumai között valóságos jogviszonyok keletkeznek és hogy továbbá e jogviszonyokból azok alanyai jogosítványokat is nyerhetnek.

Azt a szerves kapcsolatot, amelyben a közigazgatási és pénzügyi jog institúciói egymással állanak, munká-

kámban sohasem tévesztettem szem elől. A jogállamban ugyanis a pénzügyi közigazgatás vezető eszméinek is ugyanazoknak kell lenniük, mint amelyek az általános közigazgatást irányítják. A pénzügyi közigazgatásnak az általános közigazgatástól való elválasztása a pénzügyi közigazgatást megfosztaná valódi alaptermészetétől és ellentétben állana a jogállam eszméjével is. A most előadott indokoknak tudja be az olvasó, ha ebben a munkámban több olyan elméleti fejtegetést is fog találni, amely már a magyar közigazgatási jogról írott tankönyvemben is benne foglaltatik.

Fejtegetéseimben, munkám kitűzött céljának megfelelően, a pénzügytani szempontokat általában mellőzöm. Ha azonban egyes kérdések megvilágítása azt feltétlenül szükségessé teszi, úgy kiterjeszkedem az azokkal kapcsolatos legfontosabb pénzügytani szempontokra is.

Amennyire azt munkám természete engedte, arra törekedtem, hogy munkámban a tételes magyar pénzügyi jog anyagát is mentől részletesebben feldolgozzam. Mindamellett az anyag kiválasztásánál figyelemmel voltam arra, hogy a munkába csak igazán fontos és olyan rendelkezések kerüljenek, amelyeknek pénzügyi közigazgatásunk szempontjából nemcsak ideiglenes, hanem állandó jelentőségük van. Eredetileg az volt a szándékom, hogy munkámban a magyar bank és hitelügyek közigazgatására, továbbá a törvényhatóságok és községek háztartásának igazgatására vonatkozó tételes rendelkezéseket is felveszem. Sajnos azonban erről a tervemről le kellett mondanom, minthogy ez az anyag-többlet a munka terjedelmét az előirányzott kereteket jóval meghaladó mértékben megnövelte volna. A tételes joganyag ismertetését és tárgyalását különválaszt-

tottam a pénzügyi jog intélcúcióira vonatkozó elméleti fejtegetéseimtől, illetőleg a tételes joganyagot munkámban mint szerves egészet, rendszeres beosztásban dolgozom fel. A pénzügyi jog annyira összefügg ugyanis a mindennapi élet állandóan fejlődő és változó viszonyai-
val, hogy a vonatkozó tételes rendelkezések csakis úgy érthetők meg, ha azokat a maguk egészében és szerves csoportosításban vesszük tudományos vizsgálat alá.

A tételes joganyag felosztásánál és az egyes közszolgáltatások elnevezésénél nem alkalmazkodhattam mindig szigorúan a pénzügytan által elfogadott alapelvekhez. Ezekre az alapelvekre a tételes magyar pénzügyi jog ugyanis, gyakorlati célszerűségi okokból, több esetben mincscn tekintettel. Nem tartottam volna célszerűnek, erőszben teljesen figyelmen kívül hagyni tételesjogunk álláspontját, illetőleg mindenáron a pénzügytan elméleti rendszerének a keresztülvételét erőszakolni, mert ezáltal fejtegetéseimet a gyakorlati életből teljesen az elmélet világába vittem volna át, ami pedig egyáltalán nem állott volna munkám érthetősége és gyakorlati használhatósága érdekében.

Munkámat egyébként is igyekeztem a gyakorlati élet számára hasznavehetővé tenni. Ahol munkámban, annak korlátolt terjedelme miatt, a tételes joganyagot csak röviden ismertethetem, ott aluljegyzésekkel mindenütt megjelölöm azokat a jogforrásokat, amelyek az illető kérdésben a gyakorlati szakembereknek is egészen részletesen megadják a kellő felvilágosításokat. Arra törekedtem továbbá, hogy elméleti fejtegetéseim a gyakorlati élet embereinek oly esetekben is útbaigazítást nyujtsanak ügyes-bajos dolgaikban, amikor a tételes jog idevonatkozólag hallgat, vagy pedig annak rendelkezései nem eléggé világosak és érthetőek.

Azok az óriási nehézségek, amelyekkel munkám úgy elméleti, mint gyakorlati részének a megírásánál kellett megküzdenem, legyenek a mentségei munkám esetleges hiányainak és fogyatékoságainak.

Budapest, 1929. december hó.

A Szerző.

TARTALOMMUTATÓ.

	Oldal
Bevezetés.	
1. §. A pénzügyi közigazgatás fogalma	1
2. §. A pénzügyi jog fogalma	7
3. §. A pénzügyi jog forrásai	11

ALTALANOS RÉSZ.

A pénzügyi jog alapfogalmai.

4. §. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége	19
5. §. A pénzügyi közigazgatási jogviszony, az ebből eredő alanyi jogosítványok és azok közigazgatási bírósági védélme	23
6. §. A pénzügyi közigazgatási aktus	31
7. §. A közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételek pénzügyi jogi természetéről általában	41
8. §. A pénzügyi jognak a közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételekre vonatkozó anyagi jogszabályai ..	47
9. §. A pénzügyi jognak a közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételekre vonatkozó alaki jogszabályai ..	54
10. §. Az állam magángazdálkodási tevékenységének a pénzügyi jogi természete	61
11. §. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének alkotmány- jogi biztosítékai	72

KÜLÖNÖS RÉSZ.

A tételes magyar pénzügyi jog.

ELSŐ FEJEZET.

A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége és ennek alkotmányjogi biztosítékai. A magyar állam pénzügyi szuverénitásának nemzetközi jogi korlátozásai.

12. §. A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége és ennek alkotmányjogi biztosítékai 82
 13. §. A magyar állam pénzügyi szuverénitásának nemzetközi jogi korlátozásai 84

MASODIK FEJEZET.

A magyar pénzügyi közigazgatás szervezete.

14. §. A magyar pénzügyi közigazgatás szervezetéről általában 95

A) A magyar pénzügyi közigazgatás központi szervei

15. §. A pénzügyminiszter, a pénzügyminiszterium és a pénzügyminiszteriumnak közvetlenül alárendelt hivatalok 98
 16. §. A m. kir. közigazgatási bíróság 101
 17. §. A legfőbb állami számvevőszék 102

B) A magyar pénzügyi közigazgatásnak a központi pénzügyi kormány alá rendelt közép- és alsófokú szervei

18. §. A pénzügyigazgatóságok 105
 19. §. Az adóhivatalok 108
 20. §. A pénzügyi közigazgatás részben eltérő szervezete Budapest székesfőváros területén 110
 21. §. A pénzügyőrség 110
 22. §. A műszaki ellenőrzés közegei 112
 23. §. A határvámok igazgatásának különös szervei 114
 24. §. A földadókataszter igazgatásának különös szervei 117
 25. §. Az állami egyedárúságok, a bányáigazgatás, a pénzverés és a fémjelzés szervei 118
 26. §. A számvevőségek 121
 27. §. Az államkincstár jogi képviselője 124

C) A főispánok a törvényhatósági és községi (városi) közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban.

28. §. A főispánok közreműködése a pénzügyi közigazgatásban 127
 29. §. A törvényhatósági közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban 128
 30. §. A községi (városi) közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban 128

D) Az adófizető állampolgárok részvétele pénzügyi közigazgatásunkban.

31. §. Az adófelszámolási bizottság 131
 32. §. A törvényhatósági közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága 133
 33. §. A törvényhatósági közigazgatási bizottság 135
 34. §. Az italmérési illethekek elleni felebbezések elbírálására alakított felszámolási bizottság 135

HARMADIK FEJEZET.

A magyar államháztartás külső alaki rendje.

35. §. A magyar államháztartás külső alaki rendjéről általában 136
 36. §. A magyar költségvetés alapelvei és annak berendezése 140
 37. §. A költségvetési törvény megalkotása. Appropriacio. Indemnitas. Exlex 143
 38. §. A költségvetési törvény végrehajtásának általános irányelvei. Tárgyi és időbeli hitelátruházás tilalma. Póthitel és rendkívüli hitel. Túlkiadás és előirányzat nélküli kiadás 146
 39. §. Az utalványozási jog és annak gyakorlása 149
 40. §. Az állami pénzkezelés 151
 41. §. Az állami bevételek és kiadások könyvelése 158
 42. §. A költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzése a számvevőségek és a legfőbb állami számvevőszék által 161
 43. §. Az állami zárószámadás berendezése és előterjesztése .. 167

NEGYEDIK FEJEZET.

A magyar államháztartás közjogi (közszolgáltatási) jellegű bevételei. Az egyenes adók.

44. §. A magyar államháztartás közjogi (közszolgáltatási) jellegű bevételeiről általában 169
 45. §. Az egyenes adókról általában 175

	Oldal
46. §. A földadó	179
I. A földadóról általában (179). II. A földadó tárgya. Földadómentességek (179). III. A földadó alanyai. A földadó kivetéséhez való jog elévülése. A földadó alapja. A földadó kulcsa (180). IV. A földadókataszter. A földadókataszter nyilvántartása (181). V. A földadó-kivetési eljárás. A kivetett földadóban évközben beállható változások. Jogorvoslatok (184). VI. A földadóra vonatkozó büntető rendelkezések. A vizitársulatokat és érdekeltségeket megillető földadókedvezmények. A földadó után szedhető adópótlékok (186).	
47. §. A házadó	187
I. A házadóról általában (187). II. A házadó tárgya. A házadómentességek nemei. Állandó és ideiglenes házadómentességek (188). III. A házadó alanya. A házadó alapja. A házadó kivetéséhez való jog elévülése. A házadó kulcsa (190). IV. A házadó kivetési eljárás. Jogorvoslatok. Büntető határozatok (192).	
48. §. A kereseti adó	193
I. A kereseti adóról általában (193). II. A kereseti adó nemei. Az általános kereseti adó tárgya. Az alkalmazottak kereseti adójának tárgya. A kereseti adó alá nem tartozó jövedelmek (194). III. Állandó és ideiglenes mentességek a kereseti adó alól. A külföldi telepek megadóztatása. A külföldön lakók belföldi telepeinek megadóztatása. A telep fogalmának meghatározása. Az adókötelezettség kezdete és megszűnése. A kereseti adó kivetéséhez való jog elévülése (195). IV. Az adóalap meghatározása. Az adó kulcsa (197). V. Az általános kereseti adó bevallása. Az adó rögzítése. Az adóztatás helye. Az adó kivetése, a m. kir. adóhivatal által (199). VI. Évközi változások. Az alkalmazottak kereseti adójának levonása. Jogorvoslatok. Büntető határozatok. Vegyes rendelkezések (201).	
49. §. A társulati adó	205
I. A társulati adóról általában (205). II. Társulati adókötelezettség. Tantiémadó. Állandó és ideiglenes adómentességek. Az adókötelezettség kezdete és megszűnése. Az adó kivetéséhez való jog elévülése (206). III. Az adóalap meghatározása. Az adó kulcsa (208). IV. A társulat (tantiém) adóköteles nyereség, javadalmazás bevallása. A vállalat keletkezésének, működésének megkezdésének, valamint a vállalat megszűnésének a bejelentése. Az adókivetés helye és módja (212). V. Évközi változások. Jogorvoslatok. Büntető rendelkezések. Vegyes rendelkezések (213).	

	Oldal
50. §. A jövedelemadó	215
I. A jövedelemadóról általában (215). II. A jövedelemadó alanyai. Adókötelezettség terjedelme. Jövedelemadó mentességek. Jövedelemadó alá nem eső jövedelmek. Jövedelemadó kivetéséhez való jog elévülése (216). III. Az adóköteles jövedelem meghatározása (218). IV. A jövedelemadó kulcsa (221).	
51. §. A vagyoadó	221
I. A vagyoadóról általában (221). II. A vagyoadó alanyai. Vagyoadómentességek. Adókötelezettség terjedelme. A vagyoadó kivetéséhez való jog elévülése (222). III. Az adóköteles vagyonnak és a vagyon értékének a meghatározása (224). IV. A vagyoadó kulcsa (226). V. A jövedelem- és vagyoadó bevallása. A megadóztatás helye. A jövedelem- és vagyoadó rögzítése. Az adókötelesek összeírása. Az adó kivetése (226). VI. Évközi változások. Jogorvoslatok. Büntetőhatározatok. Vegyes rendelkezések (229).	
52. §. A rokkantellátási adó	232
53. §. A vagyonváltás	233

ÖTÖDIK FEJEZET.

A forgalmi adók.

54. §. A forgalmi adóról általában	237
55. §. Az általános forgalmi adó	238
I. Az általános forgalmi adóról általában (238). II. Az általános forgalmi adó alanyai. Az adó tárgya (240). III. Az általános forgalmi adó alapja. Fizetési kötelezettség. Az általános forgalmi adó kulcsa (242). IV. A városok és községek részesedése az általános forgalmi adó jövedelméből (243). V. Általános forgalmi adó váltások. Vámforgalmi adó. Kivitel és átvitel (244). VI. A forgalmi adókötelesek összeírása és nyilvántartása. Adókivetési időszak. Könyvvezetési kötelezettség. Adatszolgáltatási kötelezettség. Az adóalapnak becslés útján való megállapítása (246). VII. Az általános forgalmi adó átalányozása. Az adólerovás módjai. Az adó belyesbítése. Ellenőrzés és helyszíni vizsgálat. Jogorvoslatok (248). VIII. Adópótlék és felemelt adó. Büntető rendelkezések (250).	
56. §. A cukorrépa után fizetendő forgalmi adó	251
57. §. A fénnyüzési forgalmi adó	251
I. A fénnyüzési forgalmi adóról általában (251). II. A fénnyüzési forgalmi adó tárgya. Adómentességek. Az	

	Oldal
adó alapja. Az adó kulcsa. Adófizetési kötelezettség (252). III. A vámkülfölddel való forgalom. Bejelentési kötelezettség. Könyvvezetési kötelezettség (raktárkönyv, megrendelési könyv, napló, számlakönyv, eladási bárca, adóvallomási ív). Az adó befizetése. Jogorvoslatok. Büntető rendelkezések (255).	
58. §. Az értékpapírforgalmi adó	258
I. Az értékpapírforgalmi adóról általában (258). II. Az értékpapírforgalmi adó tárgya. Adómentességek. Adókötelezettség. Az adó alapja. Az adó kulcsa (258). III. Az adó lerovása szempontjából megkülönböztetendő tőzsdei ügyletek. Az adó közvetlen (kézpénzben való) és közvetett (bélyegjegyekkel való) lerovása. Az adóteher viselése. Büntető rendelkezések (259).	

HATODIK FEJEZET.

A fogyasztási adók.

59. §. A fogyasztási adókról általában	261
60. §. A szeszadó	265
I. A szeszadóról általában (265). II. A szeszadó nemei és mértéke. A sajtolt élesztő utáni adó. Mentesség a szeszfogyasztási adó alól. A szesz értékesítése. Termelési időszak (269). III. A szeszadó biztosítása (270). IV. A szeszfőzdek felosztása (271). V. A termelési adó alá eső szeszfőzdek. (Gyümölcseszszfőzdek.) (271). VI. A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdek (273). VII. A termelt alkoholmennyiség megállapítása. Az adófizetés módja (274). VIII. A szesz elszállítása és utalása (275). IX. Szeszszabadmagánraktárak. Szeszszabadközraktárak. Szeszfinomítás (276). X. A szeszadó esedékessége és hitelezése (277). XI. Büntető határozatok (277).	
61. §. A söradó	278
I. A söradóról általában (278). II. A söradó tárgya és mérve. Söradóleengedés (279). III. A söradó biztosítása (280). IV. A söradó esedékessége. Hitelezése. Adóvisszatérítés. Büntető határozatok (281).	
62. §. A cukoradó	282
I. A cukoradóról általában (282). II. A cukoradó tárgya és mérve. Adómentesség (284). III. A cukoradó biztosítása (285). IV. Az adó esedékessége. Adóhitel. Cukorszabadmagánraktárak. Büntető határozatok (286).	

	Oldal
63. §. Az ásványolajadó	287
I. Az ásványolajadóról általában (287). II. Az ásványolajadó tárgya és mérve. Adómentesség (288). III. Az ásványolajadó biztosítása (289). IV. Az adó esedékessége. Adóhitel. Büntető határozatok (290).	
64. §. A gyújtószeradó	290
I. A gyújtószeradó tárgya és mérve (291). II. A gyújtószeradó biztosítása (291). III. A gyújtószerszámok megadóztatása. A gyufa és gyújtószerszám forgalmának ellenőrzése (292). IV. A tűzkö után fizetendő gyújtószeradó és kincstári árrészesedés. Büntető rendelkezések (292).	
65. §. A szivarkahüvely és szivarkapapíradó	293

HETEDIK FEJEZET.

Az állami jövedékek.

66. §. Az állami jövedékekről általában	294
67. §. A dohányjüvedékek	295
I. A dohányjüvedékekről általában (295). II. Dohánytermesztés engedélyezése. A dohánytermesztés hivatalos ellenőrzése. Előlegek és kölcsönök a dohánytermesztők részére. A termelt dohány beváltása a dohányjüvedék által (297). III. A dohánygyártás (299). IV. A dohány és dohánygyártmányok forgalombahozatala (300). V. Büntető határozatok (302).	
68. §. A sójüvedék	303
69. §. Az italmérési jüvedék	305
I. Az italmérési jüvedékekről általában (305). II. Az italmérési jüvedékre vonatkozó általános jellegü törvényes rendelkezések (305). III. Az italmérési engedély kiadása (306). IV. Az italmérési engedély megszűnése, illetve elvonása és az italmérési illetékek. Büntető határozatok (309).	
70. §. A mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsága	310
I. A mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsági jogának lényege (310). II. A mesterséges édesítőszeres gyártása, árúsítása és felhasználása (312). III. Engedély, illeték. Behozatal és átvitel. Büntető rendelkezések (311).	
71. §. A lottójüvedék	312
72. §. A fémjelzési jüvedék	313
73. §. A lóporjüvedék	316

	Oldal
74. §. A káliumsók, az ásványolajfélék és a földgáz egyedárúsága	317

NYOLCADIK FEJEZET.

A határvámok.

75. §. A határvámokról általában	317
76. §. A magyar autonóm vámtarifa	319
77. §. Vámmentességek. Behozatali, kiviteli és átviteli tilalmak és forgalmi korlátozások	321
I. Vámmentességek (321). II. Behozatali, kiviteli és átviteli tilalmak és forgalmi korlátozások (323).	
78. §. A magyar vámeljárás	323
I. A vámeljárásra vonatkozó általános határozmányok (323). II. A vámeljárás fajtái (325). III. Különös rendelkezések egyes szállítási és közlekedési módokra (329). IV. A vámfizetési kötelezettség (331). V. A vámjövedéki kihágások (334).	

KILENCEDIK FEJEZET.

Az illetékek és a díjak.

79. §. Az illetékek és díjakról általában	336
80. §. A vagyonátruházási illetékek	338
I. A vagyonátruházási illetékekről általában (338). II. A vagyonátruházási illetékek nemei. Azok kiszabásának alapja. Mentességek a vagyonátruházási illetékek alól. Az illetékkövetelési jog területi hatálya (339). III. Elévülés. Az illetékek fizetésére kötelezettek. Dologi kezesség (341). IV. Értékelési szabályok. Szakértői becslés. Az ingatlanok legkisebb értéke. Ingóságok, értékpapírok, szolgáltatások értékelése (342). V. Eljárási szabályok. Bejelentési kötelezettség (343). VI. Az illeték lerovása bélyeggel, a fizetési meghagyás, az illeték befizetése. Jogorvoslatok (344). VII. Az öröklési illeték mértékét megállapító különös jogszabályok. Általános elvek. Az illeték kiszabásának alapja. Az illeték kulcsa (345). VIII. Az ajándékozási illeték mértékét megállapító különös jogszabályok. Általános elvek. Az illeték kiszabásának alapja. Az illeték kulcsa (346). IX. Az ingyenes vagyonátruházások illetékének mértékét megállapító különös jogszabá-	

	Oldal
lyok (346). X. A visszerthes vagyonátruházások illetékének mértékét megállapító különös jogszabályok. A visszerthes ingatlanvagyonátruházási illeték kulcsa. Adásvétel. Csereszerződések (347). XI. Az illetékegyenérték alanyai. Tárgya, kulcsa, kiszabásának alapja. Mentességek és kedvezmények. A kiszabás érvényességének ideje. A fizetési kötelezettség kezdete (347).	
81. §. Az okirati illetékek	348
I. Az okirati illetékekről általában (348). II. Az okirati illetékek tárgya és mérve. Az illetékmentesség általános szabályai. Személyes és tárgyi illetékmentességek. Az illetékkiszabási jog elévülése. Az okirati illetékek alapjául szolgáló értékek megállapítása (349). III. Az okirati illetékek lerovásának módjai. Az illetékek lerovása kincstári bélyeges nyomtatványok, vagy bélyegek használata által. Az okirati illeték pénzben való fizetése (351). IV. Az okirati illetékek nevezetesebb nemeiről egyenként (Az okirati illetékek mértékét megállapító különös jogszabályok.) (354).	
82. §. A törvénykezési illetékek	358
I. A törvénykezési illetékekről általában (358). II. A törvénykezési illetékeknél az érték megállapítása. Az illeték lerovásának módja és időpontja. Az illeték fizetésére kötelezettek (359). III. Illetékmentesség szegénységi jog alapján. Az illeték feljegyzése. Felémelt illeték (360). IV. A törvénykezési illetékek mérve a peres eljárásban és a telekkönyvi bejegyzési illetékek (361).	
83. §. A közigazgatási illetékek és a díjak	363
I. A közigazgatási illetékekről és a díjakról általában (363). II. A közigazgatási illetékek nevezetesebb nemeiről egyenként (364). III. A díjak nevezetesebb nemeiről egyenként (366).	
 TIZEDIK FEJEZET. 	
<i>A magyar állami vagyon és állami üzemek. A magyar államadóságok ügye (ideértve a jövátétel kérdését is).</i>	
84. §. Az állami vagyon és az állami üzemek kezelése	367
85. §. A magyar államadóságok ügyének jelenlegi állapota ..	373
86. §. A jövátétel (reparation) ügye	379
87. §. A magyar államadóságok ügyének pénzügyi igazgatása	383

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Oldal

A közzadók kezelése.

88. §. A közzadók kezelésére vonatkozó tétel rendelkezésekről általában 387
89. §. A közzadók kezelésére vonatkozó általános határozmányok. Kivetés. Könyvelés és nyilvántartás 388
- I. A közzadók kezelő hatóságok és hivatalok. A közszolgáltatások együttes kezelése (388). II. Az adókiivetésnél az adózók, tanúk és szakértők meghallgatása. Tanúkihallgatás. Könyvvizsgálat és helyszíni szemle. A tanúk, szakértők költségei (389). III. Adókiivetési előmunkálatok. Adóalanyok és adótárgyak összeírása. Állami egyenesadók kiivetési lajstromai. Adótörlesztés, adómérséklés és adóhelyesbbités (390.) IV. Könyvelő és nyilvántartó hatóságok. A közzadók adókönyve. Közzadók adófizetési iv. Egyénekenkénti adószámolás (391).
90. §. Esedékesség. Befizetés. Halasztás. Kézbesítés. Jogorvoslati eljárás 392
- I. Rendes esedékesség. Eltérő esedékesség. Fizetés határnapja és a befizetés napja. Késedelmi kamatok. Tévesen befizetett közzadók visszatérítése (392). II. Az együttesen kezelt közzadók fizetési helye és módja. A közzadók beszédésére jogosult közzadók. A közzadók befolyó összegek beszállítása (394). III. Fizetési kedvezmények. Kézbesítés (395). IV. Jogorvoslati hatóságok. A jogorvoslat halasztó hatálya. Jogorvoslatok határideje és beadásának helye. Igazolási kérelem (397).
91. §. Büntető rendelkezések. A mulasztásból eredő költségek megtérítése 398
- I. Büntető rendelkezések (398). II. Munkaerő kirendelése. A behajtás elhanyagolása miatt kimondott felelősség. Adókezelési jutalom (399).

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A végrehajtási eljárás.

92. §. A magyar végrehajtási eljárásról általában 401
93. §. A pénzügyi végrehajtási eljárásra vonatkozó általános határozmányok 403
- I. A végrehajtási eljárás fogantatására hivatott közzadók (403). II. A végrehajtási eljárás elrendelésének helye. A végrehajtás fokozatai (403).

Oldal

94. §. A megintés és a zálogolás 404
- I. A megintés (404). II. A zálogolásról általában. A zálogolás tárgyai és annak sorrendje (404). III. A zálogolás alkalmával követendő eljárás. A zálogoláshoz felvett jegyzőkönyv. A lezálogolt tárgyakra nézve támasztott tulajdoni igények. A zálogolás feloldása (406).
95. §. Árverés ingóságokra. Végrehajtás az ingatlanokra és azok hasznélvezetére 410
- I. Az árverés kitűzése és kihirdetése. Az árverés megtartásának módja (410).
96. §. A behajtással járó költségek. A behajtás ellenőrzése. A közzadók biztosítása, elsőbbsége, elévülése és törölése. A végrehajtási eljárás felfüggesztése. Állami közzadók kirendelése 413
- I. A behajtással járó költségek. A behajtás ellenőrzése. Állami közzadók kirendelése. A végrehajtási eljárás felfüggesztése (413). II. A közzadók telekkönyvi biztosítása. A közzadók soronkívüli biztosítása és behajtása (414). III. A közzadók érvényesítése és elsőbbsége ingatlan végrehajtás és csőd esetén (415). IV. Felelősség vagyónátruházások esetében. Egyetemesség (416). V. Elévülés. A behajthatatlan közzadók törölése (417).

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A pénzügyi jövedéki büntetőjog és eljárás.

97. §. A pénzügyi jövedéki büntetőjogról és eljárásról általában 419
- I. A pénzügyi jövedéki kihágások fogalma és felosztása (419). II. A pénzügyi jövedéki kihágások elbírálására hivatott fórumok (422). III. A pénzügyi jövedéki kihágásokra vonatkozó jogforrásaink (423).
98. §. A pénzügyi jövedéki büntetőjog anyagi jogi rendelkezései 425
- I. A pénzügyi jövedéki büntetőjog anyagi jogi rendelkezéseinek hatálya terület és személyek tekintetében (425). II. A jövedéki kihágások büntetése (425). III. Kísérlet. Részeség. Bünpártolás. Orgazdaság. Fiatalkorú büntettesek. A jogszabályok nemtudása (427). IV. Halmazat. A jövedéki büntetőeljárást kizáró okok. Szavatosság (428).
99. §. A jövedéki büntető eljárásnak előkészítő (pénzügyi hatóság előtti) része 430

	Oldal
I. Általános rendelkezések. Hatáskör, illetékes hatóságok (430). II. A jövedéki kihágásokra vonatkozó feljelentések. Nyomozás és a tényleírás felvétele (431). III. Lefoglalás. Elkobzás. Házkutatás. Személymotosítás. Letartóztatás. Vizsgálat. Tanúk. Szemle. Szakértők. A terhelt kihallgatása, A vizsgálat befejezése. Zárókérdés (433). IV. A jövedéki büntető eljárás mellőzése (433).	
100. §. A jövedéki büntető eljárásnak bíróság előtti része ..	435
I. A jövedéki büntető eljárásnak bíróság előtti részéről általában (435). II. Szervezet, Hatáskör (435).	
101. §. Az adócsalás	436

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Valuta és pénzügyeink. A Magyar Nemzeti Bank.

102. §. A pengőérték megállapítása és az ezzel összefüggő kérdések	438
103. §. A Magyar Nemzeti Bank	443
<i>A pénzügyi jog irodalma az egyes országokban</i>	<i>447</i>

Bevezetés.

1. §. A pénzügyi közigazgatás fogalma.¹

I. A közigazgatás a maga bonyolult és nehéz feladatait csakis úgy tudja sikeresen megoldani, ha rendelkezik az, e feladatok megoldásánál nélkülözhetetlen, segítő eszközök felett. Bizonyos, hogy a közigazgatás e segítő eszközei között a legnagyobb szerepet a közigazgatás kényszerítő hatalma játssza. Enélkül a kényszerítő hatalom, parancsolási jog (imperium) nélkül, közigazgatási tevékenység nem is képzelhető el.

Ámde a modern államban nem lehet a közigazgatást kizárólag csak a kényszerre alapítani. Bizonyos közigazgatási feladatok természete megköveteli ugyanis, hogy a törvényhozás, az azok megoldásánál való közreműködésre, az egyes állampolgárokat ne kényszer-

¹ A pénzügyi közigazgatás és a pénzügyi jog elméleti kérdéseivel foglalkozó, általános irányú tudományos irodalmi műveket feleslegesnek tartottuk munkánk megfelelő helyein is, aluljegyzésekben részletesen elősorolni. Érészben csak utalunk tehát a munkánkhoz csatolt bibliográfiai utmutatóban foglaltakra. A kö-

vetkezőkben ezekre a művekre csak akkor fogunk hivatkozni, ha egyes fejtegetéseikre kifejezetten fel akarjuk hívni az olvasó figyelmét. A speciális pénzügyi közigazgatási kérdésekkel foglalkozó dolgozatokat ellenben nem az általános irodalmi utmutatóban, hanem rendszerint munkánk illető helyein említjük meg.

rel szorítsa, hanem a közreműködésre való készséget az állampolgárok szabad akaratára bízva, illetőleg az ilyen természetű közigazgatási feladatok megoldásánál a közigazgatás másik hatalmas segítő eszközét, a pénzt vegye alkalmazásba. A jogállam alapelve, hogy egy állampolgár sem kötelezhető arra, hogy a köz érdekében, a többi állampolgároknál nagyobb áldozatokat hozzon. Ha ez mégsem kerülhető el, úgy a köznek az egyes állampolgár különös áldozatait anyagilag, megfelelő módon, kárpótolnia kell. Vagyis a modern közigazgatás nélkülözhetetlen feltétele, hogy a közigazgatási hatóságoknak rendelkezésükre álljanak azok az anyagi eszközök is, amelyekkel a közigazgatási kényszer közvetlen alkalmazása nélkül is, megszereshetik a közigazgatás személyi és dologi szükségleteit.

Az alkotmánynak a közigazgatási hatóságokat ennélfogva arra is fel kell jogosítania, hogy különös közigazgatási tevékenység útján, gondoskodhassanak a közigazgatás céljaira nélkülözhetetlen anyagi eszközök előteremtéséről. A közigazgatási hatóságoknak ezt a különös tevékenységét nevezzük pénzügyi közigazgatásnak.

II. Alapjában véve a pénzügyi közigazgatás nem egyéb mint gazdálkodás; a gazdálkodásnak azonban egészen különös neme, amely a magángazdálkodástól több tekintetben eltér. Ezek az eltérések a pénzügyi közigazgatás és a magángazdálkodás egymástól teljesen különböző céljaiból erednek. A magángazdálkodás kizárólagos célja, hogy az illető gazdálkodási tevékenység mentől nagyobb tiszta jövedelmet hajtson a vállalkozónak. Ha tehát a magángazdálkodási tevékenység nem produktív, úgy a vállalkozó kénytelen azt sürgősen beszüntetni. A pénzügyi közigazgatás ellenben csakis azért folytat gazdálkodási tevékenységet, hogy megszeresse azokat az anyagi eszközöket, amelyekre a közigazgatás zavartalan menetének biztosítása érdekében feltétlenül szüksége van. A pénzügyi közigazgatás nem tekinti ennél fogva céljának a tiszta jövedelemnek mindenáron való fokozását, hanem a közigazgatási ki-

adások nagyságától teszi függővé, hogy milyen mérvű bevételek előteremtésére törekedjék.

További eltérés a pénzügyi közigazgatás tevékenysége és a magángazdálkodás között a bevételek előteremtésének módja tekintetében mutatkozik. A magángazdálkodó bevételekre, illetőleg tiszta jövedelemre csakis úgy tehet szert, ha gazdálkodása által új javakat és értékeket tud termelni. Igaz ugyan, hogy a pénzügyi közigazgatás is szokott, kisebb keretek között ilyen, kizárólag lukratív célú, gazdálkodási tevékenységet folytatni; a szükségelt bevételek legnagyobb részét azonban sajátos módon, kényszer útján teremti elő. E célból az alkotmány kifejezetten felhatalmazza a pénzügyi hatóságokat, hogy az imperiumuk alá tartozó egyénektől, meghatározott közszolgáltatásokat követelhessenek. Nem szenved kétséget, hogy a pénzügyi közigazgatásnak az a tevékenysége, amely az állami bevételeknek kényszer útján való előteremtésére irányul, egészen más jogász elbírálás alá esik, mint a közvetlenül produktív magángazdálkodás.

A magángazdálkodás és a pénzügyi közigazgatás között jelentékeny eltérés az is, hogy a magángazdálkodás lényegéhez nemcsak a bevételek előteremtése tartozik, hanem az összes, a gazdálkodás kapcsán felmerülő kiadások kielégítése is. A pénzügyi közigazgatás hatáskörébe ellenben csakis a közigazgatás céljaira megkívánt bevételek előteremtése van utalva. Magától értetődik, hogy a pénzügyi közigazgatás hatáskörébe tartozik azoknak a kiadásoknak a folyósítása, amelyek saját bevételeinek előteremtése céljából használatnak fel. Az általános közigazgatás céljaira szolgáló kiadások rendeltetésszerű felhasználása azonban a közigazgatás többi ágazatainak a legfontosabb feladata. A pénzügyi közigazgatás a szükséges anyagi eszközöket egy összegben bocsátja az egyes közigazgatási szervek rendelkezésére. Amikor tehát pénzügyi közigazgatásról szólunk akkor, egyes kivételektől eltekintve, általában a pénzügyi hatóságoknak csakis arra a tevékenységére gondolunk, amely a közbevételek előteremtésére irányul.

III. Az előadottakból világos, hogy a pénzügyi közgazgatás épen úgy közgazgatási tevékenység, mint a közgazgatás bármely másik ágazatának a működése. A pénzügyi közgazgatás jogi alaptermészete is ugyanaz tehát, mint a közgazgatás egyéb ágazataié. Mindamellett nem vonható azonban kétségbe, hogy a pénzügyi közgazgatásnak, speciális jellegű feladatkörénél fogva, megvannak a maga közgazgatási jogi sajátosságai, amelyek annak sokkal nagyobb önállóságot biztosítanak a közgazgatás szervezetében, mint aminő önállósága a közgazgatás egyéb ágazatainak van. Semmiesetre sem jelenti azonban ez az önállóság azt, hogy a pénzügyi közgazgatást teljesen függetleníteni lehet, vagy kell az általános közgazgatástól. A pénzügyi közgazgatásnak az általános közgazgatástól való ez a teljes elválasztása ugyanis a pénzügyi közgazgatást megfosztaná valódi alaptermészetétől és ellentétben állana a jogállam alapeszméjével is. A jogállamban a pénzügyi közgazgatás vezető eszméinek is ugyanazoknak kell lenniük, mint amelyek az általános közgazgatást irányítják. Annak az oka, hogy az általános és a pénzügyi közgazgatás, imént vázolt egymásközötti szoros kapcsolata, a mindennapi életben kellőképpen nem szokott kifejezésre jutni, elsősorban abban keresendő, hogy a pénzügyi közgazgatást a modern államban, külön erre az élethivatásra kiképzett szakemberek tudják csak vezetni és irányítani.

A pénzügyi közgazgatás alapja az alkotmány, illetőleg a törvényhozás által a pénzügyi hatóságoknak biztosított közhatalom (imperium), amelynek erejénél fogva azok a joghatóságuk körébe tartozó egyénektől meghatározott közszolgáltatásokat követelhetnek. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy ez a közhatalom igen messzemenő beavatkozás az egyes egyének magánviszonyaiba. Arranézeve, hogy a modern államban minő határig terjedjen a törvényhozásnak ez a beavatkozása az egyéni magángazdálkodási tevékenységbe, általános érvényű jogi korlátozásokat felállítani nem tudunk. A pénzügytan tudománya van hivatva az idevonatkozó

tudományos igazságok kutatására. Sajnos azonban, a dolog természeténél fogva, a pénzügytan tudománya sem lesz sohasem képes arra, hogy ebben a kérdésben az államférfiaknak abszolút érvényű útbaigazításokat adjon, minthogy az erre a kérdésre adandó válasz nagy mértékben fog függni a gyakorlati élet viszonyainak minden kori alakulásától is. A beavatkozás helyes mértékének a megtalálása minden időkben egyike volt és lesz a legnehezebb államférfiúi feladatoknak.²

IV. A pénzügyi közgazgatás, az előadottak értelmében nem egyéb, mint a közgazgatás különös tevékenysége, amelynek célja a közszükségletek fedezésére megkívántató bevételek előteremtése és kezelése. Ez a tevékenység a szó legszorosabb értelmében vett végrehajtási funkció, mert hiszen annak hivatása az állam céljainak a konkrét megvalósítása. Alkotmányunk ennél fogva a pénzügyi közgazgatási funkciók ellátását igen helyesen és az államhatalmak elválasztása elméletének megfelelően, épen úgy a végrehajtó államhatalom hatáskörébe utalja, mint a közgazgatás összes egyéb ténykedéseit. Idevonatkozólag ezidőszertint érvénybenálló törvényeink azonban, gyakorlati célszerűségi okokból, az államhatalmak elválasztásának elméleti követelményeit (úgy mint az általános közgazgatásnál) több tekintetben figyelmen kívül hagyják. Nevezetesen a pénzügyi hatóságokat messzemenő szabályalkotási (rendeletkibocsátási) jogkörrel ruházzák fel, továbbá jelentős hatáskört biztosítanak azoknak a pénzügyi törvények ellen elkövetett jövedéki kihágások megtorlása körül is. Nem egészen következetes továbbá, a törvényeink értelmében, a pénzügyi hatóságoknak kijelölt pénzügyi közgazgatási hatáskör azért sem, mert pénzügyi hatóságaink hatáskörébe van utalva igen sok olyan ügy ellátása, amely határozottan nem pénzügyi, hanem általános közgazgatási jelleggel bír és viszont számtalan kifejezetten

² A közgazgatási közérdek fogalmáról l. különösen Tomcsányi Móríc: A magyar köz-

igazgatási jog alapintézményei. Budapest, 1926. 9. old.

pénzügyi jellegű kérdés megoldása pedig az általános közigazgatási hatóságok feladata.

Mindezekfolytán a pénzügyi közigazgatás fogalma egészen más lesz elméleti, mint tételesjogi szempontokból. Elméleti szempontokból a pénzügyi közigazgatás osakis a közszükségletek fedezésre megkívántató bevételek előteremtésére és kezelésére vonatkozó végrehajtási funkciókat jelenti. Tételesjogi értelemben ellenben a pénzügyi közigazgatás fogalma alá kell sorolnunk mindazokat a cselekvősegeket, amelyeknek a végzését a tételesjog, tekintet nélkül azok elméleti természetére, a magyar pénzügyi hatóságok hatáskörébe utalja. A magyar pénzügyi közigazgatás fogalmát mi a következőkben mindig ebben az utóbbi, vagyis tételesjogi értelemben fogjuk használni.

A pénzügyi közigazgatás most adott definícióját még több tekintetben ki kell egészítenünk.

A szoros értelemben vett pénzügyi közigazgatási funkciók közé nem sorolhatjuk a pénzügyi jellegű kormányzati ténykedéseket, amelyek a pénzügyi közigazgatás legfőbb vezetésére és irányítására vonatkoznak.

A pénzügyi közigazgatás funkcióinak az ellátása, törvényeink értelmében, elsősorban is a közigazgatás külön e célból felállított állami szerveire, a pénzügyi hatóságokra van bízva. Törvényhozásunk azonban, gyakorlati célszerűségi okokból, ezt a hatáskört önkormányzati közigazgatási alakulatokra, sőt közérdekű magán-egyesülésekre is átruházza. Nem szorul bizonyításra, hogy ezeknek a pénzügyi tevékenysége épen úgy pénzügyi közigazgatásnak tekintendő, mint az állami pénzügyi hatóságok eljárása.

A pénzügyi közigazgatás funkcióinak a legnagyobb része olyan természetű, hogy az azokkal kapcsolatosan keletkező jogviszonyokban az egyes egyén, a pénzügyi hatóságokkal szemben, nem jelentkezik egyenlő jogalanyként, hanem csak mint a pénzügyi hatóságoknak feltétlenül alárendelt fél. Másszóval a pénzügyi hatóságok ilyen esetekben, a törvények korlátai között gyakorolható, egyoldalú parancsolási jog-

gal (imperium) vannak felruházva. A pénzügyi hatóságok ezt az imperiumot sok esetben nem veszik igénybe, hanem alárendelik magukat az állam magánjogi rendjének, épen úgy, mint az egyes állampolgárok. A pénzügyi hatóságoknak ezek a magánjogi természetű aktusai természetesen szintén a pénzügyi közigazgatás fogalma alá tartoznak. Jogi szempontból egészen más elbírálás alá esnek azonban, mint a pénzügyi hatóságok felsőbbbségi aktusai.

2. §. A pénzügyi jog fogalma.³

I. A pénzügyi közigazgatás, amint azt az előzőkben már megállapítottuk, alapjában véve gazdálkodás; a gazdálkodásnak egészen különleges neme. Ennek természetes következménye, hogy azoknak a teendőknek jórésze, amelyeket a pénzügyi közigazgatásnak kell végeznie, jogi szabályozás tárgyát nem képezheti. Mindamellett, tekintettel arra, hogy a pénzügyi hatóságok bevételeik legnagyobb részét kényszer útján szerzik meg, a pénzügyi közigazgatás céljaira szolgáló intézmények között a legfontosabb szerepet mégis csak kétségtől a jog játssza.

A pénzügyi közigazgatás céljaira a közigazgatási jognak egy külön ága, a pénzügyi jog alakult ki. A pénzügyi közigazgatás azonban a maga céljaira felhasználhatja a magán- és a büntetőjogot is. Ezáltal azonban az így keletkező jogviszonyok sohasem veszítik el eredeti természetüket, illetőleg nem változnak át pénzügyi jogi jogviszonyokká. Semmi elvi akadály sincsen továbbá annak sem, hogy a törvényhozás a magán-, illetőleg a büntetőjogi törvények bizonyos határozmányait, a pénzügyi közigazgatás speciális érdekeinek biztosítására, különleges rendelkezésekkel ki ne egészíthesse.

³ Kmety Károly: A magyar közigazgatási és pénzügyi jog kézikönyve. Budapest, 1927. II. 1.; O. Mayer: Deutsches Verwaltungsrecht. Leipzig. 1924. I.

315.; Fleiner Fritz: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts. Tübingen. 1928. 414. Walter Jellinek: Verwaltungsrecht. Berlin 1928. 370.

E különleges rendelkezések sem szüntetik meg azonban az illető jogszabályok magán-, illetőleg büntetőjogi természetét.

A pénzügyi jog tehát csakis azoknak a sajátos jogszabályoknak az összessége, amelyek a pénzügyi közigazgatás szervezetét, feladatait, valamint a pénzügyi közigazgatást végző hatósági szervek és az egyes állampolgárok közötti jogviszonyokat szabályozzák. Tételesjogi értelemben a pénzügyi jog fogalma némileg eltér annak fenti, elméleti értelemben adott meghatározásától. Tételesjogi értelemben a pénzügyi joghoz számítjuk ugyanis azokat a jogszabályokat is, amelyeknek a megvalósítását a törvényhozás, szintén a pénzügyi közigazgatás szerveire bízta ugyan, de amelyek az államhatalmak elválasztásának elmélete értelmében vagy a törvényhozó, vagy pedig a birói államhatalmak szervei által volnának végzendők. A következőkben mi a pénzügyi jog fogalmát mindig csak tételesjogi értelemben fogjuk alkalmazni.

II. A pénzügyi jog lényegében véve közigazgatási jog. A pénzügyi közigazgatásra vonatkozó jogszabályok, a dolog természeténél fogva, olyan sajátos tulajdonságokkal bírnak azonban, hogy ennek következtében a közigazgatási jog keretén belül jelentékeny önállóságra tesznek szert. A pénzügyi jog helyzetére nézve a közjogi jogtudományok között, továbbá a pénzügyi jog viszonyára nézve az alkotmányjoghoz, a magánjoghoz és a büntetőjoghoz, teljesen ugyanazok állanak, mint a közigazgatási jogra. Vannak akik azt vitatják, hogy a pénzügyi jog egészen önálló jogi studium, amelyet nem szabad a közigazgatási jog keretében tárgyalni. A pénzügyi jog intézményének beható vizsgálata arról győzhet meg bennünket, hogy lényegében a pénzügyi közigazgatást is az általános közigazgatással teljesen azonos természetű közigazgatásjogi alapelveknek kell irányítaniuk. Az észszerű munkamegosztás elvét azonban természetesen a pénzügyi jog művelésénél is alkalmazni kell s ennél fogva feltétlenül kívánatos, hogy a pénzügyi joggal nemcsak gyakorlati, hanem el-

méleti szempontokból is külön szakemberek foglalkozzanak. Amde a kiindulópontnak úgy a közigazgatási, mint a pénzügyi jog művelésénél feltétlenül ugyanannak kell lennie. Aki a pénzügyi joggal tudományos szempontokból kíván foglalkozni, annak a pénzügyi jog, napról-napra félelmetesebb arányokban szaporodó óriási anyagában, mindenekelőtt a pénzügyi jog intézményeit kell kutatnia. Ezek az intézmények pedig nem lehetnek mások, mint a közigazgatási jog intézményei. Mert hiszen úgy a modern közigazgatási jog, mint a modern pénzügyi jog összes intézményei, a jogállam eszméjére vannak alapítva. Ennek tudható be az, hogy ha egymástól teljesen függetlenül kutatunk a közigazgatási és a pénzügyi jog intézményei után, rendszerint ugyanarra az eredményre jutunk.

III. Az előadottakból következik, hogy a pénzügyi jog közeli rokonságban áll a jogtudományok összes közjogi jellegű ágival, mindenekelőtt pedig az alkotmányjoggal. Segédtudományai közül különösen a pénzügytan, közgazdaságtan és a statisztika említendők. E segédtudományok között a legnagyobb fontossággal természetesen a pénzügytan bír, amely a pénzügyi közigazgatás kérdéseivel „de lege ferenda” foglalkozik. Mi a következőkben a magyar pénzügyi jog anyagára, a pénzügytan alapelveinek beható ismeretét feltételezve, munkánk kitűzött céljának megfelelően, csakis „de lege lata” leszünk tekintettel. Mindamellett ott, ahol azt az ezidőszerint érvénybenálló jogszabályok kellő megértése kívánatosá teszi, röviden ki fogunk terjeszkedni a szükségeseknek tartott pénzügytani fejtegetések ismertetésére is.

A pénzügyi jognak igen fontos részét alkotják azok a jogszabályok, amelyek a költségvetéssel és annak végrehajtásával kapcsolatosan, az állami számvitelrel foglalkoznak. A célszerű tudományos munkamegosztás az idők folyamán szükségessé tette, hogy e kérdésekkel nemcsak gyakorlati, hanem elméleti szempontokból is, külön pénzügyi szakemberek foglalkozzanak. Így született meg az államszámvitel tanudo-

mánya, amelynek tárgya csakis ezeknek, a most említett kérdéseknek, a tudományos szempontokból való vizsgálata. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a pénzügyi jogtudomány szempontjából, az államszámviteli jogot a pénzügyi jog integráns részének kell tekinteniünk. A következőkben épen azért, a pénzügyi jogi írók eddigi gyakorlatával ellentétesen, amennyire munkánk korlátolt terjedelme engedi, a magyar számviteli jog tárgyalására is lehetőleg részletesen ki fogunk terjeszkedni. Az a meggyőződésünk ugyanis, hogy a magyar pénzügyi közigazgatást, a magyar számviteli jog ismerete nélkül senki sem tudja igazán megérteni.

IV. A pénzügyi jog a jogtudományok egyik legifjabb ága. Valószínűleg elsősorban ennek tudható be, hogy a pénzügyi jog intézményei ma még legnagyobb részben az elméletben sincsenek megfelelő módon kialakulva. Ennek viszont az a sajnálatos gyakorlati következménye, hogy a tételes pénzügyi jog határozmányai általában, de különösen nálunk, a jogállam eszméje szempontjából, igen sok kívánnivalót hagynak hátra. A világháborút közvetlenül megelőző időkben a magyar pénzügyi jog fejlődésénél e részben következetes és állandó javulást tapasztalhattunk. Azok a csapások azonban, amelyek a nemzetet a háború és az azt követő szomorú események folytán érték és államháztartásunkat rombadöntötték, ezt az öröndetes fejlődést sajnos szükségképpen megakadályozták. A nemzet osztatlan elismerése kell, hogy illesse azokat az államférfiainkat, akik államháztartásunkat e végzetes helyzetéből megmentették és állami pénzügyeinket ismét kiegyensúlyozott és rendezett helyzetbe juttatták. Államháztartásunk felelős vezetőinek nem szabad azonban szemük elől téveszteniük, hogy most már a következő fontos lépésnek annak az állandó törekvésnek kell lennie, hogy tételes pénzügyi jogunk fokozatosan a jogállam, illetőleg az igazságos és egyenlő közteherviselés eszméjének megfelelően építtessék ki.

3. §. A pénzügyi jog forrásai.

I. A pénzügyi jog forrásai általában ugyanazok, mint a jog többi ágának és különösen a közigazgatási jognak a forrásai. A következőkben a jogforrások tanából csakis azt fogjuk kiemelni, ami a pénzügyi jog szempontjából bír különös érdekekkel.

A pénzügyi jog forrásai: a törvények, rendeletek, szabályrendeletek, a királyi privilégiumok és a szokásjog.⁴

A pénzügyi jog legfontosabb forrása a törvény. Tekintettel arra, hogy írott alkotmányunk nincsen, törvényhozásunk pénzügyi kérdések szabályozásánál alkotmányjogilag nincsen korlátozva. Ha azonban valamely pénzügyi kérdésben megelőzőleg, egy vagy több külföldi állammal, nemzetközi megegyezés jött létre és ezt a megegyezést a parlament törvénybe is iktatta, úgy mindaddig amíg a szóbanforgó egyezmény hatályban van, a törvényhozás nem alkothat olyan pénzügyi törvényeket, amelyek a vonatkozó nemzetközi egyezmény határozmányaiába ütköznek. Jóllehet egyéb pénzügyi kérdések törvényes szabályozásánál a törvényhozás akarata nincsen is alkotmányjogilag korlátozva, azért magától érthetőleg a morál és a méltányosság követelményeit a törvényhozásnak ilyen esetben sem szabad szem elől tévesztenie. A jogállamban mindenél fontosabb követelmény az, hogy a pénzügyi közigazgatásnak minden jelentősebb mozzanatát lehetőleg a törvényhozás szabályozza és a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörét ily módon a minimumra korlátozza.

A pénzügyi törvények rendszerint általános érvényű jogszabályokat alkotnak. Előfordul azonban az

⁴ Tomcsányi: Magyar közjog. (Alkotmányjog.) Budapest. 1926. (20. o.); u. a. szerző: A magyar közigazgatási jog alapintézményei. Bu-

dapest. 1926. (31. o.) (Jogszabálytan.) Nagy Ernő: Magyarország Közjoga. Budapest. 1914. (8. o.) Grosschmied Béni: Jogszabálytan. Budapest.

is, hogy a törvényhozás konkrét pénzügyi közigazgatási kérdésekben külön törvénnyel intézkedik. Ennek kétségkívül a legfontosabb esete az állami költségvetésnek a törvénybe iktatása.

A magyar pénzügyi közigazgatásban újabban gyakran találkozunk az ú. n. kerettörvényekkel, amelyek nem rendelkeznek közvetlenül és részletesen valamely pénzügyi közigazgatási ügyre vonatkozólag, hanem csak felhatalmazzák, vagy pedig utasítják a pénzügyi kormányt. (önkormányzati közigazgatási szervet) arra, hogy az illető pénzügyi közigazgatási kérdést, a kerettörvényben általánosságban megjelölt felhatalmazások és irányelvek alapulvétele mellett, rendeleti (szabályrendeleti) úton szabályozzák. Az ilyen kerettörvények alapján alkotott pénzügyi rendeletek csak a törvényhozás hozzájárulásával módosíthatók, illetve helyezhetők hatályon kívül. Előfordul az is, hogy a törvényhozás olyan pénzügyi rendeleteket, amelyeket az állam jogrendje szempontjából különösen fontosaknak ítél, utólagosan emel törvény erejére. Ugyenebből az okból szokta néha a törvényhozás elrendelni, hogy a pénzügyi kormány, bizonyos meghatározott intézkedésekről, köteles a törvényhozásnak külön jelentést tenni, vagy pedig az abban a tárgyban, saját hatáskörében kibocsátott rendeletét köteles a törvényhozásnak bemutatni.

Rendkívüli körülmények között, erős parlamenti ellenőrzés mellett, nem kifogásolható feltétlenül a pénzügyi közigazgatásnak átmenetileg, kerettörvények által való irányítása. A jogállam eszméje szempontjából határozottan aggályosnak kell azonban tartanunk, ha ez az állapot állandósul, minthogy a parlament utólagos ellenőrzési joga, a kerettörvények alapján alkotott pénzügyi rendeletekkel szemben, a dolog természeténél fogva, sohasem fog igazán hatályosan érvényesülhetni.

A törvényhozás egy-két szakaszra terjedő, pénzügyi természetű törvényes rendelkezéseket, nem szokott külön törvény alakjában kiadni, hanem rendszerint a költségvetési (indemnítási) törvény függeléképpen foglalja össze azokat.

A pénzügyi törvények szentesítésük után⁵ az „Országos Törvénytár”-ban hirdettetnek ki. A törvény szövegével együtt közzeendő a szentesítés napja is. A pénzügyi törvények az „Országos Törvénytár”-ban való közzétételüktől számított 15-ik napon lépnek hatályba, kivéve ha az életbelépés időpontját maga a törvény külön meghatározza, vagy pedig annak megállapítását a pénzügyminiszterre bízta.⁶

II. A rendelet szintén igen fontos forrása a pénzügyi jognak. Alkotmányjogunk értelmében nálunk a rendeletkibocsátási jog illeti: a királyt, ezidőszerint a kormányzót (királyi, kormányzói rendelet), az összminiszteriumot (minisztertanácsi határozat alapján a miniszterelnök által kiadott miniszteriumi, vagy összminiszteriális rendelet), a minisztereket (miniszteriális rendelet) és végül az önkormányzati testületeket (helyhatósági szabályrendelet).

Azokra a pénzügyi kérdésekre vonatkozólag, amelyeknek a szabályozását az alkotmány nem utalja kifejezetten a törvényhozás hatáskörébe, az előzőekben említett közigazgatási organumok a rendeletkibocsátás jogát, különös törvényhozási felhatalmazás nélkül is

⁵ Magyarország Kormányzóját a törvényt szentesítés joga nem illeti meg. A törvényhozás által alkotott törvényeket a Kormányzó legkésőbb 60 nap alatt kihirdetési záradékkal és aláírással ellátni tartozik; de ez előtt a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a törvényhozásnak. Ha a törvényhozás a visszaküldött törvényt ennek dacára fentartja, a kormányzó azt 15 nap alatt kihirdetni tartozik. Az államformának és az államfő személyének kérdésé-

ben alkotott törvényekre nézve a Kormányzó nem élhet a visszaküldés jogával. (1920:I. és XVII. t.cikkek.)

⁶ A törvényhozás az általa alkotott törvényt visszaható erővel is felruházhatja. A törvényhozásnak ezt az intézkedését egészen különös és fontos körülményeknek kell indokolniuk, minthogy a törvények visszaható ereje (pl. visszamenőleges adóztatás) rendszerint az állampolgárok érdekeinek súlyos és indokolatlan sérlemét vonja maga után.

gyakorolhatják. Az alkotmány által a törvényhozás kizárólagos hatáskörébe utalt pénzügyi közigazgatási kérdésekre vonatkozólag alkotott rendelet érvényességének nélkülözhetetlen feltétele azonban, hogy a törvényhozás a rendelet kibocsátóját annak megalkotására kifejezetten felhatalmazza. A törvényhozásnak a vonatkozó felhatalmazásban meg kell jelölnie az átruházott rendeletkibocsátási (szabályalkotási) jog terjedelmét is. A törvényhozás a rendeletkibocsátási jog gyakorlását ilyen esetekben utólagosan ellenőrzi. A rendeletkibocsátásra való felhatalmazás megadása hallgatólagosan is történhet oly módon, hogy a törvényhozás a pénzügyminisztert a vonatkozó pénzügyi törvényben, általánosságban megbízza annak végrehajtásával. Az önkormányzati testületek szabályrendeletalkotási joga pénzügyi kérdésekben rendszerint meglehetősen korlátolt. Ha azonban a törvényhozás valamely pénzügyi kérdés szabályozását az önkormányzati testületek szabályrendeleti hatáskörébe utalja, úgy a pénzügyminiszter ezt az önkormányzati hatáskört köteles feltétlenül tiszteletbentartani. A rendelet kibocsátásának iniciatívája rendszerint a kibocsátó szabad meghatározásától függ. Ha azonban a törvényhozás valamely rendelet kibocsátására utasítást ad, úgy az illető közigazgatási organum kötelezve van annak megalkotására. Ezen az alapon szoktunk megkülönböztetni fakultatív és obligatórius jellegű pénzügyi helyhatósági szabályrendeleteket.

A pénzügyi rendelet fogalmából következik, hogy az épen úgy, mint a pénzügyi törvény, általánosan kötelező erejű jogszabályokat alkot. A pénzügyi rendeletekben foglalt jogszabályokat tehát a közigazgatási bíró, a pénzügyi hatóságok és az állampolgárok épen úgy tartoznak tiszteletbentartani, mint a pénzügyi törvényt. A rendeletben foglalt jogszabály kötelező ereje szempontjából nem bír fontossággal az, hogy ki a rendelet kibocsátója. A pénzügyi jellegű helyhatósági szabályrendeletekkel azonos elbírálás alá esnek azok a pénzügyi jogszabályok, amelyeket tételesjogunk értelmében, bizonyos közigazgatási funkciók végzésével

megbízott testületek, e különös felhatalmazásuk alapján és annak jogkörében alkotnak (pl. az egyházi adózásról, a vízszabályozási járulékok kiszabásáról alkotott szabályzatok).

A pénzügyi rendelet a hatálybanlévő törvényekkel sohasem ellenkezhetik, vagyis a pénzügyi rendeletnek a hatályos törvényekkel ellentétben álló határozmányai érvénytelenek. A közigazgatási bírónak tehát nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége, hogy mielőtt valamely pénzügyi rendelet alapján ítélné, először a rendelet jogi érvényességét vizsgálja. Az összminiszteriális rendeletek a királyi (kormányzói) rendeletekkel, a miniszteri rendeletek az előbbi kettővel, a helyhatósági szabályrendeletek pedig sem a királyi (kormányzói), sem az összminiszteriális, sem pedig a miniszteri rendeletekkel nem ellenkezhetnek.

Tartalmukat tekintve a rendeletek: végrehajtási, törvénytöltő (törvénykiegészítő) és szükségrendeletek.

A pénzügyi végrehajtási rendelet célja, amint elnevezése is mutatja az, hogy megadja a szükséges magyarázatokat és útbaigazításokat valamely pénzügyi törvény végrehajtásához. A pénzügyi végrehajtási rendelet kibocsátására a törvény a pénzügyminisztert rendszerint külön fel szokta hatalmazni. E jog azonban a pénzügyminisztert hivatásánál fogva, külön felhatalmazás nélkül is megilleti. A végrehajtási rendeletek közé nem sorozhatjuk azokat az intern pénzügyi szolgálati utasításokat, amelyekben a felsőbb pénzügyi hatóságok utasítják az alájuk rendelt pénzügyi hatóságokat, a hatáskörükbe utalt pénzügyi közigazgatási teendők miékkenti ellátására nézve. A mindennapi nyelvhasználat, továbbá a magyar pénzügyi hivatalos élet nyelve is, a rendelet elnevezést nem alkalmazza következetesen. Nálunk ugyanis rendeletnek nevezik az előbb említett pénzügyi szolgálati utasításokat, valamint a felsőbb pénzügyi hatóságoknak konkrét esetekben létrehozott egyes közigazgatási aktusait is. Növeli még a zavart, hogy a végrehajtási utasításokban a rendelet és a szolgálati utasítás szövege igen gyakran teljesen össze

van keverve. Mindenesetre feltétlenül szükséges volna a vonatkozó terminológia szabatos megállapítására és a pénzügyi szolgálat egész terén való következetes alkalmazására.

A törvénytörő (törvénykiegészítő) pénzügyi rendelet célja vagy az, hogy olyan esetekben intézkedjék, amidőn valamely pénzügyi kérdést törvény nem szabályoz, intézkedésre pedig feltétlenül szükség van, vagy pedig, hogy valamely pénzügyi törvény hiányait megfelelő kiegészítésekkel pótolja. Időleges szükség igazolhatja ugyan törvénytörő rendelet kibocsátását, a jogállamban azonban mindenesetre aggályos, ha a pénzügyi kormány nagyszámban bocsát ki ilyen rendeleteket. A pénzügyi kormánynak arra kell törekednie, hogy mihelyt lehetséges, az illető kérdés szabályozására törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé. Törvénytörő rendelet sohasem állapíthat meg az állampolgároknak nézve olyan pénzügyi terheket, amelyek meghaladják az állam alaptörvényeiben megjelölt határokat.

A pénzügyi szükségrendelet célja, rendkívüli és különösen indokolt esetekben, valamely hatálybanlévő pénzügyi törvényt, vagy annak bizonyos rendelkezéseit ideiglenesen felfüggeszteni. A szükségrendelet mindig az alkotmány egyenes megsértése, amiért a pénzügyminiszter a parlamentnek felelni tartozik. A pénzügyi szükségrendeletek különös nemei azok, amelyeket a kormány a kivételes hatalomról szóló 1912:LXIII. t.c. alapján bocsáthat ki.

A királyi (kormányzói), összminiszteriális és a miniszteri rendeletek kihirdetése a „Budapesti Közlöny”-ben történik, gyűjtésük pedig a „Rendeletek Tárá”-ban, amelyet, mint hivatalos gyűjteményt a belügyminiszter bocsát közre. Az említett rendeletek, amennyiben önmaguk ettől eltérő határozmányokat nem tartalmaznak, a „Budapesti Közlöny”-ben való kihirdetésüktől számított 8 nap eltelte után lépnek érvénybe. A pénzügyi jellegű helyhatósági szabályrendeletek kihirdetése vármegyékben a vármegyei hivatalos lapban

való közzététel útján, városi törvényhatóságokban pedig az ott szokásos módon (falragasz, kifüggesztés, hírlapi közzététel stb.) történik.⁷

III. A királyi privilégiumoknak valamint a szokásjognak, mint jogforrásoknak a jelentősége mai pénzügyi közigazgatásunkban jelentéktelen.

A közigazgatási bíróság döntvényei és elvi jelentőségű határozatai a pénzügyi közigazgatás jogforrásaiul nem tekinthetők. Ezeknek a hatálya ugyanis mindig csak arra a konkrét esetre vonatkozik, amely konkrét esettel kapcsolatosan azok keletkeztek. A szóbanforgó döntvények és elvi jelentőségű határozatok, más konkrét esetekben, még magára a közigazgatási bíróságra nézve sem bírnak kötelező erővel. Nincsen jogi akadály ugyanis annak, hogy a bíróság saját döntvényeit és elvi jelentőségű határozatait későbbi ítéleteinél figyelmen kívül ne hagyhassa. A döntvények és elvi jelentőségű határozatok mindazonáltal igen nagy jelentőségűek a közigazgatási bíróságnak, valamint a pénzügyi hatóságoknak, pénzügyi közigazgatási ügyekben követett gyakorlatára nézve. Még inkább figyelemmel vannak az alárendelt pénzügyi hatóságok a pénzügyminiszter elvi jelentőségű határozataira, mert hiszen azok reájuk

⁷ A törvények és rendeletek kiadásának módját az 550/924. M. E. sz. r. takarékosági szempontokból, az eddigittől részben eltérő módon szabályozta.

Nevezetesen kimondotta, hogy az országos törvények ezentúl sem a Budapesti Közlönynek, sem pedig más hivatalos szakközlönynek a szövegébe nem iktathatók be, hanem mindezekhez csak az Országos Törvénytár kiadványainak melléklése alakjában csatolhatók. Továbbá, hogy azokat a miniszteri rendeleteket,

amelyek az általános közigazgatás hatóságait érdeklik, bármelyik igazgatási ágazatra vonatkoznak is azok, a Belügyi Közlönyben kell közzétenni. A Belügyi Közlönyben közzétett rendeleteket más hivatalos szaklapban nem szabad közzétenni és ezeket csak halaszthatatlan sürgősség okából szabad a hatóságoknak külön sokszorosított példányokban is megküldeni.

Ezek a rendelkezések a pénzügyi vonatkozású rendeletekre nem terjednek ki.

nézve a pénzügyi törvények és rendeletek legilletékesebb magyarázatát jelentik.⁸ Ugyanezek állanak a kir. Kúriának és a kir. Táblának, valamint a Hatásköri Bíróságnak a pénzügyi közigazgatási érdekű döntvényeire, illetőleg elvi jelentőségű határozataira nézve is. Az előadottak magyarázzák meg azt, hogy a Közigazgatási és a Hatásköri Bíróságnak, továbbá a kir. Kúriának a kir. Táblának, valamint a pénzügyminiszternek döntvényeit, illetve elvi jelentőségű határozatait, dacára annak, hogy azok jogforrásokul tulajdonképen nem tekinthetők, mégis gyűjteni és nyilvánosságra hozni szokták.

Pénzügyi jogunk forrásai közé kell végül még számítanunk az 1921:XXXIII. t.cikkkel törvénybeiktatott trianoni békeszerződést is, amely igen fontos pénzügyi természetű határozmányokat is tartalmaz. Ugyancsak a pénzügyi jog forrásainak kell tekintenünk a külállamokkal, pénzügyi tárgyú kérdésekben kötött és törvényeink közé iktatott nemzetközi szerződéseket is.

⁸ A pénzügyminiszterium hivatalos szaklapja a „Pénzügyi Közlöny“, amelyben minden fontosabb pénzügyi rendelkezés is közzé szokott tenni.

Az adó és illetékügyi határozatokra nézve I. Benedek, Frenreisz, Voloszynovich stb.: Adó és illetékügyi határozatok tára. Budapest, 1928.

Általános rész.

A pénzügyi jog alapfogalmai.

4. §. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége.¹

I. A pénzügyi közigazgatás szerveit az alkotmány igen messzemenő közhatalommal ruházza fel. Az alkotmánynak azonban ezzel a nagy közhatalommal szemben viszont biztosítania kell az állampolgárok alkotmányos szabadságát, nehogy a pénzügyi hatóságok esetleges önkénykedései visszaélésekre vezessenek. Ez a biztosítás, a jogállam eszméjének megfelelően, oly módon történik, hogy az alkotmány a pénzügyi hatóságok működését minden tekintetben a törvényhozás akaratától teszi függővé.

A törvényhozás a pénzügyi hatóságok működését azáltal köti meg, hogy pénzügyi törvényeket alkot, amelyek megállapítják, hogy egymással szemben, mik a pénzügyi hatóságok és az állampolgárok kölcsönös jogai és kötelezettségei. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének ez a biztosítása igen hosszú és lassú

¹O. Mayer: i. m. I. 64.; Fleiner: i. m. 130.; Jellinek Walter: Verwaltungsrecht. (Der heutige Rechtsstaat) 84.; Sarvey: Allgemeines Verwaltungsrecht. 14.; Bornhak Conrad: Grundriss des Verwaltungsrechts. Leipzig, 1916.; Fleiner:

Einzelrecht und öffentliches Interesse. Tübingen. 1908.; Stier-Somló: Das freie Ermessen in Rechtsprechung und Verwaltung.; Szontagh Vilmos: A közigazgatás szabadság belátása. Miskolc. 1928.

történeti fejlődés eredménye. Már az abszolút államban is nagy számban találkozunk az uralkodó, annak kormánya, vagy esetleg a rendek által alkotott, illetve jóváhagyott szabályokkal, amelyek részletesen körülírják a pénzügyi hatóságok jogait, illetőleg az állampolgárok kötelezettségeit az állami bevételek megszerzése körül. A jogállam mindezek helyébe kizárólag a törvények uralmát lépteti és ezáltal intézményesen megvalósítja a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségét.

A jogállamban a pénzügyi hatóságok minden beavatkozásának az állampolgárok magángazdasági tevékenységébe, törvényes felhatalmazáson kell alapulnia. Ha ez a felhatalmazás adott esetben nincsen meg, úgy a beavatkozás jogtalan és egyenesen az alkotmány megsértését jelenti. Továbbá csakis oly módon és azon határig történhetik ez a beavatkozás, amelyet a pénzügyi törvények idevonatkozólag megállapítanak.

II. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége nem zárja ki azonban azt, hogy a törvények a pénzügyi hatóságoknak ne engedhessenek, a pénzügyi közigazgatási feladatok megvalósítása körül, diskrecionárius hatáskört is. A jogállamban a törvényhozásnak elvileg mindig a diskrecionárius hatáskör teljes kiküszöbölésére kell ugyan törekednie, a gyakorlatban azonban ez az elv igen sok esetben nem valósítható meg. Különösen áll ez a pénzügyi közigazgatásra nézve. A pénzügyi közigazgatás feladatainak nagyrésze elválaszthatatlanul szoros kapcsolatban áll a mindennapi élettel, különösen pedig az egyes állampolgárok magánviszonyaival. A pénzügyi közigazgatásban igen sok esetben lehetetlen ennél fogva a pénzügyi hatóságok eljárását előzetesen és részletesen körülírt jogszabályokkal megállapítani. Ilyenkor a törvényhozás nem tehet egyebet, minthogy az illető pénzügyi feladat megvalósítására nézve törvényileg csak az általános irányelveket állapítja meg, a részletek megvalósítását pedig a pénzügyi hatóságok szabad belátására bizza. A diskrecionárius hatáskör nemcsak annak a kérdésnek az eldöntését bizza a pénzügyi hatóságok szabad belátására, hogy valamely pénz

ügyi kérdés adott esetben milyen értelemben nyerjen elintézését, hanem egyszersmind annak a megállapítását is, vajjon az adott esetben joguk van-e a pénzügyi hatóságoknak arra, hogy az egyes állampolgárok egyéni viszonyaiba beleavatkozzanak. Nem szorul bizonyításra, hogy a jogállamban a pénzügyi hatóságok diskrecionárius jellegű intézkedései is végeredményükben a törvények uralma alatt állanak. A pénzügyi hatóságok által diskrecionárius hatáskörben végzett ténykedéseknek, illetőleg igénybeyett hatósági jogoknak is megvan tehát a maguk alkotmányos és természetes korlátai, amelyek a jogállam alkotmányában lefektetett általános jogelvekből, analóg esetekre vonatkozó tételes pénzügyi jogi rendelkezésekből és végül a pénzügyi jog általános szelleméből ismerhetők fel. Ha a pénzügyi törvényben a diskrecionárius hatáskör igénybevételére vonatkozólag nincsenek közelebbi rendelkezések, csupán csak annak célja van, mintegy feltételképpen megjelölve, úgy a pénzügyi hatóságokat ez a célmegállapítás is köti. Bizonyos, hogy az esetben, ha a pénzügyi hatóságok valamely kérdésben diskrecionárius hatáskörben járnak el a döntés mégis csak túlnyomórésztben a pénzügyi hatóságok egyéni mérlegelésétől fog függni és a helyes elhatározás megtalálása, rendszerint nagy körültekintést, tapintatot és a körülmények gondos mérlegelését fogja igényelni.

III. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének elve, nemcsak azt követeli meg, hogy a pénzügyi hatóságok intézkedései mindig törvényes alappal bírijanak, hanem a pénzügyi hatóságokat arra is kötelezi, hogy minden intézkedésükkel az összes állampolgárokat teljesen egyenlő elbánásban részesítsék. Különleges elbánásra a jogállamban az állampolgároknak csakis akkor lehet ennél fogva igényük, ha ezt a kedvezményt számukra, valamely pénzügyi törvény kifejezetten biztosítja.

Ha tehát a pénzügyi törvény, valamely pénzügyi feladat megoldását rendeleti útra tereli és az illető pénzügyi hatóság a rendeletet már elkészítette és élet

be is léptette, úgy a már életbelépett rendeletben foglalt pénzügyi jogszabályok határozmányai alól konkrét esetben, még maga az a pénzügyi hatóság sem tehet kivételt, amely a rendeletet kibocsátotta. A pénzügyi hatóságok az önmaguk által, törvényes felhatalmazás alapján, szabályszerűen megalkotott és hatálybaléptetett rendeleteket konkrét esetekben épen úgy kötelesek respektálni, mint akár a törvényt. Nem zárja ez természetesen ki azt, hogy az illető pénzügyi hatóság a rendeletet, vagy esetleg annak egyes határozmányait, konkrét esetben szerzett tapasztalatai alapján, meg ne változtathassa. E változtatásoknak azonban mindig általános jellegűeknek kell lenniük. Nem szabad tehát csupán egy adott, konkrét esetre nézve kivételt tenni.

Különösen fontos az állampolgári jogegyenlőség elvének szemelőtt tartása akkor, ha a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörben intézkednek.

Az állampolgári jogegyenlőség elvével ellenkezik az is, ha a pénzügyi hatóság adott esetben vonakodik a törvényes intézkedéseket megtenni, noha a törvény értelmében erre feltétlenül kötelezve volna. Különösen áll ez akkor, ha az eljárás elmulasztásából az egyes állampolgárra károsodás háramlik, vagy pedig ezáltal egyes állampolgárok indokolatlan előnyökhöz jutnak.

A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségét, illetőleg az állampolgári jogegyenlőség elvét sértené az is, ha a pénzügyi hatóságok valamely állampolgárt, habár annak beleegyezésével is, olyan pénzügyi kötelezettségek elvállalására igyekeznének szorítani, amely kötelezettségek törvényes alappal nem bírnak, illetőleg ellettében állanak a vonatkozó pénzügyi törvények megfelelő határozmányaiival. A pénzügyi hatóságok ilyen irányú kikötései, illetőleg feltételei tehát a pénzügyi jog szempontjából érvénytelenek.

5. §. A pénzügyi közigazgatási jogviszony, az ebből eredő alanyi jogositványok és azok közigazgatási bírósági védelme.

I. A pénzügyi közigazgatás az egyesek és a pénzügyi közigazgatás organumai között bizonyos együttműködési viszonyt hoz létre, amely viszony a jogállamban a pénzügyi jog uralma alá kerülve, valóságos jogviszonná válik.² Így jön létre a jogviszonyoknak egy különös neme az u. n. pénzügyi közigazgatási jogviszony. A pénzügyi közigazgatási jogviszony elismerése a pénzügyi jog szempontjából igen nagy jelentőséggel bír. Mert ha elismerjük, hogy a pozitív pénzügyi jog rendelkezései alapján valóságos pénzügyi közigazgatási jogviszonyok jöhetnek létre, úgy szükségképen el kell fogadnunk azt is, hogy e jogviszonyokból azok alanyai meghatározott alanyi jogokat is nyerhetnek. Ha pedig elfogadjuk, hogy a tételes pénzügyi jog rendelkezései alapján az egyesek alanyi jogositványokat szerezhettek, úgy hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségéről csakis olyan államban lehet szó, ahol a pénzügyi közigazgatási alanyi jogok felett független közigazgatási bíróság őrökdi.

Feltehető az a kérdés, vajjon egyáltalán elképzelhető-e, hogy a pénzügyi közigazgatással kapcsolatosan, valóságos jogviszony jöhessen létre két olyan fél között, akik közül az egyik (az állam) a másik felett hatósági jogokat gyakorol. A jogállamban, ahol a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségét végeredményében a független közigazgatási bíróság eljárása biztosítja, semmi akadálya sem lehet ennek. Az állam alkotmá-

² Tomcsányi Móric: A közigazgatási jogviszony. Budapest. 1912.; Gaston Jéze: i. m. 15.; Jellinek Walter: Verwaltungrecht. 184.; Fleiner: i. m. (Inhalt der Verwaltungsrechtlichen Verhältnisse im Allgemeinen.) A közigazgatási

jogviszonyról és az azzal kapcsolatos kérdésekről l. ezenkívül még Tomcsányi Móric közigazgatási jogát is, (64. és köv. oldalakon), amely a kérdést minden részletében tárgyalja és teljesen megvilágítja.

nyában szuverén akaratát önmaga korlátozza és ilyen módon lehetővé teszi, hogy a jogállam egész pénzügyi közigazgatását a jog uralja, vagyis szószeros értelemben vett jogviszonyok keletkezessenek az egyes állampolgárok és a pénzügyi hatóságok között is.

Pénzügyi közigazgatási jogviszony létrejöhet egyébiránt oly módon is, hogy abban egymással szemben két magánfél áll. Az ilyen jogviszonyokat másodlagos pénzügyi közigazgatási jogviszonyoknak nevezzük. E másodlagos jogviszonyok úgy keletkeznek, hogy a törvényhozás bizonyos pénzügyi közigazgatási funkciók elvégzését, gyakorlati célszerűségi okokból, nem a pénzügyi közigazgatás orgánumaira, hanem magánegyesületekre (magánegyesülésekre) bizza és ezeknek, a reájuk bízott feladatok megvalósítása érdekében, meghatározott terjedelmű pénzügyi közhatósági jogosítványokat biztosít. Az ilyen másodlagos természetű pénzügyi közigazgatási jogviszonyok gyakran csak igen nehezen különböztethetők meg a tisztán magánjogi jellegű jogviszonyoktól.³

A pénzügyi közigazgatási jogviszony jogi konstrukciója általában analog a magánjogi jogviszonyok jogi konstrukciójával. Az elsődleges és a másodlagos pénzügyi közigazgatási jogviszonyok jogi konstrukciója között rendszerint szintén nincs semmi lényegesebb elvi eltérés sem. Az a kérdés már most, hogy minő alapon választhatók el a pénzügyi közigazgatási jogviszonyok a magánjogiaktól? Erre nézve kizárólag az objektív pénzügyi jog rendelkezései irányadók.⁴ Pénz-

³ A másodlagos közigazgatási jogviszonyok kérdéséről l. Tomcsányi Móric: Közig. jog. 56.

⁴ Vagyis kétség esetén azt kell vizsgálni, hogy azok a rendelkezések, amelyek a jogviszony alapjául szolgálnak, a magánjog, vagy pedig a pénzügyi jog körébe tartoznak-e. L. erről: Tóth Lajos: Közjog,

magánjog. (Magyar Jogi Szemle. 1920. évf.); Tomcsányi Móric: A közjog és a magánjog határa. (Magyar Jogi Szemle. 1921. évf.); Halmay Gusztáv: A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Budapest. 1915.; Lechner Ágoston: Magyar közigazgatási jogi jegyzetei. 1894. I. 10.

ügyi közigazgatási jogviszonyról tehát csakis akkor lehet szó, ha az illető jogviszony az objektív pénzügyi jogban gyökeredzik. A magánjogi és a pénzügyi közigazgatási jogviszonyok között észlelhető eltérések a magánjog és a pénzügyi jog egymástól eltérő természetére, illetőleg intézményeire vezethetők vissza. Így jelentős különbség van a magánjogi és a pénzügyi közigazgatási jogviszonyok között azok keletkezése szempontjából. A magánjog rendelkezései ugyanis rendszerint diszpozitív jellegűek, a pénzügyi közigazgatási jogviszonyok túlnyomó részénél ellenben a vonatkozó pénzügyi törvények már előzetesen megállapítják azokat a feltételeket, amelyek mellett pénzügyi közigazgatási jogviszonyoknak szükségképpen keletkezniük kell és részletesen körülírják az illető pénzügyi közigazgatási jogviszony tartalmát képező jogosítványokat és kötelezettségeket is. Különbség van a magánjogi és a pénzügyi közigazgatási jogviszonyok között azok jogi védelme tekintetében is. A magánjogi jogviszonyoknál kizárólag a felek akaratától függ, hogy vajjon a jogviszonyon alapuló jogosítványaiknak, esetleg az államhatalom segítségülhívása mellett is, érvényt kívánjanak-e szerezni. A pénzügyi közigazgatási jogviszonyból folyó kötelezettségeket azonban a pénzügyi hatóságok, a pénzügyi törvények értelmében, nemcsak jogosultak, de egyenesen kötelezve vannak, szükség esetén erőhatalommal is, kikényszeríteni. A pénzügyi közigazgatási jogviszonyok alanyai tekintetében igen jelentős különbség, a magánjogi jogviszonyokkal szemben az, hogy amíg a magánjogi jogviszonyokban mindkét fél egyenrangú, addig a pénzügyi közigazgatási jogviszonyban az egyik fél maga az állam, a másik fél pedig az államhatalomnak alávetett egyes egyén.

Pénzügyi közigazgatási jogviszonyok alanyai jogi személyek is lehetnek. A pénzügyi közigazgatási jogviszony mindig tisztán személyes jellegű. Ez a személyes jelleg félreismerhetetlenül nyilvánul meg minden esetben úgy az állam, mint az egyes egyén szempontjából. A szóbanforgó jogviszonyokból eredő jogosítványok és

kötelezettségek tekintetében tehát rendszerint nincsen közvetlen jogutódlás. Az alanyok változása nem eredményezi azonban szükségképen a jogviszony tartalmának a módosulását is.

A pénzügyi közigazgatási jogviszony kétféleképpen keletkezhetik. Keletkezhetnek elsősorban is oly módon, hogy minden különös hatósági beavatkozás nélkül, közvetlenül az objektív pénzügyi jog rendelkezései hozzák azt létre. Gyakoribb az az eset, amikor a pénzügyi közigazgatási jogviszony keletkezésének alapja a vonatkozó pénzügyi közigazgatási aktus. A pénzügyi közigazgatási jogviszony létrejötte egyik esetben sem függ azonban kizárólag az érdekelt felek tetszésétől, hanem elsősorban is az objektív pénzügyi jog megfelelő rendelkezéseitől.

II. A pénzügyi közigazgatási alanyi jogositványok elismerését egyes közjogi írók az állam fogalmával és lényegével ellenkezőnek tartják, sőt egyenesen az államszuverenitás eszméjének sérelmét látják abban, ha elfogadjuk, hogy a pénzügyi közigazgatási hatóságoknak az egyesekkel, az egyeseknek pedig a pénzügyi hatóságokkal szemben alanyi jogositványaik is lehetnek.⁵ Ezeknek az íróknak a nézetével ellentétben, az alanyi közjogok elmélete ma már általában elfogadottnak tekinthető. Az elmélet ellenzői főleg abban tévednek, hogy nem tesznek különbséget az állam törvényhozói és pénzügyi közigazgatási funkciói között. Az államszuverenitás eszméje mindenestre megkívánja, hogy az állami akarat szuverén maradjon, vagyis hogy a törvényhozási funkcióknak jogi korlátai

⁵ Jellinek Georg: System der subjektiven öffentlichen Rechte. Freiburg i. B., 1892.; Balogh: Politika. I. 321.; Concha: Politika, I. 321. Merkel: Juristische Encyclopädie. 88.; Büchler O.: Die subjektiven öffentlichen Rechte und ihr Schutz in der deutschen Ver-

waltungsrechtsprechung. Berlin, 1914., 532.; O. Mayer: i. m. I. 105.; Fleiner: i. m. 58., 172., 256., 384., 410.; Jellinek Walter: i. m. 129.; Tomcsányi Móric: Közigazgatási joga 80. old. (Reflexjogok, valóságos alanyi jogok, koncessiók.)

ne legyenek. Az állam eszméjével és céljával egyáltalán nem ellenkezik azonban, ha az állam alkotmánya a pénzügyi közigazgatási funkciókat a törvények korlátaival köti, vagyis a pénzügyi hatóságokat kötelezi, hogy az egyesekkel szemben közhatalmi jogositványokat csakis oly esetekben gyakorolhassanak, amidőn a törvény őket erre külön feljogosítja, továbbá, hogy az egyeseknek a törvények által, velük szemben biztosított jogait, feltétlenül respektálják. De ettől eltekintve is különbséget kell tenni az állam mint elvont fogalom és az állam szervei között. Az állam szuverenitásának sérelméről nem lehet szó akkor, ha az alkotmány az állampolgároknak módot nyújt arra, hogy a törvények által előírt módon, a pénzügyi közigazgatási hatóságok jogellenes cselekményeinek és mulasztásainak orvoslását kérhessék.

Tekintettel arra, hogy a pénzügyi közigazgatási jogviszonyban minden jogositvánnyal megfelelő kötelezettségek állanak szemben, a mindennapi nyelvhasználat nem szokott külön szólni az állam és külön az államnak alávetett egyes egyének alanyi jogairól és kötelezettségeiről, hanem a jogállam eszméjének megfelelően, a pénzügyi közigazgatási jogviszonyokat csupán az egyes egyének szempontjából veszi figyelembe és ezen az alapon a pénzügyi közigazgatási jogviszonyokból eredő állampolgári kötelezettségeket és állampolgári jogositványokat különböztet meg.

A vonatkozó pénzügyi törvények részletesen felsorolják a pénzügyi közigazgatási jogviszonyokból eredő összes állampolgári jogositványokat és állampolgári kötelezettségeket, valamint részletesen meghatározzák azok terjedelmét és teljesítésük, illetve gyakorlásuk módját is.

Az állampolgári jogositványok az állampolgárok megfelelő, pénzügyi természetű alanyi közjogait állapítják meg. A jogviszony másik oldalát tekintve pedig a pénzügyi hatóságokat kötelezik az állampolgárok ez alanyi jogositványainak feltétlen tiszteletbentartására. Az állampolgárok adott esetben e jogaik konkrét meg-

állapítását a jogállamban, ha szükségesnek látják, a közigazgatási bíróság útján is kérhetik, amelynek ítéleteit a pénzügyi hatóságok feltétlenül respektálni, illetőleg végrehajtani kötelesek.

A pénzügyi közigazgatás szempontjából a legnagyobb fontossággal kétségkívül a magántulajdon sértetlenségét, valamint a személyes szabadságot biztosító állampolgári alapjogok bírnak.

Az állampolgári kötelezettségek a jogviszony másik oldaláról tekintve, nem egyebek, mint az állam pénzügyi természetű közjogai az egyes állampolgárokkal szemben. Végeredményében a jogállamban minden állampolgári kötelezettségnek az alapja a törvények iránti engedelmességre vonatkozó általános állampolgári kötelezettség.

Az állampolgári kötelezettségek különös csoportját alkotják azok a kötelezettségek, amelyek nem az általános állampolgári jogviszonyból, hanem az állam és bizonyos állampolgárok között létrejött speciális pénzügyi közigazgatási jogviszonyokból származnak és amelyek az állampolgárokra nézve meghatározott irányban, az általános állampolgári kötelezettségeket meghaladó terheket jelentenek. A jogállamban természetesen az ilyen kötelezettségeknek is mindig törvényes alappal kell bírniuk. Törvénynek kell tehát pontosan körülírnia, hogy e speciális jogviszonyok minő feltételek mellett keletkezhetnek és azokból az állampolgárokra minő határig terjedő különös kötelezettségek származhatnak. A törvényhozás nem szokta azonban az említett kérdéseket a legapróbb részletekig meghatározni, hanem az általános keretek megjelölése mellett, a részletkérdések tekintetében való döntést rendszerint az illetékes közigazgatási hatóságok diskrecionárius hatáskörébe utalja. A szóbanforgó speciális pénzügyi közigazgatási jogviszonyokat, az általános állampolgári jogviszonnyal szemben főleg az jellemzi, hogy azok alapján a pénzügyi hatóságok egyes állampolgároktól az általános állampolgári engedelmes-

ségi kötelezettséget meghaladó mérvű engedelmességet követelhetnek.

A pénzügyi közigazgatási alanyi jogok jogi konstrukciója általában analóg a magánjogból eredő alanyi jogosítványok jogi konstrukciójával. A magánjogi és a pénzügyi közigazgatási alanyi jogok között ennek dacára észlelhető eltérések a magánjogi és a pénzügyi jog egymástól eltérő természetére és intézményeire vezethetők vissza.

Igy mindenekelőtt eltérés van a magánjogi és a pénzügyi közigazgatási alanyi jogok védelme szempontjából. Az állam polgárait az állampolgári kötelezettségek teljesítésére, a törvényekben meghatározott illetékes szervei által, saját hatáskörében, birói közbenjárás nélkül, közvetlen kényszer útján is szoríthatja. Az egyes állampolgár ellenben, a pénzügyi hatóságokkal szemben, alanyi jogait csakis akkor érvényesítheti, ha a pénzügyi közigazgatás illetékes orgánumai e jogait elismerik, vagy pedig e jogok érvényesíthetése céljából birói közbenjárás biztosítatik neki. Különbség van továbbá a magánjogi és pénzügyi közigazgatási alanyi jogok között a felettük való rendelkezhetés szempontjából is. A pénzügyi közigazgatási alanyi jogoknál gyakori eset ugyanis, hogy valamely jog érvényesítése egyúttal kötelesség is, illetőleg, hogy valamely pénzügyi jogi kötelezettség egyúttal alanyi jog természetével is bír. Ez a pénzügyi közigazgatási alanyi jogok egyik sajátossága, amelynek példájára a magánjogban nem találunk. A pénzügyi közigazgatási alanyi jogoknál jellemzően korlátozva van végül azok átruházásának joga is és pedig azért, mert amint arra az előzőkben már rámutattunk, az állam és az egyes egyén között létrejött pénzügyi közigazgatási jogviszony mindig tisztán személyes jellegű.

III. A közigazgatási bíráskodás intézménye ellen, az államszuverénitás szempontjából felhozható aggályokról az előzőkben már megemlékeztünk, valamint ugyanott rámutattunk azokra az érvekre is, amelyek ezeket az aggályokat feltétlenül megdöntik. Sajátságos,

hogy nemcsak a gyakorlati élet, hanem a pénzügyi jogi irók is csak hosszú vajadás után jutottak el ennek az elvnek az általános elismeréséhez.

A közigazgatási bíráskodásra vonatkozólag, a pénzügyi közigazgatás körében, általában ugyanazok állanak, mint a közigazgatási bíráskodásra nézve, az általános közigazgatás körében.

Sem jogászi, sem pedig gyakorlati szempontokból semmi különös jelentősége sincsen annak, ha a közigazgatási bíróság kebelében külön pénzügyi és külön általános közigazgatási osztály állítatik fel.

Annál nagyobb jelentősége van az állampolgári szabadságjogok, sőt az egész pénzügyi közigazgatás szempontjából is a közigazgatási bíróság hatásköre megfelelő megállapításának. Erészben ma már eldöntöttnek tekinthető, hogy a jogállam eszméjének oszakis az felel meg, ha a törvényhozás a közigazgatási bíróság hatáskörét nem taxative állapítja meg, hanem általános klauzulával. A taxativ megállapítást már csak azért sem mondhatjuk megfelelőnek, mert annak merevsége nem felel meg a pénzügyi jog állandóan fejlődő és a gyakorlati élet ezerféle változataihoz simuló természetének. Innen van, hogy olyan államokban, amelyekben a közigazgatási bíróság hatásköre, pénzügyi ügyekben, taxative van megállapítva, ezt a taxativ felsorolást folyamatosan módosítani, kiegészíteni kell és a felsorolás ennek dacára is állandóan hiányokat és fogyatékokat fog mutatni.

A közigazgatási bíróság hatáskörének pénzügyi kérdésekben is nemcsak kasszatorius, hanem reformatoriusnak kell lennie, vagyis a törvényhozásnak a közigazgatási bíróságot nemcsak arra kell feljogosítania, hogy az a pénzügyi hatóságok sérelmesnek talált határozatait megsemmisíthesse, hanem egyszersmind arra is, hogy ilyen esetekben ítéletileg az új rendelkezés tartalmát is megállapíthassa.

A közigazgatási bíráskodásnak a pénzügyi közigazgatás minden ágazatára egyaránt ki kell terjednie. Nem indokolt tehát az, ha pl. a fogyasztási adók, a határvá-

mok és állami egyedáruságok pénzügyi igazgatásával kapcsolatosan előállott jogviszonyok (ugy mint az nálunk van), minden különösebb ok nélkül, ki vannak véve a közigazgatási bíróság hatásköréből. A közigazgatási bíróság hatáskörének rendszerint nemcsak a jog, hanem a ténykérdések felülbírlására is ki kell terjednie. A közigazgatási bíróság hatásköre nem terjedhet ki a pénzügyi hatóságok által diskrecionárius hatáskörben tett intézkedésekre. Az azonban vita tárgyává tehető a közigazgatási bíróság előtt, hogy a pénzügyi hatóságnak az adott esetben jogában állhatott-e diskrecionárius hatáskörben eljárni. Közigazgatási kontenciozus ügyek nemcsak a pénzügyi közigazgatási alanyi jogok vélemezett megsértéséből, hanem azáltal is keletkezhetnek, hogy a pénzügyi hatóságok eljárása az objektív pénzügyi közigazgatási jogrendet megsértette. Ebben az esetben a közigazgatási bírósági kereset célja valamely törvényellenes pénzügyi közigazgatási aktus érvénytelenségének bírói megállapíttatása.⁶

IV. A hatásköri bíráskodás a pénzügyi közigazgatási jogban úgy elméletileg, mint gyakorlatilag, teljesen azonos elbírlás alá esik az általános közigazgatás körében gyakorolt hatásköri bíráskodással.

6. §. A pénzügyi közigazgatási aktus.⁷

I. A pénzügyi közigazgatási jogviszonyok részben közvetlenül, az objektív pénzügyi jog rendelkezései alapján, minden különös hatósági beavatkozás nélkül jönnek létre, részben pedig és ez a leggyakoribb eset, a pénzügyi hatóságok idevonatkozó különös közreműködése, az u. n. pénzügyi közigazgatási aktusok terem-

⁶ L. Benedek Sándor: „A pénzügyi közigazgatási bíráskodás szervezeti kérdései” és „Bizonyítási eljárás az adó- és illetékügyekben. (Ügyvédek lapja. 1918. évi 29. és 1920. évi 24. sz.)

⁷ A pénzügyi közigazgatási aktusok fogalmának megjelölésére a magyar pénzügyi jogi irodalomban ezideig nem alakult még ki egységes magyar elnevezés. Félreértések elkerülése végett ennél fogva a kö-

tik meg azokat. A pénzügyi közigazgatási aktus ezek szerint nem egyéb, mint a pénzügyi hatóságok különös közreműködése, valamely pénzügyi közigazgatási jogviszony létrehozatala céljából, illetőleg annak a pénzügyi közhatósági megállapítása, hogy az adott konkrét esetben, valamely pénzügyi közigazgatási jogszabály rendelkezései alapján, az egyes állampolgár és az állam között pénzügyi közigazgatási jogviszony jött létre, valamint a jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek közelebbi meghatározása. A pénzügyi közigazgatási aktus tehát általánosságban ugyanaz a pénzügyi közigazgatásban, mint a bírói ítélet az igazságszolgáltatásban. Tekintettel azonban a bíraskodási és a pénzügyi közigazgatási funkciók közötti lényeges eltérésekre, a bírói ítélet és a pénzügyi közigazgatási aktus között lényeges eltérések vannak. Amilyen nélkülözhetetlen intézménye a bíraskodásnak az ítélet, épen úgy alapvető fontosságú a jogállam pénzügyi közigazgatásában a pénzügyi közigazgatási aktus intézménye is. A jogállamban nem lehet ugyanis a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségéről igazán szó akkor, ha a pénzügyi közigazgatási törvények rendelkezései alapján, az állam és az egyes állampolgárok között keletkező jogviszonyok megállapítása, illetőleg az azokból eredő jogositványok és köteleességek meghatározása, nem történik szabályszerű pénzügyi közhatósági közbenjárással, hanem a pénzügyi hatóságok szabad tetszésére van bízva. A

vetkezőkben mi sem fogunk önkényesen választott új magyar elnevezésekkel kísérletezni, hanem a világirodalomban általában elfogadott „pénzügyi közigazgatási aktus” kifejezést fogjuk alkalmazni. A közigazgatási aktusról l. különösen: O. Mayer: i. m. I. 93.; Georg Meyer: i. m. 44.; Fleischer: i. m. 183.; Berthélemy: i. m. 43.; Hauriou: i. m. 9.; Balogh Arthur: i. m. 348.; Corn-

cha: i. m. II. 99.; Kornmann Karl: System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte. Berlin, 1910.; Jellinek Walter: Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen. Tübingen, 1908.; Merkl: i. m. 174., 178., 186.; Kelsen: Allgemeine Staatslehre. Berlin, 1925. 88., 342., 388.; Jellinek Walter: Verwaltungsrecht. 246., 267., 270.; Tomcsányi Móric: Közigazgatási jog 146.

pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége csakis oly államban tekinthető tehát biztosítottnak, amelyben a törvényhozás a pénzügyi közigazgatási aktusnak mint külön jogintézménynek a fontosságát felismerte és amely államban a törvényhozás ezt az intézményt a jogállam eszméjének megfelelően igyekezik kiépíteni.

Ha a pénzügyi közigazgatás nem „jogi” cselekményeket végez, nem keletkezhetnek pénzügyi közigazgatási jogviszonyok. Ilyen esetekben nem beszélhetünk tehát pénzügyi közigazgatási aktusokról sem. Hasonlóképpen nem tekinthetők pénzügyi közigazgatási aktusoknak a pénzügyi hatóságoknak nem jure imperii, hanem jure gestionis végzett cselekményei sem. Ha a pénzügyi közigazgatás valamely aktust jure imperii végez, úgy jogában áll vonatkozó határozatát saját közegeivel kényszer útján, minden különös bírói beavatkozás nélkül végre is hajtatni. Ha ellenben csak magánjogi jellegű aktusról van szó, úgy ilyen esetekben feltétlenül megelőző bírói döntés provokálására van szükség.

Lényegükben az összes pénzügyi közigazgatási jogviszonyok azonos természetűek ugyan, a gyakorlati életben azonban, a közigazgatás számtalan, egymástól eltérő feladatának megfelelően, igen különböző alakban találkozunk azokkal. Ugyanez áll a közigazgatási aktusokra nézve is. A különböző alakú közigazgatási jogviszonyoknak más és más alakú közigazgatási aktusok felelnek meg. A közigazgatási aktusok, különféle formáikkal, a mindennapi élet ezerféle változataihoz igyekeznek simulni. Épen ezért nincsen nagyobb jelentősége a pénzügyi közigazgatási aktusok különféle szempontokból való, bonyolult osztályozásának.

II. A jogállamban különös fontosságuk van azoknak az alakú feltételeknek, amelyek a pénzügyi közigazgatási aktus létrejöttét nyilvánvalóvá teszik és a pénzügyi közigazgatási aktus érvényességének nélkülözhetetlen alapjait képezik. Ezeket a formai feltételeket a pénzügyi hatóságoknak minden körülmények között teljesíteniük kell. A törvényhozás az állampolgárok

idevonatközö igényeit alanyi jogosítványoknak nyilvánítja és közigazgatási birói jogvédelemben részesíti.

A pénzügyi közigazgatási aktusok érvényességének ilyen fontos formai kelléke, hogy az aktust mindig az a pénzügyi „hatóság” hozza létre, amelynek hatáskörébe az ilyen ügyek ellátását a törvényhozás utalta. Az aktust továbbá az állampolgároknak megfelelő módon tudomásukra kell hozni. A tudomásuladás módja a helyzet körülményeitől fog függni. A többi alakításoknak azt kell megfelelő módon kifejezésre juttatniuk, hogy a pénzügyi hatóság pénzügyi közigazgatási aktust kívánt létrehozni, ez az aktus tényleg létre is jött és ily módon a pénzügyi hatóság és az állampolgárok között pénzügyi közigazgatási jogviszony keletkezett. Fontos az is, hogy az állampolgároknak módjukban álljon az általuk sérelmeseknek tartott pénzügyi közigazgatási aktusok ellen megfelelő módon jogorvoslattal élni. A pénzügyi hatóságok a pénzügyi közigazgatási aktusok érvényességét különös feltételekhez köthetik. Ezek a feltételek igen különbözőek lehetnek: bármikori visszavonás feltétele; a jogviszony életbeléptének függővé tétele valamely körülmény bekövetkezésétől, különös kötelezettségek háritása egyes állampolgárokra, amelyek meghaladják az általános állampolgári kötelezettségeket stb. A jogállamban természetesen mindezek a kikötések csakis akkor érvényesek, ha törvényes alappal bírnak.

III. Ha a pénzügyi közigazgatási aktus az előzőekben említett törvényes alaki feltételeknek nem felel meg, úgy az illető aktus pénzügyi jogi szempontból semmis, vagy megtámadható.⁹

Semmisnek mondjuk a pénzügyi közigazgatási aktust akkor, ha az olyan lényeges alaki hibákban szenved, amelyek a vonatkozó pénzügyi törvények rendel-

⁹ Jellinek Walter: Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen.; Gaston Jéze: Das Verwaltungsrecht der französischen Republik.; (Versuch

einer Lehre von den Rechtsfolgen fehlerhafter Rechtshandlungen.) 451.; Merkl: i. m. 193.; Fleiner: i. m. 203.

kezései értelmében, érvényességének nélkülözhetetlen feltételei. Ilyen hibák: ha az illető pénzügyi közigazgatási aktust olyan hatóság hozta, amelynek ilyen aktusok hozatalára sem hatásköre, sem pedig illetékessége nincsen; ha a pénzügyi közigazgatási aktus létrehozatalánál a pénzügyi törvények által előírt formásokok leg-
elemibb feltételei sem tartattak meg és végül, ha a pénzügyi közigazgatási aktus nyilvánvalóan valamely érvénybenálló pénzügyi törvény parancsainak a megszegése. A semmis pénzügyi közigazgatási aktus már eredetileg létre sem jön. Ennélfogva nincs is szükség arra, hogy az ilyen aktus még külön, formálisan is érvénytelennek nyilváníttassék. Kétség esetén azonban az ügyben eljáró pénzügyi hatóság, illetőleg ennek felügyeleti hatósága vannak hivatva a semmisség megállapítására. A jogállamban természetesen mindez a közigazgatási bíróság legvégsőfokban való ellenőrzéséhez van kötve.

A semmis pénzügyi közigazgatási aktusokkal szemben azokat a pénzügyi közigazgatási aktusokat, amelyek kisebb alaki hibákban szenvednek, megtámadható pénzügyi közigazgatási aktusoknak nevezzük. A megtámadható pénzügyi közigazgatási aktus csakis attól a pillanattól kezdve tekintendő nem létezőnek, amelyben az arra hivatott pénzügyi hatóság annak érvénytelenségét jogerősen kinyilvánította. A megtámadható pénzügyi közigazgatási aktusok érvénytelenítésére vonatkozó eljárás akár hivatalból, akár pedig az érdekelt felek kezdeményezésére indulhat meg. Az érvénytelenség kimondására az ügyben eljáró pénzügyi hatóság, illetőleg ennek felügyeleti hatósága lesznek hivatva, a közigazgatási bíróság legvégsőfokban való ellenőrzése mellett.

IV. A pénzügyi közigazgatási aktusok jogerejének a kérdését ezideig nem sikerült még a pénzügyi jogi irodalomnak valamilyen, a pénzügyi közigazgatás összes ágaira egyaránt érvényes, egységes formulával eldöntenie. Erre a kérdésre is ugyanaz áll t. i., amit az előzőekben a pénzügyi közigazgatási aktusok felosztására és csoportosítására vonatkozólag előadtunk. A mindennapi élet szeszélyes változataihoz simuló pénzügyi

közigazgatási aktusokat nem lehet rideg és elvont formulák béklyóiba szorítani.

Többé kevésbé erre az eredményre jutnak az összes jogi írók is, akik a szóbanfoglalt kérdés megoldásával próbálkoznak.⁹ Valamennyiük nézete megegyezik abban, hogy a kérdés megoldása tekintetében mindennemű szélsőséges vélemény tarthatatlan és a helyes álláspont valahol a középuton keresendő. Mert, amint nem lehet azt állítani, hogy a pénzügyi közigazgatási aktusok jogerősekké sohasem válhatnak, úgy lehetetlen annak az elfogadása is, hogy a res judicata elve minden pénzügyi közigazgatási aktusra nézve érvényesüljön. Az első álláspont elfogadása a pénzügyi közigazgatás teljes anarchiájára, a második pedig a legnagyobb igazságtalanságokra vezetne. Az említett arany középut tekintetében azonban ezideig sajnos, sem az elméletben, sem pedig a gyakorlati életben nem alakult még ki egységes vélemény.

A nevezetesebb, a kérdés megoldásánál feltétlenül figyelembe veendő szempontokat a következőkben összegezzük.

Egészen más elbírálás alá esik a közigazgatási bíróság ítéletei és a pénzügyi hatóságok aktusai jogerejének a kérdése. A két kérdéssel tehát egymástól függetlenül kell foglalkozni.

⁹ Tomcsányi Móric: A jogerő a közigazgatási jogban. Budapest, 1916.; Baumgarten Nándor: Jogerő a közigazgatási eljárásban. Budapest, 1917.; Krisztics Sándor: A jogerő határai és érvényesülésének korlátai a közigazgatásban. Budapest.; Boér Elek: A közigazgatási intézkedések jogereje. Budapest, 1910.; Viczián István: A magyar közigazgatási eljárás alapvonalai. Budapest, 1912.; Wlassits Gyula: Jogerő a közigazgatási intézkedések területén c. cikke a Jogállam

1911. évfolyamában (17. lap). Vonatkozó külföldi irodalmat részletesen ismerteti Tomcsányi fennidézett műve és Tezner nagy munkája a közigazgatási eljárástól, valamint Bernatzik: Rechtsprechung und materielle, Rechtskraft, 1886. Francia irodalomról l. Gaston Jéze már többször idézett munkáját. L. ezeken kívül még: Merkl (i. m. 188.), Flebner (i. m. 194.), Jellinek (i. m. 300.), O. Mayer (i. m. I. 162.) Tomcsányi: Közig. jog. 217. Szontagh: (i. m. 160.)

Különbséget kell tenni a pénzügyi közigazgatási aktusok formális és materiális jogereje között. A formális jogerő, ami más szóval azt jelenti, hogy az illető pénzügyi közigazgatási aktus jogorvoslattal többé már meg nem támadható, a pénzügyi közigazgatási aktusoktól sem vitatható el. A törvényhozásnak okvetlenül érvényt kell szereznie annak az elvnek, hogy ha a fél már az összes fellebbezési fórumokat kimerítette, illetőleg a fellebbvitel határideje lejárt, úgy a vonatkozó pénzügyi közigazgatási aktus a féllel szemben végrehajtható. Ennek a biztosítását a pénzügyi közigazgatás alaki rendje feltétlenül megköveteli. Leírhatatlan zürzavart idézne elő a pénzügyi közigazgatásban, ha a pénzügyi közigazgatási aktusok jogorvoslattal bármikor megtámadhatók volnának.

Más kérdés azonban az, hogy a pénzügyi közigazgatási aktusoknak is olyan materiális jogerőt kell-e tulajdonítanunk, mint aminővel a magán- és a büntetőjogi perekben hozott ítéletek rendszerint bírnak. Vagyis a „res judicata pro veritate habetur“ és a „ne bis in idem“ elve ezekre is kiterjed-e olyan értelemben, hogy a formálisan jogerőre emelkedett közigazgatási aktusokat a közigazgatási hatóságoknak nem állhat jogukban visszavonni, megváltoztatni, felfüggeszteni, illetőleg hogy a feleknek nem állhat módjukban újabb pénzügyi közigazgatási aktusok provokálása végett, ismételten az ügyben már egyszer eljárt pénzügyi hatóságokhoz fordulni. Amikor a pénzügyi közigazgatási aktusok jogerejéről beszélünk, mindig csak a pénzügyi közigazgatási aktusok materiális jogerejére gondolunk.

A mindennapi élet tapasztalatain felépült általános nézet, a pénzügyi közigazgatási aktusok materiális jogerejének a kérdésében ma az, hogy a pénzügyi közigazgatási aktusok materiális jogerővel rendszerint nem bírnak. Különösen áll ez olyan pénzügyi közigazgatási aktusokra nézve, amelyek szerzett jogokat nem sértenek, nem ügydöntő jellegűek és kontenciózus eljárás, vagyis a felek közbenjövete nélkül jöttek létre. Ilyen pénzügyi közigazgatási aktusokat tehát az illetékes

pénzügyi hatóságok, a közérdekre való hivatkozással, bármikor visszavonhatnak, felfüggeszthetnek. Az érdekelt felek pedig az esetben, ha ilyen pénzügyi közigazgatási ügyekben, újabb pénzügyi közigazgatási aktusok provokálása végett, ismételten az ügyben egyszer már eljáró pénzügyi hatóságokhoz fordulnak, a res judicata kifogásával el nem utasíthatók. Bizonyos, hogy ez az álláspont a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének a követelményével több tekintetben ellenkezik. A kérdés elbírálásánál nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a pénzügyi közigazgatás hivatása elsősorban is a közérdeknek mindenekelőtt való biztosítása és a res judicata elve egészen mást jelent a pénzügyi közigazgatásban, mint a bíraskodásban.

Azt azonban ennek dacára is feltétlenül megköveteli a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének az elve, hogy a res judicata kifogásának mindig hely adassék akkor, ha szerzett alanyi jogok védelméről van szó. Gyakorlati célszerűségi szempontok ezenkívül még egyéb méltányos esetekben is kívánatosá tehetik, hogy egyes pénzügyi közigazgatási aktusoknak materiális jogerő biztosítottassék.

A jogállamban mindenesetre feltétlenül szükségesnek a kérdéseknek a törvényhozási úton való szabályozása. Sajnos azonban oly nagyok a kérdés egyrészes és elvi alapokon való szabályozásának nehézségei, hogy eddigelé még sehohsem találunk a kérdés végleges megoldását jelentő tételes pénzügyi jogszabályokat. Amint arra az előzőkben már rámutattunk, az elméleti jogi írók sem tudtak még megegyezni ennek a kérdésnek a helyes megoldási módjára nézve.

Addig, amíg a pénzügyi közigazgatási aktusok materiális jogerejének a kérdése elvi alapokon véglegesen tisztázva nem lesz, nem marad más hátra mint az, hogy a törvényhozás, az előzőkben ismertetett elvi szempontok figyelembevételével, taxative határozza meg azokat az eseteket, amelyekben a pénzügyi közigazgatási aktusoknak materiális jogerőt kíván biztosítani.

V. A közigazgatási bíróság pénzügyi kérdésekben hozott ítéleteinek a jogerejére nézve általában ugyanazok állanak, amiket az előzőkben a pénzügyi közigazgatási aktusok jogerejének a kérdésére nézve előadtunk. A formális jogerő a közigazgatási bíróság ítéleteitől semmi körülmények között sem vitatható el, minthogy a formális jogerő kétségbevonása a pénzügyi közigazgatás rendjét alapjaiban rendítené meg. Nem egészen így áll azonban a dolog a materiális jogerő kérdése szempontjából. Bizonyos ugyanis, hogy amíg a pénzügyi közigazgatási aktusok tekintetében, a mindennapi élet tapasztalatain, az a nézet alakult ki, hogy azok materiális jogerővel rendszerint nem bírnak, addig a közigazgatási bíróság ítéleteitől rendszerint a materiális jogerő sem vitatható el. Mindamellett vannak olyan esetek, amelyekben a materiális jogerő vita tárgyává tehető a közigazgatási bíróság ítéleteire nézve is. Ilyen esetek különösen azok, amelyekben a közigazgatási bíróságnak nem az a hivatása, hogy azt állapítsa meg, hogy az adott esetben, a megsértett jogrend helyreállítására, a vonatkozó általános jogszabály mit parancsol, hanem hogy a pénzügyi közigazgatás egyes intézkedéseit felülvizsgálja az egyéni érdekek sérelme szempontjából. A res judicata elvének ezekre az esetekre is való merev alkalmazása már nem állana sem a felek, sem pedig a pénzügyi közigazgatás érdekében. A közigazgatási bíróság ilyen esetekben, tehát ítéleteit mindig csak a „rebus sic stantibus“ feltétele mellett hozza. Ha tehát a közigazgatási bíróság ezekkel az ügyekkel esetleg ismételten foglalkozik is, azért a „ne bis in idem“ elve sérelmet még sem szenved, minthogy az ilyen ügyek a res judicata szempontjából ugyanazon ügyeknek már nem tekinthetők, tehát az eadem res kelléke ilyenkor nem forog fenn. Törvényhozási intézkedéseket a közigazgatási bíróság ítéletei jogerejének kérdésére vonatkozólag ezidőszereint egy államban sem találunk. Az egyes államokban kifejlődött idevonatkozó közigazgatási bírósági joggyakorlat vizsgálata azonban meggyőzhet bennünket

arról, hogy a szóbanforgó kérdésben a gyakorlati élet is általában a fent vázolt álláspontra helyezkedett.

A m. kir. közigazgatási bíróság épen úgy, mint a külföldi közigazgatási bíróságok, különösen újabb időben, szintén több esetben foglalt állást a jogerő kérdésében.

A közigazgatási bíróság idevonatkozó joggyakorlatának jellemzésére különösen a következőket mondhatjuk. A bíróság meglehetősen tartózkodott attól, hogy a jogerő kérdésében általános elvi álláspontokat enuncióljon. Inkább konkrétan, az egyes eset körülményeitől feltételezetten, bírálta el tehát a jogerő feltételeit, illetőleg igyekezett kiegyenlítést keresni a szerzett jogok és a pénzügyi közigazgatási közérdek követelményei között. Kellő szabadsággal választja el az alaki jogerőt az anyagítól. Kétséget kizárólag megállapítja, hogy anyagi jogerő csak az alakilag is jogerős határozatot illetheti meg, de hogy nem minden, formailag jogerős határozat emelkedhetik anyagi jogerőre is. Általában elismeri ugyan saját ítéleteinek anyagi jogerejét, de érzésben egyes kivételeket és eltéréseket statuál.

Annak, hogy a m. kir. közigazgatási bíróság joggyakorlatában, a közigazgatási bírói ítéletek jogerejének kérdésében, általános elvi alapokon nyugvó és a kérdés minden részletére kiterjedő irányelvek fejlődessenek ki, legnagyobb akadályát ma mindenestre az képezi, hogy törvényeink egyrészt csak taxatív felsorolt közigazgatási kontenciózus ügyeket utalnak közigazgatási bíróságunk hatáskörébe, másrészt pedig a közigazgatási bíróságot túlterhelik olyan ügyek elbírálásával is, amelyeknek kontenciózus jellegük alig van, vagy pedig egyáltalában nincsen. Közigazgatási bíróságunk hatáskörének tervbe vett jelentékeny kiterjesztése, illetőleg módosítása mindenestre érzésben is nagymértékben elő fogja segíteni a szóbanforgó kérdések elvi alapokon való tisztázódását.

7. §. A közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételek pénzügyi jogi természetéről általában.¹⁰

I. A modern állam az államháztartás szükségleteinek a fedezésére megkívántató bevételek legnagyobb részét közjogi (közszolgáltatási) jellegű bevételi forrásokból szerzi be. A pénzügyi jog szempontjából ezek az állami bevételek különös érdekekkel bírnak. Jogi sajátosságukat az adja meg, hogy az állam nem maga produkálja azokat, hanem az alkotmány által részére biztosított közhatósági jogok alapján, az egyes állampolgárok magánvagyonából, illetőleg magánjövedelméből elveszi. Nem szenved kétséget, hogy a pénzügyi közigazgatásnak ez az eljárása igen súlyos beavatkozás az állampolgári szabadságjogokba, különösen pedig a magántulajdon sérthetlenségének az elvébe. A jogállam alkotmánya épen ezért különös gonddal ügyel arra, hogy az állampolgárok szabadságjogait, a pénzügyi hatóságok esetleges önkénykedéseivel szemben, érzésben megfelelő módon megvédelmezze. Munkánknek megelőző, a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségéről szóló részében, részletesen rámutattunk már arra, hogy a jogállam alkotmánya minő módon képes ezt a kitűzött célját elérni. Az alkotmány a pénzügyi hatóságoknak a közjogi jellegű állami bevételek megszerzésére irányuló egész tevékenységét szigorú törvényhozási szabályozás alá vonja. A törvényhozás pénzügyi törvényeket alkot, amelyek részletesen megállapítják, hogy a pénzügyi közigazgatás terén melyek a pénzügyi hatóságok és az állampolgárok kölcsönös jogai és kötelezettségei.

¹⁰ Mariska Vilmos: Az államgazdaságtan kézikönyve. Budapest, 1899. 52.; u. a. szerző: A magyar pénzügyi jog kézikönyve. Budapest, 1905. 112.; O. Mayer: i. m. I. 315.; Fleischer: i. m. 419.; Conrad J.: Grundriss zum Studium der pol. Oekon. (Finanzwissenschaft.) Jena, 1913. 4.; Tyszka

Karl: Grundzüge der Finanzwissenschaft. Leipzig, 69.; Lotz Walter: Finanzwissenschaft. Tübingen, 1917. 205.; Wittschien: Die allgem. Rechtsgrundlagen des österr. Finanzwesens. Graz, 1926. 62.; Konrad Heinrich: Handbuch des österreichischen Finanz Verwaltungsrechts. Wien, 1913. 26.

Nem szorul bizonyításra, hogy a közjogi jellegű állami bevételek kérdésének törvényes szabályozásánál a törvényhozásnak különösen kell ügyelnie arra, hogy a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörét a lehető legkisebb mértékre szorítsa. Csak az a nagy baj, hogy a szóbanforgó bevételi források sajátos természeténél fogva, ez az eredmény sok esetben a legrészletesebb és legszigorúbb törvényhozási intézkedések mellett sem érhető el. Bármilyen pontos és kimerítő is pl. a jövedelem, vagy a vagyonadó törvény, azért azok a nagy nehézségek, amelyekkel az adóalap kinyomozása ezeknél az adónemeknél jár, mégis az adókötelezettek sorát többé kevésbé az adóhatóságok kezébe teszik le. Megfelelő jogorvoslati rendszer ezt a bajt meglehetősen enyhíteni képes ugyan, kétségtelen azonban, hogy a pénzügyi hatóságok a jogállam eszméjének mindenben megfelelő, pontos törvényhozási intézkedések dacára is, ma egyenesen félelmetes közhatalmi jogosítványok felett rendelkeznek. A pénzügyi hatóságoknak e szóbanforgó, diskrecionárius jellegű pénzügyi közhatalmi jogosítványait, épen ezért a parlamentnek állandó és szigorú ellenőrzés alatt kell tartania és a pénzügyi kormányt arra kell szorítania, hogy alárendelt hatóságai útján, ezt a diskrecionárius hatáskört is, minden tekintetben, a parlament intencióinak megfelelően gyakorolja.

Az előadottak mindennél világosabban bizonyítják, minő óriási a jelentősége, a modern közigazgatási bíráskodásnak különösen a közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételek adminisztrációja szempontjából.

II. Az alkotmány által, a pénzügyi hatóságok részére, a közjogi jellegű állami bevételek megszerzése érdekében, biztosított közhatalmi jogosítványok lényegét röviden a következőkben foglalhatjuk össze. Az alkotmány a pénzügyi hatóságokat mindenekelőtt arra jogosítja fel, hogy az egyes állampolgároktól, a vonatkozó törvények értelmében, meghatározott közjogi jellegű szolgáltatásokat követelhessenek. A pénzügyi jog anyagi jogszabályai azok, amelyek a pénzügyi

hatóságok idevonatkozó jogosítványainak terjedelmét és feltételeit (a szolgáltatás alanya, tárgya, forrása, alapja, egysége, kulcsa, mentességek és kedvezmények) részletesen meghatározzák. Ez azonban egymagában még nem tudná a pénzügyi hatóságok eljárásának a teljes sikerességét biztosítani, a szóbanforgó bevételek megszerzése körül. A pénzügyi törvények épen azért az állampolgárokat ezenkívül még arra is kötelezik, hogy a pénzügyi hatóságokat az állami bevételek megszerzésére irányuló tevékenységükben, esetleg személyes közreműködésükkel is támogassák és hogy tartózkodjanak mindattól, ami az állami bevételek biztosítását veszélyezteteti. A pénzügyi jog alaki jogszabályai azok, amelyek a pénzügyi hatóságok idevonatkozó jogosítványainak terjedelmét és feltételeit részletesen meghatározzák. A következőkben még közelebbről rá fogunk mutatni arra, hogy az állampolgári szabadságjogok szempontjából, a pénzügyi jog most említett alaki jogszabályainak is milyen nagy jelentőségük van.

A pénzügyi jognak sem anyagi, sem pedig alaki jogszabályai gyakorlatilag nem volnának sikeresen alkalmazhatók akkor, ha a törvényhozás nem gondoskodnék arról is, hogy az azokban foglalt rendelkezéseknek meg legyenek a kellő szankcióik is. Ezt a célt valósítja meg a pénzügyi végrehajtási eljárásjog, továbbá a pénzügyi jövedéki büntetőjog.

III. A közjogi jellegű állami bevételek kivetésével, beszedésével, biztosításával és kezelésével kapcsolatos összes teendők ellátására, a dolog természeténél fogva, elsősorban is a pénzügyi kormányzat képviselője, a pénzügyminiszter, valamint az annak közvetlenül alárendelt pénzügyi hatóságok vannak hivatva. Ez azonban nem mindig szükségképpen van így. A törvényhozás közjogi jellegű pénzügyi szolgáltatásokat nemcsak kizárólag a pénzügyi közigazgatás körében állapít meg. A közigazgatás többi ágazataiban is gyakran előfordul ugyanis, hogy a törvények bizonyos közigazgatási funkciók elvégzésével kapcsolatosan, meghatározott közjogi jellegű szolgáltatásokat követelnek. Amennyi-

ben az a közigazgatás érdekei szempontjából célszerűnek mutatkozik, a törvényhozás ezeknek a bevételi forrásoknak a kezelését nem veszi ki az illető közigazgatási ügyágazatot vezető miniszterek kezéből. Ennek az intézkedésnek sem az alkotmányjog, sem pedig a pénzügyi jog szempontjából semmi elvi akadálya sincsen. Tekintettel azonban arra, hogy mindennemű állami pénzügyi tevékenység speciális szerve a pénzügyminiszter, ha csak különös körülmények és a gyakorlati célszerűség nem indokolják, mégis azt tarthatjuk a legmegfelelőbb megoldásnak, ha a törvényhozás lehetőleg összpontosítja a pénzügyminiszter kezében az összes közjogi jellegű állami bevételi források kezelését. A közjogi jellegű állami bevételek kivetésének és beszédésének a megosztottsága az egyes tárcák vezetői között, számviteli és pénztári szempontokból sem kifogásolható. Az egységes állami számvitel és pénzkezelés rendszere szerint ugyanis minden állami bevétel, bármelyik miniszteri tárcáé kezelésének az eredménye legyen is az, egységesen nyer számviteli elszámolást és az elvileg egységesnek tekintett állampénztárba folyik be. Ugyancsak az elvileg egységes állampénztár pénzállományából fedeztetnek az összes felmerülő és költségvetési fedezettel bíró állami kiadások is.

IV. A közjogi jellegű állami bevételek kivetésénél és beszédésénél a törvényhozásnak tekintettel kell lennie a különös helyi érdekelttség elvére is. Ez az elv pedig a legcélszerűbben oly módon biztosítható, hogy a törvényhozás, meghatározott helyi közigazgatási közigazgatásokra (törvényhatóság, község) pénzügyi közigazgatási hatalmi jogosítványokat ruház át. Az említett helyi közigazgatások, e jogosítványaik alapján, önálló háztartást vezetnek, pénzügyi autonómiát nyernek. Saját költségvetési joguk van, autonóm hatáskörben gondoskodnak bevételeik előteremtéséről és a szükséges kiadások fedezéséről. Ez a pénzügyi önkormányzat alkotja épen összes egyéb autonóm jogaik legfőbb biztosítékát. A pénzügytan tudományának a feladata azoknak az alapelveknek a megállapítása, amelyeket a törvény-

hozásnak szem előtt kell tartania akkor, amikor bizonyos közjogi jellegű bevételi forrásokat a közigazgatás autonóm jogokkal felruházott szerveinek átenged. Pénzügyi jogi szempontokból érzésben csak az a fontos, hogy a megosztás következtében a közteherviselés egyenlő megosztásának az elve veszélyeztetve ne legyen. Mindazokat a kiadásokat tehát, amelyek csakis a helyi érdekelttségek és nem az összes állampolgárok javát vannak hivatva szolgálni, kizárólag az érdekelt helyi közösség tagjaitól szedett bevételekből kell a közigazgatás pénzügyi autonómiával felruházott szerveinek fedezniük. Viszont azonban a helyi közigazgatások sem kötelezhetők arra, hogy az ország összes lakosait egyaránt érdeklő közigazgatási kiadásokat önkormányzati jellegű bevételeikből fedezzék.

A gyakorlatban egyébként azt látjuk, hogy a bevételi forrásoknak ez a szóbanforgó megosztása sohasem lesz előzetesen, szigorúan elméleti alapokon megállapított irányelvek szerint keresztülvihető. A közigazgatási kiadások igen nagy részénél nem lehet ugyanis eldönteni, hogy azok az összes állampolgároknak, vagy pedig kizárólag csak valamely önkormányzati testület tagjainak állanak-e érdekében. Még inkább bonyolulttá teszi a kérdést az, ha az állam, törvényileg megállapított mérvű és az állampénztárból vett összegekkel, mintegy segélyképen, rendszeresen hozzájárul az önkormányzati testületek bizonyos kiadásainak fedezéséhez.

Az autonóm közigazgatási testületek pénzügyi gazdálkodását a központi kormányzat illető ágazata által gyakorolt adminisztratív tutela kapcsolja be szervesen az állami pénzügyi gazdálkodásba. Ennek az adminisztratív tutelának azonban sohasem szabad olyan messzemenőnek lennie, hogy a pénzügyi önkormányzatot pusztán névlegessé tegye.

V. Pénzügyi jogilag annak sincsen semmi elvi akadálya sem, hogy a törvényhozás ne csak helyi önkormányzati testületeknek, hanem bizonyos jogi személyeknek is (egyházak, kamarák, társadalombiztosító intézet, vízszabályozási, halászati társulatok stb.) pénz-

ügyi közhatalmi jogokat adhasson. Természetesen erről csakis akkor lehet szó, ha az illető jogi személy, bizonyos vonatkozásokban, valóságos közigazgatási funkciók elvégzésével van a törvényhozás által megbízva. A törvényhozás, az illető jogi személy idevonatkozó közérdekű tevékenységének mintegy ellenértékeképpen, engedélyezi ezeket a fontos közhatalmi jogosítványokat. A szóbanforgó jogi személyek háztartása ezért még nem válik szükségképpen a maga egészében közérdekű természetűvé. A magánjogi és a pénzügyi jogi jellegű háztartási tételeknek ebből az összekeveredéséből gyakran igen nehezen eldönthető jogi bonyodalmak származnak. Nem szorul bizonyításra, hogy a törvényhozásnak ezt a most tárgyalt pénzügyi jogi hatáskört mindig csak különösen indokolt esetekben és a lehetőségig korlátozott mértékben szabad a szóbanforgó jogi személyeknek megadnia, továbbá, hogy a törvényhozásnak ilyen esetekben különös gondossággal kell intézkednie szigorú kormányhatósági felügyelet biztosításáról.

VI. A közjogi jellegű állami szolgáltatások kivételére és beszedésére vonatkozó pénzügyi közhatalom gyakorlásának egészen sajátos esete az, amidőn a törvényhozás megengedi, hogy valamely közszolgáltatás kivételének és beszedésének jogát a pénzügyi hatóságok, meghatározott időszakra bérbe adhasák. A közszolgáltatások kivételének és beszedésének ez a különös módja ma már csak egész kivételesen nyer alkalmazást azoknál a közszolgáltatásoknál, amelyeknél a kívánatos pénzügyi eredmény elsősorban a kivető és beszedő közegek pontos és lelkiismeretes működésétől függ. A törvényhozásnak ilyen esetekben természetesen különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a szolgáltatásra kötelezetteket, megfelelő törvényes rendelkezésekkel megóvja a bérlők zaklatásaitól és esetleges visszaéléseitől. A bérbeadás nem szerződés, hanem a pénzügyi hatóságok vonatkozó pénzügyi közigazgatási aktusa útján történik. A pénzügyi közigazgatási aktus jogerőre való emelkedésének időpontjától fogva a bérlő pénzügyi közhatalmi jogosítványokat nyer a szolgálta-

tásra kötelezettek felett. E jogosítványok terjedelmét a törvény, illetőleg a törvény alapján létrejött pénzügyi közigazgatási aktus pontosan körülírja. Úgy a bérbeadó közhatalóság és a bérbevevő között keletkező elsődleges, mint a bérlő és a szolgáltatásra kötelezettek között létrejött másodlagos jogviszonyok sohasem magánjogi, hanem mindig pénzügyi jogi természetűek.

VII. A közszolgáltatások kivételére és beszedésére vonatkozó közhatalmi jogosítványok gyakorlásának pénzügyi jogi szempontból érdekes módja az is, amidőn a törvényhozás a pénzügyi hatóságokat feljogosítja, hogy a szolgáltatásra kötelezettel meghatározott általányösszegben kiegyezhessenek. Ez a kiegyezés nagyon hasonlít a magánjogi szerződéshez. Tényleg azonban szintén nem egyéb, mint a pénzügyi hatóságok közigazgatási aktusa, amelynek közelebbi feltételeit a vonatkozó pénzügyi törvények állapítják meg. Egyik ilyen feltétel a szolgáltatásra kötelezettek beleegyezése a pénzügyi hatóság által megállapított általányösszegbe. Az ily módon keletkező jogviszonyok természetesen mindig csakis pénzügyi jogi természetűek. A jogviszony megszűnésének feltételeit maga a vonatkozó pénzügyi közigazgatási aktus állapítja meg.

VIII. Az állam pénzügyi szuverénitását jelentékenyen korlátozhatják a külállamokkal megkötött nemzetközi szerződések. Amíg e szerződések érvényben állanak, addig a törvényhozás nem alkothat olyan pénzügyi törvényeket, amelyeknek rendelkezései ellentétben állanak az illető nemzetközi szerződésekben foglalt megállapodásokkal. Idevonatkozólag különösen a külállamokkal kötött vám és kereskedelmi szerződések, valamint a kettős megadóztatás elkerülése végett, egyes államokkal létrejött nemzetközi megegyezések bírnak fontossággal.

8. §. A pénzügyi jognak a közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételekre vonatkozó anyagi jogszabályai.

A pénzügyi jog anyagi jogszabályai, a közjogi jellegű állami bevételeknek általában három nemét külön-

böztetik meg. Ezek: az adók, az illetékek és a járulékok. Az említett bevételi források pénzügyi jogi sajátosságait a következőkben foglalhatjuk össze.

I. Az adók követelésének jogalapja kizárólag az állam pénzügyi imperiuma és nem az az esetleges ellenérték, amelyet az állam az adókötelezetteknek a fizetett adók ellenében nyújtani képes. Az adóztatás jogosságát annak elkerülhetetlen szükségessége indokolja. Az adóztatás biztosítja az állam fennmaradását és zavartalan működését. Ebből következik, hogy az adófizetés általános állampolgári kötelezettség. A jogállam eszméje megköveteli, hogy a törvényhozás az állampolgári kötelezettségeket úgy állapítsa meg, hogy azok viszonylagos súlyát minden állampolgár egyenlően érezze. Ebből szükségképpen következik, hogy az adókat úgy kell szétosztani az egyes állampolgárok között, hogy azok súlyát valamennyien viszonylagosan egyenlő mértékben érezzék. A pénzügytan tudománya foglalkozik azoknak a módozatoknak és feltételeknek a kutatásával, amelyeknek a figyelembevétel mellett az adóteher az adókötelezettek között a legigazságosabb módon osztható meg.

A törvényhozás az egyes adónemekre vonatkozó anyagi jogszabályokkal részletesen megállapítja az adóhatóságok adókövetelési jogának terjedelmét és feltételeit (adóalany, adótárgy, adóforrás, adóalap, adóegység, adókulcs, adómentesség, adókedvezmények). Ezeket a jogszabályokat a törvényhozásnak minden kétséget kizárólag kell meghatározni és lehetőleg sohasem szabad erészben az adóhatóságok részére jelentékeny diskrecionárius hatáskört biztosítani. Általában azt tapasztaljuk, hogy a parlamentek különös gonddal őröködnék azon, hogy az adókra vonatkozó összes anyagi jogszabályok lehetőleg törvények útján állapíttassanak meg. Ebben ugyanis bizonyos fokig a parlamenti költségvetési jog megerősítését is látják. Már az alak jogszabályok megállapítása tekintetében inkább hajlandók az adóhatóságok részére rendeleti hatáskört biztosítani. Az autonóm háztartással bíró önkormányzati testületeknél

pedig igen gyakran az anyagi jogszabályok megalkotását is magukra az önkormányzati testületekre bizzák. Az önkormányzati testület ilyenkor szabályrendeletet alkot, amely, ha a törvény követelményeinek megfelelő módon jött létre, ugyanolyan kötelező erővel bír, mint akár a törvény. A törvényhozás a szabályrendelet megalkotására az illető önkormányzati testületeket egyenesen kötelezheti. Ilyenkor azt mondjuk, hogy a létrejött szabályrendelet obligatorius jellegű. Az obligatorius jellegű szabályrendeletek általános kereteit, a törvény vagy annak végrehajtási utasítása előzetesen meg is határozhatják. Az obligatorius jellegű szabályrendelet elmentéte a fakultatív jellegű szabályrendelet, amelyet az önkormányzati testület csakis akkor alkot meg, ha azt maga szükségesnek itéli.

Pénzügyi jogi szempontból egészen sajátos eset az, amidőn valamely adó kulcsa, a mindenkori szükséglet mérvének megfelelően, a költségvetési törvényben (autonom költségvetésben) évről évre újra állapítatik meg.

II. A pénzügytan személyi és tárgyi adókat különböztet meg, aszerint amint az adó mérve szigorúan az adóköteles személyes teljesítőképességéhez alkalmazkodik, vagy pedig az adó kivetése csakis bizonyos adótárgyra (föld, ház, vállalkozás, kereset, tőke) való tekintettel történik. Pénzügyi jogi szempontból a személyi és tárgyi adók megkülönböztetésének nincsen nagyobb jelentősége. A pénzügyi hatóságoknak, az adó kiszabását eszközöző pénzügyi közigazgatási aktusa ugyanis, mindig tisztán csak személyes természetű pénzügyi közigazgatási jogviszonyt hoz létre a pénzügyi hatóságok és az adókötelezettek között. Az adókötelezett ennél fogva nemcsak a személyi, hanem a tárgyi adóknál is mindig valamely fizikai, vagy jogi személy, aki a terhére kiszabott adó pontos megfizetéséért egész vagyonával felelős.

III. Nem szorul bizonyításra, hogy az adókötelezettségnek minden további nélkül ki kell terjednie az összes állampolgárokra. Hosszabb idő óta külföldön tar-

tózkodó belföldi honosokra azonban csak bizonyos korlátozásokkal. Belföldön tartózkodó külföldi honosok szintén adó alá vonhatók. De csakis akkor, ha belföldi tartózkodásuk hosszabb, illetőleg állandó jellegű, vagy pedig a belföldhöz gazdasági kapcsolatok (ingatlan, ingó vagyon, jövedelem, kereset, üzlet, vállalkozás stb.) fűzik őket. Sőt adó alá vonhatók olyan külföldi állampolgárok is, akik nem is laknak belföldön, hanem állandóan külföldön tartózkodnak, azonban akár ingatlan, illetőleg ingó vagyonból, akár pedig más kereseti forrásból, belföldről jövedelmet húznak. Nem annyira pénzügyi jogi, mint inkább pénzügyi adminisztratív-technikai jelentőségű az a kérdés, hogy azok a belföldi honosok, akik a belföldön több állandó lakóhellyel bírnak, melyik lakóhelyükön vonassanak adó alá. A kérdésnek a községi pótdózás szempontjából van a községek háztartására nézve nagy fontossága. Ugyanilyen természetű az üzleti fiókokkal bíró társulati vállalatok adóalapja községenkénti igazságos megosztásának a kérdése is. A pénzügytan által idevonatkozólag megállapított alapelvek szerint a községi illetőség (községi polgárjog) érdekében semmiesetre sem vehető alapul. A külföldön lakó belföldi és belföldön lakó külföldi honosok, továbbá a belföldről külföldre menő jövedelmek kettős megadóztatásának elkerülése végett, az érdekelt államok időről-időre nemzetközi megállapodásokat szoktak kötni.

IV. A pénzügytan az adókat többféle szempontból és többféleképpen szokta osztályozni. Ezek közül az osztályozások közül, pénzügyi jogi tekintetben, különös jelentőséggel bír az a felosztás, amely adminisztratív-technikai alapokon megkülönböztet: adókivetési időszakoként szabályszerűen kivetett és tarifa szerint fizetendő adókat. Az utóbbi adókat meghatározott cselekmények után fizetik az adókötelezettek; ezeket az adókat alkalmi adóknak is szokták nevezni. Az adók most említett első csoportjába az egyenes adók, a második csoportba pedig a fogyasztási adók, a forgalmi adók, a vámok és a fogyasztási adók jellegével bíró állami egyedárúságok tartoznak.

A jogállam eszméjének, vagyis az egyes állampolgárok adóterhe arányosan egyenlő megosztásának többé-kevésbé kifogástalanul megfelelni képesek az adókivetési időszakoként szabályszerűen „kivetett” adók, amely adók csoportjába, amint azt már említettük a személyi és tárgyi egyenes adókat sorozhatjuk. Ezeknek az adóknak a természete lehetővé teszi ugyanis, hogy azok kivetésénél az adóalap pontosan kinyomozható legyen és hogy a kiszabott adók tényleg alkalmazkodjanak az adókötelezettek teljesítőképességéhez. A törvényhozás ennek az elvnek a megvalósítását még az adókulcs megfelelő megállapításával (létmínimum, progresszió) is előmozdíthatja.

A tarifa szerint fizetendő, vagy ahogy egyesek nevezik, alkalmi adókról sajnos nem mondhatjuk el ugyanazt. Ezek között is vannak ugyan olyan adónemek, amelyeknek a megszabásánál az adóhatóságok bizonyos fokig figyelemmel lehetnek az adókötelezettek teljesítőképességére is (pl. ajándékozási, csere, adás-vételi, örökösödési, és fényüzési adók stb.). Rendszerint azonban ezeknek az adónemeknek a természete az adókötelezettek teljesítőképességéhez való alkalmazkodást vagy teljesen kizárja, vagy pedig igen megnehezíti. A tarifa szerint fizetendő adónemek kiszabásánál ugyanis az adóhatóságok nem lehetnek tekintettel az adókötelezettek összes személyi és vagyoni viszonyaira, hanem legfeljebb csakis arra a teljesítőképességre, amelyre az adó tárgyának az értéke enged következtetést. Ez az érték pedig igen gyakran semmi szorosabb összefüggésben sem áll az adókötelezettek valóságos teljesítőképességével. És pedig annál kevésbé, mert a szóbanforgó adókat az adóhatóságok igen sok esetben nem is azoktól szedik be, akiket a törvény az adókkal terhelni akar, hanem közvetítőktől, akik azután az adókat, az áruk megfelelően felemelt piaci árában, a tényleges adókötelezettek, vagyis a fogyasztókra áthárítják (indirekt, közvetett adóztatási mód). Sajnos, az állami pénzügyeknek a világháború okozta mai válságos állapota, úgyszólván az összes államokat arra kényszeríti, hogy az em-

lített, igen súlyos aggályok dacára is, bevételeik legnagyobb részét forgalmi és fogyasztási adókból, továbbá vámokból és fogyasztási adók jellegével bíró állami egyedáruságokból fedezték.

V. A jogerősen megállapított állami egyenes alapadók után szedett pótagadók rendszere különösen az önkormányzati testületek háztartásában szokott alkalmaztatni. A pótagadók kivetése akár az összes állami egyenes adók, akár pedig csak bizonyos állami egyenes adók után történhetik. Az utóbbi megszorítás célja rendszerint az érdekeltégek elv lehető biztosítása. Csak egyes foglalkozási ágakat érdeklő kiadások fedezésére a szükségelt pótagadó csakis az illető foglalkozási ágak állami egyenes adója után vettetik ki. Mindezeknek a kérdéseknek a pénzügyi jogi szabályozása, illetőleg részben az állampolgári jogegyenlőség elvének a megfelelő érvényesítése, rendszerint semmi különösebb nehézségekkel sem jár. Ugyanez áll az u. n. célagadókra nézve is. A célagadó meghatározott szükségletek céljaira vettetik ki és pedig csakis a szükséglet nagyságának megfelelően. Az ilyen célagadók befolyó bevételek igen sokszor a többi közbevételektől elkülönítve alapszerűleg kezeltenek. A célagadók lehetnek önálló adók, vagy pedig az állami egyenes adók, mint alapadók után kivetett pótagadók.

VI. Az illetékek követelésének jogalapja, ellentétben az adókkal, nem kizárólag az állam pénzügyi impeniuma, hanem az a különös hatósági tevékenység is, amelyet a közigazgatás organumai az egyesek érdekében végeznek. Az illetékek jogosságát az indokolja, hogy akik a közigazgatás részéről különös előnyöket élvez, az köteles legyen ennek ellenében, a közbevételekhez is fokozottabb mértékben hozzájárulni. A jogállam eszméjének megköveteli ugyanis, hogy ne csak az állampolgári kötelezettségek, hanem az állampolgári jogositványok is minden állampolgárra nézve teljesen egyenlőek legyenek. Mindenesetre igen nehéz kérdés az illetékek mérvének, a fentiek alapulvétele mellett való igazságos megállapítása. Erészben sohasem szabad szem elől téveszteni,

teni, hogy minden, az önköltségi kiadások mérvét meghaladó illeték, részben adó jellegével is bír már. Az illetékfizetési kötelezettség szempontjából nem bír jelentőséggel az a kérdés, hogy az illetékköteles fél a hatósági közreműködést önként, vagy pedig hatósági kényszer következtében veszi-e igénybe. Viszont azonban a közigazgatási hatóságok, törvényes ok nélkül, a hatósági közreműködés igénybevételétől senkit sem tilthatnak el. Az illetékek mérvének a megállapítását a jogállamban a törvényhozó nem bízhatja a pénzügyi hatóságokra. Minden idevonatkozó rendelkezésnek kifejezetten és egyenesen a törvényhozástól kell kiindulnia. A tételes jogok az illetékek fogalmát nem szokták a szó pénzügytani értelmében következetesen használni. A beszéd könnyebbé érdekében rendszerint a forgalmi adóknak jelentékeny részét is összefoglalják az illetékekkel. Az illetékek kiszabásával kapcsolatos részletkérdésekkel a pénzügytan tudománya van hivatva foglalkozni.

VII. Járulékoknak azokat a szolgáltatásokat nevezzük, amelyeket a törvény azoktól követel, akik valamely közigazgatási közintézményt vesznek igénybe, vagy pedig valamely közmű (pl. ut, utca, tér, csatorna, tűzbiztonsági intézkedések stb.) létesítése és fentartása következtében a többi állampolgárokkal szemben különös vagyoni előnyökhöz jutottak. A közigazgatási közintézmények használata után követelt járulékok mérvének a megállapításánál elsősorban is az illető közintézményeknek a közérdek szempontjából való jelentőségére kell tekintettel lenni. Olyan közintézmények használata után tehát, amely közintézmények elsőrendű közérdekeket vannak hivatva kielégíteni és amelyeknek a használatára ennél fogva a legszegényebb néposztályok is feltétlenül reá vannak utalva, sohasem helyeselhető az önköltségen számított üzemi kiadásokat jelentékenyen meghaladó járulékok szedése. Ha azonban valamely közintézmény közcélokat is szolgál ugyan, de azért annak a főrendeltetése mégis csak magángazdasági bevételek szerzése, úgy semmi akadályja sincsen annak,

hogy az illető közintézmény fentartója a használat után fizetendő járulékok mérvét, esetleg az üzemi önköltségeket, akár jelentékenyen meghaladó mértékben is ne állapíthassa meg. Ebben az utóbbi esetben a járulékoknak az üzemi önköltségi kiadásokat meghaladó része vállalkozói nyereség jellegével fog bírni.

Azoknak a járulékoknak a mérvét, amelyeket az érdekelt ingatlan tulajdonosoknak valamely közmű létesítése esetén kell fizetniük, a dolog természeténél fogva nem lehet törvényhozási úton, előzetesen megállapítani. A vonatkozó jogszabályok érésben legfeljebb csak általános utbaigazításokat nyújthatnak. Az egyes érdekelték által fizetendő járulékok mérvének a közelebbi meghatározását azonban a törvényhozásnak szükségképpen a helyi közigazgatási (pénzügyi) hatóságok hatáskörébe kell utalnia. Ugyancsak járulékok jellegével bírnak azok a szolgáltatások is, amelyeket közérdekű egyesülések mint jogi személyek, törvényen vagy törvényes felhatalmazáson alapuló engedéllyel, tagjaiktól szednek (pl. vízszabályozási, társadalombiztosító intézeti járulékok, kamarai illetékek stb.). Az idevonatkozó jogszabályok nemcsak a szóbanforgó szolgáltatások mérvét állapítják meg, hanem pontosan körülírják a kivétel és kezelés közelebbi módozatait is.

9. §. A pénzügyi jognak a közjogi (közszolgáltatási) jellegű állami bevételekre vonatkozó alaki jogszabályai.¹¹

I. A pénzügyi jog alaki jogszabályai a közjogi jellegű állami bevételek kivetésének, beszedésének, biztosításának és kezelésének kérdését adminisztratív-technikai szempontokból szabályozzák. Helytelen dolog volna azt hinni, hogy az állampolgári szabadságjogok szempontjából a pénzügyi jog alaki jogszabályai nem bírnak nagyobb jelentőséggel. A pénzügyi jog alaki jogszabályai

¹¹ O. Mayer: i. m. I. 315.;
Fleiner: i. m. 429.; Jellinek
Walter: i. m. 380.; Mariska:

Allamgazdaságtan 190.; Lotz:
i. m. 216.; Tyszka: i. m. 134.

ugyanis gyakran mélyebb belenyulást jelentenek az egyesek magángazdálkodási tevékenységébe, mint a pénzügyi jog anyagi jogszabályai. A jogállamban ennélfogva ezeknek a kérdéseknek a pontos és részletesen átgondolt szabályozására is különös súlyt kell a törvényhozásnak helyeznie és az azokkal kapcsolatosan keletkező jogviták eldöntését mindig a közigazgatási bíróság hatáskörébe kell utalnia. A pénzügyi jog alaki részének megfelelő szabályozása azért is nehéz, mert a pénzügyi közszolgáltatások sajátos természeténél fogva, az anyagi és alaki pénzügyi jogi szabályokat a legtöbbször alig, vagy pedig egyáltalán nem lehet egymástól elkülöníteni.

II. A pénzügyi törvények és az ezek alapján alkotott egyéb pénzügyi jogszabályok csak általánosságban határozzák meg a közszolgáltatások kivetésének, beszedésének, biztosításának és kezelésének alaki feltételeit. Az általános jogszabályoknak az alkalmazása a konkrét esetekre képezi a pénzügyi hatóságok legfontosabb feladatát, tulajdonképeni hivatását. Az alkalmazás sajátos jogi intézménye, amint arra az előzőkben már rámutattunk, a pénzügyi közigazgatási aktus, illetőleg annak egy különleges neme a pénzügyi parancs. Az előzőkben rámutattunk már arra is, hogy a pénzügyi hatóságok azokat az állampolgárokat, akik a pénzügyi parancsoknak engedelmeskedni, az engedelmeségre törvényesen meghatározott, kényszerítő eszközökkel is szoríthatják; továbbá intézkedhetnek, szintén meghatározott törvényes formák között, azok megbüntetéséért is, akik valamely pénzügyi törvény rendelkezéseit megsértették. Magától értetődik, hogy a pénzügyi hatóságoknak ez a kényszerítő, illetőleg büntető hatalma épen úgy vonatkozik az alaki pénzügyi jogszabályokra is, mint az anyagiakra.

Azokat a pénzügyi közigazgatási aktusokat, amelyeknek céljuk a fizetendő közszolgáltatás összegének a közhatósági megállapítása „kivetés”nek nevezzük. A jogállam eszméje, illetőleg az állampolgári szabadságjogok védelme azt követelné, hogy a közszolgáltatások

„kivetés”-e mindig külön, idevonatkozó pénzügyi közigazgatási aktus útján történjék. Ezeknek az aktusoknak a pénzügyi jogi szempontokból való érvényessége természetesen ugyanazoktól a feltételektől függ, mint amelyek általában a pénzügyi közigazgatási aktusok érvényességének alapjait képezik.

A külön „kivetési” pénzügyi közigazgatási aktus követelménye az egyenes adóknál, továbbá a forgalmi adók egyenes nemeinél, rendszerint minden nehézség nélkül megvalósítható. Ezeknél az adónemeknél ennél fogva az adó befizetési kötelezettségének a lérejötté kifejezetten a hatósági adókivetés tényéhez kapcsolódik. A fél csak attól az időponttól kezdve van pénzügyi jogilag kötelezve az adók befizetésére, amely időpontban az adóhatóság a fizetendő adó összegét reá nézve „jogerős”-en már megállapította és erről a felet a törvényes formák között, értesítette. Ismét más pénzügyi jogi kérdés annak az időpontnak a szabatos meghatározása, amelyben a félre nézve az adókötelezettség bekövetkezik. A jogerősen kivetett adók viselésére az adóköteles sohasem a kivetés, hanem mindig az adókötelezettség beálltának az időpontjától kezdve van kötelezve. A teljes pénzügyi jognak sokszor tagadhatatlanul nehéz feladata az adókötelezettség beállta időpontjának a pontos és minden kétséget kizáró megállapítása. Az adóknak nézve, anyagi szempontokból, azért is fontos az adókötelezettség beállta időpontjának a pontos meghatározása, mert ettől fog függni az a kérdés, hogy az adó alap értékelése mely időponthoz viszonyítva történhetik meg.

III. Sajnos sok közszolgáltatásnak a természete egyáltalán nem engedi meg azt, hogy a törvényhozás, az azok befizetésére vonatkozó kötelezettséget a külön és kifejezett „kivetési” aktus megtörténtétől tegye függővé. Ezeknél a közszolgáltatásoknál a törvényhozás eltekint a külön hatósági kivetési aktustól és kimondja, hogy a félre nézve a közszolgáltatás befizetésének a kötelezettsége abban a pillanatban jön létre, amelyben teljesülnek azok a tárgyi feltételek, amelyekről a vonat-

kozó pénzügyi jogszabályok, a befizetési kötelezettség bekövetkezését függővé teszik. Különösen áll ez a fogyasztási adókra, a legtöbb forgalmi adóra és a vámokra nézve. Ezeknél az adónemeknél tehát azt a pénzügyi közigazgatási jogviszonyt, amelyen a fél fizetési kötelezettsége alapul, nem külön idevonatkozó pénzügyi közigazgatási aktus, hanem az objektív pénzügyi jog rendelkezései hozzák létre.

Az előadottak után nem szorul további bizonyításra, hogy a jogállam eszméjének megfelelő, jogászilag tökéletes, a bírói eljárás pontosságát megközelítő, adókivetési eljárás csakis az egyenes és egyes forgalmi adóknál várható, amely adónemeknél a pénzügyi hatóságok már eleve erre a pontosságra vannak nevelve. A fogyasztási adóknál, a legtöbb forgalmi adónál és a vámoknál ellenben már a törvények szerkezete is egészen más. De más az a szellem is, amelyben a pénzügyi hatóságoknak és közegeknek ezeknél az utóbb említett közszolgáltatásoknál hivatalosan intézkedniük kell, ha biztosítani akarják a megfelelő pénzügyi eredményeket. A földolog ezeknél a közszolgáltatásoknál nem annyira a jogászilag tökéletes pénzügyi közigazgatási eljárás, mint inkább a jövedéki felügyelet és ellenőrzés erélyes teljesítése. A fizetendő adók (vámok) összege rendszerint külsőleg is könnyen felismerhető körülményektől függ és ily módon annak megállapítása, a vonatkozó társaság szerint, nagyobb nehézségekbe egyáltalában nem ütközik. Jellemző az a különböző szerep is, amelyet az adóköteles személye játszik az egyenes adók és a fogyasztási, forgalmi adók és a vámok kiszabásánál. Az egyenes adóknál az adóhatóságok az adókötelezettet nevével nevezik. (Ezért szokták az egyenes adókat névszerű adóknak is nevezni.) A fogyasztási, forgalmi adóknál és a vámoknál ellenben az adókötelezett személye mellesleg. Csakis az a fontos a kincstár nézve, hogy megkapja azt a közszolgáltatást, amelyre a vonatkozó pénzügyi törvények határozmányai értelmében igénye van.

IV. Az illetékek (és kivételesen egyes adók) bélyeg alakjában való lerovásának kérdése nem bír különös

pénzügyi jogi érdekekkel. Az illeték lerovása ilyenkor a külön erre a célra készült bélyegek felragasztása és további használatra alkalmatlanná való tétele által történik. A bélyeg, amely az illeték szabályszerű lerovását tanúsítja, a fél számára egyszersmind nyugtául is szolgál. Sajátságos, hogy a bélyeg alakjában történő illetéklerovás eseteiben a pénzügyi hatóságoknak rendszerint nemcsak arról nincsen tudomásuk, hogy az adókötelezettség létrejött, hanem arról sem értesülnek közvetlenül, hogy a kötelezett lerovási kötelezettségének eleget tett-e már. A pénzügyi hatóságok mindazonáltal, az illetékköteles okmányok és iratok (ilyeneket tartalmazó irattárak) pénzügyi hatósági ellenőrzése, illetőleg átvizsgálása útján szerezhettek meggyőződést arról, hogy a felek illetékfizetési kötelezettségüknek mennyiben tesznek eleget.

V. A pénzügyi jog alaki jogszabályainak jelentős részét alkotják azok a rendelkezések, amelyekkel a törvényhozás az állampolgárokat arra kötelezi, hogy a pénzügyi hatóságokat az állami bevételek megszerzésére irányuló tevékenységükben személyes közreműködésükkel is támogassák, hogy tartózkodjanak mindattól, ami az állami bevételek biztosítását veszélyezteti és végül, hogy eltűrjék a pénzügyi hatóságok beavatkozását egyéni magángazdálkodási tevékenységükbe. Ezek a rendelkezések szintén a pénzügyi közigazgatás főcélját az állami bevételek biztosítását szolgálják ugyan, de nem közvetlenül, hanem csak közvetve; ami azonban azok jelentőségét a pénzügyi jog szempontjából semmiivel sem csökkenti. Tekintettel arra, hogy a szóbanforgó rendelkezésekből az egyes állampolgárokra háruló kötelezettségek, sok esetben az állampolgári szabadságjogok tetemes megszorítását eredményezhetik, a törvényhozásnak igen gondosan kell a vonatkozó törvényes határozmányokat megállapítania. Sajnos azonban a dolog természeténél fogva, a részletkérdések rendezése rendszerint csak rendeleti úton valósítható meg célszerűen. Továbbá mindig tág tere fog maradni részben a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörének is.

A pénzügyi jognak ezek a most említett jogszabályai, amelyeket egyes pénzügyi jogi írók a pénzügyi rendészet összefoglaló elnevezése alatt szoktak említeni, az állami bevételek egyes neveinek egymástól eltérő sajátosságai szerint, igen sokfélék és egészen különböző természetűek lehetnek. Nem szorul bizonyításra, hogy annál súlyosabb kötelezettségeket fognak azok az állampolgárokra róni, mentől nagyobb az illető közszolgáltatásra nézve, az eltitkolás veszélye. Az állami bevételek megszerzésének céljaira csakis olyan bevételi források használhatók fel ennél fogva célszerűen, amelyeknél a közszolgáltatás kivétele, beszedése és biztosítása aránylag könnyű. Ellen esetben egyrészt az illető közszolgáltatásból eredő bevételeket felemészti a kezelési költségek, másrészt pedig a pénzügyi közigazgatás idevonatkozó eljárása és jogositványai egyenesen megsemmisítik az állampolgári szabadságjogokat. Az ilyen közszolgáltatások bevezetése ellen tehát a jogállam eszméje szempontjából is tiltakoznunk kell.

A pénzügyi hatóságokat külön e célból szervezett karhatalom (pénzügyőrség) támogatja az u. n. pénzügyi rendészettel kapcsolatos teendők legnagyobb részének az ellátásában. Viszont az állampolgárok érdekei szempontjából a közigazgatási birói jogvédelem megfelelő biztosítása bir. érészben különös fontossággal.

A pénzügyi rendészet feladatai meglehetősen egyszerűek az egyenes adók igazgatása terén. A pénzügyi hatóságoknak itt mindössze arra kell ügyelniük, hogy az adókötelezettek megfelelően bejelentsék az adóhatóságoknak az adókötelezettség beálltát, az adómentességre, illetőleg adókedvezményekre való igényüket, továbbá, hogy beszolgáltassák azokat az adatokat, amelyek az adók (adómentességek és adókedvezmények) igazságos megállapításánál nélkülözhetetlenek.

Annál nehezebb és hálátlanabb feladatok és kötelezettségek hárulnak azonban a pénzügyi hatóságokra illetőleg az állampolgárokra, a többi közszolgáltatások pénzügyi rendészetével kapcsolatosan. A feleknek itt már nemcsak az adókötelezettség beálltát kell a pénz-

ügyi hatóságoknak bejelenteniük, továbbá nemcsak azokat az adatokat kell beszolgáltatniuk, amelyek az adók igazságos megállapításánál nélkülözhetetlenek, hanem kötelesek felhívni a pénzügyi hatóságok figyelmét minden egyéb olyan körülményre is, amely a pénzügyi hatóságokat az illető közszolgáltatás biztosításával kapcsolatosan érdekli. Tartózkodniuk kell továbbá minden olyan cselekménytől, amely adóeltitkolásokra vezethet, vagy pedig az adókötelezettség ellenőrzését megnehezítheti. A pénzügyi hatóságoknak jogukban állhat, az adók biztosítása érdekében, harmadik személyek közreműködését is igénybe venni, illetőleg követelni. Aki adóeltitkolás, vagy adómegrövidítés nyomára jut, köteles arról a pénzügyi hatóságokat haladéktalanul értesíteni. A pénzügyi hatóságok eljárását, az adók biztosítása érdekében, köteles mindenki esetleges felvilágosításaival támogatni.

VI. Mindezeknél még sokkal nagyobb megszorítását jelenti az állampolgári szabadságjogoknak az u. n. jövedéki felügyeletet. A pénzügyi törvények megengedik, hogy azok a felek, akik az adó (vám, jövedék) tárgyát képező javak üzletszerű termelésével, feldolgozásával és forgalombahozatalával foglalkoznak, esetleges adóeltitkolások és adómegrövidítések megelőzése érdekében, a pénzügyi hatóságok különös ellenőrzése alá kerüljenek. Ez az ellenőrzés a felekre az általános állampolgári kötelezettségeknél jóval súlyosabb korlátozásokat jelent. A jövedéki felügyelet lényegét, terjedelmét és gyakorlásának feltételeit a jogállamban, magától érthetőleg, mindig a törvényhozásnak kell megállapítania. A törvényhozásnak a jövedéki felügyelet gyakorlása körül, a dolog természeténél fogva, rendszerint igen tág teret kell engednie a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörének. A jövedéki felügyeleti viszonyba való belépés feltételeit ugyancsak a törvény határozza meg. A felügyeleti viszony létrejöhet a törvény parancsa alapján kötelezőleg, vagy pedig a felek önkaratából. Az utóbbi esetben a felek szabadságuknak e korlátozásába bizonyos anyagi előnyök fejében egyez-

nek bele, amelyeket a pénzügyi hatóságok ellenértékképpen, a törvény erejénél fogva biztosítanak nekik. Nem szorul bizonyításra, hogy a pénzügyi jövedéki felügyelettel kapcsolatosan keletkező összes jogviszonyok nem magán, hanem mind pénzügyi jogi jellegűek. A pénzügyi jövedéki felügyeleti jogviszony tehát sohasem szerződés, hanem mindig pénzügyi közigazgatási aktus útján jön létre. A vonatkozó törvényes rendelkezések a jövedéki felügyeleti jogviszony megszűnésének a feltételeit is közelebbről megjelölik.

VII. A pénzügyi jövedéki felügyelettel ellentétben, az állampolgári szabadságjogok kiterjesztését jelenti az u. n. „pénzügyi engedély”. A jogállamban a pénzügyi engedélynek is mindig törvényes alappal kell bírnia, minthogy az állampolgári egyenlőség elvét sértené az, ha a pénzügyi hatóságok ezekben a pénzügyi kedvezményekben egyes állampolgárokat a törvényhozás kifejezett rendelkezése nélkül részesítenének. A pénzügyi engedély állhat bizonyos pénzügyi tilalmak állandó, vagy ideiglenes felfüggesztésében, vagy pedig egyeseknek különös pénzügyi kedvezményekben (jogosítványokban) való részesítésében. A törvény részletesen megállapítja a pénzügyi engedély lényegét, terjedelmét, gyakorlásának, keletkezésének és megszűnésének közelebbi feltételeit. A pénzügyi engedély megadása körül a törvényhozásnak, a dolog természeténél fogva, rendszerint igen tág teret kell engednie a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörének. A pénzügyi engedély szintén nem szerződés, hanem pénzügyi közigazgatási aktus útján jön létre.

10. §. Az állam magángazdálkodási tevékenységének a pénzügyi jogi természete.

I. A modern államok háztartásában az állam magángazdálkodási tevékenységéből származó bevételek ezidőszert jelentéktelenebb szereppel bírnak, mint a közjogi jellegű állami bevételek. A középkorban és az utkor jelentékeny részében is, pedig éppen ezeken a bevételeken nyugodott az állam egész háztartása. A jelek

arra mutatnak, hogy különösen a népjóléti és szociális kiadások terheinek ijesztő mérvű növekedése következtében, nincsen már messze az az idő, amikor a modern államok, a körülmények kényszerítő hatása alatt, kénytelen-kelletlen magángazdálkodási tevékenységüket, a nagytőke minden tiltakozása dacára is, minden módon és eszközzel igyekeznek majd fejleszteni.

A német abszolút államokban, az állami magángazdálkodási tevékenység pénzügyi jogi természetének a megvilágítására, egy egészen sajátos elmélet alakult ki, az u. n. *fiscus* elmélet.¹² Ezen elmélet szerint az állami magángazdálkodási tevékenység alanya nem az uralkodó (*imperiummal* bíró) állam, hanem egy az államtól különálló jogi személy a *fiscus* (államkincstár), amelynek *imperiuma* nincsen. Így igyekeztek jogilag igazolni, azt a nézetük szerinti jogi anomáliát, hogy az állam akkor, amikor magángazdálkodási tevékenységet folytatott, épen úgy a magánjog uralma alatt állott mint bármely más állampolgár. A jogállam fogalmának és elméletének kialakulásával természetesen talaját vesztette a *fiscus* elmélet is. A *fiscus* (államkincstár) elnevezést a mai pénzügyi jogi terminológiában is használjuk ugyan, ezalatt azonban nem egy az államtól különálló jogi személyt értünk, hanem magát az államot akkor, amikor az magángazdálkodási tevékenységet folytat.

Amikor általában állami magángazdálkodási tevékenységről szólnunk, úgy rendszerint az államnak csakis arra a gazdálkodási tevékenységére gondolunk, amelynek kizárólagos célja mentől nagyobb pénzügyi bevételek előteremtése. Pedig a tulajdonképeni közigazgatási tevékenységnek nagy része is nem jogszabályok alkalmazásából, hanem meghatározott és gazdálkodási tevékenység jellegével bíró feladatok (pl. szegénységélyezés, útépités, csatornaépítés, iskolák és kórházak létesítése

¹² A *fiscus* elméletről bővebben I. O. Mayer: i. m. II. 49.; Fleiner: i. m. 33–38., 46., 47., 227., 279.; Jellinek Walter: Ver-

waltungsrecht. Berlin, 1928. 83.; Kelsen: i. m. 240.; Merkl: i. m. 1927. 294., 300.

stb.) ellátásából áll. A tisztán közigazgatási és a tisztán pénzügyi célzatú állami gazdálkodás között mintegy átmenetet képez az állami magángazdálkodási tevékenységnek az a neme, amely egyidejűleg szolgál állam-pénzügyi és közérdekű (tulajdonképeni közigazgatási) célokat.

Az állam magángazdálkodási tevékenysége az állami vagyonhoz és az állami üzemekhez kapcsolódik.

II. *Allamvagyon* alatt tágabb értelemben mindazokat a javakat értjük, amelyek az állam tulajdonában állanak. Ezek a javak rendkívül sokfélék lehetnek, valamint nem egységes azok pénzügyi jogi természete sem. Pénzügyi, illetőleg közigazgatási jogi szempontokból az államvagyonot két csoportra oszthatjuk. Nevezetesen megkülönböztethetjük: a) az állam magángazdasági javait és b) a szó szorosabb értelmében vett közvagyonot. Az állam magángazdasági javainak kizárólagos rendeltetésük az, hogy az államnak mentől nagyobb bevételeket szolgáltatassanak. A közvagyon feladata ezzel szemben a közigazgatási közérdeknek mentől tökéletesebb módon való szolgálata. Szóval amíg az állam magángazdasági javai kizárólag az államháztartás érdekeinek a szolgálatában állanak, addig a közvagyonnak elsősorban is a közigazgatás érdekeit kell előmozdítania. Nem zárja azonban ez ki azt, hogy valamely közvagyon tárgy is jelentékeny bevételeket ne szolgáltatasson az államnak és ilymódon az államháztartás érdekeit is ne szolgálhassa. Ez is egyik oka annak, hogy sokszor igen nehéz eldönteni azt a kérdést, hogy adott esetben, valamely vagyontárgyat az állam magángazdasági javai közé tartozónak kell-e tekintenünk.

A közvagyon jogi természetének a kérdését illetőleg a jogtudományban nem alakult még ki egységes álláspont.¹³ A jogtudósok egyrésze (a franciák) ebben

¹³ O. Mayer: i. m. II. 1.; Fleiner: i. m. 351.; Biermann: Die öffentlichen Sachen, 1905.; Josef Osswald: Die Rechtsverhältnisse an öffentlichen Sa-

chen, 1909.; H. Theobald: Die Rechtsverhältnisse der öffentlichen Sachen, 1912.; Lauer: Principien des Enteignungsrechts, 1901.; Eisele: Über die

a kérdésben abból a feltevésből indulnak ki, hogy külön közigazgatásjogi dologi jogok vannak, mindenekelőtt pedig külön, közigazgatásjogi értelemben konstruált, tulajdonjog. Ez az elmélet tehát a közvagyon teljesén kiveszi a magánjog köréből és a közigazgatási jog kizárólagos uralma alá helyezi. A jogtudósok másik része (németek) ezzel szemben azt a nézetet vallják, hogy a közvagyonra nézve is elsősorban a magánjogi jogszabályok érvényesek ugyan, a magánjog uralma azonban több tekintetben korlátozást szenved azon közigazgatási jogszabályok által, amelyeknek az a céljuk, hogy biztosítsák azt, hogy a közvagyon tulajdonképeni rendeltetésének, vagyis a közérdek szolgálatának megfelelőhessen. Nem szenved kétséget, hogy a modern közigazgatási jog szellemének inkább megfelel a francia, mint az utóbb említett ú. n. dualisztikus elmélet. A jövő minden kétséget kizárólag a francia elméleté. Ennek az elméletnek a gyakorlati életben való megvalósításánál igen nagy nehézség azonban az, hogy az elmélet gyakorlati keresztülvitele szükségképen a közigazgatási dologi jogok, mindenekelőtt pedig a külön közigazgatásjogi értelemben konstruált tulajdonjog rendszerének a megelőző kiépítését feltételezi. Épen ezzel magyarázható, hogy ez az ú. n. domain public elmélet a gyakorlati életben eddig még csak Franciaországban talált megvalósításra, ahol ezt az elméletet a Conseil d'État fokról-fokra mestéri módon fejlesztette ki.

A dualisztikus elméletnek a gyakorlati jogi életben való következetes megvalósítása, épen az elmélet bizonytalan körvonalainál fogva, szintén nem minden tekintetben könnyű feladat. Sok esetben igen nehéz ugyanis megtalálni a magánjog és a közigazgatási jog természetes elválasztó határait; pedig kétség esetén csakis ezen az alapon dönthető el az a kérdés, hogy hol

Rechtsverhältnisse der res publicae 1873.; Gaston Jèze: i. m. 253.; Berthélemy: Traité élémentaire de droit administ-

ratif, 7. kiad. 406.; Jèze: Revue du droit public, 1911. 307.; Hauriou: Précis de droit administratif, 1911., 7. kiad. 677.

szűnik meg a magánjog uralma és hol kezdődik a közigazgatási jog hatálya. A jogi gyakorlat által ebben a kérdésben, az idők folyamán, általában kifejlesztett legfontosabb alapelvek a következők: a közvagyonra nézve a magánjog uralma azon a ponton szűnik meg, ahol a közvagyon közérdekű szerepe kezdődik; a közvagyon magánjogi jogügylet által nem vonható el közérdekű rendeltetésétől; harmadik személyek közvagyonra nézve dologi jogokat tehát csakis annyiban szerezhetnek, amennyiben azok a közvagyon rendeltetészerű használatát nem akadályozzák; olyan dologi jogok, amelyek valamely ingatlant, az ingatlan közvagyonná való válását megelőző időben terheltek, attól az időtől kezdve, amelyben az ingatlan közérdekű használatba kerül, vagyis közvagyonná válik, csakis annyiban nyerhetnek továbbra is elismerést, amennyiben a közvagyon rendeltetészerű használatát nem akadályozzák; közvagyon kisajátítása csak akkor lehetséges, ha a közigazgatási hatóságok a közvagyon kiveszik a közérdekű szolgálatból, vagyis, ha az illető vagyontárgy közvagyonni jellege megszűnik; a közvagyon használatára vonatkozólag keletkezett jogviták sohasem bírálhatók el magánjogi alapokon; a közvagyon mentes a zálogolás és a végrehajtás alól stb. A magyar közigazgatási, illetőleg pénzügyi jogban, az itt tárgyalt kérdések tekintetében ezidőszerint öntudatos gyakorlati jogász tevékenység nyomaira nem igen akadunk.

Valamely vagyontárgy közvagyonná rendszerint az arra illetékes közigazgatási hatóságok megfelelő közigazgatási jogi aktusai által válik. Ez alól kivételt csakis azok a vagyontárgyak képeznek, amelyeknek közvagyonni jellegét már természetű sajátágaik adják meg. Nem szorul bizonyításra, hogy a jogállamban a közigazgatási hatóságok valamely vagyontárgyat csakis akkor nyilváníthatnak közvagyonná, ha megelőzőleg már megszerezték annak magánjogi tulajdonát is. Hasonlóképen külön idevonatkozó aktus által történik valamely vagyontárgy közvagyonni jellegének megszűntetése is. Az említett közigazgatási jogi aktusok alakításá-

gaira nézve a tételesjogok rendszerint nem szoktak különös rendelkezéseket tartalmazni. Csak ritkán fordul elő, hogy érzében a közigazgatási hatóságok eljárását ünnepélyes jellegű külső formákhoz kötik.

III. Állami üzemek¹⁴ alatt tágabb értelemben mindazokat az üzemeket értjük, amelyek az állam tulajdonában állanak. Ezek az üzemek rendkívül sokfélék lehetnek, valamint nem egységes azok jogi természete sem. Pénzügyi, illetőleg közigazgatási jogi szempontokból az üzemeket két csoportra oszthatjuk, nevezetesen megkülönböztethetjük: a) az állam magángazdasági jellegű üzeméit és b) az állami közüzemeket (közintézményeket). Az állam magángazdasági jellegű üzeméi kizárólag az államháztartás érdekeinek a szolgálatában állanak. Az állami közintézményeknek ellenben elsősorban is a közigazgatás érdekeit kell előmozdítaniuk. Nem zárja ki azonban ez azt, hogy valamely állami közintézmény is jelentékeny bevételeket ne szolgáltatthasson az államnak és ílymódon az államháztartás érdekeit is ne szolgálhassa. Ez is egyik oka annak, hogy sokszor igen nehéz eldönteni azt a kérdést, hogy adott esetben valamely állami üzemet magángazdasági jellegűnek kell-e tekintenünk, vagy pedig az állami közüzemek közé kell-e azt sorolnunk.

Az állami közintézmények közigazgatásjogi helyzete és természete elsősorban is attól fog függni, hogy milyen szoros a kapcsolat az illető állami közintézmény és a közigazgatás szervezete között. Mentől szorosabb ugyanis ez a kapcsolat, annál inkább fognak az illető közintézmény működésével kapcsolatosan keletkező jogviszonyok a közigazgatási jog körébe kerülni. Mindenesetre legszorosabb a kapcsolat a külön jogi

¹⁴ O. Mayer: i. m. II. 243.; Kornmann: Grundzüge eines allgemeinen Teils des öffentlichen Rechts. (in Annalen des Deutschen Reichs, 1911. és 1921. évf. 3., 5 és 33. §-ok); u. a. szerző: Einführung in die

Praxis des Verwaltungsrechts, 1913. 44—65.; Fleiner i. m. 299.; Hauriou i. m. 56. és 468.; Berthélemy: Droit administratif, 24.; Georg Meyer: i. m. 59.; Gaston Jèze: i. m. 41.

személyiséggel fel nem ruházott monopolizált jellegű állami közintézmények és a közigazgatás szervezete között, minthogy ilyen állami közintézmények, a közigazgatás orgánumaival szemben, úgyszólván semmi önállósággal sem bírnak. Az átmenetet a külön jogi személyiséggel felruházott monopolizált jellegű állami közintézmények alkotják. Annak a kérdésnek az eldöntésénél, hogy a közintézmények működésével kapcsolatosan keletkezett jogviszonyok a magánjog, vagy pedig a közigazgatási jog hatáskörébe utaltassanak-e, magától értetődőleg azokból az alapelvekből kell kiindulni, amelyek a magánjog és a közigazgatási jog hatáskörének az elhatárolására nézve általában irányadóknak tekinthetők. A közigazgatási jog természetes fejlődésének az iránya érzében mindenesetre a közigazgatási jog hatáskörének a kiterjesztésére törekszik.

IV. Egészen más a jogi helyzete és a természete annak az államvagyonnak, illetőleg azoknak az állami üzemeknek, amelyeknek kizárólagos céljuk mentől nagyobb pénzügyi haszon nyújtása. Az állam magángazdasági javai és magángazdasági jellegű üzeméi a jogállamban ugyanolyan jogi helyzettel bírnak, mint bármely más természetes, vagy jogi személy vagyona, illetőleg üzeméi. Az ezekre vonatkozó állami magángazdálkodási tevékenység jogi kereteit, tehát a magánjog adja meg. (*Fiscus iure privato utitur.*) Az állam e magángazdálkodási tevékenysége körében, az egyes állampolgárokkal szemben, nem veszi igénybe közigazgatási imperiumát, hanem alárendeli magát az állam magánjogi jogrendjének. A közigazgatás (pénzügyigazgatás) által, az állami magángazdálkodási tevékenység körében végzett tevékenységek tehát sohasem közigazgatási (pénzügyi közigazgatási) aktusok, hanem mindig csak magánjogi természetű cselekmények (*actes de gestion*).

De nemcsak a magánjognak rendeli alá magát az állam, magángazdálkodási tevékenysége körében, hanem a közigazgatási jognak, a pénzügyi jognak, a kereskedelmi jognak, a bányajognak, a büntetőjognak, az

alkotmányjognak, a perjognak és a nemzetközi jognak is. (Fiscus iure publico utitur.) Mindez nem zárja azonban ki azt, hogy a törvényhozás, épen az állami vagyomhoz és az állami üzemekhez, minden körülmények között fűződő, elvitázhatatlan közérdekeknel fogva, ne alkothasson olyan rendelkezéseket, amelyek az állami vagyont a magánvagyonnal és az állami üzemeket a magánosok tulajdonában levő üzemekkel szemben, mégis bizonyos tekintetben kiváltságos jogi helyzetbe hozzák. A jogállamban azonban minden ilyen kedvezménynek feltétlenül és kifejezetten törvényes alappal kell bírnia. Itt kell említenünk mindenekelőtt az államkincstár törvényes örökösödési jogát, örökösök hiányában, valamint az államkincstár jogát a talált kincsek bizonyos hányadára nézve, amely előjogokat a kincstár számára úgyszólván minden állam törvényhozása biztosítani szokta. Jelentékeny kedvezményeket és könnyítéseket adhat továbbá a törvényhozás az állami magángazdálkodásnak különösen a közigazgatási jog (rendőri közigazgatás, ipariügyi közigazgatás, mezőgazdasági közigazgatás, forgalmi közigazgatás stb.) és a pénzügyi jog (adó-, illeték-, vámmmentességek és kedvezmények stb.) terén is.

Magától értetődik, hogy a törvényhozás a helyi közigazgatási közületeknek (törvényhatóság, község) is megengedheti, hogy lukratív célzatú magángazdálkodást folytathassanak, saját háztartásuk keretei és törvényes korlátai között. Ezeknek a magángazdálkodási tevékenysége közigazgatási és pénzügyi jogi szempontokból természetesen ugyanolyan elbírálás alá esik, mint az államé.

Az állam az ő magángazdasági javainak a kezelését, illetőleg a tulajdonát képező üzemek vezetését vagy teljesen különválaszthatja a közigazgatás szervezetétől, vagy pedig gyakorlati célszerűségi okokból, a közigazgatási (pénzügyi) hatóságokra bízhatja azt. Ezt az utóbbi megoldást közigazgatási érdekek indokolhatják. Bizonyos azonban, hogy az állami magángazdál

kodás jövedelmezősége szempontjából mindig előnyösebb lesz az, ha a vagyonkezelést, illetőleg az üzemek vezetését és irányítását nem közigazgatási (pénzügyi) hatóságok, hanem e célból létesített önálló gazdasági szervek végzik. Ezek a szervek többkevesebb összefüggésben lehetnek az aktív közigazgatási (pénzügyi) hatóságokkal. Tekintettel arra, hogy a közigazgatási (pénzügyi) hatóságok és hivatalok, bürokratikus szervezetiüknel fogva, sohasem lesznek képesek igazán célszerűen gazdálkodni, üzleti szempontból ajánlatos, hogy ez az összeköttetés mentől minimálisabb legyen. Tapasztalat szerint a külön cégjegyzett állami üzemek jövedelmezősége szokott a legkedvezőbb lenni. Gyakori eset, az is, hogy az állam valamely magán részvénytársulati vállalatban, a részvények bizonyos százalékának erejéig participál.

Bárminő összefüggés legyen is adminisztratív tekintetben az állam és az állami magángazdálkodást intéző szervek és üzemek között, alkotmányos államban feltétlenül szükséges az, hogy az utóbbiak egyrészt a parlament, másrészt pedig a parlamentnek felelős kormány állandó ellenőrzése alatt álljanak. A parlament ellenőrzési jogát idevonatkozólag a parlamenti költségvetési jog biztosítja, amelyről munkánknek közvetlenül ezután következő részében fogunk részletesen szólni. A felelős kormány a maga ellenőrzési jogát az egyes szakminiszterek, illetőleg az alájuk rendelt illetékes közigazgatási (pénzügyi) hatóságok útján gyakorolja. A dolog természeténél fogva a legnagyobb hatásköre érésben mindenesetre a pénzügyminiszternek és alárendelt hatóságainak lesz. Valószínű, hogy belátható időn belül, az állami magángazdálkodási tevékenység terjedelmének és jelentőségének a nagymérvű emelkedése szükségessé fogja tenni, hogy az idevonatkozólag gyakorolt kormányfelügyelet és vezetés, megfelelő módon, egy kézben összpontosíttassék.

V. A tisztán közigazgatási jellegű állami magángazdálkodási tevékenységtől, a tisztán pénzügyi célzatú állami magángazdálkodáshoz az átmenetet az

állami egyedárúságok alkotják.¹⁵ Az állami egyedárúságokat a törvényhozás, vagy kizárólag lukratív célokból létesítheti (pl. dohány-, só-, lottó egyedárúság), vagy pedig az egyedárúság a pénzügyi érdekeken kívül a közérdeket is szolgálhatja (pl. vasút, repülés, posta, táviró, távbeszélő, rádió, löporgyártás, pénzverés, bankjegy-kibocsátás, zálogházlétesítés stb. monopóliuma). Ez a körülmény azonban az állami egyedárúság közigazgatási (pénzügyi) jogi természetének a megítélése szempontjából nem lényeges. Hasonlóképen nem bír különös közigazgatási (pénzügyi) jogi érdekekkel az sem, hogy az egyedárúság a termelésre, a gyártásra, vagy pedig a forgalombahozatalra vonatkozik-e, továbbá, hogy az egyedárúság tárgyát valamely nélkülözhetetlen fogyasztási cikk, vagy pedig valamely fényűzési tárgy képezi-e. Nem szenved kétséget, hogy az állami egyedárúságból eredő haszonnak az a része, amely a rendes vállalkozói nyereséget meghaladja, adó jelleggel bír. Pénzügyi jogi értelemben egyedárúságról akkor szólhatunk, ha a törvény bizonyos vállalkozási ágakat, illetőleg üzleti tevékenységi kört kizárólag az állam számára biztosít azáltal, hogy a magánvállalkozást az említett üzletágakból kizárja. Nem tartozik az egyedárúság lényegéhez, hogy az államnak az egyedárúság tárgyát képező üzleti jogosítványt okvetlenül személyesen, házi kezelésben kell hasznosítania. Az állam szóbanforgó jogosítványainak a gyakorlását, pénzügyi célzattal bérbe is adhatja, vagy pedig különös engedéllyel egyes állampolgárokra ruházhatja át. Ez utóbbi esetben az állam pénzügyi haszna az engedélyes által fizetendő engedélyi illetékekből fog kikerülni.

Az egyedárúságoknál szintén a közigazgatási (pénzügyi) jog és a magánjog sajátságos dualizmusával találkozunk. Az egyedárúság tárgyát képező üzemek

¹⁵ Mariska: Államgazdaságtan. 78.; u. a. szerző: Pénzügyi jog 151.; Tyszka: i. m. 233.; Conrad: i. m. 106.; Kmetty: i. m.

241.; Eheberg: i. m. 364.; O. Mayer: i. m. I. 350.; Fleiner: i. m. 205.; Jellinek Walter i. m. 386.

és vállalkozások épen úgy, mint az állam egyéb magángazdasági jellegű üzleti vállalkozási, általában a magánjog uralma alatt állanak. Ha tehát a törvényhozás valamely idevonatkozó jogviszonyt a magánjog uralma alól a közigazgatási (pénzügyi) jog hatáskörébe akar áttalni, erről külön és kifejezetten rendelkeznie kell.

Az egyedárúságok pénzügyi közigazgatása általában igen energikus hatósági beavatkozást tesz szükségessé az egyéni magángazdálkodási tevékenységbe. Épen ez az, ami a kizárólag pénzügyi célzattal fenntartott egyedárúságokat különösen ellenszenvesekké szokta tenni a polgárság körében. Az állami beavatkozás itt sajátságos módon egészen más célzattal történik, mint a közszolgáltatások egyéb nemeinek az adminisztrációjánál. Az adók megfizetésére az állam polgárait kényszerrel is szorítja. Az állami egyedárúságok szolgáltatásainak igénybevételére ellenben az állam rendszerint nem szokta polgárait kényszeríteni. Csak közvetve szorítja erre a polgárokat épen az egyedárúság szolgáltatásainak nélkülözhetetlen és kizárólagos jellege. Az egyedárúságoknál az állam az ő pénzügyi közhatalmát főképen az egyedárúsági jog biztosítására szolgáló intézkedései által szokta a polgárokkal éreztetni. Ezek az intézkedések részletesen állapítják meg, hogy az említett célból az állampolgárok mit kötelesek megtenni, mitől kötelesek tartózkodni és mit kötelesek a pénzügyi hatóságoktól eltérni. Az állami egyedárúságok pénzügyi igazgatásának igen fontos eszközei: a jövedéki felügyelet és a pénzügyi hatósági engedély. Az előadottak világossá teszik, hogy monopolizálni csakis olyan vállalkozásokat, illetőleg üzleti tevékenységeket lehet, amelyeknél a pénzügyi hatósági ellenőrzés nem jelent elviselhetetlen terhet az állampolgárokra és a várt bevételeket felemésztő kiadásokat, az államkincstárra nézve.

11. §. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének alkotmányjogi biztosítékai.¹⁶

I. Munkánknak megelőző, a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségéről szóló részében rámutattunk már arra, hogy a jogállam eszméje felétlenül megköveteli, hogy az állampolgárok szabadságjogai a pénzügyi hatóságok esetleges önkénykedései ellen kellőképpen biztosítva legyenek. Megállapítottuk továbbá azt is, hogy a biztosítás megfelelő módja az, hogy a parlament a pénzügyi hatóságok eljárását törvényekhez köti, illetőleg, hogy olyan pénzügyi törvényeket alkot, amelyek részletesen megállapítják, hogy a pénzügyi közigazgatás terén melyek a pénzügyi hatóságok és az állampolgárok kölcsönös jogai és kötelezettségei.

Az előzőekben előadott követelmények gyakorlati megvalósítása azonban egymagában nem volna elegendő arra, hogy a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének az elvét az alkotmányjog szempontjából is biztosítani tudja. Mit jelent a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének az elve az alkotmányjog szempontjából? Azt jelenti, hogy alkotmányos államban a pénzügyi hatóságoknak az államháztartás és az állami gazdálkodás vezetésénél és irányításánál mindenben alá kell magukat rendelniük a törvényhozás akaratának.

A parlamentáris kormányzat legfontosabb biztosítékait alkotják ennél fogva az alkotmányjognak azok a rendelkezései, amelyeknek az a céljuk, hogy a pénzügyi hatóságok kezét, az államháztartás és az állami gazdálkodás vezetésénél, a parlamenttel szemben meg-

¹⁶ L. erről: Berthélemy J.: *Le gouvernement de la France* Paris, 1925. (215. old.); Bonnet Georges: *Les finances de la France*. Paris, 1921. (*Le contrôle budgétaire* 130. old.); Tomcsányi: *Közjog*. (259. old.); Tomcsányi V. Pál: *A parlamentek költségvetési joga*. Budapest, 1908.; Allix Edgar: *Traité élémentaire de science*

des finances. Paris, 1927. (159. old.); Jèze Gaston: *Cours de science des finances*. Paris, 1922. (*Théorie générale du budget*); Girault Arthur: *Manuel de législation financière*. Paris, 1924. (*Les budgets et le trésor*). Erről a kérdésről megemlékeznek továbbá az összes pénzügyi jogi és pénzügytani kézikönyvek.

kössék. Ezeknek a jogszabályoknak az összességét szokás pénzügyi alkotmányjognak nevezni. A pénzügyi alkotmányjog körébe tartozó jogszabályok egyaránt érdeklik úgy az alkotmányjogászt, mint a pénzügyi jog művelőjét. A pénzügyi alkotmányjognak ez a kettős természete kifejezésre jut egyébként abban is, hogy az odatartozó jogszabályok részben tisztán alkotmányjogi, részben pedig tisztán pénzügyi jogi természetűek. Helytelen álláspont volna tehát a pénzügyi alkotmányjogot a közjogi tudományok egyik teljesen önálló ágazatának tekinteni. A pénzügyi alkotmányjog szerves kiegészítő része úgy az alkotmányjognak, mint a pénzügyi jognak. Tényleg azt is látjuk, hogy a pénzügyi alkotmányjog fontosabb kérdéseivel úgy az alkotmányjog mint a pénzügyi jog művelői egyaránt foglalkozni szoktak. Természetesen az alkotmányjogi írók vizsgálódásaiknál inkább az alkotmányjogi, a pénzügyi jogi írók pedig inkább a pénzügyi jogi érdekű kérdések tanulmányozására helyezik a súlyt. Magától értetődik, hogy mi a következőkben a pénzügyi alkotmányjog fontosabb kérdéseivel, munkánk kitűzött céljának megfelelően, elsősorban is pénzügyi jogi szempontokból kívánunk foglalkozni.

II. Nem találunk olyan államot, amelynek alkotmányában a pénzügyi alkotmánybiztosítékoknak az alapelvei egységesen össze volnának foglalva. Rendszerint különböző törvényekben vannak az idevonatkozó rendelkezések szétszórva.

A pénzügyi alkotmányjog legfontosabb része kétségkívül a parlamenti költségvetési jog és az ezzel kapcsolatos jogintézmények. Ezenkívül vannak azonban a pénzügyi alkotmányjognak egyéb olyan intézményei is, amelyek úgy alkotmányjogi, mint pénzügyi jogi szempontokból egyformán nagy jelentőséggel bírnak. Ezek az utóbbi pénzügyi alkotmánybiztosítékok szintén ugyanazt a célt vannak hivatva szolgálni, mint a költségvetési jog, t. i. a parlament akaratának feltétlen érvényesítését az államháztartás és az állami gazdálkodás vezetésénél és irányításánál.

A modern parlamentáris államok alkotmányaiban, illetőleg idevonatkozó törvényeiben, ezidőszerint különösen a következő nevezetesebb pénzügyi alkotmánybiztosítékokat találjuk meg: a) az állampolgárokat újabb, közjogi jellegű (adók, illetékek, járulékok) pénzügyi szolgáltatásokkal csakis a parlament terhelheti meg; b) hasonlóképen csakis a parlament állapíthatja meg a szóbanfoglalt szolgáltatások alóli mentességeket és a vonatkozó egyéb kedvezményeket; c) állami egyedárúságokat csak a parlament állapíthat meg; d) bárminemű állami hitelműveletek csak a parlament hozzájárulásával hajthatók végre; e) az állami vagyon kezelése és az állami üzemek vezetése a parlament állandó ellenőrzése alatt áll; f) a parlament intézkedik minden a jegybank, bankjegy, valuta és váltópénzügyet közelebbről érintő kérdésben és végül g) a pénzügyi kormány, az ő pénzügyi közhatalmát csakis akkor ruházhatja át a közigazgatási önkormányzati szervekre, ha a parlament ezt az átruházást kifejezetten megengedi és osupán a vonatkozó törvényekben megjelölt határig. Ezeket a most elősorolt parlamentáris pénzügyi alkotmánybiztosítékokat szervesen egészíti ki a parlamenti költségvetési jog.

Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy úgy alkotmányjogi, mint pénzügyi jogi szempontokból minő óriási jelentősége van annak, ha a parlament új közjogi jellegű pénzügyi szolgáltatások követelésének jogát kifejezetten fentartja a maga számára. A közszabadság teljes elnyomására vezethetne, ha a pénzügyi hatóságok ezt a fontos jogosítványt, saját belátásuk szerint, rendeleti úton gyakorolhatnák. Ugyanezek állanak a pénzügyi közszolgáltatások alóli mentességekre, kedvezményekre és az állami egyedárúságokra nézve is, amely utóbbiak nemcsak súlyos anyagi megterhelést jelenthetnek az egyes állampolgárokra nézve, továbbá nemcsak egyes állampolgárok magángazdasági boldogulását veszélyeztethetik, hanem az összes állampolgárok szabadságjogainak jelentékeny korlátozására is vezethetnek. Alkotmányos államban semmiesetre sem mondhat le továbbá a parlament arról a jogáról, hogy közvetlen

befolyást gyakorolhasson az államvagyon kezelésére és az állami üzemek vezetésére. Az állami hitelműveletekkel kapcsolatosan nemcsak arra kell a parlamentnek ügyelnie, hogy a pénzügyi kormány tervezett hitelakciója pénzügyi szempontokból megengedhetőnek, illetőleg kívánatosnak mutatkozik-e, hanem egyszerűen arra is, hogy a pénzügyi kormány a már megelőzőleg igénybe vett államkölcsonokkal kapcsolatosan vállalt kötelezettségeknek mennyiben felel meg. A jegybank-, bankjegy-, valuta- és váltópénz ügy mind olyan fontos kérdések, amelyek az ország gazdasági életének alapjait képezik. Természetes, hogy ezeknek a kérdéseknek az irányítására alkotmányos államban csakis a parlament lehet illetékes. Az alkotmányos állam alapjait támadná meg végül az, ha a pénzügyi hatóságok, tetszésük szerint, rendeleti úton, vagy pedig egyszerű pénzügyi közigazgatási aktussal bárkit megbízhatnának pénzügyi közhatalmuk jogok gyakorlásával. Jót átgondolt pénzügyi közigazgatási decentralizáció nemcsak megengedhető, de a pénzügyi közigazgatás érdekében egyenesen kívánatosnak mondható. Minden idevonatkozó rendelkezésnek azonban, alkotmányos államban, csakis a parlamenttől szabad kiindulnia.

A parlament az előzőekben a—g) pont alatt említett esetekben a maga akaratát rendszerint oly módon érvényesíti, hogy az illető kérdést külön törvénnyel szabályozza. Ezek az idevonatkozó törvények, különösen az a), b), c), f) és g) pontok alatt említett esetekben fontos jogszabályokat is tartalmazhatnak. Ez azonban nem szükségképpen van így. A d) és e) pontok alatt említett esetekben ugyanis a parlament által alkotott idevonatkozó törvények csak alaki szempontból tekinthetők törvényeknek. Anyagi szempontokból azonban nem törvények. Mert a törvény feladata általános érvényű jogszabályok alkotása; amikor pedig a parlament hozzájárul új államkölcson felvételéhez, megengedi állami javak vételét, vagy eladását, az államvagyon kezeléséről, az állami üzemek vezetéséről intézkedik, nem jogszabályt alkot, hanem konkrétan intézkedik.

III. A pénzügyi alkotmányjognak, amint arra az előzőkben már rámutattunk, a legfontosabb része kétségkívül a parlamenti költségvetési jog és az ezzel kapcsolatos pénzügyi jogi intézmények, amely utóbbiaknak az a rendeltetésük, hogy az államháztartás külső, alakítható rendjét (az állami számvitel rendszerét) biztosítsák.

A parlamenti költségvetési jog, valamint az ezzel kapcsolatos többi jogi intézmények hosszú történeti fejlődés eredményei. Az abszolút államban az uralkodó magánbevételei a tulajdonképeni állami bevételektől nem voltak elválasztva. Amennyiben a rendes bevételi források (kincstári birtokok, erdők, bányák, harmincadok és vámok, díjak, jövedékek, pénzverés) jövedelmei a rendes kiadások fedezésére elégteleneknek bizonyultak, vagy pedig rendkívüli kiadások merültek fel (háború, elemi csapások, járványok, uralkodó költségei stb. miatt) az uralkodó felhívta a rendeket, hogy a mutatkozó hiányok fedezésére adókat ajánljanak fel, így fejlődött ki, mint külön alkotmányjogi intézmény, a rendek adómegajánlási joga, ami azonban távolról sem jelentette még a mai értelemben vett költségvetési jogot. A rendeknek az abszolút államban nem állott még módjukban, hogy az általuk megszavazott adóknak, vagy épen az összes állami bevételeknek a hovatartozását ellenőrizhessék. Az abszolút uralkodó és annak kormánya feltétlenül rendelkeztek az összes állami bevételek felett.

A modern parlamenti költségvetési jog megalkotása felé jelentős lépést jelent az újkor elején a fiscus fogalmának egészen sajátos értelemben való kialakulása, amiről már megemlékeztünk. A fiscus fogalmának ez a kialakulása határozottan kifejezésre juttatja már az uralkodó magánygyónának és magánpénztárának az elkülönítését a szoros értelemben vett állami javaktól és állami bevételektől. Ennek az elkülönülésnek hiányoznak azonban még a jogi szankciói. Az uralkodó, ha úgy akarja, minden további nélkül felhasználhatja az állami jövedelmeket is a saját céljaira. Az államhá-

11. §. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének alkotmány-
jogi biztosítékai 77

tartás minden ágazatára kiterjedő költségvetések már a régebbi időkben is készültek. A modern értelemben vett parlamenti költségvetési jog azonban csakis a jogállamban alakult ki és vált annak egyik legfontosabb intézményévé.

A modern parlamenti költségvetési jog jelentőségét a pénzügyi alkotmányjog szempontjából a következőkben foglalhatjuk össze. A költségvetési jog adja meg a parlamentnek a módot és az alkalmat arra, hogy a pénzügyi kormányzatra pozitív befolyást gyakorolhasson, az állami bevételek és a kiadások megállapítása, a költségvetési törvény végrehajtása és az államháztartás vezetésének ellenőrzése tekintetében. Ezáltal válik épen a költségvetési jog a parlamentárizmus egyik alapvető fontosságú intézményévé. A költségvetési jog útján tulajdonképen a parlament kezébe kerül az egész állami élet vezetése és irányítása. A költségvetés tárgyalása nyújtja a parlamentnek a legjobb alkalmat arra, hogy betekintést nyerjen az egész államélet működésébe és amennyiben arról győződik meg, hogy a kormány nem alkalmas az államügyek továbbvitelére, bizalmatlansági szavazat útján, a kormányt távozásra kényszerítse. Ha pedig a parlament a zárószavazásból azt látja, hogy a kormány, vagy annak valamelyik tagja, a költségvetési törvény végrehajtása során, visszaéléseket követett el, vagy pedig eljárása által megsértette a költségvetési törvény rendelkezéseit, haladéktalanul intézkedik az illető miniszter, vagy miniszterek felelősségrevonása iránt. A modern parlamenti költségvetési jog az egyszerű adómegajánlásnál sokkal nagyobb jelentőségű. A költségvetési törvény megszavazása ugyanis nemcsak adómegajánlást jelent, hanem jelenti a parlament általános intézkedését és felhatalmazását is az államháztartás továbbvitelére.

Egyes alkotmányjogi írók azt vitatják, hogy a parlamentet a feltétlen adómegtagadás, illetőleg a költségvetés megtagadásának a joga nem illetheti meg, mert ez végeredményében az egész állami gépezet megbénítására vezetne. Nézetünk szerint ennek az elvnek a té-

teles jogszabályokba való foglalása egyértelmű volna a parlament alkotmányos jogkörének a teljes megsemmisítésével. Parlamenti költségvetési jogról csakis akkor beszélhetünk, ha a parlamentnek nemcsak a költségvetés megszavazására, hanem annak megtagadására is joga van. De az is bizonyos, hogy viszont a parlamentnek is kellő erkölcsi belátással kell bírnia és mérlegelnie kell azt a veszélyt, amellyel a költségvetés megszavazásának a megtagadása az egész államéletre nézve járhat. A legnagyobb mértékben elítélendő tehát, ha egyes parlamenti pártok a költségvetés megszavazását kicsinyes pártérdekekből megakasztani igyekeznek. Hiszen, ha a parlament a kormányt meg akarja bukztatni, nem szükséges ehhez a nagyon radikális és veszélyes eszközhöz nyúlnia. Elegendő erre az egyszerű bizalmatlansági szavazat is. Ha pedig a kormány ezzel a bizalmatlansági szavazattal nem törődik, úgy a költségvetés megtagadásától sem fog megijedni, hanem nyíltan az erőszak terére fog lépni.

A gyakorlatban több állam parlamenti életében volt már eset arra, hogy a parlament a költségvetési időszak kezdetéig sem az új költségvetési törvényt nem tudta megszavazni, sem pedig törvényes felhatalmazást nem tudott adni a kormánynak arra, hogy addig, amíg az új költségvetés el készül, az államháztartást a régi költségvetés alapján vezethesse. Ennek az oka, azonban sohasem az államfő, a kormány és a parlament közötti harc, hanem mindig a kisebbségi pártok obstrukciója volt. Ilyen körülmények között, az ú. n. exlex állapot tartama alatt, a kormánynak nemcsak arra nincsen joga, hogy adókat és illetékeket kényszer útján beszedhessen, hanem még az önként befizetett adókat sem szabad elfogadnia. A magyar parlamenti életben, a háborút megelőzőleg, a kisebbségi pártok politikai küzdelmei és obstrukciója következtében, több ízben előfordult, hogy a költségvetés idejében megszavazva nem lett és így exlex állapot következett be. Nálunk általában az volt a felfogás, hogy a kormány az önként befizetett adókat és illetékeket exlex

esetében is jogosítva van elfogadni. Az azóta életbe lépett újabb hárszabályok, a kisebbségi pártoknak ezt az exlex állapotra vezető obstrukcióját lehetetlenné teszik.

A pénzügyi jog és a pénzügyi közigazgatás szempontjából a budgetjog fontosságát az adja meg, hogy ezáltal az egész állami gazdálkodás, a bevételek beszedése, a kiadások teljesítése, a beszedett pénzek kezelése és elszámolása, szigorú törvényes formákat nyer, amelyek szervesen illeszkednek bele a jogállam kereteibe. Az államháztartás külső alaki rendjét ugyanis a jogállamban a legkisebb részletekre is kiterjedő, külön idevonatkozó törvényes rendelkezések állapítják meg, amelyek a pénzügyi jog hatáskörébe vonják az államháztartás vezetésével kapcsolatos összes, ú. n. államháztartási ténykedéseket.

Maga a költségvetési törvény, természetesen szintén csakis alaki szempontokból törvény. A törvényhozás azáltal, hogy a költségvetést törvénybe iktatja, hangsúlyozni kívánja azt a nagy alkotmányjogi fontosságot, amelyet a költségvetés parlamenti megállapítása tényének ő maga is tulajdonít. Egyébként az, hogy a költségvetési törvény csak alakilag törvény, kifejezésre jut még abban is, hogy a dolog természeténél fogva, a költségvetési törvény nem bírhat feltétlenül kötelező joghatállyal. A költségvetésbe felvett tételek nagyobbrésze csak hozzávetőleges, valószínűségi számítások alapján állapítatik meg. A tényleges eredmények, a konkrét viszonyok alakulása következtében, igen sok esetben jelentékenyen eltérnek a költségvetésbe felvett tételek összegeitől. És az ilyen eltéréseként a pénzügyi kormányzat egyáltalán nem tehető felelőssé. A költségvetési törvény abban is eltér a többi törvényektől, hogy annak megalkotásánál nem érvényesülhet feltétlenül a törvényhozó szuverén akarat. Mert azokat a költségvetési tételeket, amelyeknek a jogcíme valamely már hatályos törvényen, vagy pedig szerződésen alapul, a törvényhozónak feltétlenül fel kell vennie a megalkotandó költségvetési törvénybe.

A jogállam eszméje szempontjából azért bír a parlamenti budgetjog különös fontossággal, mert a költségvetési törvény azáltal, hogy a közigazgatás összes ténykedéseit felöleli, a parlament és a törvényes jogrend hatáskörét kiterjeszti a kormányszatnak azokra a ténykedéseire is, amelyek egyébként törvényes szabályozás tárgyát nem képezik. A közigazgatás ugyanis, amint arra az előzőkben már többször rámutattunk, a maga kitűzött céljait a legkülönbözőbb módon és a legkülönfélébb eszközökkel valósítja meg. A közigazgatás tevékenységének nagyrésze nem jogszabályok alkalmazásából áll. Ha nem volna költségvetés, amely a kormány kezét ezekben a kérdésekben is megköti, úgy a szóbanforgó esetekben a kormány azt tehetné, ami neki tetszik, vagyis a közérdek teljesen a mindenkori kormányok önkényének volna kiszolgáltatva. A kormány kénye-kedve szerint egyes állampolgárokat dúsgazdagokká, másokat pedig koldusokká tehetne. A költségvetés azonban erőszben törvényes parancsokat ad a kormánynak, amelyek azt ép úgy kötelezik, mint a többi érvénybenálló jogszabály.

Különös rész.

A tételes magyar pénzügyi jog.

A pénzügyi jog általános tanai, amint arról az előzőkben meggyőződhattünk, a jogi irodalomban ezidő szerint nincsenek még olyan szabatosan feldolgozva, mint a magán, illetőleg a büntetőjog, hosszú évszázadokon át kialakult, általános alapelvei. Ennek oka egyrészt a pénzügyi közigazgatás sajátos természetében, másrészt pedig abban keresendő, hogy a pénzügyi jog tudományos művelése ezidő szerint még igen fiatal eredetű. Kétségtől innen magyarázható a tételes magyar pénzügyi jognak, a jogállam eszméje szempontjából észlelhető több elvi fogyatékosága is. Pénzügyi jogunk alapintézményeinek ez a fejletlensége és a tételes joganyagnak ebből eredő kuszáltsága nehéz feladatok elé állítja a jogi írókat, akik a magyar pénzügyi jogot, a tudomány által megállapított, elvi alapokon kívánja feldolgozni. Ezek a nehézségek nemcsak akkor mutatkoznak, amikor a magyar pénzügyi jog tételes rendelkezéseit a pénzügyi jog általános alapintézményeire kívánjuk visszavezetni, hanem épen úgy mutatkoznak akkor is, ha a feldolgozandó joganyagot megfelelő rendszerbe kívánjuk foglalni. Az említett nehézségek kényszerítettek bennünket is arra, hogy a magyar pénzügyi jog anyagát, eltérve a szigorúan elvi szempontoktól, az

alábbiakban ne általános és különös rendelkezésekre felosztva ismertessük, hanem az anyag csoportosításánál lehetőleg alkalmazkodjunk ahhoz a rendszerhez, amely ezidőszerint érvénybenálló pénzügyi törvényeink kodifikátorainak szeme előtt lebegett.

A következőkben a tételes magyar pénzügyi jog anyagát, az előadottaknak megfelelően, így fogjuk tehát csoportosítani: a magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége és ennek alkotmányjogi biztosítékai; a magyar állam pénzügyi szuverenitásának nemzetközi jogi korlátai; a magyar pénzügyi közigazgatás szervezete; a magyar államháztartás külső alaki rendje; a magyar állam bevételeiről (egyenes adók, forgalmi adók, fogyasztási adók, állami jövedékek, határvámok, illetékek és díjak) egyenként; a közadók kezelése; a magyar végrehajtási eljárás; a magyar pénzügyi jövedéki büntetőjog és eljárás; a magyar állami vagyon, állami üzemek és a magyar államadósságok (ideértve a jóvátétel kérdését is); a magyar jegybank, bankjegy és valuta ügye.

ELSŐ FEJEZET.

A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége és ennek alkotmányjogi biztosítékai. A magyar állam pénzügyi szuverenitásának nemzetközi jogi korlátozásai.

12. §. A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége és ennek alkotmányjogi biztosítékai.

I. A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűségét, a jogállam eszméjének ezt a legfontosabb követelményét, alkotmányunk egyes csekélyebb jelentőségű részletkérdésektől eltekintve, teljes mértékben megvalósulásra juttatja. Külön idevonatkozó törvények határozzák meg pénzügyi közigazgatásunk egész szervezetét, a pénzügyi hatóságok viszonyát a parlamenthez

és a közigazgatás többi szerveihez, továbbá alkotmányunk szigorúan örökdik afelett, hogy a pénzügyi hatóságok csakis törvényes felhatalmazás alapján, a törvényben részletesen megjelölt feltételek mellett és határig, avatkozhasanak bele az egyes állampolgárok magángazdasági tevékenységébe és az állampolgári jog-egyenlőség elvét minden körülmények között tiszteletben tartásuk.

A magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének ez a biztosítása nálunk nem külföldről átvett mesterséges alkotás, hanem következetes és hosszú történeti fejlődés eredménye. E fejlődés egyik legfontosabb eseménye kétségkívül az 1848:VIII. t.-c., amely törvénybeiktatta az általános közteherviselés kötelezettségét. Ettől az időtől kezdve, egészen napjainkig, a magyar törvényhozásnak tagadhatatlanul állandóan az volt a törekvése, hogy pénzügyi közigazgatásunkban a közteherviselés általánosságát és arányosságát lehetőleg valóra váltsa, illetőleg, hogy törvényes alapokra fektesse az egész magyar pénzügyi közigazgatást

II. Ugyancsak megfelelő módon gondoskodik a magyar alkotmány, a magyar pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének alkotmányjogi biztosítékairól is. Idevonatkozólag alapvető fontosságú az 1848:III. t.-c., amely kimondotta, hogy „a miniszterium az ország jövedelmeinek és szükségleteinek a kimutatását s a multa nézve az általa kezelt jövedelmekről számadását országgyűlési megvizsgálás, illetőleg jóváhagyás végett, évenként az alsótáblánál bemutatni köteles“ és ezáltal megvetette a modern magyar palamenti költségvetési jog alapjait. Az állami számvitelről szóló 1897:XX. t.-c. azután a magyar költségvetési jogot minden részletében is pontosan kidolgozta. A költségvetési jog biztosítása egyébként szintén nem jelentett nálunk merőben új alkotmányjogi intézményt. Az országgyűlésen egybegyűlt karok és rendek az őket, az ősi magyar alkotmány értelmében, megillető adómegajánlási jogot, hosszú századokon át, óriási küzdelmek árán is, mindig megtudták védelmezni.

Nem ugyan külön alaptörvények, hanem az ezzel teljesen egyenlő jelentőségű, alkotmányos jogszokás biztosítja továbbá a magyar pénzügyi közigazgatás, alkotmányjogi szempontokból való törvényszerűségét, még a következő alkotmányjogi alapelvek feltétlen tiszteletbentartásával.

Az állampolgárokat bármilyen közszolgáltatásokkal csakis a parlament terhelheti meg. Ezzel kapcsolatos a magyar parlament kizárólagos jogosultsága a közszolgáltatások aluli mentességek, valamint a közszolgáltatásokra vonatkozó kedvezmények megállapítására is. Az állampolgári szabadságjogok messzemenő megszorítását jelentő állami egyedáruságok megállapításának a joga szintén csakis a parlamentet illeti meg. Csakis a parlamentet illeti meg az állami hitelműveletek engedélyezésének, továbbá a bankjegy, jegybank és valuta ügyek rendezésének a joga. A magyar parlament felügyel az állami vagyonkezelésre, az állami üzemek vezetésére és minden az államvagyon állagát érintő fontosabb intézkedésre. Végül alkotmányunknak mindenkor tiszteletbentartott alapelve az is, hogy a törvényhatóságok, a községek, (városok) és egyéb közigazgatási közintézmények nálunk bármilyen közszolgáltatásokat csakis a parlament hozzájárulásával szedhetnek. Amint látjuk tehát, a magyar alkotmány kivétel nélkül megvalósítja azokat az összes követelményeket, amelyeket az előzőkben, az alkotmányos pénzügyi közigazgatás feltételei gyanánt megjelöltünk.

13. §. A magyar állam pénzügyi szuverénitásának nemzetközi jogi korlátozásai.¹

A magyar állam pénzügyi szuverénitását ezidőszereint többféle nemzetközi jogi jellegű korlátozás szorítja meg. E korlátozásokat a magyar állam részben a

¹ Irodalom. Szász István: Az államok közötti utódlás elmélete. Budapest, 1928.; Dubourg:

L'État héritier. Paris, 1921—1923.; Gautillon: L'État successeur. Lyon, 1910.; Georgis:

körülmények elkerülhetetlen kényszerének hatása alatt, részben pedig önként vállalta magára. Az előbbi csoportba tartozó korlátozásokat az 1921:XXXIII. t.-cikkbe iktatott, szomorú emlékű trianoni békeszerződés, az utóbbi csoportba tartozókat pedig a nemzet szabad beleegyezésével létrejött és törvényeink közé iktatott, vonatkozó nemzetközi egyezmények tartalmazzák.

I. A trianoni békeszerződés a magyar állam pénzügyi szuverénitását teljesen egyoldalulag, hatalmi szorítással, több irányban és igen érzékenyen korlátozta. A nevezetesebb idevonatkozó korlátozások a következők. A békeszerződés: a) jóvátétel (reparation) elnevezés alatt hadikárpótlást állapított meg a győztes entente hatalmak javára, amelyet a magyar állam tartozik fi-

L'État héritier. Paris, 1912.; Irk: Az új nemzetközi jog. Budapest, 1922.; Scialoja: Diritto ereditario Romano. Róma, 1915—16.; Francesco Nitti: Europa senza pace. Roma, 1922.; Részletes irodalom az említett művekben található. Említendő még továbbá: Lippert Gustav: Das internationale Finanzrecht. Triest—Wien—Leipzig. 2. Aufl. 1928.; Hartley Wiskers: War time financial problems. London, 1919.; Andreades: Le control financial international. Paris, 1925.; Alvarez Correa: The international controls of public finances. Amsterdam, 1926.; Cooley: Taxation.; Isay: Die Staatsangehörigkeit der juristischen Person. Abhandl. aus d. St., Verw. u. Völk. R., Bd. III, H. 2.; Laband: Doppelbesteuerung. Aufsatz in Stengels Wörterb. d. deutsch. V. R.; Maatz: Doppelbesteuerung.

Aufsatz im Rechtslexikon.; E. Meier: Doppelbesteuerung. Aufsatz in v. Holzendorffs. Rechtslexikon, Bd. I. S. 562.; Schanz: Zur Frage der Steuerpflicht. Fin. Arch. 1892. S. 365.; Schneider: Einkommenbesteuerung der über mehrere Staaten sich erstreckenden Gewerbebetriebe mit besonderer Berücksichtigung des württembergischen Einkommensteuergesetzes und der württembergischen Rechtssprechung. Fin. Arch. 1911. S. 615.; Wagner: Finanzwissenschaft. II. Teil, S. 295.; Zeller: Die Erbschaftsbesteuerung im Verhältnis zum Heimatstaate und zu anderen Staaten. Bestimmungen über Reziprozität. Fin. Arch. 1890. S. 316.; Zürcher: Kritische Darstellung der bundesrechtlichen Praxis, betreffend das Verbot der Doppelbesteuerung. 1892. Basel.

zetni;² b) egyoldalúlag rendelkezett Nagymagyarország háboru előtti és háborus államadóságainak a felosztásáról, az utódállamok között;³ c) ugyancsak egyoldalúlag intézkedett a volt Osztrák-Magyar Bank forgalombanlévő bankjegyeinek (papirospénz jegyeinek) felülbélyegzés útján való felosztásáról az utódállamok között;⁴ d) meghatározta Nagymagyarország államvagyonának felosztásának módját az utódállamok között;⁵ e) a győztes entente hatalmak nyersterményeire és ipari gyártmányaira nézve kötelezően előírta a vámdíjak, vámkorlátozások és vámkezelési szabályok kedvezményes alkalmazását;⁶ f) kötelezőleg meghatározta a magyar pénzügyi törvényhozás által a győztes entente hatalmak polgáraival szemben követendő bánásmódot.⁷

A jóvátétel a magyar államra nézve tulajdonképpen államadóság jellegével bír. Épen ezért a jóvátétel kérdésével nem itt, hanem munkánknak a magyar államadóságokról szóló részében, fogunk részletesen foglalkozni. Ugyancsak ott fogunk megemlékezni a magyar állam háboru előtti és háborus államadóságai felosztásának a kérdéséről is. Csakis történelmi jelentőségű ma már a volt Osztrák-Magyar Bank bankjegyei felülbélyegzés útján való felosztásának a kérdése, amelyről épen ezért csak egész röviden, a magyar állam bankjegy és valutaügye kérdésének tárgyalásával kapcsolatosan fogunk szólni. A magyar államvagyon az utód-

² Békeszerződés VIII. Rész. A jóvátételre vonatkozó általános rendelkezések: 161—174. Cikk 6 függelékekkel; A jóvátételre vonatkozó különös rendelkezések: 175—179. Cikk. A jóvátétel kérdésével kapcsolatosak még ezenkívül a 180—185. Cikk határozmányai is. (IX. Rész.)

³ Békeszerződés IX. Rész. (Pénzügyi rendelkezések.) 186—189. Cikk.

⁴ Békeszerződés IX. Rész.

(Pénzügyi rendelkezések.) 189. Cikk a hozzátartozó függelékkel.

⁵ Békeszerződés IX. Rész. (Pénzügyi rendelkezések.) 191—199 Cikk.

⁶ Békeszerződés X. Rész. (Gazdasági rendelkezések.) Kereskedelmi vonatkozások. 200—199. Cikk.

⁷ Békeszerződés X. Rész. (Gazdasági rendelkezések.) Bánásmód az entente államok polgáraival 211. Cikk.

államok között való felosztásának kérdését pedig munkánknak a magyar állam magángazdálkodási tevékenységéről szóló részében fogjuk tárgyalni.

Az előzőekben e) pont alatt említett korlátozások a trianoni békeszerződésnek a következő rendelkezésein alapulnak.

Magyarország kötelezi magát, hogy bármelyik győztes entente államnak magyar területre bárhonnan bevitt áruit, nyersterményeit, vagy ipari gyártmányait nem fogja más, vagy magasabb vámokkal, vagy illetékekkel sújtani (ideértve a belső adókat is), mint aminek az említett államok bármelyikének, vagy akármely más külföldi országnak ugyanolyan áruit, nyersterményeit, vagy ipari gyártmányait terhelik. Magyarország bármelyik győztes entente állam áruinak, nyersterményeinek, vagy ipari gyártmányainak magyar területre bárhonnan történő bevitelére nézve nem fog oly tilalmat, vagy korlátozást fentartani, vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett államok bármelyikének, vagy akármelyik más külföldi ország ugyanolyan áruinak, nyersterményeinek, vagy ipari gyártmányainak a bevitelére is.

Magyarország továbbá kötelezi magát, hogy bármelyik győztes entente állam kereskedelmének rovására, az említett államok akármelyikével, vagy bármely más külföldi országgal szemben, a bevitel szabályozása tekintetében, nem fog különbséget tenni, még közvetett módon, így például a vámigazgatási és elvámolási eljárás, a vizsgálati, vagy vegyvizsgálati módszerek, vámfizetésre vonatkozó rendelkezések, a tarifaszere osztályozás és a vámtarifa értelmezése, vagy végül az egyedi árusági szabályok alkalmazása útján sem.

A kivített illetőleg Magyarország kötelezi magát, hogy a magyar területéről, bármelyik győztes entente államnak a területére kivitt árukat, nyersterményeket, vagy ipari gyártmányokat nem fogja más, vagy magasabb vámokkal, vagy illetékekkel sújtani — ideértve a belső adókat is, — mint aminek az említett államok bármelyikének, vagy akármely más külföldi országnak

ugyanolyan áruít, nyersterményeit, vagy ipari gyártmányait terhelik.

Magyarország bármelyik győztes entente államba, magyar területről küldött, mindenféle áru kivitelére nézve nem fog oly tilalmat, vagy korlátozást fentartani, vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett államok bármelyikébe, vagy akármely más országba küldött ugyanolyan áruknak, nyersterményeknek, vagy ipari gyártmányoknak a kivitelére is.

Az áruk bevitelére, kivitelére vagy átvitelére vonatkozó minden kedvezmény, mentesség, vagy kiváltság, amit Magyarország bármelyik győztes entente államnak, vagy akármely más külföldi országnak nyújtana, egyúttal és feltétlenül kiterjed, minden további kérelem, vagy ellenszolgáltatás nélkül, valamennyi győztes entente államra is.

Az előzőekben f) alatt említett korlátozások értelmében, Magyarországnak köteleznie kellett magát, hogy a győztes entente hatalmak állampolgáira, javaira, jogaira, érdekeire, nem vet ki semmiféle más, vagy magasabb terhet és illetéket, egyenes vagy közvetett adót, mint aminők saját állampolgárait vagy javaikat, jogait, vagy érdekeiket terhelik.

II. A magyar állam pénzügyi szuverénitását nem külső kényszer hatása alatt, hanem a nemzet szabad elhatározásából korlátozzák a magyar állam által külföldi államokkal kötött és az ország törvényei közé iktatott, pénzügyi természetű nemzetközi egyezmények. Ezeket a nemzetközi intézményeket a következőképpen csoportosíthatjuk: a) a magyar államháztartás egyensúlyának helyreállítását (szanálását) célzó nemzetközi megegyezések; b) vám és kereskedelmi szerződések és végül c) a nemzetközi adóügyi egyezmények.

1. A magyar államháztartás egyensúlyának (szanálásának) a helyreállítására vonatkozó nemzetközi megegyezéseket törvényhozásunk az 1924:IV. t.cikkkel iktatta törvénybe.

Maga az egész szanálási program, valamint annak gyakorlati végrehajtása ma már hála a Gondviselésnek,

jórészt csak történelmi jelentőségű. Azok az óriási áldozatok és erőfeszítések, amelyeket az ország, a szanálási program sikeres végrehajtása érdekében hozott, kétségkívül minden időkben megdönthetetlen tanuságai lesznek a magyar nemzet kiváló államalkotó képességeinek.

Ezidőszerint államháztartásunk egyensúlya már teljesen és maradandó jelleggel helyreállítottnak tekinthető és így a szanálás kérdése ma államháztartásunkat csakis annyiban érinti, amennyiben ennek következtében a magyar államot, egy ezidőszerint még kereken 343 millió P-t kitevő összegű, kölcsönkötvénytartozás terheli. A kölcsön a magyar államháztartás javára eredetileg tisztán 250 millió a. K-t credményezett. A kölcsön után 7½%-os kamat fizetendő és a kölcsön 1944-ig törlesztendő. Az évi törlesztési és kamatterhek, valamint egyéb kiadások (kezelési költségek és tiszteletdíjak) együttesen, kikerekítve 40 millió P-t tesznek ki.

Magát az egész szanálási műveletet, röviden összefoglalva, a következőképen jellemezhetjük.* Amikor pénzügyi államférfiaink belátták, hogy az 1923. évben már a teljes végromlásba jutott államháztartásunkat és ezzel kapcsolatosan egész gazdasági életünket, a nemzet önerejéből képtelen lesz reorganizálni, az akkori pénzügyminiszter, Kállay Tibor, beadványt intézett a Jóvátételi Bizottsághoz és e beadványában rámutatva az ország kétségbeejtő pénzügyi helyzetére, a Jóvátételi Bizottság segítségét kérte, államháztartásunk szanálása érdekében. A Jóvátételi Bizottság, a kis entente államok hosszas huzavonája után, végre hajlandónak mutatkozott Magyarország megsegítésére és 1923. október

* A szanálás történetének kérdését illetőleg lásd: Kállay Tibor beadványát a Jóvátételi Bizottsághoz 1923. évi május hó 4-én.; Domány Gyula: A magyar szanálás. Budapest, 1927.; Nagy Elek: Magyarország és a Népszövetség. Budapest, 1925.; Alexander Popovics: Das Geld-

wesen im Kriege. Wien, 1925.; Victor Kienböck: Das österreichische Sanierungswerk. Stuttgart, 1925.; Michel Mikszikis: Le relèvement financier de la Hongrie et la Société des Nations. Paris, 1926.; továbbá a Népszövetség idevonatkozó számos kiadványát.

17-én megkereste a Népszöveget, hogy készítsen Magyarország pénzügyi szanálása érdekében egy rekonstrukciós tervezetet. A Népszöveg ezt a tervezetet el is készítette. A tervezet főbb pontjai a következők voltak: stabilizálni kell a magyar koronát; a stabilizálás elősegítése érdekében független jegybankot kell létesíteni, amely monopoliumot élvez a bankjegykibocsátás terén; 1926. június 30-ig egyensúlyba kell hozni a költségvetést; újjáépítési kölcsönt kell nyújtani, amelynek meghatározott magyar jövedelmek képezik a zálogát és amelynek célja, hogy fedezze a deficitet 1926. júliusáig oly módon, hogy véget lehessen vetni az inflációnak, a költségvetési egyensúly bevételei nélkül; ellenőrzést kell gyakorolni a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által kinevezendő főbiztos útján, aki kizárólag a Tanácsnak felelős; az ellenőrzés célja a program pontos végrehajtásának biztosítása.

A magyar pénzügyi kormány a Népszöveg által kidolgozott programot elfogadta és a Népszöveg által az idevonatkozó I. és II. sz. jegyzőkönyvekben összefoglalt kötelezettségeket elvállalta. (Ezeket tartalmazza az 1924:IV. t.c.) Ennek ellenében a Népszöveg (a nemzetközi hitelezőkkel szemben) garantálta a magyar állam által (a szanálás érdekében felvett) nemzetközi kölcsönt. A magyar pénzügyi kormány, az előzőekben említett irányelvek alapulvételével, részletes szanálási programot dolgozott ki és ezt a Népszöveg és a Népszöveg által hozánk küldött főbiztos (Jeremiás Smith) jóakaratu támogatása mellett olyan szép sikerral sikerült végrehajtania, hogy államháztartásunk egyensúlya, még jóval 1926. előtt, teljesen és maradandó jelleggel helyreállott. A magyar állam a szanálási program értelmében és az abban részletesen meghatározott módon, a következő állami bevételeket köthette le: a vámjödék, a cukoradó, a dohányjövedék, nyers- és a sójödék tiszta bevételeit; a főbiztos kívánságára, az államvasutak jövedelmeinek kivételével, a zálogjogok még egyéb állami bevételekre is kiterjeszthetők lettek volna. A főbiztos azonban ezt a ki-

terjesztést nem kívánta. A Jóvátételi Bizottság, hosszas huzavona után belement abba, hogy ezekre a bevételekre a jóvátételi zálogjog, a népszövegségi kölcsön törlesztésének időpontjáig, azaz 1944-ig felfüggesztessék. A magyar állam addig, amíg a népszövegségi szanálási kölcsön teljesen törlesztve nincsen, újabb nemzetközi kölcsönt csak a Jóvátételi Bizottság és a Népszöveg hozzájárulásával vehet fel.

2. Magyarország külkereskedelmi forgalmát, Portugália és Szovjet-Oroszország kivételével, valamennyi európai állammal és azonkívül néhány Európán kívüli állammal is, a szerződéses megállapodások valamilyen formájával, rendezte. Ezek a kereskedelmi szerződések kétfélék: a) egyrészt, nagyobb vagy kisebb terjedelemben, a Magyarországra való behozatalnál, illetve az illető államba való bevitelnél fizetendő vámokra nézve is tartalmaz megállapodásokat, b) másik részük pedig, ilyen megállapodások nélkül, hosszabb vagy rövidebb terjedelemben, csupán általános jellegű megállapodásokat ölel fel. Mindegyikének legfontosabb rendelkezése azonban az, hogy a két szerződő fél áru, a kölcsönös forgalomban, a legnagyobb kedvezmény élvezetében vannak, vámok, vámkezelés és minden más tekintetben.*

3. Magyarország nemzetközi adóügyi egyezményeket eddig a következő államokkal kötött: Csehszlovákia

* A vámtarifára vonatkozó megállapodásokat is tartalmazó egyezményeink: Ausztriával (1926:XVIII. t.c., 1928:XXXIV t.c.), Csehszlovákiával (1927:XVII. t.c.), Franciaországgal (1926:V. t.c., 1927:XVI. t.c.), Görögországgal (1925:XXVIII t.c.), Lengyelországgal (1925:XXVII. t.c.), Olaszországgal, Spanyolországgal (1929:XII. t.c.) és Törökországgal (1927:XVI. t.c.) állanak fenn.

A vámokra vonatkozó rendelkezéseket nem tartalmazó

kereskedelmi szerződéseink közül is vannak egyesek, amelyek törvénybe kellett iktatni, mert az áruk kölcsönös forgalmára vonatkozó szabályozáson kívül, egyes oly rendelkezéseket is tartalmaznak, amelyek a magyar törvényhozás jóváhagyását igényelték. Ilyenek: az Északamerikai Egyesült Államokkal (1926:XXI. t.c.), Angliával (1927:XVIII. t.c.) és az SHS. királysággal (törvénybeiktatás folyamatban) kötött kereskedelmi szerződés.

(1923.), Németország (1923.), Ausztria (1924.), Olaszország (1925.), Jugoszlávia (1928.) és Lengyelország (1928.). Ezek az egyezmények már életbe is léptek. Külön örökösödési adó egyezményt kötöttünk Németországgal (1923.), Ausztriával (1924.), és Lengyelországgal (1928.). Kölcsönös adóügyi jogsegély egyezményünk van ezenkívül még Németországgal (1923.) és Ausztriával (1928.).

A nemzetközi adóügyi egyezmények körébe vont anyag terjedelme folytonos fejlődésben van. Az egyezmények mindig több és több részletkérdés szabályozására terjednek ki és tökéletesebb alakban jelennek meg.

Céljuk mindig ugyanaz: a szerződést kötő államok egymásközötti viszonyában kizárni az adózás tekintetében előállható összeütközéseket és vitás kérdéseket, megszüntetni a jogbizonytalanságot és előmozdítani a szerződő államok polgárai és magángazdaságai között, a kölcsönös gazdasági érintkezést. Az adózási kérdéseknek nemzetközi úton való szabályozása magával hozza, hogy a szerződő államok belső törvényei csak azokban a vonatkozásokban maradhatnak érvényben,

szek. Azokat a megegyezéseket, amelyek általában csak az áruforgalom mikénti kezelésére vonatkoznak s amelyek részben terjedelmes kereskedelmi szerződések, részben pedig egészen rövid jegyzékváltások formájában jöttek létre, a kormány, a magyar törvényhozás részéről évről-évre megadni szokott felhatalmazás alapján, rendeleti úton léptette életbe. Ilyenek: az Albániával 1928. évi november 4-én létrejött jegyzékváltás, az Egyiptommal 1927. február 16-án létrejött jegyzékváltás, a Japánnal 1929. január 23-án létrejött jegyzékváltás, a Litvániával 1928. október 23-án létrejött jegyzék-

váltás, a Perzsiával 1923. február 19-én létrejött jegyzékváltás és a Svájjal 1921. június 16-án létrejött jegyzékváltás. Ilyen természetű kereskedelmi szerződések kötettek ezenkívül még: Esztországgal 1922-ben, Finnországgal 1925-ben, Hollandiával 1924-ben, Lettországgal 1923-ban, Németországgal 1920-ban, Norvégiával, illetve Romániával 1924-ben és Svédországgal 1928-ban. Különleges jellegű a viszonyunk Dániával, amellyel szemben az egykori osztrák-magyar monarchia és Dánia között, még 1887-ben létrejött kereskedelmi szerződést, hallgatólagosan meghosszabbítottak tekintik.

amelyekben az egyezmény határozmányaival nem ellenkeznek. Egyébként a belső törvényekkel szemben, az egyezmények irányadók. Számos esetben, amidőn a belső törvények adókimetést rendelnek el, az egyezmény az adókimetést hatálytalanítja. Az egyezmények, az előre nem látható vitás kérdések elintézése céljából, rendszerint olyan határozmányokat is tartalmaznak, amelyek kötelezővé teszik a szerződő államok pénzügyminiszterei között a külön tárgyalást, megegyezés létrehozása céljából. A szóbanforgó egyezmények tekintetében a legtokéletesebb fejlődési fokot a Lengyelországgal megkötött egyezmény mutatja. Tájékoztatásul ennélfogva a következőkben vázlatosan ennek az egyezménynek a főbb határozmányait fogjuk ismertetni. Idevonatkozó többi egyezményeink egyébként, egyes kevésbé lényeges eltérésektől eltekintve, általában a lengyel egyezményvel azonos tartalmuak. Érdekes, hogy a Népszövetség pénzügyi bizottsága is beható tanulmányozás tárgyává tette a nemzetközi adóügyi egyezmények kérdését.¹⁰

A kettős egyenes adóztatás elkerülését célzó nemzetközi adóügyi egyezmények főbb határozmányai a következők.

Az ingatlan javak hozadéka csakis abban az államban vonható adó alá, amelyben az ingatlan fek-

¹⁰ A tárgyalások már 1922-ben megindultak és több állam kormányai szakértőinek a bevonásával, egy kollektív egyezménytervezet készítését tűzték ki céljukul. Miután azonban ez a cél elérhetőnek nem bizonyult, később 1928. október havában Genfben, a világ összes államai adóügyi szakértőinek részvételével, megtartott értekezlet több olyan egyezménytervezetet dolgozott ki, amelyek alkalmasak arra, hogy mintául szolgálja-

nak az adóügyi egyezmények kötését elhatározó államoknak. Egyben a kettős adóztatások ügyének tanulmányozása céljából, a Népszövetség kebleben állandó bizottságot szervezett, amelytől vitás konkrét esetekben, minden állam kormánya véleményt kérhet. L. erről a kérdéstről, dr. Kneppo Sándor cikkét az „Adó és Illetékügyi Szemle” 1929. évi 2-3. számában. („A kétszeres adóztatás elkerülésének kérdése a Népszövetség előtt.”)

szik. A bármintó ipari és kereskedelmi tevékenységből származó kereset abban az államban vonandó tárgyi adó alá, amelynek területén a vállalatnak az üzleti tevékenység kifejtésére szolgáló üzlettelepe van. A munkateljesítményből és különösen a hivatásos szabad foglalkozások gyakorlásából származó kereset, csakis abban az államban vonandó tárgyi adó alá, amelynek területén azt a tevékenységet kifejtik, amely a kereset forrását képezi. A közpénztárakból (állami-, országos-, járási-, városi-, községi-pénztárakból stb.) folyósított fizetések, nyugdíjjárandóságok és ellátások csakis abban az államban vonandók adó alá, amelyből a kifizetés történik.

A tőkevagyon gyümölcsöztetéséből származó hozadék, különösen az értékpapírok, takarékbetétek, valamint a folyószámlabetétek hozadéka csakis abban az államban vonandó tárgyi adó alá, amelyben az adós lakóhelye van. A társaságok által kifizetett tantiémek abban az államban vonandók adó alá, amelyben a társaság székhelye van. Az olyan egyéb hozadékokat érintő tárgyi adót, amelyről az előzőkben említés nem történt, csakis az az állam veheti ki, amelyben a hozadékot élvezőnek lakóhelye van.

Az adókötelesnek összjövedelmén alapuló személyi adó kivetésénél a két szerződő állam mindegyikében a következő szabályok irányadók. Azoknak a jövedelmeknek a megadóztatásánál, amelyek: a) ingatlan vagyonból, b) telekkönyvileg biztosított pénzkövetelésekből és jogokból c) ipari és kereskedelmi vállalatokból és d) munkából (ideértve a közpénztárak által fizetett járandóságokat is) származnak, az előző határozmányokban lefektetett területiális alapelvek az irányadók. Minden egyéb jövedelem után és különösen az osztalékokból, tantiémekből, az értékpapírok, valamint a bankbetétek kamataiból származó jövedelem után, az adóztatás abban az államban fogatosítandó, amelynek területén a jövedelmek élvezőjének lakóhelye van. A két állam területén kívüli tartózkodás annak az államnak a javára számítandó, amelynek az adóköteles állampolgára.

Az állandó jellegű vagyonadót a szerződő államok mindegyike csak a területén létező vagyonrészek után veti ki.

Ha az adózó abban a véleményben van, hogy a vele szemben fogatosított adókivetés az egyezmény határozmányaival ellenkezik, az adófizetés ellen, annak az államnak illetékes hatóságánál, amelynek állampolgára, a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított egy éven belül, még akkor is felszólamlással élhet, ha ilyennek az illető állam törvényei szerint nem is volna helye. Ha a felszólalás indokait annak az államnak a legfelsőbb pénzügyi hatósága, amelynek az adózó polgára, helyesnek találja, úgy ez a hatóság, a helyes adókivetés céljából, a másik állam legfelsőbb pénzügyi hatóságával érintkezésbe lép.

Mindkét szerződő fél legfelsőbb pénzügyi hatóságai, külön megállapodást létesíthetnek, a kétszeres megadóztatás elhárítása céljából olyan esetekben, amelyek az egyezményben kifejezetten nincsenek szabályozva, nemkülönben az egyezmény értelmezésénél és alkalmazásánál előálló kételyek és méltánytalanságok esetében is.

A halálesetre szóló illetékek tekintetében, a kétszeres adóztatás elhárítása céljából kötött egyezmény alapelvei általában azonosak az előzőkben, a kettős egyenes adóztatás elkerülésére vonatkozólag, ismertetett egyezményben lefektetett alapelvekkel.

MÁSODIK FEJEZET.

A magyar pénzügyi közigazgatás szervezete.

14. §. A magyar pénzügyi közigazgatás szervezetéről általában.

Pénzügyi közigazgatásunk szervezete organikus kiegészítőrésze a magyar közigazgatás egész szervezetének. A pénzügyi közigazgatás szerveire nézve ennélfogva általában ugyanazok állanak, mint közigazgatásunk egyéb szerveire.

A közigazgatás törvényszerűségének elve szempontjából a magyar pénzügyi közigazgatás szervezete is épen úgy kifogástalannak mondható tehát, mint többi közigazgatási szerveink. Pénzügyi közigazgatásunk szervezetét is külön törvények határozzák meg, illetőleg alkotmányunknak a pénzügyi közigazgatás tekintetében is egyik alapelve, hogy pénzügyi közigazgatási funkciókat nálunk csakis olyan orgánumok végezhetnek, amelyek erre különös törvényes felhatalmazással bírnak. Továbbá a pénzügyi közigazgatás is teljeseren a magyar parlament közvetlen ellenőrzése alatt áll, a parlamenti költségvetési jog és a pénzügyminiszter parlamenti felelőssége útján. Tétélesjogunkban intézményesen van végül biztosítva a pénzügyi közigazgatási szervek önállósága, úgy a törvényhozó, mint a bírói államhatalmakkal szemben.

Tétéles törvényeink nem jelölik meg közelebről a pénzügyi közigazgatási szerv fogalmát. Nem szenved azonban kétséget, hogy ilyenekül kell tekinteni mindazokat a szerveket is, amelyek tulajdonképen a magán-gazdálkodás szolgálatában állanak ugyan, de amelyek a törvényhozás, gyakorlati célszerűségi okokból, kisebb-nagyobb mérvben pénzügyi természetű közhatalmi funkciók végzésére is kötelez, illetve feljogosít.¹¹

Pénzügyi közigazgatásunk általában hármastagózatú. Vannak azonban olyan pénzügyi közigazgatási ügyek is, amelyeket csak egyes, vagy kétfős hatósági fórum intéz.

A magyar pénzügyi közigazgatás feladatainak ellátására hivatott közigazgatási orgánumok legnagyobb részét a reál rendszer elvei szerint vannak megalkotva, vagyis kizárólag a központi kormánytól függenek, köz-

¹¹ Ilyen szervek, törvényeink vonatkozó rendelkezései értelmében pl. a: Magyar Nemzeti Bank, Postatakarékpénztár, Pénzügyintézet, Országos Központi Hitelszövetkezet,

Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete, Altruista Bank, Biztosítási Szaktanács, Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet (1928: XLI t.c.), stb.

vetlenül annak vannak alárendelve és csak a pénzügyi közigazgatás feladatainak az ellátására vannak hivatva.

Pénzügyi közigazgatási szerveink egyrésze (pénzügyigazgatóságok, adóhivatalok) általános pénzügyi feladatkörrel bír, vagyis hatáskörébe tartozik majdnem az összes pénzügyi bevételi források kezelése. Ezzel szemben a többi pénzügyi közigazgatási szerv csakis meghatározott pénzügyi bevételi forrásokat kezel, illetőleg csakis bizonyos pénzügyi közigazgatási feladatok ellátása céljából van szervezve.

Pénzügyi közigazgatásunk területi tagosulásának (az illetékességnek) alapja általában a vármegyei törvényhatósági szervezet. Pénzügyi közigazgatásunk általános feladatkörrel bíró középfokú szerveinek, a pénzügyigazgatóságoknak az illetékessége ugyanis, rendszerint egy-egy vármegyei törvényhatóság területére terjed ki. Az elsőfokú általános jellegű pénzügyi közigazgatási szerveknek, az adóhivataloknak az illetékessége pedig, rendszerint egy-egy járás területére szorítkozik.

Törvényeink mindig gondosan ügyelnek arra, hogy hatósági jogokat csakis az annak gyakorlására igazán alkalmas és hivatott pénzügyi közigazgatási szervek számára biztosítsanak.

A pénzügyi közigazgatás feladatainak ellátásában jelentős szerepük van a magyar közigazgatás önkormányzati szerveinek, a törvényhatóságoknak és a községeknek (városoknak) is. A törvényhatóságok és a községek (városok), az állami pénzügyi közigazgatás feladatait azonban, mindig csak a pénzügyi kormányzat vezetése és irányítása mellett, átruházott hatáskörben látják el. Autonóm hatáskörben csupán saját pénzügyeiket intézik.

Pénzügyi közigazgatásunk szervei, kevés kivétellel, az egyedhivatali rendszer alapján vannak megszervezve.

A következőkben a magyar pénzügyi közigazgatás szervezetét fogjuk ismertetni és pedig külön szólva

pénzügyi közigazgatásunk központi és külön annak közép- és alsófokú szerveiről.¹²

A) A magyar pénzügyi közigazgatás központi szervei.

A magyar pénzügyi közigazgatás központi irányítása a pénzügyminiszternek, illetőleg az ő vezetése alatt működő pénzügyminisztériumnak a feladata. A magyar pénzügyi közigazgatás központi szerveihez számíthatjuk továbbá a m. kir. közigazgatási bíróságot és a legfőbb állami számvevőszéket is.

15. §. A pénzügyminiszter, a pénzügyminisztérium és a pénzügyminisztériumnak közvetlenül alárendelt hivatalok.

A magyar pénzügyi közigazgatás élén a pénzügyminiszter áll. A pénzügyminiszter közjogi állása azonos a többi miniszterek jogállásával. Természetes azonban, hogy az a fontos feladatkör, amelynek ellátására a pénzügyminiszter hivatva van, előkelő helyet és különös befolyást biztosít a pénzügyminiszternek a kabinetben is.

A pénzügyminiszternek, hivatása ellátásában, elsősorban is a vezetése alatt álló pénzügyminisztérium segítségkezik. A pénzügyminisztérium szervezete és működése általában azonos a többi minisztériumok szervezetével és működésével. A pénzügyminiszter, úgy mint a többi miniszterek, a parlamenttel szemben, egyedül viseli a felelősséget, a vezetése alatt álló pénzügyminisztérium (valamint a pénzügyminisztérium alá rendelt egyéb pénzügyi közigazgatási szervek) összes tisztviselő

¹² Munkánk korlátolt terjedelme nem engedi meg, hogy abban külön megemlékezzünk a pénzügyi közszolgálati alkalmazottak szolgálati és fegyelmi viszonyairól is. Egyes kisebb

jelentőségű eltérésektől eltekintve, ezek általában azonosak a magyar állam többi közszolgálati alkalmazottainak szolgálati és fegyelmi viszonyaival.

löinek bármely ténykedéséért. Ebből következik azonban az is, hogy a pénzügyi közigazgatás minden terén csakis a pénzügyminiszter akarata érvényesülhet. A pénzügyminiszter egész államháztartásunk legfőbb vezetője és irányítója; ezzel kapcsolatosan a pénzügyminiszter vezeti az állami költségvetés végrehajtását; a pénzügyminiszter irányítja a magyar állam valuta és hitelügyeit és végül az ő feladata bank és hiteléletünk közigazgatásának a vezetése is.

A pénzügyminisztériumra, az előzőekben általánosságban megjelölt hatáskörben foglalt feladatok megvalósítása körül, a következő teendők hárulnak: egybeállítja az állami költségvetést; gondoskodik annak végrehajtásáról, különösen pedig arról, hogy az engedélyezett állami bevételek kellő időben befolyjanak és ilyen módon lehetővé teszi, hogy a költségvetésben megszavazott hitelek a kellő időben álljanak az utalványozó hatóságok rendelkezésére; ezzel kapcsolatosan irányítja a magyar állam egész pénzforgalmát; gondoskodik az állami számvitel szerveinek megfelelő funkcionálásáról; előkészíti az összes, a pénzügyi tárca körébe tartozó törvényjavaslatokat; gondoskodik a törvényhozás által hatáskörébe utalt törvények végrehajtásáról (végrehajtási utasításokat bocsát ki és a pénzügyi törvényeket hitelesen magyarázza); közreműködik a kereskedelmi és vámszerződések megkötésénél; javaslatot tesz a törvényhozásnak újabb állami kölcsönök felvétele tárgyában és a régi állami adósságokat adminisztrálja; a Magyar Nemzeti Bankkal karöltve gondoskodik a magyar valuta stabilitásának védelméről; legfelsőfokon gondoskodik a magyar pénzügyi közigazgatási szervezet megfelelő funkcionálásáról és a pénzügyi közszolgálati alkalmazottak fegyelmezéséről; intézi a magyar bank és hitelélet közigazgatását; végsőfokon dönt, mint fellebbezési fórum, a törvényeink által hatáskörébe utalt számos fellebbezés és felszólalás felett stb. Pénzügyi közigazgatásunknak egyik nagy hibája, hogy a pénzügyminisztérium erősen túl van terhelve konkrét adminisztratív ügyek intézésével és így alig marad

ideje legfontosabb feladatának, a pénzügyi kormányzásnak megfelelő ellátására.

A pénzügyminisztérium kebelében működnek: a pénzügyminiszteri számvevőség és a pénzügyminisztérium segédhivatalai, az áktató, kiadó és irattári hivatal.

A pénzügyminisztériumnak az összes pénzügyi hatóságok és hivatalok alá vannak rendelve. Közvetlenül a pénzügyminisztérium alá tartoznak: a központi állampénztár, a pénzügyminisztérium gazdasági hivatala, az állami nyomda és a m. kir. központi illetményhivatal, amely az illetmény, nyugellátás és rokkant ellátási csoportra oszlik.

A központi állampénztár még a közelmúltban is pénzügyi közigazgatásunknak egyik igen fontos szerve volt, minthogy ez volt a központi gyűjtőpénztára a magyar állam összes pénztárainak. Mióta azonban az állami pénzkezelést a m. kir. postatakarékpénztár vette át, azóta a központi állampénztárnak ez a szerepe megszűnt és ma már a központi állampénztár csak: a) mint a pénzügyminisztérium házipénztára és b) mint államadóssági pénztár működik.

A pénzügyminisztérium gazdasági hivatala gondozza a pénzügyminisztériumnak reábizott épületeit, kezeli a pénzügyi közigazgatásban szükséges ellenőrzőkészülékeket, a pénzügyőrség fegyvereit, beszerzi és nyilvántartja a pénzügyminisztérium részére a szükséges hivatali butorokat és irodai felszereléseket, s végül felügyeletet gyakorol az ott alkalmazott szolgálók munkásszemélyzet felett.

Az állami nyomda feladata az állami hatóságok és hivatalok számára szükséges nyomtatványok előállítása és a megrendelő pénzügyi hatóságok és hivataloknak ezekkel való közvetlen ellátása, továbbá a kataszteri felvételek sokszorosítása, térképek készítése, az országos felméréshez szükséges anyagok, szerek és műszerek beszerzése, végre értékpapírok és értékjegyek előállítása. Emellett az állami nyomda, a hatóságok megkeresésére, nyomdai műszaki ügyekben véleményt is ad.

16. §. A m. kir. közigazgatási bíróság.

A m. kir. közigazgatási bíróság hatásköre a pénzügyi közigazgatás működésével kapcsolatosan keletkező jogi vitákra is kiterjed.

A közigazgatási bíróságnak külön osztálya (pénzügyi osztály) van hivatva az ilyen jogviták feletti ítélkezésre.

A közigazgatási bíróság működésére, hatáskörére és perrendjére vonatkozólag, a pénzügyi közigazgatás terén; általában ugyanazok a határozmányok irányadók, mint amelyek az általános közigazgatás során keletkező közigazgatási jogi viták eldöntésére nézve érvényesek.

Törvényhozásunk sajnos a közigazgatási bíróság hatáskörének megállapításánál, a pénzügyi közigazgatás tekintetében is, a taxatív módszert alkalmazta. Mindamelllett a pénzügyi közigazgatás terén meglehetősen széleskörű közigazgatási birói jogvédelmet biztosított az állampolgárok számára. Nagy fogyatékkossága azonban pénzügyi jogrendszerünknek erésben az, hogy a fogyasztási adók, állami jövedékek, államadósságok és a határvámok tekintetében az állampolgárok a közigazgatási birói jogvédelmet még mindig teljesen nélkülözni kénytelenek.

A közigazgatási bíróság hatáskörét, pénzügyi közigazgatási ügyekben, mint alaptörvény az 1896:XXVI. t.c. határozza meg. Az említett törvény idevonatkozó határozmányait számos újabb törvény, minisztertanácsi felhatalmazás alapján kibocsátott nendelelet és szabályrendelet egészítik ki.¹³

¹³ A közigazgatási bíróság hatáskörét, adó- és illetékügyekben, az 1896:XXVI. t.c. 81. és 82. §-ai állapítják meg. A legújabb pénzügyi törvények és rendeletek megfelelő határozmányaira való tekintettel, a közigazgatási bíróság hatáskörét, a pénzügyi közigazgatás körébe tartozó ügyekben, a

600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás sorolja fel részletesen, az összeállítás 104. §-ában. A közigazgatási bírósághoz intézendő panasznak van helye: a pénzügyigazgatásnak, az adófelszámolási bizottságnak, a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának és végül a biztosító magánvál-

17. §. A legfőbb állami számvevőszék.

A legfőbb állami számvevőszék az 1870:XVIII. t.c. alapján állítottát nálunk fel. A legfőbb állami számvevőszék rendeltetése az állam bevételeinek és kiadásainak, az államvagyonnak, az államadóságok, az állami és az állam kezelése alatt álló alapoknak és általában a magyar állam számvitelének az ellenőrzése és mindezekkel a teendőivel kapcsolatosan az állami zárószámadás elkészítése és jelentéssel együtt, az országgyűlés elé való terjesztése. A legfőbb állami számvevőszék említett fontos és felelősségteljes hivatásának csakis úgy felelhet meg, ha a kormánytól független. Épen ezért törvényeink a legfőbb állami számvevőszéket a minisztériumtól teljesen függetlenítették és közvetlenül a parlamentnek rendelték alá.

A legfőbb állami számvevőszék szervezete általában olyan mint a minisztériumoké. Élén áll az elnök, aki miniszteri rangban van és miniszteri fizetést is élvez. Az elnököt, a képviselőház kezdeményezésére, az országgyűlés által kijelölt három egyén közül, a miniszterelnök ellenjegyzése mellett, életfogytiglan az államfő nevezi ki. Az elnök személyesen felelős minden mulasztásért, vagy törvényellenes eljárásért, amelyet, vagy maga követ el, vagy amelyet tudomása lévén róla, jelentésében az országgyűlés elé terjeszteni elmulasztott. Felelősségrevonása a parlament által úgy történik, mint a minisztereké.

Az elnök helyettese az alelnök, aki politikai államtitkári rangban van. A legfőbb állami számvevőszék

lalatok m. kir. állami felügyelő hatóságának bizonyos, a vonatkozó jogforrásokban közelebbről megjelölt határozatai ellen.

További szervezeti és hatásköri jogszabályok található még idevonatkozólag a következő jogforrásokban: az 1880:

LXVI., 1893:XXX., 1897:XX., 1902:XXIII., 1907:XXXIII, 1914:IV., 1915:XII. t.c. cikkek 1920:XXVII. t.c. 6. §-a, az 1922:XVII. t.c. 4. §-a, az 1923:IX. t.c. 2. §-a, az 1923:XXXII. t.c. 3. §-a, az 1925:IX. t.c. 7. §-a és az 1927:XI. t.c. 8. §-a.

többi személyzete áll: a tanácselnökből (helyettes államtitkárból), a tanácsosokból, osztálytanácsosokból s titkárokból, segédtitkárokból, továbbá a szükséges számú segéd- és kezelőszemélyzetből. A fogalmazási személyzet létszámát és ezen belül az állások megoszlását az egyes fizetési osztályok között, a legfőbb állami számvevőszék függetlenségének biztosítása céljából, nem a költségvetés állapítja meg, hanem külön törvény szokta szabályozni. A legfőbb állami számvevőszékhez kinevezett tisztviselők szolgálati viszonyai teljesen ugyanazok, mint a minisztériumok kebelében működő tisztviselők szolgálati viszonyai.

A legfőbb állami számvevőszék elnöke, alelnöke és többi hivatalnokai az országgyűlés egyik házának sem lehetnek tagjai. Elnökké, alelnökké és tisztviselővé, az osztálytanácsosi állásig bezárólag, nem nevezhetők ki azok, akik egymás között, vagy a miniszterekkel fel- vagy lefelé, egyenes vagy oldalági első és másodfokú rokonságban, vagy sógorságban állanak. Sem az elnök, sem a számvevőszék többi tagjai semmiféle más állami, vagy magánhivatalt és oly állást vagy tisztséget, amely számadási, vagy vagyoni felelősséggel jár, — a természetes és törvényes gyámság egyedüli kivételével — nem viselhetnek. Sem közvetlenül, sem pedig közvetve, vagy más közvetítők által nem vehetnek részt olyan vállalatok igazgatásában, vagy ügyvezetésében, amelyek az államnak számolni kötelesek, vagy az állammal bármilyen segélyezési, vagy szerződési viszonyban állanak.

A legfőbb állami számvevőszék ügykezelését törvény állapítja meg.¹⁶ Az ügyek vagy az elnökségnél, vagy az ügyosztályokban, vagy pedig a tanácsüléseken tárgyalhatnak. A legfontosabb ügyek¹⁷ a tanácsülés

¹⁶ 1880:LXVI. t.c.

¹⁷ Így pl. a ki nem elégitó miniszteri válaszok, vagy minisztertanácsi határozatok, a szabályrendeletek és utasítások tervezetei, amennyiben

számviteli vonatkozásúak, az állami zárószámadás, az országgyűlés elé terjesztendő jelentések és végül egyéb, az elnök által odautalt ügyek.

által tárgyalhatnak. A tanácsülésen az elnök, akadályoztatása esetén pedig annak helyettese elnököl. Az elnök, a tanácsülésben kifejtett vélemények meghallgatása után, személyes felelősségénél fogva, saját meggyőződése szerint mondja ki a határozatot. A legfőbb állami számvevőszék a miniszterekkel közvetlenül érintkezik. Tapasztalatait és észrevételeit jelentések alakjában terjeszti az országgyűlés elé.

B) A magyar pénzügyi közigazgatásnak, a központi pénzügyi kormány alá rendelt, közép- és alsófoku szervei.

A pénzügyminiszter vezetése és irányítása mellett működnek pénzügyi közigazgatásunk közép- és alsófoku szervei, amelyeknek legnagyobb része a központi pénzügyi kormánytól függ, illetőleg annak közvetlenül alá van rendelve. Mint közép- és alsófoku szervek ezenkívül résztvesznek még pénzügyi közigazgatásunkban a főispán, a törvényhatóságok és a községek (városok) is. A pénzügyi közigazgatás közép- és alsófoku szerveinek külön csoportját alkotják végül azok, az adófizető állampolgárok soraiból, illetőleg részvételével alakított bizottságok, amelyeknek törvényeink különösen az adókezelés és a jogorvoslatok elbírálása körül biztosítanak jelentékeny szerepet.

Munkánknak ebben a részében a magyar pénzügyi közigazgatásnak közvetlenül a központi pénzügyi kormány alá rendelt közép- és alsófoku szerveiről fogunk szólni. Ezek a pénzügyi hatóságok és hivatalok mind a reál rendszer elvei szerint vannak megalkotva, vagyis rendeltetésüket kizárólag csak pénzügyi közigazgatási feladatok ellátása képezi és működésükkel a pénzügyi közigazgatásnak minden fontosabb ágazatában találkozunk. Ezek a pénzügyi hatóságokon és hivatalokon, mint alappilléreken nyugszik egész pénzügyi közigazgatásunk hatalmas épülete. Az említett hatóságok és hivatalok közül általános, vagyis a pénzügyi közigazgatásnak majdnem minden ágazatára kiterjedő hatáskör-

rel csakis a pénzügyigazgatóságok és az adóhivatalok bírnak. A többi idetartozó közép- és alsófokú pénzügyi hatóságok és hivatalok ellenben csakis a pénzügyi közigazgatás bizonyos, meghatározott ügyágazatainak a kezelésére vannak hivatva.

Az alábbiakban, a szóbanforgó hatóságokat és hivatalokat, a következő csoportosításban fogjuk ismertetni: a pénzügyigazgatóságokról, az adóhivatalokról, a pénzügyi közigazgatás részben eltérő szervezetéről Budapest székesfőváros területén, a pénzügyőrsegről, a műszaki ellenőrzés közegeiről, a határvámok, a földadókataszter és az állami egyedárúságok igazgatásáról, a bányáigazgatásról, a pénzverés és a fémjelzés szerveiről. Az elősorolt közép- és alsófoku hatóságokkal kapcsolatban fogunk még megemlékezni a számvevőségekről és az államkincstár jogi képviselőjének a kérdéséről is.¹⁸

18. §. A pénzügyigazgatóságok.¹⁹

Pénzügyi közigazgatásunk legfontosabb középfoku szervei a pénzügyigazgatóságok. A pénzügyigazgatóság a szó szoros értelmében vett általános, vagyis a pénzügyi közigazgatásnak majdnem minden ügyágazatára kiterjedő hatáskörrel bíró pénzügyi hatóság. Vezetője az államfő által külön erre az állásra kinevezett pénzügyigazgató. A pénzügyigazgató teendőit, akadályoztatása esetén, a pénzügyminiszter által megbízott pénzügyigazgató-helyettesek látják el. A pénzügyigazgató közvetlenül a pénzügyminiszternek van alárendelve. A pénzügyigazgatónak a pénzügyigazgatóságoknál, valamint a pénzügyigazgatóságoknak közvetlenül alárendelt

¹⁸ Az államkincstár jogi képviselőjének főszerve, a kincstári jogügyi igazgatóság, ezidő szerint közvetlenül már nem a pénzügy-, hanem az igazságügyminiszternek van ugyan alárendelve, működése

azonban kétségtelenül elsősorban is a pénzügyi közigazgatás szempontjából bír rendkívüli fontossággal.

¹⁹ Jogforrás: a 600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás.

pénzügyi hatóságoknál és hivataloknál működő összes tisztviselők, úgy szolgálati, mint fegyelmi tekintetben feltétlenül alá vannak rendelve.

Ezidőszerint Csonkamagyarország majdnem minden nagyobb vármegyei törvényhatóságának külön pénzügyigazgatósága van, amelynek illetékessége kiterjed az illető vármegyei törvényhatóság területén fekvő törvényhatósági joggal felruházott városokra is. Némely kisebb vármegyének a vele szomszédos vármegyével közös pénzügyigazgatósága van.²⁰ A kapcsolatot a pénzügyigazgatóságok és az autonóm (törvényhatósági és községi) közigazgatás között a törvényhatósági közigazgatási bizottságok közvetítik. A pénzügyigazgatóság ugyanis az illető törvényhatóság kebelében alakított közigazgatási bizottság közreműködése és ellenőrzése mellett működik és a pénzügyigazgató, a pénzügyigazgatóság működését feltüntető jelentést, köteles havonta az erre illetékes közigazgatási bizottság elé terjeszteni. Ezenkívül a pénzügyigazgató (ennek helyettese) a működési köréhez tartozó törvényhatóságok közigazgatási bizottságának szavazattal bíró tagja és a pénzügyigazgatóság ügyköréhez tartozó összes ügyekben előadója is. Az 1929:XXX. t.c. értelmében szakszerűség képviselője címén a pénzügyigazgató tagja a törvényhatósági bizottságnak is.

A pénzügyigazgatóságnak saját, mellérendelt számvevősége van, élén a számvevőségi főnökkel. A pénzügyigazgató a vonatkozó törvények korlátai között igen tágkörű utalványozási joggal bír. A pénzügyigazgatóság jövedéki ellenőrzői hatáskörrel bíró közegei a

²⁰ Az ezidőszerint Csonkamagyarország területén működő pénzügyigazgatóságok száma 21. Ezenkívül még 3 pénzügyigazgatósági kirendeltség is van. (Baja, Kecskemét, Komárom.) A székesfővárosban 2 pénzügyigazgatóság van. Székesfővárosi és Budapest-vidéki pénzügyigazgatóságok.)

A pénzügyigazgatóságok székhelyei egyébként a következők: Budapest (2), Balassagyarmat, Debrecen, Eger, Győr, Gyula, Kaposvár, Makó, Miskolc, Nyiregyháza, Pécs, Sátoraljaújhely, Sopron, Szeged, Szekszárd, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg.

pénzügyőrök, akikkel a pénzügyigazgató, illetékes eljárások útján, rendelkezik.

A pénzügyigazgatóságok személyzete áll: a fogalmazási személyzetből, a földadónyilvántartási biztosokból, a pénzügyőrségi ügyek előadójából és végül az iktatás, kiadás és irattározás ellátására hivatott segéd- és kezelési személyzetből.²¹

A pénzügyigazgatóság a hatáskörébe utalt ügyekben önállóan intézkedik, határozatokat, vagy végzéseket hoz. A hatáskörébe utalt ügyekre vonatkozólag közvetlenül megkereséseket, felhívásokat, illetőleg rendeleteket intéz az alispánhoz (polgármesterhez), a főszolgabírákhoz, a törvényhatósági városok tanácsaihoz és adóhivatalaihoz, a megyei városok polgármestereihez és adóhivatalaihoz,²² a községek elöljáróságaihoz és jegyzőihez és végül az összes pénzügyi hivatalokhoz, amennyiben azok a pénzügyigazgatóság hatáskörébe utalt igazgatási ágazatban működnek. E megkereséseknek, felhívásoknak, illetőleg rendeleteknek azok, akikhez azok intézve vannak, megfelelni tartoznak.

A pénzügyigazgatóságok hatáskörét általánosságban úgy jellemezhetjük, hogy az rendszerint középfokban kiterjed minden olyan, a pénzügyigazgatás körébe

²¹ A pénzügyigazgatóságok fogalmazási személyzete áll: pénzügyi főtanácsosokból, pénzügyi tanácsosokból, pénzügyi titkárokból, pénzügyi segédtitkárokból és végül pénzügyi fogalmazókból. Az említett tisztviselők, a nekik elintézés végett kiosztott ügyeket, ügyosztályokban látják el, előzetesen meghatározott ügybeosztás szerint.

A pénzügyőrségi ügyeknek a pénzügyigazgatósághoz beosztott előadója rendszerint egy magasrangú pénzügyőri tisztviselő, aki egyúttal az illető pénzügyigazgatóság kerületé-

ben lévő pénzügyőrség felügyelője is.

A földadónyilvántartási biztosok feladatairól és szolgáltatásokról a következőkben még külön fogunk szólni.

²² Az 1929:XXX. t.c. 37. §-a értelmében, ennek a törvénynek az életbelépésétől kezdve, a rendezett tanácsú városok a „megyei város” nevet viselik. A belügyminiszter egyes megyei városokat, a törvény 39. §-a értelmében kivetheti a vármegye vagyonszügyelő hatósága alul és azokat közvetlenül saját hatósága alá rendelheti.

tartozó ügyre, amelynek ellátása nincsen kifejezetten más pénzügyi hatóságnak, vagy hivatalnak a hatáskörébe utalva. A pénzügyigazgatóságok hatásköréből ez időszert ki vannak véve: a kataszteri helyszínelési és földmérési felügyelőségekhez tartozó és a fémjelzési és fémbeváltási ügyek, a dohányjövedék igazgatására rendelt összes hatóságok és hivatalok, a kincstári sóhivatalok, a határvámot illető szakkérdések, végül az államvagyont és az államadósságokat illető ügyek.

Igy a pénzügyigazgatóságok, a vonatkozó jogszabályok által megállapított keretek között, mint ellenőrző, felügyeleti és mint első, illetve másodfokú pénzügyi hatóságok eljárnak, illetőleg közreműködnek az egyenesadók, forgalmi adók és illetékek kivetésénél (kiszabásánál, megállapításánál), az adóelengedések megállapításánál, az egyenes adók, forgalmi adók, fogyasztási adók, illetékek, valamint a közadók módjára behajtandó kincstári követelések kezelésénél, könyvelésénél, nyilvántartásánál, beszédésénél, leírásánál, elengedésénél, biztosításánál és behajtásánál; végül pedig hatáskörükbe tartozik az összes említett közszolgáltatások tekintetében a jövedéki ellenőrzés, a jövedéki büntető eljárás és az annak kapcsán fizetendő adók és illetékek biztosítása.²³

A pénzügyigazgatóság a hozzája utalt ügyekben részben első, részben pedig másodfokon jár el. Határozatai ellen a pénzügyminiszterhez, az adófelszámolási bizottsághoz és a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához lehet fellebbezni, vagy pedig panasszal lehet élni a közigazgatási bírósághoz.

19. §. Az adóhivatalok.²⁴

Pénzügyi közigazgatásunk legfontosabb alsófokú szervei az adóhivatalok. Az adóhivatalok, a pénzügy-

²³ A pénzügyigazgatóságok működési köréről, a kivetések és mentességek engedélyezése, továbbá a közadók kezelése körül, l. a 600/927. PM. sz. Hivatalos

összeállítás 5. és 6. §§-ait.

²⁴ Idevonatkozó jogforrás a 600/927. P. M. sz. Hivatalos Összeállítás.

igazgatóságokhoz hasonlóan, szintén általános, vagyis a pénzügyi közigazgatásnak minden ágazatára kiterjedő hatáskörrel bírnak. Az adóhivatal közvetlenül a pénzügyigazgatóságnak van alárendelve. Az adóhivatalok főnöke személyesen felelős az adóhivatalnál működő tisztviselők összes ténykedéséért, és ezek neki ennél fogva szolgálati és fegyelmi tekintetben feltétlenül alá vannak rendelve.

Ez időszert Csonkamagyarország majdnem minden járásának külön adóhivatala van.²⁵ Ha a járási székhely valamely törvényhatósági városban van, a járásnak és az illető városnak együttesen csak egy adóhivataluk van. Az adóhivataloknak számvevőségük nincsen. Ennél fogva az adóhivatali főnököknek utalványozási joguk nincsen.

Az adóhivatalok személyzete áll az oda beosztott fogalmazási tisztviselők, a kisebb képesítésű adóhivatali tisztviselői karból és a beosztott segéd- és kezelőszemélyzetből.

Az adóhivatalok, a hatáskörükbe utalt ügyekben, önállóan intézkednek, határozatokat, vagy végzéseket hoznak. Az adóhivatalok hatáskörét általánosságban úgy jellemezhetjük, hogy az kiterjed minden olyan, a pénzügyi közigazgatás körébe tartozó ügyre, amelynek elsőfokon való ellátása nincsen kifejezetten más pénzügyi hatóságnak, vagy hivatalnak a hatáskörébe utalva. Az adóhivataloknak különösen az egyenesadók, illetékek és a forgalmi adók kivetése (kiszabása) s az említett közszolgáltatásoknak, valamint a fogyasztási adóknak és a közadók módjára behajtandó kincstári követeléseknek, kezelése, könyvelése, nyilvántartása, beszédése, biztosítása és behajtása körül, adnak törvényeink igen jelentékeny hatáskört.²⁶ Az adóhivatalok a hozzájuk utalt ügyekben elsőfokon határoznak. Határozataik el-

²⁵ Csonkamagyarország területén ez időszert 137 adóhivatal van.

²⁶ Az adóhivatalok működési köréről a kivetések és a men-

tességek engedélyezése, továbbá a közadók kezelése körül l. a 600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás 3. és 4. §§-ait.

len fellebbezésnek van helye a pénzügyigazgatósághoz, az adófelszámolási bizottsághoz és a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához.

20. §. A pénzügyi közigazgatás részben eltérő szervezete Budapest székesfőváros területén.

A pénzügyi közigazgatás szervezete Budapest székesfőváros területén némileg eltér a pénzügyi közigazgatás vidéki szervezetétől. A székesfővárosi pénzügyigazgatóság hatásköre, egyes kisebb eltérésektől eltekintve, általában azonos a vidéki pénzügyigazgatóságok hatáskörével. A székesfőváros területén a m. kir. adóhivatalok teendőit azonban a kerületi adófelügyelőségek végzik. Minden olyan esetben tehát, amidőn a pénzügyi törvények és rendeletek az adóhivatalt említik, a székesfőváros területén a kerületi adófelügyelőségeket kell érteni. További eltérés az is, hogy a székesfővárosban az illetékek (díjak, kártyailleték) és az értékpapírforgalmi adó kiszabását (megállapítását) és kezelését egy külön pénzügyi hatóság, a központi díj- és illetékkiszabási hivatal végzi.²⁷

21. §. A pénzügyőrség.²⁸

A pénzügyőrség feladata általában a csempészetnek és az adótörvények kijátszásának a megakadályozása és felderítése, különösen pedig a fogyasztási adók, jövedékek és egyedáruságok iránt intézkedő törvények és szabályok végrehajtása, rendelkezéseik pontos betartásának ellenőrzése, szabályellenes eljárások meg-

²⁷ L. a 600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás. A székesfővárosi kerületi adófelügyelőségek száma ezidő szerint 18-ban van megállapítva. (24/927. PM. sz. r.) A székesfővárosi adófelügyelő, az adóügyi útmutató és ellenőrző hivatal, továbbá a m. kir. központi bélyegraktár és bélyegjelző hivatal már megszűntek. A központi díj és ill. kiszab. hivatal visszaállításáról l. az

1550/929. P. M. sz. rendeletet.
²⁸ A m. kir. pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteményét, a pénzügyminisztérium legutóbb 1894-ben adta ki. Ezek a szabályok azonban, az időközben megjelent kiegészítő és módosító rendelkezések folytán, már sok változáson mentek keresztül.

akadályozása és felfedezése; adócsalások, jövedéki kiadások és szabályellenességek felfedezése esetén, szabályszerű jegyzőkönyvek, vagy tényleírás felvétele és a jövedéki vizsgálatok keresztülvezetése.

Az őrtestület tagjai hivatásuk teljesíthetése érdekében, fel vannak fegyverezve, tehát a pénzügyőrség egyenruházott „fegyveres-őrtestület”. Személyzete szükség esetén, kivételes közbiztonsági és katonai karhatalmi szolgálatra is felhasználható.

A pénzügyőri testület személyzete feloszlik: a pénzügyőri tisztviselői karra és az altiszti állományra. A tisztviselői kar rendszerint az altiszti állomány olyan tagjaiból egészül ki, akik megfelelő előképzettséggel bírnak.

A pénzügyőri tisztviselői kar áll: pénzügyőri főfelügyelők (VI. fiz. oszt.), I. és II. oszt. pénzügyőri felügyelők (VII. és VIII. fiz. oszt.), pénzügyőri főbiztosokból (IX. fiz. oszt.) és pénzügyőri biztosokból (X. fiz. oszt.). A pénzügyőri altiszti állományt pedig a főszemlészek, szemlészek, fővigyázók, I. és II. oszt. vigyázók alkotják.²⁹

²⁹ Pénzügyőri tisztviselővé általában csak az a pénzügyőri altiszt nevezhető ki, aki elvégezte legalább is a középiskola IV–VIII. osztályait s ezenkívül a pénzügyőri biztosi szaktanfolyam elvégzése után, a pénzügyőri biztosi szakvizsgát is sikerrel kiállotta, vagy olyan aki jogvégzett és a pénzügyi fogalmazói szakvizsgával rendelkezik. Az I. oszt. vigyázói és fővigyázói rendfokozat elnyerésének feltétele az ujonc, a szemlési és a főszemlési pedig a továbbképző tanfolyam elvégzése, s e tanfolyamok végén a megfelelő szakvizsga letétele. (1922:VIII. t.c., 113.754/922., 41.146/922., 38.875/926. és

67.835/927. pümin. rend.) A pénzügyőri tisztviselők kinevezését, a polgári tisztviselőkre megállapított módon, a pénzügyminiszter, az új felvételeket, az egész ország területére nézve, a budapesti m. kir. pénzügyőri altiszti iskola, az altisztek kinevezését pedig, a pénzügyminisztérium által névszerint adott felhatalmazás alapján, a pénzügyigazgatóságok eszközlik. Pénzügyőri altisztnak csakis nőtlen egynevezhető fel. A pénzügyőri altisztek csakis a pénzügyigazgatóság előzetes engedélyével nősülhetnek; az erre vonatkozó feltételeket külön rendelkezések állapítják meg.

Az ország egész területe pénzügyőri szakaszokra van felosztva. A pénzügyőri szakasz vezetője általában szemlélsz, vagy főszemlélsz; fontosabb pénzügyőri szakaszok vezetője pedig pénzügyőri biztos. Több pénzügyőri szakasz együttesen egy pénzügyőri biztosi kerületet képez, amelynek vezetője egy pénzügyőri tisztviselő. A pénzügyigazgatóságok hivatali kerületei több pénzügyőri biztosi kerületre vannak felosztva, amelyek közvetlenül a pénzügyigazgatóság rendelkezése alatt állanak. A pénzügyőrség személyzeti és gazdasági ügyeiben legfelsőbbfokon a pénzügyminiszter rendelkezik. Illetménynek szempontjából, a pénzügyőri tisztviselők, a polgári tisztviselőkre nézve megállapított fizetési osztályokba vannak sorozva és azokkal minden tekintetben azonos elbánásban részesülnek. A pénzügyőri altisztek illetményei külön vannak megállapítva. A nyugellátás szempontjából a pénzügyőri altiszti állományban eltöltött minden 7 hónap 8 hónapnak számít.

22. §. A műszaki ellenőrzés közegei.⁸⁰

I. A műszaki ellenőrzés közegeinek a hivatása: a működési körzetükbe tartozó cukorgyárak, cukorszabadraktárak, sörfőzdék, szeszfőzdék, szeszszabadraktárak, ecetgyárak és ásványolajfinomítógyárak, valamint az ezen vállalatok felügyeletére kirendelt közegek jövedéki és különösen műszaki szempontból való állandó ellenőrzése. Továbbá szakszerű tanácsok adása a pénzügyigazgatóságok, illetőleg a pénzügyi közegek részére olyan esetben, amidőn a műszaki eljárást közvetlenül

⁸⁰ A műszaki ellenőrzés közegeinek hivatásáról és hatásköréről a 3970/900. pümin. sz. r. intézkedik (P. K. 5. sz.); állomáshelyeik kijelöléséről és működési körzeteiknek meg-

állapításáról pedig a 156.895/924. pümin. sz. r. (P. K. 7. sz.); ugyancsak az idézett rendelkezések határozzák meg részletesen a műszaki ellenőrzés feladatait is.

érintő, valamely ellenőrzési intézkedés alkalmazásáról van szó.⁸¹

A műszaki ellenőrzés tisztviselői vegyész-mérnökök, akiktől kineveztetésük alkalmával, a műgyetemen szerzett vegyész-mérnöki oklevélén kívül, megfelelő ipari alkalmazásban szerzett gyakorlati jártasság igazolása is megkívánatik. Két évi ideiglenes alkalmazás után, a fogyasztási adótörvények és szabályok ismeretében és gyakorlati alkalmazásában való teljes jártasságuk igazolására, szakvizsgát kell tenniük és csak ezután véglegesíthetők.

A műszaki ellenőrzés tisztviselői, mint a pénzügyminisztérium kirendelt közegei, a számukra kijelölt pénzügyigazgatóság székhelyén állomásoznak és a működési körzetükhöz tartozó pénzügyigazgatóságok, műszaki közegeként, megállapított hivatásuk körében működnek. A pénzügyminisztériumban a központi műszaki teendőket, külön ebből a célból berendelt műszaki főfelügyelő látja el. A műszak ellenőrzés tisztviselői, fegyelmi tekintetben, közvetlenül a pénzügyminisztériumnak vannak alárendelve.

II. A cukorgyártelepeken az állandó jövedéki ellenőrzést a cukorgyári ellenőrök teljesítik. A cukorgyári ellenőri állások elnyerésére a pályázóktól legalább is a középiskola négy osztályának a sikeres elvégzése kívánatik meg.

A cukorgyári ellenőrök működésének állandó felügyeletével a műszaki ellenőrzés tisztviselői, vagy pedig külön kirendelt központi tisztviselők vannak megbízva.⁸²

⁸¹ A műszaki ellenőrzés közegei, amennyiben tulajdonképeni hivatásuk azt megengedi, a pénzügyminisztérium utasítása alapján, a közvetett adózás más ágában is alkalmazhatók.

⁸² A cukorgyártelepen állandó ellenőrzést teljesítő cukorgyári ellenőrzési tisztviselők szolgálatát az 57.219/888. PM. sz. Utasítás (P. K. 39. sz.) szabályozza.

23. §. A határvámok igazgatásának különös szervei.³³

I. A határvámok igazgatását, a pénzügyminiszter legfőbb vezetése és irányítása mellett,³⁴ közép- és alsófokon, a többi pénzügyi hatóságoktól szervezetileg is különválasztott, önálló pénzügyi hatóságok, illetve hivatalok, a központi vámigazgatóság és a vámhivatalok (vámbevendőörsök) intézik. Kizárólag a határvámigazgatás céljaira szerveztetett továbbá, (mint fegyveres őrtestület) a vámőrség. Ezeken kívül egyéb közhatósági szervek, valamint a nyilvános szállítóintézetek alkalmazottai is kötelesek közreműködni a vámigazgatásban.³⁵

II. A központi vámigazgatóság a vámigazgatás országos szerve, amely közvetlenül a pénzügyminiszternek van alárendelve. Székhelye Budapest. Élén a központi vámigazgató áll, akit a pénzügyminiszter előterjesztésére, az államfő nevez ki.

Hatáskörébe tartoznak a vámhivatalok szolgálati, személyzeti és fegyelmi ügyei, és a vámhivatalok ügykezelésének megvizsgálása. A központi vámigazgatóság továbbá országos hatósági jogkörrel intézkedik, illetve határoz áruosztályozási és vámigazgatási ügyekben, valamint gyakorolja a fellebbviteli hatóság jogkörét a

³³ L. idevonatkozólag különösen a magyar vámtarifáról, valamint a vámjog szabályozásáról szóló 1924:XXI. és XIX. t.cikkeket és az azok végrehajtása tárgyában kiadott utasítást.

³⁴ Nem tartozik azonban a pénzügyminiszter kizárólagos hatáskörébe a kereskedelmi és vámszerződések megkötése, továbbá az autonóm vámtarifa előkészítése. A pénzügyminiszter mindezekben a kérdésekben a kereskedelemügyi és a földművelésügyi miniszterekkel egyetértőleg jár el. A kereske-

delmi és vámszerződések tekintetében az iniciatíva rendszerint a kereskedelemügyi minisztert illeti meg.

³⁵ Az 1924:XIX. t.c., a vámigazgatás tekintetében, hatáskört biztosít a pénzügyigazgatóságok számára is, amennyiben kimondja, hogy azok (a székesfővárosi pénzügyigazgatóság kivételével) a kerületükben lévő vámhivatalok pénzügykezelési és gazdasági ügyeit intézik és a fegyelem szempontjából, felügyeletet gyakorolnak a vámhivatali személyzet felett.

vámhivatalok elsőfokú határozatait illetőleg. Igen jelentékeny hatásköre van továbbá a központi vámigazgatóságnak vámjövedéki kihágási ügyekben is. A központi vámigazgatóság személyzete áll: fogalmazási tisztviselőkből, beosztott vámtisztviselőkből és a segéd- és kezelőszemélyzetből. A központi vámigazgatóságnak külön mellérendelt számvevősége van.

III. A vámhivatalok, a központi vámigazgatóság közvetlen vezetése és irányítása mellett, elsőfokú hatósági jogkörrel végzik az áruk behozatali, kiviteli és átviteli vámkezelésével összefüggő teendőket, ideértve a vámtartozás kiszabását, továbbá a fennálló külforgalmi tilalmak és korlátozások megtartásának ellenőrzését is. Hivatásukhoz tartozik ezenkívül, a vámeljárással kapcsolatban, a vámjövedéki kihágások megakadályozása, felfedezése és a jövedéki büntető eljárás megindítása.

A vámhivatalok (az ezekkel kapcsolatban felállított vámhivatali kirendeltségek), mint határszéli vámhivatalok a vámhatáron, vagy pedig, mint belterületi vámhivatalok, a vámterület belsejében működnek.³⁶

Ott ahol a határszéli vámhivatal nem közvetlenül a vámhatár mellett van, a szükséghez képest, bemondó örsök (vámbevendő állomások) vannak felállítva. A vámhivatalok, jogosítványaik terjedelme szerint, fő- és mellékvámhivatalokra oszlanak fel. Mellékvámhivatalok csak a vámhatáron vannak.³⁷ A vámhivataloknál (kirendeltségeknél) a vámhivatali kezelésekre végzésre kijelölt terület a hivatalos hely.

A vámhivataloknál a vámkezelést külön szaktisztviselők végzik.³⁸ A kezeléssel kapcsolatos és szakkép-

³⁶ A vámigazgatás szempontjából ma már a belső vámhivatalok sokkal nagyobb jelentőséggel bírnak, mint a határszéliek.

³⁷ Csonkamagyarország területén ezidő szerint 81 fő- és mellékvámhivatal működik, va-

lamint számos kirendeltség és bemondó állomás (pl. a budapesti fővámhivatalnak 24 kirendeltsége van).

³⁸ A vámhivataloknál ezidő szerint a következő vámtisztviselői állások vannak szervezve: vámszaki főtanácsos

zetséget nem igényelő segédszolgálatot pedig a vámhivatalokhoz ideiglenesen beosztott vámőri, illetve pénzügyőri közegek látják el.

IV. A vámórség feladata a vámhatár őrzése, valamint a vámhatárt érintő hajózható vizeken átmenő személy- és áruforgalom felett, vámjövédéki szempontból való, felügyelet gyakorlása, a vámjövédéki kihágások megakadályozása és felfedezése, valamint a vámhivatali segédszolgálat ellátása.³⁹ A vámórség, a katonai büntető és fegyelmi jogszabályok joghatálya alá tartozó, fegyveres őrtestület, amely mint a vámigazgatás szerve, minden tekintetben közvetlenül a pénzügyminiszternek van alárendelve. A vámórség kerületekre, szakaszokra és őrsőkre tagozódik. A vámórség ugyanazon fegyelmi, büntetőjogi és ellátási szabályok, illetve rendelkezések hatálya alá tartozik, mint a m. kir. csendőrség.⁴⁰

V. Más közhatósági szerveknek, továbbá a nyilvános szállítóintézetek alkalmazottainak, a vámszolgálatban való közreműködésére nézve, a vámtörvény a következőket rendel. A pénzügyőrség hivatott a vámjövédéki kihágások felfedezésére olyan helyeken és esetekben, amelyek a vámórség szolgálati körén kívül esnek. A

(VI. r. o.), tanácsos (VII r. o.), felügyelő (VIII. r. o.), főtiszt (IX. r. o.), tiszt (X. és XI. r. o.). A mellékvámhivataloknál: főellenőr (VIII. r. o.), fővámszedő (IX. r. o.), vámellenőr (X. és XI. r. o.). A magasabb vámtisztviselői állások (IX. r. o.) elnyerése a felsőbb vámszaki vizsga sikeres letételének feltételéhez van kötve.

³⁹ Idevonatkozó jogforrások: az 1922:VIII. t.c.; a 36.400/922, PM. és 6200/921, ME. sz. rendeletek, amelyeket az 1922:I. t.c. 25. §-a helybenhagyott, illetve törvényhozásilag megerősített.

⁴⁰ A vámőrkerületek felett a vámórség felügyelője gyakorolja a felügyeletet, aki közvetlenül van a pénzügyminiszternek alárendelve. A vámórség kizárólag önkéntes jelentkezés (toborzás) útján egészítődik ki. A vámórség személyzetét két állománycsoportra tagozódik, amelyek külön létszámot képeznek. Az egyik csoport a csapatállomány, amelynek tagjai egyruhát és hadifegyvert viselnek, a másik a közigazgatási állomány, amelynek tagjai sem egyruhát, sem pedig fegyvert nem viselhetnek.

pénzügyőrség vámhivatali segédszolgálatra is igénybevehető. A közrendészet, a vámigazgatás és a vámórség szervei és közegei kötelesek egymást, hivatásuk teljesítésében, kölcsönösen támogatni. A posta és a nyilvános szállítóintézetek kötelesek gondoskodni arról, hogy alkalmazottaik a behozatali, kiviteli és átviteli árukhoz vámhivatal elé való állítására vonatkozó törvényes rendelkezéseket megtartsák. Ezek az alkalmazottak kötelesek a szolgálatuk közben tudomásukra jutott vámjövédéki kihágásokat feljelenteni. A vámigazgatás ezeket az alkalmazottakat, felsőbbségük hozzájárulásával, egyes kisebb jelentőségű vámkezelési teendők elvégzésére is igénybeveheti.

24. §. A földadókataszter igazgatásának különös szervei.

A földadókataszter igazgatásával kapcsolatos felmérések, valamint a földadókataszterben nyilvántartandó változások keresztülvezetésére s a földadó kivételénél való érvényesítésére, a pénzügyminiszter vezetésére és irányítására mellett, a következő különös pénzügyi hatóságok, illetve hivatali állások vannak szervezve: a budapesti m. kir. háromszögelő hivatal, a m. kir. állami földmérési felügyelőségek, a budapesti m. kir. földmérési térképtár, a pénzügyigazgatóságokhoz beosztott földadónyilvántartási biztosok és a m. kir. kataszteri helyszínelési felügyelőségek.

A budapesti m. kir. háromszögelő hivatal feladata a részletes (kataszteri) felmérések alapjául szolgáló háromszögelési hálózat elkészítése az ország területén, valamint az ezzel kapcsolatos tudományos mérések végzése.

A m. kir. állami földmérési felügyelőségek az ország területének, a gazdasági viszonyok figyelembevételével való, felmérését végzik s ezáltal a földadónak helyes kivételéhez és nyilvántartásához, valamint a hiteltelekkönyvi betétszerkesztésekhez alkotnak biztos alapot s egyúttal az ártérfejlesztési, vízrajzi, vasút- és

csatornaépítési, telepítési, birtok- és erdőüzem rendezési, földrajzi és egyéb rokonműveletekhez, alkalmas segédeszközöket is szolgáltatnak.⁴¹

A budapesti m. kir. földmérési térképtár az állami földmérés által készített térképek eredeti példányait és az ezekhez tartozó alapanyagot őrzi.

A pénzügyigazgatóságokhoz beosztott földadó-nyilvántartási biztosok a pénzügyigazgatóságok működési körébe utalt földadónyilvántartási munkákat látják el;⁴² az ugyanide beosztott kataszteri irodakezelési személyzet pedig a kataszteri irattárt kezeli és a földadónyilvántartási kezelési teendőket végzi.⁴³

A kataszteri helyszínelési felügyelőségek közvetlenül a pénzügyminiszter alatt állanak⁴⁴ s feladatuk az állami földmérés által részletesen felmért, vagy utólagosan helyszínelte községek határaitra vonatkozó földadókataszteri becslési (osztálybesorolási) munkálatoknak az elkészítése.

25. §. Az állami egyedáruságok, a bányáigazgatás, a pénzverés és a fémjelzés szervei.

I. A dohányjövedéki ügyek igazgatása közvetlenül a pénzügyminiszter vezetése és ellenőrzése alatt áll. A dohányjövedéki ügyek igazgatásának legfontosabb szerve a dohányjövedéki központi igazgatóság, amely mint a pénzügyminisztérium egyik főosztálya működik ugyan, de amely emellett szervezetileg is megnyilvánuló bizonyos önállósággal bír.

A dohányjövedéki központi igazgatóságnak közvetlenül alárendelt hivatalok, illetve üzemek: a dohánybevéltő hivatalok, a dohánygyárak és a dohányárurak-

⁴¹ Földmérési felügyelőségek vannak ezidőszert: Budapesten (2), Egerben, Szegeden, Pécsen, Debrecenben, Szombathelyen, Győrött, Pápán.

⁴² L. a 100/927. PM. sz. r. 24—26. §-ait.

⁴³ L. a 100/927. PM. sz. r. 23. §-át.

⁴⁴ Kataszteri helyszínelési felügyelőség van ezidőszert Budapesten, Debrecenben és Szombathelyen.

L. a 100/927. PM. sz. r. 26. és 27—33. §-ait.

tárak.⁴⁵ Úgy a dohánybevéltő hivatalok, mint a dohánygyárak és a dohányáruraktárak saját házi pénztárral bírnak. A dohánybevéltő hivatalok, az arra rendelt bizottság közreműködésével, beváltják a kincstár számára termelt dohányt, gondoskodnak a beváltott anyag kiképzéséről, raktározásáról és elszállításáról. A dohánygyárak feladata a dohánygyártmányok előállítása, a külföldi nyersanyag elraktározása, valamint a teljesen kész és forgalomképes gyártmányoknak a dohányáruraktárakba szállításáról való gondoskodás. A dohányáruraktárak nemcsak a kész dohánygyártmányok elhelyezésére szolgálnak, hanem ezek útján bonyolódik le az egész belföldi dohányforgalom is. A dohányáruraktárak látják el a nagyárusokat, azok megrendelése alapján, a szükségelt dohánygyártmányokkal. A nagyárusok pedig a hozzájuk utalt dohánykisárusok szükségleteiről gondoskodnak.

II. A m. kir. sóhivatalok feladata a kincstári só raktározása és forgalombahozatala.⁴⁶

III. A magyar bányászati közigazgatás két részre oszlik, úgymint a bányahatósági és a kincstári bányászati igazgatásra.

1. A bányahatósági közigazgatás legfőbb szerve a pénzügyminisztérium, amelynek hatásköre, a bányatörvény és a bányarendészet szempontjából, úgy a kincstári, mint a magánbányavállalatokra kiterjed. A bányahatósági közigazgatás terén, mint elsőfoku bányahatóságok működnek a pénzügyminisztérium alá rendelt bányakapitányságok.⁴⁷

⁴⁵ A dohányjövedéki központi igazgatóság személyzete áll: az oda kinevezett pénzügyi fogalmazási tisztviselőkből, a beosztott jövedéki műszaki tisztviselőkből és a kezelési tisztviselőkből. A dohánybevéltő hivatalok, a dohánygyárak és dohányáruraktárak tisztviselői újabbban egy egységes dohányjövedéki tisztviselői kart al-

kotnak. A dohányjövedéki központi igazgatóság mellett külön számvevőség működik.

⁴⁶ M. kir. sóhivatal van ezidőszert Budapesten, Nagykanizsán, Miskolcon, Sopronban, Szegeden és Tokajon.

⁴⁷ A bányászati közigazgatás feladatairól és a bányarendészetéről részletesen l. Márfy: i. m. II. 567.

2. A kincstári bányászat körében a pénzügyminisztérium alá vannak rendelve: a) a m. kir. állami bányászati monopoliumpok és bányászati kutatások központi igazgatósága, amelynek feladata a hasznosítható ásványelőfordulások bányageológiai felkutatása és megvizsgálása. Hatáskörébe tartozik a földgáz, ásványolaj és kősó (káliumsó) bányászata és ezen anyagok értékesítése, továbbá a magán földgáz, vagy ásványolaj bányászat műszaki ellenőrzése és mindazon adminisztratív teendők végzése; amelyeket a vonatkozó törvényes rendelkezések hatáskörébe utaltak; b) a Báró Eötvös Lóránd geofizikai intézet, amelynek feladata a Báró Eötvös által feltalált világhírű torziós ingával való gravitációs mérések eszközlése. Ezek a gravitációs mérések főleg a földgáz és petróleum kutatásánál szolgálnak fontos segédeszközül; c) a nagyalföldi m. kir. bányászati kutatókirendeltség (székhelye ezidőszert Debrecen), amely a földgáz és ásványolaj feltárására irányuló mélyfurások közvetlen végrehajtó szerve; d) és végül a m. kir. kőszénbányahivatal Komlón. A pénzügyminisztérium hatásköre alá tartozó szénbányák közül csupán a komlói maradt meg, a többi elszakított területen van, miért is a szénbányászat központi szervének, az Állami Szénbányák Központi Igazgatóságának működése be lett szüntetve.

3. A soproni bányász és erdőmérnöki főiskola foglalkozik a bányamérnöki, erdőmérnöki pályára készülők szakszerű főiskolai oktatásával. A főiskola felett a felelős ügyeletet a pénzügy- és földmívelésügyi miniszterek együttesen gyakorolják.

4. A pécsi szénbányásziskola, amely szénbányászati altisztek szakszerű kiképzésével foglalkozik, a pénzügyminisztérium hatásköre alá tartozik.⁴⁸

⁴⁸ A kincstári bányászat körébe tartoznak a m. kir. állami vasgyárak üzemei is. Ezen üzemek 1918. év végén a pénzügyminisztériumból a kereskedelmi minisztérium hatáskörébe

utaltattak át és 1925. július 15-től M. Kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak cég alatt, mint önálló kereskedelmi vállalat működnek.

III. Az állami pénzverés és fémjelzés igazgatásának szervei: a m. kir. pénzverőhivatal, a m. kir. főfémjelző és fémbeváltóhivatal. Az említett hivatalok mind közvetlenül a pénzügyminisztériumnak vannak alá rendelve.

A Körmöcbányáról a székesfővárosba áthelyezett m. kir. pénzverőhivatal nemcsak fémváltópénzek és érmék verésével foglalkozik, hanem a hivatal ujabban nemesfém választó, továbbá fémkohászati és galvanoplasztikai osztályokkal is kiegészítettet.

A m. kir. főfémjelző és fémbeváltóhivatal feladata az arany- és ezüstárak fémjelzése, az arany- és ezüsttárgyak, valamint ékszerek ellenőrzése, a nemesfém tartalmu anyagok vegyelemzése, a fémbeváltás és végül az öngyújtók adójelzése.

A m. kir. főkémlőhivatal hatáskörébe tartozik a pénzverőmű által hozzáküldött pénzlapkáknak a törvényben illetve szállítási szerződésekben előirt minőség tekintetében való vizsgálata s a hozzáutalt egyéb vegyelemzések elvégzése.

26. §. A számvevőségek.

I. Számvevőségeink szervezetét és szolgálati viszonyait, valamint azok hatáskörét és hivatását az 1897:XX. t.c. szabályozza. A számvevőségek külön szakhivatalok, amelyek szoros értelemben vett közigazgatási funkciókat nem végeznek, hanem mint a magyar állami számvitel speciális szakközegei és ellenőrző szervei működnek. Ez utóbbi hivatásuknak a számvevőségek csakis úgy felelhetnek meg sikeresen, ha a számviteli ellenőrző szolgálat körében végzett funkciók tekintetében, az utalványozó hatóságoktól függetlenek. Ezt a célt kívánta szolgálni az 1897:XX. t.c. akkor, amikor kimondta, hogy a számvevőségek úgy az előzetes, mint az utólagos számviteli ellenőrzés tekintetében önállóan működnek és e működésükért csak a miniszternek felelősek.

Külön számvevőségük van az egyes minisztériumoknak, továbbá az állami vagyon és jövedelmek kezelésének igazgatásával megbízott valamint a többi, utalványozási joggal felruházott hatóságoknak.⁴⁹

A középfokú utalványozó igazgató hatóságok mellett működő számvevőségeket „mellérendelt számvevőség”-eknek nevezzük. A számvevőségi tisztviselők külön statuszt alkotnak ugyan, valamint különös szakképzettséggel is bírnak,⁵⁰ egyébként azonban szolgálati viszonyaik tekintetében, a többi állami tisztviselőkkel teljesen azonos elbánásban részesülnek.⁵¹

A miniszteri számvevőség élén igazgató áll, aki személyes ügyeire nézve a miniszternek közvetlenül van alárendelve és a vezetésére bízott számvevőség számviteli szolgálatának pontos teljesítéséért felelős. A miniszteri számvevőségek a szükségnek megfelelő számú osztályokban működnek, amely osztályokból külön csoportok alakíthatók.⁵² A miniszteri számvevőségek csoportjainak élén számvevőségi csoportfőnökök, az osztályok élén pedig osztályvezetők állanak; az osztályvezetők a csoportfőnökök útján, ezek pedig közvetlenül a számvevőségi igazgatónak vannak alárendelve.

A középfokú igazgató hatóságok mellé rendelt számvevőségek élén egy-egy főnök áll, aki a vezetésére bízott tisztviselők személyes ügyeiben javaslattevé-

⁴⁹ A miniszterelnökség számviteli szolgálatát a pénzügyminiszteri számvevőség központi csoportja látja el. (1908: LI. t.c.)

⁵⁰ Az 1883: I. t.c. a számvevőségi tisztviselőktől, mint minisztériumi előképzettséget, a középfokú iskolai érettségi vizsga, valamint az államszámvitel-tani államszámvizsga letételét követeli meg.

⁵¹ A számvevőségi statusban ezidő szerint a következő állá-

sok vannak rendszeresítve: számtiszt, számellenőr, számvizsgáló, számvevőségi tanácsos, számvevőségi főtanácsos.

⁵² A legnagyobb és természetesen legfontosabb a pénzügyminiszteri számvevőség. Csoportjai: 1. központi, 2. hitelügyi, 3. egyenes adóügyi és jövedéki, 4. forgalmiadó és illetékügyi, 5. szeszadóügyi, 6. fogyasztási adóügyi csoport. E csoportok osztályokra tagozódnak.

joggal bír. Javaslatát az illető középfokú igazgató hatósághoz terjeszti elő. A középfokú igazgató hatóság köteles ezeket az előterjesztéseket, saját véleményével együtt, a miniszteri számvevőségi igazgatójához felküldeni.

A középfokú igazgató hatóságok mellé rendelt számvevőségek tisztviselőit elsősorban a számvevőségi főnökök, a miniszteri számvevőség személyzetét pedig az osztályvezetők és számvevőségi csoportfőnökök minősítik, akik ezeket a minősítéseket, szabályszerű úton, a miniszteri számvevőségi igazgatóhoz juttatják.⁵³

A miniszteri számvevőségi igazgató amellet, hogy a vezetésére bízott számvevőség számviteli szolgálatát, amelynek pontos teljesítéséért felelős, állandó figyelemmel kísérni és annak rendbentartásáról gondoskodni tartozik, egyszersmind a középfokú hatóságok mellé rendelt számvevőségek működéséről is köteles időnként meggyőződést szerezni.

Évégből, a miniszteri számvevőségnek, illetve a számvevőség osztályainak, továbbá a miniszterhez tett előzetes bejelentés mellett, a középfokú hatóságok mellé rendelt számvevőségeknek ügyvitelét a helyszínen annyiszor, ahányszor szükségesnek látja, de legálább minden három évben egyszer, megvizsgálja és tapasztalatairól a miniszternek jelentést, valamint a vizsgálatból folyólag netán szükséges intézkedések iránt, javaslatot tesz.

II. A törvény értelmében, a számvevőség hatáskörébe a következő teendők elvégzése tartozik: a) jelentéstétel olyan ügyekről, amelyekre nézve a miniszter,

⁵³ Az elsőfokú fegyelmi hatóságot gyakorolja: a számvevőségi igazgatónak és a miniszteri számvevőség tisztviselőinek fegyelmi ügyekben, az illető minisztérium kebelében alakított fegyelmi bizottság, a középfokú hatóságok mellé rendelt számvevőségek főnökei fe-

lett pedig az illető törvényhatóság közigazgatási bizottságának fegyelmi választmánya; az utóbb említett számvevőségek többi tisztviselői felett pedig, az illető középfokú hatóságok kebelében alakított, fegyelmi bizottságok.

illetve az igazgató hatóság a számvevőséget véleményadásra felhívja, vagy saját kezdeményezésére, valahányszor azt a szolgálat érdekében szükségesnek véli; b) a közigazgatási számviteli segédszolgálat; c) a könyvelés és a számadási szigorlat, valamint a számadási perrendtartással kapcsolatos teendők; d) az évi részletes előirányzatok, az utalványozási, megszüntetési és tértítményi jegyzékek, továbbá a pénzkezelési kimutatók elkészítése.

A közigazgatási számviteli segédszolgálat körében a számvevőségek nem mint ellenőrző szervek, hanem csak mint számviteli szakközégek működnek. Éppen ezért a számvevőségek, a közigazgatási számviteli segédszolgálat tekintetében, az illetékes utalványozó hatóságoknak alá vannak rendelve. Ide tartozik különösen: a közigazgatási számfejtés, vagyis az utalványozást megelőző érvényesítés; mindazok az ügyek, amelyek számműveletekkel kapcsolatosak, vagy amelyek csak a számvevőség által vezetett könyvek, nyilvántartások és feljegyzésekben foglalt adatok alapján intézhetők el érdemlegesen; a pénztárak és anyagkezelő hivatalok rovincsolása; a közigazgatás céljaira szükséges különböző feljegyzések és nyilvántartások vezetése; különböző statisztikai és egyéb kimutatók szerkesztése.⁵⁴

27. §. Az államkincstár jogi képviselete.

I. Az államkincstárnak úgy peres, mint perenkívüli jogügyeit, mint annak törvényes képviselője, a m. kir.

⁵⁴ A számvevőségeknek a magyar állam számviteli szolgálatának közvetlen ellenőrzése körében teljesítendő funkcióról, felesleges és értelemzavaró ismétlések elkerülése

vége, e helyen külön nem fogunk szólni, hanem érzében csak utalunk munkánk a magyar államháztartás külső, alakai rendjéről szóló részének idevonatkozó fejtegetéseire.

kincstári jogügyi igazgatóság látja el.⁵⁵ A kincstári jogügyi igazgatóság székhelye Budapest. Élén a kir. kincstári jogügyi igazgató áll. Az igazgatóság fogalmazási karában az ügyvédi képesítés kötelező. A fogalmazási tisztviselőknek nem szabad magánjellegű ügyvédi gyakorlatot folytatniuk. A kincstári jogügyi igazgató alá tartozik, szolgálati és fegyelmi tekintetben, az igazgatóság egész személyzete. Az igazgató, az igazgatóság ügymenetéért, a felügyeleti hatósággal szemben, személyesen felelős. A fogalmazási személyzet ügyosztályokra tagozódik. A fontosságuknak, vagy a reájuk nézve alkalmazandó jogszabályok homályosságánál fogva különös figyelmet érdemlő ügyek, társas tárgyalás útján intézettek el. A társas tanácskozásra az elnök (jogügyi igazgató) az ügyosztályok vezetői közül legalább négyet tartozik meghívni. A társas tanácskozás alá bocsátott ügyek szótöbbség szerint nyernek elintézés. Az elnök azonban nincsen a többség véleményéhez kötve. Az igazgatóság ezidőszerint úgy személyi, mint szakfelügyeleti szempontból, az igazságügyminiszter fenhatósága alá tartozik.⁵⁶ Az igazgatóság hatásköre az ország egész területére kiterjed, valamint köteles az összes miniszteri tárcák jogi ügyeit egyaránt ellátni.

Olyan eseteket kivéve, amelyekben a késedelem veszéllyel jár, a kincstári jogügyi igazgatóságnak az illetékes minisztérium, vagy más érdekelt állami hatóság felhatalmazása és utasítása nélkül, nem szabad sem felperesként fellépnie, sem pedig alperesként perbebo-

⁵⁵ A kincstári jogügyi igazgatóság jelenlegi szervezetét és hatáskörét a 49.240/883. PM sz. rendeletben foglalt szolgálati utasítás szabályozza, amelyet az új polgári perrendtartásról szóló 1911. I. t. c. 97. §-a törvényerőre emelt, amidőn kimondotta, hogy a kincstár perbeli képviseletére vonatkozólag, a ma érvénybenálló szabályok maradnak meg hatá-

lyukban. A m. kir. kincstári jogügyi képviselet történetéről l. különösen: dr. Králik Dani: A kincstár képviselője a perben (Zsögöd Benő egyet. tanár 30 éves tanári jubileuma alkalmával, tanftványai által szerkesztett album); u. a. szerző: A kir. kincstár szenvedő pereinek története Erdélyben. ⁵⁶ L. erről a 3530/928. M. E. sz. rendelet.

csátkozni. Abban az esetben pedig, amidőn ezt nagyobb veszély nélkül ki nem kerülheti, a fel- vagy alperesként tett lépések az illetékes minisztériumnak, vagy az érdekelt más állami hatóságnak, utólagos jóváhagyás végett, bejelentendők.

A kincstári jogügyi igazgatóság szolgálati rendeltetését képezi: a) a kincstár jogi képviselete általában s különösen a perek vitele azokban az ügyekben, amelyek az államvagyonot érintik, bármely minisztériumra, vagy állami hatóságra legyen is bízva ennek a vagyonnak a kezelése. Kivételt csak azok az ügyek és perek képeznek, amelyeknek vitelét, illetőleg bíróságok előtt való ellátását a törvény, vagy rendelet más közegekre bízta; b) jogi vélemény adása mindazokban az ügyekben, amelyek az államvagyonot érintik, a minisztériumok, vagy egyéb állami hatóságok, vagy hivatalok felhívása folytán; c) az államvagyonot érintő jogügyletek és okmányok létesítésénél való közreműködés, ha erre a jogügyi igazgatóságot valamely minisztérium, vagy más állami hatóság felszólítja.

Az állam nevében kötendő építkezési, eladási, bérleti, felszerelési, vagy beszerzési ügyletekre vonatkozó szerződések, amennyiben azok bizonyos, a törvényben meghatározott összeget meghaladó értéket képviselnek, mielőtt azokat az illetékes miniszter jóváhagyja, a kincstári jogügyek igazgatóságával közlendők avégből, hogy az azokban kitűzött feltételekre nézve, különös tekintettel a lekötött biztosítékokra is, jogi szempontból véleményt adjon.

II. Azokban az igény- és felsőbbbségi perekben, amelyek a közzadóknak végrehajtás útján való behajtásánál előfordulnak, továbbá az adóknak és illetékeknek a csódtömeg elleni bejelentésénél és érvényesítésénél, végre az ingatlanokra vezetendő biztosítási és kiegészítési adóvégrehajtásoknál, az államkincstárt a törvényhatósági tisztii ügyészek képviselik.⁵⁷ A törvényhatósági

⁵⁷ A perköltségnek az a része, amelyet a bíróság munka-

díj címe alatt ítél meg, vagy ha a bíróság munkadíjat kü-

28. §. A főispánok közreműködése a pénzügyi közigazgatásban 127

sági tisztii ügyészek kötelesek a pénzügyigazgatóságot, ennek felhívására, a lefoglalt és jelzáloggal biztosított követelések behajtására irányuló végrehajtási eljárásból kifolyólag, a bíróság előtt folyamatba tett perekben képviselni és a lefoglalt követelések érvényesítése tekintetében a szükséges végrehajtási lépéseket a bíróság előtt megtenni.

C) A főispánok, a törvényhatósági és községi (városi) közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban.

A pénzügyi közigazgatásban közreműködnek a főispánok, továbbá jelentős szerepük van erészben a törvényhatósági és községi (városi) közegeknek is. A főispán közreműködése kizárólag felügyeleti és ellenőrzési jellegű. A törvényhatóságok és különösen a községek (városok) azonban, a vonatkozó törvények és rendeletek értelmében, igen fontos teendővel vannak megbízva a közzadók kivetése, biztosítása és behajtása, valamint az adócsalások és jövedéki kihágások megakadályozása tekintetében.

28. §. A főispánok közreműködése a pénzügyi közigazgatásban.

A főispán (Budapesten a főpolgármester) a pénzügyigazgatóság működését ellenőrzi. Ennek az ellenőrzési jognak gyakorlása érdekében a főispán nemcsak

lön nem állapított meg, az az összeg, amely a megítélt perköltségből a netalán nyert előleg és a kincstár által előlegzett készkiadások visszatérítése, valamint a bélyegdíj levonása után fenmaradt, minden esetben a tisztii ügyészt illeti. A pénzügyigazgatóság a tisztii ügyészt csak oly ügyekben veheti igénybe, amelyek

nagyobb jelentőséggel bírnak. A jogi képzettséget vagy ügyvédi ügyességet nem kívánó ügyeket, amelyek közé különösen a harmadik személyek által indított végrehajtások közzvetkeztében történő vételárfelosztások tartoznak, a pénzügyigazgatóságok kötelesek elvégezni. (L. 600/927. PM. sz. r.)

általánosságban, de egyes konkrét esetekben is felvilágosítást követelhet a pénzügyigazgatóságtól; úgy a pénzügyigazgatóságnál, mint az ennek alárendelt hivataloknál vizsgálatokat tarthat és amennyiben a pénzügyigazgatóság főnöke az általa észlelt és kifogásolt hiányok, vagy szabályellenességek megszüntetése iránt nem intézkedik, a pénzügyminiszterhez fordulhat.

29. §. A törvényhatósági közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban.

A törvényhatóságok és azok közegei (alispán, törvényhatósági város polgármestere, főszolgabíró, megyei város polgármestere), a közadók kezeléséről szóló Hivatalos Összeállítás (600/927. PM. sz. r.) értelmében, kötelesek a közadók kivetése, biztosítása és behajtása, valamint a fennálló törvények és törvényes rendelkezések kijátszásának és a kincstári jövedelmek megrövidítésének megakadályozása körül mindazt teljesíteni és végrehajtani, amit a törvények, illetőleg törvényes rendelkezések és az ezek alapján kiadott miniszteri rendeletek köteleességükké tesznek. A törvényhatósági tisztviselők, az általuk okozott károkért, az államkincstárnak a helyhatóságoknak és a magánosoknak teljes kártérítéssel tartoznak.

30. §. A községi (városi) közegek közreműködése a pénzügyi közigazgatásban.

A községi (városi) közegek közreműködése pénzügyi közigazgatásunkban igen nagy jelentőségű. Községekben és körjegyzőségekben az adóügyi teendők elvégzéséért, a hozzá beosztott hivatalos személyzet felelősségének érintetlenülhagyása mellett, a községi, illetőleg körjegyzői felelős. Azokban a községekben, amelyekben községi adóhivatal szerveztetik, a községi jegyzőknek az adótörvényekben, illetőleg törvényes rendelkezésekben, megállapított teendőit a községi adóhivatal vezető jegyző önállóan látja el és az adótörvényekből, illetőleg törvényes rendelkezésekből

folyó felelősség is a községi adóhivatal vezető jegyzőt terheli. (1929:XXIII. t.c.). Törvényhatósági, valamint a megyei városokban a pénzügyi közigazgatással kapcsolatos teendők ellátása, a polgármester vezetése és felelőssége mellett, a városi adóhivatalok hatáskörébe van utalva.

A dolog természetéből következik, hogy a községi (városi) közegek ezeket a teendőket nem autonom, hanem átruházott hatáskörben végzik. A vonatkozó rendeleteket és utbaigazításokat ennél fogva nem az autonom, hanem közvetlenül az illetékes állami pénzügyi közigazgatási hatóságoktól (a m. kir. adóhivataloktól és a pénzügyigazgatóságoktól) veszik, valamint azok ellenőrzik szóbanforgó egész tevékenységüket is. A községekben (városokban) ellátandó helyszíni eljárásokat rendszerint a m. kir. adóhivatalok kiküldöttjei végzik. A pénzügyi közegek, az ellenőrzés során, a községek (városok) egész adókezelését megvizsgálhatják és a községi (városi) pénztárt is rovincsolhatják.

Mindez nem érinti azonban, az ilyen ügyek tekintetében, a községi (városi) közegek törvényes fegyelmi és szolgálati viszonyait, vagyis a törvényhatóság illetékes közegeinek (főszolgabíró, polgármester) hatósági jogait (hivatali ellenőrzés, fegyelemtartás stb.) Sőt a községi adók kezeléséről szóló hivatalos összeállítás, egyenesen kötelezi a főszolgabírákat (polgármestereket) arra, hogy a községi (városi) közegeket állandóan ellenőrzik abból a szempontból is, hogy azok hogyan teljesítik az állami pénzügyi közigazgatás közvetítése körüli hivatalos köteleességeiket.

A községi (városi) közegek, a közadók kezeléséről szóló hivatalos összeállítás idevonatkozó rendelkezései értelmében, a közadók kivetésével és kezelésével kapcsolatosan ellátják az adókivetési előmunkálatokat, a földadókat nyilvántartás teendőit, az adókat adóügyekben utbaigazítják, kivetik az ő hatáskörükbe utalt adókat, könyvelik, nyilvántartják, beszedik és beszállítják az együttesen kezelt közadókat, behajtják és biztosítják a közadókat, végzik a kézbesítéseket, közre-

működnek a jövedéki kihágások megakadályozása körül stb. Amennyiben a község (város) a forgalmi adó kezelésével megbízott, a forgalmi adóhivatalok (kerületi forgalmi adóosztályok) ellátják az általános forgalmi adó és a fényüzési forgalmi adó kivetésével, beszedésével, nyilvántartásával és biztosításával kapcsolatosan, hatáskörükbe utalt teendőket is.⁵⁸

A pénzügyigazgatóság, a m. kir. adóhivatal, a főszolgabíró (polgármester) a községi (városi) közegeket 50 pengőig terjedhető rendbirságban marasztalja el, ha azt tapasztalja, hogy azok bebizonyult és súlyosabb beszámítás alá nem eső hanyagság következtében, a fentiekben elősorolt kötelezettségeiknek nem felelnek meg. A rendbirságot kiszabó hatóságok kötelesek a birságot a marasztalt közegek felettes hatóságának (alispánnak, polgármesternek) is tudomására juttatni. A m. kir. adóhivatal és a főszolgabíró (polgármester) által kiszabott rendbirság ellen a pénzügyigazgatósághoz lehet fellebbezni, amely a fellebbezés felett végérvényesen határoz. A pénzügyigazgatóság által kiszabott rendbirság ellen a pénzügyminiszterhez lehet fellebbezni. Amidőn ismételt birságolás sikertelensége esetében, a pénzügyigazgatóság a mulasztó közegek ellen fegyelmi vizsgálatot kér, az elsőfoku fegyelmi hatóság azt 15 nap alatt elrendelni tartozik.⁵⁹

D) Az adófizető állampolgárok részvétele pénzügyi közigazgatásunkban.

Az adófizető állampolgároknak, törvényeink értelmében szintén fontos szerepük jut pénzügyi közigazgatásunkban, az adófelszólamlási bizottság, a törvényhatósági közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága, a törvényhatósági közigazgatási bizottság és végül az

⁵⁸ L. erről részletesen a 600/927. PM. sz. Hiv. Összeáll. 2. §-át.

⁵⁹ L. erről részletesen a 600/927. PM. sz. Hiv. Összeáll. 124—132. §§-ait.

italmérési illetékek elleni fellebbezések elbírálására alakított felszólamlási bizottság működése útján.

31. §. Az adófelszólamlási bizottság.⁶⁰

1. Az adófelszólamlási bizottság, amint egyébként elnevezése is mutatja, nem elsőfoku, hanem jogorvoslati hatóság és mint ilyen, másodfokon határoz: a) az általános kereseti adó, valamint a jövedelem és vagyonszármazéki adó jogossága és mérve ellen beadott fellebbezések; b) továbbá az általános kereseti adó, jövedelem- és vagyonszármazéki adó be nem adása, illetőleg elkésett beadása miatt a vonatkozó törvények, illetőleg törvényes rendelkezések értelmében, kiszabott birságok ellen beadott fellebbezések felett. Az adófelszólamlási bizottság határozata ellen panasszal lehet élni a közigazgatási bírósághoz.

2. Az adófelszólamlási bizottság 3 év tartamára alakul. Minden m. kir. adóhivatali kerületre nézve külön adófelszólamlási bizottságot kell alakítani. Amennyiben valamely adóhivatali kerülethez város is tartozik, a pénzügyminiszter a város területére nézve, önálló adófelszólamlási bizottságot, sőt a törvényhatósági joggal felruházott városok területére nézve, több bizottságot is alakíthat.

Az adófelszólamlási bizottság 9 rendes és 8 pótagyból áll. Ezek közül a pénzügyminiszter nevezi ki az elnököt, továbbá 3 rendes és 3 pótagot. Ugyancsak a pénzügyminiszter jelöli ki az elnökhelyettest, a rendes tagok sorából; 5 rendes és 5 pótagot a törvényhatóság választ. Kinevezhető, megválasztható minden magyar állampolgár, aki polgári és politikai jogainak teljes élvezetében van, jövedelemadó, vagy kereseti adó fizetésére köteles és az illető adófelszólamlási bizottság kerületében lakik. Ez az utóbbi feltétel mellőzhető akkor, ha a helyi viszonyok az eltérést elkerülhetetlenül szük-

⁶⁰ L. erről részletesen a 100., 105—110. §§-ait, 600/927. PM. sz. Hiv. Összeáll.

ségessé teszik. A kinevezett tagok közül kettőnél több tényleg alkalmazott tisztviselő nem lehet.

Aki bizottsági taggá választatik vagy kineveztetik, e megbízásnak teljesítését alapos ok nélkül nem tagadhatja meg, kivéve, ha ily megbízásban már részesült és azt az előző időszakban teljesítette is.

A bizottság előadója, szavazati jog nélkül, a pénzügyigazgatóság kiküldöttje. A bizottság tárgyalásán az előadón kívül még a pénzügyminiszter, vagy a pénzügyigazgatóság kiküldöttje is résztvehet. A kiküldöttnek azonban szavazati joga nincsen.

3. A bizottság tagjai, az elnökkel együtt, az első ülésen, s amennyiben azon mindannyian meg nem jelennek volna, mindenesetre működésük megkezdése előtt, ünnepélyes fogadalmat tartoznak tenni. A hivatalos titoktartás a bizottsági előadót és a szakértőt is kötelezi. A tárgyalási iratokat hivatalos titokként kell kezelni.⁶¹ Az adófelszámolási bizottság határozatának meghozatalánál nincs a fellebbezésben megjelölt határokhöz kötve, hanem ha tárgyalásai közben, előbb nem ismert körülmények merülnek fel, ezeknek mérlegelésével, az elsőfokon megállapított adótételt felemelheti, vagy leszállíthatja. Ha az adófelszámolási bizottság úgy találja, hogy valamely fellebbezéssel meg nem támadott jövedelem, illetőleg vagyon az adózó valószínű jövedelménél, illetőleg vagyonánál kevesebb, az illető adózót beidézheti és az adót felemelheti. A nem érdekelt kizárásával, a bizottság mindenkor zárt ülésben tárgyal, sőt bármelyik tagjának kívánatára, határozatának meghozatalánál az előadón, a pénzügyminiszter, illetőleg

⁶¹ A bizottság elnöke és tagjai, a pénzügyminiszter által rendelettel megállapított, díjazást húznak az államkincstártól. Ezek a díjak csak azokra a napokra járnak, amelyekben az illető tagok a bizottság tárgyalásain résztvettek. A bizottság működése helyén nem

lakó tagoknak az utazási időre napidíj jár. A bizottság működési helyén nem lakó bizottsági tagok, az oda és vissza utazásra, vasúton másodosztályú, gőzhajón pedig első osztályú vitelbért is felszámíthatnak.

a pénzügyigazgatóság kiküldöttjén kívül még, az érdekeltek sem lehetnek jelen. A bizottság határozatképeségéhez az elnökön és az előadón kívül, legalább 4 tag jelenléte szükséges.⁶² A bizottság üléseiről jegyzőkönyvet kell vezetni.⁶³ Az adófelszámolási bizottság a tárgyalás befejeztével hozott határozatát, kimerítő indokolás kíséretében, jegyzőkönyvbe iktatja s azt szabályszerű módon a félnek kézbesített. Ha az adóköteles, vagy meghatalmazottja a határozat kihirdetésénél jelen volt, ezt a körülményt a határozatban meg kell említeni. A bizottság határozatát az előadó is megfellebbezheti. A bizottság ügyrendjét a pénzügyminiszter rendelettel szabályozza.

32. §. A törvényhatósági közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága.

A törvényhatósági közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága szintén jogorvoslati hatóság, amely a községi eljárásnak, a m. kir. adóhivatalnak és a pénzügyigazgatóságnak, a vonatkozó jogszabályokban részletesen körülírt határozatai ellen beadott fellebbezések felett van hivatva határozni. A közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának határozatai ellen panaszszal lehet fordulni a közigazgatási bírósághoz.

A közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága mint jogorvoslati hatóság, másodfokon határoz, a községi

⁶² Ha ennyi tag nem jelenik meg, az elnök, a szükséghez képest, póttagot hív be. A bizottság határozatát szó többséggel hozza. Az elnököt mindenkor megilleti a szavazati joga; ha az elnök szavazatával a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az a vélemény válik a bizottság határozatává, amelyhez az elnök szavazatával járult.

⁶³ Ameddig a bizottság elnökének vagy valamelyik bi-

zottsági tagnak, felvagy lemenő ágbeli rokonának, vagy sógorának, vagy harmadfokig terjedő oldalrokonának, végül illetményt (ellátást) adójának adójáról van szó, az illető községes az ülésről távozni. Ilyen esetekben az elnök helyét helyettesének, vagy valamelyik bizottsági tagnak adja át. A bizottságnak ügyvéd tagjai a saját bizottságuk előtt feleket nem képviselhetnek.

előjárásnak, a m. kir. adóhivatalnak és végül a pénzügyigazgatóságnak, a hivatalos összeállítás értelmében, hozzá fellebbezhető határozatai felett.⁶⁴

A közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának elnöke a közigazgatási bizottság elnöke. Tagjai: a pénzügyigazgató (vagy helyettese), az alispán (vagy helyettese), a törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármester (vagy helyettese), a tiszti főügyész (vagy helyettese) s a közigazgatási bizottság választott tagjai közül évenként a közigazgatási bizottság által kiküldendő 4 rendes és 2 póttag.

Előadóként minden ügyben a pénzügyigazgató (vagy helyettese) működik, aki azonban szavazati joggal nem bír. Az elnök beleegyezésével, jogában áll a pénzügyigazgatónak, egyes ügyek előadása, vagy felvilágosítása végett, saját szakközegeit is berendelni.

Az előadó a községi (városi) szolgáltatások elleni fellebbezésekre nézve a községi előjárásnak (polgármesternek), a vármegyei szolgáltatások elleni fellebbezésekre nézve pedig, az alispán által kijelölt vármegyei tisztviselőnek véleményét bekívánni köteles. Ha a fellebbezésben előadott kérelmet az elnök és előadó egyetértőleg egész terjedelmében teljesíthetőnek találják, az elnök a határozatot, az adóügyi bizottság nevében, kiadhatja anélkül, hogy azt a bizottság elé terjesztené; ellenkező esetben azonban a fellebbezést, eldöntés végett, az adóügyi bizottság elé kell terjesztenie.

Az adóügyi bizottság üléseit havonként, a szükséghez képest tartja.

A bizottság érdemleges határozataihoz az elnökön kívül legalább 4 szavazó tagnak s ezek között legalább 2 választott tagnak a jelenléte szükséges. Egyebekben az adóügyi bizottság tanácskozásainak rendjére nézve a közigazgatási bizottság ügyrendje, vagy szokásos eljárás módja irányadó.

A közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának határozatait a bizottság elnöke, előadója, valamint az érdekelt hatóságok is megfellebbezhetik.

⁶⁴ L. erről részletesen 600/927. P. M. sz. Hiv. Összeáll. 101. §-át.

33. §. A törvényhatósági közigazgatási bizottság.

A törvényhatósági közigazgatási bizottság szerepe pénzügyi közigazgatásunkban elsősorban felügyeleti és ellenőrzési jellegű. A közigazgatási bizottság felügyel arra, hogy a pénzügyigazgatóság teendőit a törvények és rendeletek értelmében teljesítse. Evégből a pénzügyigazgatóság főnökétől, a pénzügyi közigazgatás minden ágára nézve, akár nyílt ülésben, akár pedig írásbeli úton felvilágosításokat követelhet, s őt a pénzügyigazgatóság és a pénzügyi közegek működésének egyes hiányaira figyelmeztetheti és felhívhatja a netalán mutatkozó bajok orvoslására.

A közigazgatási bizottság ezenkívül; a) elrendeli: a pénzügyigazgató javaslatára, a behajthatatlan együttesen kezelt közadók törlését, amennyiben az illető tartozás egyénenkint 500 pengőnél nem nagyobb; és a behajthatatlan tartozások törlésének elrendelésével egyidejűleg, intézkedik annak megállapítása iránt, vajjon a tartozás behajthatatlanságát nem községi (városi) avagy állami közegek mulasztása okozta-e és ha igen, az okozott kár megtérítésének biztosítását rendeli el; b) elhatározza a felelősség alkalmazását a behajtást elmulasztó községi (városi) közegek ellen; c) elrendeli az ingatlanokra, vagy azok hasznélvezetére vezetendő végrehajtást; d) megállapítja a rendbirságot, valamint a kártérítés kötelezettségét és mértékét a pénzügyigazgatóság főnöke ellen; e) gyakorolja, fegyelmi válaszmánya útján, az elsőfokú fegyelmi hatóságot az 1889. XXVIII. t.-cikkben foglalt határozmányok szerint.

34. §. Az italmérési illetékek elleni fellebbezések elbírálására alakított felszólamlási bizottság.⁶⁵

Az italmérési illetékeket elsőfokon a pénzügyigazgatóság, másodfokon az italmérési illetékek elleni felleb-

⁶⁵ L. erről részletesen az 1921. IV. t.-c. vgh. ut. 25. §. V. pontját

és 8700/923. ME. sz. r. 10. pontját.

bevések elbírálására alakított felszólamlási bizottság és bizonyos esetekben harmadfokon a pénzügyminiszter állapítja meg. A felszólamlási bizottság a törvényhatóság közigazgatási bizottsága részéről kiküldött elnökből (helyettesből) és a belügyminiszter által kijelölt egyének sorából, a pénzügyigazgatóság által, esetről-esetre meghívandó két szakértőből, valamint egy pénzügyi tisztviselőből, mint előadóból áll.

A felszólamlási bizottság tárgyalásai nyilvánosak, azokon bárki megjelenhetik, érveit szóval is előadhatja. A tárgyalás helye és pontos ideje a felszólamló illetékei kötelesekkel közlendő és az illető községben közhírre teendő.

HARMADIK FEJEZET.

A magyar államháztartás külső alaki rendje.⁶⁶

35. §. A magyar államháztartás külső alaki rendjéről általában.

Az államháztartás sikeres működésének alapfeltétele az államháztartás külső, alaki rendjének a biztosítása, minthogy egy olyan nagyszabású és bonyolult szervezet, aminő az állami háztartás, tervszerű és céltudatos vezetés nélkül el nem képzelhető. A pénzügyi jognak fontos részét alkotják ennél fogva azok a tétel-

⁶⁶ G. Seidler: Lehrbuch der österreichischen Staatsverrechnung. Wien, 1913.; Besta: Corso di Ragioneria. Venezia, 1892.; Gruber: System der Rechnungswissenschaft. Wien, 1892.; Ghidiglia: I. fenomeni nella ragioneria e la sua definizione. Roma, 1904.; Seidler: Leitfaden der Staatsverrechnung. 8. Auflage. Wien, 1910.; Heckel: Das Budget. Leipzig, 1908.; Buschkiel: Das Kassen-

und Zahlungswesen der staatlichen und kommunalen Behörden im Königsreich Sachsen. Stuttgart, 1909.; Krankenberger: Das Kassen- und Zahlungswesen des Staates und der Kommunen im Königsreich Bayern. Berlin, 1909.; Maas: Das Kassen- und Zahlungswesen des Staates im Königreich Belgien. Stuttgart, 1911.; Dietzel: Über die Staatsrechnungskontrolle. Dresden,

teles jogszabályok, amelyek a magyar állam számviteli rendszerét állapítják meg, illetőleg biztosítják államháztartásunk külső alaki rendjét.⁶⁷

Az államháztartás külső alaki rendjének biztosítására szolgáló jogi intézmények között kétségtelenül a legfontosabb a költségvetési jog. Ezen alapulnak, illetőleg ehhez kapcsolódnak az állami számvitel összes egyéb intézményei és berendezései. Mindezek az intézmények és berendezések, a költségvetési joggal együtt, amint arra munkánkban megelőző, a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének alkotmányjogi biztosításáról szóló részében már rámutattunk, nemcsak a pénz-

1896.; Schmidlin Wilhelm: Handbuch des Kassen-, Etats- und Rechnungswesens der württ. Finanzverwaltung. Stuttgart 1923.; Wöhner Szymanski: Handbuch über das Kassen-, und Rechnungswesen. 2. Aufl. Berlin, 1924.; E. Courtes: Traité-théorique et pratique de droit public, de Science financière et de Comptabilité publique. Paris 1927.; Boekor Károly: A gazdasági számtartás rendszere. Budapest, 1906.; Kastówszky János: Az államszámvitelnek kézikönyve. Budapest 1875.; J. Schrott: Verrechnungswissenschaft. Wien 1886.; L. Gombér: Grundlegung der Verrechnungswissenschaft. Leipzig, 1907.; Tomcsányi Vilmos Pál: A parlament költségvetési joga. Budapest, 1908.; Wallon Dezső: A magyar állami számvitel kézikönyve. Budapest 1916.; Magyary Zoltán: A magyar állam költségvetési joga. Budapest 1923.; Tegze-Gerber Ferenc: Általános államszámvitel.

Budapest 1926.; u. a. szerző: Az állami költségvetés. Budapest 1926.; Papp Antal: A magyar állami számvitel kézikönyve. Budapest; Velösy János: A pénzügyi forgalmi könyvelés. Budapest, 1913.

⁶⁷ A magyar állam számviteli rendszerének kérdésével, amint arra munkánk bevezetésében már rámutattunk, egy az idők folyamán; a pénzügyi jogtól különvált studium, az u. n. államszámvitel foglalkozik. Az államszámvitelnek a pénzügyi jogtól való ez a technikai különválása egyáltalán nem jelent azonban azt, hogy azért a magyar állam számvitelére vonatkozó jogszabályok nem volnának részei a pénzügyi jognak.

Ehelyen mondok köszönetet dr. Bartholy Ervin legf. állami számvevőszéki tanácsos úrnak, a magyar államháztartás külső alaki rendjére vonatkozólag adott értékes útbaigazításaiért.

ügyi jog, hanem az alkotmányjog szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak. Bennünket azonban a kérdés ehelyen csakis a pénzügyi jog szempontjából érdekel.

A pénzügyi jog és a pénzügyi közigazgatás szempontjából, a költségvetési jognak és az azzal kapcsolatos egyéb számviteli jogi intézményeknek és berendezéseknek a jelentőségét az adja meg, hogy azok tervszerűvé teszik az államháztartás vezetését, előzetesen biztosítják az államháztartás egyensúlyát, az államháztartás mindenkori helyzetének tiszta képét adják és ezáltal az állam hitelét erősítik. Elejét veszik az állami vagyon és az állami pénzek kezelői esetleges visszaéléseinek és végül, ami a pénzügyi jog szempontjából a legfontosabb, minden tekintetben biztosítják a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségét is.

A költségvetési jog, mint jogi intézmény, a parlamentnek nemcsak azt a jogát jelenti, hogy az állami költségvetési törvényt évről-évre ő alkotja meg, hanem egyszersmind szükségképpen magában foglalja a parlamentnek azt a jogát is, hogy állandóan ellenőrizhesse, vajjon a kormány az államháztartást tényleg a költségvetési törvény intencióinak megfelelően vezeti-e. Ha pedig a parlament azt látja, hogy a kormány a költségvetési törvény határozmányait szándékosan megsérti, úgy jogában áll a kormányt, az alkotmányban meghatározott módon, felelősségre vonni.

Az államháztartás külső, alaki rendje szempontjából a költségvetéshez hasonló fontossággal bírnak ennél fogva a magyar állami számvitelnek egyéb jogi intézményei is, amelyeknek általában az a rendeltetésük, hogy a parlamentnek most említett ellenőrzési jogát gyakorlatilag is megvalósíthatóvá tegyék. A magyar állami számvitel erre hivatott szervei számokban feljegyzik a költségvetés végrehajtásának legfőbb mozzanatait és a végrehajtás menetéről e számadatok alapján számolnak be a parlamentnek.

A magyar állami számvitel különleges rendeltetésű szervei a számvevőségek és a legfőbb állami számvevő-

szék. Ezenkívül a magyar állami pénzkezelés tekintetében, rendkívül jelentős szerepe jut még a m. kir. Posta-takarékpénztárnak és a Magyar Nemzeti Banknak is.

A következőkben külön-külön és részletesen fogunk foglalkozni tételes pénzügyi jogunknak mindazokkal a rendelkezéseivel, amelyeknek az a hivatásuk, hogy a magyar államháztartás külső alaki rendjét biztosítsák. A munkánk kereteibe felvett anyagot a következőképen csoportosítjuk: a) a költségvetés alapelvei és annak berendezése; b) a költségvetési törvény megalkotása, apropriáció, indemnitás, exlex; c) a költségvetési törvény végrehajtásának általános irányelvei; d) az utalványozási jog és annak gyakorlása; e) az állami pénzkezelés; f) az állami bevételek és kiadások könyvelése; g) a költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzése a számvevőségek és a legfőbb állami számvevőszék által; h) az állami zárószámadás berendezése és előterjesztése.

Szükségesnek tartjuk, hogy ehelyen még külön rámutassunk arra, hogy közigazgatásunk önkormányzati szervei, a törvényhatóságok és a községek (városok), tekintettel arra, hogy háztartásuk vezetése és irányítása tekintetében pénzügyi autonómiát élveznek, költségvetési jogukat, a vonatkozó törvényes rendelkezések értelmében, teljesen függetlenül gyakorolják. Ugyanez áll pénzkezelésükre, valamint számvitelükre nézve is.

A következőkben előadandókra legfontosabb jogforrásunk az 1897:XX. t.c. (számviteli törvény) és annak végrehajtási utasítása, amelynek idevonatkozó rendelkezéseit számos más törvény és rendelet egészíti ki.⁶⁸

⁶⁸ Az 1897:XX. t.cikket részben módosítják, részben pedig kiegészítik: az 1904:VII., 1907:III., 1908:LI., 1913:XXVI., 1915:XII., 1920:XXVIII., és az 1924:IV. t.cikkek, valamint az utóbbi törvénycikkben adott felhatalmazás alapján kibocsá-

tott 1924. évi 5200., 5360., 5380 és 5400. P. M. számú utasítások. Az állami számvitel szempontjából fontosak még továbbá a következő t.cikkek is: 1848:III. és IV., 1867:X., 1870:XVIII. és 1880:LXVI. t.cikkek.

36. §. A magyar költségvetés alapelvei és annak berendezése.

A tételes magyar pénzügyi jog, a költségvetés alapelvei és annak berendezése tekintetében, a következő nevezetesebb határozmányokat állapítja meg.

I. A költségvetés az illető költségvetési évben előreláthatóan felmerülő összes valódi kiadásokat és bevételeket tartalmazza. Az átfutó kezelésnek a költségvetésben nincsen nyoma.⁶⁹ Az előirányzás úgy a kiadásokra mint a bevételekre bruttó összegekben történik.* A költségvetés nem tartalmazza az állam vagyoneleltárát, tehát a pénztári feleslegek kimutatását sem.⁷⁰ A költségvetési év régebben megegyezett a naptári évvel. Az 1913:XXVI. t.c. értelmében azonban, 1914. évi július 1-től fogva, az állami költségvetési év, minden év július havának 1-től, a következő év június 30-ig tart.

II. A költségvetés legelőször is a kiadási és a bevé-

⁶⁹ A költségvetés valódi bevételi és kiadási tételeinek azokat a tételeket nevezzük, amelyek az állam vagyoni állapotát ténylegesen is befolyásolják. A valódi kezeléstől megkülönböztetendő az ú. n. átfutó kezelés. Átfutó tételeknek nevezzük azokat a tételeket, amelyek mint viszonylagos tételek az államvagyon mennyiségére befolyással nem bírnak. (Pl. a fizetési előlegek s azok térítményei, a pénzváltások, pénztári szállítványok és ellátványok stb.) Az átfutó kiadások nem tévesztendő össze az átmeneti kiadásokkal, amelyekről az alábbiakban fogunk még megemlékezni.

* Bruttó költségvetésnek azt a költségvetést nevezzük amely úgy a bevételeket, mint a kiadásokat bruttó összegekben irányozza elő. A netto költségvetés ezzel szemben az egyes bevételi tételeket, a megszerzésükre fordított kiadások levonásával, tiszta (netto) összegekben irányozza elő. A nettó költségvetés rendszere ma már sehol sincsen alkalmazásban.

⁷⁰ Az állam vagyoneleltárát, valamint a pénztári feleslegek kimutatását, az állami zárószámadás tartalmazza. A múlt évekből eredő cselekvő hátralékok (követelések) azonban, a költségvetés mérlegén kívül, a hiány fedezetéül kijelölhetők.

teli részekre tagozódik. Ugy a kiadások, mint a bevételek, két osztályra elkülönítve, tartalmazzák: a) a rendes és b) a rendkívüli kezelést. A rendes kezeléshez tartoznak az állami háztartásban évenként állandóan előforduló valódi kiadások és valódi bevételek. A rendkívüli kezelésnél oly kiadások és bevételek irányozandók elő, amelyek állandó jelleggel nem bírván, csak egyszerismindenkorra merülnek fel, vagy ha több éven át ismétlődnek is, az államháztartás rendes folyamát nem képezik. A rendkívüli kiadások feloszlanak: a) az átmeneti kiadásokra és b) a beruházásokra. Beruházások alatt csakis az ingatlan államvagyonba fektetett, vagyis oly kiadások értendők, amelyekkel szemben, az ingatlan vagyoneleltárában, megfelelő vagyonszaporodás áll. Más rendkívüli kiadások átmenetieknek tekintendők.⁷¹

Ugy a rendes, mint a rendkívüli kezelés előirányzata fejezetekre oszlik fel.⁷² Az egyes fejezetek, a közbiztonsági és közgazgatási ügyek különböző irányai és feladatai szerint, címekre oszlanak, a címek pedig rovatokra, alrovatokra⁷³ és esetleg tételekre tagozódnak. A tárcák egyes címei rendes kiadá-

⁷¹ Hogy mily természetű kiadások tartoznak a beruházások és melyek az átmenetiek csoportjába, azt kétség esetén a kormány, a legfőbb állami számvevőszék elnökével egyetértőleg, határozza meg.

⁷² Az 1929/30. évi állami költségvetésünk a következő 27 fejezetet tartalmazza: Kormányzó tiszteletdíja, Kormányzóság, Országgyűlés, Állami adósságok, Békeszerződési terhek, Legfőbb állami számvevőszék, Közigazgatási bíróság, Országos Földbirtokrendező Bíróság, Miniszterelnökség. Egyes minisz-

teriumok, (külügy, belügy, pénzügy, kereskedelemügyi, földművelésügyi, népjóléti és munkaügyi, vallás és közoktatásügyi, igazságügyi, és honvédelmi miniszterium és Közgazdasági Miniszter), továbbá az Állami Üzemek (posta, távírda, távbeszélő, államvasutak, állami vas, acél és gépgyárak, állami erdőgazdasági birtokok, állami mezőgazdasági birtokok, selyemtenyésztés, postatakarékpénztár és kőszénbányászat).

⁷³ E tagozódás elvei és rendszere alkotják az u. n. rovat-

sainak általában két állandó rovata van, ú. m.: a személyi járandóságok és a dologi kiadások.⁷⁴

III. A költségvetési törvény az előirányzatot általában csak rovatokig bezárólag részletezi, a további, részleteket (vagyis az alrovatokat és a tételeket) az ú. n. részletes költségvetési előirányzat tartalmazza.

A részletes előirányzatokban minden egyes költségvetési cím egész háztartása, még pedig először a kiadások a „rendes”, „átmeneti” és „beruházási” kezelés szerint elkülönítve, azután a bevételek, a rendes és rendkívüli kezelés szerint elkülönítve, egymásután részletesen vannak kimutatva. Az egy és ugyanazon tárcához tartozó címek részletes előirányzatai olyan sommázatban foglaltatnak össze, amely az illető tárca egész előirányzatát főösszegekben mutatja ki. A részletes előirányzatokban és azok sommázataiban az előirányzott összegeket szembe kell állítani, az előző évre előirányzott összegekkel.

A részletes előirányzatokhoz a minisztériumok kötelesek megfelelő indokolást csatolni. Az indokolásban az előirányzott összegeket, különösen pedig azt kell igazolni, hogy miért kellett az előirányzott kiadást az előző évvel szemben emelni, miért kellett új célokra kiadást előirányozni, illetve miért kellett kevesebb bevételt előirányozni az előző évvel szemben. Lényeges

rendszert. A költségvetés beszerzésével kapcsolatos részletek, így különösen a fejezetek, címek, rovatok rendszerének megállapítása tekintetében, a kormány a legfőbb állami számvevőszék elnökével egyetértőleg intézkedik.

⁷⁴ A személyi járandóságok rovatainak alrovatai: 1. rendszeres állandó illetmények, 2. nem rendszeres és változó illetmények, 3. a jutalmak és segélyek. A dologi kiadások rovatainak alrovatai: 1. beszerzési

költségek, 2. hivatali elhelyezési költségek, 3. egyéb dologi kiadások. A személyi járandóságok rovatahoz létszámkimutatás is csatolandó, felsorolva abban a személyzeti létszámot, fogalmazási, számvevőszéki, kezelési és altiszti szakonként; azonbelül pedig, fizetési osztályonként (csoportonként) az összes illetményekkel (fizetés, lakáspénz, családi pótlék, közlekedési segély és egyéb pótlékok) együtt.

része az indokolásnak az, amelyben a kormány a különböző hitelösszegek között kért átruházási jog részletes indokait adja elő. Ugyancsak az indokolásban kell tényleg kimutatni azokat a rendes és átmeneti kiadásokat is, amelyeknek esetleges hitelmaradványaira a kormány, a második számadási év végéig terjedő, utalványozási jogot kér.⁷⁵

37. §. A költségvetési törvény megalkotása. Appropriáció. Indemnitás. Exlex.

I. A költségvetést a pénzügyminiszter állítja össze, az egyes miniszterek és a legfőbb állami számvevőszék elnöke által, a saját kezelésükhöz tartozó kiadásokra és bevételekre vonatkozólag készített részletes előirányzatok alapján. A miniszterek viszont az említett részletes előirányzatokat, az alájuk rendelt igazgató hatóságok és önálló kezeléssel bíró intézetek, ú. n. elemi előirányzatai alapján szerkesztik. A költségvetést a pénzügyminiszter fősummázzal látja el. Ezután az így elkészült költségvetés a minisztertanács elé kerül. A minisztertanácsban az egyes tárcák egymással esetleg ellentétes igényeit ki egyenlítik, illetőleg az összes állami kiadásokat összhangba hozzák a rendelkezésre álló fedezettel.

A költségvetést, annak minisztertanácsi letárgyalása után, rendszerint hosszabb beszéd kíséretében, a pénzügyminiszter terjeszti az országgyűlés képviselőháza elé.⁷⁶ A pénzügyminiszter beszédében (pénzügyi expozé) általánosságban tájékoztatja a házat, állami pénzügyeink viszonyai és a kormány jövő pénzügyi

⁷⁵ Az 1924/25. év óta az átruházási jogot nem a költségvetési törvény engedélyezi, hanem az e törvényekben kapott felhatalmazás alapján, a minisztertanács adja meg a minisztereknek az engedélyt a hiteláttruházásokra. A rendes és át-

meneti kiadásoknál előirányzott összegekre nézve, az 1915/16. év óta, szünetel az az eljárás, hogy hitelmaradványok a második számadási évben felhasználhatók legyenek.

⁷⁶ A miniszterek és a legfőbb állami számvevőszék elnöke, a

politikája tekintetében. A költségvetést a képviselőház jelentéstétel végett, a pénzügyi bizottságnak adja ki. E bizottság jelentése alapján tárgyalja a képviselőház a költségvetést és a képviselőház által elfogadott költségvetés alapján szerkeszti a pénzügyminiszter a költségvetési törvényjavaslatot. Úgy a költségvetés, mint a költségvetési törvényjavaslat, országgyűlési tárgyalása elhúzódnak megakadályozása céljából, a házszabályok különleges szabályokat tartalmaznak.⁷⁷

A költségvetési törvényjavaslat felett meginduló vita annyiban nagyjelentőségű, hogy a vita során, egy-

saját kezelésiukhoz tartozó kiadásokra és bevételekre vonatkozó és a következő költségvetési évre szóló, részletes költségvetési előirányzatokat, az 1913:XXVI. t.c. rendelkezése értelmében, minden év december 15-ig kötelesek a pénzügyminiszterhez eljuttatni. A pénzügyminiszter pedig a költségvetési törvényjavaslatot minden évben oly időben köteles az országgyűlésnek előterjeszteni, hogy annak letárgyalása minden év június 30-ig befejezhető legyen.

⁷⁷ Ily különleges szabályok. Egy tárca bizottsági tárgyalása legfeljebb 2 ülésen át tarthat. Mindenki csak egyszer szólalhat fel, felszólalási időtartam az egyes költségvetési címek általános vitájában 15 percnél, részletes vitájában 10 percnél tovább nem tarthat. Az appropriációs és az indemnitási törvényjavaslatot, ha a pénzügyi felhatalmazáson kívül más rendelkezést nem tartalmaznak, a bizottságnak 1 ülésnap alatt le kell tárgyalnia. A képviselőházban a költségvetést, az ap-

propriációs és az indemnitási törvényjavaslatot 8 óras ülésekben kell tárgyalni. A költségvetés általános vitája legfeljebb 10 ülésnapon át tarthat, felszólalási idő legfeljebb 1 óra. Az egyes tárcák általános és részletes vitája legfeljebb 2 ülésnapon át tarthat. Felszólalási idő az általános vitában legfeljebb 30 perc, a részletes vitában legfeljebb 15 perc. Az appropriációs és indemnitási törvényjavaslatot, ha a fentebb közölt feltételeknek megfelelően, a képviselőháznak 4 ülésnap alatt teljesen le kell tárgyalnia; felszólalási idő, az általános vitában, legfeljebb 1 óra, a részletes vitában legfeljebb 15 perc. Az itt felsorolt beszédidők meghosszabbítását kérni nem lehet. A beszédidő fenti korlátozásai azonban a miniszterekre és az előadókra nem vonatkoznak. Azon az ülésnapon, amelyen valamely vitát, a fentiek szerint be kell fejezni, az utolsó órában az előnök a vitát — tekintet nélkül, arra, hogy van-e még szólásra

részt a kormánynak alkalma nyílik kormányzati politikájának megvilágítására, másrészt a képviselők szigorú bírálat alá vehetik a kormány és az egyes szakminiszterek egész tevékenységét. A költségvetési törvényjavaslat, annak szabályszerű országgyűlési letárgyalása után, valóságos törvény erejére emelkedik.

II. A költségvetés megszavazása után a kormánynak a háztól még külön felhatalmazást kell nyernie arra, hogy az abban foglalt bevételeket beszédhesse. Ezt a felhatalmazást appropriációnak szokták nevezni. Az appropriáció tulajdonképpen nem egyéb, mint a ház által a kormánynak adott bizalmi szavazat. Az appropriációt a költségvetési törvény egyik szakasza tartalmazza.

III. A kormány az esetben, ha az új költségvetési törvény, az új költségvetési év kezdetéig, bármi okból létre nem jöhet, köteles az országgyűléstől, külön törvényjavaslatban felhatalmazást kérni arra, hogy amíg a költségvetési törvény létre nem jön, a legutóbbi költségvetési törvény keretében, az állami bevételeket továbbra is beszédhesse, az állami kiadásokat pedig folyósíthassa. Ezt a felhatalmazást „indemnitásnak“ szokták nevezni. Az indemnitás időtartamát a vonatkozó törvény kifejezetten meghatározza.⁷⁸

IV. Exlexről akkor beszélünk, ha a kormány az új költségvetési időszak kezdetéig, bármi okból sem az új költségvetést nem tudja törvény erejére emelni, sem pedig indemnitást nem tud magának szerezni. Elméletileg tekintve a kérdést, exlex esetén alkotmányos államban a kormánynak nem volna szabad semmiféle bevétel sem beszédnie, illetőleg semmiféle kiadást sem tel-

jelentkező — bezárja. (Lásd a képviselőház házszabályainak 1928. évi hivatalos kiadásában, az 51. és 153. §-okat.)

⁷⁸ Még ezen időtartam előtt is, önmagától lejár azonban az indemnitás akkor, ha időközben

törvény erejére emelkedik az új költségvetés. Ez esetben a kormány köteles az indemnitás ideje alatt teljesített összes kezelést, az új költségvetési törvényben megszavazott hitelek terhére, elszámolni.

jesítenie. Minthogy azonban az exlex fogalmának ez az értelmezése az egész államélet azonnali megbénulására vezetne, azért adott esetekben az exlexet nálunk úgy magyarázták, hogy az önként befizetett bevételeket a kormány exlex esetén is beszédheti, valamint az állam-pénztárban lévő pénzkészletek erejéig, elkerülhetetlenül szükséges kiadásokat is folyósíthat; csak a közjogi jellegű állami bevételeknek (adók, illetékek) kényszer útján való beszédésére nincsen joga. Közvéleményünk az exlex fogalmának ezt az értelmezését általánosságban szintén magáévá tette.

38. §. A költségvetési törvény végrehajtásának általános irányelvei. Tárgyi és időbeli hitelátruházás tilalma. Póthitel és rendkívüli hitel. Túlkiadás és előirányzat nélküli kiadás.

I. A költségvetési törvény végrehajtásában részt vesz az egész kormány, sőt összes fontosabb közigazgatási hatóságaink is.

A költségvetésbe felvett kiadásokat az illető szakminiszterek (legfőbb állami számvevőszék elnöke) és az azoknak közvetlenül alárendelt (átruházott hatáskörben utalványozási joggal bíró) egyes hatóságok vannak hivatalva folyósítani, illetőleg a költségvetésben megjelölt célokra felhasználni.

A költségvetési törvény végrehajtásánál a legfontosabb szerep azonban kétségkívül mégis csak a pénzügyminisztert illeti meg. Az ő feladata ugyanis arról gondoskodni, hogy a költségvetésben megállapított bevételek tényleg be is folyjanak és a költségvetésben engedélyezett kiadások így folyósíthatók is legyenek. A pénzügyminiszter e feladatának megvalósítása által válik az egész magyar államháztartás legfőbb vezetőjévé és irányítójává.

A költségvetés végrehajtása rendkívül sokoldalú és bonyolult tevékenység, amelyet törvényhozásunk különös figyelemmel vett, a legapróbb részletekre is kiterjedő, jogi szabályozás alá. Az idevonatkozó jogszabá-

lyok kiindulópontja annak intézményes biztosítása, hogy az utalványozási jog csakis oly módon legyen gyakorolható, hogy a költségvetésben megállapított hitelek (előirányzott összegek) szigorúan betartassanak s hogy a hitelek csakis olyan célokra használtassanak fel, amelyekre azok kifejezetten engedélyeztettek. Enélkül ugyanis a parlamentnek, az államháztartás vezetése fellett gyakorolható, ellenőrzési joga teljesen illuzóriussá válnék.

II. Ezért tiltja meg általánosságban számviteli törvényünk a hitelátruházást, illetőleg ezért mondja ki, hogy a költségvetési törvény fejezetei, címei és rovatai között hitelátruházásnak csak annyiban lehet helye, amennyiben a költségvetési törvény azt kifejezetten megengedi.⁷⁹

III. Hasonlóképpen tiltja számviteli törvényünk az időbeli, azaz a költségvetési évek közötti, hitelátruházást is, amennyiben kimondja, hogy sem a folyó évi hitelek terhére a jövő évet illető kiadásokat, sem a folyó évi kiadásokat a jövő évi hitelek terhére előlegesen utalványozni, vagy a hitelmaradványoknak letéteményképváló kezelését elrendelni nem szabad. A költségvetésben megállapított kiadásokra nézve az utalványozási jog, illetve a bevételekre nézve, az előírások elrendelése, csakis az illető költségvetési év végéig gyakorolható.⁸⁰

⁷⁹ A rovatok keretén belül az alrovatok és a tételek között, az átruházás meg van ugyan engedve, de a részletes költségvetés alapján egy összegben megszavazott hitel csakis a részletes költségvetés alrovataiban és a költségvetést kísérő indokolásban kitüntetett célokra használható fel. Az 1924—25. év óta a hitelátruházás megengedése a minisztertanácsra bízott. Ez azonban csak időleges intézkedés s amint a

költségvetésben az egyes rovatok összegei bizonyos állandóságot fognak mutatni, az átruházási jogot ismét a törvényhozás fogja gyakorolni.

⁸⁰ Az 1897:XX. t.c. 25. §-ában megállapított 3 havi pótalványozási időszakot az 1915:XII. t.c., az 1914/15. költségvetési évtől kezdve, megszüntette. Az 1914/15. évtől kezdve tehát a számadási év teljesen megegyezik a költségvetési évvel.

A költségvetési év végéig szabályszerűen fel nem használt hitelek tehát rendszerint elévülnek.

Kivételt képeznek ez alól a szabály alól a rendkívüli kiadások beruházási alosztályában engedélyezett hitelek, amelyeknél a felhasználási idő a tárgyéven túl rendszerint még két évig, vagyis az engedélyezés évét követő második költségvetési év végéig terjed ki. A tárgyéven túl még egy évi felhasználási idő megállapításának lehet helye továbbá, a rendes és átmeneti kiadások egyes fajaira nézve.⁸¹ Ezekben a most említett kivételes esetekben „hitelátvitel”-ről szoktunk szólni. A szóbanforgó rendes és átmeneti kiadások az évi részletes költségvetési előirányzatokat kísérő indoklásban előzetesen tételenként megjelölendők s ugyanott kérendő a felhatalmazás az országgyűléstől a hitelátvitel eszközzésére. Ezeknek a kiadásoknak a költségvetési megszavazása által a hitelátvitelre való felhatalmazás is megadottnak tekintetik. A rendes és átmeneti kiadásokra nézve 1915. 16. ótó hitelátvitel nem kéretett.*

IV. Ha évközben oly jelentékenyebb szükséglet merülne fel, amelynek fedezésére a megszavazott hitel nem elegendő, vagy amelyről a költségvetési törvényben gondoskodva nincsen, az illető miniszter, a költségnek kiutalványozása előtt, indokolt törvényjavaslatban az első esetben póthitelt, az utóbbi esetben pedig rendkívüli hitelt kér. A póttól illetve rendkívüli hitelre vonatkozó törvényjavaslatban intézkedés teendő a fedezet kijelölése iránt is.

V. Ha azonban a kiadás elődázhatatlan természetű, vagy pedig oly időben merül fel, amidőn az országgyű-

⁸¹ Nevezetesen olyan hitelekre nézve, amelyek az állami ingó vagyon leltárában változást előidéző kiadások céljaira engedélyeztetnek, vagy amelyeknél, a gazdaságos felhasználás céljából, a hosszabb határidő szükségesnek mutatkozik. (1915:XII. t.c. 2. §.)

* Az 1915:XII. t.c. előtt hitelátvitel helyett hitellekötés volt, de ez csak a beruházásokra vonatkozott (1897:XX. t.c. 27. és 28. §-ai). A hitelátvitel egyúttal az ugyanakkor megszüntetett póttutalványozási időszakot is helyettesíti.

lés együtt nem léte miatt, póttól vagy rendkívüli hitel ki nem eszközölhető, úgy a kiadás fedezéséhez szükséges összeget, a minisztertanács előzetes beleegyezésével, a pénzügyminiszter bocsátja az illető miniszter rendelkezésére, minden különös törvényhozási felhatalmazás nélkül. Ilyen esetekben túlkiadásokról, illetőleg előirányzat nélküli kiadásokról szoktunk szólni. Az idevonatkozó minisztertanácsi határozatok a legfőbb állami számvevőszékek hivatalból közlendők.⁸² A túlkiadásokra, illetőleg az előirányzat nélküli kiadásokra nézve a kormány a parlamenttől a zárszámadás tárgyalása alkalmával nyer felmentést.⁸³

39. §. Az utalványozási jog és annak gyakorlása.

I. A költségvetésben engedélyezett bevételek és kiadások feletti rendelkezést számviteli értelemben utalványozásnak nevezzük.⁸⁴

Az állami bevételek utalványozásának (előírásának) joga, a dolog természeténél fogva, leginkább a pénzügyminisztert illeti meg.

A kiadások utalványozásának joga, vagyis a rendelkezés azon összegek felett, amelyek a költségvetés értelmében, az illető költségvetési évben, felhasználhatók, a törvény erejénél fogva az egyes minisztereket és a legfőbb állami számvevőszék elnökét illeti meg, természetesen mindegyiket a maga költségvetési fejezetére nézve. A miniszterek az állami kiadások utalványozására vonatkozó ezt a jogukat átruházhatják a nekik

⁸² 1920:XXVIII. t.c. 7. §-a.

⁸³ Amennyiben a törvényhozással által engedélyezett évi hitellel szemben, a számadási év folyamán túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházások fordulnak elő, a legfőbb állami számvevőszék, az utalványozások nyilvántartási könyvében foglalt adatok alapján, félévenként (március

15-ig, illetőleg szeptember 15-ig) az illető érdekelt miniszter előzetes értesítése mellett — a minisztertanács útján — az országgyűlésnek jelentést tenni tartozik.

⁸⁴ Jól megjegyzendő, hogy az utalványozási jog nemcsak az állami kiadásokra, hanem az állami bevételekre is vonatkozik.

közvetlenül alárendelt egyes igazgató hatóságokra.⁸⁵ Azt, hogy mely hatóságok bírnak átruházott hatáskörben utalványozási joggal, valamint azt, hogy mely esetekben és mily mérvben gyakorolhatják az utalványozási jogot, a vonatkozó külön törvények és szabályrendeletek állapítják meg. Tekintettel arra, hogy a kiadási utalvány csakis számvevőségi ellenjegyzés után fogadható, átruházott hatáskörben csupán olyan hatóság bírhat utalványozási joggal, amelynek külön számvevősége is van.

II. Az utalványozási jog gyakorlásának közelebbi szabályait, számviteli törvényeink és a pénzügyminiszter által az állami számvevőszék elnökével egyetértőleg kibocsátott, utasítások szigorúan körülírják.

Az utalványozási jog gyakorlásának eszköze az utalványrendelet. Szóbelileg utalványozni nem lehet.

A kiadások utalványozásának többféle alapja és módozata van. Nevezetesen kiadások utalványozhatók: a) törvény, szerzett jog, beigazoltan végzett munka, vagy teljesített szállítás alapján véglegesen, b) előleg, vagy hitelnyitás alakjában, számadás kötelezettségével, c) folytonos járandóságképen, állandó hatállyal, a megszüntetésig (pl. a havonta esedékes évi tisztviselői fizetés, vagy nyugdíj stb.).

A bevételi kezelésben az u. n. közszolgáltatási bevételek, vagyis az adók, díjak, illetékek és jövedéki bevételek megállapítására (kivetésére) és beszedésére nézve a jogalapot és a módozatokat nem az általános számviteli szabályok, hanem a pénzügyi törvények és szabályok állapítják meg.

A kiadási utalványrendelet, annak keltétől számított egy év leforgása alatt elévül, ha a jogosult fél ezen határidő alatt a neki járó összeget nem veszi fel. A félnek azonban, a magánjogi elévülési határidőn (32 év)

⁸⁵ Közigazgatásunknak ezidőszerint nagy hibája, hogy az utalványozási jog gyakorlása még mindig igen erősen központosítva van az egyes

minisztériumokban és így az utalványrendeletek kibocsátása néha igen hosszú időt vesz igénybe.

belül, jogában áll az illető utalványozó hatóságtól az utalványrendeletnek újból való kibocsátását kérelmezni. Az elévülés alapján, a kincstári tartozás törlését, az utalványozó hatóság rendeli el.

Az utalványrendeletek számfejtéséről, valamint azok fel- és ellenjegyzéséről, munkáknak alább következő, a költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzéséről szóló részében, fogunk részletesen megemlékezni. A kifizetéseknek rendszerint a postatakarékpénztár útján kell történniük. Az ezzel kapcsolatos alakiságokat munkáknak közvetlenül ezután következő, az állami pénzkezelésről szóló részében fogjuk ismertetni.

40. §. Az állami pénzkezelés.

I. Állami pénzkezelésünk legfőbb vezetője és irányítója a pénzügyminiszter. A pénzügyminiszter felelős azért, hogy az egyes szakminisztereknek a költségvetéssel engedélyezett hitelek, kellő időben tényleg rendelkezésükre is álljanak. A pénzügyminiszternek ennélfogva állandóan figyelemmel kell kísérnie a magyar állam pénzforgalmát, hogy szükség esetén erélyes eszközökkel elháríthassa a pénzforgalom körül előállott időleges zavarokat.⁸⁶ Az állam rendelkezésére álló pénzkészletek mindenkori összegével központilag a pénzügyminiszter rendelkezik és ebből ő bocsátja rendelkezésre a havonta kiadható összegeket, az egyes minisztereknek.

Rendezett államháztartási viszonyok között, a pénzügyminiszternek rendszerint igen jelentős olyan pénztári készletek fognak a rendelkezésére állani, amelyek igénybevételére csak meghatározott idő eltelté után lesz az államnak szüksége. A magyar állam ezen pénztári készleteinek őrzője és kezelője ezidőszerint a

⁸⁶ A rendelkezésre álló pénzkészletek mennyiségéről a pénzügyminiszter ezidőszerint bármikor igen könnyen meg-

győződést szerezhet, a hozzá naponként beküldött postatakarékpénztári számlakivonatok alapján.

Magyar Nemzeti Bank, amely a pénztári készletekre nézve a központi gyűjbési és ellátmányozási szolgálatot is teljesíti.⁸⁷

A magyar állam pénztári forgalmát nálunk ezidő szerint a m. kir. Postatakarékpénztár bonyolítja le.⁸⁸

A Postatakarékpénztár vidéki szervei a postahivatalok. Ezek az állami pénzekben a napi zárlat alkalmával talált feleslegeiket, az ú. n. gyűjtő postahivatalok útján, a Magyar Nemzeti Bankhoz, illetőleg annak vidéki fiókjaihoz szolgáltatják be, a Postatakarékpénztár zsiró-számlája javára, hogy így az összes állami pénzek a Magyar Nemzeti Banknál összpontosítva legyenek.

A vidéki postahivatalok viszont az állam számlájára történő kifizetések céljaira szükségelt ellátmányait, a Postatakarékpénztár zsiró-számlája terhére, a Magyar Nemzeti Bank illető vidéki fiókjaitól veszik át.

II. A Postatakarékpénztár az állami pénzforgalmat az egyes tárcák, számadási ágak (költségvetési címek), illetőleg utalványozási joggal felruházott hatóságok (hivatalok, intézetek) részére nyitott „bevételi”, „ki-

⁸⁷ A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló 1924.V. t.c. mellékletét képező alapszabályok szerint az állam a Nemzetek Szövetségével létrejött megállapodásnak megfelelően, kötelezettséget vállalt arra, hogy pénzforgalmát, amennyire csak lehet, a Banknál fogja összpontosítani (alapszabályok 51. cikke).

⁸⁸ Állami pénzügyünk még nemrégiben is külön állami szervek, a m. kir. állami pénztárak látták el. Ezek ma már mind megszűntek és szolgálatukat a Postatakarékpénztár vette át. Ma is fennállnak

azonban még egyes különös (ágazati pénztárak) pl. a jövedékekénél és az állami üzemeknél lévő pénztárak, továbbá a kézi, vagy házi pénztárak (az utalványozó hatóságok kebelében, kisebb kiadások teljesítésére), amelyeknek szervezetét és szolgálatát külön rendeletek szabályozzák. Ujabban a postapénzforgalomba az egyes postahivatalok székhelyein lévő Máv állomási pénztárak is bekapcsolódtak. A Postatakarékpénztárt az 1926.XIV. t.c. a kereskedelemügyi miniszter fenhatósága alól kivette és a pénzügyminiszter alá rendelte.

adási”, „illetmény”, „nyugdíj” és „letéti” számlákon, teljesen bankszerű módon bonyolítja le.

A pénzforgalomnak ez a lebonyolítása általában a postatakarékpénztári magán csekk és kliring forgalomra irányadó üzleti szabályok szerint történik. Ezenkívül azonban, úgy a befizetésekénél, mint a kifizetésekénél figyelemmel kell lenni a postatakarékpénztári állami pénzügyre vonatkozó 5200/924. PM. sz. utasítás határozmányaira is.

Munkánk kitűzött célját és kereteit messze meghaladná, ha a következőkben az említett utasítás részletes tárgyalásába bocsátkoznánk. Az alábbiakban ennél fogva csupán csak a legfontosabb idevonatkozó rendelkezéseket fogjuk néhány szóval megemlíteni.

1. Az egyes tárcákat és számadási ágakat illető bevételeket az illető tárca, vagy számadási ág részére a Postatakarékpénztárnál nyitott „bevételi” számlák javára kell befizetni, vagy átutalni. A bevételi számlák terhére kifizetések nem történhetnek.

A felek vagy a hatóságok (hivatalok, intézetek) minden befizetést olyan postatakarékpénztári befizetési lappal kötelesek teljesíteni, amely a számlatulajdonos hatóság (hivatal, intézet) nevét és a bevételi számla számát pontosan feltünteti.⁸⁹ A befizető felek kötelesek a postatakarékpénztári befizetési lap összes részeit: az elismervényt, az értesítő lapot és a könyvelési szelvényt megfelelően kiállítani és mind az elismervényen, mind

⁸⁹ Azt, hogy mely számadási ág, illetőleg mely hatóság (hivatal, intézet) részére kell postatakarékpénztári számlát nyitni és milyen, az illetékes miniszter, a pénzügyminiszterrel egyetértve, állapítja meg. A Postatakarékpénztár forgalmába vont számlatulajdonos hatóságokról (hivatalokról, intézetekről), valamint számlájuknak számáról a Postatakarékpénztár által minden költ-

ségvetési év elején kibocsátott jegyzék nyújt tájékoztatást.

⁹⁰ A számlatulajdonos a befizetési lapokat közvetlenül a Postatakarékpénztártól szerzi be. Minden alkalommal, amikor valamely hatóság tartozást ír elő, a fél részére kibocsátott fizetési meghagyáshoz, vagy határozathoz, (végzéshez) köteles postatakarékpénztári befizetési lapot mellékelni.

pedig az értesítőlapon pontosan megjelölni a beküldött összeg rendeltetését és pontosan közölni az elszámoláshoz szükséges valamennyi adatot. A Postatakarékpénztár útján teljesített befizetésekről a felek részére igazolásul a postatakarékpénztári befizetési lap elismervénye szolgál.

A Postatakarékpénztár a bevételi számlákra vonatkozó számlakivonatokat és bevételi okmányokat annak a hatóságnak (hivatalnak, intézetnek) küldi meg, amely az illető bevételről köteles elszámolni; ez a hatóság rendszerint a számlatulajdonos. Az összes bevételi számlákon befolyt összegeket a Postatakarékpénztár naponként, tárcák szerint részletezve, a Magyar Nemzeti Bank számláján jóváírja és egyidejűleg a pénzügyminiszteriumnak is kimutatja.

2. A változó illetmények, valamint a dologi szükségletek és átmeneti kiadások fedezésére szükséges hitelek az egyes tárcáknak a pénzügyminiszter, a Magyar Nemzeti Bank útján, az illető tárca, esetleg számadási ág részére, a Postatakarékpénztárnál nyitott „kiadási” számlán, a költségvetési előirányzatnak, illetőleg a havi hitel-igénylések alkalmával történt engedélyezéseknek megfelelő részletekben, bocsátja rendelkezésére.

Az egyes miniszterek az alájuk rendelt, utalványozási joggal felruházott hatóságok (hivatalok, intézetek) részére a Postatakarékpénztárnál nyitott kiadási számlákat, saját kiadási számlájuk terhére látják el a szükséges fedezettel.⁹¹

⁹¹ Ha a kiadási számlákon a Postatakarékpénztárnál rendelkezésre bocsátott összegek nem elegendők, a számlatulajdonos kellő időben köteles újabb fedezet engedélyezését kérni.

A kiadási számlák javára bevételként csak a pénzügyminiszter, illetőleg az illetékes miniszter által rendelkezésére bocsátott összegek, továbbá a

bármely oknál fogva ki nem fizetett csekkek, vagy jóváírható nem volt kliringátutalások visszakönyveléséből származó összegek és végül az esetleg felvett ellátmányoknak a költségvetési év végén mutatkozó maradványai számolhatók el. Az illető tárcát (számadási ágat) megillető mindennemű egyéb bevételt — ideértve a

Az utalványozó hatóság (hivatal, intézet) a kiadási számlákat terhelő kiadásokat mindenkor a vonatkozó ügyiraton utalványozza s az utalványrendeletet „Utalvány” úrlapon közli a számvevőséggel. Az „Utalvány”-t, ha az ellen kifogása nincsen, a számvevőségi főnök, vagy helyettese ellenjegyzéssel látja el. Az ellenjegyzett „Utalvány” a megfelelő csekk kiállítására jogosít.⁹²

A Postatakarékpénztár, a csekk alapján, a kiutalt összeget, a postatakarékpénztári szabályok értelmében, az igényjogosultnak vagy készpénzben kifizeti, vagy az igényjogosult postatakarékpénztári számlájára átutalja.⁹³ Ezzel egyidejűleg az illető kiadási számlát a kiutalt összeggel megterheli és erről a számlatulajdonos hatóságot számlakivonat útján — a vonatkozó kifizetési értesítés csatolása mellett — értesíti.

A számlatulajdonosok a postatakarékpénztári kiadási számlán lévő követelésükről kizárólag csekk kibocsátás útján rendelkezhetnek.

A csekkek kiállítására nézve a Postatakarékpénztár csekk és kliring forgalmát szabályozó határozmányok az irányadók.⁹⁴

térítményeket is — a vonatkozó bevételi számla javára kell befizetni, vagyis a bevétel az engedélyezett hitel emelésére nem fordíthatók.

⁹² A számvevőség köteles azt, mint a kiadás jogosultságát igazoló okmányt, megőrizni és a megfelelő csekknaplóhoz mellékelni.

⁹³ Ha a félnek postatakarékpénztári számlája van, a járandóságot rendszerint erre a számlára kell átutalni. A félnek azonban joga van készpénzben való kiutalást is kívánni.

⁹⁴ A csekkúrlapokat az utalványozó hatóság számvevősége zár alatt őrzi, és azokról szám-

adást vezet, mert a csekkúrlapokat az utasítás, visszaélések elkerülése végett, szigorú számadás mellett kezelendő nyomtatványoknak nyilvánítja. A csekket a Postatakarékpénztár csak akkor fogantatosíthatja, vagyis a csekken feltüntetett összeget a megnevezettnek csak akkor fizetheti ki a posta útján, ha a csekk két arra jogosított tisztviselő által együttesen alá van írva és a hatóság (hivatal) pecsétjének lenyomatával el van látva. A csekk aláírásra jogosítottak nevét és aláírását, valamint a pecsét lenyomatát a Postatakarékpénztárral előzetesen közölni kell.

3. Az állandó illetmények részére, minden egyes illetményeket utalványozó hatóságnak, a Postatakarék-pénztárnál „illetmény”-számlát kell nyitni, amelynek terhére kizárólag a költségvetésileg rendszeresített állásokra kinevezett, illetőleg felfogadott alkalmazottak állandó illetményei és egyéb ily járandóság jellegével bíró személyi kiadások utalhatók ki.⁹⁵

Az illetményszámlákon az utalványozó hatóságoknak hitel nem bocsáttatik rendelkezésére. Az ezen számlák terhére kiutalt összegekkel a Postatakarék-pénztár naponként, tárcák szerint részletezve, a Magyar Nemzeti Bank számláját hivatalból terheli meg.

Minden hivatal az ott alkalmazásban lévő összes tisztviselőkről és egyéb alkalmazottakról, havonként két példányban fizetési jegyzéket készít, amelybe egyenként bejegyzi az alkalmazásban lévő tisztviselők, vagy egyéb alkalmazottak nevét, állását és lakhelyét, valamint névszerint a családi pótlékra igényjogosult osaládtagjait.

A hivatal a fizetési jegyzékeket az illetékes számvevőséghez (számfejtést teljesítő hivatalhoz) elküldi s a számvevőség minden egyes alkalmazottra nézve megállapítja az adók, nyugdíj- és betegségbiztosítási járulékok, fizetési előlegtörlesztések stb. levonása után kifizetendő összegeket. Ezeket azután egy végösszegekben, illetményszámlájára terhére, az illető hivatal címére, illetménycsekkel kiutalja és egyidejűleg a fizetési jegyzék másodpéldányát, mely az egyes tisztviselők részére, a számfejtés szerint kifizetendő összegeket tartalmazza, az illető hivatalnak visszaküldi.

A törvényszerű és kegyelmi nyugellátások (nyugdíjak, nyugberek, özvegyi nyugdíjak, nevelési járulékok, életjáradékok, kegydíjak, kegynevelési járulékok stb.) kiutalása, illetőleg kifizetése az ú. n. „nyugdíj”-

⁹⁵ A fizetési előlegeket újabban külön fizetési-előleg számla terhére kell kiutalni, mert a fizetési előlegek nem a költség-

vetési előirányzatból, hanem a „fizetési előlegek forgótőke alából” lesznek kifizetve.

számlák útján történik, amelyeken épen úgy, mint az illetményszámlákon, hitel nem bocsáttatik rendelkezésre.⁹⁶

4. A kisebb összegű hivatali dologi szükségleteknek, továbbá az utielőlegeknek, utiköltségeknek és egyéb ily természetű kiadásoknak rövid uton leendő kiegyenlítése céljából, az utalványozó hatóság saját kiadási számlája terhére, házi pénztára javára, valamint szükség esetén, az alája tartozó hatóságok (hivatalok, intézetek) részére, a költségvetési év elején a havi szükségletnek megfelelő összegű ellátmányt utalhat ki, amely ellátmányösszegekről a házi pénztár, külön vezetett ellátmányszámadásban számol.⁹⁷

5. A Postatakarék-pénztár valahányszor a számlakövetelés állagában változás áll be, e változásokat az általa esetről-esetre kiállított és a költségvetési év kezdetétől folytatólagos sorszámozással ellátott számlakivonaton a számlatulajdonossal közli.

A számlakivonatot beérkezése után számszerű és érdemleges szigorlat alá kell vonni, azután az azon feltüntetett bevételeket és kiadásokat még a számlakivonaton kézhezvétele napján, az ú. n. naplóban el kell naplózni.⁹⁸

⁹⁶ A polgári nyugdíjasok (özvegyek s árvák) nyugellátásait a központi illetményhivatal számfejtő és ő állítja ki a nyugdíjcskekkeket. A központi illetményhivatal 1925-ben állított fel, s a pénzügyminisztérium fenhatósága alá tartozik. Működési köre még nincs teljesen kiépítve, így a tényleges szolgálatban levő állami alkalmazottak illetményeit még nem számfejtő, bár a terv szerint ügyköre erre is ki fog terjedni.

⁹⁷ A számadás szerint kifizetett összegek a házi pénztár javára, a következő hónapban a

kiadási csekkszámlából ki lesznek utalva, ami által az ellátmány mindig az eredeti összegre kiegészül. A számadási év utolsó hónapjának végén, vagyis június 30-án azonban, az ellátmány maradványát, a kiadási számla javára be kell fizetni és a házi pénztár július elején új ellátmányt kap ezen új költségvetési év hiteléből dotált kiadási csekkszámlából.

⁹⁸ A naplót az év elejétől az év végéig folytatólagos tétel-számozással kell vezetni és naponta le kell zárni és abban a napi kezelés eredményét meg kell állapítani. A számlakivo-

A Postatakarékpénztár az összes bevételi, kiadási, illetmény- és nyugdíjszámlákat a költségvetési év végével lezárja és az új költségvetési évre új számlákat nyit.

41. §. Az állami bevételek és kiadások könyvelése.

I. Az állami bevételek és kiadások rendszeres könyvelése a számvevőségek feladata. Az állami számvitel céljaira az idők folyamán egy egészen speciális könyvelési rendszer fejlődött ki, amelyet kamerális, vagy kincstári könyvelésnek szoktunk nevezni. Ez a könyvelési mód nem a kettős könyvvitel számla- és mérlegkészítési rendszerén alapul. Az állami bevételek és kiadások könyvelése a számvevőségek által vezetett főkönyvekben történik.

A főkönyvek alapján készül az állami zárószámadás, illetőleg történik a költségvetés végrehajtásának a parlament által való ellenőrzése, a legfőbb állami számvevőszék útján. A főkönyvek az egyes állami bevételeket és kiadásokat, a költségvetés rovatrendszerének megfelelően csoportosítva, tartalmazzák (vagyis nem időrendi, hanem szisztematikus feljegyzések) és ami különösen fontos, külön tartják nyilván az egyes utalványozási eseteket (előírás) és külön az utalványrendeletek foganatosítását (lerovás). Ennek az utóbbi megkülönböztetésnek a parlamenti ellenőrzés szempontjából van különös jelentősége. Minden egyes számadási ágra (költségvetési címre) nézve külön főkönyv van berendezve. Tekintettel arra, hogy maga az állami költségvetés is miniszteri tárcák szerint tagozódik és hogy számvevőséggel minden miniszter rendelkezik, minden tárca főkönyvelése az illető miniszter tárcaszámvevősége által elkülönítetten vezetetik. Ennek megfelelően a főkönyveket „tárcafőkönyv”-eknek is szoktuk nevezni.

natok mellékleteit (értesítő lapok, kifizetési értesítések stb.) a számlakivonat sorszámaival

kell ellátni és a naplótételek okmányolására kell felhasználni.

II. A tárcafőkönyvek a kiadásokra és a bevételekre nézve elkülönítve vezetendők s azokban a költségvetés minden rovata (esetleg tétele) számára külön számla nyitandó. Minden számla két részre, ú. m. az előírásra és a lerovásra oszlik.⁹⁹ A főkönyvben rendszerint csak a változó illetmények kerülnek tételenként könyvelésre, míg az állandó illetmények sommásan könyveltetnek az illető főkönyvi számlákon. Az állandó illetmények tételenkénti könyvelése külön számfejtőkönyvekben történik, amelyek a tárcafőkönyvekhez hasonlóan, számadási áganként külön vezetendők. A számfejtőkönyvek zárlati eredménye minden hó végén a vonatkozó főkönyvekbe vezetetik át. A tárcafőkönyvek minden költségvetési év végén lezártnak a számvevőség által.

A tárcafőkönyvek vezetése a számvevőségek legfontosabb feladata. A számvevőség azokat az adatokat, amelyek alapján a tárcafőkönyveket vezeti, külön forrásból meríti a tárcafőkönyvek előírási és külön forrásból veszi, a tárcafőkönyvek lerovási oldalára nézve. A számvevőség a tárcafőkönyvek előírási oldalán bejegyzett tételekre (a megtörtént egyes utalványozásokra) vonatkozó adatokat magukból az eredeti utalványrendeletekből meríti. Amint ugyanis az előzőekben, munkánkban az utalványozási jog gyakorlásáról szóló részében kifejtettük, az utalványrendelet addig nem foganatosítható, amíg az illetékes számvevőség az utalványrendelet kiadását a vonatkozó tárcafőkönyvben fel nem jegyezte és ezt, valamint az utalványrendelet helyességét a számvevőségi főnök „ellenjegyzés”-ével nem igazolta.¹⁰⁰ A számvevőség a tárcafőkönyvek lero-

⁹⁹ A tárcabeli átfutó kezelés (téves elszámolásból származó előlegek és idegen pénzek) külön számlákon könyvelendő. Minden számla a folyó tételszám és a szöveghasábon kívül, feltünteteti: a múlt évi hátralékot, a folyó évi elő-

írást, a törlést a múlt és folyó évre, a tiszta előírást, a lerovást, és a hátralékot az év végén.

¹⁰⁰ Az utalványozó hatóság által kiadott utalványrendelet fel- és ellenjegyzését, valamint a könyvelést a számvevőség

vási oldalán bejegyzett tételek adatait a beküldött postatakarékpénztári számlakivonatok alapján szerkesztett naplóból meríti.¹⁰¹

III. A számvevőség a tárcafőkönyv lerovási oldalán bevezetett tételek helyességét köteles havonta ellenőrizni és pedig oly módon, hogy a tárcafőkönyv egyes bevételi és kiadási számláit lezárja, összegezi és egybeveti a szintén lezárt napló havi végösszegeivel. Az egyeztetés megtörténte után külön-külön havi eredménykimutatást állít ki a „bevételi“, „illetmény“ és „nyugdíjszámlák“ról és azt saját miniszteri számvevőségének küldi meg. A miniszteri számvevőség az egész tárca havi kezelését feltűntető eredménykimutatást köteles a pénzügyminiszteri számvevőség központi csoportjának megküldeni.

A Postatakarékpénztár a számlákra a fedezetet a Magyar Nemzeti Banktól kapja, a bevételi csekkszám-lákon befolyt összegeket pedig ugyane Bank részére kell átutaltatnia. A kiadási számlák (beleértve az illetmény és nyugdíjszámlákat is) egyenlegeivel a Postatakarékpénztár a Magyar Nemzeti Bankot megterheli, a kiadási csekkszám-lákokra adott dotációkkal (fedezetekkel) és a bevételi számlák egyenlegeivel viszont e Bankot elismeri. E célokra a Postatakarékpénztár, a Magyar Nemzeti Bank nevében, gyűjtő folyószámlákat vezet, amelyeknek kivonatait esetről-esetre a pénzügyminiszteri számvevőség központi csoportjának küldi meg.¹⁰²

A pénzügyminiszteri számvevőség központi csoportja, a beérkezett számlakivonatok alapján, a Magyar

könyvelési osztálya, a csekkek kiállítását, továbbá a naplózást pedig a számvevőség csekkosztálya látja el.

¹⁰¹ A könyvelés segédeszközeiül szolgálnak: az állandó illetmények gyűjtő kimutatása, a nyugdíjellátások gyűjtő kimutatása és az állandó illetmények segédkönyve.

¹⁰² Az egyes bevételi, továbbá

az „illetmény“ és „nyugdíj“ számlák napi bevételeinek és kiadásainak a Magyar Nemzeti Bank számlájára történő átvezetése alkalmával, a Postatakarékpénztár a számlakivonathoz oly kimutatást csatol, amely tárcánként csoportosítva, a napi kezelés összegét feltűnteti.

Nemzeti Bank, valamint az egyes tárcák (önálló fejezetek) tartozását és követelését nyilvántartja s az egyes számlák eredményét a számvevőségek által a fentiek értelmében havonként megküldendő havi eredménykimutatásokkal egyezteteti. Amennyiben a számvevőségek által megküldött havi kimutatások adataival szemben, eltérések merülnének fel, azokat a pénzügyminiszteri számvevőség központi csoportja levelezés útján tisztázza.

42. §. A költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzése a számvevőségek és a legfőbb állami számvevőségek által.

A költségvetési törvény végrehajtásának, a törvény értelmében, hivatott ellenőrzőszervei a számvevőségek és a legfőbb állami számvevőségek. Ennek az ellenőrzésnek a szolgálatában áll már tulajdonképpen az állami bevételeknek és kiadásoknak a könyvelése is, mert hiszen, amint arra az előzőkben nyomatékosan rámutattunk, a könyvelésnek egyik legfontosabb rendeltetése éppen az, hogy a legfőbb állami számvevőségek, a tárcafőkönyvek alapján készített zárószámadásban, a parlamentnek beszámolhasson a költségvetési törvény végrehajtásáról. Törvényhozásunk azonban a költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzése tekintetében ennél még tovább is ment, amennyiben az ellenőrzés hatályosabb gyakorolhatása végett úgy a számvevőségeknek, mint a legfőbb állami számvevőségeknek igen fontos pozitív hatáskört is biztosított.

I. A költségvetési törvény végrehajtását közvetlenül a számvevőségek ellenőrzik. A számvevőségeknek ez az ellenőrző szolgálata az előzetes és az utólagos ellenőrzésből áll, aszerint, amint az ellenőrzés a kiadás vagy bevétel teljesítése előtt, vagy pedig annak teljesítése után történik.

1. Az előzetes számvevőségi ellenőrzés abban áll, hogy az utalványozó hatóság, utalványrendeletének kibocsátása előtt, számvevőségét véleményadásra hívja

fel, az utalványozás törvényszerűsége tekintetében és a számvevőség erre vonatkozólag véleményét ad.¹⁰³ Ez a számvevőségek közigazgatási segédszolgálat. Az utalványozó hatóságnak az utalványrendelet elintézés után is, még a kiadványozás előtt, vagyis a pénztári teljesítés, illetve a csekk kiállítása előtt, feljegyzés és az utalvány ellenjegyzése végett feltétlenül közölnie kell a számvevőséggel. Fel és ellenjegyzés nélkül az utalványrendelet nem foganatosítható. Épen ezért ennek megtörténte a számvevőség által az utalványrendeletre rá is vezetendő. Az utalványrendelet feljegyzése az utalvány rövid kivonatának a tárcafékönyv megfelelő rovataiba való bejegyzéséből áll.

Az ellenjegyzés az utalvány törvényességét, továbbá a szabályszerű feljegyzés megtörténtét igazolja. Az ellenjegyzést a számvevőség igazgatója, illetve főnöke, vagy helyettese gyakorolja, aki az utalványozó hatóságot az utalvány szabálytalanságaira, valamint az esetleges hitelhiányra, a fel- és ellenjegyzés mellőzésével, figyelmeztetni köteles.¹⁰⁴

¹⁰³ E véleményadás alkalmával a számvevőség megbírálja, hogy az államkincstár ellen támasztott igénynek van-e kellő jogalapja, hogy az igény a törvény, rendelet vagy szerződés szerint milyen összeget tesz ki és hogy van-e a kiadásra megfelelő hitel és hogy a teljesítendő kiadás a költségvetés mely hitelösszege terhére számolandó el; továbbá ügyel arra, hogy egy kiadás teljesítése kétszer ne rendeltessék el. Avégből, hogy a számvevőség ezt a véleményadói tisztét megfelelően teljesíthesse, az utalványozó hatóságok kötelesek számvevőségükkel esetleges esetekre közölni azokat az intézkedéseket és adatokat, amelyek-

nek ismerete nélkül a számvevőség segédszolgálati és szigorlati teendőit helyesen nem végezheti.

¹⁰⁴ Lásd az 1920:XXVIII. t. e. 8. §-át, amelynek további fontos rendelkezése az, hogy az utalványrendelet fel- és ellenjegyzését teljesítő tisztviselők felelősek a hitelek meg nem engedett túllépéséből, valamint azok helytelen felhasználásából eredő károkért, amennyiben azok a nyilvántartások hibás vezetése, a hitelhiány bejelentésének, illetve az ellenjegyzés megtagadásának elmulasztása, vagy a feinnálló törvények, utasítások és szabályok rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásából keletkeznének.

2. Az utólagos számvevőségi ellenőrzés feladata a számadások számviteli szigorlata a Postatakarékpénztár által beterjesztett számlakivonatok és az utalványozás alkalmával visszatartott okmányok alapján szerkesztett naplókval szemben. Míg az előzetes ellenőrzés az utalványozó hatóságokkal szemben történik, addig az utólagos ellenőrzés az utalványozást foganatosító szervek ellen irányul. Ujában az utólagos számvevőségi ellenőrzés jelentősége jelentékenyen csökkent azáltal, hogy a kifizetéshez szükséges okmányok megfelelő voltát még a csekk kiállítását megelőzően a számvevőségnek kell elbírálnia; régebben ugyanis az okmányok megbírálását az állampénztárak végezték. A szigorlat főleg arra irányul, hogy az utalványrendelet helyesen foganatosított-e, a csekk helyesen lett-e kiállítva, egyes csekkek nem hiányoznak-e s hogy nem követtetett-e el visszaélés a csekkek kiállításával. Ezt az utólagos ellenőrzést a számvevőség az utalványrendeletek megtörtént foganatosításának, vagyis a lerovásnak a tárcafékönyvbe való feljegyzésével egyidejűleg teljesíti. A Postatakarékpénztár útján történő pénzkezelés egyik nagy előnye, hogy ma az ellenőrzés és a könyvelés napról-napra nyomon követi a kezelést s így az ellenőrzés sokkal hatályosabban érvényesülhet, mint eddig.

A számvevőség által, a fentiek értelmében teljesített számviteli szigorlattól jól megkülönböztetendő az új. n. szakszigorlat, amely utóbbi különösen az állami bevételek tekintetében bír nagy jelentőséggel. A szakszigorlatot a számvevőség a számviteli szigorlattal egy időben teljesíti. A szakszigorlat célja annak megállapítása, hogy azok a közegek, akiknek hatáskörébe törvényeink az illető bevételi forrás kezelését utalták, e feladatuk ellátásánál, tényleg helyesen értelmezték és lelkiismeretesen alkalmazták-e a vonatkozó törvényes rendelkezéseket.

Ha a számvevőség a pénz- és anyagszámadások (leltári számadások) szigorlatánál bárminemű szabálytalanságot vagy törvényellenességet, illetéktelen kifizé-

tést, vagy más az államkincstárra káros elszámolást fe-
dező fel, köteles a kifogás alá eső, vagy aggályosnak
tetsző körülményeket az illető számadó hivatallal köz-
vetlen érintkezés útján tisztázni és rendezni. Azt az
eljárást, amelynek során a felmerült észrevételek el-
intéztetnek és szükség esetén az államkincstár kárának
megtérítése biztosítást nyer: számadási pernek neve-
zük. Számviteli törvényünk részletesen szabályozza
azokat az alakosságokat, amelyek mellett a számadási
per le kell folytatni. Az idevonatkozó rendelkezések
egyik sajátja, hogy azok az elmarasztalt felelős szám-
adónak megengedik, hogy a törvényben előírt összes
közigazgatási fórumok kimerítése után, az elmarasztaló
végzés kézbesítésétől számított 45 nap alatt, a rendes
polgári per útjára léphessen.¹⁰⁵

II. A legfőbb állami számvevőszéknek, a költség-
vetési törvény végrehajtása tekintetében, törvényeink
értelmében gyakorolható ellenőrzési joga sokkal kiter-
jedtebb, mint a számvevőségeké. Különösen hatályossá
teszi továbbá a legfőbb állami számvevőszék ellenőrzési
jogát az is, hogy a törvény arra is módot nyújt neki,
hogy az általa, a költségvetési törvény végrehajtása kö-
rül, észlelt szabályellenességek azonnali megszüntetése
iránt erélyes lépéseket tehessen, illetőleg a parlament
figyelmét közvetlenül felhívja, a szabálytalanságokat
elkövetett közigazgatási közegek felelősségrevoná-
sára.¹⁰⁶ Az idevonatkozó legfontosabb tételes rendel-
kezések a következők.

¹⁰⁵ A végrehajtás az elma-
rasztalt számadó fizetésére,
vagy nyugdíjára közigazgatási
úton, egyéb vagyona vagy
hagyatékára pedig az illetékes
bíróóság által foganatosítatik. A
számadók felelőssége a száma-
dás beküldésétől számított 3
év alatt évül el, kivéve a bü-
netőtörvénykönyvbe ütköző
cselekményekkel, vagy mulasz-
tással járó felelősséget.

¹⁰⁶ A legfőbb állami szám-
vevőszéknek a költségvetési
törvény végrehajtásának ellen-
őrzésére vonatkozó joga főleg
abban különbözik a számvevő-
ségek ellenőrzési jogától, hogy
amíg a számvevőségek, ellenőr-
zési szolgálatuk tekintetében,
az utalványozó hatóságoktól
függetlenek ugyan, de a mi-
niszternek mégis felelősek, ad-
dig a legfőbb állami számvevő-

1. A legfőbb állami számvevőszék a közigazgatás
minden ágában nyilvántartja és ellenőrzi azt, hogy:
a) minden számadás a számviteli rendszer szerint kellő-
leg igazolt-e? b) az utalványozások a költségvetési tör-
vényben nyert felhatalmazás alapján s annak rendeletei
szerint történnek-e? c) az utalványozások megfelelnek-e
a költségvetés fejezeteinek, címeinek és rovatainak? d)
a kiadások nem haladták-e túl az engedélyezett össze-
geket? és végül e) vajjon a megtakarítások a törvény
átruházási rendelete szerint kezeltetnek-e? A legfőbb
állami számvevőszék örökös továbbá a nyugdíjazási
szabályok megtartása felett, miért is a nyugdíjasokat
állandóan nyilvántartja és kimutatja. Ugyancsak a leg-
főbb állami számvevőszék hatáskörébe tartozik még
ezenkívül az államadósságok kezelésének, valamint az
időközönként vert és forgalomba bocsátott fémváltó-
pénz mennyiségének az ellenőrzése is.¹⁰⁷

2. A legfőbb állami számvevőszék a költségvetési
törvény végrehajtásának fontosabb módozatairól, az
ú. n. utalványozási (megszüntetési és térítési) jegyzé-
kekből, valamint a pénzkezelési kimutatásokból értesül.
Ezek az említett feljegyzések nem egyebek, mint az

szék, mint a kormánytól telje-
sen függetlenített hatóság el-
lenőrzési jogát a miniszterek-
kel szemben egészen függetle-
nül gyakorolja és működéséért
csak a parlamentnek fe-
lelős. További különbség az is,
hogy a legfőbb állami számve-
vőszék ellenőrzése csakis utó-
lagos jellegű.

¹⁰⁷ A legfőbb állami számve-
vőszék ellenőrzési jogának az
ad különös súlyt, hogy a szám-
vevőszék az egyes miniszterek-
kel (az azoknak alárendelt ha-
tóságokkal) szemben felmerült
észrevételeit, amennyiben az
illető miniszterrel közvetlenül
folytatott tárgyalásai során, ag-

gályai nem oszlottak el, a mi-
nisztertanáccsal közli. Ilymó-
don a miniszter kifogásolt gaz-
dálkodásairól a kormányelnök
és a kormány összes tagjai is
tudomást szereznek. Amennyi-
ben a számvevőszék a mi-
nisztertanács vonatkozó ha-
tározatával sem volna meg-
elégedve, úgy észrevételeit,
a zárószámadási jelentésben,
a parlamenttel köteles kö-
zölni. A parlament mondja
ki a vitás kérdésben a
végső szót és vagy megadja az
illető miniszternek a felme-
tést, vagy pedig elrendeli a
miniszter felelősségrevonását.

illetékes számvevőségek által tárcafőkönyveikből, kizárólag a legfőbb állami számvészek részére, készített kivonatok. A számvészek ugyanis nem volna képesek arra, hogy az ellenőrzést az eredeti tárcafőkönyvek tekintése útján eszközölje, ezért veszi igénybe érészben a számvészek adatszolgáltatását. Az utalványozási jegyzékek az előírásokról, a pénzkezelési kimutatások pedig a lerovásokról nyújtanak tájékoztatást.¹⁰⁸

3. Az utalványozási jegyzékek a tárcafőkönyv előírási oldalának rövid kivonatai, vagyis megfelelő rovatos és hasábos kimutatásai minden egyes kibocsátott utalványnak. Az utalványozási jegyzékeket az illető tárcafőkönyvet vezető számvőség minden egyes hónapra külön-külön állítja ki és havonta megküldi a legfőbb állami számvészeknek. Az utalványozási jegyzék kiegészítő részei: az ú. n. megszüntetési jegyzék, amely a már kibocsátott, de visszavont utalványokat és a térítési jegyzék, amely a valamely okból megtérítendő tételeket tartalmazza.

4. A pénzkezelési kimutatások viszont a tárcafőkönyv lerovási oldalának képezik a kivonatait. Ezeket szintén az illető tárcafőkönyvet vezető számvészek készítik a költségvetési év végén lezárt tárcafőkönyvekből és november 15-ig juttatják el a legfőbb állami számvészekhez. A pénzkezelési kimutatások és azok mellékletei szolgálnak az évi zárószámadás elkészítésének alapjául, ami a legfőbb állami számvészeknek kétségkívül egy további igen fontos feladata.¹⁰⁹

5. Ellenőrzési tiszténél fogva jogosítva van a legfőbb állami számvészek, az érdekelt miniszter előze-

¹⁰⁸ A pénzkezelési kimutatások nemcsak a tényleges kiadásokat, hanem a tényleges bevételeket is tartalmazzák.

¹⁰⁹ Az ellenőrzés eszközei a havi utalványozási jegyzékek és az évi pénzkezelési kimutatásokon kívül a kötött szerződésekről szóló és évnegy-

denként, a számvészek által, a számvészekhez beküldendő kimutatások is. Továbbá az itt felsorolt időszakos beadványok számvészeki tárgyalása során, a számvészek részéről, a szükséghez képest, be kívánt tárgyalási ügyiratok és okmányolt számadások.

tes értesítése mellett, a számvészek és utalványozó hatóságok ügykezelését, valamint az állami pénztárakat és anyagkezelő hivatalokat a helyszínen megvizsgálja.¹¹⁰

6. A pénz- és vagyonkezelésre, valamint az állami számvitelre és ellenőrzésre vonatkozó utasításokat és szabályrendeleteket, az illetékes miniszterek csakis a legfőbb állami számvészek előzetes hozzájárulásával bocsáthatják ki.¹¹¹

43. §. Az állami zárószámadás berendezése és előterjesztése.

A legfőbb állami számvészek, a költségvetési év első felének végéig előfordult hiteltúllépésekről, előirányzat nélküli kiadásokról és meg nem engedett hiteltátruházásokról, március hó 15-ig, a minisztertanács útján, az országgyűlésnek jelentést tesz. Ugyanilyen jelentést terjeszt elő a számvészek, a költségvetési év második feléről is, szeptember 15-ig. E jelentéseknek az a céljuk, hogy azok útján a parlament kellő időben, még az illető költségvetési évre vonatkozó zárószámadás beterjesztése előtt, tudomást szerezhessen a hiteltúllépést okozó és az előirányzat nélküli kiadásokról, valamint azok indokairól.¹¹²

A legfőbb állami számvészeknek szintén a parlament elé kerülő másik, az előbb említetteknel sokkal

¹¹⁰ Ez szintén egyike a számvészek rendelkezésére álló leghatályosabb ellenőrzési eszközöknek.

¹¹¹ A legfőbb állami számvészek ezidőszent a következő feljegyzéseket vezeti: az utalványozási főkönyvet, amelyben a költségvetési törvényben megállapított kiadási hitelek terhére történt utalványozások, fejezetek, címek, és rovatok szerint nyilvántartat-

nak: az ingó és ingatlan vagyon leltárát; az államadóságok és fémváltópénz nyilvántartási könyvét; és végül a nyugdíjtörzskönyveket a nyugdíjasok, özvegyek és árjak el látásának egyéni nyilvántartására.

¹¹² A jelentések ugyanis az egyes miniszterek indoklásait is tartalmazzák, mert ezeket a legfőbb állami számvészek tőlük bekívánja.

nagyobbszabású munkálata az évi állami zárószámadás, amelyben a számvevőszék egész évi ellenőrzési munkásságának eredményét foglalja össze. Az állami zárószámadás adja, számokban kifejezve, a legtisztább képét annak, hogy a kormány a költségvetési törvényt minő módon hajtotta végre.

Természetes, hogy a zárószámadás berendezése is elsősorban ezt a célt szolgálja. Ezenkívül azonban a zárószámadás kiterjedt felvilágosítást kíván nyújtani az állam egész évi pénzforgalmáról és az állami vagyon és adósságok pontos állagáról is.

Ennek megfelelően az állami zárószámadás a számadatokon kívül áll: a) a költségvetési törvény berendezését követő összehasonlító kimutatásból; b) az átfutó kezelés kimutatásából, c) az állami leltárból; és d) a mérlegekből.¹¹³

A zárószámadás kiegészítő részét alkotja továbbá az a szintén a legfőbb állami számvevőszék által elkészített részletes jelentés is, amely a számvevőszéknek az államháztartás, az államvagyon és az államadósságok kezelése körül szerzett tapasztalatairól számol be.

A legfőbb állami számvevőszék a zárószámadást és a számvevőszék észrevételeit és tapasztalatait tartalmazó jelentését március 1-ig tartozik a minisztertanácshoz eljuttatni. A miniszterelnök a zárószámadást, a

¹¹³ Az összehasonlító kimutatás a kezelésnek az előírással való összehasonlítására szolgál. Az állami leltár az állam vagyonának és az államadósságoknak a kezelési év folyamán történt változásait s az állam vagyonának, és adósságainak az illető év kezdetén és végén mutatkozott állapotát tünteti fel. A mérlegek az államháztartás évi kezelésének végeredményeit tüntetik ki (van pénztári, jövedelmi és vagyonmérleg). Ezidőszent a

zárószámadások csak a pénztári mérleget közlik. A másik két mérleg ugyanis az államvagyon megfelelő átértékeléséig nem állítható fel. Megjegyzendő még, hogy régebben a zárószámadás igen nagy terjedelmű volt. Ujabban azonban sokkal kisebb annak a terjedelme, minthogy az 1927:XI. t. c. rendelkezései értelmében a részletes (alrovatokra és tételekre vonatkozó) adatokat nem kell abban előterjeszteni.

számvevőszék jelentésével és a minisztertanácsnak ezekre vonatkozó határozataival együtt, haladéktalanul a parlament elé terjeszti. A parlament a zárószámadást és annak mellékleteit az ú. n. zárószámadásvizsgáló bizottságnak adja ki. A parlament a kormány felmentése, vagy felelősségrevonása tárgyában, az említett bizottság javaslata alapján, nem külön törvénnyel, hanem az alábbi közbenjötté nélkül létrejött országos határozattal foglal állást.

NEGYEDIK FEJEZET.

A magyar államháztartás közjogi (közzolgáltatási) jellegű bevételei. Az egyenes adók.

44. §. A magyar államháztartás közjogi (közzolgáltatási) jellegű bevételeiről általában.

I. A magyar állam az államháztartás szükségleteinek a fedezésére megkívántató bevételek legnagyobb részét közjogi jellegű állami bevételi forrásokból szerzi be.¹ Alkotmányunk a magyar pénzügyi hatóságoknak a szóbanforgó állami bevételek megszerzésére irányuló egész tevékenységét szigorú törvényhozási szabályozás alá vonja. A következők célja éppen az idevonatkozó magyar tételes pénzügyi jogi rendelkezéseknek az összefoglaló ismertetése. Munkánk kitűzött céljának megfelelően, ennél az ismertetésnél a pénzügytani szempontokat általában mellőzni fogjuk. Igen messze vezetne el ugyanis bennünket tulajdonképeni tárgyunktól, ha a magyar állam közzolgáltatásainak egyenként való ismertetésénél, részletesen kiterjeszkednénk azok pénzügytani jelentőségének és sajátosságainak a méltatására is. Amennyiben azonban fejtegetéseink

¹ Az 1929/30. évi költségvetésben az állami közigazgatás keretében előirányzott bevéte-

lek 89.4%-a közjogi (közzolgáltatási) jellegű bevétel.

világossága azt feltétlenül megköveteli, figyelemmel fogunk lenni az egyes kérdésekkel kapcsolatos legfontosabb pénzügytani szempontokra is.

A magyar állam közszolgáltatásaira vonatkozó tétel joganyag felosztásánál és az egyes közszolgáltatások elnevezésénél sem alkalmazkodhattunk szigorúan a pénzügytan alapelveihez. Ezekre az alapelvekre a tétel magyar pénzügyi jog ugyanis, gyakorlati célszerűségi okokból, több esetben nincsen tekintettel sem az állami közszolgáltatások osztályozásánál, sem pedig azok elnevezésénél. Nem volna célszerű, ha mi a következőkben figyelmen kívül hagynánk érzében tétel pénzügyi jogunk álláspontját és mindenáron a pénzügytan elméleti rendszerének a megvalósítását erőszakolnánk. Mert ezáltal fejtegetéseinket a gyakorlati életből teljesen az elmélet világába vinnénk át. Ez pedig egyáltalán nem állana munkánk érthetősége és gyakorlati használhatósága érdekében. A magyar államháztartás közjogi jellegű bevételi forrásainak a tárgyalásánál nem leszünk tekintettel azokra a szolgáltatásokra, amelyek szintén közjogi természetűek ugyan, de amelyeknek nemcsak a hozadékát, hanem a kivetését és a kezelését is törvényhozásunk a törvényhatóságok és községek (városok) autonóm háztartásainak engedte át.

A magyar állam közszolgáltatásaira vonatkozó tétel pénzügyi jogi ismertetésünk szabátossága azt kívánná meg, hogy az egyes közszolgáltatások pénzügyi jogi sajátosságainak a tárgyalásánál lehetőleg szigorúan elkülönítsük a vonatkozó anyagi és alaki jogszabályokat. Tétel pénzügyi jogunk azonban igen sok esetben nincsen tekintettel erre az elkülönítésre és az anyagi és alaki jogszabályokat összekeveri. Az egyes és forgalmi adók, továbbá az illetékek újabb kodifikációjánál érzében már igen jelentős javulást tapasztalhatunk. Bizonyos azonban, hogy az anyagi és alaki jogszabályok következetes szétválasztása, a dolog természeténél fogva, a pénzügyi jogban sohasem lesz kifogástalanul megvalósítható. Különösen áll ez a fogyasztási adókra, az állami jövedékekre és a vámokra

nézve, amelyeknek sajátos természete ezt az elválasztást, sok esetben, egyenesen kizárja. A következőkben, mindenesetre arra fogunk ugyan törekedni, hogy az egyes közszolgáltatások tárgyalásánál, amennyire csak lehetséges, az anyagi jogszabályokat elkülönítsük az alakiaktól. Csupán ennek az elméleti követelménynek a megvalósítása érdekében nem tartottuk volna azonban helyénvalónak érvénybenálló tétel pénzügyi törvényeink erőszakos széttagolását.

Hasonlóképpen zavarná a vonatkozó tétel jogi rendelkezések kellő megértését, ha a következőkben, a magyar állam közszolgáltatásainak egyenként való ismertetésénél, a büntető rendelkezéseket kiszakítanánk az illető pénzügyi törvényekből és munkánknak a pénzügyi jövedéki büntetőjogról és eljárásról szóló részében, összefoglalva adnánk elő. Az említett büntető rendelkezéseket ennél fogva a következőkben mindig az illető közszolgáltatással kapcsolatosan fogjuk ismertetni és a pénzügyi jövedéki büntetőjog és eljárás tárgyalásánál már nem leszünk azokra tekintettel.

II. A magyar államháztartás közjogi jellegű bevételeire nézve, ezidőszert érvénybenálló tétel pénzügyi jogi szabályok eredete, legnagyobb részben nem a magyar nemzet ősi történetébe, hanem az 1848/49-iki magyar szabadságharcot követő osztrák abszolútizmus idejébe nyúlik vissza. A rendi alkotmány megszűnése ebben az időben ugyanis nálunk is feltétlenül szükségessé tette, az állampolgári jogegyenlőség elvén alapuló, modern közszolgáltatások rendszerének a behozatalát. Az osztrák abszolút kormány, a nemzet megkérdezése nélkül, császári pátensekkel, minden átmenet nélkül megszüntette a magyar rendi alkotmányon alapult eddigi adózási rendszerünket és annak helyébe az osztrák közszolgáltatások rendszerét léptette, amely rendszer rendeltetésének, abban az időben, tagadhatatlanul jól meg is tudott felelni.

1867-ben, amidőn a nemzet ismét visszanyerte pénzügyi szuverénitását, a magyar parlament nem tartotta célszerűnek, az osztrák uralom alatt teremtett

tényleges állapotokat felforgatni, amelyekbe közgazdasági életünk lassanként már bele is illeszkedett. A magyar kormány ezért 1867-ben változatlanul fentartotta az osztrák abszolút uralom idejéből reánk maradt közszolgáltatások rendszerét és a magyar parlament, kellő megfontolás után, fokozatosan és a megfelelő módosításokkal, mind törvénybe is iktatta az abszolút kormány által idevonatkozólag kibocsátott rendelkezéseket. Törvényhozásunk azóta több tekintetben módosította és újabb bevételi forrásokra vonatkozó törvényekkel kiegészítette ugyan már ezeket a pénzügyi alaptörvényeket, mindazonáltal közszolgáltatásaink rendszere lényegileg még ma is az osztrák abszolút uralom által lerakott alapokon nyugszik.

A fogyasztási adókra, az állami jövedékekre és a határvámokra vonatkozó tételes pénzügyi jogi rendelkezéseink fejlődését nagy mértékben befolyásolta 1867-től egészen az osztrák-magyar monarchia felbomlásáig a közös vámterület is. A közös vámterület ugyanis feltétlenül szükségessé tette, hogy az említett közszolgáltatásokra vonatkozó rendelkezések úgy a magyar sz. korona országokban, mint az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országokban és királyságokban teljesen egybehangzóak legyenek.

Allamháztartásunk igen gyökeres változásokon ment keresztül 1920 óta. A szanálással kapcsolatosan, az 1924:IV. t.c. felhatalmazta a magyar pénzügyi kormányt, hogy közszolgáltatásaink rendszerét, a szanálási idő tartama alatt, a szanálás sikerének biztosítása érdekében, tetszése szerint, rendeleti úton is módosíthassa és kiegészíthesse. Pénzügyi kormányunk, az 1924:IV. t.c. által részére biztosított ezt a felhatalmazást meglehetősen kiterjedt mértékben igénybe is vette, illetőleg a szanálás ideje alatt tételes pénzügyi jogukat több irányban kiegészítette és módosította. A szanálás befejeztével a pénzügyi kormánynak most említett rendeletalkotási joga is megszűnt. A már kibocsátott vonatkozó rendeleteket azonban az 1926:XV. t.c. (16. §-a), a törvényhozás intézkedéséig, továbbra is ha-

tályban tartotta. Ezeket a rendeleteket ma már csak a törvényhozás módosíthatja.²

III. Ilymódon született meg, a magyar állam közszolgáltatásainak ma érvénybenálló rendszere, amelyet általánosságban a következőképen jellemezhetünk.

A magyar állam közjogi jellegű rendes bevételei ezidőszereint a következők: 1. egyenes adók, 2. forgalmi adók, 3. fogyasztási adók, 4. állami jövedékek, 5. határvámok és végül 6. illetékek (díjak).

Jelenleg érvénybenálló egyenesadók: a) földadó, b) házadó, c) kereseti adó, d) társulati adó, e) jövedelemadó, f) vagyonadó és g) rokkantellátási adó.

Jelenleg érvénybenálló forgalmi adók: a) általános forgalmi adó, b) cukorrépa forgalmi adó, c) fényüzési forgalmi adó és d) értékpapírforgalmi adó.

Jelenleg érvénybenálló fogyasztási adók: a) szeszadó, b) söradó, c) cukoradó, d) ásványolajadó, e) gyujtószeradó és f) szivarkapapír és szivarkahüvelyadó.

Jelenleg érvénybenálló állami jövedékeink: a) dohányjödék, b) sójödék, c) italmérési jödék, d) mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsága, e) lottójödék, f) fémjelzési jödék és g) löporjödék.

Jelenleg érvénybenálló illetékeink: a) vagyonátruházási illetékek, b) törvénykezési illetékek, c) közigazgatási illetékek (díjak), d) okirati illetékek.

Az 1929/30. évi költségvetés adatai szerint, az előzőekben elősorolt közszolgáltatásokból előirányzott bevételek, közszolgáltatásonként részletezve, a következők.

Egyenes adók: földadó 35 millió, házadó 68 millió,

² Ujabb az 1927:V. t.c. 37—40. §§-ai felhatalmazták a pénzügyminisztert, hogy hivatalos összeállításokat bocsáthasson ki az általános és a fenyüzési forgalmi adóra, az

értékpapírforgalmi adóra, az illetékekre és a díjakra (ideértve a nem a pénzügyi tárca javára fizetendő illetékeket és díjakat is) nézve.

társulati adó 18 millió, jövedelem- és vagyonadó 58 millió, összesen 179 millió P.³

Forgalmi adók: általános forgalmi adó 102 millió, fényüzési forgalmi adó 10 millió, cukorrépaforgalmi adó 0.6 millió, értékpapírforgalmi adó 2 millió, összesen 114.60 millió P.

Fogyasztási adók: szeszadó 27.82 millió, söradó 7.49 millió, cukoradó 46.16 millió, ásványolajadó 14.23 millió, gyujtószeradó 4.08 millió, szivarkahüvely és szivarkapapiradó 1.34 millió, összesen 101.12 millió P.

Állami jövedékek: dohányjövedék: 158 millió, sójövédék 24.19 millió, mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsága 0.10 millió, osztálysorsjáték 1.88 millió, összesen 184.17 millió P.⁴

Határvámok 128.76 millió P.

Illetékek és díjak: vagyonátruházási illetékek 40 millió, okirati illetékek 49.50 millió, törvénykezési illetékek 7.50 millió, közigazgatási illetékek és díjak 4 millió, fuvarozási illetékek 16 millió, összesen 117 millió P.

Az összes állami közszolgáltatások (közjogi jellegű bevételek) összege 824.49 millió P. A magyar állam összes bevételeinek végösszege 1.432.17 millió P. Ebből az állami közigazgatási bevétel 923 millió P, az állami üzemek hozadéka pedig 509.17 millió P. Az állami közigazgatás bevételeiből, amint az előzőekben ismertettük, 824.49 millió P közszolgáltatási (közjogi jellegű) bevétel, a többi pedig (98.51 millió P) u. n. tárcabevétel. Vagyis az állami közigazgatás bevételeinek 89.4%-a közszolgáltatási (közjogi jellegű) bevételekből ered.

³ A keresetadóból származó bevételeket törvényhozásunk a községeknek (városoknak) engedte át. Ezért nem szerepelnek azok az állami költségvetésben. A rokkantellátási adóból befolyó bevételek a népjóléti és munkügyi tárcánál nyernek elszámolást.

⁴ Az italmérési jövedékből

származó bevételeket törvényhozásunk a községeknek (városoknak) engedte át. Ezért nem szerepelnek azok az állami költségvetésben. A fémjelzési jövedékből eredő bevételek összege 0.42 millió P. A lőporjövédékből befolyó bevételek a kereskedelemügyi tárcánál nyernek elszámolást.

A közteherviselés arányossága, illetőleg a pénzügytan által az igazságos közteherviselés feltételeiként megállapított követelmények szempontjából, az előzőekben ismertett számadatok tanúsága szerint, a magyar állam háztartásáról nem sok jót mondhatunk. A fenti számadatok világosan mutatják ugyanis, hogy államháztartásunk bevételeinek legjelentősebb részét ma épen azok a közszolgáltatások adják, amelyek a közteherviselés arányossága szempontjából leginkább eshetnek kifogás alá. Amíg a legigazságosabb közszolgáltatásoknak, az egyenesadóknak a végösszege csak 179 millió P, addig a fogyasztási adók és jövedékek hozadéka együttesen 285.28 millió P, a legigazságosabb adónemeknek, a forgalmi adóknak a hozadéka pedig 114.60 millió P. A legnagyobb baj az, hogy az ország mai szomorú gazdasági helyzete semmi kilátást sem nyújt arra, hogy közszolgáltatásaink mai rendszerének ezek a fogyatékosai véglegesen kiküszöbölhetők lennének. Ha a nagyobb európai államok adórendszerét vizsgáljuk, úgy azt látjuk, hogy még a hatalmas győztes államokban is ma többé-kevésbé hasonló állampénzügyi állapotok uralkodnak.

A következőkben a fentiekben elősorolt, közjogi jellegű állami bevételi forrásainkról, egyenként fogunk szólni.

45. §. Az egyenes adókról általában.⁵

I. A magyar egyenes adózás rendszere 1867 óta több jelentős reformon ment keresztül. Törvényhozásunk, az osztrák abszolút uralom alatt, az egyenes adókra nézve kiadott rendeleteket, az 1868. évi törvényekkel iktatta be törvénytárunkba. Az 1874-ik év végéig 4 egyenes adónk volt érvényben és pedig: a föld-

⁵ L. erről: A magyar egyenes adók történeti fejlődése. (M. kir. pénzügyminisztérium 1893). Továbbá: A m. kir.

pénzügyminisztérium 10 éves működése. (M. kir. pénzügyminisztérium 1905.)

adó, házadó, jövedelmi adó s a személyes kereseti adó.⁶ 1875-ben a személyes kereseti adó részben az ujonnan létesített kereseti adóba olvadt be, a jövedelmi adó részben szintén az új kereseti adóba olvadt be, részben pedig három új egyenesadónemmé, a tőkekamat és járadékadóvá, a bányaadóvá és végül a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyesületek adójává alakult át.⁷

1909-ben az ú. n. Wekerle-féle adóreform egyenes adóink rendszerének modernizálását tűzte ki céljául. Eddigi egyenes adóink mind kizárólag tárgyi (hozadéki) adók jellegével bírtak. A reform a föld-, ház-, tőkekamat-, társulati és általános kereseti adót (1909:V., VI., VII., VIII., IX. t.cikkek) mint hozadéki adókat, modernizált alakban, továbbra is fentartani kívánta ugyan, de egyenesadórendszerünket ezenkívül még egy további, a pénzügytan elméleti követelményeinek minden tekintetben megfelelő, adónemmel, a személyes jövedelemadóval (1909:X. t.c.) egészítette ki. Időközben bekövetkezett politikai nehézségek miatt az 1909-es törvények közül csak a föld- és házadó törvények léptek életbe.

Törvényhozásunk a világháborút közvetlenül megelőző időkben, valamint a világháború ideje alatt is, egyenesadórendszerünket az időközben megváltozott helyzetnek megfelelően, számtalan novellaris törvénynyel módosította és kiegészítette. Legjelentősebb intéz-

⁶ A „személyes” kereseti adó azonban, elnevezése dacára is kizárólag csak hozadéki adó jellegével bírt.

⁷ Az 1875. évi törvények még a következő új egyenes adónemeket hozták be: a szállítási adót, a vadászati és fegyveradókat és a fényüzési adókat, amelyeket azonban, a kezelés rendkívüli költségessége miatt az 1879:XLVIII. t.c. már hatályon kívül helyezte. Az 1875:XLVII. t.c. által életbe-

léptetett általános jövedelmi pótdadó célja az állami bevételek gyors fokozása volt, tekintettel állambáztartásunk akkori nehéz helyzetére. Az 1879:XLIX. t.c. a nyereségs adót, az 1880:XXVII. t.c. a hadmentességi díjat, az 1898:XXI. t.c. pedig az országos betegápolási pótdadót léptette életbe. A fegyver és vadászati adóra vonatkozó 1875:XXI. t.c. cikket hatályon kívül helyezte az 1883:XXIII. t.c.

kedése volt erészben a személyes jövedelemadónak, valamint a vagyoadónak az életbeléptetése. Egyenes adóink rendszerének újabb gyökeres reformja csak 1922-ben következett be és pedig a föld-, ház-, általános kereseti és társulati adóra nézve, az 1922:XXI., XXII., XXIII., és XXIV. t.cikkekkel. A személyes jövedelemadóra és a vagyoadóra nézve továbbra is az 1920:XXIII. t.c. határozmányai maradtak érvényben.

A szanalással kapcsolatban, államháztartásunk helyzetében beállott nagy változások, elkerülhetlenné tették egyenes adóink rendszerének újabb gyökeres reformját. Ez a reform az 1924:IV. t.c. által, pénzügyi kormányunknak adott különös felhatalmazás alapján, rendeleti uton következett be. A folytonos novellaris módosítgatások az egyenes adókra vonatkozó törvényeinknek és rendeleteinknek olyan rendszertelen tömegét eredményezték, amelyekben a végén senki sem tudott igazán eligazodni. Törvényhozásunk ezért az 1924:IV. t.cikkben felhatalmazta a pénzügyi kormányt, hogy a többi között, az egyenes adókra nézve is hivatalos összeállításokat adhasson ki és azokban a hatósági szervezeteket, hatásköröket és eljárásokat ujonnan szabályozhassa. Pénzügyi kormányunk ezeket az összeállításokat az egyenes adókra nézve 1925-ben elkészítette és közre is bocsátotta. A hivatalos összeállítások igen helyesen különválasztják a törvény és külön a végrehajtási rendelet jellegével bíró határozmányokat. A szóbanforgó hivatalos összeállítások megbecsülhetetlen értékű szolgálatokat tettek pénzügyi közigazgatásunknak. A következőkben azok alapján fogjuk mi is ismertetni az egyenes adóinkra vonatkozólag ezidőszerint érvénybenálló tételes pénzügyi jogi rendelkezéseket. A pénzügyminisztérium 1927-ben, az 1927:V. t.cikkben nyert felhatalmazás alapján, újabb hivatalos összeállításokat bocsátott közre, amelyek feldolgozva tartalmazzák az egyenes adóink rendszerén időközben eszközölt, újabb módosításokat és kiegészítéseket is.*

* Legújabbban az 1929:XXIII. és XIX. t.cikkek eszközöltek némi módosításokat

és kiegészítéseket egyenes adóink érvénybenálló rendszerén.

II. Jelenlegi egyenesadórendszerünk az egyenesadóknak ezidőszerint ismeretes mindhárom nemét, a hozadéki egyenesadókat, a személyes jövedelemadót és a vagyoadót egyaránt alkalmazza.

Hozadéki egyenesadó alá esik a föld- és házbirtok hozadéka, továbbá az ipari és kereskedelmi üzletből, szellemi és bármi más hasznothajtó foglalkozásból eredő kereseti jövedelem. Hozadéki egyenesadót fizetnek továbbá a társulati vállalatok is. Törvényhozásunk gondosan ügyelt arra, hogy ugyanazon hozadéki adóforrást csak egy hozadéki adónem terhelje. Ezalól az elv alól szándékosan csak egy kivételt tett. Nevezetesen a társulati adó alapjából azokat a jövedelmeket sem szabad levonásba hozni, amelyek után a vállalat már más hozadéki adót, pl. földadót, házadót, vagy a tőkekamat után járó illetéket fizetett. A társulati adó alá tartozó vállalatok azonban jövedelemadót nem fizetnek.

A jövedelemadó kiterjed az ország területén tartózkodó összes természetes személyek egész jövedelmére. A közalkalmazottak közszolgálati illetményei nem tárgyai a jövedelemadónak. A jövedelemadó nincsen tekintettel a fundált jövedelmek erősebb megadóztatására. Ezt a feladatot van hivatva a vagyoadó megoldani, amely szintén tisztán személyes jellegű adó.

Törvényhozásunk az 1922:XXIII. t.cikkkel a kereseti adó teljes jövedelmét a községeknek (városoknak) engedte át. Az adó kivetését azonban továbbra is az állami pénzügyi közigazgatás végzi. Költségvetésünk az egyenesadók közé sorolja a rokkantellátási adót is, ami nem egyéb, mint állami pótagó jellegével bíró céladó. A volt tőkekamat és járadékadót, a fegyver és vadászati adót és végül a szállítási adót törvényhozásunk, a kezelés könnyebbége érdekében, illetékek módjára beszédett és épen ezért illetékeknek is nevezett közszolgáltatásokká alakította át.

Egyenes adóinkkal kapcsolatosan fogunk az alábbiakban megemlékezni a vagyonszállásról is, amely nem egyéb, mint egyszeri igen súlyos vagyoadó.

46. §. A földadó.⁸

I. A földadóról általában.

A földadó nálunk a szó legszorosabb értelmében vett hozadéki, illetőleg tárgyi adó, vagyis annak alapja a földbirtokos különleges személyes viszonyaira való tekintet nélkül az a tisztán tárgyi ismérvek figyelembevételével megállapított átlagos hozadék, amelyet valamely földterület nyújt, vagy nyújtana, ha tényleges művelés alatt állana. A földadó e szigorú tárgyi jellegénél fogva, a földadóköteles tiszta hozadék megállapításánál figyelmen kívül hagyatnak a földbirtokokkal összefüggő különös jogositványok, a földbirtoknak valamely iparággal, vagy más földbirtokkal való gazdasági összefüggése, valamint a földbirtokon nyugvó terhek is. Mindezek az említett különleges körülmények a személyes jövedelemadó kivetésénél vétetnek figyelembe.

Tekintettel azokra a nehézségekre és rendkívüli költségekre, amelyekkel a hozadéki földadó alapjának évről-évre való külön megállapítása járna, a földadó alapjának meghatározása nem történik nálunk évről-évre, hanem ehelyett a földadó kivetéséhez szükséges összes adatok az u. n. földadókataszteri alpmunkálatokban foglaltattak össze. A földadó évenkénti kivetése pedig az említett földadókataszteri alpmunkálatokban foglalt adatok alapulvételével történik.

A földadóra vonatkozó jogforrás az 1927. évi 100 P. M. sz. hivatalos összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 1927. évi 10.000 sz. utasítás.

II. A földadó tárgya. Földadómentességek.

1. A földadó tárgya minden gazdaságilag használható földterület, habár tényleg más célra fordított is.

⁸ A földadóra nézve l. Hámos, Balassa: Földadó. Budapest 1927.

2. Nem tárgyai a földadónak a) a közutak, állandó dűloutak, utcák és köztetek; b) a beépített háztelkek és az udvarok; c) a szállításra használható és a vízművekre szolgáló csatornák; d) az 1884:XIV., illetőleg az 1885:XXIII. t.c. oltalma alá helyezett védőtöltések és csatornák; e) a temetkezési helyek; f) az államnak, törvényhatóságoknak, községeknek (városoknak) kizárólag közcélokra, továbbá a tudományos, közhasznú vagy jótékony (emberbaráti) egyesületeknek és intézeteknek közvetlen céljaira szolgáló kertjei; g) az állam, törvényhatóságok, községek (városok), továbbá a gazdasági, erdészeti és más hasonló célú egyesületek által közcélokra fentartott, úgyszintén a tanítási célokra szolgáló fa- és szőlőiskolák; h) a mesterséges halastavak; i) a közforgalmu vasutaknak vasúti pályatest, vagy pályaudvar céljaira szolgáló földterületei.

Ideiglenesen mentesek a földadó alól: a) az olyan földterületek, amelyek terméketlenségüknél fogva még nem voltak a földadó tárgyai és utóbb csak rendkívüli költséggel váltak gazdaságilag használhatókká, a gazdasági használhatóság beállítását követő évtől kezdve 15 évig; b) az erdők és erdősítések, a törvényben részletesen megjelölt feltételek mellett, 20—40 évig; az 1879:XXXI. t.c. 2. §-a alá eső véderdők, esetről-esetre meghatározandó időtartamra; az 1923:XIX. t.c. alapján beerdősített területek, az azokon telepített erdő főhasználatáig; c) szőlők, a hivatalos összeállításban részletesen megjelölt feltételek mellett 6—10 évig.

Az ideiglenes adómentességet, a pénzügyigazgatóság javaslata alapján, a pénzügyminiszter engedélyezi. Az ideiglenes adómentességre való igényeket, az igénykülönböni elvesztésének terhe mellett, az alapul szolgáló változások (gazdasági használhatóság beállása, beültetés befejezése) bekövetkeztétől számított egy év alatt, a községi elöljáróságnál (városi adóhivatalnál) írásban kell bejelenteni.

III. A földadó alanyai. A földadó kivetéséhez való jog elévülése. A földadó alapja. A földadó kulcsa.

1. A földadó a földbirtokot közvetlenül terheli és annak tényleges birtokosa által fizetendő. Tényleges birtokosnak a tulajdonost, illetőleg a haszonélvezőt kell tekinteni.

2. A földadó kivetéséhez való jog elévül, ha az adót a követelési jog beállításának, illetőleg eltitkolás eseté-

ben az eltitkolt adótárgy felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki.

3. A földadó alapja a földbirtoknak a földadókataszteri alapmunkálatokban (röviden a földadókataszterben) feltüntetett kataszteri tiszta jövedelme. A kataszteri tiszta jövedelem mivvelési ágak és minőségi osztályok szerint egyes vidékenként (u. n. becslőjárásoként és osztályozási vidékenként) becslés útján számítatott ki és pedig oly oly módon, hogy a közönséges gazdálkodás mellett tartósan nyert középtermés értékéből a rendes gazdálkodási költségeket levonták.

4. A földadó kulcsa a pengőértékben megállapított kataszteri tiszta jövedelem 20% -a. (1929:XXIII. t.c.)

IV. A földadókataszter. A földadókataszter nyilvántartása.⁹

1. A földadókataszteri alapmunkálatok, amelyek a kataszteri tiszta jövedelemnek és annak alapján a földadónak egyénekenként való megállapítására szolgálnak a következők: a kataszteri birtokvázlat, a kataszteri telekkönyv, a részletes osztálykivonat, a kataszteri birtokívek, azok összesítése és a mintaterek jegyzéke.

⁹ A kataszteri földadót nálunk az 1849. évi október 20-án és 1850. évi március 4-én kelt osztrák császári nyílt parancsok hozták be. Az abszolút kormány, az említett császári pátensek végrehajtása kapcsán minden egyes községre nézve ideiglenes földadókatasztert dolgoztatott ki. E földadókatasztereket az 1868:XXV. t.c. törvényesítette. Az 1875:VII. t.c. új földadókataszter készítését rendelte el. Ez az új földadókataszter az 1883. év végéig el is készült. 1884. óta a földadó kivetése nálunk ennek a földadókataszternek az adatai alap-

ján történt. Az 1909:V. t.c. elrendelte földadókataszterünk kiigazítását. E kiigazítás folyamánaként az ország minden községére nézve új földadókataszteri munkálatok készültek és 1913-tól kezdve a földadó már ez újabb munkálatok alapján vettetik ki. Csonka-Magyarországnak ezideig több, mint kétharmad része van már részletesen felmérve. A még hátralevő egyharmad részben az 1851—59. években végzett dűlönkénti (u. n. concretual) felmérés alapján készült, a valósságot csak megközelítő térképek vannak érvényben. A há-

A kataszteri birtokvázlat az állami földmérés által háromszögelési alapokon végzett részletes felmérés nyomán készült eredeti térképnek színes másolata.

A kataszteri telekkönyv a kataszteri birtokvázlat, illetőleg az eredeti térkép segélyével készül és a természetben való fekvésüknek megfelelő helyrajzi sorrendben tartalmazza a község egyes földrészleteinek a területét, művelési ágát, minőségi osztályát és az egyes földrészletek eredeti tényleges birtokosait.

A részletes osztálykivonat az egyes földrészletek kataszteri tiszta jövedelmét a művelési ágak és a minőségi osztálynak megfelelően tünteti fel.

A kataszteri birtokívek az egyes birtokosoknak egy községben levő összes birtokára vonatkozó területi és tiszta jövedelmi adatokat tartalmazzák.

A mintaterek jegyzékei az illető községben előforduló művelési ágak egyes minőségi osztályainak jelzésére kitzúzott földrészletek talajának és egyéb jellemző tulajdonságainak leírását tartalmazzák.

2. A földadókataszteri munkálatokat a tényleges állapotnak megfelelően kell nyilvántartani, illetőleg abban az esetben, ha a törvény új munkálatok készítését rendeli el, annak megfelelően kell készíteni.

Ecélből minden földrészletnél a tényleges birtokos nevét, a területet, a művelési ágat és a minőségi osztályát

háromszögelési alapon végzett pontos részletes felmérés és ezek nyomán új földadókataszteri munkálatok készítése az országnak részletesen még fel nem mért részeiben állandóan folyamatban van. Ha valamely községben a háromszögelési alapon végzett részletes kataszteri felmérés végrehajtott és ennek alapján az új földadókataszteri munkálatok is elkészültek, ezt rövid időn belül nyomon követi a telekkönyvi betétszerkesztés, ami nem egyéb, mint egyes hiteltelekkönyvi adatok

nak (helyrajzi szám, földrészlet területe, művelési ága és kataszteri tiszta jövedelme) az új földadókataszteri munkálatok adataival összhangba való hozatala (1886:XXIX. t.c.). A kataszteri térképek eredeti példányai a budapesti m. kir. földmérési térképtárban őrzöttek. A kataszteri térképek községenként készülnek és a kezelés könnyebbége érdekében, az ú. n. szelvényekre, vagyis kisebb lapokra vannak felosztva.

tályt kell a tényleges állapotnak megfelelően feltüntetni.

A földadókataszteri munkálatokban a földrészleteket rendszerint a tényleges birtokos nevére kell felvenni. A földadókataszteri munkálatokban nyilván tartott birtoklásnak magánjogi következményei nincsenek. A földadókataszteri munkálatokban nyilván tartott művelési ágak a következők: szántóföld, kert, rét (kaszáló), szőlő, legelő, erdő és nádas.¹⁰

Az 1875:VII. t.c. és az 1909:V. t.c. rendelkezései szerint megállapított kataszteri tiszta jövedelmi fokozatok mindaddig nem változhatnak, amíg az ország egész területére új földadószabályozás nem hajtatik végre.¹¹

A földadókataszteri munkálatokban a következő változásokat kell nyilvántartani: a) ha valamely községben a részletes (kataszteri) felmérés vagy mérnöki (műszaki) helyszínelés megtörtént; b) ha valamely községben a tagosítás, földfeldarabolás (parcellázás) vagy másnemű birtokrendezés végrehajtott;¹² c) ha a község határára nézve változás jött létre; d) ha valamely földrészlet földadónak többé nem tárgya; e) ha valamely földrészlet, amely eddig földadónak nem volt tárgya, adókötelessé vált; f) ha valamely föld-

¹⁰ Azokat a földrészleteket, amelyek a fenti művelési ágak valamelyike szerint volnának kezelhetők, vagy másnemű, nem mező vagy erdőgazdasági célra történt alkalmazásuk előtt kezelhetők lettek volna, de amelyek tényleg azok egyike szerint sem használtak, vagy a birtokosnak, vagy elődjének ténykedése folytán gazdaságilag használhatatlannak váltak, abba a művelési ágba kell sorozni, amelybe azelőtt tartoztak.

¹¹ A földadókataszteri munkálatokba netalán becsúszott kiszámítási és bejegyzési hibákat, tekintet nélkül fölfedezésük idejére, hivatalból, vagy a felek bejelentésére mindenkor

ki kell igazítani. Ha a tényleges birtokos úgy véli, hogy földbirtokának tiszta jövedelme aránytalan és igazságtalan, az illetékes pénzügyigazgatóságnál kérheti földbirtokának új osztályba sorozását; ez a kérelem azonban csak akkor vehető érdemi tárgyalás alá, ha az illetékes mezőgazdasági kamarára az osztályozás aránytalanságát és igazságtalanságát a maga részéről kétségtelenül fenforgónak találja.

¹² A „másnemű birtokrendezés” fogalma alá tartoznak az 1920:XXXVI. t.c., illetőleg az 1924:VII. t.c. alapján végrehajtott földbirtokrendezések is.

részlet ideiglenes adómentessége megszűnt; g) ha valamely földrészlet ideiglenes adómentességet nyert; h) ha valamely földrészlet művelési ágában állandó jellegű változás állott be; i) ha valamely földrészlet minőségi osztálya az aránytalanság címén elrendelt osztálybasorozás eredményeként megváltozott; j) ha a földrészlet tényleges birtokosa változott.

A birtokos személyében és az adótárgyban bekövetkezett változást, valamint a művelési ágban beállott bárminő állandó jellegű változást az illető földrészlet tényleges birtokosa a változás bekövetkezésétől számított 30 nap alatt a községi elöljáróságnál (városi adóhivatalnál) bejelenteni tartozik, ez utóbbi pedig az ennek folytán szükségessé vált nyilvántartási eljárást további 8 nap alatt a pénzügyminiszter által szabályozott módon megindítani köteles.¹³

V. A földadó kivetési eljárás. A kivetett földadóban évközben beállható változások. Jogorvoslatok.

1. A földadót községenként (sommásan) a pénzügyigazgatóságok, egyénenként pedig a földadókivetési lajstromban a községi (városi) közegek vetik ki. Az adózók a reájuk kivetett földadóról a közszemlére kitett földadókivetési lajstromból, illetőleg az adóívből szerezhetnek tudomást. Arról részükre fizetési meghagyás nem adatik ki.

2. A kivetett földadó a földbirtok termésében elemi csapások által okozott károk rendkívüli eseteiben egészen, vagy részben elengedhető. Ilyen elemi csapások: a) a földbirtoknál általában a jég-

¹³ 1875:VII. t.c. alapján végrehajtott földadósabályozás és az 1909:V. t.c. alapján végzett földadókataszter-kiigazítás eredményeit magában foglaló földadókataszteri munkálatokban a törvény értelmében nyilvántartandó változások szakszerű felvételét, a változásoknak a földadó kivetésénél való érvényesítése körül

felmerülő teendők ellátását és ellenőrzését végzik: a) a pénzügyigazgatóságok személyzetéhez tartozó földadónyilvántartási biztosok és kataszteri irodakezelési személyzet, b) a kataszteri helyszínelési felügyelőségek személyzetéhez tartozó kataszteri helyszínelési becslőbiztosok és kataszteri irodakezelési személyzet.

eső, árvíz, és tűz; továbbá a terményeknek rovarok, vagy növénybetegségek által való elpusztítása; b) a szántóföldekre nézve a fagy, vagy földárja által okozott belviz, a tartós szárazság, a rozsdá és burgonyavész, a hűtés és a mezei egerek által okozott károk; c) a szőlőkre nézve a szőlőtetű, szőlőmoly, a szőlőilonca, a bagolyféle rovarok, a fakórothadás, a peronospora és a fagy; d) az erdőkre nézve a tűzkár, a tartós szárazság, a rovarok, a hótörés (jégtörés), a hó- és jéggörgeteg és a szélvihar; e) komlókertekre nézve a fagy; és végül f) más egyéb esetről-estire felmerülő elemi csapás, amennyiben annak az adóelengedésre igényt nyújtó minőségét az adókötelesek bejelentése, vagy a pénzügyigazgatóság felterjesztése alapján a pénzügyminiszter a földművelésügyi miniszterrel egyetértve kimondja.

Az elemi károk eseteit, általában a károsítottól számított 8 nap alatt, az illetékes községi elöljáróságnál (városi adóhivatalnál) rendszerint írásban kell bejelenteni.

A földadóelengedésnek csak egy évre — a folyó adóra — van helye, erdei károknál azonban több évre is kiterjeszthető az adóelengedés. Az elemi csapással sújtott földrészlet után járó földadó a károsodás mérvéhez képest egyharmadrészben, kétharmadrészben, vagy egészen engedtetik el. Az adóelengedés összegét elsőfokon a pénzügyigazgatóság leirási jegyzék útján állapítja meg. A községi elöljáróság (városi adóhivatal) a leirási jegyzéket a községben (városban) szokásos módon előre kihirdetendő 15 napra közszemlére kitenni köteles.

3. A községi (városi) közegek által egyénileg kivetett földadó jogosságának és mérvének kérdésében a fél a pénzügyigazgatósághoz fellebbezéssel élhet, amelyet az adóív kézbesítését követő 15 nap alatt a m. kir. adóhivatalnál írásban kell benyújtani.¹⁴

A pénzügyigazgatóságnak az elemi kár címén igényelt adóelengedés tárgyában hozott határozata ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához lehet

¹⁴ A kivetett földadó ellen a kellő időben beadott fellebbezésnek annyiban halasztó hatálya van, hogy ilyen esetben

csak a megelőző évre kivetett földadónak megfelelő összeget lehet behajtani.

fellebbezéssel élni, amelyet a leirási jegyzék közszemlére történt kitételének utolsó napját követő 15 nap alatt a pénzügyigazgatóságnál írásban kell benyújtani.

A pénzügyigazgatóságnak a földadó jogossága és mérve kérdésében, valamint a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának az elemi kár címén igényelt adóelengedés kérdésében hozott határozatai ellen a m. kir. közigazgatási bírósághoz intézendő panasznak van helye. A panasznak halasztó hatálya nincs.

VI. A földadóra vonatkozó büntető rendelkezések. A vizitársulatokat és érdekeltségeket megillető földadókedvezmények. A földadó után szedhető adópótlékok.

1. A pénzügyi jövedéki büntető eljárás alá eső kihágást követ el, aki a birtokos személyében beállott változásoknak a bejelentését elmulasztja.

Ha az adótárgy vagy művelési ág változásnak bejelentése az előirt harminc nap alatt meg nem történik, az adófizetésre kötelezett az adótárgy vagy más művelési ág változás következtében megállapított évi adószaporulat 25%-át tartozik bírságként a változás beállásától a bejelentés megtörténteig, esetleg a hivatalból történt felvételéig terjedő időre megfizetni.

2. A vizitársulatok és érdekeltségek (ármentesítő és belvizszabályozó társulatok, illetve érdekeltségek) működésének előmozdítása nemcsak az egyes állampolgárok érdeke, hanem a közérdek követelménye is. A földadóra vonatkozólag a 100/1927. P. M. sz. rendelettel kiadott hivatalos összeállítás, ebből a helyes alapelvből kiindulva, a vizitársulatok és érdekeltségek kötelekébe tartozó földterületek részére különös földadókedvezményeket biztosít.¹⁵

¹⁵ Így kimondja, hogy az 1884:XIV. t.c. és az 1885:XXIII. t.c. értelmében készített védművek által, akár egyes birtokos, akár társulatok költségén ármentesített birto-

kok birtokosai igényt tarthatnak arra, hogy az ártérben fekvő egyes földrészekre az ármentesítés előtt megállapított kataszteri tiszta jövedelem (amely földadó alá nem

3. A földadó után, a vonatkozó törvények és törvényes rendelkezések korlátai között, utadó, községi pótdó és mezőgazdasági kamarai illeték vehető ki.

47. §. A házadó.¹⁶

I. A házadóról általában.

A házadó szintén a szó legszorosabb értelmében vett hozadéki adó, minthogy annak alapját, a háztulajdonos különleges személyes viszonyaira való tekintet nélkül, tisztán az adóköteles épület hozadéka képezi. Egyenesadórendszerünk 1922. előtt a házadónak kétféle nemét ismerte, u. m. a házbéradót és a házosztályadót. Az előbbinél az adóalap az épület nyers házbérjövődélmé, az utóbbinál pedig az adóköteles lakrészek száma volt. Házosztályadót általános házbéradókötelezettség alá nem tartozó helyeken, a háztulajdonosok fizettek a saját maguk által használt lakrészek után. Ez a kétféle házadó a gyakorlatban igen nagy igazságtalanságokra vezetett. Törvényhozásunk ennél fogva az 1922:XXII. t.-cikkkel a házadó említett kétféle nemét egyesítette és egész házadórendszerünket az általános házbéradóra nézve eddig érvényben volt alapelveken

eső földrészeknél nullával egyenlő), a védművek elkészítésétől számított 15 évig változatlan maradjon, még akkor is, ha az alatt a 15 év alatt az ország egész területére új földadószabályozás hajtánék végre. Az ármentesített területek kataszteri tiszta jövedelmének 15 évi változhatatlanságát az ármentesítő társulat, vagy a védmű tulajdonosának kérelmére, a pénzügyminiszter engedélyezi a hivatalos összeállításban részletesen elősorolt feltételek fenforgása és alaki ságok megtartása mellett. To-

vábbi kedvezmények az ártéri kötelékbe tartozó területek részére; a) a vízi művek építésével és fentartásával járó különös gazdálkodási költségek levonása a földadó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelemből és b) az említett különös gazdálkodási költségekre eső földadó visszatérítése az ártéri birtokosok, illetőleg azoknak vízi társulatokba tömörült összessége részére.

¹⁶ A házadóra nézve I. Jaxab, Csulak, Pilisny: Házadó Budapest, 1927.

építette fel. Az 1922:XXII. t.c. értelmében a házbér-adónak a bérbeadott épületeknél a nyers házbérjövedelem, a bérbe nem adottaknál pedig a tényleg bérbeadottakkal történt összehasonlítás útján megbecsült hasznosérték az alapja. Az 1922:XXII. t.c. megengedi, hogy a törvényhatóságok az utadón és a községi pótagadón kívül saját háztartásuk céljaira, a házadó alapjául vett évi nyers bérjövedelem után, még u. n. fényüzési lakásadót is kivethessenek.

A házadóra vonatkozó jogforrás az 1927. évi 200. P. M. sz. hivatalos összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 1927. évi 20.000 sz. utasítás.

II. A házadó tárgya. A házadómentességek nemei. Állandó és ideiglenes házadómentességek.

1. Házadó alá tartoznak: a) a lakóházak; b) minden más állandó jellegű épület, ha falazata a földön, vagy a földben nyugszik.

Nem tárgyai a házadónak: a vizen uszó, de állandóan a partra kötött építmények, továbbá a sátorok, valamint a köztereken, vagy üres telkeken álló lakatlan, vagy lakásra nem alkalmas, csak ideiglenes menedékhelyül, vagy ideiglenes üzlethelyiségül szolgáló bódék, kunyhók s az ezekhez hasonló építmények.

2. A házadómentesség állandó, vagy ideiglenes.

Állandóan adómentesek a házak (épületek) rendelkezésükkel fogva mindaddig, amíg e rendelkezésüktől el nem vonatnak.

Ideiglenesen adómentesek az új házak, illetve épületterészek, a hivatalos összeállításban és a vonatkozó külön törvényben meghatározott időtartamra.

3. Állandóan mentesek a házadó alól: a) a törvényesen bevett, vagy elismert vallásfelekezeteknek a nyilvános istentisztelekre szánt épületei (templomok, imaházak), továbbá a vallásos áhitatoskodás céljaira szolgáló különálló kápolnák és egyéb hasonló épületek, a lelkészeknek bérfizetés nélkül átengedett lakások és végül a Magyarországon letelepülési engedélyt nyert úgy férfi, mint női szer-

zetesrendek kolostorai; b) a királyi udvar palotái, lakóházai a mellesléképületekkel együtt, az állami épületek, a közigazgatás céljaira szolgáló törvényhatósági községi (városi) épületek, valamint a törvényhatósági, községi (városi) épületekben az állami, törvényhatósági, községi (városi) alkalmazottaknak természetben, illetőleg ingyen lakásul átengedett épületterészek; c) viszonyosság esetében a külföldi államok tulajdonában lévő és a diplomáciai képviselő céljaira, nemkülönbén a diplomáciai személyzet elhelyezésére szolgáló épületek; d) az egyházi hatóságok, az ügyvédi, közjegyzői, kereskedelmi és ipari, továbbá mezőgazdasági kamarák és egyéb törvényes nyel szervezett közérdekű tevékenységet kifejtő testületek épületeiben kizárólag hivatalos célokra használt helyiségek; e) a tudományos akadémiák, muzeumok, közművelődési épületek, a sportházak, az állami, törvényhatósági, községi (városi) színházak, az egyetemek, a nyilvános tanintézetek, ha nem vállalatyszerűek, a nyilvános kisdudóvódák és a gyermekmenházak, végül a munkásság és a falusi népesség művelésére alakult egyesületek (gazdakörök, iparoskörök, olvasóköri, munkásotthonok, népházak) tulajdonában lévő épületek; f) a gazdasági épületek (ideértve a cselédházakat is), a bányák, kohóművek, közraktárak, gyárak és a gyárakhoz hasonló ipartelepek területén az üzem céljaira — ideértve az irodahelyiségeket is — szolgáló épületek és épületterészek; az ipari műhelyek; g) a vasutak és egyéb közlekedési vállalatok összes üzleti épületei; h) azok az épületek vagy épületterészek, amelyeket a fürdővállalatok a fürdőüzem céljaira használnak (a fürdőházak, kabinok, gépházak, műhelyek, raktárak); i) a nyilvános (köz) kórházak és gyógyintézetek, a nyilvános elmebetegintézetek, a vállalatok által fentartott munkáskórházak és munkásfürdők, a munkásbiztosító pénztárak épületeinek hivatalos célokra szolgáló helyiségei, a mentő egyesületek hivatalos helyiségei, valamint a szegény betegek ingyenes gyógykezelése céljából ambulatóriumokat és dispensaireket fentartó egyesületek épületeiben a kizárólag ezekre a célokra használt helyiségek; j) a szegénysorsu tanulók, az árvák, a szegények, valamint nyilvános tanintézeteknél a növendékek elhelyezésére szolgáló épületek, ideértve a tanoncotthonokat is; k) a halottasházak, mauzóleumok, kripták.

Az állandó házadómentesség a házadón nyugvó összes adópótlékokra is kiterjed.

4. Ideiglenesen mentesek a házadó alól: a) az újonnan emelt épület, ha az olyan területen épült, ahol előbb épület nem volt; b) a régi épületnek alapterjedelmét kibővítő és előbb még beépítve nem volt területre emelt új toldaléképület; c) a teljesen lebontott épület helyére újonnan emelt épületnek a lebontott épület területén meghaladó része. Ha az e pont alá eső új épület a lebontott épület térfogatának a négyztesét eléri, az adómentesség az egész

épületet illeti meg; d) a meglévő épületre újonnan ráépített emeleti rész.

Az ideiglenes adómentesség tartama a hivatalos összeállításban és a vonatkozó külön törvényekben részletesen meghatározott feltételek szerint 5—30 évig terjedhet. Törvényhozásunk legújabban az 1929:XXIX. t.-cikkkel engedélyezett igen messzemenő rendkívüli jellegű, ideiglenes házadómentességeket, a törvényben részletesen meghatározott feltételek mellett.¹⁷

III. A házadó alanya. A házadó alapja. A házadó kivetéséhez való elévülése. A házadó kulcsa.

1. A házadó természeténél fogva tárgyi adó. A házbirtokokat közvetlenül terheli és annak tényleges birtokosa által fizetendő. Tényleges birtokosnak a tulajdonost, illetőleg a haszonélvezőt kell tekinteni.

2. A házadó alapja bérbeadott épületeknél (épületrészeknél) az épület (épületrész) s az esetleg hozzátartozó házikert után az adóévet megelőző utolsó évne-

¹⁷ Az ideiglenes házadómentesség kérdésében elsőfokon a m. kir. adóhivatal határoz. Az ideiglenes házadómentesség megállapítása iránti kérést, az épület használatbavételétől számított 30 nap alatt, az épület fekvése szerint illetékes m. kir. adóhivatalnál írásban kell előterjeszteni. Ha az adózó az adómentesség engedélyezését a 30 napi határidő eltelte után, de legkésőbb a használatba vételtől számított egy éven belül kéri, az adómentesség engedélyezhető, ha az adózó mulasztásának véltenséget igazolja és ha az építkezések minőségét és

terjedelmét még nehézség nélkül és teljes szabadsággal meg lehet állapítani. Ilyen esetben azonban a használatbavételtől a kérvény beadását követő naptári évnegyed első napjáig a házadót meg kell fizetni. A törvényhozás legújabban az 1929:XXIII. t.-cikkkel felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy az előzőekben említett határidőket, indokolt esetekben meghosszabbíthassa és az igazolási határidő lejártá után, elkészen benyújtott kérelmeket is, méltányos esetekben, érdemi tárgyalás alapjául elfogadhassa.

gyedben (házbérnegyedben) járó nyers házbérjövédlemnek egy teljes évre átszámított, vagyis négy évnegyedre eső összege.¹⁸

A nyers házbérjövédelmet mindannak az ellenszolgáltatásnak együttes értékösszege alkotja, amelyet a bérlő a bérlettárgy használata fejében bér címén készpénzben vagy természetben, esetleg munkateljesítményben leróni tartozik.¹⁹

A bérbe nem adott épületek, illetőleg épületrészek adóalapja a tényleg bérbeadottakkal történt összehasonlítás útján megbecsült haszonérték. Az összehasonlítás nyugvó becslésnél mérvadó: a fekvés, az építés módja és minden oly körülmény, amelyből a haszonérték megállapítható.

Az adóalap megállapítása során az épületnek jelzálogos és más magánjogi terhe figyelmen kívül hagyandó.

3. A házadót évenként vetik ki. A kivetéshez való jog elévül, ha azt az adóbevallás beadásának, az adókötelezettség beállításának, illetőleg eltitkolás esetében az eltitkolt adótárgy vagy jövedelem felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki.

4. A házadóalapot szolgáló nyers bérjövédlem, illetőleg bérbe nem adott épületeknél és épületrészeknél az összehasonlítás útján megbecsült haszonérték után a házadó: a) Budapesten 17%, b) törvényhatósági joggal

¹⁸ Új épületeknél (épületrészeknél) a házadó kivetése az első év végéig szünetel. A második évre megállapított adóalap szolgál az adókötelezettség első és második évére adóalapot. Időszaki (saison) lakásoknál a használat alatt tényleg elért bevétel tekintendő évi nyers házbérjövédlemnek.

¹⁹ Nem számítandó a nyers házbérjövédlemben: a) a bér-

lőt terhelő közüzemi pótlék, a külön szedett házbérfillér (lakásadó) és minden olyan közszolgáltatás, amelyet a község (város) a bérlőtől a bérbeadó útján szed be; b) a lakás fűtéséért és világításáért megállapított összeg; c) a bútorozott lakásoknál a bútorhasználatra eső bérösszeg, amely címen a nyers házbérjövédlemnek 30%²⁰ számítandó le.

felruházott és a megyei városokban 16%, c) egyéb helyeken pedig 14%.

IV. A házadó kivetési eljárás. Jogorvoslatok. Büntető határozatok.

1. A ház tényleges birtokosa minden év november havában a ház nyersbérjövédelméről, illetőleg bérbeadás hiányában a ház hasznonértékéről tartozik bevallást tenni. A bevallást annál a községi előjárásnál (városi adóhivatalnál) kell beadni, amelynek területén a ház fekszik. A házadót évenként a községi (városi) közegek lajstromokban vetik ki.

2. A kivetett házadó, valamint az ideiglenes házadómentesség kérdésében a fizetési meghagyást követő 15 nap alatt a m. kir. adóhivatalnál írásban benyújtandó fellebbezésnek van helye a m. kir. pénzügyigazgatósághoz, birtokon belül. A pénzügyigazgatóság másodfoku határozatai ellen birtokon kívül, panasznak van helye a m. kir. közigazgatási bírósághoz.

3. Aki a házadó bevallását az előirt határidőben nem adja be, a megállapított adónak 5%-át, aki pedig a hozzáintézett felhívásra sem adja be a kitűzött határidőn belül, a megállapított adó 10%-át fizeti bírság fejében. A bírságot az adóval együtt állapítják meg.

Adócsalást követ el az, aki abból a célból, hogy valaki a házadó alól egészben vagy részben mentesüljön: a) az adóbevallásba tudva valótlan adatokat vezet be, vagy abból adóköteles jövedelmet szándékosan kihagy; b) beadványában — ideértve a jogorvoslatot is — vagy a hatóság részéről hozzáintézett kérdésekre adott válaszában tudatosan valótlan nyilatkozatot tesz, vagy az adó helyes megállapítására alkalmas ismert ténykörményt szándékosan elhallgat; c) a hatóságnak megtévesztésével őt nem illető adómentességet vesz igénybe; d) a házbérjövédelmet az adóévet megelőző utolsó évnegyedre (házbérnegyedre), illetőleg november hónapra átmenetileg leszállítja, de a következő időszakra újból felemeli.

Az adócsalás miatt kiszabható szabadságvesztés-büntetésen felül minden esetben mellékbüntetésként kiszabandó pénzbüntetés, a veszélyeztetett adó egyszerűsétől annak nyolcszorosaig terjedhet.

48. §. A kereseti adó.²⁰

I. A kereseti adóról általában.

A kereseti adónak kétféle neve van, u. m.: a) az általános kereseti adó és b) az alkalmazottak kereseti adója. Az általános kereseti adó tárgya mindennemű ipari és kereskedelmi üzletből, a szellemi és bármilyen más hasznóhajtó foglalkozásból, a járadékokból, a hasznbérékből és a szolgalmaként járó hasznvételekből eredő jövedelem. Adóalapul a kivetést megelőző évben élvezett jövedelem szolgál. Az alkalmazottak kereseti adójának a tárgya a szolgálati, vagy munkabérvisszonyból származó jövedelem. Adóalapul az adóévben élvezett szolgálati illetmények összege szolgál. A kereseti adónak mindkét említett neve kizárólag hozadéki adó jellegével bír. Az általános kereseti adót, előzetes kivétel után, az adóköteles maga tartozik befizetni. Az alkalmazottak kereseti adóját pedig előzetes kivétel nélkül, a munkaadó vonja le az alkalmazottak kereseti illetményeiből. Az általános kereseti adó kulcsa 5%, amely a pénzügyminiszter kivételes engedélye mellett 10%-ig emelhető fel. Az alkalmazottak kereseti adójának kulcsa progressív. Az általános kereseti adó egyaránt kiterjed, úgy a természetes, mint a jogi személyekre is. A kereseti adót állami közegek (a m. kir. adóhivatalok) vetik ki, annak teljes jövedelme azonban a községeket (városokat) illeti. A pénzügyminiszter, a kereseti adó biztosítása érdekében, az adózókat általában, vagy az adózók egyes csoportjait, könyvek vezetésére kötelezheti. A pénzügyminiszter elrendelheti a jogerősen megállapított kereseti adóalapok rögzítését a következő adóévre. Az alkalmazottak kereseti adójára, valamint a járadékokból és járadékszerű visszatérő szolgáltatásokból eredő jövedelmekre nézve a törvényhozás 960 P-ös létminimumot állapított meg.

²⁰ A kereseti adóra nézve l. Jakab László: Kereseti adó.

Budapest, 1927.

A kereseti adóra vonatkozó jogforrás az 1927. évi 300 P. M. sz. hivatalos összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 1927. évi 30.000 sz. utasítás.

II. A kereseti adó nemei. Az általános kereseti adó tárgya. Az alkalmazottak kereseti adójának tárgya. Kereseti adó alá nem tartozó jövedelmek.

1. A kereseti adó nemei: az általános kereseti adó és az alkalmazottak kereseti adója.

2. Általános kereseti adó tárgya mindaz a jövedelem, amely a következő forrásokból származik: a) az ország területén bárki által folytatott ipari és kereskedelmi üzletből, bányászatból, mesterséges halastavakból; b) az ország területén bárki által folytatott szellemi és bármi más hasznothajtó foglalkozásból; c) az ország területéről származó, s bárki által élvezett, nemkülönben a külföldről származó s az ország lakosa által élvezett járadékokból; d) mindazokból a járadékszerű visszatérő szolgáltatásokból, amelyeknek teljesítése törvényen, bírói ítéleten, vagy szerződéssel megállapított, de nem szolgálati viszonyból eredő kötelezettségen alapul; e) a találmányok és találmányi szabadalmak használatáért, valamint a szerző halála után, az örökösökre átszállott szerzői jogokért (1921:LIV. t.c.) fizetett díjakból; f) a gyógyszertárak, iparüzletek, bányaművek és egyéb, föld-, vagy házadó alá nem eső tárgyak vagy jogok használatáért járó haszonbérékből vagy más szolgáltatásokból, a szolgalmakért járó haszonvételekből; g) az örökbérből, a zsellérbirtokok (1896:XXV. t.c.) és az ezekhez hasonló természetű birtokok haszonvételeért fizetett évi szolgalmányokból, földadó alá nem eső haszonvételi jogok (örökváltások) után fizetett évi tartozásoknak a kamatokra eső részéből; h) a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó 1920:XXXVI. t.c. alapján alkotott járadéktelkek után fizetett járadékokból.

3. Az alkalmazottak kereseti adója alá tartozik az ország területén lakó egyénnek akár belföldön, akár külföldön élő munkaadóval szemben fennálló szolgálati vagy munkabérvizonyból származó jövedelme.

4. Nem tartoznak kereseti adó alá: a) a földadó alanyainál a mező- és erdőgazdasági termelés, szőlő- és kertművelés, továbbá az ezekkel kapcsolatos mellék- iparágak jövedelmei, ha ezek a saját nyers termékeknek ipari feldolgozás nélkül való eladására szorítkoznak;

b) a házadó alá eső jövedelmek; c) a társulati adó és a tantiémadó alá tartozó jövedelmek.

III. Állandó és ideiglenes mentességek a kereseti adó alól. A külföldi telepek megadóztatása. A külföldön lakók belföldi telepeinek a megadóztatása. A telep fogalmának meghatározása. Az adókötelezettség kezdete és megszűnése. A kereseti adó kivetéséhez való jog elévülése.

1. Állandóan mentesek a kereseti adó alól:

a) az uralkodóház tagjait megillető járadékok (apanageok) és a kormányzó illetményei, továbbá az országgyűlés tagjait e minőségükben megillető járandóságok; b) azok a külföldiek, akiknek adómentességét a fennálló nemzetközi jogelvek vagy nemzetközi egyezmények biztosítják; c) a rokkantak ellátási díjai, továbbá a Mária Terézia lovagrenddel, valamint a vitézségi érmekkel összekötött járandóságok és a sebesülési pótdíjak; d) a gazdasági munkássegélyező pénztár által nyújtott segélyek, a munkásbiztosító pénztárak, vagy bányatársulások által nyújtott betegségi segélyek és balesetbiztosítási járadékok, a kincstári erdészeti munkástárs-pénztárak, valamint a betegsegélyező és temetkezési egyesületek vagy más emberbaráti intézetek által tagjaiknak vagy másoknak orvosi kezelésre, betegség esetében élelmezésre és temetkezésre nyújtott segélyek; e) a m. kir. honvédség, csendőrség, vámőrség és folyamosőség tényleges szolgálatban álló, vagy várakozási illetékekkel szabadságot tiszteinek, altiszteinek és legénységének, a katonai illetményeket élvező tényleges közigazgatási alkalmazottaknak, a rendőrség és a pénzügyőrség altiszteinek és legénységének; végül az államfogházak, fegyházak, börtönök és fogházak őrszemélyzetének összes szolgálati járandóságai; f) az ösztöndíjak; g) a nyilvános iskolák tanulóinak magántanításból vagy eféle magánfoglalkozásból eredő keresete; h) a könyöradományokból és perselypénzekből származó jövedelmek, továbbá a kolduló vagy betegápolással foglalkozó szervezeteknek ezen foglalkozásból eredő jövedelme; i) a járadékokból (járadékszerű visszatérő szolgáltatásokból), valamint a szolgálati, vagy munkabérvizonyból származó jövedelmek, ha évi összegük a 960 P.t nem haladja meg; j) az állam, az állami egyedárúságok, továbbá az állami, törvényhatósági, községi és városi üzemek, (akár önkezelésben vannak, akár bérbe vannak adva), mindama jövedelmeket illetőleg, amelyeket ezekből az állam, törvényhatóság, község és város élvez; k) a nyugdíjintézetek, a nem haszonra alakult közművelődési intézetek (ideértve a testedzéssel foglalkozó sport-

egyesületeket is), valamint az emberbaráti és jótékony célú intézeteknek az általuk gondozott egyénektől beszedett díjakból, segélypénzekből eredő jövedelme, végül a jótékony célú előadásokból folyó jövedelem; l) az országos letartóztató és javítóintézeteknek, valamint a bírósági fogházaknak ipari foglalkozása; m) azok a közös raktárak, amelyekben az egyenkint már adózó iparosok kizárólag saját gyártmányaikat árúsítják; n) az állam által kezelt alapok és alapítványok, az ipari és kereskedelmi foglalkozásból származó jövedelmükön kívül, egyéb jövedelmükre nézve; o) a pénzügyminiszternek joga van viszonyosság esetén a vendégszereplés vagy ismeretterjesztő előadás céljából Magyarországon ideiglenesen tartózkodó külföldi művészek és tudósok részére adómentességet engedélyezni.

Az általános kereseti adó alól ideiglenes mentességnek van helye ama jövedelmek után, illetőleg ama vállalatoknál, amelyeknek ideiglenes adómentességét külön törvény állapítja meg.

2. Ha az ország területén folytatott vállalat vagy haszonhajtó foglalkozás üzleti tevékenysége a külföldre is kiterjed, összes jövedelme után a belföldön adózik. Ezekből a külföldön folytatott vállalatokból, a külföldön felállított telepekből eredő jövedelem a belföldön csak akkor nem esik adó alá, ha az adóköteles igazolja, hogy abban az államban, amelyből a jövedelem származik, ezen jövedelem után — a jövedelemadón kívül — az általános kereseti adónak megfelelő adót már fizet és az illető állammal e tekintetben viszonyosság áll fenn.

3. A külföldön lakók, ha üzletüket az ország területén felállított telepek útján, továbbá személyesen vagy oly módon gyakorolják, hogy ez a haszonhajtó foglalkozás folytatását igazolja, ennek mérvéhez képest az ország területén is általános kereseti adó alá vonandók.

4. Telep alatt érteni kell minden olyan helyet, ahol a vállalat helyhez kötötten és tartósan üzletműködést folytat.

5. Az adókötelezettség kezdődik: a) újonnan keletkezett vállalatoknál és foglalkozásoknál az üzlet (üzem) vagy foglalkozás megkezdését követő hónap elsejével; b) ideiglenes adómentesség esetében pedig az adómentesség megszűnését követő hónap elsejével.

Az adókötelezettség annak a hónapnak a végével szűnik meg, amelyben az adóköteles üzlet (üzem) vagy foglalkozás, kereset, illetőleg jövedelemforrás igazoltan megszűnt.

6. A kereseti adó kivetéséhez, illetőleg követeléséhez való jog elévül, ha az adót az adóbevallás beadásának, illetőleg eltitkolás esetében az eltitkolt foglalkozás vagy jövedelem felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki, illetőleg nem követelték.

IV. Az adóalap meghatározása. Az adó kulcsa.

1. Az általános kereseti adó alapja általában az adóévet megelőző évben elért tiszta jövedelem. A tiszta jövedelmet a nyers bevételnek az annak megszerzésére fordított költségek és kiadások levonása után mutatkozó maradványa alkotja. Új kereset vagy jövedelemforrásoknál az adókivetés az első év végéig szünetel. Ha az adózó szabályszerű üzleti vagy gazdasági könyveket vezet és üzlete, iparvállalata vagy gazdasága jövedelmét hiteles mérleg és nyereség-vesztégszámla bemutatásával bizonyítja és ez az adóztatás céljaira elfogadható, adóalapul szolgáló tiszta jövedelmét a mérleg és a nyereség-vesztégszámla alapján kell megállapítani.²¹

²¹ Az adóköteles tiszta jövedelem kiszámításánál a nyers bevételből a következő tételek vonandók le: a) az üzemi kiadások, mint például az anyagkészlet és az árukészlet megszerzésére, karbantartására és kezelésére fordított kiadások; b) a házadó alá nem eső épületek, gépek, valamint az egyéb leltári tárgyak elhasználása fejében eszközölt évi tartalékolások vagy leírások; c) az adóévet közvetlenül meg-

előző üzleti évben szenvedett üzleti (üzemi) veszteségek és a behajthatatlan követelések; d) a tényleg fizetett kamarai illetékek és kárbiztosítási díjak, továbbá az üzletet (üzemet) terhelő állami és községi (városi) közvetett és forgalmi adók, illetékek és vámok, valamint azok a járulékok és összes költségek, amelyeket az adózó a gazdasági, ipari és egyéb, az adó alá eső haszonhajtó foglalkozás céljából tar-

Az alkalmazottak kereseti adójának alapja az adóévben élvezett fizetés, bér, zsold, díj, napidíj, lakpénz, személyi pótlék (zsoldpótlék), korpótlék, működési, drágasági és bármilyen más pótlék és jutalom fejében vagy más egyéb címen járó, állandó természetű illetmény, továbbá a jutalék, részesedési jutalék, egyezmény vagy darabszám szerint járó díj, napidíj, más egyéb a szolgálati viszonyból, illetőleg a hivatásszerű foglalkozásból eredő változó természetű járandóság; végül a nyugdíj és kegydíjak, nevelési járulékok, vagy más ilyen természetű nyugellátások, végkielégítések és nyugdíjmegváltások, amelyeket a szolgálatadó, nyugdíj- és kegyellátási intézet, alap vagy alapítvány ad.

2. Az általános kereseti adó kivetési kulcsa 5%. Amennyiben a községnek (városnak) szükségletei az 5%-os kulcs mellett sem lennének fedezhetőek, a kivetési kulcs a pénzügyminiszter engedélye mellett 10%-ig emelhető fel.

Az alkalmazottak kereseti adójának tételei a következők: a) ha a hetenkénti jövedelem 20 és 750 P között van, az adó tétele, osztályos tarifában, heti 0.10 P-ről progressive heti 56 P-re emelkedik. 750 P-n felül minden megkezdett 50 P után az adó 3.75 P s minden megkezdett 50 P teljes 50 P-nek veendő; b) ha a havonkénti jövedelem 80 és 3000 P között van, az adó tétele, osztályos tarifában, havi 0.40-ről progressive 224 P-re emelkedik. 3000 P-n felül minden megkezdett 200 P után az adó 15 P s minden megkezdett 200 P teljes 200 P-nek veendő.

Az állandó üzlethely nélkül működő hálózatok általános kereseti adó fejében fizetnek: a) ha üzletüket egyedül és gyalog folytatják, évi 8 pengőt; b) ha üzletüket egyedül, egy lóval vagy más igavonó állattal folytatják, évi 12 pengőt; c) ezenfelül minden segéd után évi 2 pengőt és minden ló vagy más igavonó állat után még évi 2 pengőt. A külföldiek, ha mint utazók folytatnak az ország területén üzletet és a fennálló államszerződések értelmében nem

tott alkalmazottak (cseléd) után fizet; e) az üzlet érdekében keletkezett adósságoknak és egyéb üzleti (üzemi) terheknek kamatai, amelyek a jövedelmet apasztják; f) az első

adóévben az első szervezés (alapítás) alkalmával felmerült költségek, amelyek között azokban a felszerelés költségei nem sorozhatók.

élveznek adómentességet, ezen tevékenységük után — kivétel nélkül — egyénenként és évenként 20 pengő általános kereseti adót fizetnek.

V. Az általános kereseti adó bevallása. Az adó rögzítése. Az adóztatás helye. Az adó kivetése a m. kir. adóhivatal által.

1. Az általános kereseti adó alá tartozó tényleges jövedelmeket, illetőleg a nyers bevételt, valamint az ennek megszerzésére fordított költségeket és kiadásokat, az adózó köteles évenként, február havában bevallani, hacsak a bevallási kötelezettség alól nincs felmentve.²²

A szolgálati és munkabérvizonyból származó azokat a jövedelmeket, amelyek az alkalmazottak kereseti adója alá esnek, vagyis amelyeket az ország területén lévő pénztár vagy itteni munkaadó, illetőleg külföldi munkaadónak itteni képviselőse, telepe, vagy állandó megbízottja fizeti ki, az alkalmazott nem tartozik bevallani.

2. A pénzügyminiszter akár általánosan, akár csak az adózók egyes csoportjára nézve elrendelheti, hogy a jogerősen megállapított általános kereseti adóalapok, új kivetés mellőzésével, a következő adóévre változtatlanul fentartassanak. Ezek az adózók az adóbevallás beadásának kötelezettsége alól felmentetnek.

Ez a felhatalmazás nem alkalmazható azonban azokra az adózókra nézve, kiknek kereseti adó alapja a 10.000 pengőt túlhaladja. Ezek az adózók évenként kötelesek szabályszerű bevallást adni. Az az adózó, akinek adóalapja a pénzügyminiszter rendelete értelmében változatlanul a következő évre fentartandó lenne, szabályszerű adóbevallás csatolása mellett január hó végéig adóalapjának újabb megállapítását kérheti, ha az előző évi adóalapot jövedelmi viszonyaihoz képest

²² A bevallások tartama hivatalos titok. A titoktartás a

községi (városi) közegekre nézve kötelező.

soknak tartja. A pénzügyi hatóságoknak jogukban áll azokat az adózókat, akiknek adóalapja a pénzügyminiszter rendelete értelmében változatlanul a következő adóévre fentartandó lenne, abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló adatok szerint jövedelmük legalább 20%-al, illetve 6000 pengőn felüli adóalappal bírónál 10%-al túlhaladja a terhükre kivetett adó alapjául szolgáló jövedelmet, legkésőbb március hó végéig szabályszerű adóbevallás adására felszólítani és ennek alapján adóalapjukat újból megállapítani.

3. Az adóztatás helyének meghatározásánál általános szabály az, hogy az általános kereseti adót minden jövedelem után abban a községben (városban) kell kivetni, ahonnan a jövedelem származik.

Ha valamely vállalat telepe máshol van, mint a székhelye, illetőleg a vezetése, a megállapított adóalap 20%-át a vállalat, illetőleg a vezetés székhelyén, 80%-át pedig abban a községben (városban) kell adó alá vonni, amelyben a telep fekszik. Ha a vállalatnak több községben (városban) vannak telepei, akkor az adóalapnak 80%-át a vállalat telepeinek nyersbevételei arányában kell azok között a községek (városok) között megosztani, amelyekben a vállalatnak telepei vannak.²³

4. Ha az adóbevallásra kötelezett adózó nem ad bevallást, a m. kir. adóhivatal köteles az illetőt bevallásának rövid, záros határidőn belül leendő beadására felhívni.

A m. kir. adóhivatal a beérkezett bevallások és az egyéb módon szerzett adatok alapján minden egyes adózóra nézve kiszámítja az adóalapot és az általános kereseti adót kivetni.

A m. kir. adóhivatal minden adózót a terhére meg-

²³ Az építési és közlekedési vállalatok összes jövedelmük után a vállalat székhelyén adóznak. A vállalat székhelye alatt annak központi irodáját, ilyenek hiányában pedig a

vállalkozó lakóhelyét kell érteni. Minden helyhez nem kötött foglalkozásnál, illetőleg jövedelemnél az adózó összes tiszta jövedelme után lakóhelyén adózik.

állapított adóalapról és az ennek alapján kivetett adóról fizetési meghagyás útján köteles értesíteni. Ha a megállapított adóalap a bevallástól eltér, az eltérést a fizetési meghagyásban indokolni kell.²⁴

VI. Évközi változások. — Az alkalmazottak kereseti adójának levonása. Jogorvoslatok. Büntető határozatok. Vegyes rendelkezések.

1. A megállapított általános kereseti adót a jövedelemnek évközi emelkedése vagy apadása nem érinti.

Az általános kereseti adó kivetése minden adózóra nézve rendszerint a rendes adókivetési eljárás során történik. Ha azonban a község (város) megítélése sze-

²⁴ Mihelyt valamely község (város) lajstroma elkészült, a m. kir. adóhivatal a lajstromot a fizetési meghagyásokkal együtt az adónak a községi adófénykönyvben leendő előírása, a fizetési meghagyásoknak legkésőbb 15 napon belül leendő kézbesítése és a lajstromnak 15 napon át leendő közszemlére való kitétele végett a községi előjárásnak (városi adóhivatalnak) azonnal kiadja. A lajstromnak közszemlére való kitételéről a község (város) lakosait a községben (városban) szokásos módon előzetesen azzal a figyelmeztetéssel kell értesíteni, hogy a lajstromot mindenki megtekintheti és a mások adójára vonatkozó írásbeli észrevételeit a lajstrom közszemlére tételének utolsó napját követő 15 napon belül a m. kir. adóhivatalnál benyújthatja. A kellő időben benyújtott ész-

revételek a beadott fellebbezésekkel együtt a fellebbezések tárgyalására vonatkozó rendelkezések alapján általában az adófelszámolási bizottság által bírálandók el. Abban az esetben azonban, ha a m. kir. adóhivatal, avagy a pénzügyigazgatóság a benyújtott észrevételekből vagy fellebbezésből azt állapítja meg, hogy az adó hibás kiszámítás, vagy a tényállásban való tévedés, vagy a törvény rendelkezéseinek téves alkalmazása következtében helytelenül állapított meg, az elsőfokú kivetést saját hatáskörében helyesbíti. Az adó helyesbítéséről megokolás kíséretében a m. kir. adóhivatal, illetőleg a pénzügyigazgatóság azzal a figyelmeztetéssel köteles az adózót újból értesíteni, hogy a helyesbített összeg ellen is az adófelszámolási bizottsághoz fellebbezésnek van helye.

rint az általános kereseti adó beszédese valamelyik adóalanynál veszélynek van kitéve, erről a körülményről a m. kir. adóhivatalnak azonnal jelentést tesz, hogy az általános kereseti adó, esetleg a jövedelem- és vagyonszármazéki adó kivetése is a rendes kivetési eljárás bevétele nélkül megtörténhessenek.

Az adókötelezettség megszűnése, valamint csőd esetében járó adótörlesztésre irányuló kérvényt az adózó tartozik az adókötelezettség megszűnésétől számított 15 nap alatt a m. kir. adóhivatalhoz címezve a községi előjárásnál (városi adóhivatalnál) benyújtani. Késedelem esetében a megszűnés — hacsak a korábbi megszűnés minden kétséget kizáró módon nem igazoltatik — csupán a bejelentés napjától vehető figyelembe. Az adótörlesztés kérdésében elsőfokon a m. kir. adóhivatal határoz.

2. Az alkalmazottak kereseti adóját, az adóköteles jövedelemből, szavatosság mellett a munkaadó vonja le és szolgáltatja be a munkaadó üzletének helye szerint illetékes község (város) pénztárába.

3. Ha a m. kir. adóhivatal valamely adózó terhére az összeírásban feltüntetett adóalapnál alacsonyabb adóalapot állapított meg, a megállapítás ellen a község (város) a lajstrom átvételétől számított 15 nap alatt az adófelszólamlási bizottsághoz fellebbezéssel élhet.

A kivetett általános kereseti adó ellen az adó fizetésére kötelezett fél a fizetési meghagyás kézbesítését követő 15 nap alatt az adófelszólamlási bizottsághoz, az adótörlesztés kérdésében hozott határozat ellen pedig úgy az adózó, mint az érdekelt község (város) a határozat kézbesítését követő 15 nap alatt a pénzügyigazgatósághoz fellebbezéssel élhet.

Az az adózó, akinek adóalapja a következő évre változatlanul átvitetett, az adókivetés helyesbítését csak abban az esetben kérheti, ha az adóalap helytelen összegben hozatott át, avagy a helyesen áthozott adóalap után helytelen adótétel alkalmaztatott.

A szolgálati illetmények után levont és beszállított kereseti adó helyessége és jogossága ellen úgy a munkaadó, mint az alkalmazott, az illetményjegyzék és az adó beszolgáltatására kitűzött határidőt követő 15 nap alatt a pénzügyigazgatósághoz élhet fellebbezéssel.²⁵

Ha az adófelszólamlási bizottság úgy találja, hogy valamely észrevétellel meg nem támadott és meg nem fellebbezett adóköteles jövedelem az adózó valószínű jövedelménél kevesebb, az illető adózót beidézheti és az adót felemelheti.

Az adófelszólamlási bizottságnak, illetőleg a pénzügyigazgatóságnak a kereseti adó jogossága és mérve kérdésében hozott másodfokú határozata ellen minden esetben úgy az adózó, mint az adófelszólamlási bizottság előadója, illetőleg az érdekelt község (város) a m. kir. közigazgatási bírósághoz panasszal (1896. évi XXVI. t. c.) élhet. A panasznak halasztó hatálya nincsen.

4. Aki bevallását az előirt határidőben nem adja be, a kivetés során megállapított adóalap 1%-át, ha pedig a bevallás beadására hozzá intézett felhívásnak a kitűzött határidőn belül sem tesz eleget, az adóalap 3%-át fizeti bírság fejében. Ha azonban az adózó adójának elsőfokú megállapításáig igazolja, hogy bevallását véletlen mulasztásból nem adhatta be, vagy a hozzá intézett felhívásnak hibáján kívül nem felelhetett meg, a bírság kivetése mellőzendő.

Adócsalást követ el: a) a bevallás adására kötelezett, ha az általános kereseti adóra vonatkozó bevallásában, vagy illetékes helyről hozzá intézett kérdésekre adott válaszában, vagy jogorvoslatának indokolásában tudatosan olyan valótlan nyilatkozatot tesz, amely az

²⁵ Az általános kereseti adó jogossága és mérve ellen kellő időben beadott fellebbezésnek annyiban halasztó hatálya van, hogy ilyen esetben csak a megelőző évre kivetett adónak megfelelő összeget, vagy ha a

bevallásban, illetőleg a fellebbezésben foglaltaknak változatlan elfogadása esetében kivethető összeg ennél nagyobb, ezt az összeget lehet behajtani.

adó megrövidítésére alkalmas, illetőleg adóköteles jövedelemforrást szándékosan elhallgat, végül ha az adó-kivetés alapjául szolgáló könyvekbe hamis adatokat vezet be; b) az a munkaadó, aki az illetményjegyzékbe tudva valótlan adatokat állít be, amelyek az adó megrövidítésére alkalmasak, vagy azokból az adó megrövidítésére irányuló szándékkal adatokat kihagy vagy az alkalmazottaktól levont adót nem szolgáltatja be. Az adócsalás miatt kiszabható szabadságvesztés-büntetésen felül minden esetben mellékbüntetésként kiszabható pénzbüntetés a veszélyeztetett adó egyszeresétől annak nyolcszorosaig terjedhet.

5. Az általános kereseti adó egész jövedelme azt a községet (várost) illeti meg, amelyben az adózó adózni tartozik. Az alkalmazottak kereseti adója azt a községet (várost) illeti meg, amely község (város) területén az alkalmazott munkahelye van, ha pedig az alkalmazott foglalkozása nincs helyhez kötve, akkor azt a községet (várost), amely községben (városban) a munkaadó üzleti telepe van.²⁶

Az általános kereseti adó után és pedig mindenkor az 5% kulcs mellett számított adóösszeg után a vonatkozó törvények és törvényes rendelkezések korlátai között útdó, kereskedelmi és iparkamarai, illetőleg mezőgazdasági kamarai illeték vethető ki.²⁷

²⁶ Ha azonban valamely munkaadónál ötvennél több egy és ugyanabban az idegen községben (városban) lakó olyan alkalmazott van alkalmazva, akik a lakóhelyül szolgáló idegen községbe (városba) naponta visszatérnek, az ezen alkalmazottakat terhelő kereseti adónak az alkalmazottak állandó lakóhelyére illetékes község

(város) részére leendő átutalását a község (város) kérelmére a pénzügyigazgatóság elrendelni tartozik.

²⁷ Joga van a pénzügyminiszternek ahhoz, hogy az adózókat akár általában, akár az adózók egyes csoportjait könyvek vezetésére kötelezze és a könyvvezetés módját rendelettel szabályozza.

49. §. A társulati adó.²⁸

I. A társulati adóról általában.

Társulati adó alá esnek a kereskedelmi társaságok közül: a részvénytársaságok, szövetkezetek, a bányakönyvbe bevezetett bányatársulatok, biztosító intézetek, közúti és helyi érdekű vasutvállalatok, az államnak és az önkormányzati szerveknek a vállalatái. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság tagjai, továbbá a választmányi tagok, felszámolás esetében a felszámoló bizottsági tagok ebben a minőségükben nekik bármely elnevezés alatt juttatott javadalmazás után az u. n. tantiémadót fizetik. A társulati adó kulcsa fokozatosan emelkedik az adóköteles nyereség 16%-ától annak 30%-áig, az állam, a törvényhatóságok és a községek (városok) vállalatánál pedig az adóköteles nyereség 5%-ától annak 15%-áig. A tantiémadó a javadalmazás 16%-ától annak 25%-áig emelkedik.

A társulati adó alapja a vállalatnak az adóévet megelőző évben lezárt, illetőleg oly vállalatoknál, amelyek üzleti (gazdasági) évüket június hó 30-á előtt zárják, az adóévben zárandó üzleti (gazdasági) év adóköteles nyeresége. A társulati adóval már egyszer megrótt jövedelem pedig, amikor az mint osztalék, a részvényesek tulajdonába megy át minden hozadéki adó alól mentes marad. Ez a mentesség nem vonatkozik természetesen a részvényesek személyes jövedelemadójára.²⁹ Az adóhatóságok az adókiivetés alkalmával maguk kötelesek, a hivatalos összeállításban részletesen meghatározott irányelveknek megfelelően, a vállalat adóköteles nyereségét kiszámítani.

Az adóhatóságok e számításaiknál a vállalat mérlegegyenlegéből indulnak ugyan ki, de a mérlegszerű nyereséghez, illetve veszteséghez hozzáadják, vagy

²⁸ A társulati adóra nézve l. Róth Pál: Társulati adó. Budapest 1927.

²⁹ L. erről a kérdésről: Márffy Ede: A részvénytársulatok és szövetkezetek adója. Budapest 1902.

pedig abból levonják azokat a tételeket, amelyeknek a hozzáadását, illetve levonását a hivatalos összeállítás kifejezetten elrendeli. A hivatalos összeállítás rendelkezéseinek az a céljuk, hogy biztosítsák azt, hogy a vállalat valóságos nyeresége vonassék adó alá és a titkos tartalékolás lehetősége révén, ne a vállalat tetszésétől függjön, hogy nyereségéből mennyit bocsát adó alá. Ezt a célt szolgálják különösen a hivatalos összeállításnak az árúleltárak, anyagkészletek, értékpapírok, valuták és devizák, az adóztatás szempontjából való értékelésére vonatkozó rendelkezései, továbbá a hivatalos összeállításnak az a rendelkezése, hogy minden olyan nyílt vagy rejtett (titkos) tartalékolás, amelyet törvény, vagy külön rendelet kifejezetten adómentessé nem tett, adó alá tartozik, ugyancsak minden olyan jövedelem is, amely mint ilyen, a vállalat üzleti könyveiben számszerűleg kifejezésre jut ugyan, de jövedelem gyanánt nyilvánosan elszámolva nincsen. A hivatalos összeállítás értelmében, a társulati adó alapjához hozzászámítandók a földadó és házadó alá tartozó ingatlanokból, a különféle kötvények és záloglevelek kamataiból, a pénzügyintézeteknél elhelyezett tőkék kamataiból és más vállalatok részvényeinek, vagy üzletrészeinek osztalékából eredő jövedelmek is. Viszont a hivatalos összeállítás gondoskodik arról is, hogy a vállalatnak nem valóságos, hanem csak látszólagos nyereségei adózatlanul maradhassanak.

A társulati adóra vonatkozó jogforrás az 1927. évi 400. P. M. sz. hivatalos összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 1927. évi 40.000 sz. utasítás.

II. Társulati adókötelezettség. Tantiemadó. Állandó és ideiglenes adómentességek. Az adókötelezettség kezdete és megszűnése. Az adó kivételéhez való jog elvülése.

1. Társulati adót kötelesek fizetni: a) a Magyarország területén székelő részvénytársaságok, szövetségek,

kezetek, részvényekre alakult betéti társaságok, korlátozott felelősségű társaságok és bányatársulatok; b) az állam, törvényhatóságok és községek (városok) vállalkozásai; c) a közuti és helyi érdekű vasutak, a takarékpénztárak, illetőleg az alapszabályaik szerint pénzbetétek átvételére jogosított intézetek. Az előzőekben a) pont alatt felsorolt külföldi társaságok, ha üzletüket a magyar állam területén is gyakorolják, itteni üzleteik után társulati adót fizetnek.

Ugyanaz a vállalat, tekintet nélkül a telepek számára, egy adóalany. Évközben felállított vagy megszünt telepek után pótkövetésnek vagy adótörlesztésnek helye nincs. Telep alatt kell érteni minden olyan helyet, ahol a vállalat helyhez kötötten és tartósan üzletműködést folytat.

Az a vállalat, amelynek székhelye Magyarország területén van, rendszerint csak a magyar állam területéről származó jövedelme után adózik. A külföldi telepe utján folytatott üzleteiből, külföldi ingatlanokból, külföldi vállalatoknál az ő tárcájában levő részvényeiből származó jövedelme azonban szintén adóköteles akkor, ha az adókötelezettség tekintetében az illető állammal viszonyosság nem áll fenn.³⁰

2. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság tagjainak, továbbá a választmányi tagoknak és a napibiztosoknak, illetőleg felszámolás esetében a felszámoló bizottság tagjainak ebben a minőségükben bármely elnevezés alatt juttatott javadalmazás után külön adót (tantiemadót) kell fizetni.

3. Állandóan mentesek a társulati adó alól: a) azok a vállalatok, amelyeknek adómentességét valamely fennálló törvény megállapítja; b) azok a külföldi vállalatok, amelyeknek adómentességét államszerződések bizto-

³⁰ A pénzügyminiszternek joga van a vállalatok itt említett jövedelme tekintetében, viszonyosság hiányában is, az

általános szabályoktól eltérő és a vállalatokra nézve kedvezőbb rendelkezéseket tenni.

sítják; c) az államvasutak; d) a törvényhatósági és községi (városi) közkórházak, vásárcsarnokok, közvágóhidak, vízvezetéki, csatornázási, szemétfuvarozási és közvilágítási vállalatok.

Az ideiglenes adómentességek eseteit, mérvét és tartamát a vonatkozó külön törvények szabályozzák. Az adómentesség a társulati adón nyugvó összes adópótlékokra is kiterjed.

4. A kincstárnak a társulati adó követeléséhez való joga megnyílik: a) ujonnan keletkezett vállalatnál, ha működését nem a hó első napján kezdi, az üzletműködés megkezdését; b) ideiglenesen adómentes vállalatoknál pedig az adómentesség megszűnését követő hónap első napján.

Az adókötelezettség annak a hónapnak az utolsó napjával szűnik meg, amelyben a vállalat üzletműködését végleg beszüntette.

Ha a vállalat felszámol, vagy csődbe kerül, a terhére előírt társulati adót a felszámolás megkezdését vagy a csőd megnyitását követő hónap első napjától kezdve törölni kell.

5. A társulati adó kivetéséhez való jog elévül, ha az adót az adóbevallás beadását vagy pedig az adócsalás, illetőleg a jövedéki kihágás felderítésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki.

III. Az adóalap meghatározása. Az adó kulcsa.

1. Az adókivetés alapja az adóévet megelőző évben lezárt, illetőleg oly vállalatoknál, amelyek üzleti (gazdasági) évüket június hó 30-án előtt zárják, az adóévben zárandó üzleti (gazdasági) év adóköteles nyeresége.³¹

³¹ Új vállalatoknál az adókivetés az első mérleg elkészültéig szünetel és az első üzletév mérlege alapján megállapított

adóköteles nyereség szolgál az első és második, esetleg harmadik évre a kivetés alapjául.

2. Az adóköteles nyereség megállapításánál a mérleg egyenlegéből kell kiindulni. A nyereség-veszteség-számla bevételi és kiadási tételei az adóalap kiszámításánál is irányadók, ha csak a hivatalos összeállításnak a hozzáadandó, a levonandó és adómentes tételeket felsoroló és a következőkben ismertetett szakaszai ellenkező rendelkezéseket nem tartalmaznak. A nyereség-veszteségszámlán, ki nem tüntetett bevételek, kiadások és leírások csak abban az esetben módosítják az egyenleg összegét, ha ebben az irányban a hivatalos összeállítás kifejezetten rendelkezik.

Az adóköteles nyereség kiszámításánál a mérlegszerű nyereséghez hozzá kell számítani, illetőleg a veszteségből le kell vonni a kiadások és leírások közül: a) az előző évekről áthozott veszteséget a megelőző egy évi veszteség kivételével; b) a vagyonyváltásról szóló törvények alapján a vállalat vagyonyváltása fejében kiadott összegeket; c) az üzemet nem terhelő illetékeket; d) az ajándékokat, és egyéb kötelezettség nélkül teljesített ingyenes szolgáltatásokat, a közművelődési, közoktatási és közjótékonyági célokra juttatott adományok, továbbá a szokásos újévi ajándékok és egyéb hasonló, az üzlet érdekében adott ajándékok kivételével; e) az első szervezés és az alapítás költségeinek fedezésére fordított leírást. A részvénytársaságok által a társaság fennállásának első öt évében, egyéb vállalatoknál pedig a fennállás első évében az első szervezés és az alapítás igazolt költségeinek (a felszerelés költsége nem tartozik ide) fedezésére fordított kiadások és leírások azonban levonandók; f) a földadó alá tartozó ingatlanok értéktörlesztésére fordított összegeket; g) a leltári vagyon karbantartásának és pótlásának nem minősíthető új beszerzéseket; h) a törzsvagyon gyarapítására és a vállalat nagyobbítására fordított összegeket; i) a törzsvagyon visszafizetésére vagy kölcsönök törlesztésére fordított összegeket, kivéve, ha a vállalat az engedélyokmányban megállapított határidő leteltével ingyen megy át az állam, törvényhatóság, község (város), illetőleg az engedélyokmányban megnevezett személy tulajdonába; j) a vállalat külföldi telepétől felvett előlegek (ellátmányok) törlesztésére és kamataira fordított összegeket és a külföldi telep üzleti költségeiből a belföldi telepre áthárított részt; k) az alapítók részére nyújtott előnyöket, valamint az alapítói igazolványok megváltására fordított összegeket; l) a részvények, üzletrészek vagy társasági betétek után felszámított kamatokat; m) az adómentes és a következőkben a—f pontok alatt megnevezett tartalékalapokon kívül bárminő más célra és bármely elnevezés alatt tartalékkolt összegeket; n) a vállalat tárcájában levő értékek (értékpapírok, devizák, valuták) értékéből a beszerzési áron vagy a tőzsdei árfolyamértéken alul esz-

közölt leírást; o) az anyagkészletnek és az árúleltárnak a beszerzési vagy ellátási áron alul történt értékelése folytán előállott különbözeteket; p) általában mindazt a jövedelmet, amely a vállalat üzleti könyveiben számszerűleg kifejezésre jut anélkül, hogy azt a vállalat jövedelem gyanánt nyilvánosan elszámolta volna.

Nem szabad az adóalaphoz hozzászámítani azokat az összegeket, amelyeket: a) a vállalat a nyugdíjalapba helyezett, vagy alkalmazottainak külön kezelt nyugdíj vagy segélyalapjához akár köteles, akár önkéntes hozzájárulás fejében adott, vagy munkásjóléti intézményeknek (alapoknak) juttatott vagy tartalékolott; b) a biztosítási vállalat a díjtartalékba helyezett, illetőleg az általános tartalékhoz csatolt, továbbá a bejelentett, de az üzletév végéig még ki nem egyenlített károk erejéig tartalékolott, vagy az életbiztosítási ügyletekből a biztosított felek részére nyereségrészesedés fejében kifizetett; c) a vállalat az épületek, gépek, gyári eszközök üzleti felszerelések és berendezések elhasználása által előállott értékcsökkenés leírására fordított, vagy hasonló célból tartalékba helyezett. Az értékcsökkenés címén leírt vagy tartalékolott összegek nagyságának megfelelő voltát az adókiivetésre illetékes hatóság felülvizsgálja és jogában áll azt — esetleg szakértők meghallgatásával — adókiivetési szempontból kiigazítani. A vállalatnak mindenkor joga van saját költségén ellenőrző szakértőt alkalmazni. Ezen eljárás során figyelemmel kell lenni a használati idő tartamára; d) a vállalat ingyenes háramlás esetében a háramlás alá eső vagyontartalékokból a háramlási idő tartama alatt leírt, vagy tartalékolott; e) a vállalat a szabadalmi jog értékéből a szabadalmi idő tartama alatt aránylagosan leírt, vagy tartalékolott; f) a vállalat a mérlegben behajthatatlan vagy kétes követelések címén veszteségként leírt vagy tartalékolott. Ezeknek a leírásoknak és tartalékolásoknak indokolt voltát a vállalat a pénzügyi hatóság kívánságára igazolni köteles, s amennyiben ezeket kielégítő módon igazolni nem tudná, a pénzügyi hatóságnak joga van azt az adókiivetés szempontjából megfelelően kiigazítani.

Az előzőekben felsorolt tartalékalapok csak abban az évben és abban a mértékben válnak adókötelessé, amely üzletévben és aminő mértékben azokat a vállalat rendeltetésüktől elvonja és adóköteles célokra használja fel. Ilyen célnak kell tekinteni különösen, ha a vállalat azokat a törzsvagyon felemelésére fordítja vagy ha a feloszláskor azokból a tagok között az általuk befizetett tőkén felül feleslegeket oszt szét.

A most említett leírásokon kívül minden egyéb leírás adóköteles, ha csak valamely leírás vagy tartalékolás adómentességét külön törvény meg nem állapítja. A pénzügyminiszternek azonban joga van fontos közhiteli érdekekből rendeleti úton megengedni, hogy a vállalatok az itt felsorolt eseteken kívül is adómentesen tartalékolhassanak meghatározott célokra azzal a feltétellel, hogy ezek a tartalékok mindenkor pontosan kimutattassanak.

A következő tételek nem számíthatók az adóalaphoz, illetőleg, ha azokat a vállalat a mérlegszerű egyenleg megállapításánál teherként számításba nem vette, a mérleg szerinti nyereségből levonandók, a veszteséghez pedig hozzászámítandók: a) az előző évekből áthozott nyereségek; b) bányavállalatoknál a föld tulajdonosának a szénjogok végleges átengedéseért fizetett vételárnak évenként 2%-a mindaddig, amíg a levonás összege a vételárat kimeríti; c) fogyasztási szövetkezeteknél az üzleti feleslegből a tagoknak vásárlásaik arányában kifizetett nyereségvisszatérítés; d) a megadóztatott tartalékokból felhasznált összegek; e) tantiémek, továbbá a tiszta nyereségből a vállalat alkalmazottainak kifizetett jutalék, illetőleg jutalom; f) a részvénytársaságok új részvényeinek kibocsátásánál a névértéken felül befolyt összegek; g) a vállalatnak külföldön lévő üzlettelepei értékesítésénél az előző évi mérlegben kitüntetett értéken felül befolyt összegek, amennyiben azok egészben vagy részben a társulat tagjai között fel nem osztottak. Ugyanezen elbírálás alá esnek a vállalat külföldi részvényeinek értékesítése folytán az előző évi mérlegben kitüntetett értéken felül befolyt összegek a hivatalos összeállításban részletesen meghatározott feltételek mellett.

3. A társulati adó kulcsa: a) a Magyarország területén székelő részvénytársaságoknál, szövetkezeteknél, részvényekre alakult betéti társaságoknál, korlátolt felelősségű társaságoknál és a bányatársulatoknál, a közúti és helyi érdekű vasútaknál, a takarékpénztáraknál, illetőleg az alapszabályaik szerint pénzbetétek átvételére jogosított intézeteknél (kivéve a következő b) pontban említett szövetkezeteket) 16%-kal kezdődik, ha az adóköteles évi nyereség a vállalat saját tőkéjének 10%-át nem haladja meg. Innen kezdve a kulcs az úgynevezett réteges fokozatossággal a vállalat saját tőkéjének 5—5%-ot kitevő részei után 2%-onként emelkedik egészen 30%-ig. 40%-os nyereségen felül az adókulcs állandósul, vagyis 30%; b) az adókulcs 10% az önszegélyző szövetkezeteknél, valamint azoknál a termelési, beszerzési, értékesítési és fogyasztási szövetkezeteknél, amelyek üzletrészeik után hat százaléknál nagyobb osztalékot alapszabályaik szerint nem fizetnek; c) az állam, törvényhatóságok és községek (városok) vállalatainál 5—15%; d) a tantiémadó kulcsa 16, 20 és 25%.

A saját tőke alatt a befizetett alaptőkét, a tőketartalékot és az adómentes tartalékok kivételével, azokat a mérlegben megállapított valódi tartalékalapokat kell érteni, melyek a vállalat kizárólagos tulajdonában vannak és vagy a már megadóztatott üzleti jövedelemből, vagy felpénzből származnak. A kárbiztosítási tartalék a saját tőkéhez számít, az életbiztosítási díjtartalék azonban nem.

közölt leírást; o) az anyagkészletnek és az árúleltárnak a beszerzési vagy ellátási áron alul történt értékelése folytán előállított különbözete; p) általában mindazt a jövedelmet, amely a vállalat üzleti könyveiben számszerűleg kifejezésre jut anélkül, hogy azt a vállalat jövedelem gyanánt nyilvánosan elszámolta volna.

Nem szabad az adóalaphoz hozzászámítani azokat az összegeket, amelyeket: a) a vállalat a nyugdíjalapba helyezett, vagy alkalmazottainak külön kezelt nyugdíj vagy segélyalapjához akár köteles, akár önkéntes hozzájárulás fejében adott, vagy munkásjóléti intézményeknek (alapoknak) juttatott vagy tartalékol; b) a biztosítási vállalat a díjtartalékba helyezett, illetőleg az általános tartalékhoz csatolt, továbbá a bejelentett, de az üzletév végéig még ki nem egyenlített károk erejéig tartalékol, vagy az életbiztosítási ügyletekből a biztosított felek részére nyereségrészesedés fejében kifizetett; c) a vállalat az épületek, gépek, gyári eszközök üzleti felszerelések és berendezések elhasználása által előállított értékcsökkenés leírására fordított, vagy hasonló célból tartalékalapba helyezett. Az értékcsökkenés címén leírt vagy tartalékol összegek nagyságának megfelelő voltát az adókiivetésre illetékes hatóság felülvizsgálja és jogában áll azt — esetleg szakértők meghallgatásával — adókivetési szempontból kiigazítani. A vállalatnak mindenkor joga van saját költségén ellenőrző szakértőt alkalmazni. Ezen eljárás során figyelemmel kell lenni a használati idő tartamára; d) a vállalat ingyenes háramlás esetében a háramlás alá eső vagyon értékéből a háramlási idő tartama alatt leírt, vagy tartalékol; e) a vállalat a szabadalmi jog értékéből a szabadalmi idő tartama alatt aránylagosan leírt, vagy tartalékol; f) a vállalat a mérlegben behajthatatlan vagy kétes követelések címén veszteségként leírt vagy tartalékol. Ezeknek a leírásoknak és tartalékolásoknak indokolt voltát a vállalat a pénzügyi hatóság kívánságára igazolni köteles, s amennyiben ezeket kielégítő módon igazolni nem tudná, a pénzügyi hatóságnak joga van azt az adókiivetés szempontjából megfelelően kiigazítani.

Az előzőekben felsorolt tartalékalapok csak abban az évben és abban a mértékben válnak adókötelessé, amely üzletévben és aminő mértékben azokat a vállalat rendeltetésüktől elvonja és adóköteles célokra használja fel. Ilyen célnak kell tekinteni különösen, ha a vállalat azokat a törzsvagyon felemelésére fordítja vagy ha a feloszláskor azokból a tagok között az általuk befizetett tőkén felül feleslegeket oszt szét.

A most említett leírásokon kívül minden egyéb leírás adóköteles, ha csak valamely leírás vagy tartalékolás adómentességét külön törvény meg nem állapítja. A pénzügyminiszternek azonban joga van fontos közhitelti érdekekből rendeleti úton megengedni, hogy a vállalatok az itt felsorolt eseteken kívül is adómentesen tartalékolhassanak meghatározott célokra azzal a feltétellel, hogy ezek a tartalékok mindenkor pontosan kimutattassanak.

A következő tételek nem számíthatók az adóalaphoz, illetőleg, ha azokat a vállalat a mérlegszerű egyenleg megállapításánál teherként számításba nem vette, a mérleg szerinti nyereségből levonandók, a veszteséghez pedig hozzászámítandók: a) az előző évekből áthozott nyereségek; b) bányavállalatoknál a föld tulajdonosának a szénjogok végleges átengedéseért fizetett vételárnak évenként 2%-a mindaddig, amíg a levonás összege a vételárat kimeríti; c) fogyasztási szövetkezeteknél az üzleti feleslegből a tagoknak vásárlásaik arányában kifizetett nyereségvisszatérítés; d) a megadóztatott tartalékokból felhasznált összegek; e) tantiémek, továbbá a tiszta nyereségből a vállalat alkalmazottainak kifizetett jutalék, illetőleg jutalom; f) a részvénytársaságok új részvényeinek kibocsátásánál a névértéken felül befolyt összegek; g) a vállalatnak külföldön lévő üzlettelepei értékesítésénél az előző évi mérlegben kitüntetett értéken felül befolyt összegek, amennyiben azok egészben vagy részben a társulat tagjai között fel nem osztottak. Ugyanezen elbírálás alá esnek a vállalat külföldi részvényeinek értékesítése folytán az előző évi mérlegben kitüntetett értéken felül befolyt összegek a hivatalos összeállításban részletesen meghatározott feltételek mellett.

3. A társulati adó kulcsa: a) a Magyarország területén székelő részvénytársaságoknál, szövetkezeteknél, részvényekre alakult betéti társaságoknál, korlátolt felelősségű társaságoknál és a bányatársulatoknál, a közúti és helyi érdekű vasútaknál, a takarékpénztáraknál, illetőleg az alapszabályaik szerint pénzbetétek átvételére jogosított intézeteknél (kivéve a következő b) pontban említett szövetkezeteket) 16%-kal kezdődik, ha az adóköteles évi nyereség a vállalat saját tőkéjének 10%-át nem haladja meg. Innen kezdve a kulcs az úgynevezett réteges fokozatossággal a vállalat saját tőkéjének 5—5%-ot kitevő részei után 2%-onként emelkedik egészen 30%-ig. 40%-os nyereségen felül az adókulcs állandósul, vagyis 30%; b) az adókulcs 10% az önszegélyező szövetkezeteknél, valamint azoknál a termelési, beszerzési, értékesítési és fogyasztási szövetkezeteknél, amelyek üzletrészeik után hat százaléknál nagyobb osztalékot alap szabályaik szerint nem fizetnek; c) az állam, törvényhatóságok és községek (városok) vállalatainál 5—15%; d) a tantiémadó kulcsa 16, 20 és 25%.

A saját tőke alatt a befizetett alaptőkét, a tőketartalékot és az adómentes tartalékok kivételével, azokat a mérlegben megállapított valódi tartalékalapokat kell érteni, melyek a vállalat kizárólagos tulajdonában vannak és vagy a már megadóztatott üzleti jövedelemből, vagy felpénzből származnak. A kárbiztosítási tartalék a saját tőkéhez számít, az életbiztosítási díjtartalék azonban nem.

IV. A társulati (tantiém) adóköteles nyereség (javadalmasítás) bevallása. A vállalat keletkezésének, működése megkezdésének, valamint a vállalat megszűnésének a bejelentése. Az adókimvetés helye és módja.

1. A vállalat az adóköteles nyereséget, valamint a tantiémadó alá eső javadalmasításokat évenként köteles bevallani. A bevalláshoz csatolni kell a mérleget és a nyereség-veszteségszámlát hiteles alakban, továbbá az üzleti jelentést, a mérlegszerű nyereség felosztására vonatkozó határozatot és általában mindazokat az adatokat, amelyek a társulati adó helyes kimvetéséhez szükségesek.

2. Az újonnan keletkezett vállalat köteles az üzletműködés megkezdését 15 nap alatt az adókimvetésre illetékes m. kir. adóhivatalnál bejelenteni. A vállalat azt a körülményt, hogy üzletműködését megszüntette, a megszűnéstől számított 15 nap alatt a m. kir. adóhivatalnál köteles bejelenteni. A kir. törvényszék köteles a kereskedelmi cégjegyzékben előforduló mindennemű változást az illetékes m. kir. adóhivatallal a bejegyzéssel egyidejűleg közölni.

3. A társulati adót a vállalat székhelye szerint illetékes pénzügyigazgatóságnak a székhelyén levő m. kir. adóhivatal évenként veti ki. A tantiémadót rendszerint a társulati adóval egyidejűleg kell kimvetni. Ha a vállalat székhelye külföldön van, a beföldi képviselőt szék helyét kell a vállalat itteni székhelyéül tekinteni.

Ha a vállalat telepe máshol van, mint a székhelye, a kimvetett társulati adó 20%-át a vállalat székhelyén, 80%-át pedig abban a községben (városban) kell előírni, amelyben a telep fekszik. Ha a vállalatnak több községben (városban) vannak telepei, akkor az adónak 80%-át a vállalat telepeinek nyersbevételei arányában kell azokban a községekben (városokban) előírni, amelyekben a vállalatnak telepei vannak.⁸²

⁸² Ha a vállalat adóbevallását az eziránt hozzáintézett

felhívás kézhezvételétől számított 15 nap alatt sem nyuj-

V. Évközi változások. Jogorvoslatok. Büntető rendelkezések. Vegyes rendelkezések.

1. A pénzügyminiszternek joga van új adókimvetést elrendelni, ha a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított két éven belül megállapítatik, hogy az adóköteles jövedelem egészben, vagy részben adózatlanul maradt és adócsalás miatt a büntető eljárás megindításának, vagy jövedéki kihágási eljárásnak nincs helye. A vállalatot az új adókimvetés elrendeléséről legkésőbb a helytelen kimvetésre vonatkozó fizetési meghagyás kézbesítésétől számított második év végéig végzésileg értesíteni kell. Az adótörlesztés kérdésében elsőfokon a m. kir. adóhivatal határoz.

2. A társulati adót és tantiémadót megállapító fizetési meghagyás, valamint az adótörlesztés kérdésében hozott határozat ellen a vállalat fellebbezéssel élhet a pénzügyigazgatósághoz. A kellő határidőn belül beadott fellebbezésnek annyiban halasztó hatálya van, hogy ilyen esetben csak a megelőző évre kimvetett adónak megfelelő összeget, vagy ha a bevallásban, illetőleg a fellebbezésben foglaltaknak változatlan elfogadása esetében kivethető összeg ennél nagyobb, ezt az összeget lehet behajtani. A pénzügyigazgatóságnak a társulati adó és tantiémadó jogossága és mérve kérdésében hozott másodfokú határozata ellen a m. kir. közigazgatási bírósághoz panasznak van helye. A panasznak halasztó hatálya nincs.

3. Ha a vállalat adóbevallását az előírt határidőben nem adja be, amennyiben mulasztása súlyosabb beszá-

totta be, vagy a m. kir. adóhivatal által kívánt adatokat a kitűzött határidőn belül nem szolgáltatotta be, vagy a kívánt felvilágosításokat nem adta meg, a m. kir. adóhivatal a vállalatot e kötelességének teljesítésére bírság ismételt alkalmazásával szorítja és siker-

telenség esetében a társulati adó kimvetéséhez szükséges adatokat a vállalat költségére fogantatosítandó könyvvizsgálat útján szerzi be. A kimvetett társulati adót és tantiémadót a vállalattal fizetési meghagyás útján kell közölni.

mitás alá nem esik, a kivetés során megállapított adónak 10%-át, ha pedig a bevallás adására hozzá intézett felhívásnak a kitűzött határidőn belül nem tesz eleget, vagy a m. kir. adóhivatal, illetőleg a pénzügyigazgatóság által kívánt adatokat és felvilágosításokat a kitűzött határidőben nem pótolja, vagy nem adja be, a megállapított társulati adó 25%-át fizeti bírság fejében.

Ha a vállalat adójának elsőfokú megállapításáig igazolja, hogy bevallását vétkesen mulasztásból nem adhatta be, avagy a hozzá intézett felhívásnak hibáján kívül nem felelhetett meg, a bírság kivetését mellőzni kell.

Adócsalást követ el a vállalat, ha a társulati adó megrövidítésére irányuló szándékkal: a) hamis bevallást ad; b) üzleti könyveibe hamis adatokat vezet be. Az adócsalás miatt kiszabható szabadságvesztés-büntetésén felül minden esetben mellékbüntetésként kiszabható pénzbüntetés a veszélyeztetett összegnek egyszerűsítésétől annak nyolcszorosáig terjedhet. Ezen a büntetésen kívül a bíróság elrendelheti az ítéletnek vagy rendelkező részének az elítélt költségén leendő közzétételét.

Jövedéki büntető eljárás alá eső kihágást követ el a vállalat, ha: a) beadványában — ideértve a jogorvoslatokat is — vagy a hatóság részéről hozzá intézett kérdésekre adott válaszában tudatosan valótlan nyilatkozatot tesz vagy az adó helyes megállapítására alkalmas ismért ténykörményt szándékosan elhallgat; b) színelőleges üzletét köt oly célből, hogy ezáltal az adóalapot csökkentse.

4. A társulati adó és a tantiémadó után a vonatkozó törvények és törvényes rendelkezések korlátai között útdadó, községi pótdadó, valamint kereskedelmi és iparkamarai illeték vethető ki.

50. §. A jövedelemadó.³³

I. A jövedelemadóról általában.

A magyar jövedelemadó általában megfelel mindazoknak az elméleti követelményeknek, amelyeket a pénzügytan idevonatkozólag megállapít. A magyar jövedelemadó a szó szoros értelmében vett személyi adó, amely különös tekintettel van az adókötelesek személyi viszonyaira is. Kifejezésre jut ez a többi között abban is, hogy a jövedelemadó alanyai (a közbirtokosságok és a volt urbéri közösségek, valamint az egyéb külön kezelt vagyontömegek kivételével) csakis a természetes személyek. Törvényhozásunk a jövedelemadó alanyai között igen helyesen különbséget tett aszerint, hogy azok magyar állampolgárok, vagy külföldi honosok-e, továbbá, hogy állandóan a belföldön, vagy pedig külföldön laknak-e. A közalkalmazottak keresetadóköteles illetményei mentesek a jövedelemadó alól.

A jövedelemadó kulcsa erősen progressív. Az adómentes létminimum évi 1000 P jövedelem, magánalkalmazottaknál pedig 3600 P jövedelem. Az adóköteles jövedelem megállapításánál az adóhatóságoknak a nyersbevételből kell kiindulniuk. A hivatalos összeállítás kifejezetten megállapítja az adóhatóságok által a nyersbevételből levonható és le nem vonható tételeket. A pénzügyminiszter a jövedelemadóalapok rögzítését is elrendelheti akár általánosan, akár pedig az adózók egyes csoportjára nézve. Az eljárási szabályok úgy a jövedelem, mint a vagyondóra nézve azonosak. Miért is, azokkal munkánknak következő, a vagyondóról szóló részében fogunk csak részletesen foglalkozni. A jövedelemadó után semmiféle pótlékot sem szabad kivetni. A belügy- és pénzügyminiszterek egyetértőleg megengedhetik, hogy a törvényhatósági és a megyei városok külön községi jövedelemadót vethessenek ki.

A jövedelemadóra vonatkozó jogforrás az 1927. évi 500. P. M. sz. hivatalos összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 1927. évi 50.000 sz. utasítás.

³³ A jövedelemadóra nézve
1. Csulak, Piliay, Frimmel:

Jövedelem és vagyondó. Budapest 1927.

II. A jövedelemadó alányai. Adókötelezettség terjedelme. Jövedelemadómentességek. Jövedelemadó alá nem eső jövedelmek. Jövedelemadó kivetéséhez való jog elévülése.

1. Jövedelemadót kötelesek fizetni: a) a magyar állampolgárok összes jövedelmeik után, ha a magyar állam területén laknak, vagy itt rendes lakásuk van; b) a külföldön lakó magyar állampolgárok a magyar állam területéről származó összes jövedelmeik után; c) a külföldi állampolgárok, ha a magyar állam területén laknak, vagy legalább egy évig egyfolytában itt tartózkodnak, összes jövedelmeik után; d) a c) pont alá nem tartozó minden külföldi állampolgár a magyar állam területéről folyó azon jövedelme után, amely szolgálati illetményekből vagy nyugellátásból, ingatlanokból és az ezekkel összekötött jogokból, iparból, kereskedelemből vagy bármely más haszonhajtó hasonló foglalkozásból származik; e) a közbirtokosságok és a volt urbéri közösségek — az 1913:X. törvénycikkben említett osztatlan közös legelők kivételével — osztatlan vagyoniuk jövedelme után, de csak akkor, ha a tulajdonosok részaránya nincs megállapítva és emellett a vagyoni gazdasági ügyeit külön szervezet kezeli; f) az e) pont alá nem tartozó egyéb, külön kezelt vagyontömegek (pl. a fel nem osztott hagyatékok, csődtömegek, zárgondnoki kezelés alatt álló vagyontömegek stb.)⁸⁴

⁸⁴ Mindazok, akik bár a többi egyenes adónemeknél egy adóalanyt alkotnak, de a fenti felsorolásban említve nincsenek, jelesül az állam, a törvényhatóságok és községek (városok); egyházak; egyházközségek; szerzetesrendek, apátságok; prépostságok; székes- és társaskáptalanok; alapok és alapítványok; gyámpénztárak; egyesületek; intézetek; részvénytársaságok, szövetkezetek, közkereseti és betéti társasá-

gok, nem cégjegyzett egyéb társas vagy alkalmi vállalatok, vagyontömegek stb. a jövedelemadónak nem alányai. Abban az esetben, ha az említett jogi személyek jövedelmei a tagok között felosztanak, részeik arányában a tagok adóznak; az ilyen jövedelem tehát a tagok egyéb jövedelméhez hozzászámítandó. Ha a részarány határozottan meg nem állapítható, a részesedés egyenlőnek veendő.

2. Az adókötelesnek jövedelméhez azt a jövedelmet is hozzá kell számítani, amely a vele közös háztartásban élő feleségét megilleti. Az adóköteles atya jövedelméhez azt a jövedelmet is hozzá kell számítani, amely az atyai fegyelem alatt álló kiskorú gyermekeket megilleti. Az adóköteles anya jövedelméhez kiskorú gyermeke jövedelmét szintén hozzá kell számítani. A közös háztartáshoz tartozó többi tagoknak (nagykorú lemenők, felmenők, oldalrokonok stb.) jövedelmét rendszerint a háztartás fejének jövedelméhez kell számítani. A közös háztartáshoz tartozó családtag jövedelme nem számítható a háztartás fejének jövedelméhez a következő esetekben: a) a feleség jövedelme nem számítható a férj jövedelméhez akkor, ha a házastársak közt a házassági életközösség tartósan megszűnt, de ebben az esetben is csak akkor, ha a nő vagyoniát már nem a férj kezeli; b) a feleségnek vagy a közös háztartáshoz tartozó többi tagoknak az a keresete, amely fejenként évi 600 pengőnél nem több, továbbá ugyanezeknek adómentes szolgálati illetményei; c) ha a háztartás feje bizonyítja, hogy a vele közös háztartásban élő családtag jövedelme nem kerül az ő rendelkezése alá.

3. Mentések a jövedelemadó alól a következő személyek: a) király és királyné; b) az idegen államoknak diplomáciai képviselői és exequatort nyert hivatásszerű konzulai, valamint a diplomáciai képviselőknél és konzulátusnál alkalmazottak, ha külföldi állampolgárok, végre a mindezeknek vagy családjainak szolgálatában álló külföldi állampolgárok; c) azok a személyek, akiknek a nemzetközi jogelvek vagy nemzetközi egyezmények alapján jövedelemadómentességre van igényük; d) azok, akiknek évi összes jövedelme az 1000 pengőt nem haladja meg. Ez a létminimum azoknál az adózóknál, akiknek a háztartásához egynél több gyermek tartozik, a második, harmadik, negyedik, ötödik és hatodik gyermek után gyermekenként 100 P-vel, azon felül pedig minden további gyermek után még 200 P-vel emelkedik. Gyermekek alatt az édes, mostoha, fogadott gyermekeket és az unokákat kell érteni; e) azok, akiknek adómentes és adóköteles jövedelmük van, de az adóköteles jövedelmük a 600 pengőt nem haladja meg; f) a külföldieknek az a jövedelme, amelyet a pénzügyminiszter a viszonyosság alapján a kereseti adó alól mentesített.

4. Nem esnek jövedelemadó alá a következő jövedelmek: a) az

uralkodóház tagjait megillető járadékok (apanage-ok); a kormányzóknak illetményei; továbbá az országgyűlés tagjait e minőségükben megillető járandóságok; b) az adóköteles által kikötés nélkül önként adott (külön magánjogi címen nem alapuló) támogatások a lemenőknel, felmenőknel és oldalrokonoknál; c) a rokkantak ellátási díjai, továbbá a Mária Terézia-lovagrenddel, valamint a vitézségi érmeikkel összekötött járandóságok és a sebesülési pótdíjak; d) a gazdasági munkássegélypénztár által nyújtott segélyek; a társadalombiztosító pénztárak és a bányatársulások által nyújtott betegségi segélyek és balesetbiztosítási járadékok; a kincstári erdészeti munkás-társulások, valamint a betegsegélyező és temetkezési egyesületek vagy más emberbaráti intézetek által tagjaiknak vagy másoknak orvosi kezelésre, betegség esetében élelmezésre és temetkezésre nyújtott segélyek; e) a honvédség és a csendőrség tényleges szolgálatában álló vagy várakozási illetménnyel szabadságolt tisztjeinek, rangosztályba nem sorozott havidíjasainak, altisztjeinek és legénységének, a rendőrség, a pénzügyőrség, a vámőrség és a folyamőrség altisztjeinek és legénységének, végül az államfogházak, fegyházak, börtönök és fogházak őrszemélyzetének szolgálati járandóságai; f) az ösztöndíjak; g) a nyilvános iskolák tanulóinak magántanításból vagy eféle magánfoglalkozásból eredő keresete; h) a könyöradományok és perselypénzek; i) az alkalmazottak kereseti adója alá eső szolgálati illetmények és ellátások, a közszolgálatban állóknál — ideértve az országos társadalombiztosító alkalmazottait is — teljes összegükben, az egyházi javadalmasoknál és a magánszolgálatban alkalmazottaknál — ideértve a munkásokat is — ha azok az évi 3600 pengőt nem haladják meg. Ez a létminimum a második-hatodik gyermek után gyermekenként 100 P-vel, azonfelül pedig minden további gyermek után még 200 P-vel emelkedik.

5. A jövedelemadó kivetéséhez való jog elévül, ha az adót az adóbevallás beadásának, illetőleg eltitkolás esetében az eltitkolt jövedelem felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki.

III. Az adóköteles jövedelem meghatározása.

1. A jövedelemadó alapja az adóévet megelőző naptári évben elért adóköteles tiszta jövedelem. Az adóév folyamán adókötelessé váló személyek rendszerint csak a következő évben kerülnek adó alá.

2. Az ajándékozásból vagy örökségből, továbbá az életbiztosítási tőkéből származó rendkívüli bevétel nem tekinthető adóköteles jövedelemnek. E szempont alá esnek a sorsjegy- és sorsjátéknyeremények is. Az említett szabály alá esik az ingatlanoknak és egyéb

vagyontárgyaknak adásvételéből származó nyereség is, kivéve ha az ilyen foglalkozásból származó kereset kereseti adó alá esik, vagy ha a vagyontárgyaknak adásvétele nyereszkesedés céljából történik.

3. Az adóköteles jövedelem megállapításánál az adókötelesnek bármely forrásból eredő és akár tényleg befolyt, akár öt megillető pénzbeli vagy értékkel bíró bevételéből, a nyers bevételből kell kiindulni. Az adóköteles nyers bevételéhez a saját házában, vagy illetménykép, avagy ingyen birt lakásának hasznóértékét, továbbá akár a sajátjából felhasználta, akár illetménykép vagy ingyen kapott gazdasági, üzleti és más cikkeknek pénzértékét is hozzá kell számítani. A jövedelmet jövedelemforrásonként kell megállapítani. Az egyes jövedelemforrásokból eredő jövedelem alatt az egyes jövedelemforrások nyers bevételéből a termelési és kezelési költségek levonása után mutatkozó jövedelmet kell érteni. A termelési és kezelési költségeken kívül levonható terheket az egyes jövedelemforrásokból származó jövedelmek együttes összegéből kell levonni. Az egyes jövedelemforrásokból eredő jövedelmek együttes összegéből a teher tételek levonása után fenmaradó összeg a tiszta jövedelem. A tiszta jövedelemből az adómentes jövedelmek levonása után fenmaradó összeg alkotja az adóköteles tiszta jövedelmet.

4. Az egyes jövedelemforrásokból eredő jövedelem kiszámításánál az egyes jövedelemforrások nyers bevételéből termelési és kezelési költségek címén a következő tételek vonandók le: a) a nyers bevétel megszerzésére (kitermelésére), biztosítására és fentartására fordított összes kiadások, ideértve a felszerelési tárgyak karbantartására, pótlására és kezelésére fordított kiadásokat, valamint a hasznabereket és a kárbiztosítási díjakat is; b) épületeknél a tartozási és karbantartási költségek, nemkülönben az épületek használatával járó vízvezetéki, kéményseprési, világítási, éjjeli őri, járdatisztítási és egyéb mellékköltségek, amennyiben az adókötelest terhelik; c) az épületek, gépek, valamint az egyéb holt leltári tárgyak elhasználása fejében eszközölt rendes évi leírások, amennyiben ezek az üzleti kiadások között — karbantartás vagy pótlás címén — már elszámolva nincsenek; d) az adóévet közvetlenül megelőző üzleti évben szenvedett üzleti (üzemi) veszteségek, abban az esetben, ha az adózó jövedelmét hiteles mérleggel és nyereség-veszteségszámlával bizonyítja.

5. A tiszta jövedelem kiszámításánál az összes jövedelemforrások jövedelmének együttes összegéből levonandók az adózót terhelő és általa az adóévet megelőző évben tényleg befizetett következő közszolgáltatások: a) az összes állami, törvényhatósági és községi (városi) egyenesadók és az egyházi adók; b) az üzemet (üzletet) terhelő állami és községi (városi) közvetett adók, forgalmi adók, illetékek és vámok; c) az illetékegyenérték; d) a kamarai (közjegyzői, ügyvédi, kereskedelmi és ipari, mezőgazdasági, erdőgazdasági, mérnöki stb. kamarai) illetékek; e) a visszabályozási járulékok; f)

azok a járulékok, amelyeket, a fennálló törvények értelmében, a gazdasági, ipari és egyéb alkalmazottak (cselédek) után kell fizetni.

Az összes jövedelemforrások jövedelmének együttes összegéből kell levonni az igazolt és az adóköteles által fizetett adóssági kamatokat és egyéb magánjogi címen alapuló terheket is. A részvénytársulatoktól, szövetkezetektől s hitelt nyújtó intézetektől felvett és bizonyos évek alatt törlesztendő kölcsönök évi kamatának — a törlesztési idő egész tartamára — változatlanul az az összeg veendő, amely a kötvényben megállapított kamatláb szerint a kölcsönvett tőke felies összege után egy évre esik. Az egyes jövedelemforrásoknál esetleg mutatkozó veszteségeket az összes jövedelemforrások jövedelmének együttes összegéből kell levonni. Mindezeknek az említett levonásoknak csakis abban az esetben van helyük, ha az adóköteles jövedelméről számszerű bevallást ad és a teher tételek tényleges lefizetését kellően igazolja.

6. Sem a nyers bevételből, sem az egyes jövedelmek együttes összegéből nem vonhatók le: a) az előzőekben levonható tételekként meg nem jelölt közszolgáltatások; b) az adóköteles által nyújtott ajándékok, adományok, segélyek és más eféle jövedelmek; c) azok az összegek, amelyek a törzsvagyon gyarapítására, az üzem (üzlet) nagyobbítására, tőkeemelésre vagy tőkeapaszásra, adósságok törlesztésére fordíthatnak; d) rokon támogatások, továbbá a háztartás keretében együtt adózók munkájának bérértéke vagy ellenértéke; e) az adóköteles által a saját üzemébe fektetett tőkéknek vagy a közös háztartáshoz tartozó családtagoktól általa kölcsönvett tőkéknek kamata; f) azok a költségek, amelyeket az adóköteles a háztartására, hozzátartozóinak, valamint a háztartásban alkalmazott szolgálta és egyéb személyzetnek tartására és ellátására készpénzben, vagy saját gazdaságából vagy üzletéből vett termékek és cikkek fogyasztásában fordít lakásra, ételmezésre, ruházatra, ki- szolgálásra, gondozásra, neveltetésre, illetőleg általában a személyes szükségletek kielégítésére felhasznál.

7. Az adóköteles jövedelem megállapításánál a következő főbb jövedelemforrások eredményeit kell figyelembe venni: a) a mező- és erdőgazdasági üzem jövedelmét; b) az épületek (telkek és belső- ségek) jövedelmét vagy hasznértékét; c) az ipar, kereskedelem, bányászat és egyéb, az általános kereseti adó alá eső haszonhajtó foglalkozás jövedelmét; d) a tőkevagyonból eredő jövedelmét; e) a szolgálati viszonyból származó illetményeket és ellátásokat; f) minden egyéb olyan jövedelmet, amely a felsorolt jövedelmek közé nem sorozható.

IV. A jövedelemadó kulcsa.

A jövedelemadó tételei, osztályos tarifában, progressíve vannak megállapítva. A jövedelemadónak kétféle tétele van, egy enyhébb és egy súlyosabb.

Az adó tétele 600—700 P jövedelemig 7 P, illetőleg 7.70 P; 5000—5200 P jövedelemig 132, illetőleg 144 P; 10.000—10.200 P jövedelemig 370, illetőleg 407 P; 20.000—20.500 P jövedelemig 1140 illetőleg 1245 P; 360.000—380.000 P jövedelemnél az adó 25.50%, illetőleg 28.05%; 1,200.000 P-t meghaladó jövedelmeknél az adókulcs állandósul 40, illetőleg 44%-kal.

A jövedelemadó kétféle tételének az alkalmazására vonatkozólag a következők irányadók: a) az enyhébb tétel szerint kell kivetni a jövedelemadót arra az adózóra, akinek a háztartásához az adózón kívül még két családtag tartozik, valamint arra az adózóra, akinek a háztartásához kettőnél több családtag tartozik, de az adóalapul szolgáló jövedelem 6000 pengőnél több; b) a súlyosabb tétel szerint kell kivetni a jövedelemadót az egyedülálló adózóra, továbbá arra az adózóra, akinek háztartásához az adózón kívül legfeljebb egy családtag tartozik; c) a gyámság alatt álló külön adózó személyek, valamint a lelkészek és a nem természetes személyek terhére az enyhébb tétel szerint kell a jövedelemadót kivetni; d) ha az adóalap 6000 pengőt nem halad meg és az adózó háztartásához az adózón kívül kettőnél több családtag tartozik, az enyhébb adótételeket a következő eltéréssel kell alkalmazni: az adóalapnak megfelelő adótételnél egy fokozattal kisebb adótételt kell alkalmazni akkor, ha az adózó háztartásához az adózón kívül három, négy vagy öt családtag tartozik; az adóalapnak megfelelő adótételnél két fokozattal kisebb adótételt kell alkalmazni akkor, ha az adózó háztartásához az adózón kívül hat, vagy hét családtag tartozik; az adóalapnak megfelelő adótételnél három fokozattal kisebb adótételt kell alkalmazni akkor, ha az adózó háztartásához az adózón kívül nyolc vagy ennél is több családtag tartozik.

51. §. A vagyoadó.³⁵

I. A vagyoadóról általában.

A vagyoadó szintén tisztán személyi természetű adó. A vagyoadó rendeltetése a fundált vagyonnak a személyes jövedelemnél fokozottabb megterhelését lehetővé tenni. A vagyoadó az ingatlan vagyont, az ipari, kereskedelmi, vagy bármely más hasznothajtó

³⁵ A vagyoadóra nézve I. Csulák, Pillay, Frimmel: Jöve-

délem- és vagyoadó. Budapest, 1927.

foglalkozásnak az üzemi tőkéjét, a tőkevagyonot és végül minden más ingó vagyont terheli, tekintet nélkül arra, hogy azok hozadéki adóval már meg lettek-e róva. Legfontosabb különbség a hozadéki adók és a vagyonszármazéki adó között az, hogy a vagyonszármazéki adó tárgya nem a vagyonszármazéka, hanem a vagyonszármazékos állagának a forgalmi értéke. A részvénytársaságok, szövetkezetek, közkereseti- és betéti társaságok vagyonszármazékos adót nem fizetnek. Létminimum az 5000 P értékű adóköteles tiszta vagyonszármazékos. Adóköteles az adóévet megelőző naptári év utolsó napján meglévő vagyonszármazékos átlagos forgalmi értéke. A pénzügyminiszter a vagyonszármazékos alapok rögzítését is elrendelheti, akár általánosan, akár pedig az adózók egyes csoportjaira nézve. A vagyonszármazékos tételei 6—200.000 P-ig progressive vannak megállapítva. 20 millió P-t meghaladó vagyonszármazékos után az adó tétele 1%. A vagyonszármazékosra vonatkozó jogforrások azonosak a jövedelemadóra vonatkozó jogforrásokkal. A vagyonszármazékos után semmiféle pótlékot sem szabad kivetni.

II. A vagyonszármazékos alanyai. Vagyonszármazékosmentességek. Adókötelezettség terjedelme. A vagyonszármazékos kivételéhez való jog elévülése.

1. Vagyonszármazékos kötelesek fizetni: a) a magyar állampolgárok, ha a magyar állam területén laknak, vagy itt rendes lakásuk van, a magyar állam területén levő összes adóköteles vagyonszármazékos, valamint a külföldön elhelyezett adóköteles tőkevagyonuk után; b) a külföldön lakó magyar állampolgárok a magyar állam területén levő összes adóköteles vagyonszármazékos után; c) a külföldi állampolgárok, ha a magyar állam területén laknak, vagy legalább egy évig egyfolytában itt tartózkodnak, a magyar állam területén levő összes adóköteles vagyonszármazékos, valamint a külföldön elhelyezett adóköteles tőkevagyonuk után; d) a c) pont alá nem tartozó minden külföldi állampolgár a magyar állam területén levő összes adóköteles vagyonszármazékos után, a tőkevagyon kivételével; e) a közbirtokosságok és a volt urbéri közösségek, — az 1913:X. törvénycikkben említett osztatlan közös lege-

lők kivételével — osztatlan adóköteles vagyonszármazékos után, ha e vagyonszármazékos gazdasági ügyeit külön szervezet kezeli; f) az e) pont alá nem tartozó egyéb, külön kezelt olyan vagyonszármazékosok, amelyek jövedelemadót kötelesek fizetni, minden adóköteles vagyonszármazékos után.³⁶

2. Mentések a vagyonszármazékos alól a következő személyek: a) a király és királyné; b) az idegen államoknak diplomáciai képviselői és exequatort nyert hivatásszerű konzulai, valamint a diplomáciai képviseletnél és konzulátusnál alkalmazottak, ha külföldi állampolgárok, végre mindezeknek vagy családjainak szolgálatában álló külföldi állampolgárok; c) azok a személyek, akiknek a nemzetközi egyezmények alapján vagyonszármazékosmentességre van igényük; d) azok a személyek, akik vagyonszármazékosok (vagyonszármazékosok) adóköteles vagyonszármazékosban részesedés összértékének erejéig; e) azok a személyek, akiknek nincsen 5000 pengőt, illetőleg ha a jövedelemadónak nem alanyai, 25.000 pengőt meghaladó értékű adóköteles tiszta vagyonszármazékos.

3. Adóköteles vagyonszármazékosnak tekintendők: a) az ingatlanok, összes alkotórészeikkel és tartozékaikkal és a velük összekötött jogokkal együtt, ha ezeknek pénzben megbecsülhető értékük van; továbbá a mezőgazdasági és erdei termelésnek ingó vagy ingatlan (élő vagy holt leltári) vagyonszármazékosban fekvő üzemi tőkéje; b) az ipari, kereskedelmi vagy bármilyen más haszonhajtó foglalkozásnak ingó vagy ingatlan (élő vagy holt leltári) vagyonszármazékosban fekvő üzleti (üzemi tőkéje); c) a tőkevagyon; d) minden más ingó vagyonszármazékos, kivéve: a bútort, ruházatot, fehérneműt, műtárgyakat, könyveket és házi eszközöket.

Az adóköteles tőkevagyon alatt értendők: a) mindennemű, akár a belföldön, akár a külföldön fennálló és kamatozó vagy nem kamatozó tőkekövetelések, tekintet nélkül arra, hogy azokról okirat állított-e ki vagy sem; b) a belföldön vagy külföldön elhelyezett takarékbetétek, ideértve a postatakarékpénztári betéteket is; c) az állam, törvényhatóságok, társulatok, valamint a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok által kibocsátott és a fennálló törvé-

³⁶ Haszonélvezet esetében a haszonélvező, örökbérlet, illetőleg örökhaszonbérlet esetében pedig az örökbérlet, illetőleg örökhaszonbérlet köteles a vagyonszármazékosot fizetni. A ház-

tartás fejének vagyonszármazékosához kell hozzászámítani mindazoknak a vagyonszármazékosát, akiknek jövedelmét a háztartás fejének jövedelméhez kell hozzászámítani.

nyek szerint akár adóköteles, akár adómentes kölcsönkötvények (elsőségi kötvények) és záloglevelek tőkeértéke; d) bárminő bel- földi vagy külföldi részvények (üzletrészek) és más értékpapírnak tőkeértéke; e) a magyar állam területén fekvő következő vagyon (vagyonjog), u. m.: a kir. kisebb haszonvételi jogok és egyéb a föld- és házadó alá nem tartozó szolgáltatások tőkeértéke; a bányamiveléshez szükséges beleegyezésért fizetett ellenszolgáltatások (termelési jutalékok), valamint általában a szolgalmi jogokért járó haszonvételek tőkeértéke; az örökbér tőkeértéke; a zsellérbirtokok (1896:XXV. t.c.) és az ezekhez hasonló természetű birtokok haszonvételeért fizetett évi szolgalmányok tőkeértéke, illetőleg megváltás (örökváltás) esetében a váltáságtőke; a földbirtokpolitikai célokra (1920:XXXVI. t.c. megváltott földterületek tőkeértéke (megváltási ára), végül a személy- vagy reáljogú gyógyszerárak tőkeértéke; f) a belföldi vagy külföldi pénznemekben, bankjegyekben, arany- vagy ezüstrudakban, pénztári utalványokban fekvő, belföldön, vagy külföldön elhelyezett készpénz, ide nem értve az adókötelesnek a folyó bevételéhez tartozó pénzkészletét, amely jövedelmének lévén alkatrésze, a vagyonadó szempontjából vagyónak nem tekinthető.

Ha az adóköteles bizonyítja, hogy a külföldön lévő tőkevagyon után vagyonadót vagy ennek megfelelő adót a külföldön már fizet, ez a vagyon viszonyosság esetében adózatlanul marad.

4. A vagyonadó kivetéséhez való jog elévül, ha az adót az adóbevallás beadásának, illetőleg eltitkolás esetében az eltitkolt vagyon felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig nem vetették ki.

III. Az adóköteles vagyonnak és a vagyon értékének a meghatározása.

1. Az adó alá eső vagyont az adóévet megelőző naptári év utolsó napján meglévő állaga szerint kell bevallani, illetőleg összeírni. Az a körülmény, hogy az adóköteles vagyonnak csak értéke van, de jövedelme nincs, a bevallási kötelezettséget egyáltalán, az adófizetési kötelezettséget pedig rendszerint nem érinti. Az adóév folyamán szerzett vagyon csak a következő évben kerül adó alá.

Az adóköteles vagyon megbecslésénél annak átlagos forgalmi értéke irányadó. Átlagos forgalmi érték alatt azt a közönséges forgalmi értéket kell érteni, ame-

lyet valamely vagyontárgy — a kivételes személyes érdekre vagy érzelmekre való tekintet nélkül — minden birtokosra nézve, aki az illető vagyontárgyat rendelkezésszerűen használja, egyformán megér.

2. Az olyan mező- és erdőgazdasági, bányászati és iparüzemeknél, vagy kereskedelmi üzleteknél, amelyeknél szabályszerű üzleti könyvek vezetettek és rendes évi mérlegek készülnek, az adóköteles vagyon számbavételénél és megbecslésénél alapul veendő a megelőző gazdasági vagy számadási év végén fennállott vagyonállapot, feltéve, hogy a mérleg adatai elfogadhatók.

Allandóan mezőgazdasági használatra rendelt ingatlanok értékének (ideértve a szőlőket, komlókerteket, gyümölcsösöket, virágos- és zöldségkerteket és eféléket is) az az érték tekintendő, amit az illető ingatlan annak megér, aki azon — az ingatlanok ama terjedelmében, amellyel az az érték meghatározás idejében bír — az illető vidéken fekvő hasonló birtokokon szokásos módon gazdálkodik.

Az átlagos forgalmi érték megállapításánál irányadó szabályokat az önkezelésben levő ingatlanokra a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg. A bérbeadott ingatlanok értékűl általában a bérösszeg 20-szorosát kell venni.

Allandó jövedelem nyújtására alkalmas erdők értékének a közönséges gazdálkodás mellett elérhető állandó és átlagos tiszta hozadék huszszorososa tekintendő. Allandó jövedelem nyújtására nem alkalmas erdők s letarolt, de újból erdősítésre szánt területek értékének megállapítási módját a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg.

A városi ingatlanok értékének megbecslésénél az eladás esetében elérhető vételár veendő alapul. Emellett a) ha beépített ingatlanról van szó, a nyers házbérlőjévedelem, b) ha pedig be nem épített ingatlanról van szó, az ingatlan fekvése és beépítésének korábban vagy később bekövetkező lehetősége is megfelelően figyelembe veendő. Hasonló eljárás követendő a községi belsőségek értékének megbecslésénél is. Ha a városi ingatlanok, illetőleg a községi belsőségek értékének megbecslése a nyers házbérlőjévedelem alapján történik, a pénzügyminiszter évről-évre rendelettel állapítja meg, hogy a nyers házbérlőjévedelem hányszorososa veendő az ingatlan értékének.

A mező- és erdőgazdasági, bányászati és iparüzemknél, vagy kereskedelmi üzleteknél külön becsülendők meg egyrészt az ingatlanok és azok alkotórészei és tartozékai, másrészt az illető üzemekbe fektetett egyéb üzemi tőkék forgalmi értéke.

A belföldi arany- vagy ezüstpénz, továbbá a rudakban fekvő arany és ezüst, valamint az idegen pénznemek forgalmi értékük szerint számítandók. Az államadóssági kötvényeknek és egyéb értékpapíroknak az adóztatásnál alapul veendő forgalmi értékét — tekintet nélkül arra, hogy az illető értékpapírok belföldiek vagy külföl-

diek, továbbá, hogy a belföldi tőzsdén árfolyammal bírnak-e vagy sem — a pénzügyminiszter évenként kibocsátandó rendelet útján állapítja meg kötelező erővel. Minden más tőkekövetelést névérték szerint kell számítani, hacsak nincsenek olyan rendkívüli körülmények, amelyek a névértéktől eltérő számítást teszik megokolttá. Drágaságok, ékszerek és egyéb értékes ingóságok amennyiben azokat jelenlegi műbecsük alapján, vétel útján szerezték, vételáruknak megfelelően, egyébként forgalmi értéküknek megfelelően értékelendők.

3. Az adóköteles vagyonrészek összértékéből az adóköteles fennálló tőketartozásai levonandók. Az eké-ként mutatózó tiszta vagyonérték az adóalap.

IV. A vagyonadó kulcsa.

A vagyonadó tételei osztályos tarifában, progressz-szive vannak megállapítva.

Az adó tétele 5000—6000 P vagyonérték után 6 P, 95.000—100.000 P vagyonértéknél 100 P, 400.000—415.000 P vagyonértéknél 504 P; 20.000.000 P vagyonértéknél az adótétel 200.000 P (1%). Ez az adótétel inentől kezdve állandósul oly módon, hogy a fokozatok 100.000 pengőnkint emelkednek és minden megkezdett fokozat teljes 100.000 pengőnek veendő. A magasabb fokozatok alkalmazásánál a magasabb fokozat alkalmazásából eredő adótöbblet nem lehet nagyobb, mint a fokozatot meghaladó vagyonérték 1%-a.

Amennyiben az adókötelesnek, tőle független körülmények folytán vagyoni viszonyaihoz képest aránytalanul nagy a jövedelmet nem hozó, vagy a normálisnál kisebb jövedelmet hozó vagyona, a vagyonadó kivetésénél a jövedelmet nem hozó vagyon részben vagy egészben figyelmen kívül hagyandó, illetőleg a normálisnál kisebb jövedelmet hozó vagyonra való tekintettel az adó megfelelően alacsonyabb tétellel állapítható meg.

V. A jövedelem- és vagyonadó bevallása. A megadóztatás helye. A jövedelem- és vagyonadó rögzítése. Az adókötelesek összeírása. Az adókivételése.

1. Mindenki, akinek az adóévet megelőző naptári évben 1000 pengőt meghaladó jövedelme volt, illetőleg, akinek az adóévet megelőző naptári év utolsó napján 5000, illetőleg 25.000 pengőt meghaladó értékű vagyona

volt, köteles február havában bevallást adni, hacsak a bevallási kötelezettség alól nincs felmentve.

A bevallásban az adóköteles — a pénzügyminiszter által kiadandó rendeletben megállapítandó részletezés-sel — a saját, valamint a vele együtt adózók összes, bármely forrásból származó adóköteles és adómentes jövedelmét számszerint, adóköteles vagyonát és annak értékét pedig részletesen köteles bevallani.

2. A jövedelem- és vagyonadóra vonatkozó bevallásokat a megadóztatás helye szerint illetékes községi előljárásnál (városi adóhivatalnál) kell benyújtani.

A megadóztatás helyének megállapításánál általános szabály az, hogy a jövedelem- és vagyonadót rendszerint abban a községben kell előírni, ahol az adóköteles állandóan lakik vagy tartózkodik.⁸⁷

3. A pénzügyminiszter akár általánosan, akár csak az adózók egyes csoportjára nézve elrendelheti, hogy a jogerősen megállapított jövedelemadó és vagyonadó-alapok, új kivétel mellőzésével, a következő adóévre változatlanul fentartassanak. Ezek az adózók az adóbevallás beadásának kötelezettsége alól is felmentetnek. Ez a felhatalmazás azonban nem alkalmazható azokra az adózókra nézve, akiknek jövedelemalapja 10.000 P-t, vagyonadóalapja pedig a 200.000 pengőt túlhaladja. Ezek az adózók évenként kötelesek szabályszerű bevallást adni. Az az adózó, akinek adóalapja a pénzügy-

⁸⁷ Több lakóhely esetében az adókivétel helyének megválasztása elsősorban az adókötelest illeti meg, aki ebbeli elhatározását legkésőbb február hó végéig az illető községek előljárásgainak (városok adóhivatalainak) bejelenteni köteles. Azok a külföldön lakó magyar állampolgárok, akiknek az ország területén sem lakóhelyük, sem tartózkodási helyük nincs, itteni utolsó la-

kóhelyükön vonandók adó alá. Az országban nem lakó külföldiek ott adóznak, ahol az adó alá eső jövedelem forrásául szolgáló ingatlan, ipari vagy kereskedelmi vállalat vagy telep fekszik, illetőleg a vagyonjog létezik. Az adóköteles jogi személyek igazgatóságuk, illetőleg törvényes képviselőjük székhelyén adóznak. Vitás esetekben az adókivétel helyét a pénzügyminiszter állapítja meg.

miniszter rendelete értelmében változatlanul a következő évre fentartandó lenne, szabályszerű adóbevallás csatolása mellett, január hó végéig, adóalapjának újabb megállapítását kérheti, ha az előző évi adóalapot jövedelmi, illetőleg vagyoni viszonyaihoz képest soknak tartja.

4. A pénzügyigazgatóság évenként egyszer a) minden ház tényleges birtokosát, vagy ennek képviselőjét arra kötelezheti, hogy a házban lakók nevét és foglalkozását, ezek évi lakbérét, továbbá minden albérletbe adó lakónál az albérlők nevét és foglalkozását és az ezek által fizetett bérösszegeket kimutassa, b) mindenkint, aki bárminő szolgálati illetmény vagy nyugellátás kifizetésére van kötelezve, arra kötelezhet, hogy azokat az illetményre vagy nyugellátásra jogosítottakat, akiknek az adóévet megelőző évben 3600 pengőnél nagyobb összegű illetményt fizetett ki, a név, foglalkozás, lakás, valamint az adóévet megelőző évben kifizetett illetmények összegének megjelölésével egyénenként kimutassa.

Az adókötelesek összeírását a községi előljáráóság (városi adóhivatal) köteles ellátni. A pénzügyminiszternek joga van a törvényhatósági joggal felruházott városokban az összeírás elvégzésére külön összeíró bizottságokat alakítani. A pénzügyigazgatóságnak joga van az adókötelesek összeírását akár általánosságban, akár egyes helyeken pénzügyi közegekkel vagy azok közreműködésével elvégeztetni.

5. A jövedelem- és vagyonadó az adókötelesek bevallásai, az összeíró közegek összeírási adatai, valamint a rendelkezésére álló egyéb adatok felhasználásával és azok alapján a m. kir. adóhivatal évenként veti ki.

Ha az adóbevallásra kötelezett adózó nem ad bevallást, a m. kir. adóhivatal köteles az illetőt bevallásának rövid, záros határidő alatt leendő beadására felhívni.

A m. kir. adóhivatal a beérkezett bevallások és egyéb módon beszerzett adatok alapján minden egyes adózóra nézve kiszámítja az adó alapját, az adó össze-

gét és esetleges bírságot; ezt fizetési meghagyás útján megokolás kíséretében az adókötelessel közli. Azoknak az adózóknak azonban, akiknek adóalapja a következő évre változatlanul átvitetett, fizetési meghagyás nem állítandó ki.³⁸

VI. Évközi változások. Jogorvoslatok. Büntetőhatározatok. Vegyes rendelkezések.

1. Jövedelemadóval rendszerint csak azokat a természetes és jogi személyeket lehet megróni, akiknek, vagy amelyeknek az adóévet megelőző évben adókötelettséget megállapító jövedelmük volt. Vagyonadóval rendszerint csak azokat a természetes és jogi személyeket lehet megróni, akiknek vagy amelyeknek az adóévet megelőző év utolsó napján, adókötelettséget megállapító értékű vagyonuk volt.

Az adókötelettség megszűnik: a) ha az adózó természetes személy meghal, az elhalálozás napjával; b) ha az adózó természetes személy külföldre költözik és ezáltal Magyarországon az adókötelettsége megszűnik, a külföldre költözés napjával; c) a jogi személyeknél és vagyonösszeségeknél azon a napon, amelyiken a jogi személy vagy vagyonösszeség megszűnik (feloszthatik).

³⁸ A m. kir. adóhivatal a megállapított adók alapját, az adók és az esetleges bírságok összegét lajstromba foglalja, és mielőtt valamely község (város) lajstroma elkészült, a lajstromot a vonatkozó fizetési meghagyásokkal együtt az adóknak a községi adókönyvben leendő előírása, a fizetési meghagyásoknak legkésőbb 15 napon belül leendő kézbesítése és a lajstromnak 15 napon át leendő közszemlére való kitétele végett a községi előljárá-

ságnak (városi adóhivatalnak) azonnal kiadja. A lajstromnak közszemlére való kitételéről a község (város) lakóit a községben (városban) szokásos módon előzetesen azzal a figyelmeztetéssel kell értesíteni, hogy a lajstromot mindenki megtekintheti és a mások adójára vonatkozó írásbeli észrevételeit a lajstrom közszemlére tételének utolsó napját követő 15 napon belül a m. kir. adóhivatalnál benyújthatja.

Ha a jövedelem, illetőleg a vagyon az adóévben az adóalanytól függetlenül bekövetkezett rendkívüli körülmények folytán tartósan oly módon csökkent, hogy a hátralékos tartozását még méltányos részletekben sem képes megfizetni, az apadást előidéző esetnek bekövetkeztakor még nem esedékes adónak aránylagos része egészben vagy részben elengedhető. Ha pedig az adózó halála, vagy más, az adózótól függetlenül bekövetkezett rendkívüli körülmény folytán, a jövedelemforrás és vagyontárgy időközben megszűnt, vagy ha a tartozás behajtása a hátralékos megélhetését létalapjában támadná meg, kivételesen a hátralék is, részben vagy egészben elengedhető. Az elengedésre irányuló folyamodványok az adóév végéig az illetékes m. kir. adóhivatalnál nyújtandók be. A kérvény felett elsőfokon a pénzügyigazgatóság határoz. A törvényhozás az 1929: XXIII. t. cikkel felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy az említett határidőt indokolt esetekben meghosszabbíthassa és az igazolási határidő lejárta után, elkészen benyújtott kérelmeket is méltányos esetekben érdemi tárgyalás alapjául elfogadhassa.

2. A jövedelem- és vagyonadó megállapító fizetési meghagyás ellen az adózó az adófelszólamlási bizottsághoz fellebbezéssel élhet. A fellebbezést a fizetési meghagyás kézbesítését követő 15 nap alatt írásban kell a m. kir. adóhivatalnál benyújtani. Az az adózó, akinek adóalapja a következő évre változatlanul átvitetett, az adókiivetés helyesbítését csak abban az esetben kérheti, ha az adóalap helytelen összegben hozatott át, avagy a helyesen áthozott adóalap után helytelen adótétel alkalmaztatott.³⁹

A pénzügyigazgatóságnak a kivetett jövedelem- és

³⁹ A kellő időn belül beadott fellebbezésnek annyiban van halasztó hatálya, hogy ilyen esetben csak a megelőző évre kivetett adónak megfelelő összeget, vagy ha a bevallásban,

illetőleg a fellebbezésben foglaltaknak változatlan elfogadása esetében kivethető összeg ennél nagyobb, ezt az összeget lehet behajtani;

vagyonadó elengedése kérdésében hozott határozata ellen annak kézbesítését követő 15 nap alatt a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához van fellebbezésnek helye.

Az általános kereseti adó kiivetése során jogerősen megállapított jövedelem helyessége és a kiivetés jogossága ellen a jövedelemadó kiivetése során jogorvoslattal élni nem lehet.

Az adófelszólamlási bizottságnak a jövedelem- és vagyonadó jogossága és mérve kérdésében, valamint a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának a kivetett jövedelem- és vagyonadó elengedése kérdésében hozott másodfoku határozata ellen minden esetben úgy az adózó, mint a bizottság előadója a m. kir. közigazgatási bírósághoz panasszal (1896:XXVI. t. c.) élhet. A panasznak nincsen halasztó hatálya.

3. Aki a jövedelem- és vagyonadóbevallását az előirt határidőben nem adja be, a kiivetés során megállapított adónak 10%-át, ha pedig a bevallás beadására hozzáintézett felhívásnak a kitűzött határidőn belül sem tesz eleget, a megállapított adónak 50%-át fizeti bírság fejében, amelyet a m. kir. adóhivatal az adóval egyszerre állapít meg s a kivetési lajstromba is bevezet. Ha azonban az adózó adójának elsőfoku megállapításáig igazolja, hogy bevallását véltlen mulasztásból nem adhatta be, avagy a hozzáintézett felhívásnak hibáján kívül nem felelhetett meg, a bírság kiivetése mellőzendő.

Adócsalást követ el, aki üzleti (gazdasági) könyveit adórövidítésre irányuló szándékkal nem a valóságnak megfelelően vezeti és ezekkel a könyvekkel a pénzügyi hatóságot bármilyen módon félrevezeti. Az adócsalás miatt kiszabható szabadságvesztés büntetésen felül minden esetben mellékbüntetésként kiszabandó pénzbüntetés a veszélyeztetett összegnek egyszeresétől annak nyolcoszorosáig terjedhet.

Jövedéki büntető eljárás alá eső kihágást követ el: a) a bevallás adására kötelezett, ha a jövedelemre és vagyonra vonatkozó bevallásában, vagy illetékes helyről hozzáintézett kérdésekre adott írásbeli vagy jegyző-

könyvbe mondott válaszában, vagy jogorvoslatának indokolásában tudatosan olyan valótlan nyilatkozatot tesz, amely az adó megrövidítésére alkalmas, illetőleg adóköteles jövedelmi forrást, avagy adóköteles vagyont szándékosan elhallgat; b) az, aki a könyvvizsgálatot megakadályozza, vagy meghiúsítja, vagy a mérleg- és nyereség-veszteségszámla bemutatását megtagadja. A felsorolt esetekben a pénzbüntetés a veszélyeztetett adó egyszeresétől annak nyolcszorosáig, amennyiben pedig a kár összege meg nem állapítható, 2 pengőtől 10.000 pengőig terjedhet. Büntetlen marad azonban a tettes, ha a feljelentés megtörténte, illetőleg a vizsgálat megindítása előtt illetékes helyen nyilatkozatát kijavítja vagy kiegészíti, illetőleg az elhallgatott adóköteles jövedelmet vagy adótárgyat bevallja.

4. A jövedelem- és vagyonadó után semmiféle pótdót nem szabad kivetni. A belügy- és pénzügyminiszter egyetértőleg megengedhetik, hogy a törvényhatósági és a megyei városok külön községi jövedelemadót vehessenek ki.

52. §. A rokkantellátási adó.⁴⁰

I. Költségvetési törvényeink a rokkantellátási adót is mint önálló egyenes adót említik. Pénzügytani értelemben azonban ez az adó nem egyéb, mint meghatározott állami egyenes adók után kivetett pótdó. Ez a pótdó különös célra szedetik, ezért céladó jellegével is bír. Idevonatkozó jogforrás az 1925:XLVIII. t.c., továbbá az 1927. évi 700. P. M. sz. hivatalos összeállítás. Az adóból befolyó jövedelem a törvény értelmében kizárólag a hadirokkantakra és hadigondozottakra, valamint a vitézségi érempótdijak megváltására fordítandó. A törvény fontosabb idevonatkozó határozmányai a következők:

II. Rokkantellátási adót tartoznak fizetni a földadó,

⁴⁰ A rokkantellátási adóra nézve I. Jakab László: Rok-

kantellátási adó. Budapest, 1926.

házasodó, társulati adó, tantiemadó, kereseti adó, jövedelem- és vagyonadó fizetésére kötelezett személyek.

Mentesek a rokkantellátási adó alól: a) azok a személyek, akik az adó alapját képező adónemek egyikét sem tartoznak fizetni; b) az ellátás tartama alatt a pénzbeli ellátásban részesülők, vagy végkielégített hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvaik.

Az adó kulcsa progressív. Ha az adóalapok együttes összege 240 pengőt meghalad, az adó kulcsa 5%-ban állandósul. Közszolgálatban, vagy magánszolgálatban álló adókötelesek adójának tételei a rendes adótételeknél sokkal mérsékeltebbek. A Károly csapatkeresztesek, a pénzügyminiszter által rendeletileg megállapítandó feltételek mellett, a rendes adótételnek a felét fizetik.

A rokkantellátási adót, a községi elöljáróság (városi adóhivatal) az alapadók kivetésének helyén veti ki. A szolgálati (munkabér) viszonyban álló adózóknak rokkantellátási adóját a munkaadó köteles a kifizetett szolgálati illetményből (munkabérből) levonni és az alkalmazása helye szerinti illetékes községnél (városnál) befizetni. A rokkantellátási adó jogosságának és mérvének kérdésében az adóiv kézbesítését követő 15 nap alatt a pénzügyigazgatósághoz lehet fellebbezni. A pénzügyigazgatóságnak a rokkantellátási adó jogossága és mérve kérdésében hozott határozata ellen a m. kir. közigazgatási bírósághoz panasznak (1896: XXVI. t.c.) van helye. A panasznak halasztó hatálya nincsen.

53. §. A vagyonváltság.

I. Törvényhozásunk 1921-ben, államháztartásunk akkori szomorú helyzetének megjavítása érdekében alkotta meg a vagyonváltságról szóló 1921:XV., XLV. és XXVI. törvénycikkeket. Az említett törvényeink által megállapított vagyonváltság nem egyéb, mint egyszeri, igen súlyos vagyonadó, amely az adókötelesek által már csakis vagyoniuk állaga egyrészének feláldozásával egyenlíthető ki. Törvényhozásunkat a vagyonváltság

követelésére kétségkívül az a törekvés is vezette, hogy mindazok, akiknek ingó, vagy ingatlan vagyonuk van, a háboru és forradalmak okozta gazdasági romlás súlyos anyagi következményeiben közvetlenül részt vegyenek.

II. Az 1921:XV. t. c. a betétek, folyószámlakövetelések és a természetben őrzött készpénzletétek, a belföldi részvények és üzletrészek a külföldi pénznemek és értékpapírok vagyonszámlájáról szól.⁴⁰ A törvény értelmében a betétek, folyószámlakövetelések és a természetben őrzött készpénzletétek után a vagyonszámla, 5—20% ig fokozatosan emelkedő kulcs mellett, készpénzben rovandó le. A belföldi részvények és üzletrészek után a vagyonszámla, a részvénytársaság szabad választása szerint készpénzben, vagy váltásrészvény nyel róható le. A szolgáltatás kulcsa 15%. A törvény a szövetkezetekre nézve különös kedvezményeket állapít meg. A külföldi pénznemek és értékpapírok vagyonszámlájára 20%.

III. Az 1921:XLV. t. c. az ingatlanok, felszerelési tárgyak, áruraktárak, ipari üzemek és egyéb jószágok vagyonszámlájáról szól. Ingatlan vagyonszámla alá esnek a mezőgazdasági ingatlanok, a községek (városok) belterületén fekvő beépítetlen ingatlanok (háztelkek), a szőlő és az erdőbirtok.

A vagyonszámla tétele a mezőgazdasági ingatlanoknál a vagyonszámlakötelezett összes földterületeinek minden kat. holdja után a törvényben megállapított s a földterület nagyságához és átlagos kat. tiszta jövedelméhez igazodó buzamennyiség. Városi és községi üres belterületnél vagyonszámla fejében a forgalmi érték 6—20% a fizetendő. A törvény különös határozmányokat állapít meg a szőlőbirtok vagyonszámlájára nézve. Erdőbirtok vagyonszámlájára fokozatosan emelkedik 5—20% ig. Az ingatlan vagyonszámlája egészben, vagy részben fizethető: a) készpénzzel (buzaárban), b) zálog-

⁴⁰ A törvény végrehajtásáról intézkedik az 55.000/1921. P. M. sz. r.

levelekkel, c) földrészlettel, d) az ingatlanra történő teleknyomó biztosítással. A szőlő és erdőbirtok váltásrészlettel nem fizethető. A váltásrészlettel — az 1000 holdnál nagyobb földbirtok és az Országos Földbirtokrendező Biróság rendelkezéséhez képest a házhelyekre szükséges földterület tulajdonosát kivéve — a tulajdonos maga választja meg. Az ingatlanok felszerelési tárgyainak vagyonszámlájára fokozatosan emelkedőleg 6—18% ban van megállapítva. Erdőbirtoknál a gazdasági felszerelési tárgyak vagyonszámlájára csak 10%. A kereskedők áruraktárainak vagyonszámlájára az áruraktár összértéke kétharmadának 5—15% a. A Magyarország területén folytatott iparvállalatok adóköteles vagyona után vagyonszámla címén, a váltásrészlettel kötelesek még a következő egyéb ingó vagyontárgyak is: a) az arany és ezüstneműek; b) az ékszerek, az igazgyöngyök, a valódi drágakövek és a nemesfémek; c) a személyszállításra szolgáló, motorerővel hajtott szárazföldi és vízi járművek; d) a versenylovak. A vagyonszámla kulcsa 5—20% ig emelkedik.

Az előzőekben elsorolt vagyonszámlákat első fokozaton az illetékes pénzügyigazgatóság veti ki, amelynek határozata ellen 30 nap alatt a vagyonszámla kivetésére másodfokon illetékes jövedelemadófelosztási bizottsághoz fellebbezésnek és ennek határozata ellen pedig 15 nap alatt a közigazgatási bírósághoz panasz van helye.

IV. Az 1921:XXVI. t. c. a magyar államadóssági címletek vagyonszámlájáról szól.⁴¹ A törvény értelmében a vagyonszámla összege, az 1914. június 28. előtt kibocsátott címleteknél, a névérték 20% a, amely váltásrészletet a megfelelő címletmennyiségnek természetben való beszolgáltatása útján kellett leróni. Az 1914. július 28. után kibocsátott magyar államadóssági címletek (hadikölcsönkötvények) vagyonszámlájára vonatkozó rendelkez-

⁴¹ A törvény végrehajtásáról intézkedik az 4.888/1921. M. E.

és 3200/1921. P. M. sz. rendelkezések.

kezéseket a 4810/924. M. E. sz. rendelet (kibocsátva az 1924:IV. t.c. felhatalmazása alapján) hatályon kívül helyezte. E címletek után tehát vagyonszállás nem követeltetett.

V. A vagyonszállásnak az előzőekben elősorolt egyes nemei közül ezideig szabályszerűen kivettek és beszedettek már: az 1921:XV. t.c.ikkal szabályozott vagyonszállások, az 1921:XXVI. t.c. értelmében az 1914. július 28. előtt kibocsátott államadóssági címletek után járó vagyonszállások és végül, az 1921:XLV. t.c.ikkal szabályozott vagyonszállások közül az 1000 kat. holdnál nagyobb kiterjedésű mezőgazdasági ingatlanok vagyonszállása.⁴² A vagyonszállások egyéb nemeinek a kivetését és beszedését pénzügyi kormányunknak az időközben katasztrófálisan leromlott magángazdasági helyzet következtében, bizonytalan időre el kellett halasztania. Az ingatlan háztulajdon után fizetendő vagyonszállásra nézve törvényhozásunk ezideig még a vonatkozó törvényt sem alkotta meg.⁴³

⁴² Az 1000 kat. holdnál nagyobb mezőgazdasági ingatlanok vagyonszállásának kivetésénél a vagyonszállást a tértértéknek, mint a fokozatosság tényezőjének figyelembevételével, a föld kataszteri tiszta jövedelme után számították, a földadókataszternek azon állapota szerint, amelyet az 1921:XLV. t.c. életbelépésének napján, azaz 1921. szeptember hó 7-én mutatott. A szóbanforgó vagyonszállásnak a kivétési eredménye is ennél fogva kataszteri tiszta jövedelemben mutatkozott, amelynek egyenértéke területben (tértértékben) akkor lesz tudott dologgá, mikor az állam által a földbirtokrendezési eljárások során a lerovási értékkel (kataszteri tiszta jövedelemmel)

átvett vagyonszállásföldetektérmértékben már mind felmérték. A vagyonszállás címen ezideig az állam tulajdonába jutott földterületek tértértékben körülbelül 470.000 kat. holdra tehetők. E földterületek legnagyobb része a földbirtokrendezési eljárás során igénylők részére osztott ki.

⁴³ Az ingatlanok, felszerelési tárgyak, árúraktarak, ipari üzemek és egyéb jóságok vagyonszállásának kedvezményes lerovásáról szóló 1922:XXVII. t.c.-ben biztosított jelentős kedvezmények igénybevétele végett, vagyonszállás címen, tetemes előrefizetések történtek azok után a vagyonelemek után is, amelyek szállását ezideig még nem vetették ki.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A forgalmi adók.

54. §. A forgalmi adókról általában.

A tételes magyar pénzügyi jog nem az összes, pénzügytani értelemben vett, forgalmi adókat sorozza a magyar forgalmi adók rendszerébe. A pénzügytani értelemben vett forgalmi adóknak igen jelentős csoportját, így a többi között az ingatlanforgalmi adókat is, kiveszi onnan és a tételes értelemben vett illetékek közé sorozza. Ennek az intézkedésnek nem elvi, hanem csupán pénzügyi adminisztratív technikai okai vannak. A pénzügyi jog elvi követelményei szempontjából törvényhozásunknak ez az intézkedése nem eshetik különösebb kifogás alá.

A tételes magyar pénzügyi jog a forgalmi adóknak ezidőszerint három nemét ismeri u. m.: az általános forgalmi adót, a fényűzési forgalmi adót és az értékpapírforgalmi adót. Az említett adók tárgyai: az önálló kereseti tevékenység körében történt áruszállítás, vagy bármely munkateljesítmény, fényűzési tárgyaknak belföldön ellenszolgáltatás mellett teljesített áruszállítása és végül az értékpapírforgalomban felmerülő ügyletek. Az általános forgalmi adónak különös neme a cukorrépaforgalmiadó, amelyről a következőkben külön fogunk szólni.

A háborút megelőzőleg adórendszerünkben csak egy forgalmi adónem, az értékpapírforgalmi adó foglalt helyet. Az 1920:XIV. t.c. vezette be államháztartásunkba a fényűzési forgalmi adót, az 1921:XXXIX. t.c. pedig az őrlési, cukorrépa, állatforgalmi és az általános forgalmi adót. Az őrlési forgalmi adó 1924-ben beolvasztott az általános forgalmi adóba. Az állatforgalmi adót pedig törvényhozásunk az 1929:XXVIII. t.c.ikkal mint önálló adónemet megszüntette, illetőleg szintén beolvasztotta az általános forgalmi adóba.

A forgalmi adók ma államháztartásunk pénzügyi egyensúlyának legfontosabb oszlopai. A forgalmi adókból származó bevételeink (114.60 millió P) ugyanis meghaladják a fogyasztási adókból származó bevéte-

leinket (101.12 millió P) és nem sokkal maradnak el a határvámokból (128.76 millió P) és az egyenesadókból származó bevételeink (179.00 millió P) mögött.

Ez pedig azért mondható sajnálatos jelenségnek, mert a forgalmi adók (az értékpapírforgalmi adótól eltekintve) jelenlegi alakjukban, úgy a pénzügytan tudományában, mint a jogállam eszméje szempontjából is igen komoly és alapos kifogások alá esnek.

Tekintettel arra, hogy ezek a kifogások, illetőleg az ezekkel kapcsolatos megfontolások a forgalmi adó egyes nemeinél mások és mások, azokról nem ehelyen, hanem a következőkben, a forgalmi adók egyes nemeinek tárgyalásával kapcsolatban és forgalmi adónemenként külön-külön kívánunk megemlékezni. Bizonyos azonban az, hogy ezidőszert még minden idevonatkozó elméleti vitatkozásnak kizárólag csak akadémikus jelentősége van. Pénzügyi kormányunknak mindenestre arra kell törekednie, hogy mihelyt azt az állampolgárháztartás pénzügyi helyzete megengedi, az állampolgárokat megszabadítsa ezektől a mindenki által gyűlölt adónemektől.⁴⁴ Sajnálattal kell azonban megvallanunk, hogy erre ezidőszert alig lehet reményünk.

55. §. Az általános forgalmi adó.

I. Az általános forgalmi adóról általában.

A forgalmi adók között pénzügyi szempontból a legnagyobb jelentősége az általános forgalmi adónak van, amelynek tárgya, az őstermelés kivételével, minden önálló kereseti tevékenység körében történő áruszállítás, vagy munkateljesítmény. Az adó tisztán tárgyi adó jellegével bír és így az adóköteles felek személyi viszonyaira nincsen tekintettel. Az adó jellemző sajátossága, hogy az adóköteles áruszállítást, vagy munkateljesítményt a forgalom szakában terheli meg. Az adó alapja az áru, vagy munkateljesítmény pénzben kifejezett értéke. Az adó kulcsa az érték 2%-a.

⁴⁴ Amint a következőkben látni fogjuk egészen különle-

ges elbírálás alá esik érésben az értékpapírforgalmi adó.

Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy az általános forgalmi adó az igazságos és arányos adóztatás követelményeinek nem tud megfelelni. Abból, hogy valaki a mindennapi életben nélkülözhetetlen forgalmi adóköteles árukat vásárol, vagy munkateljesítményeket vesz igénybe, egyáltalán nem lehet következtetni arra, hogy az illetőnek milyen a közteherviselési képessége. Még kevésbé lehet általánosságban azt állítani, hogy az adózó, amikor általános forgalmi adót fizet csak annak a haszonnak egy részét adja át az államnak, amellyel a forgalmi adóztatás tárgyát képező áruvásárlás, vagy munkateljesítmény reája nézve járt. Az általános forgalmi adó hatásában rendszerint nem egyéb tehát mint a nélkülözhetetlen fogyasztási cikkeknek igen kezdetleges és ezért igazságtalan módon való megterhelése.

Még kevesebb jót mondhatunk az általános forgalmi adóról adminisztratív-technikai szempontokból. A forgalom szakában lévő áru, vagy munkateljesítmény az elképzelhető legrosszabb adótárgy, amelyből a pénzügyi hatóságok csak igen drasztikus, az egyéni szabadságot erősen korlátozó és épen ezért az adókötelesek előtt gyűlöletes pénzügyi rendszabályokkal tudják a várt bevételeket biztosítani. Ezek a rendszabályok sok esetben egyenesen veszélyeztetik a gazdasági élet természetes fejlődésének az irányát is.

Az általános forgalmi adó lerovása rendszerint külön erre a célra szolgáló bélyegjegyek használatával történik, amelyeket az adóköteles az u. n. forgalmi adókönyvben felragaszt. Külön engedély alapján, az adóköteles az adó lerovását készpénzben is teljesítheti. A törvény az adóbeszedés ellenőrzésének egyszerűsítése céljából megengedi az adó átalányozását is, különösen a nehezen ellenőrizhető kisebb vállalatoknál. Sőt a pénzügyi hatóságokat az átalányozás kötelező elrendelésére is feljogosítja.

Mindezek a könnyítések sem képesek azonban enyhíteni az általános forgalmi adónak azon a főhibáján, hogy ugyanazt az árut, vagy szolgáltatást, rendszerint rövid időközökben, egymásután több ízben terheli meg

ugyanazzal a súlyos adótétellel és így a fogyasztási cikkek árait elviselhetetlenül megrágitja. Pénzügyi szempontból természetesen épen ez biztosítja az adó nagy jelentőségét. Pénzügyi kormányunk az 1924:IV. és 1925:XXIII. t.cikkek alapján kiadott 70.900/926. P. M. sz. rendeletével, az ú. n. egyfázisú adófizetési módszer bevezetése útján kívánta e bajt legalább részben orvosolni. Ennek a rendszernek az a lényege, hogy az adó az illető áru után, forgalmiadóváltás alakjában, csak egy ízben (az ú. n. váltás köteles szállítás alkalmával) fizetendő meg. Sajnos azonban az egyfázisú adófizetési módszer általánosításának nálunk nagy kezelési nehézségei vannak, így különösen az őstermelés általános forgalmi adó mentessége.

A pénzügyminiszter a községeket (városokat) az általános forgalmi adó kezelésével és ellenőrzésével megbízhatja és ennek fejében részükre, a területükön befolyt általános forgalmi adó bevételnek legfeljebb 25%-át átengedheti.

Az általános forgalmi adóra nézve alaptörvény az 1921:XXXIX. t.c., amelyet több törvény és miniszteri rendelet módosított és egészített ki.⁴⁶

II. Az általános forgalmi adó alanyai. Az adó tárgya.

1. Az általános forgalmi adó alá esik mindenki, aki belföldön az őstermeléstől különböző, bármilyen önálló

⁴⁶ Idevonatkozó egyéb jogforrások: 1922:VI., 1922:XVII., 1924:IV., 1925:XXIII., 1927:V. és 1929:XXVIII. t.cikkek. Továbbá a 130.000/921., 21.964/922, 53.771/922, 78.731/922, 92.007/922, 100.757/922, 120.223/922, 212.958/922, 23.676/923, 43.508/923, 74.203/923, 89.967/923, 124.657/923, 180.209/923, 3702/924, 33.708/924, 74.377/924, 78.799/924, 16.001/925, 4700/925, 167.300/925, 167.100/925, 103.196/

925, 137.557/926, 53.100/926, 32.500/926, 161.936/926, 70.900/926, 29.500/926, 34.800/927, 80.000/927, 161.200/927, 417/927, 103.930/927, 104.983/927, 146.000/928, 126.000/928, 35.600/928, 153.565/928, 146.255/928, 12.974/928, 153.565/929 és a 86.000/929. P. M. sz. rendeletek.

Az általános forgalmi adóra nézve I. Szörényi László: „Az általános forgalmi adó jogszabályai” (Budapest 1929.).

bevétel elérésére irányuló kereseti tevékenységet fejt ki.⁴⁶

2. Az általános forgalmi adó tárgya az önálló kereseti tevékenység körében történt áruszállítás, vagy bármely munkateljesítmény. Áruszállítás alatt minden ingó dolog visszerthes elidegenítését kell érteni. Munkateljesítmény alatt bármely árúnak, vagy anyagnak visszerthes feldolgozását, vagy kiegészítését, továbbá ellenszolgáltatás fejében teljesített bármilyen természetű, — testi vagy szellemi — tevékenység kifejtését, vagy bármilyen természetű, az áruszállítástól eltérő szolgáltatást kell érteni.

Nem tárgyai az általános forgalmi adónak: a) az államnak, a postának, táviró- és távbeszélő forgalomból származó bevételei; b) a magyar államvasút bevételei; c) községi (városi) víz-, légszusz, és villamosági műveknek kizárólag a víz, légszusz és villanyáram szolgáltatásából, valamint a községeknek fürdő- és gyógydíjakból származó bevételei; d) az érvényben lévő állami egyedárúság tárgyainak az állam által megbízott szervek által való eladása; e) a hitel- és kölcsönügyletekből, valamint a külföldi fizetési eszközök forgalmából származó bevételek; f) az értékpapírforgalmi adóról szóló törvényben felsorolt ügyletekből származó bevételek, tekintet nélkül arra, hogy értékpapírforgalmi adó alá esnek-e vagy sem; g) a részvénytársaságok és szövetségek igazgatósági, felügyelőbizottsági és választmányi tagjainak és napibiztosainak az ebben a minőségben

⁴⁶ Az általános forgalmi adó szempontjából őstermelésnek számít a mező- és szőlőgazdaság, állattenyésztés, kertészet, gyümölcs- vagy zöldségtermelés, méhészet, vadászat és halászat. Nem számít azonban őstermelésnek a terményeknek iparcikkékké való feldolgozása és feldolgozott állapotban való értékesítése, továbbá a föld terményeinek nyílt üzlethelyiségben akár a föld tulajdonosa által, akár pedig más által való forgalombahozatala. Nem számít továbbá őstermelésnek az erdőgazdaság sem. Az adókötelezettség szempontjából

Márffy: Pénzügy.

közömbös az a körülmény, hogy a kereseti tevékenység testi dolgok előállításában, szállításában, vagy valamely szolgáltatás teljesítésében áll-e és hogy a tevékenység a keresetüzőnek kizárólagos főfoglalkozása-e, vagy csak mellékfoglalkozása. Belföldön folytat kereseti tevékenységet mindenki, akinek belföldön üzeme, üzlete, árúraktára van, vagy aki belföldön akár személyesen, akár bizományosa, vagy képviselője által, akár pedig belföldi irodája útján üzleteket köt.

élvezett és nyugtatványi illeték alá eső illetményei; h) a személyek és áruk szállításából származó és fuvarozási illeték alá eső bevételek; i) a biztosító vállalatoknak a biztosítási ügyletekből származó és biztosítási illeték alá tartozó bevételei; j) a fényüzési forgalmi adó alá tartozó bevételek; k) a búza, rozs, kétszeres, árpa és köles eladásából származó bevételek; l) mindennemű széna, továbbá a takarmányozási célokra szolgáló nyers szalma és nád eladásából szolgáló bevételek; m) további rendelkezésig a tengeri, zab, takarmányborsó, lóbab, bükköny, malombükköny, konkoly, rostaalja és mindennemű korpa eladásából származó bevételek; n) az őstermelőnek a saját termésű bor eladásából származó bevételei; o) az olyan jogügyletekből származó bevételek, amely jogügyletek után az áruszállításokra vagy munkabérszerződésekre megszabott okirati illetéket igazoltan lerótták; p) ingatlanok, ház és földbirtok, bérbe és hasznóbérbéadásából származó bevételek.

Az 1927.V. t.c., a legfontosabb élelmicikkek olcsóbbbátétele céljából, felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy a kenyér és péksütemény forgalmát egészen, az örlemények forgalmát pedig a malmon túl, a fogyasztásig terjedő szakaszában az általános forgalmi adó alól rendelettel ideiglenesen mentesíthesse.

Ugyanezen törvény arra is felhatalmazza a pénzügyminisztert, hogy ugyancsak rendeletileg, fennálló forgalmi adó mentességeket megszüntethessen, illetőleg újakat megállapíthasson.⁴⁷

III. Az általános forgalmi adó alapja. Fizetési kötelezettség. Az általános forgalmi adó kulcsa.

1. Az általános forgalmi adó alapja az adóköteles által szállított áruk, valamint az általa végzett munkateljesítmények ellenértéke fejében teljesített fizetések összege. Fizetés minden ellenszolgáltatás, akár pénzben,

⁴⁷ A fenti felhatalmazás alapján kibocsátott vonatkozó miniszteri rendeletek értelmében ezidőszert mentesek az általános forgalmi adó alól a legfontosabb élelmicikkek (nyers tojás, tej, tejtermékek, száraz főzelék, zöldség és gyümölcsfélék). Azonban ugyanezen cikkek nyilvános helyiségben vendégeknek kiszolgáltatva már nem adómentesek. (103.930/1927. PM. sz. r. B. K. 178. sz. és

P. K. 29. sz.). A hús szintén ideiglenesen adómentes. (104.983/1927. PM. sz. r. B. K. 188. sz. és P. K. 30. sz.) A malmon túli forgalomban adómentes továbbá a gabonaművekből és kukoricából készült, emberi táplálkozásra, vagy takarmányozásra alkalmas mindennemű malomtermék. Végül adómentes még a kenyér és a péksütemény is.

akár más módon (pl. jóváírással, csekkkel, váltóval, áruval, vagy munkateljesítéssel) történik.

Az adóalap megállapításánál számításba kell venni mindazt az ellenértéket, amelynek szolgáltatására az áru, vagy munkateljesítmény megszerzője magát kötelezte.

A munkateljesítményért fizetett ellenértékből a munkát teljesítő adózónak a munkateljesítménnyel kapcsolatban levő kiadásai nem vonhatók le. Az ellenértékhez azonban nem lehet hozzászámítani azokat a kiadásokat, amelyeket a munkát végző a megbízott helyett köteles teljesíteni.

2. Az adófizetési kötelezettség azt terheli, aki az adófizetési kötelezettséget megállapító önálló kereseti tevékenységet folytatja. Ha az adóköteles tevékenységet többen, közösen folytatják, az adófizetési kötelezettség egyetemleges.

3. Az általános forgalmi adó kulcsa 2%.⁴⁸

IV. A városok és községek részesedése az általános forgalmi adó jövedelméből.

1. A pénzügyminiszter a városokat és községeket az általános forgalmi adó kezelésével és ellenőrzésével megbízhatja és az adó kezelésének és ellenőrzésének ellátásáért a városok (községek) részére a területükön, közreműködésük mellett befolyt általános forgalmi adónak legfeljebb $\frac{1}{4}$ részét átengedheti.

Azok a vállalatok, amelyeknek ipari, műszaki, vagy kereskedelmi telepe nem abban a városban vagy községben van, amelyben a székhelyük, az általános forgalmi adót a székhely és telephely községei között megosztva tartoznak befizetni.

⁴⁸ Az általános forgalmi adót az adófizetési időszak tartama alatt befolyt adóköteles bevételek végösszege után kell kiszámítani és kerék 10 filléres összegre kell kiigazítani. A ki-

igazításnál az 5 fillérenél kisebb összeget figyelmen kívül kell hagyni; 5 fillért, vagy ennél nagyobb összeget pedig teljes 10 fillérnek kell venni.

Ha a vállalatnak csak egy, a székhelytől különböző községben van ipari vagy kereskedelmi telepe, a vállalat megosztás alá eső általános forgalmi adójának 20%-át a székhelyén, 80%-át pedig telephelyén tartozik befizetni.

V. *Általános forgalmi adó váltások. Vámforgalmi adó. Kivétel és átvitel.*

1. A pénzügyminiszternek az 1925:XXIII. t.c. 9. §-a alapján kibocsátott 70.900/926. sz. rendelete értelmében egyes, külön rendeletekben meghatározandó árúk, egymásután következő szállításai után járó több forgalmi adó, egyetlen szállítás alkalmával teljesíthető adófizetéssel (az ú. n. forgalmi adóváltás útján) róható le. Forgalmi adóváltás alá csakis a vonatkozó rendeletekben kifejezetten megjelölt árúk vonhatók. A forgalmi adóváltás alá eső árúknál az általános forgalmi adó akként rovatik le, hogy az illető árúnak minden egyes szállítása után a törvény értelmében külön-külön járó általános forgalmi adóösszegek helyett az árúnak egy bizonyos szállításánál (váltásköteles szállítás) csupán egy ízben, egy váltásösszeget kell megfizetni.

Ha valamely árú után adóváltást kell fizetni, úgy a váltásköteles szállítást követő áruszállítások egészben, vagy részben mentesülnek a forgalmi adó fizetése alól. Az adóváltás alá vont árúnál az adót, ha az árút külföldről hozzák be a behozatalkor, ha pedig az árút belföldön állítják elő, a belföldön történő első szállításkor kell leróni. Azt, hogy a forgalmi adóváltás alá eső árúknak melyik, belföldön történő szállítása után kell a váltást leróni és hogy a váltás lerovása folytán, milyen feltételek mellett, mely áruszállítások és munkateljesítmények mentesülnek az általános forgalmi adó megfizetésének kötelezettsége alól, a vonatkozó külön rendeletek, esetről-esetre állapítják meg.⁴⁹

⁴⁹ A pénzügyminiszter ezideig az általános forgalmi

adónak adóváltás fizetése útján való lerovását a következő

Az 1929:XXVIII. t.c. megszüntette az eddig önálló forgalmi adónem gyanánt szereplő állatforgalmi adót, illetőleg azt mint húsforgalmi adót az általános forgalmi adóba olvasztotta be. Az említett adó mai alakjában nem egyéb mint általános forgalmi adó váltás. Az 1929:XXVIII. t.c. nevezetesebb idevonatkozó rendelkezései a következők.

A húsforgalmi adó tárgya, a marhalevélkötelezettség alá eső állatoknak közfogyasztás céljából való levágása alkalmával nyert hús. A húsforgalmi adót annak kell megfizetni, aki a levágott állatot közfogyasztás céljára üzletszerűen értékesíti. A húsforgalmi adó alapja az élőállatnak a vágás időpontjában meglévő forgalmi értéke. A húsforgalmi adó mérve a forgalmi érték 4.3%-a.

A húsforgalmi adó lefizetése esetén, mentes az általános forgalmi adó alól a vágató állattulajdonosnak a vágott állat értékesítéséből származó minden bevétele. Ugyancsak mentes az általános forgalmi adó alól a húsforgalmi adóval már megrótt állatok húsának, szalonnájának, zsirjának, továbbá az azokból készült hentes- és mészárosipari termékeknek minden további forgalmából elért bevétel.

2. Vámköteles behozatal alkalmával vámforgalmi adót kell fizetni. A vámforgalmi adó alapja a behozott áruért igazoltan fizetett, vagy fizetendő ellenérték.⁵⁰

A vámforgalmi adófizetési kötelezettség azt terheli, aki a vámszabályok szerint a vám fizetésére kö-

esetekben engedélyezte: a) a tüzelőanyagokra nézve (80.000/1927. P. M. sz. r.) 3, illetőleg 2%-al; b) a cukorra nézve (161.200/1927. P. M. sz. r.) a belföldi cukornál 4, a külföldi cukornál pedig 6%-al; c) a gyufára nézve (39.800/928. P. M. sz. r.) a belföldi gyufánál 5,5, a külföldi gyufánál pedig 7%-al, d) a cukrász és cukor-

ipari termékekre nézve (109.000/1929. P. M. sz. r.) a belföldieknél 4,5, a külföldieknél pedig 7,5%-al.

⁵⁰ A tulajdonképeni vételen kívül az áru behozatalakor fizetett vámot, fogyasztási adót, illetéket és egyéb hasonló közszolgáltatást is minden esetben az adó alapjához kell számítani.

teles. A vámforgalmi adó kulcsa 2%. A vámforgalmi adót kerek 10 filléres összegekre kell kiigazítani.

A pénzügyminiszter rendelettel megtehet minden intézkedést, amely szükséges arra, hogy az általános forgalmi adóval való megterhelés szempontjából a belföldi kereskedelem a külföldi kereskedelemmel egyenlő helyzetbe kerüljön.

A pénzügyminiszter vámmentes áruk után legfeljebb 2% forgalmi adó szedését rendelheti el és a vámforgalmi adó alá vont vámmentes árukra vonatkozólag a vámforgalmi adó alapjának kiszámításánál irányadó átlagértékeket állapíthat meg.

3. Az áruknak igazoltan külföldre szállítása esetében kapott ellenszolgáltatás általános forgalmi adó alá nem esik.

Ha az adó befizetésére kötelezett igazolja, hogy a külföldről behozott árut anélkül, hogy azt a belföldön átruházta volna, közvetlenül külföldre szállította, a behozatal után járó vámforgalmi adót megfizetni nem köteles, a kivételre nézve pedig adómentességet igényelhet.

VI. A forgalmi adókötelesek összeírása és nyilvántartása. Adókiivetési időszak. Könyvvezetési kötelezettség. Adatszolgáltatási kötelezettség. Az adóalapnak becslés útján való megállapítása.

1. Mindazok a belföldi — vagy belföldi képviselőtel bíró külföldi — természetes és jogi személyek (egyesületek, társulatok, társaságok), akik általános forgalmi adó alá esnek, kötelesek kereseti tevékenységüket 30 nap alatt az illetékes pénzügyi hatóságnál írásban bejelenteni. A kereseti tevékenység megszűnése, úgyszintén lakásváltoztatás vagy üzleti, vállalati telep áthelyezés 30 nap alatt szintén bejelentendő. A pénzügyi hatóság, a hozzá beérkezett bejelentés alapján, minden adóköteles állandó nyilvántartására, az ú. n. egyesített ellenőrzési és törzslapot állítja ki.

2. Az adókiivetési időszak általában a naptári év. Az adó bélyegjeggyel való lerovásának esetén az adókiivetési időszak egy naptári nap. Ott, ahol azt a körülmények megokolttá teszik, ez időszakot egy naptári hétben vagy 10—10 naptári napban, esetleg egy naptári hónapban vagy negyedévben állapíthatja meg a pénzügyi hatóság. Készpénzben való adólerovás esetén az adókiivetési időszak rendszerint egy naptári hónap, illetőleg a pénzügyigazgatóság által engedélyezett ezt meghaladó időtartam.

3. Az általános forgalmi adó alá eső minden keresetűző köteles az adóalap megállapításának ellenőrzésére alkalmas könyveket és feljegyzéseket vezetni.⁵¹

4. Az általános forgalmi adó fizetésére kötelezett és alkalmazottai tartoznak az eljáró hatóság vagy hivatal kívánságára az összes üzleti könyveket és feljegyzéseket, valamint az adóztatás szempontjából figyelembe jöhető minden iratot és segédeszközt rendelkezésre bocsátani és a hatóság vagy hivatal által kívánt felvilágosítást megadni. Ennek a kötelezettségnek a teljesítésére az adózó karhatalom igénybevételel is kényszeríthető.

5. Az általános forgalmi adót az egy-egy adókiivetési időszak tartama alatt befolyt adóköteles fizetések után az adózó köteles kiszámítani.

Ha az általános forgalmi adó ellenőrzésével megbízott hatóság vagy hivatal az adóköteles által bevallott adóalapot aggályosnak tartja és az adóköteles kielégítő felvilágosítást adni nem tud, ha vallomást egyáltalán nem ad, adóköteles bevételeit egyáltalán nem jegyzi fel, az eljáró hatóság vagy hivatal az adóalapot — szükség

⁵¹ Az az adózó, aki az általános forgalmi adót, bevételeinek tételes feljegyzése mellett, bélyegben rója le, tekintet nélkül arra, hogy üzleti könyveket és feljegyzéseket vezet-e vagy sem, köteles bevételeiről bekötött (átfűzött) és

folyószámozással ellátott külön (illetékmentes) könyvet (ugynevezett forgalmi adókönyvet) vezetni. Az adózó a forgalmi adókönyvet megkezdés előtt köteles az illetékes forgalmi adóhivatalnak bemutatni.

esetén szakértők meghallgatása után — becsléssel állapítja meg.

VII. Az általános forgalmi adó átalányozása. Az adóterovás módjai. Az adó helyesbítése. Ellenőrzés és helyszíni vizsgálat. Jogorvoslatok.

1. Ha az általános forgalmi adónak az adóköteles bevételek tételes feljegyzése alapján való lerovása célszerűen nem rendelhető el, vagy ha az adóköteles könyvek és feljegyzések vezetésére bármely oknál fogva célszerűen nem kötelezhető, végül a kisebb terjedelmű vállalatoknál az általános forgalmi adót, az adózóval kötött egyesség alapján, átalányösszegben is meg lehet alapítani.

Az általános forgalmi adó egyesség alapján csak akkor átalányozható, ha az adóköteles hajlandó mindazoknak az adatoknak a szolgáltatására, amelyek az adóalap megközelítő pontossággal való megállapításához szükségesek. Az egyesség megkötését szakértői becslési eljáráshoz is lehet kötni. A pénzügyminiszter egyes foglalkozási ágakhoz tartozó adózók általános forgalmi adójának egyességi, vagy kivetésszerű átalányozását is elrendelheti.*

2. Az általános forgalmi adót vagy bélyegekkel kell leróni, vagy pedig készpénzben kell megfizetni.

Az általános forgalmi adónak bélyegekkel történő lerovására csupán az erre a célra kibocsátott forgalmi adóbélyegeket lehet használni. Az általános forgalmi

* A pénzügyminisztériumban ezidőszerint előkészítés alatt áll az általános forgalmi adó átalányozása kérdésének újabb szabályozása. A reform célja a kisebb adózók (kisiparosok, kiskereskedők) adóterhének méltányos mérséklése továbbá az ellenőrzés fokozatos csökkentése, illetőleg az ellenőrzés-

nek annak idején való teljes államosítása. A tervezet szerint, a kisebb adózók által fizetendő adóátalány összege előzetesen, tarifaszertűen van megállapítva. A tarifában foglalt adóátalányok összegei a lehetőségig alkalmazkodnak az adókötelezettek tényleges kereseti viszonyaihoz.

adót bélyegekkel általában az adófizetési időszak elteltét követő napon kell leróni.

Azok az adózók, akik az általános forgalmi adónak készpénzben való fizetésére engedélyt nyertek, vagy akiket az illetékes hatóság az adónak pénzben való fizetésére kötelezett, az egy-egy adófizetési időszak alatt befolyt adóköteles bevételeik után járó általános forgalmi adót, az adófizetési időszak elteltétől számított 15 nap alatt, tartoznak befizetni.

Az általános forgalmi adót készpénzben fizető adózók az adó befizetésével egyidejűleg kötelesek az adó alapjának kiszámítását feltüntető bevallást is benyújtani.

Ha a fizetendő általános forgalmi adóról a hatóság fizetési meghagyást bocsát ki, a fizetési meghagyással követelt adóösszeget a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 15 nap alatt pénzben kell befizetni.

3. A befizetett, vagy bélyegjeggyel lerótt általános forgalmi adó helyesbítését, ha a befizetés nem fizetési meghagyás alapján történt, az adózó fél a befizetéstől, vagy a lerovástól számított 6 hónap alatt kérheti. A helyesbítés kérdésében a pénzügyigazgatóság határoz.

4. Az adózók ellenőrzésével megbízott hatóság közegei bármikor jogosultak az általános forgalmi adóra vonatkozó jogszabályok pontos megtartásának ellenőrzése végett az adóköteles üzleti, vagy irodai helyiségében megjelenni. Ugy az adóköteles, mint annak bármely jelenlévő hozzátartozója, vagy alkalmazottja köteles a kívánt felvilágosítást megadni és az ellenőrzésre alkalmas adatokat előmutatni.

5. Az általános forgalmi adó kezelésével és ellenőrzésével megbízott alsófokú hatóságok és hivatalok intézkedései és határozatai ellen a pénzügyigazgatósághoz van fellebbezésnek helye. A fellebbezés benyújtásának határideje a megtámadott határozat vagy intézkedés tudomásra jutásától számított 15 nap.

A pénzügyigazgatóságnak az általános forgalmi adó és adópótlék mérve, jogossága és helyessége, valamint az adó visszatérítése tárgyában hozott határozata ellen

a m. kir. közigazgatási bírósághoz intézendő panasz-
nak van helye. A panasznak halasztó hatálya nincsen.

A pénzügyigazgatóságnak olyan határozata ellen,
amely ellen a közigazgatási bírósághoz panasznak helye
nincs, a pénzügyminiszterhez lehet fellebbezni. Ugyan-
csak a pénzügyminiszterhez intézendő fellebbezésnek
van helye a pénzügyigazgatóságnak az általános meg-
állapított általános forgalmi adó jogossága és helyes-
sége, valamint az adómegettérítés tárgyában hozott hatá-
rozata ellen is.

VIII. Adópótlék és felemelt adó. Büntető rendelkezések.

1. Aki adóbevallás alapján készpénzben fizetendő
általános forgalmi adóját, a megszabott határidőben be
nem fizeti, vagy a kivetett adót, a fizetési meghagyás
kézbesítésétől számított 15 nap alatt be nem fizeti, a
törvényben és rendeletekben részletesen meghatározott
mérvű adópótlékot köteles fizetni.

Mellőzendő vagy törlendő a kiszabott adópótlék,
ha az adó fizetésére kötelezett a bevallás beadásával a
jogorvoslati eljárás során igazolja, hogy a mulasztás
véltlen volt, vagy azt elháríthatatlan akadály okozta.

2. Adócsalást követ el az, aki abból a célból, hogy
az általános forgalmi adó alól egészen, vagy részben
mentesüljön, szándékosan olyan tiltott cselekményt kö-
vet el, amely az általános forgalmi adó megrövidítésére
alkalmas.

Ilyen tiltott cselekményt követ el az: a) aki üzleti könyveibe
vagy feljegyzéseibe, továbbá adóbevallásába végül az adónak bélyeg-
gel való lerovása esetében vezetendő feljegyzéseibe tudva valótlan
adatokat vezet be, vagy azokból fizetéseket szándékosan kihagy és
ezáltal az adókat megrövidíti; b) aki beadványaiban — ideértve a
jogorvoslatokat is — vagy a hatóságok részéről hozzá intézett kér-
désekre adott válaszában, tudva valótlan nyilatkozatot tesz, vagy
az adó helyes megállapítására alkalmas, ismert ténykörülmenyt
szándékosan elhallgat; c) aki kötelezettsége dacára üzletéről köny-
veket vagy feljegyzéseket nem vezet, noha emiatt már egy ízben meg-
büntették; d) aki a hatóságnak megtévesztésével őt meg nem illető
adómentességet vesz igénybe; e) aki az általános forgalmi adót,

tudva használt bélyeggel rójja le. Adócsalás miatt az 1920:XXXII.
t.c. alapján kiszabható szabadságvesztés büntetésén felül, minden
esetben mellékbüntetésként kiszabandó pénzbüntetés a veszélyez-
tetett adó egyszerezésétől annak nyolcszorosáig terjedhet.

Amennyiben a cselekmény, vagy mulasztás súlyosabb büntető
rendelkezés alá nem esik, és nem csupán csak adópótlék fizetését
vonja maga után, szabálytalanság miatt meghatározott pénzbírság
alkalmazható. A pénzbírságot elsőfokon a m. kir. adóhivatal szabja
ki. Jogorvoslati hatóságok a pénzügyigazgatóságok, harmadfokon
és végérvényesen pedig a pénzügyminiszter.

Az adófizetésre kötelezett mindenkor vagyoni jogilag és büntető-
jogilag felelős alkalmazottjának az alkalmazása körében elkövetett
olyan cselekményéért vagy mulasztásáért, amely az általános for-
galmi adóról szóló törvényes rendelkezésekbe ütközik.

56. §. A cukorrépa után fizetendő forgalmi adó.

Az 1921:XXXIX. t.c. idevonatkozó rendelkezései
értelmében a cukorgyárba, szeszgyárba vagy bármely
más iparvállalatba feldolgozás céljából beszállított répa
után pénzben 2% forgalmi adót kell fizetni. Az adó
alapja az a répaár, amelyet a pénzügyminiszter az ipar-
vállalatokkal és a termelőkkel egyetértve állapít meg.
Az adó a répának a feldolgozó iparvállalat telepére,
vagy azzal összefüggő raktárhelységbe történt beszálli-
tásakor esedékes. Az adó befizetésére a feldolgozó
iparvállalat köteles, az adót azonban a termelő viseli.

57. §. A fényüzési forgalmi adó.

I. A fényüzési forgalmi adóról általában.

Az 1920:XVI. t.c. cikkkel⁵² életbeléptetett fényüzési
forgalmi adó céljaul törvényhozásunk a fényüzési cik-
kek forgalmának az általános forgalmi adónál jóval sú-
lyosabb adónemmel való megterhelését tűzte ki. Az

⁵² Az 1920:XVI. t.c. cikket ki-
egészítik: az 1921:XXXIX. t.c.
73. §-a; az 1922:VI. t.c. 8. §-a
és az 1927:V. t.c. 35—40 §§-ai.
Továbbá az 1921. évi 11.811,
23.062, 39.249, 142.909, 158.440.

1922. évi	1900,	16.702,	21.881,
	26.484,	30.652,	78.778,
	78.788,	128.553,	137.296,
	190.798,	1923.	
évi	29.000,	44.000,	56.931,
	95.956,	96.300,	124.900,
	133.303,	149.820,	
	164.668,	171.100,	180.472,
			1924.

említett törvény, hatálybaléptének időpontjában, még annyira amennyire meg is tudott ennek a kitűzött céljának felelni. Időközben azonban, az inflációval kapcsolatos folytonos áremelkedések illuzóriusakká tették a törvényben megállapított értékhatárokat és ennek következtében fényüzési forgalmi adókötelesekké váltak olyan cikkek is, amelyek a mindennapi életben egyenesen nélkülözhetetlenek és távol állanak attól, hogy fényüzési célokat szolgáljanak. Pénzügyi kormányunk, különösen 1927 óta állandóan figyelemmel kíséri a fényüzési forgalmi adó alakulásának kérdését és tagadhatatlan jóakarattal igyekszik azon, hogy addig is, amíg ez a mindenki előtt egyaránt gyűlöletes adó nem egyáltalán megszüntethető nem lesz, legalább is enyhítse mai fényüzési forgalmi adórendszerünk legkiáltóbb igazságtalanságait.

A fényüzési forgalmi adó mérve sokkal súlyosabb, mint az általános forgalmi adóé. (2% helyett 10, 13, 15 és 25%.) Az adó kulcsának súlyossága természetesen csak hatványozza azokat a hátrányokat, amelyeket az előzőekben, az általános forgalmi adó kezelésének tárgyalásával kapcsolatban ismertettünk.

II. A fényüzési forgalmi adó tárgya. Adómentességek. Az adó alapja. Az adó kulcsa. Adófizetési kötelezettség.

1. A fényüzési forgalmi adó tárgya a fényüzési tárgyaknak belföldön, ellenszolgáltatás mellett teljesített átruházása. A fényüzési tárgyak — abból a szempontból hogy melyik átruházás tárgya a fényüzési forgalmi adónak — három csoportba oszthatnak. Az első csoportba

évi	23.105,	53.500,	70.458,
	107.692,	142.566,	148.433,
évi	20.128,	43.701,	111.274,
	118.455,	147.000,	163.897,
évi	161.400,	1927. évi	11.000,
	19.129,	70.888,	142.045,
	1928. évi	63.119,	63.300,
		83.956,	138.600,

163.561,	163.952,	172.627,	175.834,
1929. évi	26.500,	35.000,	61.000,
	92.406,	92.500	és 102.500 P. M.

sz. rendeletek. A fényüzési forgalmi adóra nézve I. Nagy Béla: „A fényüzési forgalmi adó” (Budapest 1928).

tartozóknak az előállító (gyáros, iparos) részéről történő átruházása, vagy pedig a vámkülföldről való behozatala, a második csoportba tartozóknak a kiskereskedelem keretében történő átruházása és a harmadik csoportba tartozóknak úgy a kiskereskedelemben, mint a magánforgalomban — vagyis nem keresetszerűleg — történő átruházása is tárgya a fényüzési forgalmi adónak.

Ha a fényüzési tárgyat a kereskedelmi forgalomban a fényüzési forgalmi adó lerovása nélkül lehet átruházni, a kapott ellenérték után általános forgalmi adót kell fizetni. Kiskereskedelemben történt átruházás alatt a fényüzési tárgynak közvetlen fogyasztás, el- vagy felhasználás céljából történt átruházását kell érteni. A törvény szerint átruházás alatt minden viszterhes elidegenítést kell érteni. Az ingyenes átruházás nem adóköteles.

A fényüzési forgalmi adó tárgyait a törvény értelmében közelebbről, a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg, a pénzügyminiszter állapítja meg. Fényüzési forgalmi adó tárgyai ezidőszert: a gyöngyök és drágakövek, nemesfémek és ékszerek, szépművészeti tárgyak, régiségek, nyomdaipari termékek, kéziratok és műtárgyak, kép- és tükörkeretek, könyvkötőmunkák és könyvek, hangszerek, iparművészeti tárgyak, díszítésre szolgáló tárgyak, butorok, burkolatok, fűtésre szolgáló tárgyak, koporsók, siremlékek, kárpitok, szőnyegek, ruházati cikkek, botok, ernyők, legyezők, bőrtárgyak és utikészletek, látszerészeti készülékek, fényképező eszközök, üvegek, üvegtárgyak, dísz tárgyak és edények, lőfegyverek tekeasztalok, meghatározott és személyszállításra szolgáló járművek, a hátsólovak, versenylovak, a ponnyk és az ezek számára készült nyergek és szerszámok, a nem hasznos élő vadak és a kutyák, éneklő és díszmadarak, kalitkák, játékkártyák, játékszerek, virágok, koszorúk, illatszerek, piperecikkek, titkos szerek és óvszerek, bizonyos déli gyümölcsök és gyarmatárúk, ételek és italok közül a fényüzési jelleggel bírók. Bárminő étel és ital fényüzési adóköteles akkor ha azt olyan vállalat szolgálja ki, amelyet a pénzügyigazgatóság fényüzési vállalatnak minősített. Az u. n. különleges fényüzési vállalatoknál (bárok, orfeumok, varieték, dalszarnokok, kabarék stb.) a fényüzési forgalmi adó mérve különösen súlyos (10% helyett 25%).

Ha az adókötelezettnek valamely tárgy minősítése tekintetében kételyei volnának, minősítés végett az illetékes pénzügyigazgatósághoz kell fordulni, ahol a kér-

déses tárgyat bemutatthatja, vagy pedig annak meg-
szemlélésére helyszíni szemlét kérhet. A pénzügyigaz-
gatóság megállapítása ellen 15 nap alatt előterjesztéssel
élhet és abban szakértő kirendelését kérheti. A szak-
értőt a pénzügyigazgatóság rendeli ki. Ugy a helyszíni
szemle, mint a szakértő költségei a felet terhelik, aki
azokat előlegezni köteles. A szakértő véleménye alapján
hozott döntés ellen 15 nap alatt a pénzügyminiszterhez
intézett fellebbezésnek van helye. Bizonyos tárgyakat
csak meghatározott értékhatáron túl, továbbá megha-
tározott idények szerint (idénycikkek) minősített a
pénzügyminiszter fényűzési adókötelesekké.

2. A fényűzési tárgyak tulajdonának átruházása mentes a fény-
űzési adó alól: a) ha az adófizetésre kötelezett e tárgyakat kereset-
szerű továbbadás céljaira ruházta át. Ez azonban nem vonatkozik
a gyártás helyén, illetőleg a behozatalkor megadóztatandó fény-
űzési tárgyakra; b) ha a tárgyak minőségükönél fogva csak vallási,
egyházi, közoktatási, tudományos, technikai vagy gyógyászati cé-
lokra használhatók; c) ha a megszerző fél igazolja, hogy a tárgya-
kat közérdekből, illetőleg vallási, egyházi, közoktatási, tudományos
vagy gyógyászati célokra használja fel; d) ha a szerző fél igazolja,
hogy a tárgyakat hivatása körében, vagy iparágában, kizárólag mint
segédeszközt használja fel, illetőleg azok nélkül foglalkozását egy-
általában nem űzheti.

Aki tárgyakat adómentesen akar megszerezni, kö-
teles erre való jogosultságát helyhatósági bizonyít-
vánnyal igazolni és az átruházó részére a vásárlás meg-
történtét igazoló átvételi elismervényt kiállítani és az
eladónak átadni. Az adómentesség, az illetékes pénz-
ügyigazgatóságnál, külön kérelmezendő. Az engedélyt
rendszerint csak egyszeri vásárlásra lehet kiállítani és
az legfeljebb 3 hónapig érvényes.

3. A fényűzési forgalmi adó alapja az átruházott
tárgynak kialakított ellenértéke. Az adóalap megállá-
pításánál számításba kell venni mindazt az ellenértéket,
amelynek szolgáltatására a fényűzési tárgy megszer-
zője magát kötelezte.

4. A fényűzési forgalmi adó kulcsa általában: a) a kiskereske-
delemben és magánforgalomban 10 vagy 13%; b) a gyártás (kereset-
szerű előállítás) helyén és a behozatalkor a megállapított (adóalap-
nak) ellenértéknek (vétélár, csomagolás, szállítás, biztosítás, adó,

illeték, vám stb.-nek) 13%-a; c) a különlegessé minősített fényűzési
vállalat részéről kiszolgáltatók étel- és italok ellenértéke után az
adó kulcsa 25%. Ha ez utóbbiak azonban adótárgyakat a fényűzési
forgalmi adóval már megadóztatva szereznek be, igényt tarthatnak a
beszerzés alkalmával fizetett fényűzési és általános forgalmi adó-
nak összege között mutatkozó különbözet levonására.

Zongoráknál és motorkerékpároknál az adókulcs 5%. Gép-
kocsiknál 14 adó lóerőszámig szintén 5%, 24 adó lóerőszámig 10%,
24 adó lóerőszámon felül pedig 15%.

5. Az adófizetési kötelezettség rendszerint az át-
ruházót (eladót) terheli. Külföldről történt behozatal
esetén pedig azt a szerződő felet, aki belföldön lakik,
vagy tartózkodik. Árverés esetén az árverési vevő van
az adó befizetésére kötelezve. A törvény egyes, köze-
lebbről meghatározott esetekben, egyetemleges fizetési
kötelezettséget állapít meg. Az adókötelezettség rend-
szerint az átruházott tárgy kiszolgáltatásának időpont-
jában áll be. Ha azonban a fizetés még a tárgy kiszolgál-
tatása előtt történik, az adókötelezettség már a vételár
kifizetése, illetőleg az első részlet lefizetése alkalmával
áll be.

*III. A vámkülfölddel való forgalom. Bejelentési kötele-
zettség. Könyvvezetési kötelezettség (raktárkönyv, meg-
rendelési könyv, napló, számlakönyv, eladási bárca, adó-
vallomási iv). Az adó befizetése. Jogorvoslatok. Büntető
rendelkezők.*

1. A behozatal általában adóköteles, még ha az el-
adó vagy vevő nem keresetűző, hanem magánfél is, tehát
az átruházás nem a kereskedelmi forgalomban jött
létre. A kivétel, egyes kivételektől eltekintve, általában
mentes a fényűzési forgalmi adó alól. Az adókötelezett-
ség a határ átlépésének időpontjában áll be és behoza-
tal esetében az adót a vámkezelési eljárás befejezése
után, kivétel esetében pedig annak befejezése előtt kell
leróni.

2. Mindazok a belföldi keresetűzők vagy belföldi
képvisellett bíró külföldiek, akik a belföldön fényűzési
tárgyak átruházásával (eladásával) a kereskedelemben
foglalkoznak, kötelesek ezt a körülményt a pénzügyi

hatóságnál 15 nappal az üzlet megkezdése előtt bejelenteni. Ez a bejelentési kötelezettség terheli az olyan gyárost vagy iparost is, a) aki fényüzési tárgyak előállításával foglalkozik, b) aki nemcsak továbbelárusító, hanem közvetlenül a fogyasztó közönség részére is előállít, átalakít vagy feldolgoz.

3. A bejelentésre kötelezettek a fényüzési tárgyakról raktárkönyvet kötelesek vezetni. Azok a kereskedők, akik a gyártás helyén, illetve a behozatalkor megadóztatandó fényüzési tárgyak-gyártásával és ezeknek a nagykereskedelemben történő elárulásával foglalkoznak, ebbeli üzleti forgalmukról megrendelési könyvet, vagy pedig erre a célra szolgáló tömböt, továbbá naplót és számlakönyvet kötelesek vezetni. — A fényüzési forgalmi adókötelesek az eladott fényüzési tárgyakról a vevő részére eladási bécát kötelesek kiállítani és átadni. A pénzügyigazgatóság a fényüzési vállalatot felmentheti e kötelezettség alól.

4. A fényüzési forgalmi adó befizetése rendszerint adóvallomási ív, eladási lajstrom kíséretében, illetőleg átalányösszegben történik. Az adófizetésre kötelezett által benyújtott adóvallomási ív, eladási lajstrom és egyéb vallomások adatait, a befizetett adó helyessége tekintetében, a pénzügyigazgatósági számvevőség vizsgálja felül. A fényüzési forgalmi adónál az adókövetési időszak egy-egy naptári hónap. Azok az adófizetésre kötelezettek, akiknek fényüzési tárgyak forgalombahozatala, kereseti tevékenységükhöz tartozik, tartoznak az adót az adókövetési időszak elteltétől számított 15 nap alatt befizetni.

5. A pénzügyigazgatóságnak fényüzési forgalmi adó ügyekben hozott végzései, kiadott fizetési meghagyásai ellen, 15 napon belül, panasszal lehet fordulni a közigazgatási bírósághoz. A panasznak nincsen halasztó hatálya.

6. Aki az adófizetési és vallomásadási kötelezettséget a megszabott határidőn belül nem teljesíti — amennyiben mulasztása nem adócsalást képez — az adó 50%-át és ha annak a pénzügyi hatóság erre vonatkozó

felhívásában kitűzött határidő alatt sem felel meg, az adónak 100%-át fizeti adópótlék címén.

A pénzügyi hatóság és a forgalmi adóhivatal közegei bármikor jogosultak az adófizetésre kötelezett üzleti (iroda) helyiségében megjelenni és a fél (hozzátartozói, alkalmazottja) köteles a pénzügyi hatóság megbízásából eljáró közegeknek a kívánt felvilágosításokat megadni és az ellenőrzésre alkalmas adatokat, valamint az adóztatás szempontjából figyelembe jöhető minden iratot és segédeszközt, tehát egyéb könyveket, üzleti számlákat és levelezést is, előmutatni.

Az adófizetésre kötelezett az alkalmazottja által elkövetett büntetendő cselekményért vagy mulasztásért felelős.

Adócsalást követ el az: a) aki az üzletbejelentés és könyv- (feljegyzés) vezetés iránti kötelezettségének, adórövidítés iránti szándékkal, a kitűzött határidő alatt nem tesz vagy nem a valóságnak megfelelően tesz eleget; b) aki a fényüzési tárgy átruházását vagy annak adóalapul szolgáló ellenértékét egészben vagy részben akár valótlan, vagy hiányos adatokat tartalmazó okirat kiállításával, akár más módon eltitkolja; c) aki a hatóságok megtévesztésével őt meg nem illető adómentességet vesz igénybe vagy arra törekszik, esetleg ahhoz más javára akár cselekvéssel, akár a való ténykörülmeny tudatos elhallgatásával hozzájárul; d) aki üzleti könyveibe, feljegyzéseibe, adóvallomásába tudva valótlan vagy hiányos adatokat vezet be, vagy azokból adatokat a fényüzési forgalmi adó megrövidítésére irányuló szándékkal kihagy; e) aki beadványában — ide értve a jogorvoslatokat is — vagy a hatóság részéről hozzá intézett kérdésekre adott válaszában szándékosan valótlan nyilatkozatot tesz, vagy az adó helyes megállapítására alkalmas ismert ténykörülmenyt elhallgat.

A szabadságvesztés büntetésen kívül minden esetben kiszabandó pénzbüntetés a veszélyeztetett összeg ötszörösétől annak tízszereséig terjedhet.

58. §. Az értékpapírforgalmi adó.

I. Az értékpapírforgalmi adóról általában.

Az értékpapírforgalmi adóról szóló 1900:XI. t.c. volt az első magyar forgalmi adó törvény. Célja a tőzsdén, az értékpapírforgalomban felmerülő ügyletek megadóztatása. Eltérően többi forgalmi adóinktól, ennek a forgalmi adónak a jogosultsága ellen nem hozhatók fel különösebb aggályok. Az 1900:XI. t.c. kiválóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az idézett törvény végrehajtása során, a gyakorlati életben, alig merültek még fel olyan kérdések, amelyeket a közigazgatási bíróságnak kellett volna eldöntenie.⁵⁴

II. Az értékpapírforgalmi adó tárgya. Adómentességek. Adókötelezettség. Az adó alapja. Az adó kulcsa.

1. Az értékpapírforgalomban felmerülő ügyletek a törvény értelmében adókötelesek. Az adóköteles értékpapírforgalom tárgyai: a) állami és egyéb közkölcsönök kötvényei, záloglevelek és egyéb kötvények; b) részvények, részjegyek, élvezeti- és nyereséjjegyek; c) valamely tőzsdén jegyzett sorsjegyek; d) osztalékszelvek, amennyiben beváltási értékük még nem állapított meg. Adókötelesek a következő ügyletek: a) az adásvétel; b) a csere, amennyiben az ügylet különböző fajtájú értékpapírokra vonatkozik; c) az átutalás, amennyiben az értékpapírok átvételére, vagy szállítására kötelezett fél helyett az értékpapírokat jogilag különböző harmadik személy veszi át vagy szállítja; d) a díjügyletek (egyszerű és kettős díjügyletek), stellige ügyletek, „még egyszer annyit“ kikötő ügyletek és egyéb díjügyletek; e) halasztó (report és deport) ügyletek és

⁵⁴ Az 1900:XI. t.c-ikket, mint alaptörvényt, kiegészítik: az 1920:XXIV. és az 1925:IX. t.c-ikkek, továbbá az 1881/900. és

700/928. P. M. sz. rendeletek. L. idevonatkozólag Nagy Béla: Az értékpapírforgalmi adó. (Tébe könyvtár) Budapest.

a nem alakyszerű lombard ügyletek; f) minden egyéb ügylet, mely tőzsdei vagy tőzsdészerű forgalmat létesít.

2. Adómentesek a következő ügyletek: a) kisorsolt, vagy beváltandó értékpapírok beváltása és az ugyanegy értékpapír címleteinek a kicserélése; b) az értékpapírok kölcsönadása, kölcsöndíj kikötése nélkül és ugyanazon fajtájú értékpapíroknak nyolc napon belül való visszaadásának kötelezettsége mellett; c) az értékpapírok letéti ügyletei; d) a lombardügyletek; e) új értékpapírok kibocsátása alkalmával ezeknek az értékpapíroknak az első megszerzése; f) jelzálogkölcsönök felvétele és visszafizetése alkalmával a hitelező intézet és a jelzálogadós között, a záloglevelek tekintetében felmerülő ügyletek; g) visszaszállítások a halasztó ügyletekből.

3. Az adókötelezettség, a törvény intézkedéseinek megfelelően, az ügyletek megkötésekor, teljesítésekor, vagy lebonyolításakor áll be.⁵⁵

4. A megadóztatás érték szerint történik s az adó kiszámításának az alapját az ügylet tárgyának az értéke képezi. Az érték kiszámításának alapjául a leszámolásra kötött ügyleteknél a leszámoló árfolyam, a közvetlen ügyleteknél pedig a megállapított vételár szolgál és ennek hiányában a budapesti értéktőzsde hivatalos árjegyzésének pénzárfolyama.

Értékpapírforgalmi adó fejében az ügylet tárgyának értékéhez képest, annak minden megkezdett 100 P-je után adó fejében fizetendő: a) a magyar államadóssági kötvényekre vonatkozó ügyleteknél 2 fillér; az osztalékpapírokra (részvények stb.) és a nyereséjkölcsönkötvényekre vonatkozó ügyleteknél, ha az ügyletet leszámolásra kötötték 2 fillér, ha az ügyletet nem leszámolásra kötötték, a törvényben részletesen megjelölt feltételek szerint 2, 10, vagy 15 fillér; minden egyéb értékpapírokra vonatkozó ügyleteknél 2 fillér.

III. Az adó lerovása szempontjából megkülönböztetendő tőzsdei ügyletek. Az adó közvetlen (készpénzben való) és közvetett (bélyegjegyekkel) való lerovása. Az adóteher viselése. Büntető rendelkezések.

1. Az adólerovás szempontjából megkülönböztetendők: a) a leszámolásra kötött ügyletek és b) a közvetlen ügyletek.

⁵⁵ Az adókötelezettség szempontjából nem tesz különbséget az, hogy az ügylet készpénzfizetésre, leszámolásra, né-

hány nap alatti szállításra, vagy szabott határidőre kötött-e.

A leszámolásra kötött ügyleteknél az adó kiszámításának alapját a „leszámolás végett való bejelentés”, illetőleg a leszámoló ív képezi.

A leszámolásra kötött minden ügylet, a budapesti értéktőzsdén jelenleg érvényben levő értéktőzsdéi szokások alapján, a leszámoló iroda közvetítésével bonyolítottván le, az ily ügyletek után járó adó pontos lerovásáért a leszámoló iroda szavatol, amely az esetleges adómegrövidítéseket 30 napon belül az illetékes pénzügyi hatóságoknak feljelenteni tartozik.

A közvetlen ügyleteknél az adólerovás szempontjából megkülönböztetendők: a) oly ügyletek, amelyek alkuszok (tőzsdetagok) közbenjárásával köttetnek meg; b) oly ügyletek, amelyeknél a szerződő felek, vagy azok egyike értékpapírforgalmi ügyletekkel iparszerűen foglalkozik és c) oly ügyletek, amelyek alkusz közvetítése nélkül jönnek létre és amelyeknél az ügyletet megkötő szerződő felek egyike sem foglalkozik iparszerűen értékpapírforgalmi ügyletekkel. Az alkuszok közbenjárásával kötött közvetlen ügyleteknél az alkusz két azonos kötgjegyet kiállítani és az ügylet megkötése után a szerződő feleknek azonnal kézbesíteni tartozik. Az értékpapírforgalmi ügyletekkel iparszerűen foglalkozó társaságok és egyének (bankok, bank- és váltóházak, bizományosok) az értékpapír ügyletekről külön lajstromokat vezetni és az adóköteles ügyleteket az ügylet megkötésétől számítandó három napon belül a lajstromba bevezetni kötelesek.

Olyan ügyleteknél, amelyek alkusz közvetítése nélkül jönnek létre és amelyeknél a szerződő felek egyike sem foglalkozik iparszerűen értékpapírforgalmi ügyletekkel, az eladó a vevőnek, az értékpapírok szállítása alkalmával, számlát köteles kiadni.

2. Az adólerovás közvetlen, vagy közvetett. Közvetlen adólerovásnak lehet helye a leszámoló iroda útján lebonyolított, az alkuszok útján közvetített és oly ügyleteknél, amelyeknél a szerződő felek egyike vagy mindkét szerződő fél iparszerűen foglalkozik értékpapírforgalmi ügyletekkel. Az adó közvetlen lerovását a miniszter engedélyezheti és módzatait rendeletileg állapítja meg.

Minden oly ügylet után, amelynél az adó lerovása nem közvetlenül történik, az adókötelezettség bélyegjegy felhasználása útján teljesítendő. A bélyegjegyeknek az előállítására és a forgalombahozatalára iránt a pénzügyminiszter rendeletileg intézkedik.

3. Az adóteher viselése egyenlő részben háramlik mindkét szerződő félre. Az adófizetést az ügyleteket

kötő, vagy lebonyolító felek, a törvényben részletesen meghatározott sorrendben kötelesek teljesíteni.

4. A törvény értelmében kötelezően kiállítandó okiratok, vagy kötelezőleg vezetendő naplók és lajstromok, valamint a leszámoló irodához benyújtott leszámoló ívek és szükség esetén az értékpapírüzletekről vezetett üzleti könyvek, az ellenőrző közegeknek bármikor felmutatandók.

A törvény rendelkezéseinek megszegése, az elvont adóösszeg 150-szeresével, ismétlés esetén pedig az elvont adóösszeg 250—500-szorosával mint pénzbírsággal büntetettik.

A törvény és a törvény végrehajtása iránt kibocsátott rendeletek rendelkezéseinek megszegése az esetben, ha adóelvonással nem áll kapcsolatban, meghatározott összegű rendbírassal büntetettik.

A jogerőre emelkedett pénz- és rendbírásokat a pénzügyminiszter különös méltánylást érdemlő esetekben azok egynegyedére mérsékelheti.

HATODIK FEJEZET.

A fogyasztási adók.

59. §. A fogyasztási adókról általában.

I. Fogyasztási adóink rendszere egészen 1918-ig, az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok fogyasztási adóinak rendszerével teljesen azonos alapokon nyugodott.¹ Ez a közös vámterületnek volt szükségképeni folyománya. Fogyasztási adóink igazgatása természetesen a közös vámterület dacára is,

¹ Mindössze a szeszadó és a söradó mérvében volt eltérés Ausztria és Magyarország között. T. i. a szeszadó és a söradó mérvénél nálunk súlyosabb volt, mint Ausztriában. Az ebből eredő adótételi különbséget szeszadó, illetőleg söradó néven neveztetett. Az Ausztriából Magyarországra hozott

és már adózott szesz és sör után ez a szesz, illetőleg sör adópótlék az ú. n. átutalási eljárás alkalmazása mellett szedtetett be. Az átutalási eljárás a szeszre és a sörre nézve mintegy belső vámvonalat létesített a monarchia két állama között.

minden részletében a magyar törvényhozás által alkotott törvényekkel és ezeken alapuló rendeletekkel volt szabályozva. Épen ennek volt köszönhető, hogy 1918-ban, a kettős monarchia szétdarabolása fogyasztási adóink igazgatásában semmi különösebb zavart sem idézett elő.² Sem nagyobb szabású szervezeti, sem pedig jelentősebb tételesjogi változtatásokra nem volt szükség. Innen magyarázható, hogy a fogyasztási adóinkra vonatkozó jogforrások, ellentétben a többi állami bevételekre vonatkozó jogforrásokkal, a háború előtti állapottal szemben, egészen a mai napig, vagy egyáltalán nem, vagy pedig alig változtak.³

II. Ezidőszerint érvénybenálló fogyasztási adóink: a) a szeszadó, b) a söradó, c) a cukoradó, d) az ásványolajadó, e) a gyujtószeradó és végül f) a szivarkapapír és szivarkahüvelyadó. A gyujtószer, szivarkapapír és szivarkahüvelyadó csak a háború utáni időkben léptek nálunk érvénybe.

Fogyasztási adóink, amint a háború előtt, úgy ma is nagy pénzügyi jelentőséggel bírnak államháztartásunkban. Jövedelmezőség szempontjából ezidőszerint a cukoradó és a szeszadó a legfontosabbak fogyasztási adóink között. Sociális szempontokból öröndetes jelenségeként állapíthatjuk meg, hogy a szeszadó hozadéka nálunk, a háború előtti időkhöz viszonyítva, jelentősen csökkent. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy Nagymagyarország szeszfogyasztásának java része a tőlünk elszakított területekre esett.

² Egészen másképpen állott a dolog pl. a határvámigazgatásnál. A trianoni Magyarország egészen új vámhatárokat kapott, teljesen új vámigazgatási hivatali szervezetre, vám-tarifára és vámkezelési eljárásra volt ennél fogva szükség.

³ Mindenesetre kívánatos volna azonban, hogy a pénz-

ügyminisztériumban már előkészítés alatt álló, a magyar fogyasztási adókra vonatkozó hivatalos összeállítás, minél hamarabb közrebocsátassék és ilymódon a fogyasztási adókra nézve érvényben álló jogszabályok is egységes és hivatalos tekintéllyel felruházott gyűjteményben legyenek feltalálhatók.

III. Fogyasztási adóink beszedése általában vagy a termeléskor, vagy pedig a fogyasztási adó alá eső cikkeknek a szabad forgalomba való bocsátásakor történik. A törvényhozás a fogyasztási adók befizetésére közvetlenül nem a fogyasztókat, hanem az adóigazgatás egyszerűsítése érdekében, azokat kötelezi, akik a fogyasztási adók tárgyát képező cikkek előállításával, illetve forgalombahozatalával, üzletszerűleg és nagyban foglalkoznak. A törvényhozás szándéka természetesen az, hogy a vállalkozó az általa előlegezett fogyasztási adókat a fogyasztókra áthárítsa.

Fogyasztási adóink tételei nemcsak az adóköteles cikkek mennyiségére, hanem a lehetőség határáig, azok minőségére is tekintettel vannak.⁴ A vámterületről kiszállított, fogyasztási adó alá eső cikkek mentesek a fogyasztási adók alól. Vagyis azok kiszállítása vagy fogyasztási adóval terhelten, vagy pedig a már lefizetett adó visszafizetése mellett történhetik. Viszont a külföldről behozott ilyen cikkek nemcsak vám, hanem fogyasztási adó kötelesek is. A vállalkozó vállain nyugvó, előlegezett adók terhén, az adóáthárítás valószínű időpontjáig terjedő időtartamu, adóhitel engedélyezésével könnyít a törvényhozás. Ugyancsak ezt a célt szolgálják a szabadraktárak is, amelyekben az adóköteles fogyasztási cikkek adóval terhelten tárolhatók és az adó csak az onnan való kiszállítás alkalmával fizetendő.

Azok a gyártelepek, amelyeken a fogyasztási adóköteles cikkek előállítása és raktározása történik, jövedéki felügyelet alatt állanak. A felügyelő pénzügyi közegek egyrészt nyilvántartják a gyártelepen előállított termelvények mennyiségét és minőségét, másrészt pedig ellenőrzik, hogy a gyártelepről, a pénzügyi közegek tudta nélkül, adóköteles cikkek el ne szállíttassanak. A jövedéki ellenőrzés hivatott szerve a m. kir.

⁴ Az ú. n. kincstári árrészesedés ma már semmi egyéb,

mint a felemelt adótétel egy része.

pénzügyőrség, amelynek e célból nagyobb, jövedéki felügyelet alatt álló, gyártelepeken állandó kirendeltségei vannak. A gyártelepen előállított és adóval terhelt raktározott termelvényeket csakis a pénzügyi közegek előzetes értesítése és közbenjárása mellett szabad a gyártelepről elszállítani.⁶ A szóbanforgó termelvények után járó fogyasztási adót rendszerint az elszállítás alkalmával kell megfizetni. Akinek részére adóhitel van engedélyezve, az természetesen az adót csak a hitel lejárta után tartozik megfizetni.

Ha a fogyasztási adóval terhelt cikk, a gyártelepről való elszállítás alkalmával nem kerül a szabadforgalomba, hanem továbbra is kötött forgalomban marad (pl. szabadraktárba, szabadkikötőbe, vagy valamelyik határszéli vámhivatalhoz, a vámterületről való kiszállításra utaltatik, illetőleg adómentes célra szállítatik el) a fogyasztási adót nem kell befizetni, hanem az illető cikk elszállítása a fogyasztási adóval terhelt történik. Az adókijátszások megelőzésére és megakadályozására, valamint a jövedéki felügyelet hatályosabbá tételére, az előadott intézményeken és intézkedéseken kívül, még számos kötelezően előírt hivatalos feljegyzés és előírással írásbeli bejelentés szolgál. A törvényhozás az adó biztosítására és a jövedéki felügyeletre vonatkozó rendelkezéseknek a megsértését igen súlyos büntető szankciókkal sújtja, amelyekre az adó biztosítása érdekében feltétlenül szükség is van.

Amint a következőkben látni fogjuk, egyes kisebb és nem elvi jelentőségű eltérésektől eltekintve, nagyjában összes fogyasztási adóink beszedése a most ismertett alapelvek szerint történik.

IV. A jogállam eszméje, illetőleg a pénzügyi közgazdálkodás törvényszerűsége szempontjából, a fogyasztási

⁶ Megjegyzendő, hogy a gyártelepen, az ugyanott előállított termelvények, minden további engedély és korlátozás nélkül tárolhatók is. Idegen

gyártmányok azonban csakis akkor, ha a vállalkozónak külön szabadraktári engedélye is van.

tási adókra vonatkozó összes törvényeink abban a nagy hibában szenvednek, hogy a fogyasztási adók igazgatásával kapcsolatosan keletkező, vitás jogi kérdések eldöntését, a közigazgatási bíróság mellőzésével, kizárólag a pénzügyminiszter hatáskörébe utalják.

60. §. A szeszadó.

I. A szeszadóról általában.

A szeszadóra vonatkozólag alaptörvényeink az 1899:XX. és az 1908:XXVIII. t.c. cikkek, amelyeknek rendelkezéseit számos újabb törvény és rendelet egészíti ki és módosítja.⁶

A szeszadó tárgya a Magyarország területén előállított alkohol. Az adó egysége a hektoliterfok, vagyis egy liter abszolút alkohol.⁷

⁶ A szeszadót nálunk az 1850. évi szeptember hó 29-én kelt császári nyiltparancs léptette életbe. A szesz megadóztatásáról teljes részletességgel először az 1888:XXIV. t.c. intézkedett. Ma érvénybenálló idevonatkozó fontosabb jogforrásaink: 1899:XX., 1899:XXI., 1899:XXIV., 1908:XXVIII., 1913:XXIV., 1915:XV., 1916:XXIV., 1920:IV., 1921:VIII., 1921:XXXIV., 1921:XLI., 1923:VI., 1923:XXXII., 1926:IV. és 1927:XXIII. t.c. cikkek. Továbbá a következő rendeletek: 66.630/899, 77.475/901, 114.504/911, 150.882/921, 66.639/899, 69.210/1899, 63.000/1899, 13.154/1902, 23.185/901, 97.040/899, 76.000/1908, 76.500/1908, 90.422/1917, 94.356/913, 81.500/921, 122.200/1921, 134.128/1921, 45.795/1888,

84.447/911, 116.300/916, 21.400/1923, 107.100/1924, 166.195/1925, 25.398/918, 117.500/921, 158.215/1926, 73.125/1921, 61.163/1924, 69.880/896, 69.275/895, 25.397/1901, 27.938/1902, 142.105/1913, 212.234/922, 158.279/926, 34.504/1903, 84.075/1904, 59.100/1908, 133.908/923, 46.743/901, 40.967/922, 109.295/907, 105.317/909, 43.993/913, 66.579/914, 26.540/1926, 85.500/1924, 158.216/1926, 73.206/921. stb. P. M. sz. rendeledek.

⁷ Az alkohol C, H, O tartalmu szerves vegyület. Közélebből a szénhidrogénnek hidroxil származéka. Különböző féleségei ismeretesek, aszerint, hogy milyen szénhidrogénvegyületből származtathatók (metil-, etil-, amil- stb. alkohol). Az alkoholok majdnem mind

Törvényhozásunk a szeszadó biztosítása érdekében általában azokat a tételes pénzügyi jogi intézményeket és intézkedéseket alkalmazza, amelyeket az előzőekben a fogyasztási adóknak a beszedésére nézve ismertettünk.

A szeszadó beszedését a gyakorlatban igen megkönnyíti az, hogy a szesz mennyisége és minősége minden nehézség nélkül, bármikor meghatározható.⁸ Ugyancsak könnyű szerrel ellenőrizhetik az adóhatóságok azt is, hogy valamely szeszfőzdében, meghatározott idő (1 hónap) alatt mennyi alkohol termeltetett. Erre a célra a szeszmérőgép szolgál.⁹ A szeszmérőgép jelzései alapján megállapított szeszmenyiséget a pénzügyőri

szintelen, vízzel elegyíthető folyadékok. Az etilalkohol, bor, szesz, vagy közönséges alkohol képlete: C_2H_5OH , fajszúlya 0.7946 forráspontja $78.9^\circ C$. Az etilalkohol kivételével mind a legerősebb mérgek közé tartoznak (Metilalkohol faszesz). Gyakorlati szempontból fontos csak az etilalkohol. Eltekintve a szesz italoktól, igen jelentős szerepe van főként az iparban. Az iparban használt alkoholhoz, hogy azt emberi élvezetre alkalmatlanná tegyék, kellemetlen szagú organikus vegyületeket (piridin származékokat) kevernek (denaturálás). Így jön létre az ún. denaturált szesz.

⁸ Az alkohol mennyiségének meghatározása — tekintettel arra, hogy sohasem tiszta (abszolút) alkoholoról van szó, hanem az alkohol vizes elegyéről — fajsúlyozással történik (aerometer, piknometer). Hasonlóképpen történik a szesz italokban

(bor, sör, pálinka) is az alkohol meghatározása. Ezeknél azonban az alkoholt előbb ledesztillálják s a desztillátumot fajsúlyozzák.

⁹ A szeszmérőgépek nemcsak a valamely lepároló készülékből, hosszabb időn keresztül és megszakítás nélkül, kifolyó szesz folyadék mennyiségét mérik, hanem egyszersmind annak valószínű abszolút alkoholtartalmát is meghatározhatóvá teszik. A szesz folyadék a lepároló készülékből a szeszmérőgépben lévő mérődobba kerül, amely számláló készülékkel van egybekötve. E számlálókészülék jelzi a bizonyos időszak (1 hónap) alatt a szeszmérőgépen átfolyt szesz folyadék literekben kifejezett mennyiségét. A szeszmérőgépnek egy külön erre a célra szolgáló berendezése továbbá a mérődob által megmért alkoholból egy erre szolgáló tartályba mintákat gyűjt. Az ellen-

közégek, a szeszfőzde nézve hivatalosan vezetett számadásokban feljegyzik és abból minden elszállítást nyilvántartanak. Különös rendelkezésekkel igyekeznek szeszadótörvényünk a mezőgazdasági szeszfőzdeket, az ipari szeszfőzdek versenyével szemben, támogatni. Az ország területén új, fogyasztási adó alá eső ipari szeszfőzdeket felállítani ezidőszert egyáltalán tilos. A szeszipar védelme érdekében, törvényhozásunk megelőzni óhajtja a szesztultermelést is. Ezért külön rendelkezésekkel kontingentálva van, az ország határain belül, egy termelési évad alatt a fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben előállítható alkohol mennyisége. Törvényhozásunk a szeszfinomítást is állandó jövedéki felügyelet alá helyezi. A szeszszel kapcsolatosan előállított szeszélesztőt szeszadótörvényünk szintén adókötelessé teszi. A törvény elrendeli az ipari és motorhajtási célokra adómentesen felhasználható szesz denaturálását. Ugyancsak külön gondoskodik a szeszecetgyártás megfelelő ellenőrzéséről is.¹⁰

őrző pénzügyi közegek e külön kis tartályokban felfogott próbaszesz alkoholtartalmát meghatározzák és a literekben kifejezett mennyiség és a próbaszesz alkoholtartalmának szorzata útján megállapítják, hogy bizonyos időszakon (1 hónap) át az illető lepároló készüléken mennyi abszolút alkohol állítottott elő.

¹⁰ Az alkohol a szőlőcukornak ($C_6H_{12}O_6$) ún. n. alkoholos erjedése folytán keletkezik $C_6H_{12}O_6 = 2C_2H_5OH + 2CO_2$. (Igy a borban.) Iparilag keményítőtartalmú anyagokból állítják elő, amelyeket először elcukrosítanak és az így keletkezett cukrot alkoholos erjedésnek vetik alá. Nálunk főleg a tengerit, burgo-

nyát és a cukorgyártásnál meléktermékként kapott melaszt használják nyersanyagul. A szeszgyártás folyamata röviden a következő. Keményítőtartalmú anyagokat kazánokban magas nyomású gőzzel főznek, miáltal a keményítő elcsirizesedik és feloldódik. Ezután a feloldott keményítőt elcukrosítják. Az elcukrosítás malátával történik. A maláta úgy készül, hogy a csirázott árpát péppé zúzzák szét s ezt a pépet hozzákeverik a keményítőléhez s az elegyet kb. 1 óra hosszat 60° -os hőmérsékleten állandóan kevergetik. A malátában levő diasztáze enzim (fermentum) hatására ekkor a keményítő elcukrosodik és belőle malátacukor keletkezik.

A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben termelt, továbbá a külföldről behozott szesz értékesítése ezidő szerint csakis az állami ellenőrzés mellett működő Országos Szeszértékesítő r. t. útján, a termelési adó alá eső szeszfőzdekben termelt és a termelők házi szükségletét meghaladó gyümölcs-szesz értékesítése pedig csakis az Országos Gyümölcsforgalmi r. t. útján történhetik.

Az így nyert higfolyós cukoroldat a cefre. Most a cefrét 20° C-ra lehűtik és élesztőt adnak hozzá. Az élesztőben levő invertáz nevű enzim hatására megindul az ú. n. előerjedés, miközben hevesen CO₂ gáz fejlődik s a hőmérséklet erősen felemelkedik. Az előerjedés kb. 24 óráig tart, ezután megindul a főerjedés, mikor is az ú. n. zymás enzim a maláta cukorból keletkezett szőlőcukorot alkohollá erjeszti el. Ezután a keletkezett alkoholt ledesztillálják. Az így nyert nyers alkoholt tisztítás céljából esetleg többszöri desztillációnak vetik alá. (Rektifikálják.) A nyers alkohol ugyanis sok, az egészségre ártalmas, mellékterméket is tartalmaz, mint például a kozmaolajakat, amelyek tulajdonképen magasabbrendű alkoholok.

Az ecet bizonyos töménységű alkoholnak ecetsavas erjedési terméke. (Szeszecet.) Hatóanyaga az ecetsav (C₂H₄O₂). Jellemző szúrós, szagú, átlászó, szintelen folyadék. Nemei: borecet, gyümölcs-

ecet, (különböző gyümölcslevek ecetsavas erjedési termékei) faecet, (a fa száraz lepárlásánál kapott ecetsavas termék), mely utóbbit főleg ipari célokra (ecetsavgyártás) használják.

Az ételek savanyítására használt ecet 4—6% ecetsavat tartalmaz. (Ecetfok, vagy hidratfok.) Borból, gyümölcsből vagy hig alkohorból készítik. Az alkoholtartalmú folyadékokból az ecetsavas baktériumok (Bacterium acetii) hatására keletkezik. Ezeket a baktériumokat az ú. n. ecetágyban tenyésztik ki. A gyors ecetgyártásnál az alkoholos folyadékot bükkfaporgáccsal teit kádon folytatják át, miközben a nagy levegőfelülettel érintkező ecetsavbaktériumok igen gyorsan eloxidálják az alkoholt.

A táplálkozáshoz használt ecet ecetsavtartalmának a meghatározása térfogatosan n/10 vagy n/4 NaOH oldattal való titrálással történik. Az ecetnek nem szabad az egészségre ártalmas hangyasavat tartalmaznia.

II. A szeszadó nemei és mértéke. A sajtolt élesztő utáni adó. Mentesség a szeszfogyasztási adó alól. A szesz értékesítése. Termelési időszak.

1. A szeszadó, a szeszfőzdek nemeihez képest fizetendő és pedig vagy a termeléskor, mint termelési adó, vagy pedig a szesznek a szabad forgalomba való bocsátásakor, mint fogyasztási adó. Minden liter abszolút alkohol után (úgy fogyasztási, mint termelési) adó és kincstári árrészesedés fejében összesen 1 pengő 92 fillér fizetendő. Ugyancsak ez az összeg fizetendő, a vámilletékeken kívül, a külföldről behozott égetett szesz folyadékok után is.

2. Ha a szeszrel együtt sajtolt élesztő is termeltetik, úgy a termelt minden liter abszolút alkohol után még 20 fillér külön adó is fizetendő.

3. Az a szesz, amely mint olyan, avagy likörben, rumban, s borhoz vegyítve a vámvonalon át kivitetik, vagy a kivitelre szánt alkoholtartalmu gyártmányok készítéséhez használtatik fel, vagy pedig, amely, az ecetkészítést is ideértve, ipari célokra, főzésre, fűtésre, tisztítási célokra, világításra és tudományos célokra fordítottatik, fogyasztási adó alá nem esik. Az ilyen szesz után azonban, a tudományos célokra fordítandó szesz kivételével, aszerint, hogy a szesz milyen célra használtatik fel 1—27 fillér ellenőrzési illetéket kell minden liter abszolút alkohol után fizetni. Az ipari célokra adómentesen felhasznált szesz, forgalomba bocsátás előtt, a pénzügyminiszterium által megállapított denaturálószerrel összekeverendő (denaturálandó) avégből, hogy az emberi élvezetre alkalmatlanná váljék.

4. A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben termelt, továbbá a külföldről behozott szesz értékesítésével jelenleg, az állami ellenőrzés alatt álló, Országos Szeszértékesítő r. t. van megbízva. A részvénytársaság feladata a termelt (behozott) szesznek, a mezőgazdasági és ipari szesztermelők közös számlájára, rendes

kereskedői gondossággal való bizományi értékesítése. A szeszgyári és szeszszabadraktári vállalkozók kötelesek beszerzésük, illetve havi szesztermelvényük mennyiségét esetről-esetre a részvénytársasággal közölni. A birtokos a szeszszel nem rendelkezik, hanem köteles azt, saját veszélyére megőrizni és gondozni. A részvénytársaság működése óta a vállalatokból szeszszállítás, bárminő címen, csakis a részvénytársaság utalványja alapján történhetik. A részvénytársaság pedig, az általa értékesített szeszért befolyt teljes ellenértéket, tartozik a termelőknek, a tényleges üzleti költségek levonásával elszámolni. Ugyanilyen feltételek mellett értékcsíti az Országos Gyümölcsszeszforgalmi r. t. a termelési adó alá eső szeszfőzdekben termelt gyümölcsszeszt.

5. Termelési időszak alatt a szeszre nézve minden év szeptember hó 1-étől, a következő év augusztus hó 31-éig terjedő egyévi idő értendő.

III. A szeszadó biztosítása.

Aki a pénzügyi hatóságtól nyert engedély alapján, égetett szeszszes folyadékot termelni, vagy lepárlás útján tisztítani szándékozik, köteles az üzleti helyiségek leírását és a műeszközök jegyzékét, úgyszintén a főzőkészülék berendezésének és működésének pontos leírását, továbbá annak rajzát a pénzügyi hatóságnál két-két példányban benyújtani.

A lepárolókészülékek, valamint az azokhoz tartozó hűtőkészülékek birtoklása, a birtokos által, az illetékes pénzügyőri szakasznál a megszerzéstől számítandó 48 óra alatt, bejelentendő. Mindazok, akik ilyen készülékek előállításával foglalkoznak, kötelesek az előállított készülékeket, 48 óra alatt, az illetékes pénzügyi közegnél írásban bejelenteni. E bejelentési kötelezettség alól mentesek a gyógyszerészek és a laboratóriumok csakis azokra a lepárolókészülékekre nézve, amelyeket kizárólag kísérletezési célokra használnak és üvegből vannak készítve.

A vállalkozó köteles iparüzletét, a szeszfőzde külső részén, könnyen felismerhető felirással megjelölni. Felcél továbbá a műeszközökön levő hivatalos jelek épségbentartásáért és köteles e jelek megsértését 24 óra alatt a legközelebbi pénzügyi közegnek bejelenteni. A vállalkozó köteles az üzletvezetőt és a felügyelő személyzetet bejelenteni és távolléte idejére, az üzleti helyiségben tartózkodó oly egyént is kijelölni, aki az üzleti helyiség felügyeletével megbízott pénzügyi közegeknek, az általuk kívánt felvilágos-

sításokat megadja. Az iparüzlet szünetelése alatt a műeszközök, hivatalos lepecsételéstől, vagy pedig más alkalmas módon (hivatalos lezárólás által) használaton kívül helyeztetnek.

Azokat a cselekményeket, amelyeknek bejelentését a törvény a szeszadó megszabása végett, elrendeli, adóköteles műveletnek nevezük. A szeszfőzést, a bejelentett időben, csak akkor szabad megkezdeni, ha az adóbárcát pótló adóbejelentés már az üzleti helyiségben van. Az adóköteles művelet úgy hajtandó végre, amint az bejelentetett és amint azt a kiszolgáltatott adóbárca tartalmazza. A szeszfőzde üzletvezetője, hivatalos nyomtatványon előkészített lajstromot tartozik vezetni, amelyben a szesztermelésnek különböző mozzanatait tüntetendő ki. A szeszfőzési lajstromba a felügyelő pénzügyi közegek is bejegyzik az általuk teljesített szemlék eredményét.

A pénzügyi közegek az üzleti helyiségekbe, nappal és a bejelentett üzem folyama alatt éjjel is bármikor szabadon beléphetnek és ott tartózkodhatnak. A vállalkozó köteles nekik hivatalos eljárásukban segédkezet nyújtani. E közegek, az üzleti helyiségbe a fennmáltt eseteken kívül is, szabadon bemehetnek valamely községi előljárási közeg, vagy pedig más hatósági személy jelenlétében és hivatalos eljárásukban őket akadályozni nem szabad.

IV. A szeszfőzdek felosztása.

A szeszfőzdek két csoportra oszthatók. Nevezetesen megkülönböztetjük: a) a termelési adó alá eső szeszfőzdeket, amelyek gyümölcsöt, törkölyt, bort, borseprüt stb. dolgozhatnak fel és amelyekben a szeszadó és kincstári árrészesedés a termeléskor fizetendő, továbbá b) a fogyasztási adó alá eső szeszfőzdeket, amelyek lisztes anyagokat, répát, vagy cukorüledéket dolgozhatnak fel s amelyekben a szeszadó és a kincstári árrészesedés a szesznek a szabadforgalomba való átmenetelekor fizetendő.

V. A termelési adó alá eső szeszfőzdek. (Gyümölcs-szeszfőzdek.)

1. Termelési adó alá eső szeszfőzés, vagyis gyümölcshulladékoknak (szőlőtörköly, borseprü) és bornak szesztermelésre való felhasználása: a) a központi szeszfőzdekben, b) a községi (városi), c) az egyesületi, d) az (kis) egyéni, e) a tanintéze-

teknek tanulmányi célokra szolgáló szeszfordéiban, f) a cognacfordékban és a borókafordékban, és végül g) olyan (nagy) egyéni szeszfordékban gyakorolható, amelyekben csak az illető szeszfordévalalkozó, saját termésű szőlőtörköly, borseprű, szilva és egyéb gyümölcsanyaga dolgozható fel. Az összes termelési adó alá eső szeszfordékban, a szeszmérőgép jelzései szerint termelt alkohol mennyiségéből általában 10% adóleengedély van engedélyezve.

2. A központi (gyümölcs) szeszfordék. A központi szeszfordék, meghatározott községekre szóló kerülettel, a szilva, szőlőtörköly és borseprű feldolgozására létesítettek. Ezeket az anyagokat saját kerületükből jogosultak összevásárolni és pálinkának feldolgozni. Jogosultak továbbá az említett anyagokat, bér (rész) főzés mellett, a termelők részére kifőzni. Külön engedély alapján, egyéb anyagokat is (pl. bor, alma, körte, eper stb.) bárholonnan vásárolhatnak és feldolgozhatnak.

A központi szeszfordék kerülete a gazdaságos üzemvitel biztosítása érdekében, úgy van megállapítva, hogy abba megfelelő számú és lehetőleg ugyanazon közigazgatási járás területén fekvő községek tartozzanak.

3. A községi (városi) egyesületi és egyéni szeszfordék. Ott, ahol a termelők saját termésű szőlőtörköly, borseprű, szilva, vagy más anyagukat a központi szeszfordéknek eladni, (pálinka ellenében átadni) vagy pedig vám ellenében kifőzni nem óhajtják, a pénzügyminisztérium községi (városi), egyesületi, vagy egyéni szeszfordék létesítésére ad engedélyt avégből, hogy abban a termelők saját termésű anyagaikat kifőzhessék. A szeszfordé, amely a község (egyesület, egyes egyén) saját (bérelt) telkén állítandó fel, a község (egyesület, egyes egyén) által tartandó üzemben. Azok a termelők, akik a központi szeszfordék részére fentartott szilva, szőlőtörköly és borseprű (saját termésű) anyagukat községi (egyesületi), egyéni szeszfordékban óhajtják feldolgozni, ezt a községnél írásban bejelenteni s jogosultságukat igazolni kötelesek.

Vásárolt szilvát, szőlőtörkölyt és borseprűt (nem saját termésűt) községi (városi), egyesületi és egyéni szeszfordékban feldolgozni tilos. Egyéb gyümölcsök azonban akkor is feldolgozhatók, ha nem saját termésűek. E szeszfordékban, a főzőkészülékeknek az egyesek által való használata, mindig a kölcsönvétel esetét állapítja meg. Aki tehát a főzőkészüléket használatbaveszi, tartozik magát mindazon kötelezettségeknek alávetni, amelyeket a szeszadótörvény a vállalkozóra nézve előír.

4. Az 1. pontban felsorolt többi szeszfordékra vonatkozó feltételeket a pénzügyminisztérium az engedély kiadása alkalmával esetről-esetre állapítja meg.

VI. A fogyasztási adó alá eső szeszfordék.

1. A fogyasztási adó alá eső szeszfordék kétfélek, úgy mint: a) ipari szeszfordék és b) mezőgazdasági szeszfordék.

2. Az ország területén lévő fogyasztási adó alá eső szeszfordékban, termelési évadonként, termelhető alkohol mennyiségét (termelési keret), az illető termelési időszakot közvetlenül megelőző termelési időszak fogyasztásának figyelembevételével és a fogyasztás várható szükségletéhez, továbbá az értékesítési lehetőségekhez képest, az érdekelt termelők meghallgatása után, a pénzügyminiszter állapítja meg. Az utóbbi években a termelési keretet a pénzügyminiszter 240.000 hektoliterben állapította meg. A megállapított keret mennyiség $\frac{1}{3}$ részét az ipari, $\frac{2}{3}$ részét pedig a mezőgazdasági szeszfordék között, mint törzstermelési keretet, egyénenként a pénzügyminiszter osztja szét. Az egyes szeszfordékban, a kiosztott törzstermelési keretből, ki nem termelt alkoholemennyiség visszabocsátása, valamint a termelési időszak folyamán, az eredetileg megállapított össztermelési keret felemelése útján, rendelkezésre álló keretmennyiséget, a pénzügyminiszter, az azt igénylő szeszfordék közt, mint póttermelési keretet osztja szét. A fogyasztási adó alá eső szeszfordék-

ben nem szabad több szeszt termelni, mint amennyi részükre törzs- és póttermelési keretként kiosztatott.

3. Az ipari szeszfőzdek a szeszfőzési anyagot bárhonnan beszerezhetik és sem a napi szesztermelés mérve, sem pedig a moslék mikénti felhasználása tekintetében nincsenek korlátozásoknak alávetve. Az 1913. XXIV. t. c. új ipari szeszfőzdek létesítését kifejezetten megtiltja.

4. A mezőgazdasági szeszfőzdeknek valamely mezőgazdasággal akként kell összekötni, hogy kizárólag, vagy legnagyobb részben e mezőgazdaság terményeiből nyerjék a szesztermeléshez szükséges anyagokat; viszont a szesztermelésnél nyert moslékot mint takarmányt, vagy legalább is azon hizlalt marhától származó trágyát e mezőgazdaságnak szolgáltatassák. Az ilyen szeszfőzdekben naponként átlag legfeljebb 7 hektoliter abszolút alkohol termelhető. Új mezőgazdasági szeszfőzde csakis a pénzügyminiszter engedélye alapján létesíthető és csak szövetkezet vagy pedig olyan egyének részére engedélyeztetik, akik egyszersmind tulajdonosai is az illető mezőgazdaságnak és akik szeszfőzdei berendezésüket hazai gyárakból szerzik be. A részükre engedélyezendő törzstermelési keret, a szeszfőzdekhez tartozó szántó, rét és legelő minden hektárja után 240 liter, de legfeljebb 600 hl. lehet.

VII. A termelt alkoholmennyiség megállapítása. Az adófizetés módja.

1. Ezidőszert úgy a termelési, mint a fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben termelt alkohol mennyisége csakis a szeszmérő-gép jelzései (tényleges termelvény) alapján állapíttatik meg. Ez a megállapítás (havi leszámolás) a havi bejelentési időszak végén, ha pedig a szeszfőzés ezen időszak lejártá előtt, hosszabb időre megszüntetetik, azonnal az üzem megszüntetése után hivatalosan, az illetékes pénzügyi biztosi kerület vezetője által teljesítetik. A havi szesztermelés szóbanforgó megállapítása, legkésőbb 48 órán belül, külön kiküldendő pénzügyigazgatósági tisztviselő által felülvizsgálható (havi felülvizsgálat).

2. A termelési adó alá eső szeszfőzdekben, ahol a szeszadó bejelentés benyújtásakor előre fizetendő, a termelt alkoholmennyi-

ség megállapítása alkalmával az eljáró közeg azt is megállapítja, hogy az illető szeszfőzdekben nem termeltek-e több, vagy kevesebb alkoholt, mint amennyi után az adót a bejelentés alkalmával befizették. Ha többet termeltek, úgy a különbözet után járó szeszadó 3 napon belül pótlólag befizetendő, ha pedig kevesebbet, úgy a különbözet után járó szeszadót, a fél részére a kincstár visszafizeti, vagy pedig a következő hónapban általa fizetendő szeszadó összegébe betudja. A termelési adó alá eső szeszfőzdekben termelt szesz a fél által bármikor elszállítható. Az elszállítás nem esik külön bejelentési kötelezettség alá.

3. A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben, amelyekben az adó csak a szesznek a szabadforgalomba való bocsátásakor fizetendő, a havi leszámolás alkalmával megállapított alkohol mennyisége a szeszfőzdekben vezetett idevonatkozó számadásban mint bevételek könyveltetik el. A havi leszámolással egyidejűleg az eljáró pénzügyi közeg a szeszfőzdekben lévő egész szeszkészlet mennyiségét is megállapítja és a számadás lezárása után mutatkozó számszerinti készlettel összehasonlítja. Ezen összehasonlításnál termelési apadás címén $\frac{1}{100}$ %, raktári apadás címén évi 2%, finomítóval kapcsolatos szeszfőzdekben pedig finomítási apadás címén 1.2% felszámításának van helye. Ha a készletfelvételek alkalmával a szeszkészlet mennyiségében nagyobb hiány állapítható meg, úgy a hiány után járó szeszadót a vállalkozó 3 napon belül megfizetni köteles.

VIII. A szesz elszállítása és utalása.

A szesznek a fogyasztási adó alá eső szeszfőzdek üzleti helyiségeiből és a szesz szabadraktárból való elszállítása, vagy a fogyasztási adó lefizetése mellett, vagy pedig annak lefizetése nélkül (utalás mellett) történik. Az adó lefizetése nélkül az elszállítás csakis akkor történhetik, ha a szesz: a) a magyar állam területén levő szabadraktárba vitetik át, vagy b) a vámvonalon át kivitetik, vagy pedig végül c) a magyar állam területén adómentes célokra fordíttatik.

A szeszkészlet kimerítésének esetét kivéve, az üzleti helyiségből vagy szabadraktárból egyszerre egy hektoliternél kevesebb szesz nem szállítható ki. Valahányszor szeszt valamely szeszfőzdeből, vagy szesraktárból elszállíttatni szándékoznak, köteles a küldő a pénzügyi közegnek erről írásbeli bejelentést tenni. A bejelentéshez csatolandó az Országos Szeszértékesítő r. t. utalványa is. A szesz elszállítása nem történhetik meg mindaddig, amíg a szesz elszállítására vonatkozó bejelentés a pénzügyi közegnél be nem nyújtott és erről ennek a közegnek az igazolványa a szeszfőzdekben, illetve a szesz szabadraktárban nincsen. Ha a szeszfőzdeből, vagy szabadraktárból, hivatalos utalás mellett, adóval terhelt elszállított szeszküldemény, a bejelentett és megszabott időn belül rendeltetése helyére be nem érkezett, illetőleg kivitelre nem került, a kül-

demény után járó fogyasztási adó a küldő vállalat által megfizetendő. Az adófizetés mellett szándékolt elszállítás esetén a pénzügyi közegnél teendő vonatkozó bejelentéshez, csatolandó az adó megtörtént befizetését igazoló csekkszelvény (vagy hitelbejelentés) is.

A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben termelt szesz elszállítása iránt tett bejelentés alapján a pénzügyőri közegek a helyszínre kiszállanak, az elszállítandó szesz mennyiség alkohol tartalmát pontosan megállapítják és azt a vezetett idevonatkozó számadásban kiadásba helyezik. Ha a kiszállítás az adó lefizetése mellett történik, a szeszt az átvevő szabad rendelkezésére bocsátják, ha pedig az elszállítás az adó lefizetése nélkül történik, a szállítási tartályokat (hordókat) hivatalos zár alá helyezik és a szállítmányt az átvevő telep helyére illetékes pénzügyi közeghez (hivatalhoz) utalják. Az átvevő telep helyén a beérkezett szesz mennyiség alkohol tartalmát ismét hivatalosan megállapítják és az ott vezetett számadásban bevételbe helyezik. Külföldre való szállítás esetén a szesz kilépését a vámhivatalnak kell igazolni. A szeszben a szállítás közben bekövetkező veszteségekért szállítási apadás címen legfeljebb 1% felszámítása van engedélyezve. Ezt meghaladó hiány után a küldő vállalat a szeszadót köteles megfizetni.

IX. Szeszszabadmagánraktárak. Szeszszabadközraktárak. Szeszfinomítás.

1. A szeszszabadmagánraktárak rendeltetése a belföldi termelők és a fogyasztók közötti szeszforgalom közvetítése. E raktárak, amelyek csak adóval terhelt szesz raktározására szolgálnak, szoros jövedéki ellenőrzés alatt állanak. Az adóval terhelt szesz tehát csakis pénzügyőrségi felügyelet mellett hozható be és szállítható ki azokból. A szesz tartására rendelt szeszszabadmagánraktár felállítására a pénzügyminiszter csakis olyan kereskedőknek ad engedélyt, akiknek évi szeszforgalma (a bevétel és kiadás) legalább 2000 hektoliterre rüg. A szesznek a szabadraktárba való beszállítása, a számadások vezetése, a szesz elszállítása, a készletek felvétele és végül a fogyasztási adó fizetése, vagy hitelezése tekintetében a szeszszabadmagánraktárakra nézve is a szeszfőzdekre vonatkozó határozmányok érvényesek.

2. Szeszszabadközraktárul minden közraktárház elfogadható. Erre felhatalmazást, a közraktári vállalat kérése alapján, a pénzügyminiszter ad.

3. Szeszfinomítók alatt (akár önálló, akár pedig szeszfőzdevel kapcsolatos vállalatok) azokat a vállalatokat értjük, amelyek adózott vagy adózatlan szesznek lepárlás útján való finomításával foglalkoznak. Szeszfinomító vállalatok csakis a pénzügyminiszter külön engedélye alapján létesíthetők. Fogyasztási adó alá eső szeszfőzdekben termelt szesz finomítására szolgáló vállalat létesítésére ezidőszerint

csak mezőgazdasági szeszfőzdek vállalkozóiból alakult szövetkezetnek adható engedély.

Aki, előzetesen kieszközölendő pénzügyminiszteri engedély alapján, égetett szesz folyadékot lepárlás útján tisztítani, vagy alkoholtartalmú italokat lepárlás útján készíteni szándékozik, tartozik 4 héttel az üzem megnyitása előtt az üzleti helyiség leírását, a műeszközök jegyzékét, az üzletvezető megnevezése mellett, az illetékes pénzügyigazgatóságnál benyújtani. Aki pedig a finomítást gyakorolja, köteles azt, 24 órával a főzőkészülék üzembehelyezése előtt az illetékes pénzügyi közegnek írásbelileg bejelenteni. A bejelentésnek egész havi időszakra kell kiterjednie, hacsak a finomítást nem folytatják rövidebb időn át. Szesztermeléssel kapcsolatos szeszfinomítás, továbbá finomítás és termelés, ugyanazon a lepárolókészüléken, csak a törvényben részletesen megállapított különös feltételek mellett van megengedve.

X. A szeszadó esedékessége és hitelezése.

1. A szesz után járó termelési adó és a kincstári árszemesedés a szesz termelésére vonatkozó bejelentés benyújtásakor válik esedékessé. A szesz után járó fogyasztási adó és a kincstári szemesedés pedig abban az időpontban válik esedékessé, amelyben a szesz adóköteles célra a szeszfőzdeből, vagy a szeszszabadraktárból a szabad forgalomba kerül. A sajtolt élesztő adója a termelésre vonatkozó bejelentés benyújtása alkalmával válik esedékessé és azonnal befizetendő.

2. A termelési adó alá tartozó szeszfőzdek vállalkozóinak biztosíték és évi 4% kamat fizetése mellett megengedhető, hogy a termelési adót 2 (kettő) hónap múlva fizethessék (adóhitel). A fogyasztási adó fizetésére, biztosíték mellett, egyhavi hitel engedélyezhető a szesz átvevőinek, a szabadraktáraknak és szeszfőzdeknek évi 4%-os hitelkamat fizetése mellett.

Likörgyárosok számára, ugyanilyen feltételek mellett, 2 (kettő) hónapig terjedő hitel adható. A készített sajtolt élesztő után járó adó tekintetében ugyanígy 2 (kettő) havi hitel engedélyezhető.

XI. Büntető határozatok.

Szeszadó jövedéki kihágást követ el az, aki a szeszadóra vonatkozó törvények és rendeletek határozmányait megszegi, vagy ki-

játsza. Az idevonatkozó jogszabályok a szóbanforgó jövedéki kiadások számos esetét sorolják fel. Aki a kincstárt szeszadóval károsítja, az a megrövidített, illetőleg a megrövidítés veszélyének kitétt szeszadó összegének 4—8 szorosáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A törvény rendelkezéseibe ütköző egyéb cselekmények pedig 10.000 P-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntethetők.

61. §. A söradó.

I. A söradóról általában.

A söradóra vonatkozólag alaptörvény az 1899:XIX. t.c., amelynek rendelkezéseit több újabb törvény és rendelet egészíti ki és módosítja.¹¹

A söradó tárgya a belföldön termelt, vagy külföldről behozott sör. Az adó egysége a sörlé minden hektoliterje és a cukormérő minden foka (hektoliterfok extrakt tartalom).¹²

¹¹ A söradót nálunk az 1850. évi szeptember hó 29-én kelt császári nyiltparancs léptette életbe. Ma érvénybenálló fontosabb idevonatkozó jogforrásaink a következők: alaptörvény 1899:XIX. t.c.; kiegészíti ezt az 1916:XXII. t.c. (6. §.); 1920:IV. t.c. (21. §.); 1921:IX. t.c. Rendeleték: 1899:XIX. vgh. ut. 69.250/899. P. M. sz. r.; Ezt módosítják 100.486/899., 1922/902, 103.913/902, 54.974/903, 73.574/903., 33.500/908., 38.741/921, 158.272/926, 118.726/907. P. M. sz. rendeletek.

¹² A sör, maláta (árpa), komló és élesztő vizes cefréjének alkoholos erjedési terméke. Alkohol tartalma 3—7%. A sörnél nemcsak az alkohol tartalom fontos, hanem az extrakt anyagok mennyisége is, ami rendszerint 4—6% körül van. Az extrakt anyagok legnagyobb részét a dextrin al-

kotja. Alkohol tartalmának meghatározása 100 cm³ sör desztillációja által nyert vizes alkoholnak fajsúlyozása útján történik. Az extrakt anyagok meghatározása pedig úgy történik, hogy 100 cm³ alkoholtól és széndioxidtól mentes, sörlé fajsúlyát meghatározzák. A fajsúlynak megfelelő extrakt anyag %-os mennyisége egy már kész táblázatból azonnal leolvasható.

A sörgyártás menete röviden a következő. Árpát csiráztatnak, mikor is abban diasztáz enzim keletkezik, majd megőrlik és vízzel elkeverve 65—70° C-ra felmelegítik. Ezáltal a benne levő keményítő elcsirizesedik s a keményítőcsiriz egy része a diasztáz enzim hatására dextrinné alakul át. Az így kapott híg lé az ú. n. sörcefre. A sörcefrét megsűrlik és hozzá komlóvirágot ke-

Törvényhozásunk, a söradó biztosítása érdekében általában szintén azokat a tételes pénzügyi jogi intézményeket és intézkedéseket alkalmazza, amelyeket az előzőekben, fogyasztási adóink beszedésére nézve ismer tettünk.

A söradó beszedése semmi különösebb nehézséggel nem jár, minthogy a sörgyártás gazdaságosan csakis néhány nagyobb gyártelepen folytatható. A gyártelepen termelt sörlé mennyiségét és minőségét (hektoliterfok extrakt tartalom) a pénzügyi közegek minden egyes sörfőzetre nézve külön-külön, a hűtőbárkán állapítják meg.¹³

II. A söradó tárgya és mérve. Söradóleengedés.

1. A belföldön termelt, vagy külföldről behozott sör után, söradó és kincstári árrészesedés címén, a sörlé minden hektoliterje és a cukormérő minden foka (hektoliterfok extrakt tartalom) után, összesen 80 fillér fizetendő. A kincstári árrészesedés az adóval egyidejűleg esedékes és azzal azonos módon szedendő be. Sörlé alatt az olyan cukortartalmu folyadék értetik, amelyből szesz erjedés folytán sör készül, de amelybe az élesztő még nincsen belekeverve.

2. A törvény a sörfőzdek részére adóleengedést biztosít (ami a kincstári árrészesedésre is vonatkozik).

Az adóleengedés mérve az illető sörfőzdeben egy termelési időszakban elért termelés mennyiségéhez igazodik és pedig fordított arányban. Mentől nagyobb a termelési eredmény, annál kisebb az

vernek s ezt a folyadékot felfőzik, ilyenkor a benne lévő fehéranyagok kicsapódnak, másrészt a komlóból keserű zamatanyagok oldódnak ki. A sörlévet most lehűtik s élesztővel összekeverik. Ekkor megkezdődik a főerjedés, amely 10—12 napig tart. Ezután a sört nagy hordókba fejtik s hosszabb ideig benne tartják, mialatt végbemegy az úgynevezett utóerjedés. Ekkor a sört

kisebb hordókba és palackokba fejtik, ahol az utóerjedés befejeződik és a sör széndioxid dal telítődik.

¹³ A főzőüstből kikerülő forró sörlé lehűtése az ú. n. hűtőbárkán történik, amely a szellős hűtőházban van elhelyezve. A hűtőbárka ritkábban fából, rendszerint vasból készült, igen lapos és nagy felületű, felül nyitott edény (tartány).

adóleengedés mérve. Az intézkedés célja a kisebb sörfőzdék versenyképességének, oltalma a nagyobb sörfőzdék versenyével szemben. A söradóleengedés mérve az egy-egy termelési időszakban elért első 10.000 hektoliterfok extrakttartalom termelésig 20%-ot, további 30.000 hektoliterfok extrakttartalom termelésig 15%-ot, további 30.000 hektoliterfok extrakttartalom termeléséig 10%-ot, további 30.000 hektoliterfok extrakttartalom termelésig pedig 5%-ot tesz ki. A 100.000 hektoliterfok extrakttartalomnál nagyobb termelés után további adóleengedésnek nincs helye, de az addig (100.000 hl. termelésig) élvezett leengedés nem térítendő vissza.

III. A söradó biztosítása.

1. Aki sört szándékozik termelni, köteles ezt 4 héttel az üzlet megkezdése előtt a pénzügyigazgatóságnak bejelenteni s egyidejűleg a helyiségek pontos leírását, az alaprajzzal együtt, valamint az üzlethelyiségekben levő műszerek jegyzékét is, két egyenlő példányban beterjesztetni és az üzletvezetőt megnevezni. A helyiségek, műszerek és tartályok hivatalos jegyekkel és számokkal láttatnak el. A vállalkozó köteles az üzletet az üzleti helyiség külső részén szembevethető felirattal megjelölni. Az ellenőrzésre vonatkozó iratok az üzleti helyiségekben, egy erre kijelölt és a pénzügyi közegeknek is mindenkor hozzáférhető helyen őrzendők.

2. A hűtőbárkák, évenként legalább is egyszer egész hektoliterekre kimérendők és négyoldalukon ürmutató szegekkel megjelölendők. A hűtőbárkának szilárd alapon kell feküdnie. A főzőüstből csakis az üzlethez szükséges és a vállalkozó által megjelölendő vezetékek indulhatnak ki és ezeknek megvizsgálhatónak kell lenniük. A sörfőzde helyiségeiben egy normál cukormérőt, egy hőmérőt és egy kémpharat kell tartani és a pénzügyi közegeknek mindenkor rendelkezésére bocsátani.

3. A sörtermelés adóköteles művelete a főzőüst alágyujtásával, gőzerőre berendezett főzdekben a gőznek a keverő kádba való beeresztésével, más esetekben azokkal az előkészületekkel veszi kezdetét, amelyek közvetlenül sörlé termelésére irányulnak. Ha a sörfőzdeben megszakítás nélkül egyik sörfőzet a másikat követi, úgy, hogy a főzőüsthöz nem kell újból alágyujtani, akkor a malátának a keverőkádba, vagy főzőüstbe való öntésének időpontja tekintetik az adóköteles művelet kezdetének. Minden egyes sörfőzés 24 órával annak kezdete előtt, az adóhivatalnál írásban bejelentendő. Az adóköteles művelet úgy hajtandó végre, amint az bejelentetett és amint azt a kiszolgáltatót adóbejelentés tartalmazza.

Azokban a sörfőzdekben, amelyek a megelőző termelési időszakban 20.000 hektoliternél több sörlét termeltek, főzési lajstrom vezetendő. Ebbe a lajstromba a bevezetés közvetlenül a főzési üzem illető mozzanatának kezdete után teljesítendő.

Évi 20.000 hl.-nél több sörlét termelő sörfőzdekben állandó pénzügyi felügyelet van rendszeresítve. E felügyelet feladata: a sörfőzést a cefrészéstől annak befejezéséig, illetve a sörnek az erjesztő helyiségből való elviteléig ellenőrizni.

4. A termelt sörlé mennyisége, valamint annak extrakttartalma, 14° C hőfok mellett, az erjesztőszer hozzákeverése előtt a hűtőbárkákban állapítatik meg.¹⁴ A mennyiség megállapítása rendszerint akkor fogatosítandó, amikor a sörlé a hűtőbárkán körülbelül a normális hőmérsékre lehült. Ha azonban a sörlé a hűtőbárkáról már magasabb hőmérsék mellett eresztetik le, akkor a hivatalos megállapításnál a térfogatváltozás azon mérve, amely a megállapításnál talált hőmérsék és a normális hőmérsék közötti különbözetnek felel meg, számításba veendő.¹⁵ Közvetlenül a mennyiség megállapítása után a termelt sörlé extrakttartalma is megállapítandó.¹⁶ A 14° C hőmérsék mellett megállapított mennyiség és extrakttartalom szorzata adja a termelt extraktektoliterfok összegét.

Ha a termelt sörlé mennyiségének és cukortartalmának hivatalos megállapítása alkalmával, a bejelentett hektoliterfokokkal szemben, többlet találatik, ez a többlet azonban a bejelentett hektoliterfokok 5%-ánál nem nagyobb, a termelt többlet utólagos megadóztatásának nincsen helye. Ha ez a többlet a bejelentett hektoliterfokok 5%-ánál nagyobb, ezesetben a sörfőző az 5%-ot meghaladó többlet után járó söradót és kincstári árrészesedést, legkésőbb nyolc nap alatt, az adóhivatalnál befizetni tartozik. Ha a termelt többlet a bejelentett hektoliterfokok 10%-át meghaladja úgy a jövedéki büntető eljárás is megindítandó.

IV. A söradó esedékessége. Hitelezése. Adóvisszatérítés. Büntető határozatok.

1. A sörtermelés után járó adó az adóbejelentés benyújtásának időpontjában válik esedékessé és az adóhitelezés esetét kivéve, azonnal befizetendő.

¹⁴ A sörlé mennyiségének a meghatározása a hűtőbárkákban oly módon történik, hogy a hűtőbárka már ismeretes alapfelületének, négyzetcentiméterekben kifejezett összege, megszoroztatik a hűtőbárkára eresztett sörlé, minden egyes főzetnél külön megmért és centiméterekben kifejezett magasságával. A szorzat eredménye adja a hűtőbárkán lévő

sörlé köbcéntiméterekben kifejezett mennyiségét. A sörlé magasságának megállapítása az u. n. ürmérőpálcával történik.

¹⁵ Ez a számítás egy külön erre a célra szolgáló táblázat segítségével történik.

¹⁶ A sörlé extrakttartalmának a megállapítása egy külön erre a célra szolgáló normál cukormérővel történik.

2. A sörfőzdék vállalkozóinak, megfelelő biztosíték mellett, az illető termelési időszakon belül fizetendő söradóra és kincstári árrészesedésre nézve — évi 4% hitelkamat ellenében — 2 havi hitel engedélyeztetik.

3. Sörfőzdékben levő (vagy oda visszakerült) megromlott sör után az adó és kincstári árrészesedés visszatérítésének van helye. Az ilyen sör ellenőrzés mellett, megsemmisítendő vagy más, emberi élvezetre nem alkalmas, célra fordítandó. A sör megromlásával egyenlő tekintet és elbánás alá esik, ha a sör valamely előre nem látott és elháríthatatlan esemény következtében megsemmisül (ki-folyik). Ily esetben a vállalkozó köteles azonnal, amint arról tudomást szerez, a pénzügyigazgatóságnál (írásbelileg, vagy ha lehet táviratilag) bejelentést tenni. A vámvonalon át kivitt sör után, ha az élvezetre alkalmas és legalább is 2% cukormérfokot mutat, a söradó és a kincstári árrészesedés visszatérítetik.

4. A söradó és az árrészesedés 4—8-szoros összegével büntetendő: a) ha a sörfőzés megkezdetik anélkül, hogy a bejelentés benyújtott volna; b) ha a termelt sörlé mennyiségének és cukortartalmának megállapítása alkalmával a bejelentett hektoliterfokokkal szemben többlet találtatik és a talált többlet a bejelentett hektoliterfokok 10%-át meghaladja; c) ha a sörfőzdében a sörhöz, vagy sörléhez víz vagy más, az ital mennyiségének szaporítására szolgáló anyag adatik hozzá; d) ha az adóköteles művelet a bejelentett időszak előtt megkezdetik, vagy pedig a bejelentett időszakon túl folytatattik; e) ha a sörfőzde sörlét vagy sört, amely a főerjedésen még át nem ment, tilalomellenesen kivisz; f) ha a sörfőzdében olyan sörlé, vagy sör találtatik, mely nincsen hivatalos adóbarcával fedezve.

62. §. A cukoradó.

I. A cukoradóról általában.

A cukoradóra vonatkozólag alaptörvény az 1899: XVIII. t.c., amelynek rendelkezéseit több újabb törvény és rendelet egészíti ki és módosítja.¹⁷

¹⁷ A cukoradót nálunk az 1849. évi november hó 12-én kelt császári nyiltparancs léptette életbe. Ma érvényben álló fontosabb idevonatkozó jogforrásaink a következők: alaptörvény az 1899: XVIII. t.c. kiegészítik ezt az 1899: XXI. t.c.; 1903: II. t.c.; 1920: IV. t.c. (20. §.); 1921: XII. t.c. (5. §.);

1922: I. t.c. (26. §.). Rendeletek: 73.579/903, 10.726/906, 17.842/926, 83.219/906, 38.485/907, 91.109/907, 41.607/910, 46.549/912, 142.105/913, 155.442/925, 137.164/927, 57.219/888, 55.825/889, 100.988/903, 55.874/904, 10.718/906, 74.295/910, 19.578/913, 118.409/908, 71.400/924, 158.271/926 P. M. sz. rendeletek.

A cukoradó tárgya mindennemű cukor, amelyet nyersanyagból, vagy korábbi cukortermelés maradványából a belföldön termelnek, vagy külföldről behoznak. Az adó egysége a 100 kg. cukormennyiség. A minőség tekintetében törvényhozásunk különbséget tesz a répacukor (nádcukor) és a másnemű (keményítő és maláta) cukor között.¹⁸

A cukoradónak tiszta gyártmányadó alakjában, az előzőekben ismertetett alapelvek szerint való beszedése, semmiféle különösebb pénzügyi adminisztratív technikai nehézségekkel nem jár. A szabadforgalomba kilépő cukor, a gyártelepről való elszállítás előtt, a cukor for-

¹⁸ A cukrok az ú. n. szénhidrátok csoportjába tartoznak. Vannak egyszerűek (monosaccharidek, vagy hexozok (C₆H₁₂O₆), és összetettek. (Polysaccharidek, di-, tri- stb. sacharidek), mely utóbbiak több egyszerű sacharid (hexoz) összetételéből jönnek létre. Előbbiekhez tartoznak a szőlőcukor (glykoz), burgonyacukor és gyümölcs-cukor (fruktoz vagy levuloz). A polysaccharidek közül a disaccharidek a legfontosabbak: nádcukor (répacukor), tejcukor (lactoz) és malátacukor (maltoz). Általános képletük: C₁₂H₂₂O₁₁. Gyakorslati szempontból csak a nádcukornak (répacukor, vagy közönséges cukor) van jelentősége. Képlete: C₁₂H₂₂O₁₁. Ez a cukor az, amit közönségesen is cukornak nevezünk, s mely különböző formában jön forgalomba: mint kocka, por, süveg, candis cukor. A cukor sohasem egészen tiszta 100%-os cukor (C₁₂H₂₂O₁₁), hanem tartalmaz idegen anyagokat, me-

lyek részben a gyártási nyersanyagból maradnak benne, részben pedig a gyártás folyamán kerülnek bele. Ezért fontos a cukor értéke szempontjából a tiszta cukrot benne meghatározni. Ez többféle eljárás szerint történhetik. Leghasználatosabb a polarimetriás eljárás, mely azon alapszik, hogy bizonyos cukrok a poláris fény síkját jobbra vagy balra elfordítják. Az elfordítás nagyságából következtetni lehet a cukor mennyiségére. Meghatározható a cukor térfogatos úton is oly módon, hogy azt savval főzve egyszerű cukorrá, szőlőcukorrá bontják (invertálják) és a szőlőcukrot az úgynevezett Fehling-féle alkalikus rézgálicoldattal főzik, amikor is a réz redukálódik s a redukált réz mennyiségéből következtetni lehet a cukor mennyiségére. Az említett két eljáráson kívül még számtalan eljárás szolgálhat a cukor meghatározására, azonban ezek kevésbé használatosak.

galmának könnyebb ellenőrizhetése végett cukorzárjeggyel láttatik el.¹⁹

II. A cukoradó tárgya és mérve. Adómentesség.

1. Mindennemű cukor, melyet nyers anyagokból, vagy korábbi cukortermelés maradékaiból az országban termelnek, cukor fogyasztási adó és kincstári árrészesedés alá esik. Az adó mérve: a) a répacukor (nádcukor) és minden hasonnemű cukor (tekintet nélkül annak tisztaságára, az emberi élvezetre nem alkalmas szörpnek egyedüli kivételével), 100 kg. tiszta súlya után 40 P 60 fillér; b) másnemű cukor (keményítő és malátacukor) 100 kg. tiszta súlya után pedig 9 P 60 fillér. A részesedés az adóval egyidőben esedékes és azzal azonos módon fizetendő be.

¹⁹ A cukrot régente kizárólag cukornádból állították elő (innen a neve is). Ujabban azonban sikerült nemesítéssel olyan cukorrépat kitermelni, melynek cukortartalma vetekszik a cukornádéval (12—16% cukor) és azóta a cukorgyártás Európában kizárólag cukorrépából történik. A gyártás menete a következő. A cukorrépat felszeletelik s meleg vízzel kivonják belőle a cukrot. Az ilyenkor nyert levet, — hogy belőle a fehérjés szerves anyagokat és szervesen sókat eltávolítsák — olott mésszel felfőzik, mire a szennyező anyagok kiválnak belőle. Ugyanekkor a cukor egy része vízben oldható kalciumsacharittá alakul. A kiválott anyagokról a levet leszűrik és a lébe CO₂ gázt vezetnek, mikor is a kalciumsacharathban levő kalcium mint CaCO₃ kicsapódik, a cukor pe-

dig felszabadul. A levet ismét megszűrik és esontszénnel vagy széndioxiddal szintelenítik, majd az oldatot vakuumban lepárologatják. Az oldatból lehűléskor a cukorkristályok kiválnak, a kivált kristályokat az oldatból eltávolítják s az oldatot ismét besűrítik s a kivált cukrot az előbbivel egyesítik. Az így nyert cukor a nyers cukor, mely még nem fehér színű, hanem sárgás. Ennek a cukornak újra való oldása és ismételt szintelenítése után kapják a tiszta cukrot, melyet különböző alakban formálnak. Az anyalúgban, melyből a cukrot kikristályosították, igen sok szerves anyag, azonkívül jelentékeny mennyiségű cukor is marad vissza. Ez a rendszeren sötét színű, sűrű szirup a melasz, melyet magas cukortartalma miatt szeszgyártásra és takarmányozásra használnak fel.

2. Mentés a cukoradó alól az emberi élvezetre nem alkalmas szörp. Ezenkívül a pénzügyminiszter megengedheti, hogy olyan ipari vállalatok, melyek cukortartalmu gyártmányokat kivitelre készítenek, az e gyártmányaik készítéséhez szükséges cukrot az államkincstár érdekeinek biztosítására megkivánt feltételek teljesítése mellett, adómentesen szerezhessék be. Továbbá mentesítheti a pénzügyminiszter a fogyasztási adó alól, az államkincstár érdekeinek biztosítására szükséges feltételek és elővigyázati intézkedések mellett, azt a cukrot is, amelyet állatok etetésére, vagy fogyasztási cikkeket nem képező gyártmányok előállítására használnak fel.

III. A cukoradó biztosítása.

1. Aki cukrot akar termelni vagy ilyen termelvényeket finomítani, köteles négy héttel az üzlet megnyitása előtt az illetékes pénzügyigazgatóságnak két példányban benyújtani: a) egy pontos és alaprajzzal ellátott leírást a gyártelepről, valamint az utakról, amelyeken a termelvények a gyártelepről elszállítandók; b) a gyártelepen levő összes műeszközök és cukortermelvények tartására szolgáló, szilárdan álló edények jegyzékét; c) a műszaki eljárás leírását; d) a napi üzleti időt, a nappali és esetleg az éjjeli órák szerint megjelölve és az üzletvezető megjelölését.

A gyártelepnek legalább is 2 méter magas kerítéssel kell bekerítve lenni. A kerítésen belül és kívül fekvő épületeknek a kerítéstől legalább is 5 ményi távolságra kell lenniük. A kerítés csakis olyan bejáratokkal bírhat, amelyek a vállalat üzemeltetésének lehetővé tételére szükségesek.

2. Minden cukorgyárnak, az árujegy és mintaoltalomra nézve fennálló szabályok értelmében, lajstromozott s kizárólag csak általa használt árujeggyel kell bírnia. A megadóztatott cukortermelvények a gyártelepről vagy a szabadraktárból való elszállításuk előtt hivatalos jegyekkel látandók el. A vámvonalon belül mindazoknak az adóköteles cukortermelvényeknek, amelyeket valamely gyártelepen, vagy szabadraktáron kívül tartanak, hivatalos jegyekkel kell ellátva lenniük mindaddig, amíg azokat kicsinybeni eladás, fogyasztás, vagy másnemű felhasználás végett, a hivatalos jegyekkel ellátott csomagból ki nem veszik.

3. A cukorgyári telepek, az üzlet tartama alatt és ameddig a pénzügyigazgatóság szükségesnek találja, állandó jövedéki felügyelet alatt állnak. A pénzügyi közegek a pénzügyigazgatóság rendeletére a gyártelepen a cukortermelvények készletének súlyát esetről-esetre megállapíthatják. Rendszerint azonban évenként csak egyszer és pedig lehetőleg a legcsekélyebb készlet idejében veendő fel a készlet.²⁰

²⁰ Ha a felvételnél azzal a készlettel szemben, amelynek

a lajstromok és feljegyzések szerint a raktárban lennie kel-

4. Cukortermelvényeket a gyártelepről elszállítani, valamint a gyártelepre behozni áprilistól, bezárólag októberig reggeli 6 óra előtt és este 7 óra után, novembertől, bezárólag március haváig, reggel 7 óra előtt és esti 5 óra után, rendszerint nem szabad.

A cukortermelvényeknek a gyártelepről való elszállítása csak azokon az utakon történhetik, melyeket erre a célra a pénzügyigazgatóság megjelöl.

5. A cukortermelvénynek a gyártelepről, vagy valamely szabadraktárból való elszállítása, tekintet nélkül arra, vajjon ez fogyasztási adófizetés alá esik-e vagy nem, adóköteles műveletnek tekintendő. A gyártelepről, a cukortermelvények raktári készletének teljes kimerítése kivételével, egyszerre 500 kg.-nál kevesebb nem léphet ki.

IV. Az adó esedékessége. Adóhitel. Cukorszabadmagánraktárak. Büntető határozatok.

1. A fogyasztási adó és a kincstári árrészesedés, ha csak nem adózatlan elszállítás esete forog fenn, a cukortermelvénynek már a gyártelepről való elszállítását megelőzőleg befizetendő.

2. Elegendő biztosíték mellett azoknak a cukorgyári vagy szabadraktári vállalkozóknak, akik sem nyereségvágyból eredő büntett, vagy vétség, vagy ilyenmű kihágás vagy csempészet, sem a cukoradóra vonatkozólag elkövetett súlyos jövedéki kihágás miatt még elítélve nem voltak, a fogyasztási adó és kincstári árrészesedés lefizetésére, évi 4% hitelkamat ellenében, egy havi hitel engedélyeztetik.

Adóköteles cukortermelvényeket a gyártelepről, vagy szabadraktárból nem szabad kiszállítani mindaddig, amíg az adóbefizetési, vagy hitelezési bárca a gyártelepen, illetőleg a szabadraktárban — és

lene, többlet mutatkozik, az bevételezendő. Ha ellenben hiány merül fel s ez a hiány a száraz, kemény, fehér vagy általában olyan cukornál, amelynek polarizációja legalább 99.3%-ot tesz ki (fogyasztási cukor), az utolsó szemle óta bevételezett mennyiségnek ¼%-át, más (nyers) cukornál

pedig 4%-át meghaladja, a hiánynak ezt meghaladó része megadóztatandó. Ha a talált többlet vagy hiány az utolsó szemle óta bevételbe helyezett mennyiséggel szemben a fogyasztási cukornál ¼%-ot, vagy a nyers cukornál 4%-ot meghalad, a büntető eljárás folyamatba teendő.

pedig annak kezében nincsen, aki a pénzügyi közegeknek felvilágosítást adni tartozik és amíg a termelvények súlya hivatalosan megállapítva nincsen s azok hivatalos jegyekkel szabályszerűen ellátva nem lettek.

3. Szabadmagánraktár felállítására a pénzügyminiszter csak olyan kereskedőnek adhat engedélyt, akinek évi cukorforgalma legalább 3000 métermázsára rug.

4. Az adónak 4—8-szorosával büntetendő a cukornak a gyártelepről, vagy szabadraktárból való bejelentetlen, vagy a bejelentett időn kívül eszközölt elszállítása; ha a cukrot nem a meghatározott kijáraton szállítják ki; ha a cukrot oly épületben találják adózatlanul, amely — habár a kerítésen belül van —, de a cukor termelésére és tartására szolgáló épületként a leírásban nincs felvéve; ha az elszállításra rendelt mennyiség a bejelentettnél nagyobb; ha a cukor kereskedő vagy a cukrot feldolgozó iparos cukortermelvényeket oly időben és állapotban, amidőn hivatalos jeggyel kell ellátva tonniük, hamisított, utánczott, vagy már használt jegyekkel ellátva, vagy hivatalos jegy nélkül készletben tart, magához vesz, áruba bocsát, más személyeknek elad, terjeszt, vagy terjeszteni igyekezik; ha a cukrot a gyártelepről vagy szabadraktárból tiltott módon forgalomba hozzák; ha bizonyos célokra adómentesen átengedett cukrot más célokra fordítanak.

63. §. Az ásványolajadó.

I. Az ásványolajadóról általában.

Az ásványolajadóra vonatkozólag alaptörvény az 1882: XVIII. t.c., amelynek rendelkezéseit több újabb törvény és rendelet egészíti ki és módosítja.²¹

Az ásványolajadó tárgya a belföldön előállított, vagy külföldről behozott ásványolaj, illetve ásványolajtermék. Az adó egysége a 100 kg. ásványolajmennyiség. Az adó tételei a lehetőségig alkalmazkodnak az adóköteles ásványolaj, illetőleg ásványolajtermékek minő-

²¹ Jogforrások (az 1882: XVIII. t.c. cikk, mint alaptörvényen kívül): 1896: XIV. t.c.; 1896: XV. t.c.; 1920: IV. t.c. (22. §.); 1927: XXIII. t.c. Rendeletek: 48.697/896, 77.227/904, 57.991/903, 23.304/906, 52.941/906, 38.485/907, 57.665/907, 91.109/907, 101.905/908, 137.733/

908, 40.890/910, 24.434/910, 55.196/912, 162.384/914, 162.384/914. P. M. sz. rendeletek. Adómentességre nézve: 89.445/906, 20.083/914, 20.084/914, 114.832/926, 148.888/926, 66.036/927, 34.744/920, 15.981/921. P. M. sz. rendeletek.

ségéhez. Az adó kiszabása és beszedése szintén tiszta gyártmányadó alakjában történik.²²

II. Az ásványolajadó tárgya és mérvé. Adómentesség.

1. A belföldön előállított vagy külföldről behozott — alább felsorolt — összes ásványolajok, illetve ásványolajtermékek után ásványolajadó és az alábbiak szerint az ásványolajadóval egyesített kincstári árrészesedés fizetendő.

Az ásványolajadó és kincstári részesedés együttes összege 100 kg. tiszta súly után a következő: a) benzin, melynek sűrűsége + 12 R. mellett 735°-nál kisebb 20P 80 f., melynek sűrűsége 735°-nál nagyobb 11 P 20 f.; b) világító kőolaj (petróleum) 11 P 20 f.; gázolaj, fűtőolaj és az összes könnyű olajok 11 P 20 f.; kenőolaj 13 P 60 f.;

²² Ásványolaj alatt technikai vonatkozásban olyan olajszerű anyagokat értünk, melyeknek lényeges alkatrészei különböző alifás szénhidrogén vegyületek keverékei és ezáltal az állati és növényi olajoktól élesen különböznek. Az ásványolaj elnevezés gyűjtőfogalma alá a következő olaj, illetve olajszerű anyagok tartoznak: földi v. nyersolaj, fajsúlya származási helye szerint változik 0.8—0.95 között (naphta, gasolin); benzin, fajsúlya 0.7—0.8, forráspontja 150° alatt; világítóolaj (petróleum, kerosin), fajsúlya 0.76—0.86-ig, forráspontja 150—300° között; tisztítóolaj, forráspontja 100—150° vagy 280—300° között; gázolaj, fajsúlya 0.85, forráspontja 200—400°-ig; motorhajtóolaj, forráspontja 150° alatt, illetve 200—300° között; fűtőolaj (masut, astatki), fajsúlya 0.85—0.96; transzformátor olaj, fajsúlya 0.85—0.95; padlóolaj, fajsúlya 0.8—0.88; paraffinolaj, fajsúlya 0.88, for-

rásponja 350° fölött; vazelinolaj, fajsúlya 0.86—0.90, forráspontja 300° fölött; kátrány, fajsúlya 1.0 körül; szurokszerű desztillációs termékek; földi viasz (ozokerit), olvadáspontja 60—80°; kenőolajok fajsúlya 0.86—0.89.

A fennemlített olajféléseket legnagyobb részben földiolajból frakcionált desztillációval nyerik s az egyes frakciókat ismételt frakcionált desztillációnak vetik alá. Az így nyert frakciókat az esetleg jelenlevő szennyező, illetve színező anyagoktól koncentrált kénsavval kezelve szabadítják meg s utána lúggal a kénsavat semlegesítik. Egy olajfélése minőségének a megállapításához szükséges meghatározni a fajsúlyt, forráspontot, gyulladási és lobbánási hőmérsékletet, diszkozitást és refrakciót. Továbbá szükséges ismerni az esetleg szennyezőként jelenlevő kén mennyiségét is.

paraffin és vaselin 16 P 80 f.; nyersolaj 11 P 20 f. Nem tárgya az adónak az aszfalt, a szurok, a kátrány (goudron) és a koksz.

2. Mezőgazdasági motorok hajtására felhasznált, 735°-nál nagyobb fajsúlyu benzin, petróleum, gázolaj, valamint a nyersolaj, a pénzügyigazgatóság külön engedélye mellett mentes az adó és a kincstári árrészesedés alól.

3. A motorok hajtására szolgáló nehéz benzin szeszel keverendő, oly módon, hogy a keverék 20% szeszből és 80% a benzintől álljon.

III. Az ásványolajadó biztosítása.

1. Az ásványolaj finomítása alatt az ásványolajnak lepárolása, valamint az annak tisztítását célzó bármely egyéb eljárás értendő, akár az ásványolaj lepárolása mellett, akár pedig anélkül.

2. Aki ásványolajfinomítást szándékozik folytatni, köteles erről, legalább négy héttel az üzlet megnyitása előtt, annak a pénzügyigazgatóságnak, melynek kerületében üzlete fekszik, a törvényben részletesen meghatározott módon bejelentést tenni. Ugyancsak bejelenteni tartozik a vállalkozó azt is, ha üzletével egészen felhagy.

Az üzlethelyiségek tartandók és kívánatra a pénzügyi közegek rendelkezésére bocsátandók a következő műszerek: a) az ásványolajok megmérése alkalmas, szabályszerűen hitelesített mérleg, b) az ásványolajok sűrűségének megállapítására külön készült szabályszerű sűrűségmérő, c) egy Reaumur féle hőmérő.

3. A gyártelepek feletti felügyeletet rendszerint állandóan kirendelt pénzügyőri közegek teljesítik, akik az ásványolaj elszállítását mindenkor ellenőrizni s a bejelentetlen elszállítást megakadályozni kötelesek.

Az ásványolaj az üzlethelyiségből április hótól október hó végéig csak reggeli 5 órától esti 8 óráig, november hótól március hó végéig pedig csak reggeli 7 órától esti 6 óráig szállítható el. Az ásványolajat az üzlethelyiségből csak olyan utakon szabad elszállítani, amelyeket a pénzügyigazgatóság kijelöl. Az utak mindegyikére nézve a pénzügyigazgatóság megállapítja azt a leghosszabb időt, amelynek leforgása alatt véletlen akadályt kivéve, az ásványolajszállítmányt az ellenőrzési kerületből el lehet vinni.

Minden egyes ásványolajfinomító gyár körül a pénzügyigazgatóság, a helyi viszonyok kellő figyelembevételével, ellenőrzési kerületet állapít meg, amelyen belül az üzlethelyiségből jövő minden ásványolajszállítmányt eladási bárcával kell ellátva lennie.

4. Minden ásványolajfinomítógyárban hivatalos nyomtatványon készült eladási lajstrom vezetendő.

Valahányszor finomító gyárból adó alá eső ásványolajat elszállítani szándékolnak, erről az illető hivatalnál (pénzügyi közegnél) két egyenlő példányban írásbeli bejelentést kell tenni. Ez a bejelentés rendszerint legkésőbb 6 órával az adó alá eső ásványolajnak szándé-

kolt elszállítása előtt nyújtandó be; a pénzügyigazgatóság azonban rövidebbre is szabhatja ezt a határidőt, amennyiben ezáltal az ellenőrzés teljesítése gátolva nincsen.

IV. Az adó esedékessége. Adóhitel. Büntető határozatok.

1. Az ásványolajadó a bejelentés alkalmával azonnal fizetendő. Elegendő biztosíték mellett évi 4% kamat ellenében egy havi adóhitel engedélyezhető.

Mindaddig, amíg az adó befizetéséről, vagy pedig annak hitelezéséről szóló bárca, amelyet a bejelentés alapján szolgáltatnak ki, az üzlethelyiségben és pedig annak a kezében nincsen, aki a pénzügyi közegeknek a kívánt felvilágosításokat megadni tartozik, adó alá eső ásványolajat az üzlethelyiségekből elszállítani nem szabad. Ilyen elszállítás nem engedhető meg sem a bejelentett idő előtt, sem egy órával a bejelentett időn túl. Kivételnek csak akkor van helye, ha a bejelentett szállítás a küldemény hivatalos megvizsgálása folytán késett.

2. Aki adó alá eső ásványolajat a finomító gyárból kivisz anélkül, hogy azt szabályszerű módon bejelentette volna, vagy pedig azt megtörtént bejelentés esetében, a bejelentett idő előtt, vagy egy órával a bejelentett időn túl viszi ki, a megrövidített, vagy megrövidítés veszélyének kitett fogyasztási adó 4—8-szorosáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető. Ha a bejelentést megtették ugyan, de az adótárgy mennyiségére nézve valótlan bevallás történt, oly módon, hogy annak mennyisége a valóságban a bejelentettnél nagyobb, vagy pedig ha ily valótlan bejelentést csak megkíséreltek is: a bírság 4—8-szorosa annak az összegnek, amely a tényleg járó és a valótlan bejelentés szerint járó adó közötti különbséget teszi. Ha azonban ez a különbség 5%-ot meg nem halad, büntető eljárásnak nincs helye. Aki a finomítógyáron kívül, adó alá eső ásványolajat könnyebb olajjal vegyít és így világitásra alkalmas ásványolajat állít elő, az adó 4—8-szorosával büntetendő.

64. §. A gyujtószeradó.

A gyujtószeradót nálunk az 1921:XI. t.c. léptette életbe. Ezt a törvényt több rendelet egészíti ki.²³

²³ Így az 1928:XXXVIII. t.c. továbbá a törvény vgh. utasítása a 38.800/921 (PK. 11.), továbbá a 160.510/921. (PK. 35.),

40.210/925. RT. 991), 88.680/925. (RT. 1525.), 158.020/926. (RT. 1287.), 158.274/926. (RT. 1300), 158.275/926 (RT. 1300), 173.466/

I. A gyujtószeradó tárgya és mérve.

A belföldön előállított, valamint a külföldről behozott mindennemű és fajtájú gyufa, úgyszintén a gyujtószerszámok, gyujtószeradó és kincstári árrészesedés alá esnek.

Az adó mérve: a) fadrótos (faszálás) gyufa után csomagonként legfeljebb 56 szál tartalommal, 1.36 fillér; ezt meghaladó tartalommal, minden megkezdett 56 szál után, további 1.36 fillér; b) más gyufa után csomagonként, legfeljebb 56 szál tartalommal, 2.72 fillér; ezt meghaladó tartalommal, minden 56 szál után, további 2.72 fillér; c) zsebgyujtószerszám után, legfeljebb 25 gramm súlyban, darabonként 20.8 fillér; d) 25 grammot meghaladó súlyú zsebgyujtószerszám után darabonként 34.4 fillér; e) asztali és fali gyujtószerszám után darabonként 54.4 fillér.

II. A gyujtószeradó biztosítása.

1. Aki belföldön gyufát állít elő, köteles ezt legkésőbb 14 nappal az üzem megkezdése előtt az illetékes pénzügyigazgatóságnál bejelenteni. Gyufa előállításának céljaira új ipartelep létesíteni csakis a pénzügyi és kereskedelemügyi miniszterek együttes engedélye alapján szabad. A gyufagyárak jövedéki felügyelet alatt állanak. A pénzügyi közegek ehhez képest az összes gyártási, üzleti, irodai és raktári helyiségekbe szabadon beléphetnek és hivatalos eljárásuk kellő befejezéséig azokban nappal, az üzem tartama alatt pedig éjjel is tartózkodhatnak, szemléket ejthetnek meg, a pénzügyi hatóság által elrendelt feljegyzésekbe betekinhetnek, a készleteket felvehetik és az ellenőrzéshez szükséges egyéb megállapításokat megejthetik.

Ha a vállalkozó, vagy üzemvezetője az 1921:XI. t.c., vagy az annak alapján kibocsátott rendeletbe ütköző jövedéki kihágás miatt büntetve volt, a gyufagyár állandó felügyelet alá helyezhető.

2. A készletfelvételeknél talált hiány után a vállalkozó az adót 24 óra alatt megfizetni köteles, ha csak hiányzó telt érdemlő módon be nem bizonyítja, hogy a hiányzó mennyiség elemi csapás folytán semmisült meg.

Gyufának a gyártelepről való mindennemű elszállítása adóköteles művelet, amellyel az adófizetési köte-

926 (RT. 40 ex 1927), 8253/927 (RT. 432), 38.793/927 (RT. 449), 102.126/924 (PK. 27) PM. sz. rendeletek. A tüzközés után fizetendő gyujtószeradó tárgyában

16.918/925 (PK. 3), 15.555/925 (RT. 947), 22.780/925 (RT. 972), 158.276/926 (RT. 1301) PM. sz. rendeletek.

lezettség beáll. A külföldre kiszállításra kerülő gyufa az adó alól mentes. Gyufát kizárólag csomagolva szabad forgalomba hozni. Mind a belső, mind a külső csomagoláson, az előállító nevét és telepének helyét feltűnő módon kell feltüntetni.

3. Azok a vállalatok, amelyek fadrótnak (gyufaszálnak), vagy gyufa tartására szolgáló doboznak, de nem kész gyufának előállításával foglalkoznak, ugyancsak bejelentési kötelezettség alá esnek, és jövedéki felügyelet alatt állanak.

III. A gyujtószeres számok megadóztatása. A gyufa és gyujtószeres szám forgalmának ellenőrzése.

1. A belföldön előállított gyujtószeres számok után az adót a gyujtószeres szám előállítója köteles megfizetni. A külföldről behozott gyujtószeres szám után pedig az adót az átvevő köteles megfizetni. Az adófizetés megtörténtét minden egyes gyujtószeres számon tartós jel alkalmazásával kell feltüntetni. A külföldre kiszállításra kerülő gyujtószeres szám az adó alól mentes.

2. Gyufának és gyujtószeres számoknak a forgalma jövedéki felügyelet alatt áll. Ehhez képest a készletben lévő s eladásra szánt gyufának és gyujtószeres számnak beszerzését és megadóztatását a pénzügyi közegek kívánságára igazolni kell.

IV. A tüzkő után fizetendő gyujtószeres adó és kincstári árrészesedés. Büntető rendelkezések.

1. A gyujtószeres számoknál használt tüzkő után szintén gyujtószeres adó és kincstári árrészesedés fizetendő, amelynek mérve ezidő szerint kg.-ként 408 P. Ez az adó belföldi előállítás esetén, a belföldi előállító által, külföldről történő behozatal esetén pedig a vámhivatalnál, a vámmal együtt fizetendő.

2. Jövedéki kihágást követ el és a megrövidítés veszélyének kitett adó 4–8-szoros összegéig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki: a) az adóköteles gyufát, vagy gyujtószeres számot az adófizetési kötelezettség alól elvonja; b) a gyufát vagy a gyujtószeres számot adójegy nélkül, illetőleg hamisított adójeggyel átveszi, megőrzi, eladja, forgalomba hozza, vagy pedig felhasználja.

65. §. A szivarkahüvely és szivarkapapiradó.

I. A szivarkahüvely és szivarkapapiradót nálunk az 1921:XIX. t.-c. léptette életbe. Ezt a törvényt több egyéb jogforrás egészíti ki és módosítja.²⁴

II. Az adó tárgya a belföldön előállított, valamint a külföldről behozott mindennemű fajtájú szivarkahüvely és a fogyasztásra már elkészített szivarkapapir. Az össze nem vágott és így fogyasztási célra még el nem készített szivarkapapir nem tárgya az adónak.

Az adó és kincstári részesedés együttes összege: a) szivarkahüvely után dobozonként, legfeljebb 100 hüvely tartalommal, 2.72 fillér; ezt meghaladó tartalommal, minden megkezdett 100 hüvely után, további 2.72 fillér; b) szivarkapapir után csomagonként, legfeljebb 60 lap tartalommal, 1.36 fillér; ezt meghaladó tartalommal, minden megkezdett 60 lap után, további 1.36 fillér.

III. Az adó biztosítására nézve a törvény a következőket rendel. Aki belföldön szivarkahüvelyt vagy szivarkapapirt állít elő, köteles azt legkésőbb 14 nappal az üzem megkezdése előtt, az előállítandó gyártmányok megjelölése mellett a telep helyére illetékes pénzügyigazgatóságnál bejelenteni. Ha a vállalkozó az üzemet nem maga vezeti, a telep helyére illetékes pénzügyigazgatóságnál nevében eljáró üzletvezetőt köteles bejelenteni.

A kész szivarkahüvely és szivarkapapir raktározására szolgáló helyiségeket a gyártási helyiségektől el kell különíteni. A szivarkahüvely és szivarkapapir előállító ipartelepek jövedéki ellenőrzés alatt állanak. Ha a vállalkozó vagy üzletvezetője az 1921:XIX. t.-cikkbe ütköző jövedéki kihágás miatt büntetve volt, az ipartelep állandó felügyelet alá helyezhető. Az ennek folytán felmerülő költségek a vállalkozót terhelik.

A vállalkozó köteles a szivarkapapir és szivarkahüvely előállításáról és forgalmáról a pénzügyminiszter által rendelettel megállapított feljegyzéseket vezetni.

A készletfelvételeknél talált hiány után a vállalkozó az adó 24 óra alatt megfizetni köteles, hacsak hitelt érdemlő módon be nem bizonyítja, hogy adóeltitkolás esete nem forog fenn és hogy a hiányt oly körülmények okozták, amelyek mellett az adó követelése nem megokolt.

IV. A belföldön előállított szivarkapapir és szivarkahüvely megadóztatására nézve a következők irányadók. Szivarkahüvelynek

²⁴ Így az 1922:XVII. t.-c. (12. §.); a 83.900/921, 78.266/923, 100.002/925, 42.246/926, 91.405/

926, 114.826/926, 35.755/927, 135.928/927, 158.277/926 PM. sz. rendelet.

és szivarkapapírnak a gyártelepről való mindennemű elszállítása, adóköteles művelet, amellyel az adófizetési kötelezettség beáll. A belső földön előállított szivarkahüvely és szivarkapapír után az adót legkésőbb a szivarkahüvelynek, illetőleg a szivarkapapírnak a gyártelepről való elszállítása időpontjában kell megfizetni. Az adót a belső csomagolásra erősítendő adójegy (banderoll) alkalmazása révén kell fizetni. Az adójelet értéktelenítési jellel kell ellátni. Az adójegyet a szivarkapapircsomagolásokon és a szivarkahüvelydobozokon úgy kell alkalmazni, hogy az adójegy felszakítása nélkül a dobozból, illetőleg csomagból hüvelyt, illetőleg papírt kivenni ne lehessen. A külföldre kiszállításra kerülő szivarkahüvely és szivarkapapír, a pénzügyminiszter által rendelettel megállapított feltételek mellett, az adó alól mentes.

V. Azok a vállalatok, amelyek további feldolgozás céljaira szolgáló és így fogyasztásra még el nem készített szivarkapapír gyártásával foglalkoznak, ugyancsak bejelentési kötelezettség alá esnek és jövedéki ellenőrzés alatt állanak.

A szivarkahüvelynek és szivarkapapírnak nagykereskedési, valamint közvetlen fogyasztást szolgáló forgalma, a pénzügyminiszternek rendelettel megállapítandó közelebbi rendelkezései szerint, jövedéki ellenőrzés alatt áll.

HETEDIK FEJEZET.

Az állami jövedékek.

66. §. Az állami jövedékekről általában.¹

I. Természetes, hogy a pénzügyi jog keretében csakis a tulajdonképeni pénzügyi jellegű állami egyedárúságokról lehet szó. Ilyenek a mi államháztartásunkban: a dohány-, só-, italmérési jövedék, a mesterséges édesítőszeres egyedárúsága, továbbá a lottó-, fémjelzési és lőporjővedék. A két utóbbi jövedéknek közgazdasági szempontból is nagy jelentősége van. A szintén pénzügyi jelleggel bíró, a káliumsókra és a földgázra vonatkozó állami egyedárúságoknak ma gyakorlati jelentőségük nincsen.

¹ A tételes magyar pénzügyi jog sajátossága, hogy az állami egyedárúságokat „állami jövedék” elnevezése alatt említi. A

következőkben ehhez a terminológiához mi is alkalmazkodni fogunk.

II. Munkánkknak megelőző, a pénzügyi jog alapfogalmairól szóló részében részletesen rámutattunk már az állami egyedárúságoknak, mint bevételi forrásoknak, pénzügyi jogi sajátosságaira. Ehelyen tehát csak utalunk az ott, idevonatkozólag előadottakra.

Állami egyedárúságaink igazgatása igen energikus hatósági beavatkozást tesz szükségessé az egyéni magángazdálkodási tevékenységbe. Törvényhozásunk gondosan öröködik afelett, hogy az egyéni szabadságjogoknak minden idevonatkozó megszorítása szabatos és részletes törvényhozási szabályozást nyerjen. Egyedárúságaink igazgatása tehát a pénzügyi közigazgatás törvényszerűségének követelménye szempontjából nem eshetik kifogás alá. Annál sajnálatosabb azonban az, hogy az állampolgárok az állami jövedékek igazgatásának egész terén kénytelenek nélkülözni a közigazgatási bírósági jogvédelmet.

Az alábbiakban állami egyedárúságaink egyes nevezéseiről a következő csoportosításban fogunk szólni: a) dohányjővedék, b) sójővedék, c) italmérési jővedék, d) mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsága, e) lottójővedék, f) fémjelzési jővedék, g) lőporjővedék, h) káliumsók és földgáz egyedárúsága.

67. §. A dohányjővedék.

I. A dohányjővedékről általában.²

1. A dohányjővedék lényegét tételes jogszabályaink a következőképen állapítják meg. Az illetékes pénzügyi hatóság engedélye nélkül tilos: a) dohányt

² A dohányzás szokását a St. Domingo szigetén lakó ben-születteknél legelőször az 1496. évben Romano Pao nevű spanyol szerzetes figyelte meg és a dohányzás szokását állítólag ő hozta be Spanyolországba. Magyarországon né-

melyek szerint, Apaffy erdélyi fejedelem a budai pasától kapott először dohányt ajándékba, de annak használatát Erdélyben megtiltotta. Mások szerint 1568-ban Bornemissza Pál erdélyi püspök, utóbb m. kir. helytartó, hozta be a do-

termeszteni; b) iparszerűleg feldolgozni; c) forgalombahozni; d) a külföldről fogyasztás, lerakás vagy átszállítás végett behozni; e) oly gépeket, szerszámokat és eszközöket bírítani, előállítani, külföldről behozni, vagy áruba bocsátani, amelyek kizárólag a dohány iparszerű feldolgozására szolgálnak.

E meghatározás értelmében az állam a dohányra vonatkozólag úgy a termesztés, mint a gyártás és a forgalombahozatal jogát kizárólag magának tartja fenn. A dohánytermesztés és a forgalombahozatal jogát azonban az állam rendszerint nem saját maga gyakorolja, hanem e jogosítványok gyakorlására egyes állampolgároknak (különös jövedéki) engedélyt ad. A dohány feldolgozását ellenben az állam saját dohánygyárában végezteti.

2. A pénzügyi jog szempontjából, a dohányjövedék igazgatásának a kérdése csakis annyiban bír jelentőséggel, amennyiben a dohányjövedék érdekei az egyes állampolgárok magángazdálkodása szabadságának korlátozását teszik szükségessé. Egyébként a dohányjövedéki ügyek intézése nem egyéb mint egy igen nagy szabású állami üzleti vállalkozás (állami magángazdálkodási tevékenység). A dolog természetéből következik, hogy sokszor igen nehéz a határvonalat megvonni a dohányjövedéki pénzügyi közigazgatás, és a dohányjövedéki üzemi gazdálkodás között. Sajátságos, hogy pénzügyi közigazgatásunkban a dohányjövedékre vonatkozó e kétféle tevékenység nincsen szervezetileg elválasztva. Tételes pénzügyi jogunk az összes dohányjövedéki tisztviselőket, a többi állami tisztviselőkkel azonos jogállású, közszolgálati alkalmazottaknak tekinteti.

hányszás szokását Erdélybe, majd Magyarországra. Hollandiában 1570-ben már dohányoztak. 1585-ben az angolok a dohányzást Virginiában a vadaknál figyelték meg, akik a dohányzást egészségfentartási

szer gyanánt használták. Nemsokára rá már Angliában is divatos lett a dohányzás és épen úgy, mint Franciaországban, Angliában is külön dohányzó házakat állítottak fel.

3. A dohányegyedárúságot nálunk az osztrák abszolút kormány az 1850. évi november 29-én kelt császári nyiltparancssal léptette életbe. Az abszolút uralom által életbeléptetett szabályzatokat az 1868:XIV. t.-c. törvényesítette. A volt osztrák-magyar monarchia felbomlásáig, a közös vámterület szükséges folyamánként, a magyar és az osztrák dohányjövedék irányítása általában azonos alapelvek szerint történt. Az 1868:XIV. törvénycikket számos későbbi törvény módosította és egészítette ki.³

A magyar dohányjövedék igazgatására vonatkozólag, az alábbiakban előadott tételes joganyagot a következőképpen csoportosítjuk: a) dohánytermesztés, b) dohánygyártás, c) a dohány és dohánygyártmányok forgalombahozatala, d) büntető határozatok.⁴

II. *Dohánytermesztés engedélyezése. A dohánytermesztés hivatalos ellenőrzése. Előlegek és kölcsönök a dohánytermesztők részére. A termelt dohány beváltása a dohányjövedék által.*

1. Dohányt csak a kincstár számára szabad termesztetni.* A dohánytermesztési engedélyt első ízben a pénzügyminiszter, illetőleg a dohányjövedéki központi igazgatóság adja. Folytatólagos dohánytermesztési engedélyt pedig az illetékes dohánybeváltó hivatalok adnak. A dohánybeváltó hivatalnak, a kért engedélyt megtagadó, illetőleg a bejelentett földterületet megszorító határozata ellen, fellebbezésnek van helye a dohányjövedéki központi igazgatósághoz és innen a pénzügyminiszterhez.

³ Igy különösen: az 1876:IV., 1887:XLIV. t.-cikk. 9987/876, 74.090/887, 4611/888, 6068/888, 58.010/905, 31.650/920, 22.501/882, 5327/890, 6813/924, 4392/927, 49.738/876, 4651/878, 45.613/904. P. M. sz. rendeletek.

⁴ Magától értetődik, hogy a következőkben, munkánk kiűzött céljának megfelelően, a

dohányjövedék igazgatására vonatkozólag, csakis azokkal a kérdésekkel fogunk részletebben foglalkozni, amelyek pénzügyi jogi érdekekkel bírnak.

* A háború előtt kivételre, a háború után, egészen 1925-ig pedig saját használatra is lehetett dohányt termesztetni.

A dohánytermesztés csak azokban a községekben és oly pusztai területeken engedhető meg, ahol az össztermesztők legalább is 20 kat. holdat szánnak erre a célra. A termesztés csak bizonyos körzetekben engedélyezhető. Azok a községek, amelyeknek dohánytermése ugyanazon a helyen kerül beváltás alá, együttvéve egy beváltó körzetet alkotnak. A termesztési engedély csak egy évre és egyedül a benne megnevezett egyénre érvényes. Engedélyre csak azok tarthatnak számot, akik terhes szerződést köthetnek és adójövedéki kihágás miatt el nem ítéltettek, vagy más jövedéki kihágás miatt a dohánytermesztéstől el nem tiltottak.

2. A dohánytermesztés állandó hivatalos ellenőrzés alatt áll. Az ellenőrzés a dohányval beültetett területek fölmérése, az ültetvények fejlődésének megfigyelése és a termés mennyiségének becslés útján való megállapítása által történik. Az ellenőrzés költségeinek megtérítése fejében a termesztők az ú. n. engedélyi illetéket tartoznak fizetni. Ha a zöld állapotban teljesített felvétel alkalmával kipuhatolt termésmennyiség és a száraz állapotban történt felvételkor talált mennyiség közt feltűnő hiány mutatkozik: a pénzügyi közegek a termesztőt igazolásra hívhatják fel és amennyiben az igazolást alaposnak nem találják, a dohánybeváltó hivatalnak jogában áll a jövedéki büntető eljárás megindítása iránt intézkedni. A dohánytermesztő az egész dohánytermésének hiánytalan beszállításáért, feles kertészeivel együtt, egyetemlegesen felelős.

A dohánytermesztés felügyeletével és ellenőrzésével az egyes termesztési körzetek központjában lévő dohánybeváltó hivatalok, továbbá a minden nagyobb községben lévő pénzügyőri szakaszok vannak megbízva.

3. Az állam a dohánytermesztőknek a várható termésre előleget és kölcsönöket ad.

Vannak rendes és rendkívüli előlegek. Az előlegek kamatmentesek és a dohánybeváltás alkalmával, a dohánybeváltási árából levonatnak. Ugyanaz a termesztő csakis vagy rendes, vagy pedig rendkívüli előleget kaphat. A rendes előlegek lehetnek: a) holdpénzelőlegek, amelyeknek összege a dohányval beültetett terület holdszámához igazodik (holdanként megállapított maximális összeg erejéig); b) zsinórpénzek, a szárítás céljából zsinórra felfűzött dohány minden métermázsája után meghatározott maximális összegben. A rendkívüli előlegek a termesztők részére, rendkívüli alkalmakkor, nagyobb összegekben utaltatnak ki. Összegük szintén a dohányval beültetett terület nagyságához igazodik.

Kölcsönöket tatarozás és beruházások céljaira, az állam közvetítésével, nagyobb pénzügyintézetek adnak, mérsékelt kamatfizetésre és több évi termés eredményéből való törlesztésre.

4. A termelt dohányt kizárólag az állam vásárolhatja meg. Ez a vásárlás az ú. n. dohánybeváltás útján történik. A dohánytermesztő az egész évi, teljesen kiszáradt, fajok és minőségek szerint osztályozott termését meghatározott időpontban köteles az erre a célra kijelölt dohánybeváltó hivatalhoz beszállítani. A dohánybeváltó hivatalnál a dohányjövedék képviselői a beszállított dohányt lemérik, a levelek nagysága és minősége szerint osztályozzák és ez alapon megállapítják és kifizetik a dohányért a termelőnek járó beváltási árat.

A dohányjövedék a dohánybeváltási árakat évről-évre előzetesen állapítja meg. A beváltott dohánylevelek a dohánybeváltó hivatalok raktáraiban helyeztetnek el, ahol a feldolgozás céljaira kellőképpen előkészítetnek.

III. A dohánygyártás.

1. A dohánybeváltó hivatalok által megvásárolt belső földi dohány az állami dohánygyárakban kerül feldolgozás alá. Ezidőszerint 10 ilyen állami dohánygyárunk és egy állami dobozgyárunk van. Gyárainkban, különösen a finomabb gyártmányok előállításánál, igen nagy mennyiségű külföldi nyersanyag kerül feldolgozásra.⁵ A gyártási eljárás 3 fő mozzanatra oszlik. Ezek: a) a nyersanyagoknak gyártási célokra való előkészítése; b) a tulajdonképeni gyártási eljárás és c) a kész gyártmányok elcsomagolása.

Dohánygyáraink előállítanak: szivarokat, szivarokakat, török és magyar pipadohányt, burnótot, dohánylúgvíz kivonatot (thanaton) és nikotinszulfátot. Az előállított gyártmányok felosztatnak: a) általános és

⁵ A dohánygyárainkban gyártás céljaira felhasznált do-

hányleveleknek körülbelül 1/3 része külföldi eredetű.

b) különlegességi gyártmányokra. Az általános gyártmányok ismét felosztatnak finom, középfinom és kevésbé finom fajokra.

A dohánygyárakban teljesen elkészített, becsomagtolt és a közvetlen fogyasztás céljaira alkalmas dohánygyártmányokat az ország különböző körzeteiben felállított dohányárúraktárakba szállítják.

IV. A dohány és a dohánygyártmányok forgalomba hozatala.

1. Belföldön termelt, illetőleg feldolgozott dohánynak külföldre való szállítását a dohányjövedék kizárólag magának tartja fenn.

2. Belföldön előállított kincstári dohánygyártmányoknak a belföldön való eladásával csakis azok foglalkozhatnak, akik a pénzügyi hatóságtól erre külön engedélyt nyertek. Az engedély szólhat: a) nagybani eladásra, b) kicsiben való eladásra és c) különlegességi gyártmányok eladására. A nagybani eladási engedély egyúttal a kicsiben való eladásra is feljogosít. Mindegyik említett dohányeladási engedély lehet: a) kizárólagos és b) korlátlan jellegű.

A nagybani árusok árúikat közvetlenül a dohányárúraktárakból kapják és azokkal egyúttal a dohánykisárúsok szükségleteit is ellátják. A kisárúsok árúikat a nagybani árusoktól szerzik be és a fogyasztóknak adják el. A különlegességi gyártmányok árúsítására szóló engedéllyel bírók árúikat közvetlenül a kincstári dohányárúraktárakból szerzik be. Különlegességi gyártmányok árúsítására dohány nagy- és kisárúsok is nyerhetnek engedélyt.

Kizárólagos dohányeladási engedély esetén az illető dohányárús csakis dohánygyártmányok, a dohányzással kapcsolatos cikkek, valamint az állami és postai értékcikkek eladásából tartja fenn magát. Korlátlan dohányeladási engedély esetén az illető kereskedő már meglévő (pl. fűszer, szatócs, papír stb.) üzletében való gyakorlásra nyer dohányeladási jogosítványt. Szállodák,

vendéglők és kávéházak tulajdonosai és bérlői, ha üzle-tükben dohánygyártmányokat kívánnak árúsítani, köte-lesek erre a pénzügyi hatóságtól engedélyt kérni. Eze- ket az engedélyeket nevezzük korlátolt dohányeladási engedélyeknek. A korlátolt dohányeladási engedéllyel bírók a dohánygyártmányokat valamely kisárúsnál szer-zik be, a fogyasztók részére általában megállapított áron és jogosítva vannak a fogyasztók részére való kiszolgá-lás alkalmával, a beszerzési árhoz kezelési költség cí-mén 10%-ot hozzászámítani.

3. A dohányeladási jogosítvány, pénzügyi jövedéki engedély természetével bír s ennél fogva a pénzügyi ha-tóság azt bármikor indokolás nélkül 3 havi felmondás-sal visszavonhatja.* Az engedély személyre szól és hely-hez kötött s a pénzügyi hatóság hozzájárulása nélkül másra át nem ruházható és át sem helyezhető. Az enge-délyes kötelek az előirt szabályokat az engedély gya-korlásánál pontosan megtartani. Ellen esetben engedélye tőle azonnal elvonatik. A dohányárúsoknak csakis a ma-gyar kincstári dohányárúraktárakból származó dohány-gyártmányokat szabad a dohányjövedék által megsza-bott eladási árakon árúsítaniuk. Az árusok, az általuk eladott gyártmányok után, bizonyos százalékban meg-állapított eladási jutalékot kapnak. Az árúsítási engedé-lyek kiadása alkalmával az állami tisztviselők és hadi-rokkantak özvegyei és árvái, a hadirokkantak családtag-jai és egyéb okoknál fogva, állami támogatásra érdemes személyek elsőbbséggel bírnak. Az árúsítási engedélyek kiadása iránt benyújtott kérelmek felett első fokon a pénzügyigazgatóság határoz. A pénzügyigazgatóság határozata ellen a pénzügyminiszterhez van fellebbe-zésnek helye. A különlegességi árúsítási engedélyt a pénzügyminiszter adhatja meg.

4. Külföldi dohánygyártmányoknak a belföldre való behozatalával csakis azok foglalkozhatnak, akik a pénz-ügyminisztertől erre külön engedélyt nyertek.⁶ Az en-gedély elnyerésének és gyakorlásának módozatait a vo-

* Viszont az engedélyes is 3 hónapon belül felmondási jog-gal élhet.

⁶ Ezek a külföldi dohány-gyártmányok. (L. a 2311/912. P. M. sz. rendeletet.)

natkozó jogszabályok részletesen megállapítják. Az engedélyesek jogállása egészen más, mint a dohányárúsoké, minthogy ők nem a kincstár bizományosai, hanem csak engedélyes közvetítők. Magánosok külföldről külföldi dohánygyártmányokat csak e közvetítők igénybevételével és az erre illetékes pénzügyi hatóságok által, részükre kiadott külön engedély alapján hozhatnak be. Külföldi dohánygyártmányoknak a belföldön való forgalombahozatalával, bizományosok útján egyébként újabban a dohányjövedék maga is foglalkozik.⁷

V. Büntető határozatok.

1. Dohányjövedéki kihágást követ el az, aki a dohánygyedárúságra vonatkozó törvényekben és rendeletekben foglalt határozmányokat megszegi, áthágja: nevezetesen, aki a) a pénzügyi hatóság engedélye nélkül dohányt termeszt, vagy a dohánytermesztési engedélyományában megállapított területnél nagyobb területen termeszt dohányt; b) a termesztett dohányt a beváltás alól elvonva, azt tilalomellenesen birtokolja, saját céljaira felhasználja, vagy pedig forgalombahozza; c) dohányt tilalomellenesen feldolgoz és e célra szolgáló eszközöket birtokol, avagy készít; d) kincstári raktárból származó dohánygyártmányt engedély nélkül forgalombahoz, vagy tilalomellenesen, ellenszolgáltatás ellenében feldolgoz; e) a dohányjövedék által használt szivarkahüvelyeket, csomagoló eszközöket és bármilyen nyomatványokat készít, készített, vagy forgalombahoz; f) külföldi dohányt, vagy dohánygyártmányt előzetes engedély, vagy a törvényes illetékek lefizetése nélkül, a vámvonalon át az ország területére hoz (dohánycsempészet).

2. A súlyos dohányjövedéki kihágások általában a törvényileg megállapított fogyasztási illeték meghatározott többszörösévei,⁸ a kisebb jövedéki kihágások pedig 100—1000 aranykoronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetnek. A belföldön termelt dohánnyal való üzérkedés, házalás és annak nyilvános helyeken való árúsítása ezenkívül még egy havi fogházbüntetéssel is büntethető.

⁷ A Budapesten lévő külföldi dohánykülönlegességi árudában. Az említett árudában a többi dohányárúsok is vételezhetnek fel dohánygyártmányokat (ha erre külön engedélyt nyertek) és azokat saját árudájukban 10% felárral adhatják el.

⁸ A kincstári dohányárúraktárból származó dohány-

gyártmányokkal való minden visszaélés a fogyasztási illeték ½—2-szereséig büntetnek. A belföldön termelt dohánnyal vagy dohánygyártmányokkal való visszaélések a fogyasztási illeték 2—4-szereséig, a külföldről csempésztett dohánnyal való visszaélések pedig a fogyasztási illeték 5—10-szereséig büntetnek.

68. §. A sójövedék.

I. A só termelése és értékesítése hazánkban már a legrégebb időktől fogva királyi jövedéket képezett. Az államkincstárra nézve a sójövedéket, mint bevételi forrást, a világháborút megelőzőleg, különösen az tette jelentőssé, hogy hazánk több nagyszabású sóbányával rendelkezett, amelyek nemcsak a belső fogyasztást tudták igen kiváló minőségű áruval fedezni, hanem nagyobb sóexportot is lehetővé tettek. A trianoni békeszerződés óta sajnos sóbányánk nincsen. Az állami sójövedék az ország egész sószükségletét külföldről (javarészt Németországból) hozza be. A kincstári sójövedék tehát nálunk mint kereskedelmi egyedárúság áll fenn. A behozott só forgalombahozatalát, illetőleg a fogyasztókhoz való eljuttatását azonban már nem kizárólag a kincstári sójövedék eszközli.⁹

II. A sójövedék lényege elvileg abban áll, hogy Magyarország területén, engedély nélkül tilos saját, vagy idegen területen sót bányászni, sósforrást nyitni, sót a vízből vagy ásványokból kiválasztani, illetve vegyi úton előállítani. Magánosok nálunk általában só behozatalára engedélyt nem kapnak.¹⁰

III. A sóellátás biztosításáról nálunk jelenleg a Sóelosztó Bizottság, illetve ennek javaslatához képest, a pénzügyminisztérium gondoskodik. A Sóelosztó Bizottság, a pénzügyminisztérium vezetése mellett, az érdekeltektől minisztériumoknak, Budapest székesfőváros tanácsának, a m. kir. Sójövedék Vezérügynökségének s a fogyasztói és kereskedelmi érdekeltségeknek képviselőiből áll. Mindennemű só a m. kir. sóhivatalok, to-

⁹ Idevonatközpő jogforrások: az 1853. január 17-iki nyiltparancs, 1868:XI., 1875:L., 1897:I., 1904:XXIII., 1911:VII., 1918:XXIII., 1920:IV. és 1922:XVII. t. c. cikkek. Továbbá a Pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállításának X. füzeté. Az 5628/921 B. M., 73.542/919

Közélelm. min., 31.900/925. P. M., 45.629/924 P. M. és 155.890/926 P. M. sz. rendeletek.

¹⁰ Nyugatmagyarország határszéli forgalmában engedély nélkül is behozható szabályszerű megvámolás mellett személyenként 5 kg. só.

vábbá az ú. n. főelosztószervek, vagy bizományi sóraktárak útján kerül nálunk forgalomba. Az iparsó kivételével, bárminő sófajta, az említett sóelosztó szervektől, bárki által szabadon szerezhető be és hozható forgalomba is. Nagyobb sómennyiség igényelése azonban csak a Sóelosztó Bizottság utalványára alapján történhetik. Mérsékelt árú iparsó kiutalásában csak az arra igényjogosultak részesülhetnek.¹¹

IV. Az 1920:IV. t.c. (23. §-a) felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy a só alapárát, amely azelőtt csak törvényhozási úton volt megállapítható, a törvényhozás további rendelkezéséig, rendeleti úton állapíthassa meg. A pénzügyminiszter e felhatalmazás alapján a só alapárát újabb rendeleti úton állapította meg.

A sóelosztó szervektől származó sóval való kereskedés, amint arra az előzőkben már rámutattunk, nem esik további korlátozás alá. A sóárak a szabadforgalomban ennél fogva korlátozás nélkül alakulhatnak ki. A közöségi konyhasóból előállított kristályos ára szintén a szabadforgalomban alakul ki. Erre az áralakulásra azonban a kincstárt e részben megillető külön haszonrészesedés is kihatással bír. A jövedéki ellenőrzés ezidőszerint főképen arra irányul, hogy a pénzügyőri közegek meggátolják olyan só esetleges forgalombahozatalát, amely nem a Sóelosztó Bizottság útján került forgalomba; továbbá, hogy a marhasó és iparsó más célra ne használtassék fel, mint amelyre az kiadatott.

Sójövedéki kihágást követ el az, aki a pénzügyi hatóság engedélye nélkül sót termel, sót az ország területére behoz, marhasót vagy iparsót nem a megengedett célra fordít. A sójövédéki kihágások meghatározott pénzbüntetéssel büntetnek.¹²

¹¹ A külföldi kölcsön szolgáltatára — többek között — a sójövédék nettó-hozadéka is lekötött, a sójövédék pénzügyi kezelése a többi állami bevételek és kiadások kezelésétől teljesen függetlenített.

¹² A sójövédéki kihágások súlyosak, vagy kisebbek és azok a pénzügyi törvények és

szabályok hivatalos összeállítása X. füzetének 40—49. §§-aiban, az 1918. évi XIII. t.c. 7. §-ában, továbbá az 1897. évi I. t.c. 5. §-ában és az 1924. évi 158.524. számú, illetve az 1926. évi 155.900. PM. sz. rendeletekben foglalt rendelkezések szerint büntetnek.

69. §. Az italmérési jövedék.

I. Az italmérési jövedékről általában.

1. Az italmérési jog hazánkban eredetileg részben törvényen alapuló földesuri jog (beneficium dominale), részben külön kiváltságlevéllel (privilegium) biztosított és nem nemesek részére is adományozott királyi kisebb haszonvételi jog (regale) volt. Az 1888:XXXVI. t.c. közrendészeti, közerkölcshégi, közegészségügyi és jövedéki érdekekből elrendelte ezeknek az italmérési jogosítványoknak az állam által, kártalanítás mellett, való megváltását. Az 1888:XXXV. t.c. pedig mint idevonatkozó alaptörvény szabályozta az italmérési jövedék kérdését. Kiegészítette és módosította ezt a törvényt az 1889:XXV. t.c. Legújabb pedig az 1921:IV. t.c. újraszabályozta az italmérési jövedék kérdését.¹³

2. Az italmérési jövedékből eredő bevételek ezidőszerint a községek (városok) pénztárát illetik meg. (8700/923. M. E. sz. r.). Az italmérési jövedék ügyének igazgatása azonban az állami pénzügyi közigazgatás feladata. Az italmérési jövedékre nézve ezidőszerint érvénybenálló jogszabályokat az alábbiakban a következőképpen csoportosítjuk: a) általános rendelkezések; b) az italmérési engedély elnyerése; c) annak megszűnése, illetve elvonása és az italmérési illetékek; d) büntetőhatározatok.

II. Az italmérési jövedékre vonatkozó általános jellegű törvényes rendelkezések.

1. Bornak, bormustnak, gyümölcsbornak, sörnek és égetett szeszes italoknak (szesz, abból készült közöségi pálinka, szilva, törköly, borseprő, barack-pálinka, cognac, rum, likőrök stb.) kimérése, kismértékben való elárúsítása, valamint égetett szeszes italoknak nagyban

¹³ Egyéb idevonatkozó jogforrások: 100.010/921, 8700/923, 4600/924, 69.200/927, 94.453/921.

Árffy: Pénzügy.

27.072/923, 93.438/924, 246.257/924, 231.930/925. P. M. sz. rendeletek.

való eladása fölött kizárólag az állam rendelkezik, s e foglalkozásokat csak az üzheti, aki erre a pénzügyi hatóságtól engedélyt nyer. A szeszes italok eladásának közvetítése, továbbá a bor és sör nagyban való eladása nem engedélyhez, hanem iparigazolványváltáshoz, cégbejegyzéshez és az illetékes pénzügyigazgatóságnál való előzetes bejelentéshez van kötve.

2. A nagyban való eladás és a kismértékben való elárusítás között a határvonal: bornál 50, (bortermékekre nézve: 25), sörnél 25, szesznél és ebből készült közönséges pálinkánál 100, egyéb égetett szeszes italoknál 25 liter.

3. A kimérés korlátolt, vagy korlátlan. A korlátolt kimérésnek négyféle neme van, u. m.: a) a poharazás (legfeljebb 1 deciliteres poharakban), b) az utcára való kimérés, c) a palackbor és palacksör kimérés (kizárólag az üzlethelyiségben való fogyasztásra) és d) a kizárólagos pálinkamérés. Korlátlan kimérés alatt a szeszes italoknak ülő vagy álló vendégek részére, az üzleti helyiségben vagy azon kívül való fogyasztásra, akár nyílt, akár zárt edényekben kicsiben való iparszerű kiszolgáltatása értendő. Kismértékben való árúsításnak pedig szeszes italoknak csakis zárt edényekben, az üzleti helyiségen kívül történő fogyasztásra, kicsiben való iparszerű eladását nevezzük.

III. Az italmérési engedély kiadása.

1. Italmérési (elárusítási) engedély, — amely személyhez kötött jogosítvány és sem haszonbérbe nem adható, sem pedig másra át nem ruházható, — csakis olyan személyeknek adható, akik teljesen megbízhatók, feddhetetlen előéletűek, csőd alatt nem állanak és ha nem magyar honosoknak születtek, úgy már legalább is 20 év óta magyar állampolgárok. A megbízhatatlanság kritériumai a törvényben részletesen vannak felsorolva.¹⁴

¹⁴ Tényleges szolgálatban álló állami, törvényhatósági és

községi tisztviselők (alkalmazottak), továbbá lelkészek, ta-

2. A korlátlan kimérési engedélyek községenként (városenként) előzetesen meghatározott létszámhoz vannak kötve és rendszerint csak vendéglő, vagy korcsma üzletekre adhatók.¹⁵ A korlátolt kimérés egyes nemei és a kismértékben való elárusítás csakis a törvényben részletesen felsorolt üzleteket, illetve foglalkozásokat üző személyek részére és csakis az ott megvont korlátok között engedélyezhetők és pedig a közszükségleti, közegészségügyi, közerkölcsiségi, közrendészeti és jövedéki szempontok gondos mérlegelése mellett, csakis valóban indokolt esetekben. Egy kézben vagy egy családnak vagyonszösségben lévő, avagy közös háztartásban élő tagjai kezében több korlátlan kimérési, avagy kizárólagos pálinkamérési engedély — a közérdek által indokolt, vagy egyébként is különös méltánylást érdemlő eseteket kivéve, nem egyesíthető.

3. Az engedélyt az illetékes pénzügyigazgatóság adja ki és pedig: az államrendőrség (járásí főszolgabíró) hozzájárulása és egyéb törvényes előfeltételek fenforgása esetén, saját hatáskörében, ellenkező esetben pedig a pénzügyminiszter felhatalmazása alapján, aki abban az esetben, ha az engedélyt a hozzájárulás hiánya dacára is kiadhatónak tartja, döntése előtt a belügyminisztert meghallgatni köteles. A pénzügyminiszter az engedélyek bármely nemének kiadását magának tarthatja fenn, ha ennek szükségét látja fenforogni.

4. Az engedély csak meghatározott helyiségre, illetve alkalomra és rendszerint határozatlan időre adható. Különleges viszonyok fenforgása esetében azon-

nítók, gyakorló szülésznők és ezek családtagjai csakis saját termésű boraik kismértékben való elárusítására nyerhetnek engedélyt. Kiskorú és gondnokság alatt álló, valamint jogi személyek részére csakis üzletvezető alkalmazásának kötelezettsége mellett adható en-

gedély, aki a törvények és rendeletek betartásáért felelős.
¹⁵ Kivételesen vásárookra, búcsúkra és egyéb sokadalmakra, továbbá kaszinókra, olvasó és más társaskörökre, kantinokra, vasutakra, hajókra, stb. is adható létszamba be nem tudott korlátlan kimérési engedély.

ban meghatározott időre is kiadható. A korlátlan kimérés és a kizárólagos pálinkamérés céljaira szolgáló helyiségnek templomoktól, iskoláktól, kórházaktól, gyermekgondozó intézetektől és temetőktől lehetőleg távol kell feküdnie. Kimérési üzletek csak oly helyiségekben engedélyezhetők, amelyeknek fekvése, építésmódja és berendezése a közegészség követelményeinek megfelel, a rendőri s jövedéki felügyeletet meg nem nehezíti s amelyek kimérési célokra alkalmasak. A kimérési engedélynek más helyiségbe való áthelyezése, s az engedély egyéb módosításai előzetes engedélyezéshez vannak kötve.

5. A törvény részletesen felsorolja azokat, akiket a korlátlan kimérési engedély kiadása alkalmával elsőbbségben kell részesíteni.¹⁶

¹⁶ Az 1921:IV. t.c. idevonatkozó 14. §-a értelmében elsőbbségi jog illeti meg: a) a kimérési üzlet tiszta jövedelmének legalább is 50%-át kulturális, közegészségügyi és népjóléti intézmények létesítésére és fenntartására, a fenmaradó összeget pedig a községi pótdadó százalékanak apasztására fordítani szándékozó községeket és városokat; b) azokat, akik városokban legalább négy községekben pedig legalább két szálló vendégszobával ellátott fogadóépületet tulajdonul, avagy bérben bírnak; c) a hazafias irány szolgálatában álló fogyasztási szövetkezeteket; d) a hadirokkantakat; e) azokat, akik eltartásukról gondoskodó férjüket, atyjukat, illetve gyermeküket a világháború következtében elvesztették; f) a szakmabeli iparosokat, alkalmozottakat és szakmunkásokat;

g) az önhibájukon kívül állásukat elvesztett közszolgálati alkalmazottakat; h) az önhibájukon kívül munkanélküli álló hazafias munkásokat és magánalkalmazottakat; i) a hivatásuk teljesítése közben történt baleset következtében munkaképtelenné vált közszolgálati, vagy magánalkalmazottakat (munkásokat), illetve az ilyen körülmények között elhaltak özvegyeit és árváit; j) a közszolgálati alkalmazottak özvegyeit és árváit, valamint a nyugdíjazott közszolgálati alkalmazottakat; k) a világháború és forradalmak alatt létező fentartásuk feltételeit elvesztett személyeket; l) azokat, akik 1918. évi november hó 1-é előtt legalább félévig arcvonalbeli katonai szolgálatot teljesítettek.

IV. Az italmérési engedély megszűnése, illetve elvonása és az italmérési illetékek. Büntető határozatok.

1. Az italmérési engedély megszűnik: a) ha letelt az az időtartam, amelyre az adatott; b) ha az engedélyes lemond arról; c) ha az engedélyes meghal; d) ha az engedéllyel bíró jogi személy fejoszik; e) ha az engedély jogerős határozattal elvonatik; f) az engedély után járó illetéktartozás nem fizetése esetén.

2. Elvonandó az italmérési engedély: a) ha oly körülmények állanak be, vagy derülnek ki, amelyek fenforgása, vagy ismerete esetében az engedély megtagadandó lett volna; b) ha az engedélyes a kifogásolt helyiségben gyakorolt kimérési üzletét felhívás dacára át nem helyezi; c) ha az engedély kiadásának alapjául szolgált foglalkozás, illetve iparjogosítvány megszűnik; d) ha az engedélyest vagy felelős üzletvezetőjét vagy más alkalmazottját kihágás miatt azért, mert mást szándékosan lerészegített vagy részegnek vagy élete tizennyolcadik évét be nem töltött egyénnek szeszes italt szolgáltatott ki, öt éven belül legalább háromszor jogerősen megbüntették.¹⁷

3. Elvonható az italmérési engedély: a) a korlátlan kimérések létszámának apasztása következtében; b) szabályellenesen történt kiadás esetében; c) az engedéllyel járó bármely kötelezettség nem teljesítése esetében; d) a bor hamisításnak és hamisított bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló törvények rendelkezéseibe ütköző kihágás elkövetése esetén;¹⁸ e) ha az engedélyes valamely italt hamis név, vagy hamis cím alatt, avagy egészségre ártalmas bármely italt hoz forgalomba; f) ha az engedélyes az engedéllyel annak kiadásától számított három hó alatt, vagy később bármikor egy hónapon át indokolatlanul nem él; g) az állami adó és egyéb kincstári tartozások nem fizetése esetében.

Az engedély elvonásának kérdésében elsőfokon a pénzügyigazgatóság az államrendőrséggel (járásbíróval) egyetértőleg határoz, másodfokon pedig a pénzügyminiszter dönt, aki az elvonási eljárásnak közrendészeti okokból történt kezdeményezése esetében csakis a belügyminiszter meghallgatása után és ezzel egyetértőleg határozhat.

4. Minden kimérő és kismértékbeni elárúsító, továbbá azok is, akik égetett szeszes italok nagyban való eladására engedélyt nyertek, állandó összegben megállapítandó évi engedélyilletéket tartoznak fizetni az engedély, mint az államtól nyert értéket képviselő jogosítvány után. Az engedélyilleték meghatározásánál az üzletek minőségükhöz, terjedelmükhöz, forgalmukhoz és jövedelmezőségük

¹⁷ Az 1879:XL. t.c. 85. §-ának első bekezdése, illetőleg az 1927:XXXIII. t.c. 2. §-a

alapján.

¹⁸ Az 1924:IX. és 1929:X. t.c. cikkek alapján.

höz, valamint az engedélyben rejlő értékhez képest általában hét osztályba soroztatnak. Az illeték mérvére a község (város) minősége is befolyással van. A bor és sör nagykereskedők, valamint a külön engedély nélkül nagyban való eladásra jogosult szeszszabadraktár-vállalkozók, likör-, rum-, cognac-, gyümölcspálinka-készítő- és pezsgőgyárosok az általuk forgalombahozott italmennyiség minden hektoliterje után I fillértől 10 fillérig, progresszíve meghatározott tételek szerint, szeszese ital forgalmi-illetéket kötelesek fizetni.

Az italmérési illetékeket elsőfokon a pénzügyigazgatóság, másodfokon az italmérési illetékek elleni fellebbezések elbírálására alakított felszólamlási bizottság és bizonyos esetekben harmadfokon a pénzügyminiszter állapítja meg.

5. Jövedéki kihágást követ el: a) aki engedély nélkül szeszese italokat kimér, kismértékben elárúsít, égetett szeszese italokat nagyban elad, továbbá aki előzetes bejelentés nélkül szeszese italok eladásának közvetítésével, illetve bor, vagy sör nagyban való eladásával iparszerűleg foglalkozik; b) az az engedélyes, aki az italmérés, vagy italelárúsítás oly nemét gyakorolja, vagy olyan helyen mér ki, illetőleg árúsít el szeszese italokat, amelyre engedélye nem jogosítja; c) aki az italmérési és italelárúsítási, valamint a szeszese italok eladásának közvetítésére, vagy nagyban való eladásra jogosult üzletek felügyeletével megbízott pénzügyi, rendőri, törvényhatósági, községi és a borászati közegeknek az üzletbe való belépést meg nem engedi, vagy azokat a felügyelet gyakorolhatóságában egyébként megakadályozza; d) aki engedélyét haszonbérbe adja, vagy másra átruházza.

Az elősorolt jövedéki kihágásokat a törvény meghatározott összegű pénzbüntetésekkel bünteti, amelyeket elsőfokon a pénzügyigazgatóság állapít meg. A pénzügyigazgatóság határozata 15 napon belül fellebbezhető a pénzügyminiszterhez.

70. §. A mesterséges édesítőszeresek állami egyedárúsága.

A mesterséges édesítőszeresek állami egyedárúságát nálunk az 1912:XXII. t.-c. léptette életbe. Ezt a törvényt több rendelet egészíti ki.¹⁰

I. A mesterséges édesítőszeresek állami egyedárúsági jogának lényege.

Az egyedárúság lényegét az képezi, hogy a mesterséges édesítőszeresek az állam kizárólagos rendelkezési

¹⁰ Így a törvény vgh. utasítása, a 62.100/912. P. M. sz. r. (R. T. 613); továbbá a 77.900/924 (P. K. 21); 77.800/924 (P. K. 21); 86.333/926 (R. T. 1020);

158.195/1926 R. T. 1291); 158.196/1926 (R. T. 1291); 158.201/1926 (R. T. 1292) és a 158.926/1913 (P. K. 28) P. M. sz. rendeletek.

jogának tartatnak fenn. A törvény értelmében a mesterséges édesítőszer fogalma alá esik minden olyan vegyészeti cikk, amelynek a tiszta répa- és nádcukorénál nagyobb édesítő ereje van. A mesterséges édesítőszeresek közé tartoznak: a saccharin vagy zuckerin, a kristallose, a dulcin stb.

A mesterséges édesítőszeresek állami egyedárúságának igazgatásával ezidőszert a székesfővárosi pénzügyigazgatóság van megbízva.

II. A mesterséges édesítőszeresek gyártása, árusítása és felhasználása.

1. A pénzügyminiszter jogosítva van a mesterséges édesítőszeresek gyártását és további kidolgozását, az államkincstár védelmére szükséges feltételek és elővigyázati rendszabályok mellett, magánvállalkozóknak megengedni. A gyártás (további kidolgozás) ily esetekben csakis pénzügyi felügyelet mellett történhetik. Az engedély, kártalanítás mellett bármikor, az engedélyben megszabott feltételek be nem tartása esetén pedig, kártalanítás nélkül visszavonható.

A mesterséges édesítőszeresek gyártására, vagy további kidolgozására jogosított magánvállalkozók, az általuk előállított, vagy kidolgozott mesterséges édesítőszereseket, vagy a pénzügyi hatóságoknak, az azzal kötött szállítási szerződés rendelkezéseivel képest beszolgáltatni, vagy pedig pénzügyi ellenőrzés mellett a vámvonalon át kiszállítani kötelesek.

2. A mesterséges édesítőszereseket csakis a pénzügyi hatóság által megbízott egyéneknek szabad árusítaniok. Az árusítók a mesterséges édesítőszereseket nagyban, vagy kicsinyben árusítják.

A mesterséges édesítőszeresek eladási árát (egyedárúsági ár) a pénzügyi hatóság határozza meg.

3. A pénzügyi hatóság az államkincstár védelmére szükséges feltételek és elővigyázati rendszabályok mellett a mesterséges édesítőszereseket oly ipari célokra, amelyekre cukor fel nem használható (a belföldi fogyasztásra szánt élelmi és élvezeti cikkek előállításának (a kivételével), továbbá mesterséges édesítőszereseket tartalmazó és a vámvonalon át való kivitelre szánt cikkek előállítására önköltségi áron szolgáltatja ki.

III. Engedélyilleték. Behozatal és átvitel. Büntető rendelkezések.

1. A mesterséges édesítőszeresek engedélyilletéke egy kg. és minden édesítő egység után 88 fillér. A vám-

illeték pedig 100 kg. után 200 aranykorona (= 232 P). Édesítőegységül a tiszta répa (nád) cukor édesítő ereje szolgál.

2. Mesterséges édesítőszernek oly helyről való beszerzése, amelyre az 1912:XXII. t.c. hatálya nem terjed ki, rendszerint csakis a pénzügyi hatóságnak van megengedve. Mesterséges édesítőszer tartalmazó áruk behozatalánál nincs szükség a pénzügyi hatóság engedélyére.

Mesterséges édesítőszer átvitelére külön engedély szükséges, amelyet a belépés helyére nézve illetékes pénzügyigazgatóság ad meg.

3. A megrövidített vagy megrövidítés veszélyének kitett engedélyilleték 4—8-szoros összegével büntetendő, aki: a) az állami egyedárúság alá tartozó készítményeket a gyártelepről tilalomellenesen kivisz, b) aki nem egyedárúsági csomagolásban lévő mesterséges édesítőszeret raktároz, beszerz, magánál tart, árúbabocsát vagy forgalombahoz, c) az engedélyilleték és az esetleges vámilleték 10—20-szoros összegével büntetendő az, aki mesterséges édesítőszeret jogosulatlanul külföldről szerez be.

71. §. A lottójövedék.

I. A lottójövedéket nálunk az 1853 július 1-én kelt osztrák császári nyíltparancs honosította meg, az u. n. genuai lotto (számsorsjáték, kislotto) alakjában, amely az osztrák tartományokban már 1751 óta be volt vezetve. Az 1868:XV. t.c. ezeket az intézkedéseket, a törvényhozás további rendelkezéséig, törvényesítette. Az 1897:VII. t.c. megszüntette a számsorsjátékot és helyébe az u. n. osztálysorsjátékot léptette. A lottójövedék igazgatása tekintetében ma a helyzet nálunk a következő.

II. A lottójövedék lényege, hogy a sorsjátékok rendezésének joga kizárólag csak az államot illeti meg. Ennek következtében a tiltott sorsjátékok közé tartoznak: a) a számsorsjáték, b) az osztálysorsjáték, c) a tombolajáték, d) ingatlanok kisorsolása, e) a pénzorszjáték, f) minden kijátszás, mely a bel- és külföldi lottóriák huzásaira vagy kisorsolással egybekötött kül- vagy

belföldi magánkölcsonök huzásaira vonatkozik, g) a különféle elnevezések alatt előforduló szerencsevedrek, h) áruk, ékszerek és más ingóságok kijátszása.

III. Az 1897:VII. t.c. alapján bevezetett osztálysorsjátékot ezidőszerint nem az állam maga, hanem a Pénzügyi Központ kezeli. Tárgysorsjátékot magánosok is rendezhetnek ugyan, de csakis az illetékes pénzügyi hatóság engedélyével.

Az engedély után az u. n. engedélyilleték fizetendő (5006/924. PM. sz. r.), amelynek mérve, a betétek végösszegeinek 2%-a. Ezenkívül még nyereményilleték fejében fizetendő: a) ingóságok (árak, ékszerek stb.) kisorsolásánál a nyereménytárgyak 20%-a, b) pénzösszegekből álló nyeremények kisorsolásánál pedig a nyeremény összegének 20—40%-a. (Az illeték mérve a nyeremény összege szerint fokozatosan emelkedik). Illetékmentesek a jótékony célú állami sorsjátékok sorsjegyei, továbbá a székesfővárosi pénzügyigazgatóság lottoosztálya által évenként kétszer jótékony vagy közhasznú célokra rendezett tárgysorsjátékok, ha azokat a pénzügyminiszter az illeték fizetése alól mentesíti.²⁰

IV. Jövedéki kihágást követ el és a veszélyeztetett illeték 2—4-szeresével büntetendő az, aki a) sorsjátékot engedély nélkül rendez, b) azt az engedélytől eltérő módon rendez, illetve magassabb illeték alá eső játékot rendez, c) ezeket megkísérli s végül d) tiltott nyereménykötvény birtokában van, illet kibocsát, forgalombahoz stb. Késedelmes fizetés rendbírósággal (a késedelem egész vagy csonka hónapja után, a fizetendő illeték 1/10 része) büntetetik. Engedélytől eltérő sorsjáték rendezése 100 aranykoronáig büntetendő.

72. §. A fémjelzési jövedék.²¹

I. Úgy a belföldön készített, mint a külföldről behozott arany, ezüst áruszerek, huzalok és rudacsok,

²⁰ A lottójövedéki ügyeket a székesfővárosi pénzügyigazgatóság kebelében önálló hatáskörrel működő lottoosztály látja el az eddigi „Lottóigazgatóság” helyett. (Pénzügyi Közlöny 1918. évi 15. szám.)

A jótékony célú állami sorsjátékok jövedelmei felett a m.

kir. népjóléti és munkaügyi minisztérium rendelkezik s azokból esetenként kisebb-nagyobb összeget legfelsőbb jóváhagyással közhasznú vagy jótékony célra fordít.

²¹ Idevonatkozó jogforrások: 1867:XVI. és XVIII., 1868:XVIII., 1875:XV., 1920:IV.,

finomsági fokozatokra nézve, hivatalos ellenőrzés alatt állanak. Ezt az arany- és ezüstáruszerek finomságára vonatkozó hivatalos ellenőrzést jelenleg kizárólag csak a budapesti m. kir. főfémjelző és fémbeváltó hivatal gyakorolja.

A hivatalos fémjelzés alól ki vannak véve: a) a sebészeti, természet- és mértani műszerek foglaltványaikkal együtt; b) a m. kir. pénzverdéből kikerült érmék; c) a zománccal teljesen bevont művek; d) a drágakövek, mozaikművek, gyöngyök stb. keretei és foglaltványai, amelyeknél az arany, vagy ezüst súlya alárendelt jelentőségű; e) azon aranyáruszerek, amelyek 2 grammnál és azon ezüstáruszerek, amelyek 3 grammnál többet nem nyomnak; f) régészeti ódöntárgyak, amelyeknél az anyag, amelyből azok készültek, mellesleges dolog.

II. Az ellenőrzésért, illetve fémjelzésért illeték fizetendő, amelynek mérvét a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg. Külföldről behozott arany- és ezüst rudacsok, ha ottani közhatósági próbajeggyel már el vannak látva, fémjelzés alá nem vehetők és ezek után illeték sem jár. Ha azonban próbajeggyel ellátva nincsenek, úgy fémjelzési eljárás alá veendő és utánuk fémjelzési illeték fizetendő, hacsak azokat az illető fél vámkülföldre vissza nem viszi, vagy küldi.

III. Az áruk finomságát a fémjelzésnél mindig ezredrészekben kell kifejezni. Csakis olyan tárgyakat szabad készíteni, valamint külföldről behozni, amelyek a törvényben megállapított legalsóbb finomsági fokon alul nem állanak és amelyek a törvényben részletesen meghatározott feltételeknek egyébként is mindenben megfelelnék. Kivételre szánt arany- és ezüstáruszerek, a finomság tekintetében nem állanak korlátozás alatt, továbbá mentesek a fémjelzési kötelezettség és a fém-

1921:XVI., 1922:XVII., 1923: IX. t.cikkek és a fémjelzési jövedékre vonatkozó 1876. évi hivatalos összeállítás. Fontosabb rendeletek: a 140.603/926. (R. T. 1304); 128.052/925 (P. K. 13/926; 625/922. (P. K. 566. old.); 1350/922 (P. K. 577.

old.); 28.669/898 (P. K. 1616); 4515/896 (R. T. 388); 13.031/893 (R. T. 428); 48.260/878 (P. K. 697); 14.755/905 (P. K. 234); 107.699/906 (P. K. 2272); 87.742/901 (P. K. 839); 67.961/877 (R. T. 751); 97.379/920 (P. K. 1901) P. M. sz. rendeletek.

jelzési illeték alól. Kivételük azonban csakis a főfémjelző hivatal ellenőrzése mellett történhetik.

IV. A főfémjelző hivatalnál az árut készítőjének, ellenőrzés és fémjelzés céljából, szabályszerű bevallási bárcával együtt, be kell mutatnia és a belföldi forgalomra szánt árukat azok készítőjének a m. kir. főfémjelző és fémbeváltó hivatal által engedélyezett és ugyanott szigorúan nyilvántartott, névjelével kell ellátnia.

A főfémjelző hivatal a belföldi arany- és ezüstáruszereket a finomsági fokozatnak megfelelő fémjel beütésével hitelesíti, a külföldről bejövő arany- és ezüstáruszerekre pedig, ha azoknak finomsági foka a törvényben meghatározott finomsági fokon alul nem áll, csupán a külföldi eredetet tanúsító fémjellet üti be a vámkezeléskor. Ez a jel tehát csak azt jelzi, hogy az illető áruszer a törvényes finomsági fokozatok legalsó fokán alul nem áll. Azok a belföldi arany- és ezüstáruszerek, amelyek a bemutatáskor a fémjelzési szabályokban megkövetelt kellékeknek és finomsági foknak nem felelnek meg, a félnek csak összetörve adhatók vissza. Ugyanez áll a külföldről vámon át behozott arany- és ezüstáruszerekre nézve is, azzal a különbséggel, hogy ilyen esetben azokat a származási országba a feladónak a vámhivatalok útján vissza kell küldenie.

V. Az arany- és ezüstművesek, valamint ilyen cikkek árusítói a m. kir. főfémjelző hivatal állandó ellenőrzése alatt állanak. A törvény értelmében az említett iparosok üzemiük, vagy üzletük megkezdése előtt 8 nappal kötelesek a székesfőváros területén a budapesti m. kir. főfémjelző és fémbeváltó hivatalnál a megkezdést bejelenteni, a vidéken pedig a területileg illetékes m. kir. pénzügyőri biztosi kerületek vezetőinél. Ellenőrzés céljából köteles a főfémjelző hivatal az iparosoknál és kereskedőknél időnkint szemléket tartani. Ezen szemléket a m. kir. pénzügyőri biztosi kerületek vezetői a területükön levő iparosoknál és kereskedőknél félévenként legalább egyszer kötelesek foganatosítani.

VI. Azon iparüzők, akik a) kereskedelmi forgalomra szánt olyan arany és ezüst áru rudacsokat árulnak, vagy eladnak, amelyek hivatalos fémjelzés alá nem vétettek; b) áruszereiket fémjelzés végett az illető hivatalnál be nem mutatják; c) vagy pedig kivételre szánt áruszerek készítését, a főfémjelző hivatalnál be nem jelentik: az utólagosan fizetendő rendes illetéket büntetésül kétszeresen kötelesek lefizetni. Ha a hivatalos felügyelet alatt álló arany- és ezüstműveseknél, huzalkészítőknél, vagy árusoknál olyan arany- és ezüstáruszerek találtak: a) amelyek utánzott, vagy hamisított fémjellel vannak ellátva; b) amelyekre az igazi fémjel fel van forrasztva, vagy amelyekbe az be van sütvé; c) amelyek sem a hivatalos fémjellel ellátva nincsenek, sem pedig a szabályszerű finomsági tartalom legalsó fokával nem bírnak: a szóbanforgó arany- és ezüstáruszerek elkobzás alá esnek. Ugyancsak elkobzás alá esnek azon üresnek készített árucikkek is, amelyek idegen anyagok u. m.

vas, réz, ólomforrasz, gyanta, szurok stb. betömése által súlyosbítatnak, kivéve az áruszer alakjához és erősebb szerkezetűvé való tételéhez megkívántató aljzatot (contraemail).

73. §. A lőporjödék.²²

A lőporjödék lényege abban áll, hogy a robbantóanyagok és a lőpor készítése és elárúsítása az állam kizárólagos rendelkezési joga alá tartozik. Az 1921:XXIII. t.c. (20. §-a) értelmében a lőporjödéket a kereskedelemügyi, pénzügy- és honvédelmi miniszterek egyetértőleg igazgatják. Behozatalhoz, kivitelhez és átvitelhez külön kereskedelemügyi miniszteri és külön rendőrhatósági engedély kell. Az adott engedély csak a saját szükségletre és az engedélyben kiteendő időre érvényes.

Robbantóanyagokat és lőport csak a kormány engedélye mellett szabad készíteni, a termelvényt pedig be kell szolgáltatni a „Magyar Lőporgyárüzemi r. t.”-hoz. A robbantóanyag és lőpor eladhatására belügyminiszteri engedély szükséges. Az eladás ellenőrzését a pénzügyőri közegek végzik. Az eladásról az előírt eladási könyveket kell vezetni.²³ Aki robbantóanyagot, vagy lőszert tilalomellenesen készít, elad vagy forgalomba hoz, súlyos jödéki kihágást követ el és minden 560 gr. lőpor után 16 a. K-val büntetendő. A jödéki kihágás tárgyát képező robbantóanyag, vagy lőpor elkobzandó.²⁴

²² Jogforrások idevonatkozólag: 1853 március 31-én kelt nyiltparancs; 1921:XXIII. t.c. 20. §-a; 41.080/873 P. M. sz. r.; 1922:XI. t.c.; 1924:XIX. t.c.; 1927:VII. t.c.; 158.218/926 (P. K. 35); 65.745/925 (P. K. 11); 11.500/926 M. E. és 103.848/928 K. M. sz. rendeletek.

²³ Vadászlőport csak hivatalos zárójeggyel ellátott dobozba csomagolva szabad árúsítani, a megállapított ár a csomagolás árát is magában foglalja és így a csomagolásért külön díjat felszámítani nem szabad. Az egyedárúsági igaz-

gatás füstnélküli vadászlőporral a Magyar lőporgyárüzemi r.-t. budapesti cég (Budapest, IX., Calvin-tér 7.), fekete vadászlőporral pedig az Ipari Robbantóanyag Részvénytársaság budapesti cég (Budapest, V., Hold-utca 25.) útján látja el az árusításra jogosított kereskedőket. Külföldről behozott lőporral töltött vadásztöltény után darabonként 3 fillér engedélyilletéket kell fizetni. Ezt az engedélyilletéket a vámmal együtt kell leróni.

²⁴ Az 1921:XXIII. t.c. 20. §-a felhatalmazza a miniszter-

74. §. A káliumsók, az ásványolajfélék és a földgáz egyedárúsága.

I. Az 1911:VII. t.c. az állami sójödékhez hasonlóan monopolizálja a káliumsókat. A törvény értelmében a kősón (chlornatrium) kívül a káliumsók (kálium- és magnezium-sók s az azokkal előforduló más sók) is mind szilárd, mind oldott állapotban az állami sójödék tárgyai, de a sójödékről szóló 1868:XI. t.c. és 1875: L. t.c. rendelkezései, valamint a sójödékre vonatkozó egyéb szabályok a káliumsókra nem terjednek ki. Ez a monopólium sajnos ezidőszerint nem bír nálunk semmi gyakorlati jelentőséggel sem.

II. Az 1911:VI. t.c. értelmében a természetes településben előforduló ásványolajfélék, úgymint az ásványolaj (kőolaj, petróleum, nafta) és földkátrány, valamint az ásványolajfélékkel együtt telesen előforduló éghető földgázok tekintetében a kutatási és bányászati művelési jog az államot illeti. Az ásványolajfélék, vagy a földgáz megtalálásáért ellenszolgáltatásra senki igényt nem tarthat. A földgázak hasznosításából eredő állami tiszta jödelem 10%-át a mezőgazdasági érdekeltiség javára kell fordítani.

NYOLCADIK FEJEZET.

A határvámok.¹

75. §. A határvámokról általában.

I. A határvámok ma államháztartásunknak rendkívül fontos bevételi forrásait alkotják.² A határvámoknak ez a nagy jödemelmezősége gazdasági szem-

riumot, hogy a lőporjödékhez tartozó anyagok (cikkek) előállításához szükséges gyártelep céljaira körülbelül 250 kat. holdnyi állami ingatlan tulajdonát, az említett anyagok (cikkek) gyártásával megbízott belföldi cégre átruházassa és a gyártelep létesítéséhez szükséges megállapodásokat megköttesse.

¹ Irodalom: Bögnár Elek: Átvámjog szabályozásáról. Budapest 1926.; Ferenczi Izso: A magyar vámpolitika alapvetése. Budapest 1923.; Márffy Ede: A magyar határvámigazgatás és vámkezelés szabályai. Budapest 1907.; u. a. szerző: Vám és vámpolitika. Budapest. 1906.

² A határvámok ezidőszerint szintén a szanalási kölcsönbiztosítékául vannak lekötve.

pontból egyáltalán nem tekinthető örvendetes jelenségnek. Ennek oka ugyanis legnagyobb részben külkereskedelmi mérlegünk állandó nagy passzivitása. Az is nagy baj, hogy a magyar ipar ezidőszerint még fejlődésének oly kezdetleges szakát éli, hogy a külföldi iparral sikeresen csak nagy vámvédelem mellett tud versenyezni.

Az osztrák-magyar monarchia összeomlásáig a magyar szent korona országai és az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok közös vámterületet alkottak. Ennélfogva nemcsak vámtarifájuk volt közös, hanem egész vámigazgatásuk vezetése is azonos alapelvek szerint történt. A monarchia felbomlása óta a magyar állam önálló vámterületet alkot és vámigazgatását is teljesen önállóan intézi.

A magyar határvámok igazgatásának legfontosabb jogforrásai ezidőszerint az 1924:XXI. t.c. a magyar vámtarifáról és az 1924:XIX. t.c. a vámjog szabályozásáról. Általában azt mondhatjuk, hogy az előbbi a határvámigazgatás anyagi, az utóbbi pedig a határvámigazgatás alaki jogszabályait tartalmazza.³

Az említett törvények egyrészt meghatározzák az állami vámjödék fogalmát, az ebből eredő vámszedési jog terjedelmét, másrészt pedig részleteiben is szabályozzák a magyar határvámkezelési eljárást, valamint az ezzel kapcsolatos és jogi szabályozást igénylő egyéb kérdéseket.

Az 1924:XIX. t.c. a vámjödék fogalmát a következőképpen határozza meg: „A magyar állam közgazdaságának más államok közgazdaságával lebonyolított áruforgalma után az állam vámot szedhet. Az állam e kizárólagos jogának gyakorlása alkotja a vám-

³ Amint azonban a következőkben látni fogjuk, szóbanforgó törvényeink sem tudják a határvámigazgatás anyagi és alaki jogszabályainak egymástól való elválasztását következetesen keresztülvinni. Külö-

nösen az 1924:XIX. t.c. és az annak végrehajtása tárgyában kibocsátott 92.000/926. PM. sz. rendelet tartalmaznak a határvámigazgatásra vonatkozó igen sok fontos anyagi jogszabályt is.

jövedéket. A vámjödék biztonsága érdekében más államokkal csak olyképen szabad áruforgalmat lebonyolítani, hogy a vámigazgatás, illetőleg a vámország közegei erről tudomást szerezhessenek.“

A jogállam eszméje szempontjából mindenesetre igen örvendetes, hogy törvényhozásunk mindezeket, az állampolgári alapjogok szempontjából rendkívül fontos kérdéseket beható törvényes szabályozás alá vonta. Az említett törvényeknek, épen a jogállam eszméje szempontjából, nagy szépséghibájuk azonban az, hogy a pénzügyi kormányt felhatalmazzák, a törvényben foglalt rendelkezéseknek rendeleti úton való megváltoztatására. Épen ilyen fogyatkozásuk továbbá a szóbanforgó törvényeknek a jogállam eszméje szempontjából az is, hogy azok az állampolgároknak határvámügyekben egyáltalán nem biztosítanak közigazgatási bírói jogvédelmet, hanem az összes idevonatkozólag felmerülhető jogviták, legfelsőbbfokon való elbírálását, a pénzügyminiszter hatáskörébe utalják.

II. A következőkben a magyar határvámigazgatásra vonatkozó tételes jogszabályokat a következő csoportosításban fogjuk ismertetni: a) a magyar vámtarifa; b) vámmentességek, behozatali, kiviteli és átviteli tilalmak és forgalmi korlátozások; c) a magyar vámeljárás.

76. §. A magyar autonóm vámtarifa.

I. Az 1924:XXI. t.c. cikkben foglalt magyar autonóm vámtarifa nem egyéb, mint rendszeres összeállítása a határvámköteles árukra, a vámolás egységeinek és a vámköteles árukra rótt vámtételeknek. Vámtarifánk 37 tarifaosztályba csoportosítva összesen 974 tétel számot tartalmaz, amely utóbbiak többszörös alosztályozás következtében, megközelítőleg 3000 vámtételt eredményeznek.

A magyar autonóm vámtarifa rendszere teljesen eltér a legtöbb külföldi állam és a volt osztrák-magyar monarchia közös vámtarifájának rendszerétől. Vámtarifánk rendszerét általában a következőképen jellemezhetjük. A vámtarifa élén az őstermelés termékei

és mindennemű nyersanyag foglaltatnak össze. Az őstermelés termékeihez kapcsolódnak mindazok a feldolgozott termékek is, amelyek az emberi élelmezés (ideértve a csak élvezeti célra szolgálókat is) és az állati takarmányozás körében használtatnak fel. Ezen a körön belül is az állati eredetű termékek mindenütt megelőzik a növényvilág termékeit. Ezekhez csatlakoznak, külön tarifaosztályban, az ásványi eredetű nyersanyagok. Ez utóbbiak egyúttal átmenetül is szolgálnak a vegyszeti ipar termékeit összefoglaló tarifaosztályokhoz. Az autonóm vámtarifának ezután következő tarifaosztályai az ipar egy-egy fontosabb ágának vannak szentelve. Így egy-egy tarifaosztály foglalja össze a faiparnak, papírosiparnak, textiliparnak, a kaucsukiparnak, az üveg-, kerámia- és köiparnak, a vas- és fémiparnak, a gép- és villamosági iparnak, az u. n. finom mechanikai iparnak, a nemesfémfeldolgozó iparnak, stb. termékeit. A vámtarifa utolsóelőtti tarifaosztálya azoknak a különböző természetű és anyagokból készülő cikkeknek az összefoglalása, amelyek más tarifaosztályokban, éppen fajtájuk sokféleségénél fogva, jól nem helyezhetők el: pl. gombok fésűárúk, tűárók, ernyők, dohányzószerkek, játékszerek, díszműárúk és hasonlók. Az utolsó tarifaosztály pedig a kereskedelem tárgyát tulajdonképpen nem képező feldolgozatlan nemesfémeket, ércpénzt és más értékeket tartalmazza.

Vámtarifánk lehetőleg a részletek tekintetében is teljesen gyakorlati óhajtott maradni. Éppen ezért az abban foglalt árumegnevezések mindenben megfelelnek a kereskedelemben használatos elnevezéseknek és az áruk összefoglalásában különösen a használat célazonosságára és a szakma szerinti rokonság szolgált irányadónak.

II. A behozatali áruk vámkezelésénél mindig a magyar autonóm vámtarifát kell alkalmazni. A vámtarifa nemcsak arranézve nyújt felvilágosítást, hogy a vámköteles áruk után mennyi vámmilleték fizetendő. Hanem arranézve is, hogy mely áruk nem esnek vámfizetési kötelezettség alá. Minden áru az alá a vám alá esik, amelyet a vámtarifa, vagy nemzetközi szerződés arra a tarifaszámra nézve állapít meg, amely alá az áru tartozik.

Az értékvám alá eső árukánál (pl. gyógyszerek, vegyszerek stb.) a vámtartozás megállapításának módjait a pénzügyminiszter, az érdekelt miniszterekkel egyetértve rendelettel szabályozza.

Az 1924:XXI. t.c. felhatalmazza a minisztériumot, hogy kivételes szükség esetén a vámtarifában feltüntetett vámiokat rendeleti úton felemelhesse, vagy leszáll-

líthassa, időleges vámentességeket engedélyezhessen. Ezekről az intézkedésekről a minisztérium köteles a törvényhozásnak jelentést tenni.

A súlyvám alá eső áruknek, vámhivatali mérlegeken történő, leméréséért mérlegpénzt kell fizetni. A mérlegpénz a lemért áru teljsúlyának minden 100 kilogrammja után 10 (aranyértékű) fillér.

A vám és mérlegpénz aranyra szól és ezeket aranyban kell fizetni, a vámpótlékok ellenben a törvényes valutában fizetendők.

A vámtarifa kiegészítő része a rendszeres és betűsoros árulajstrom, amely a vámtarifában kifejezetten meg nem nevezett árukat sorozza be a vámtarifa egyes számai alá, továbbá a göngysúlytétel táblázata, amely meghatározza, hogy a tisztasúly szerint vámolandó árukánál hány százalék göngysúlyt kell levonni a teljsúlyból.

Ha a vámtarifa helyes értelmezése tekintetében kétség merül fel, a pénzügyminiszter, az érdekelt miniszterekkel egyetértve, vámtarifadöntvényt ad ki, amely a további vámkezelésre nézve irányadó. A vámtarifadöntvényt a hivatalos lapban közzé kell tenni. A valamely áru behozatala, illetve kivitele alkalmával keletkező vámtartozás nagysága tekintetében a pénzügyminiszter, az érdekelt miniszterekkel egyetértve, kötelező joghatályu felvilágosítást ad.

77. §. Vámentességek. Behozatali, kiviteli és átviteli tilalmak és forgalmi korlátozások.

I. Vámentességek.

A behozatalban általában minden áru vámköteles, hacsak a vámtarifa vagy nemzetközi szerződés vagy egyezmény nem jelöli meg azt kifejezetten vámentesnek. A kivitelben ellenben általában minden áru vámentes, hacsak a vámtarifa vagy más jogszabály kifejezetten nem állapít meg az árúra nézve kiviteli vámot.

A vámszabályok értelmében, személyes vámentesség címén, a behozatalban vámentesek: a) az államfő közvetlen használatára rendelt tárgyak; b) külföldi államfők részére az országban átmeneti tartózkodásuk alatt érkező tárgyak; c) külföldi államfők ajándékai;

d) külföldi államok diplomáciai képviselői hatóságainak tagjai részére, ezek személyes használatára érkező tárgyak; e) élelmiszerek, ruházatok háziszerek és más szükségleti cikkek, melyeket tűzvész, árvíz vagy más elemi csapás által károsult, vagy más rendkívüli események következtében inségbe jutott belföldi lakosok saját használatukra, épületeik felépítésére, ezek berendezésére, vagy foglalkozásuk üzésére ajándékkal kapnak; f) használt tárgyak, melyeket vagyontalan egyének saját használatukra külföldről ajándékkal kapnak; g) belföldi halászoknak a határvizeken fogott halászsákmánya.

A fenti e) és f) pontok rendelkezéseit a kivitelre megfelelően kell alkalmazni.

A vámszabályok értelmében tárgyi vámmentesség címen, a behozatalban vámmentesek: a) templomok és imaházak számára való szertartási és berendezési tárgyak, továbbá az építésükre vagy helyreállításukra beszerzett anyagok; b) a külföldi államok diplomáciai képviselői és konzulátusai részére való hivatali szükségletek; c) az állami egyedárúság tárgyai, az egyedárúság gyárai és raktárai számára; d) tudományos, művészeti és más közérdekű intézetek nyilvános gyűjteményeibe való felvételre rendelt tárgyak; e) tudományos, művészeti és más közérdekű nyilvános intézetek hivatászerű működésének teljesítéséhez szükséges felszerelési tárgyak; magánegyének tudományos kutatásaira való pontos műszerek.

Ugy a behozatalban, mint a kivitelben vámmentesek: f) adományozott rendjelek, kiállítási érmek és tiszteletdíjak; g) építési és üzemi anyagok, valamint más szolgálati szükségletek, külföldi vasutak belföldi csatlakozó vonalai és csatlakozó állomásai számára, úgyszintén belföldi vasutak külföldi csatlakozó vonalai és csatlakozó állomásai számára; h) ingóságok, melyeket közhatóságok előtt folyó tárgyalásokra hoznak be vagy visznek ki; i) okmányok, ügyiratok, levelek; j) a be- és kivándorlóknak, úgyszintén a visszavándorlóknak saját háztartásukban vagy üzemükben további használatukra szánt használt átköltözködési ingóságai; k) használt gyári berendezési tárgyak, gyártelepek áthelyezése vagy fióktelepek létesítése esetében; l) kiházasítási tárgyak; m) használt örökségi tárgyak; n) az utasok holmija; o) szállítási eszközök (közúti vasúti, vízi, légi járóművek), melyek személy- vagy áruszállítás alkalmából a vámhatárt átlépik és azok kijavítására küldött pótalkatrészek, továbbá hátas, igás és teherhordó állatok; p) áruminták; r) hullák a koporsókkal együtt, elégetett hullák hamuját tartalmazó hamvedrek.

Vámmentes az állami egyedárúság árúinak kivételével minden árú, amely után 10 (aranyértékű) filléernél kisebb vámtartozás keletkeznék. A levélpostával szállított áruminták tekintetében a pénzügyminiszter, az érdekelt miniszterekkel egyetértve, ezen még túlmenő vámmentességet is engedélyezhet.

II. Behozatali, kiviteli és átviteli tilalmak és forgalmi korlátozások

A vámtörvény végrehajtási utasításában részletesen meghatározott behozatali, kiviteli és átviteli tilalom, illetőleg forgalmi korlátozások alá esnek a következő árúk: az állami egyedárúságok tárgyai, rádiókészülékek, bizonyos külföldi sorsjegyek, devizák és értékpapírok, pénzérmékhez hasonló játékjegyek, bizonyos arany- és ezüstárúk, fegyverek és azok részei, filmek, alacsony hőmérsékletnél gyuladó ásványolajok, durranó készítmények, fehér (sárga) foszforral előállított gyújtószerkezetek, postagalambok, hatóságilag tilosaknak nyilvánított nyomtatványok, lőszerkezetek és hadiszerek, egyes kozmetikus és dietetikus szerkezetek, festékkel bevont gyümölcs, réztartalmú kapri, mesterséges bor és borkonyításra szolgáló anyagok, a női termékenység megőrzésére szolgáló szerkezetek, hullák, állatok és állati nyerstermények, állati betegségek elleni ojtóanyagok (vaccinák), szőlővesszők és szőlőajtványok, gyökeres élőnövények stb. A nemzeti kultúrérdékeket vannak hivatva védeni a muzeális értékű tárgyak, képzőművészeti alkotások, kéziratok és nyomtatványok, oklevelek, magyar művelődéstörténeti emlékek stb. forgalmát korlátozó rendelkezések.

78. §. A magyar vámeljárás.

A vámeljárásra, vagyis a határvámkezelésre vonatkozó jogszabályokat az 1924:XIX. t.c. részletesen megállapítja és a következőképpen csoportosítja: a) a vámeljárásra vonatkozó általános határozmányok; b) a vámeljárás fajtái; c) különös rendelkezések egyes szállítási és közlekedési módokra; d) vámfizetési kötelezettség; e) jogorvoslatok. Az alábbiakban az anyagot mi is ebben a felosztásban fogjuk tárgyalni. Ugyancsak ebben a részben fogunk továbbá megemlékezni a vámjövedéki kihágásokról is.

I. A vámeljárásra vonatkozó általános határozmányok.

A törvény idevonatkozólag a következő kérdésekkel foglalkozik: a vámhatár átlépése, vámgigény, az árú bevallása és a vámeljárás indítványozása, vámhivatali vizsgálat és a vámeljárás igazolása, az ügyfél közreműködése a vámeljárásnál, vámjövedéki felügyelet.

1. A vámhatár átlépése. Árút a vámhatáron át csak vámúton szabad behozni vagy kivinni. Vámútak: a) a közforgalomnak átadott vasutak a vasúti szállítás tekintetében; b) a nemzetközi vízi utak; c) határvizeken az áruforgalomnak megnyitott kikötőhelyek; d) azok a közutak és vízi utak, amelyeket a vámigazgatás jelzőtáblákkal és hirdetményekkel vámútaknak nyilvánít.

Utások, valamint a nyilvános szállítóintézetek és vállalatok forgalmában szállított árúk a vámhatárt éjjel-nappal bármikor átléphetik.

Egyébként árukkal a vámhatárt csak oly időben szabad átlépni, hogy azok a hivatalos órák alatt érkezzenek a határszéli vámhivatalhoz.

2. Vámigény. A vámhatáron történt belépéssel az árú vámigény alá kerül. Az ilyen árú kiadását a vámigény megszűnése előtt senki, még bíróság vagy más hatóság sem követelheti. A vámigény alatt álló árú azonosságát mindenkor biztosítani kell. Ez hivatalos zár vagy azonossági jelek alkalmazása, esetleg az árú leírása, mintavétel vagy az árú állandó őrzése, illetve kísérése útján történik.

3. Az árú bevallása és a vámeljárási indítványozása. A behozatali és átviteli árúknál a feladó (esetleg a szállítóintézet) a vámeljárási céljaira bevallást (törzsbevallást, a postaforgalomban vámárúnyilatkozatot) köteles a fuvarokmányhoz csatolni.

Az ügyfélnek joga és kötelessége indítványt tenni az iránt, hogy a vámárút milyen vámeljárási és ennek során milyen vámkezelés alá kívánja véteni. Ezt az indítványt rendszerint a vámhivatalhoz benyújtandó írásbeli árúbevallással kell megtenni. Bizonyos esetekben a szóbeli bevallás is meg van engedve. Az ügyfél az árú bevallása előtt az árú súlyát, méreteit, darabszámát, nemét és minőségét, hivatalos felügyelet mellett, megállapíthatja.

4. Vámhivatali vizsgálat és a vámeljárási igazolása. A vámhivatal az ügyfél árú-

bevallása alapján megejti a vámhivatali vizsgálatot, még pedig vagy csak mint külső vizsgálatot, vagy mint belső vizsgálatot is, amelynél az ügyfél befolyásától függetlenül kiválasztott egyes próbák megvizsgálására szorítkozhatik. Ha a vámhivatali vizsgálat, az árúbevallás adataival szemben, az árú mennyisége tekintetében 10%-ot meghaladó — darabszám szerint vámolandó áruknál bármely — eltérést állapít meg, a jövedéki büntető eljárást meg kell indítani.

5. Az ügyfél közreműködése a vámeljárási eljárásnál. Az ügyfél köteles a vámeljáráshoz szükséges minden felvilágosítást megadni és az árút oly állapotban a vámhivatal elé állítani, hogy annak megvizsgálását akadálytalanul el lehessen végezni. Az ügyfélnek másrészt joga van arra, hogy a vámhivatal a vámeljárást jelenlétében és közreműködésével végezze, különösen a hivatalos zár feltételét és levételét és az árú belső megvizsgálását csak az ügyfél jelenlétében szabad elvégezni.

6. Vámjövédéki felügyelet. Olyan üzeme-
ket, melyeknek a vámhatóság feltételekhez kötött engedélyt ad, vagy amelyeket vámjogi kedvezményben részesít, továbbá önálló nyilvános és magánvámraktárakat vámjövédéki felügyelet alá lehet helyezni.

II. A vámeljárási fajtái.

A törvénynek ez a része külön szól: a szabadforgalomról, a kötött forgalomról, az utalási eljárásról, a raktározási eljárásról, az előjegyzési forgalomról, a vámkedvezményes behozatali forgalomról és végül a külföldet érintő belföldi forgalomról.

1. A szabadforgalom. Szabadforgalom: a belföldön termelt, valamint az elvámolás által nemzetesített áruknak a vámterületen belüli forgalma. A szabadforgalomban lévő árú semmiféle vámeljárásiaknak nincs alávetve.

A szabadforgalomra rendelt vámárú behozatali

vámkezelése abból áll, hogy a vámhivatal az árúbevallást megvizsgálja, a vámárút külső és belső vizsgálat alá veszi és megállapítja, hogy van-e törvényes alapja a vámfizetési kötelezettségnek vagy sem. Ha megvan a vámfizetési kötelezettség törvényes alapja, a vámhivatal a vámtarifa vagy vámot megállapító más jogforrás szerint kiszabja a vámtartozást, valamint az esetleges más köztartozásokat és megállapítja a metán felmerülő költségeket is. Ezeknek lerovásával vagy hitelezésével, illetve, ha vámfizetési kötelezettség nincs, a vámmentesítés megállapításával a vámigény megszűnik és az árú a szabadforgalomba kiadható.

Az ügyfél indítványozhatja, hogy az árút a behozatali vámeljárással olyan változtatásnak vetesse alá, amelynek következtében az árú eredeti rendeltetésére alkalmatlanná válik, hogy ezáltal alacsonyabb vámtétellel megvámolását vagy vámmentesítését biztosítsa. Indítványozhatja továbbá az árú megsemmisítését.

2. A kötött forgalom. A kötött forgalomban levő árú a vámárú, amely vámigény alatt áll. Kötött forgalomban vannak a külföldről a vámterületre behozott árúk a vámhatár átlépésétől a szabad forgalomba, az előjegyzési forgalomba, vagy a vámkedvezményes forgalomba való átadásukig.

3. Az utalási eljárás. Vámárúknak további hivatalos eljárás végett valamely vámhivataltól (az utaló hivaltól) más vámhivatalhoz (az elintéző hivatalhoz) vámhivatali felügyelet mellett való továbbítása az utalás.

Az utalási eljárásban az ügyfélre az a kötelezettség hárul, hogy az árút azonosságának megóvása mellett változatlan állapotban az előírt határidőn belül az elintéző hivatal elé kell állítania. Kétféle utalási eljárás van, és pedig: a bemondójegykes eljárás és a kísérőjegykes eljárás.

A bemondójegykes eljárásnak csak az ennek igénybevitelére külön felhatalmazott vasutak és más nyilvános

vános szállítóintézetek forgalmában van helye. A szállítóintézetnek sem külön árúbevallást nem kell adnia, sem külön biztosítékot nem kell letennie.

A bemondójegy az árút az elintéző hivatalig kíséri, amely a megtörtént állítást a bemondójegyben igazolja és azt az utaló hivatalhoz visszaküldi.

A kísérőjegykes eljárást bármely ügyfél indítványozhatja. A kísérőjegy egyúttal az árúbevallást is helyettesíti. A kísérőjegykes eljárásban az ügyfél az utalt árú után a vámot és a vámmal együtt beszedésre kerülő más köztartozásokat biztosítani köteles. Az utaló hivatal által a vámhivatali vizsgálat eredményével ellátott kísérőjegy az árút az elintéző hivatalhoz kíséri, mely a megtörtént állítást a kísérőjegyben elismeri, s azt visszaküldi az utaló hivatalhoz.

4. A raktározási eljárás. A vámraktárak nyilvános, vagy magánvámraktárak.

A nyilvános vámraktárak ismét vagy vámhivatali raktárak, vagy önálló vámraktárak.

Vámraktárakba vámárúkat azzal a hatállyal lehet beraktározni, hogy azok után a raktározás ideje alatt vámfizetési kötelezettség nem keletkezik és az ügyfél a vámárú további gazdasági sorsa felett szabadon rendelkezik. A vámhivatali raktárak a vámhivatalok kiegészítő részei és minden tekintetben a vámhivatal kezelése alatt állanak. Önálló vámraktárt ott, ahol arra általános forgalmi okokból szükség van, felállíthatnak mind az állam, mind törvényhatóságok, községek, testületek vagy magánvállalatok. Ugy a nyilvános, mint a magánvámraktárak vámhivatali zár és felügyelet alatt állanak.

5. Az előjegyzési forgalom. Az előjegyzési forgalom lényege abban áll, hogy az ügyfél külföldi árút szabad rendelkezésre hozhat, illetve belső árút ugyanily módon kivihet, azzal a joghatállyal, hogy az eredeti behozatal, illetve kivitel alkalmával keletkezett vámfizetési kötelezettség hatályát veszti, ha az ügyfél a felbontó feltételként megszabott kivitel,

illetve behozatalt a kitűzött határidőn belül teljesíti, a feltétel teljesítéseképpen történő kivitel, illetve behozatal alkalmával pedig vámfizetési kötelezettség vagy egyáltalán nem, vagy csak mérsékelt összegre keletkezik.

Az előjegyzési forgalomba bocsátott árukat a behozatali, illetve kiviteli előjegyzési eljárásban kell kezelni.

A behozatali és kiviteli előjegyzési eljárásban lehet kezelni: a) a bizonytalan eladásra szánt árukat; b) a kereskedelmi utazók miúttait; c) az ideiglenes használatra, kipróbálásra, kísérleti célokra vagy utánzásra, úgyszintén pályázatokra, kiállításokra és versenyekre szánt árukat; d) állatokat, amelyeket legeltetés vagy teletetés végett, illetve mezei vagy más munkák végzésére a vámhatáron ideiglenesen áthajtanak; e) javításra szánt árukat; f) megtöltésre szánt külső burkolatokat; g) a kikészítési forgalom tárgyait. A behozatali előjegyzési eljárást kell alkalmazni az előjegyzési raktárra szánt áruknál is. A kikészítési forgalom tárgyai azok a külföldről átmenetileg behozott áruk, amelyeket feldolgozás, munkálás, kiserelés vagy elegyítés után, megszabott határidőn belül, a vámterületről újra kivisznek (behozatali kikészítés), illetve azok a belföldi áruk, amelyeket hasonló célból átmenetileg a külföldre visznek és onnan ugyancsak megszabott határidőn belül kikészítve újra behoznak (kiviteli kikészítés).

6. **Előjegyzési raktárak.** Az átviteli kereskedelem megkönnyítése érdekében, behozatali vám vagy behozatali tilalom alá eső árukat, az illető árukkal kereskedő vagy ezt a kereskedést közvetítő cégeknek, hivatalos zár alatt nem álló raktárak (előjegyzési raktárak) számára az előjegyzési eljárás alkalmazásával, a keletkezett vámtartozás lerovása és behozatali engedély nélkül azzal a hatállyal lehet kiszolgáltatni, hogy az ilyen árukat, amennyiben kiviteli tilalom alatt állnak, kiviteli engedély nélkül lehet külföldre kivinni. A külföldre ki nem szállított árukat a belföldön szabad forgalomba is lehet hozni, a behozatali tilalom alatt állókat azonban csak akkor, ha az ügyfél a behozatali engedélyt előzetesen megszerezte. A belföldi szabad forgalomba hozott áruk után a vámtartozás lerovása időszaki leszámolás és készletfelvétel alapján történik.

7. **Vámkedvezményes behozatali forgalom.** A vámkedvezményes behozatali forgalom

abban áll, hogy meghatározott árukat külön engedély alapján vámentesen vagy mérsékelt vám mellett azzal a feltétellel lehet behozni, hogy azokat a belföldön meghatározott időn belül bizonyos célra kell fehasználni, vagy belföldi üzemben meghatározott feldolgozásban kell részesíteni.

8. **Külföldet érintő belföldi forgalom.** A külföldet érintő belföldi forgalom abban áll, hogy a szabadforgalomból származó azoknál az áruk-nál, melyeket a vámterület egyik részéből külföldön át a vámterület másik részébe szállítanak, ezt a szállítást akképpen lehet végezni, hogy sem kiviteli, sem behozatali vámfizetési kötelezettség nem keletkezik. Sem a kivitelhez, sem a behozatalhoz nem kell a különben nem talán szükséges engedély. A külföldet érintő belföldi forgalomban szállításra kerülő árukat a visszautalójegyves eljárásban kell kezelni.

III. Különös rendelkezések egyes szállítási és közlekedési módokra.

1. **Vasuti és hajózási forgalom.** A vasutak és hajózási vállalatok kötelesek az állomásaikon felállított vámhivatalok (vámhivatali kirendeltségek) részére szükséges irodai, kezelési és raktárhelyiségeket, nyílt rakodókat, lerakóhelyeket, létesítményeket és segédeszközöket, ideértve a mérlegeket is, rendelkezésre bocsátani.

A vasutak és hajózási vállalatok kötelesek a menetrendeket olyképp megállapítani, hogy azokon a határállomásokon, ahol a vonatok és hajók vámhivatali elintézés alá kerülnek, erre elegendő idő álljon rendelkezésre.

Vámárúk szállítására csak olyan vasuti kocsikat szabad használni, melyek a vasuti kocsik vámbiztosító berendezése tekintetében fennálló nemzetközi megállapodásoknak megfelelnek. A vámterületre belépő, illetve onnan kilépő minden vonatról a vonatvezető vonatjegy-

zékét, illetőleg a hajók rakományáról a hajóparancsnok rakományjegyzékét, a légi járómű vezetője pedig szintén rakományjegyzékét köteles a határszéli vámhivatalnak átadni.

2. **Postaforgalom.** A postaigazgatóság köteles a postahivatalokkal kapcsolatban felállított vámhivatalok (vámhivatali kirendeltségek) részére szükséges irodai, kezelési és raktárhelyiségeket és berendezési tárgyakat, ideértve a mérlegeket is, díjtalanul rendelkezésre bocsátani és jó karban tartani.

A postaigazgatóság köteles a vámkülföldről beérkező és a vámterületre szóló minden olyan postaküldeményt, amely a vámhivatal elé állítás kötelezettsége alól nincs felmentve, a címzettnek történő kiszolgáltatás előtt a külföldi feladó által a postai szabályok értelmében kiállított vámárúnyilatkozattal együtt, az utalási eljárás alkalmazása nélkül, változatlan állapotban, közvetlenül a rendeltetési helynek megfelelő vámhivatal elé állítani.

A kiviteli postaküldeményeket, azoknak kivételével, amelyek kiviteli vám alá esnek és amelyeknek ki lépését igazolni kell, vámhivatal elé nem kell állítani.

Postaküldemények az átvitelben és a külföldet érintő belföldi forgalomban semmiféle vámhivatali kezelés alá nem esnek.

3. **Légi forgalom.** A külföldről légi úton érkező járműnek csak az erre kijelölt repülőtéren szabad leszállania és ott azonnal jelentkeznie kell a vámhivatalnál. A külföldre induló légi járműnek szintén csak vámjövédéki felügyelet alatt álló repülőtérrel szabad leszállania.

4. **Utásforgalom.** Minden utasnak, még ha árút nem is visz magával, közvetlenül a vámhatár átlépése után, illetve kifelé menet ez előtt, a határszéli vámhivatalnál (bemondóörsnél) jelentkeznie kell és a netalán magával hozott árut vámhivatali vizsgálatra kell állítania.

IV. A vámfizetési kötelezettség.

Az idevonatkozó rendelkezéseket a törvény a következőképpen csoportosítja: a vámfizetési kötelezettség keletkezése, a vámtartozás kiszabása, a vámtartozás esedékessége és hitelezése, szavatosság a vámtartozásért, a vámfizetési kötelezettség megszűnése, a lerótt vámtartozás visszatérítése, a vámtartozással együtt beszedett más köztartozások és költségek.

1. **A vámfizetési kötelezettség keletkezése.** Vámfizetési kötelezettség keletkezik: a) a behozatalban: ha a vámhivatal vámköteles árut a szabadforgalom, az előjegyzési forgalom vagy a vámkedvezményes behozatali forgalom számára vámkezel; ha a vámárú vámhivatal elé állítás nélkül vagy a vámhivatal megtévesztésével kerül a szabadforgalomba, vagy törvényellenesen kikerül a vámhivatal vagy a vámórség közvetlen vagy közvetett őrizetéből; b) a kivitelben: ha a vámhivatal kiviteli vám alá eső belföldi árut a külföldi forgalom számára vámkezel; ha kiviteli vám alá eső belföldi áru vámhivatal elé állítás nélkül vagy a vámhivatal megtévesztésével jut a külföldi forgalomba.

2. **A vámtartozás kiszabása.** A vámtarifa, vagy a vámtartozás nagyságára irányadó más jogszabály változása esetében a vámtartozást annak a jogszabálynak megfelelően kell kiszabni, amely a vámfizetési kötelezettség keletkezése időpontjában volt hatályban.

Az áru származása a szerződéses vámtételek, úgyszintén a megtorló intézkedéssel felemelt vámtételek alkalmazása révén gyakorol hatást a vámtartozás nagyságára. A vámtartozás kiszabásánál rendszerint a vámtárgynak azt az állapotát (úgyszintén azt a minőségét és mennyiségét) kell alapul venni, amelyben az a vámfizetési kötelezettség keletkezésének időpontjában van, továbbá azt a mértéket (súly, darabszám, méret, érték stb.), amelyet a vámtarifa határoz meg.

A vámtarifa, illetve az ahhoz kiadott utasítások határozzák meg, hogy mikor kell a vámtartozást az áru

teljsúlya, tisztasúlya vagy önsúlya alapján kiszabni. Ha a vámtarifa a vámot az érték szerint szabja meg, ezt az értéket az áru ára, illetőleg az áru valóságos értéke alapján kell kiszabni.

Ha a vám magasságának megállapításánál tévedés történt, a tévedésből alacsonyan megállapított vámtartozást a vámigazgatás egy éven belül helyesbíti és a különbözet utólagos megfizetése iránt intézkedik. Túlfizetett vámösszeget a vámigazgatás hivatalból nem térít vissza, az ügyfél azonban a visszatérítést egy éven belül követelheti. A vámtartozás kiszabására, valamint annak elbírálására, hogy ez a kiszabás helyesen történt-e, kizárólag a vámhivatalok és ezek felettes hatóságai illetékesek. A vámhivatal a vámtartozás kiszabása előtt szakértőket hallgathat meg, ezeknek véleménye azonban a vámhivatalra nem kötelező.

3. A vámtartozás esedékessége és hitellezése. A feltétlenül keletkező vámfizetési kötelezettség alapján előálló vámtartozás a vámfizetési kötelezettség időpontjával válik esedékessé és azt azonnal le kell róni.

A pénzügyminiszter, illetve felhatalmazása alapján az alárendelt vámhatóság, belföldön törvényszéki legjegyzett cégeknek megfelelő biztosíték és kamatfizetési kötelezettség mellett vámhitelt engedélyezhet.

Kamatot nem kell fizetni, ha a vámtartozást készpénzben biztosították.

4. Szavatosság a vámtartozásért. Dologi szavatosság terheli a vámtárgyat a vámtartozásért mindaddig, amíg az a vámfizetési kötelezettség keletkezése után még a) a vámhivatalnál; b) vámraktárban, vagy c) egyébként a vámigazgatás vagy megbízottjának őrzetében; d) a személyes vámadós vagy olyasvalaki birtokában van, aki a vámtárgyat törvényellenesen vagy tévedésből vette át, vagy a vámfizetési kötelezettségről tudva, vagy erről csak súlyos gondatlanság következtében nem tudva, szerezte meg.

Személyes szavatosság terheli a vámtartozásért azt: a) akinek a vámhivatal vámtárgyat a vámtartozás lerovása előtt, akár tévedésből vagy szabályellenesen kiszolgált vagy őrzetére bíz; b) aki vámárút azzal a kötelezettséggel vett át, hogy azt változatlan állapotban vámhivatal elé állítja, illetőleg megőrzi, ha a vámtárgyat másvalaki a vámhivatali kezelés elkerülésével törvényellenesen sza-

badforgalomba hozza; c) aki vámárút törvényellenesen szabadforgalomba hoz, vagy kiviteli vám alá eső belföldi árút törvényellenesen külföldre visz; d) az engedélyest, aki a vámkedvezményes behozatali forgalomban kiadott vámtárgyat más, mint a meghatározott célra fordítja. A személyes vámadós a vámtartozásért bárhol található ingó és ingatlan vagyonával szavatol.

5. A vámfizetési kötelezettség megszűnése. A vámfizetési kötelezettség megszűnik: a) a vámtartozás lerovásával; b) a felbontó feltétel teljesítésével; c) a vámtartozás elengedésével; d) a vámtárgy megsemmisülésével, megsemmisítésével vagy átengedésével; e) a vámtárgy vámjogi rendeltetésének megváltoztatásával; f) a vámtárgynak az előbbeni állapotba való visszahelyezésével; g) a vámtárgy elkobzásával; h) a vámfizetési kötelezettség elévülésével. Az esedékessé vált, de idejében le nem rótt vámtartozást, ha a letett biztosíték elégséges fedezetet nem nyújt, a közdók módjára kell behajtani.

6. A lerótt vámtartozás visszatérítése. A központi vámigazgatóság a lerótt behozatali vámot visszatéríti olyan külföldi árúk után, amelyeket elidegenítő ügylet alapján a belföldön szabad forgalomba hoznak és utólag azért visznek ismét külföldre, mert az ügylet nem ment foganatba vagy hatályát veszítette (külföldi térítárúk), úgyszintén a lerótt kiviteli vámot is visszatérítheti, ha a kivitt árút mint belföldi térít árút a vámterületre utóbb visszahozták, valamint akkor is, ha az áru a kiviteli vám lerovása után a vámterületen visszamarad. Külföldi térítárúknál a lerótt vámtartozás visszatérítése méltánylást érdemlő más esetekben is engedélyezhető. Vámvisszatérítésnek csak akkor van helye, ha az áru azonossága és változatlan állapota kétségtelen.

7. A vámtartozással együtt beszédett más köztartozások és költségek. A vámtarifa, illetve más külön törvények és rendeletek állapítják meg, hogy a vámtartozással együtt mely és mily összegű mellékilletékeket, vámpótlékokat és más köztartozásokat kell beszédni.

A pénzügyminiszter állapítja meg, hogy mely esetekben és milyen mértékben kell megtéríteni a vámeljárás folyamán felmerült külön költségeket, mely esetekben és milyen mértékben kell fizetni illetékeket

a hivatalos helyen vagy hivatalos órán kívül teljesített kezelésekért, hivatalos kíséretért és áruőrzésért.

8. Jogorvoslatok. A vámkiszabásból keletkező vitás ügyekben a fellebbezéseket vagy már a vámkiszabás alkalmával kell — az áru azonosságának az ügyféllel együtt történő biztosítása mellett — jegyzőkönyvbe mondani, vagy a vámtartozás közlésétől számított 30 napon belül a vámhivatalnál írásban előterjeszteni. Utóbbi esetben, ha az áru azonosságát nem lehet kétségtelenül megállapítani, a fellebbezést el kell utasítani.

Ha a vámhivatal a vámkiszabás ellen használt fellebbezést tárgyilag megokoltnak elismeri és ha a túlfizetett vám visszatérítése hatáskörét meg nem haladja, annak saját hatáskörében helyt ad, ellenkező esetben a fellebbezést másodfokú, illetve elsőfokú határozathozatalra a központi vámigazgatósághoz terjeszti fel.

A központi vámigazgatóság határozata ellen harminc napon belül további fellebbezésnek van helye a pénzügyminiszterhez, aki a vitás ügyben a kereskedelmiügyi, mezőgazdasági érdekeket érintő kérdésekben ezenkívül a földművelésügyi miniszter meghallgatása után végérvényesen határoz.

A fellebbezés elutasítása esetében a költségeket a fellebbező köteles megtéríteni.

V. A vámjövédéki kihágások.

Az 1924:XIX. t.c. a vámjövédéki kihágásokat a következőképen osztályozza: tiltott áru csempészete, vámköteles áru csempészete, vámmegrövidítés, súlyosabban minősülő esetek, orgazdaság, bűnpártolás, a vámjövédéki felügyelet megnehezítése, a vám veszélyeztetése, zársértés.

A tiltott áru csempészete egy évig terjedhető fogházzal és az áru értékének kétszeresétől annak nyolcszorosaig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni. A pénzbüntetés mellett az áru elkobzását is ki kell mondani, tekintet nélkül arra, hogy az az elítéltnak vagy másnak tulajdona.

A vámköteles áru csempészete egy évig terjedhető fogházzal és ezenfelül a vámtartozás kétszeresétől annak nyolcszorosaig ter-

edhető pénzbüntetéssel kell büntetni. A pénzbüntetés mellett az áru elkobzását is ki kell mondani, tekintet nélkül arra, hogy az az elítéltnak vagy másnak tulajdona, illetőleg az elkobzás mellőzése esetén a pénzbüntetésen felül a csempészett áru értékével egyenlő pénzbüntetést is ki kell szabni.

A vámmegrövidítést egy évig terjedhető fogházzal és ezenfelül a megrövidített vámtartozás vagy vámelőny kétszeresétől annak nyolcszorosaig terjedő pénzbüntetéssel kell büntetni.

Súlyosabban minősülő esetekben a fogházbüntetést hat hónaptól két évig terjedhető tartamban kell kiszabni.

Az orgazdaságot egy évig terjedhető fogházzal és ezenfelül a tiltott áru értékének kétszeresétől annak nyolcszorosaig, illetve a tilalom alá nem eső áru után járó vámtartozás kétszeresétől annak nyolcszorosaig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni. A pénzbüntetés mellett az áru elkobzását is ki kell mondani, tekintet nélkül arra, hogy az az elítéltnak vagy másnak tulajdona. Tilalom alá nem eső áruknál az elkobzás mellőzése esetén a pénzbüntetésen felül az áru értékével egyenlő pénzbüntetést is ki kell szabni.

Bűnpártolásért azt, aki csempészetben bűnös egyénnek abból a célból, hogy a csempészetből származó hasznot neki biztosítsa, szándékosan segítséget nyújt, ha ez iránt vele nem a csempészet elkövetése előtt egyezett meg, a tiltott áru értékének egyszeresétől annak négyszereséig, illetve a tilalom alá nem eső áru után járó vámtartozás egyszeresétől annak négyszereséig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni.

Azt pedig, aki anélkül, hogy a csempészet elkövetése előtt ez iránt megegyezett volna, a csempészetben bűnös egyénnek abból a célból nyújt szándékosan segítséget, hogy ez a büntetés elől meneküljön, háromszáz pengőig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni. A büntetés a csempészre kiszabható legsúlyosabb büntetés mértékét meg nem haladhatja. Az ily bűnpártolást nem lehet büntetni, ha azt a tettesek valamely hozzátartozója követte el.

A vámjövédéki felügyelet megnehezítését a tiltott áru értékének egyszeresétől annak négyszereséig, illetve a tilalom alá nem eső áru után járó vámtartozás egyszeresétől annak négyszereséig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni.

A vám veszélyeztetése miatt a veszélyeztetett vámtartozás kétszeresétől annak négyszereséig terjedhető pénzbüntetést kell kiszabni.

Az, aki a vámigény biztosítása céljából alkalmazott hivatalos zárt szándékosan megeérti, leveszi vagy kicseréli, az 1878:V. t.c. 360. §-ában megállapított büntetés alá esik. A vámhivatali zár helyett alkalmazott vasuti hivatalos zárat az előbbivel egyenlőnek kell tekinteni.

KILENCEDIK FEJEZET.

Az illetékek és a díjak.

79. §. Az illetékek és díjakról általában.

I. A magyar tételes pénzügyi jog az illetékek elnevezése, mint gyűjtőfogalom alá, egészen különböző természetű közszolgáltatásokat soroz, amelyeknek jórésze egyáltalán nem tekinthető pénzügytani értelemben vett illetékeknek. Törvényhozásunkat érészben sohasem elvi, hanem mindig csak gyakorlati célszerűségi szempontok vezették, így elsősorban az illető közszolgáltatás pénzügyi adminisztrációjának megkönnyítése. Nem szorul bizonyításra, hogy a pénzügyi közigazgatás szempontjából mellékes az a kérdés, hogy valamely, a tételes jog által az illetékek közé sorozott közszolgáltatásnak, mi is a tulajdonképeni pénzügytani minősítése.

Illetékeink között a legelőkelőbb helyet kétségkívül a vagyonátruházási illetékek foglalják el, amelyek pénzügytani szempontból nem egyebek, mint az ingyenes vagyonátruházások (öröklés, ajándékozás), továbbá ezzel kapcsolatban az ingyenes vagyonátruházások után külön és végül a viszterhes ingatlan vagyonátruházások egyes nemei után szedett forgalmi adók. Az illetékegyenérték hatásában nem egyéb, mint vagyonadó. Illetékeink között számos egyéb forgalmi adót is találunk. Törvényhozásunk legújabbán több, eddigi egyes adót (tőkekamat és járadékadó, szállítási adó, fegyver- és vadászati adó) változtatott át illetékekké. A játékkártyák bélyegilletéke fogyasztási adók jellegével bír. A pénzügytani értelemben vett, illetékek között a legjelentősebbek a törvénykezési és a közigazgatási illetékek. A díjak részben illetékek, részben pedig különleges adók jellegével bíró közszolgáltatások, amelyeket tételes jogunk ezidőszentig a közigazgatási illetékekkel foglal össze, régebben azonban önálló közszolgáltatásokként szerepeltek.

II. Ma is érvénybenálló illetékrendszerünk alapja az 1850. augusztus 2-án kibocsátott császári nyílt-

parancs. Az 1875:XXV. t.c. I. §-a az említett nyíltparancs idevonatkozó rendelkezéseit, a törvényhozás későbbi intézkedéséig továbbra is érvényben tartotta. Azóta törvényhozásunk az illetékek pénzügyi igazgatására vonatkozólag már több mint száz törvényt alkotott. Az illetékügyi törvényeket és szabályokat a pénzügyminiszterium 1885-ben hivatalos gyűjteménybe foglalta össze. Alapvető jelentőségű módosításokat eszközöltek illetékeink rendszerén az 1887:XLV. és 1894:XXVI., majd később az 1914:XLIII., 1920:XXIV. és XXXIV., 1924:IV. és 1927:V. t.cikkek.

III. Az 1885. évi hivatalos összeállítás az illetékekre vonatkozó tételes rendelkezéseket két főrészeire osztotta. Az első rész az illetékekre vonatkozó alaki pénzügyi jogszabályokat tartalmazza, továbbá az anyagi jogszabályok általános irányelveit. Alaki és anyagi jogszabályok között elvi alapokon nem tesz azonban különbséget. Az összeállítás második főrésze az u. n. illetéki díjjegyzék pedig betűrendben sorolja fel az illetékek köteles jogügyleteket, bizonyítványokat, egyéb okiratokat, könyveket, beadványokat, hivatalos kiadványokat stb., amelyek illeték tárgyai és egyúttal feltünteti a fizetendő illetékek mérvét, valamint az illetékmentességeket is. Az 1885. évi hivatalos összeállításnak ez a rendszere a gyakorlati életben nem vált be. Pénzügyi kormányunk épen ezért, igen helyesen, elhatározta, hogy szakít ezzel a rendszerrel és illetékeinket nem betűrendben csoportosítja, hanem elvi alapokon osztályozza. Újabb állami költségvetéseink illetékeinket már elvi alapokon osztják fel a következő négy csoportra: a) vagyonátruházási illetékek; b) okirati illetékek; c) törvénykezési illetékek; d) közigazgatási illetékek és díjak.¹

IV. Pénzügyi kormányunk egyúttal egész illetékrendszerünk teljes és gyökeres reformjára határozta el magát. A nagy reform bevezetése a vagyonátruházási

¹ Az illetékeket szokás bélyeg és jogilletékekre is felosztani aszerint, amint azok levővása bélyeg használatával,

Márffy: Pénzügy.

vagy pedig készpénzfizetés útján történik. Tételes pénzügyi jogunkban ennek a felosztásnak nincsen gyakorlati jelentősége.

illetékeknek az 1920:XXXIV. t.-cikkkel megalkotott reformja volt. Törvényhozásunk, az így megkezdett reform folytatásaképpen, az 1927:V. t.-cikkkel (38. és 39. §§-ok) felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy az illetékekre (és díjakra) vonatkozólag új hivatalos összeállítást készítsen, amely összeállításban illetékrendszerünket modernizálja. Az említett hivatalos összeállítás most áll a pénzügyminiszteriumban előkészítés alatt. Annak életbeléptetése mindenestre igen örvendetes és korszakalkotó reformot fog jelenteni a magyar illetékügyi igazgatás történetében.²

Tételesjogunknak az illetékek (díjak) igazgatására vonatkozó rendelkezéseit az alábbiakban a következőképpen fogjuk csoportosítani: a) a vagyonátruházási illetékek, b) az okirati illetékek, c) a törvénykezési illetékek és végül d) a közigazgatási illetékek és a díjak.

80. §. A vagyonátruházási illetékek.

I. A vagyonátruházási illetékekről általában.

A vagyonátruházási illetékekre vonatkozólag ezidőszerint érvénybenálló jogszabályokat az 1920:

sege, minthogy illetékszabályaink, sok esetben ugyanazon illetékekre nézve, a lerovás módját hol bélyeghasználattal, hol pedig készpénzfizetés alakjában állapítják meg. A törvénykezési illetékből befolyó bevételek egészen az újabb időkig nem voltak számvitelileg is külön nyilvántarthatók, minthogy a bélyeg alakjában való illetéklerovás céljaira csak egyféle bélyegünk volt. Pénzügyi kormányunk épen ezért az illetékek lerovásánál általában felhasználandó kincstári bélyegek (az u. n. okmánybélyegek) mellett, újabb külön törvénykezési

illetékbélyegeket hozott forgalomba.

² Az illetékekre (díjakra) vonatkozó magyar tételes rendelkezéseket, az alábbiakban már lehetőleg azoknak az alapelveknek a figyelembevételével állítottuk össze, amelyeken illetékrendszerünk reformja előreláthatólag nyugodni fog. Ugyan, hogy idevonatkozó fejtegetéseink legnagyobb része a reform életbelépte után sem fog elavulni. A pénzügyminiszterium egyébiránt a vagyonátruházási és az okirati illetékekre vonatkozó reformtervezetét már közre is bocsátotta.

XXXIV. és az 1927:V. t.-cikkek állapították meg.³ Ezek a törvények az említett közszolgáltatásokat különválasztották a többi illetékektől és önállóan szabályozták. A vagyonátruházási illetékekről szóló 1200/927. P. M. sz. hivatalos összeállítás tervezetét a pénzügyminiszterium már nyilvánosságra bocsátotta ugyan, de életbelépésének időpontja ezideig még nem állapított meg. Tételesjogunk a vagyonátruházási illetékeknek négy nemét ismeri, u. m.: az örökösödési, az ajándékozási és az ingatlan vagyonátruházási illetéket, végül az ezeket kiegészítő illetékegyenértéket. Pénzügytani szempontból ezek a közszolgáltatások, amint azt már említettük, ingatlanforgalmi adó jellegével bírnak és mint ilyenek, a közteherviselés arányossága tekintetében sem eshetnek különös kifogás alá.

II. A vagyonátruházási illetékek nemei. Azok kiszabásának alapja. Mentességek a vagyonátruházási illetékek alól. Az illetékkövetelési jog területi hatálya.

1. Ingatlan és ingó dolgoknak, vagyongoknak és értékeknek haláleset folytán való megszerzése és átszállása öröklési illeték alá esik. Ingatlan és ingó dolgoknak, vagyongoknak és értékeknek élők között kötött ingyenes jogügylet után való megszerzése és átruházása ajándékozási illeték alá esik. Ingatlannak akár haláleset folytán, akár élők között kötött jogügylettel, akár ingyenesen, akár viszteher mellett való átszállása, vagy átruházása ingatlan vagyonátruházási illeték alá esik, tekintet nélkül arra, hogy a telekkönyvbe a változást bejegyezték-e vagy sem. Az ingatlan vagyonátruházási illeték öröklés vagy ajándékozás esetén az öröklési vagy ajándékozási illetéken felül jár.

³ Kiegészítik e jogforrásokat az 1923:XXXII. t.-c. 8. §-a és az 1924:IV. t.-c. 2. §-a, valamint a 117.303/1923, 5001/1924, 5002/1924, 5003/1924, 5004/1924,

4600/1925 és a 163.600/1926. P. M. sz. rendeletek, végül az 1928:XX. és az 1929:XXIV. és XXV. t.-cikk.

A nem természetes személyek tulajdonában levő ingatlanok az öröklési és ezzel kapcsolatos ingatlan vagyónátruházási illeték pótlására szolgáló illetékegyenérték alá esnek.

2. A vagyónátruházási illetéket az átszállott vagy átruházott vagyon értékének a törvényes pénzértékben kiszámított összege után kell kiszabni.

3. Az öröklési és ajándékozási illetékek alól mentesek: a) a király és a királyné a rájuk szállott ingó örökségek után; úgyszintén a királynak és a királyi család más tagjának ingó hagyatéka, amennyiben az a királyi család más tagjára száll át; b) a magyar szent koronát illető szállományok, nemkülönbén az államkincstárnak juttatott örökségek, hagyományok és ajándékok; c) az olyan közintézetekre és közalapokra szállott örökségek, hagyományok és ajándékok, amely intézetek és alapok esetleges hiányait az államkincstárból kell fedezni; d) viszonyosság esetében az idegen államok igazolt diplomáciai képviselői, amennyiben nem magyar állampolgárok és azoknak ingó hagyatéka, akiknek nemzetközi jogelv vagy nemzetközi egyezmény alapján illetékmentességhez van igényük; e) a hazai tudományos, közoktatási, közművelődési és közjótékonyági célra rendelt hagyományok, ajándékok és alapítványok; f) azok a hagyatékok, amelyeknek értéke a tartozások levonása nélkül 1000 pengőt meg nem halad, abban az esetben, ha az örökhagyó lemenőire vagy házas-társára szállnak.⁴

Mentességek az ingatlan vagyónátruházási illeték alól: a) azok, akik az öröklési és ajándékozási illeték alól mentesek, az ezekkel kapcsolatos ingatlan vagyónátruházási illeték alól is mentesek; b) az államkincstár és az annak nevében eljáró hatóságok, közhivatalok és közintézetek, valamint az olyan közintézetek és közalapok, amelyeknek hiányait az államkincstárból kell fedezni, a viszterhes ingatlan vagyónátruházások után járó ingatlan vagyónátruházási illeték alól mentesek; c) ingatlanoknak vagy ingatlanokra vonatkozó vételi jogoknak átruházására vonatkozó azok után a jogügyletek után, melyeket a Magyar Földhitelintézet, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete (1928:XX. t.c.), a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, vagy az 1898:XXIII. törvénycikk alapján alakult Országos Központi Hitelszövetkezet, nemkülönbén ezek közvetítésével vagy az álfaluk létesített jogügyletekkel kapcsolatban, az államkincstár akár mint eladó, akár mint vevő köt, vagyónátruházási

⁴Azoknak hagyatékára nézve, akik az ország érdekében viselt háborúban résztvettek és haláluk a háborúval okozati

összefüggésben van, a törvényben részletesen meghatározott feltételek mellett kedvezményes elbánásnak van helye.

vagy más illeték nem jár; d) ha idegen állam, diplomáciai képviselőnek, külföldi tanulóknak, vagy külföldi közművelődési intézeteknek elhelyezése céljából, viszterhes jogügylettel ingatlant szerez, az ilyen jogügylet az ingatlan vagyónátruházási illeték alól — viszonyosság esetén — mentes; e) ha az elszakadt területről visszatelepülő volt, magyar állampolgár ottani ingatlanát a magyar állam területén lévő ingatlanért elcsereéli, a pénzügyminiszter a csereszerződést az ingatlan vagyónátruházási illeték alól egészen vagy részben felmentheti; f) az ingatlanok az Országos Földbirtokrendező Bíróság juttatása alapján való átruházása az ingatlan vagyónátruházási illeték alól mentes; g) a vitézi telkek adományozása és alapítása mentes a vagyónátruházási (ajándékozási) illeték alól, ha a telek 500 kat. holdnál nem nagyobb; h) az elcsatolt területen birtokuktól megfosztott magyar állampolgárok, vagy visszatelepülő magyar állampolgárok ingatlan adásvételi szerződés illetékét a pénzügyminiszter egészen, vagy részben elengedheti. (1929:XXV. t.c.).

4. A magyar állam területén fekvő ingatlan vagyon átszállása vagy átruházása mindig illeték alá esik. A magyar állam területén kívül fekvő ingatlan vagyon átszállása vagy átruházása illeték alá nem vonható.

Az ingó vagyonra nézve az öröklési illeték szempontjából a következő szabályok érvényesek: a) ha az örökhagyó halálakor magyar állampolgár volt, összes, bárhol található ingó vagyona illeték alá esik, b) ha az örökhagyó halálakor nem volt magyar állampolgár, ingó vagyona közül csak a belföldön lévő esik öröklési illeték alá. Ha abban az államban, amelynek az örökhagyó polgára volt, magyar állampolgárok ott lévő ingó hagyatéka után hasonló öröklési adót vagy illetéket nem kell fizetni, az ingó vagyon itt sem vonható illeték alá.

III. Elévülés. Az illetékek fizetésére kötelezettek. Dologi kezesség.

1. A vagyónátruházási illeték kiszabásához való jog elévül 5 év alatt attól a naptól számítva, amelyen az illetékkiszabás végett való bejelentés megtörtént. Ha a fizetésre kötelezett fél vagy jogelődje a bejelentésre kötelezve nem volt, a kiszabáshoz való jog a bejelentés elmulasztása esetén is elévül 10 év alatt attól a naptól számítva, amelyen a kincstárnak az illetékhez való joga megnyílt.

A kiszabott illeték behajtásához való jog az illeték esedékességétől számított 5 év alatt évül el.

2. Az öröklési, ajándékozási és ezekkel kapcsolatos ingatlan vagyónátruházási illeték fizetésére a szerző fél köteles. A viszterhes ingatlan vagyónátruházás illetékét elsősorban az tartozik fizetni, aki azt a szerződésben magára vállalta, ily kikötés hiányában pedig a szerző, de valamennyi szerződő felet az egyetemleges fizetési kötelezettség terheli. Csereszerződéseknél a cserélő felek az egész illetékért egyetemlegesen felelősek.

3. A vagyónátruházási illeték az átruházott tárgyakat, az illetékek ezekre eső részösszegei erejéig törvényes zálogjoggal terheli. Az ingatlan vagyónátruházása után járó illetékek az átruházott ingatlant terhelik és 2 évig a telekkönyvi bejegyzés által biztosított magán jogcímből származó követeléseket telekkönyvi bejegyzés nélkül is, feltétlenül megelőzik.

IV. Értékelési szabályok. Szakértői becslés. Az ingatlanok legkisebb értéke. Ingóságok, értékpapírok, szolgáltatások értékelése.

1. Az illetékkiszabás alapjául a vagyontárgyaknak az illetékkötelezettség beálltakor meglévő közönséges forgalmi értéke szolgál. Ezt az értéket az ingyenes vagyónátruházásoknál az illeték fizetésére kötelezett fél tartozik lelkiismeretesen bevallani. Viszterhes vagyónátruházásoknál érték gyanánt rendszerint az ellenszolgáltatás értékét kell tekinteni, amelyet szintén az illeték fizetésére köteles fél tartozik lelkiismeretesen és a valóságnak megfelelően bevallani. Ha azonban az ellenszolgáltatás értéke az átruházott vagyontárgy közönséges forgalmi értékének nem felel meg, az illeték alapjául a kinyomozandó valóságos értéket kell venni.

Ha a felek ezt az értéket a szerződésben fel nem tüntették, illetve be nem vallották, vagy a bevallott érték az ingatlan valóságos forgalmi értékével arányban állónak nem mutatkozik, az illeték kiszabásának alapjául vehetők: a) az ingatlan utolsó átruházása alkalmával elért vételár, a kikötött összes mellékszolgáltatások értékével együtt, amennyiben ez az átruházás legfeljebb 5 évvel az illetékkötelezettség beállta előtt történt; b) az a vételár, az összes mellékszolgáltatások értékével együtt, amelyet az ingatlanak a szerzés után legfeljebb egy éven belül történt átruházása alkalmá-

val érték el, amennyiben a kiszabás idejében a kiszabást végző hivatalnak ily adat rendelkezésére áll; c) az az érték, amelyet az illetékkötelezettség keletkezésének évében a vagyónadó kivetésénél jogerősen alapul vettek.

2. Ha egyes esetekben a fentiek szerint az illetékkiszabás alapjául veendő értékek a helyi forgalmi értékeknél szembetűnően csekélyebbek, jogosítva van a pénzügyi hatóság az ingatlan értékének hatósági szakértői becslés útján való megállapítását követelni.

3. A fentiek alapján meghatározott becsértékek közül bármelyiket is csak akkor szabad az illeték kiszabásánál alapul venni, ha az nem csekélyebb a következőkben meghatározott törvényszerű legkisebb értéknél. A törvényszerű legkisebb értékek a következők: a) földadó alá eső ingatlanoknál a kataszteri tiszta jövedelemnek huszonötszöröse; b) házadó alá eső ingatlanoknál a házadó alapjául szolgáló nyers bérjövdelemnek vagy hasznóértéknek tízszerese. A törvényszerű legkisebb érték kiszámításánál az illetékkötelezettség keletkezésének évére kivetett vagy kivetendő adó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelmet, nyers házbérjövdelemet vagy hasznóértéket kell alapul venni.

Ha a hagyaték vagy jogügylet tárgya, illetve a kikötött ellenszolgáltatás nem pénzügyes, hanem egyéb megbecsülhető dolog, az illeték alapja ezeknek a dolgoknak az illetékkötelezettség keletkezéskor fennálló és pénzben kifejezett értéke.

Az értékpapírokat a tőzsde hivatalos árfolyamjegyzékében az illetékkötelezettség keletkezése napján jegyzett árfolyammal kell értékeln.

Abban az esetben, ha az illetékkiszabás szempontjából irányadó szolgáltatások értéke és terjedelme egyelőre még bizonytalan, vagy összegszerűen megállapítva nincs, azok értékét és terjedelmét a netalán létező adatok segélyével egyezség útján kell megállapítani.⁵

V. Eljárási szabályok. Bejelentési kötelezettség.

1. A vagyónátruházási illetékek kiszabását a m. kir. adóhivatalok (a székesfővárosban a központi díj- és illetékkiszabási hivatal) teljesítik.

⁵ Életjáradékok, tartásdíjak és más visszatérő szolgáltatások értékelésére a következő szabályok az irányadók: a) az örökké tartó vagy olyan szolgáltatásokat, amelyeket bizonytalan időre alakult testület vagy intézet fennállásának tar-

tama alatt kell teljesíteni, a szolgáltatás egy évi összegének húszszorosával kell számítani; b) meghatározott időre kikötött szolgáltatásoknál a szolgáltatás egész tartamára eső szolgáltatások összegét kell értékelni, amely azonban

2. Ha a hagyatékot bíróság, illetve a bíróság megbízásából kir. közjegyző tárgyalta, az illetékkiszabás végett való bejelentés a bíróság kötelessége. A bíróság által nem tárgyalta hagyatékot az örökös, vagy ha többen vannak, valamennyien egyetemlegesen kötelesek, az örökös halálától számítva legkésőbb 3 hónap alatt az illetékes m. kir. adóhivatalnak bejelenteni.

Az ajándékozási és a viszterhes vagyonátruházási jogügyleteket az illetékes m. kir. adóhivatalnál a következők kötelesek bejelenteni: a) azokat, amelyek hatóságok, vagy királyi közjegyzők előtt, illetve azok közbenjárásával jöttek létre, vagy amelyek hatósági jóváhagyáshoz vagy hozzájáruláshoz vannak kötve, az eljáró vagy jóváhagyó hatóság, illetve a kir. közjegyző; b) más esetekben maguk a szerződő felek és pedig mind a kiállító, mind az elfogadó, illetve ha az ajándékozásról vagy ingatlan átruházásról okiratot nem állítottak ki, mind az ajándékozó, mind a megajándékozott, illetve az átruházó és a szerző.

VI. Az illeték lerovása bélyeggel, a fizetési meghagyás, az illeték befizetése. Jogorvoslatok.

1. Ha a hagyatékot bíróság megbízásából királyi közjegyző tárgyalta és az csak ingóságokból áll, a kiszabható öröklési illeték pedig 100 P-st nem halad meg, az illetéket bélyeggel kell leróni. Ha a vagyonátruházási illetéket nem bélyeggel kell leróni, a m. kir. adóhivatal a fizetésre kötelezett fél részére fizetési meghagyást köteles kibocsátani. A kiszabott illetéket a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 30 nap alatt kell megfizetni.

az évi szolgáltatás húszszorosát meg nem haladhatja; c) bizonytalan időre terjedő szolgáltatásoknál az egy évi szolgáltatás háromszoros összegét kell venni; d) ha az ismétlődő szolgáltatás valamely személy életének, házasságának vagy özvegyiségének idejére terjed, annak értékét az illető személy életkorához képest kell, a törvényben részletesen meghatározott irányelvek alapulvétele mellett, megállapítani.

Ha az ismétlődő szolgáltatás

határozott időre és azonkívül bizonytalan időre is kikötött, alapul a b) és c) pont szerint kiszámított értékek összegét kell venni, azonban az így kiszámított érték sem haladhatja meg az évi szolgáltatás húszszorosát. A haszonélvezeti vagy használati szolgálat egy évi értékű, — ha ez határozott összegben adva nincs, — az azzal terhelt dolog értékének egyhuszad részét kell tekinteni.

2. A vagyonátruházási illetéket megállapító fizetési meghagyás ellen a fél fellebbezéssel élhet a pénzügyigazgatósághoz. A fellebbezést a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 30 nap alatt birtokon belül, ezen túl további 60 nap alatt birtokon kívül lehet beadni. A 90 nap eltelte után beadott fellebbezést vissza kell utasítani. A fellebbezési határidő elmulasztása miatt a fél, igazolással élhet, ha a fellebbezést el nem hárdított akadály miatt nem adhatta be a megszabott határidőben.

A pénzügyigazgatóságnek az illeték helyessége és jogossága tárgyában a fél fellebbezésére hozott határozata ellen a m. kir. közigazgatási bírósághoz intézendő panasznak van helye. A panasznak a végrehajtásra halasztó hatálya nincsen.

VII. Az öröklési illeték mértékét megállapító különös jogszabályok. Általános elvek. Az illeték kiszabásának alapja. Az illeték kulosa.

1. Az öröklési illeték tárgya a haláleset folytán bekövetkezett vagyonszerzés, nevezetesen: a) az örökség, hagyomány, halál eseteire szóló ajándékozás, köteles rész; b) a házassági szerződésen alapuló szerződések, ha a vagyonátruházás az egyik házastárs halálával lép hatályba (pl. hitbér, özvegyi tartás, elengedése a hozomány visszafizetésének); c) a hitbizomány birtoklásának az előző birtokos halála következtében való átszállása; d) családi alapítványból származó járadék.

2. Az öröklési illetéket az után az összeg után kell kiszabni, amellyel az örökös vagy a hagyományos az örökség vagy hagyomány folytán gazdagodott. A hagyatékot az egyes örökségek kiszámítása előtt az egész hagyatékot terhelő adósságokat és egyéb terheket le kell vonni. Az adósságokhoz és egyéb terhekhez tartoznak az örökös utolsó betegségének költségei, amennyiben azok még az örökös életében az ő vagyonából ki nem elégítették. Ide tartoznak továbbá a temetési és ezzel kapcsolatos kegyeleti költségek is, a hátramaradottak gyászruhái költségének kivételével.

3. A százalékszám, amely szerint az öröklési illetéket meg kell állapítani, az örökösnek vagy hagyományosnak az örökösökhöz való személyes rokonsági viszonyához és az egy-egy örökösre vagy hagyományosra jutott örökség vagy hagyomány összes értékének

nagyságához igazodik, vagyis az öröklési illeték kulcsának megállapításánál kétféle progressio érvényesül.⁶

VIII. Az ajándékozási illeték mértékét megállapító különös jogszabályok. Általános elvek. Az illeték kiszabásának alapja. Az illeték kulcsa.

1. Az ajándékozási illeték tárgya az élők között kötött jogügylettel kötelezettség nélkül, ingyenesen juttatott vagyoni előnyből származó vagyonszerzés. Ilyenek nevezetesen: a) belföldi ingatlanok ajándékozása vagy a belföldi ingatlan hasznélvezetének vagy használati szolgálmanak visszteher nélkül való átengedése; b) az örökségről olyan személy javára való ingyenes lemondás, akire a lemondó kijelölése nélkül az örökség nem szállott volna át; c) a hitbizomány birtoklásának átszállása, ha az átszállás nem az utolsó birtokos halála következtében áll be; d) alapítványnak élők között kötött jogügylettel való létesítése, vagy fennálló alapítvány vagyonának ily módon való növelése; e) ingó dolog ajándékozása, ingyen nyújtott támogatások, továbbá jogoknak visszteher nélkül való átengedése vagy jogokról ellenszolgáltatás nélkül való lemondás.

2. Az ajándékozási illeték kiszabásának alapja az ingyen átruházott dolognak az az értéke, amely az ajándékozott dolgot terhelő és a megajándékozottra átszálló terhek és adósságok, továbbá a megajándékozottra az ajándékozás alkalmával rárótt ellenszolgáltatások és más kötelezettségek értékének levonása után fenmarad.

3. Az ajándékozási illeték kulcsa azonos az öröklési illeték kulcsával.

IX. Az ingyenes vagyonátruházások illetékének mértékét megállapító különös jogszabályok.

Az ingatlan vagyonátruházási illeték kiszabásának alapja az örökségeknél és hagyományoknál, valamint az ajándékozásoknál mindig az ingatlanok teljes értéke, amelyből adósságok és egyéb terhek címén levonásnak helye nincs.

⁶ Az illeték kulcsa: a törvényes és törvénytelen gyermekekre, valamint a törvényes feleségre nézve 1—10%; a szülőkre, nagyszülőkre és a férjre nézve 2—12%; édes vagy féltestvérré, ezek lemenőire és az örökhatyó örökhatyadott gyermekeire nézve 5—20%; az örökhatyó testvérenek unokájára (vagy ennél távolabbi le-

menőjére) mostoha testvére (ennek lemenőire) továbbá szülőjének a testvére, vagy ennek lemenőire nézve 6—22%; minden más örökös, hagyományos, vagy megajándékozottra nézve 10—30%. Az összeg szerinti progresszió alsó határa 50.000 P, felső határa pedig 20 millió P adóalap.

Az ingyenes ingatlan vagyonátruházási illeték kulcsa a törvényes és törvénytelen gyermekekre, a feleségre, férjre, a szülőkre és a nagyszülőkre nézve 1,5%, minden más személyre nézve pedig 2%.

X. A viszterhes vagyonátruházások illetékének mértékét megállapító különös jogszabályok. A viszterhes ingatlan vagyonátruházási illeték kulcsa. Adásvétel. Csereszerzések.

1. A visszterhes ingatlan vagyonátruházási illeték kulcsa, — amennyiben a részletes szabályok másként nem rendelkeznek, — az ingatlan teljes értéke után 5%.

2. Ha az ingatlan vagyonátruházás adásvételi szerződés útján történik, az illeték alapja a vételár, minden mellékszolgáltatással együtt s így, amennyiben az átruházott dolgot adósságok terhelték, amelyeket a vevő magára vállalt, ezeket is a vételárhoz kell számítani. Ha a szerződésben a vételár nincs határozott összegben kitüntetve, hanem éveken át fizetendő törlesztési részletekben rosvandó le, amelyekben nemcsak a vételár, hanem annak kamatai is befoglalhatnak, vételár gyanánt csak a tőkeösszeget lehet tekinteni. A kamatlábat, amelynek alapján a vételártőke kiszámítandó, a felek bizonyítani kötelesek. Ingatlannak árverésen történt megszerzése esetén az illetékre ugyanazok a szabályok állanak, amelyek az adásvételre érvényesek.

3. A csereszerződés után az illetéket úgy kell kiszabni, mintha egyszerű adásvételi szerződés volna. Az illeték alapja az elcsereált ingatlanok közül a nagyobbiknak az értéke. Az illeték teljes összege egyenlően terheli az elcsereált ingatlanokat.

XI. Az illetékegyenérték alanyai. Tárgya, kulcsa, kiszabásának alapja. Mentességek és kedvezmények. A kiszabás érvényességének ideje. A fizetési kötelezettség kezdete.

1. A haláleset folytán bekövetkezett vagyonátruházásokért a természetes személyek által fizetendő illetékek egyenértéke fejében évi tartozásként illetékegyenértéket tartoznak fizetni: a) az érsekségek, püspökségek, apátságok, káptalanok és egyéb egyházi javadalmak, a szerzetesrendek és mindennemű alapítványok; b) az olyan társulatok, intézetek és egyesületek, amelyeknél a tagoknak a társulat, intézet vagy egyesület vagyonában tulajdonrészük nincsen; c) a községek (városok); d) a részvényes vagy üzletrészekre alakult vállalatok.

2. Az illetékegyenérték tárgya az előzőekben felsoroltaknak a belföldön lévő ingatlan vagyona. Az illetékegyenérték mérve évente

0.5%. Az illetékegyenérték kiszabásának alapjául az ingatlanoknak a tízéves kivétési időszak első évét megelőző évi jövedelmek alapján kiszámított törvényszerű legkisebb értékét kell venni. Az illetékegyenérték alapjából adósságok és egyéb terhek címén levonásnak helye nincsen.

3. Mentések az illetékegyenérték alól: a) az állam igazgatása alatt álló közalapok és tudományos egyetemek alapjai; b) a javadalmak és alapítványok javadalmasai, ha összes évi jövedelmük 2.500 pengőt meg nem halad; c) az olyan ingatlan javak, amelyek valamely közönség osztatlan tulajdonai ugyan, de azok haszná- élvezete vagy hasznóvétele az egyes lakosok háza és földbirtokával elválaszthatatlan kapcsolatban van oly módon, hogy az osztatlan ingatlanokat kizárólag csak az egyes birtokok kiegészítő részének kell tekinteni.

Az országos tudományos intézetek, a köztanintézetek, az oktatási és jótékonyági célokra rendelt alapítványok, valamint az ily célokra alakult intézetek és egyletek, végül az oktatással és betegápolással foglalkozó szerzetesrendek, ha vagyonukat az említett céloktól alapszabályaik vagy rendi szabályaik értelmében elvonni nem lehet, az ingatlanaik után 0.1% illetékegyenértéket fizetnek. Azokat a részvénytársaságokat és szövetkezeteket, amelyeknek a nyereszkesedés kizárásával csupán az a céljuk, hogy tagjaiknak lakást biztosítsanak, a pénzügyminiszter az illetékegyenérték alól teljesen felmentheti.

4. Az illetékegyenértéket az 1921. évtől kezdve 10 évre való érvénnyel kell kiszabni. A kiszabási időszak letelte előtt félévvel a pénzügyminiszter új kiszabást rendelhet el, joga van azonban a kiszabás érvényét további 10 évvel meghosszabbítani.

5. Az illetékegyenérték fizetésére kötelezettek az illetékegyenértéket csak az ingatlan szerzésétől számított 10 év elteltétől kezdve tartoznak fizetni.

81. §. Az okirati illetékek.

I. Az okirati illetékekről általában.

Az okirati illetékek gyűjtőfogalma alá tételesen jogunk számos és igen különböző pénzügytani természetű közzolgáltatást foglal össze. Az okirati illetékeknel az illetékkötelezettség ahhoz az okirathoz fűződik, amely jogügylet keletkezéséről, megváltozásáról, vagy megszűnéséről (jogügylet) általában bárminő akaratnyilvánításról (nyilatkozat) vagy más tényről (kijelentés, feljegyzés) oly rendeltetéssel készült, hogy a kiállítóval szemben, vagy annak szá-

mára, akinek javára azt kiállították, jogi jelentőségű vonatkozásban, bizonyítékul szolgálhasson.

Az okirati illetékekre vonatkozó jogszabályok nálunk ezidőszerint a legkülönfélébb, szétszórt jogforrásokban találhatók fel.⁷ Az idevonatkozó hivatalos összeállítás, amelyre éppen ezért különösen égető szükség van, a pénzügyminisztériumban most áll előkészítés alatt.

II. Az okirati illetékek tárgya és mérvé. Az illetékmentesség általános szabályai. Személyes és tárgyi illetékmentességek. Az illetékkiszabási jog elévülése. Az okirati illetékek alapjául szolgáló értékek megállapítása.

1. Minden okirat a vonatkozó jogszabályokban megállapított illeték alá esik.

2. A vonatkozó jogszabályok állapítják meg, hogy mely okirat milyen mérvű és természetű illeték alá esik. Az okirati illetékek vagy állandó összegben, vagy pedig a tárgy értékének bizonyos százalékában vannak megállapítva.⁸

3. Az illetékmentesség vonatkozhatik vagy magára az okiratra (tárgyi mentesség), vagy az okiratot kiállító vagy elfogadó, vagy az okiratban foglalt jogügyletben részes személyre (személyes mentesség). A tárgyi mentesség esetében az okirat után illetéket egyáltalán nem

⁷ Ilyen jogforrások: az illetékszabályok, az ill. díjjegyzék, az 1927.V. t.c., a 163.600/926 és a 68.200/927, sz. pm. rendeletek, valamint számos egyéb törvény és rendelet.

⁸ Ha az okirat több tárgyra (jogügylet, nyilatkozat, kijelentés, feljegyzés) vonatkozik, amennyiben valamely jogszabály kifejezetten másként nem intézkedik, az okirati illetéket úgy kell leróni, mintha minden egyes tárgyról külön okiratot

állítottak volna ki. Ha egy papírral több okiratot állítanak ki azok mindegyike külön-külön esik, a tartalmának megfelelő okirati illeték alá. Az okirati illetékeket csak az okirat első, eredeti példányának első íve után kell leróni. Ha az okirat több íves, valamint ha az okiratot több eredeti példányban állítják ki, az első eredeti példány minden további íve, valamint a többi, eredeti példány minden íve 1 P

lehet követelni.⁹ Az illetékmentesség lehet feltétlen vagy feltételes. A feltétlen illetékmentesség minden körülmények között fennáll. A feltételes illetékmentesség azonban csak addig, amíg a mentességnek feltételei megvannak.

Ha valamely okirat, meghatározott célra, feltételesen illetékmentesen állítható ki, az okiraton azt a célt, amelyre azt kiállították, fel kell jegyezni.

Az okirati illetékek fizetése alól mentesek: a) az államfő és az uralkodó család tagjai azokra az okiratokra nézve, amelyeket sajátkezüleg írnak alá; b) a magyar szent korona javának igazgatóságai; c) az állami hatóságok és hivatalok — ideértve a katonai hatóságokat és hivatalokat is; d) a m. kir. államvasútak igazgatósága és az államvasúti hivatalok; e) a m. kir. postaigazgatóságok és a kincstári postahivatalok; f) az állami egyedárúságok igazgatóságai és kezelőhivatalai; g) olyan közintézetek és közalapok, amelyeknek esetleges hiányait az államkincstárból kell fedezni, továbbá azok a közintézetek, amelyek kizárólag közcélokra állanak fenn és közvetlenül az állam, vagy a törvényhatóság, vagy a község igazgatása alatt állanak; h) a törvényhatóság és a községek

60 f. állandó illeték alá esik. Az illetékköteles okirathoz használandó papírív szabályszerű nagysága 2.000 centiméter négyzet térmértéket meg nem haladhat. Ha az ív ezt a szabályszerű térmértéket meghaladja, arra a megszabott illeték kétszeresét kell leróni, ha ez az illeték 1 P 60 f.-t meg nem halad. Ha pedig az ív a megszabott illeték 1 P 60 f.-nél több, azonfelül még 1 P 60 f. illetéket kell leróni. Ha a fizetendő illeték a tárgy értékének bizonyos százalékában van megállapítva, úgy az illetéket hússzalmaradvány nélkül osztható számmal kikerekített értékösszeg után kell leróni. A kikerekítésnél a 10 P-nél kisebb maradványösszeg figyelmen kívül marad, a 10 P vagy

ennél nagyobb maradványösszeg pedig teljes 20 P-nak vettetik.

" A személyes mentesség azonban az okiratoknak illetékmentességét csak akkor vonja maga után, ha az okirat illetékének megfizetéséért egyetemlegesen felelős valamennyi fél illetékmentes, mert ez a mentesség a személyes mentességben nem részesülő másik félre vagy felekre nem terjed ki. Abban az esetben tehát, ha van olyan, egy vagy több, személyes mentességben nem részesülő másik fél, aki az okirat illetékének megfizetéséért egyetemleges felelősséggel tartozik, ez az utóbbi egy vagy több fél az okirati illetéket teljes összegében leróni köteles.

azokra az okiratokra nézve, amelyeket a reájuk bízott közcélok érdekében állítanak ki; i) az ipartársulatok, ipartestületek, ügyvédi, közjegyzői, mérnöki, kereskedelmi, ipar- és mezőgazdasági kamarák és hasonló célú, törvény alapján szervezet testületek; j) az idegen államoknak Magyarországon felhatalmazott diplomáciai képviselői és az általuk kizárólag hivatalos célokra alkalmazott hivatalnokok és szolgák, valamint a megnevezettekkel közös háztartásban élő családtagok, végül azok, akiknek a nemzetközi jogelvek, vagy nemzetközi egyezmények alapján illetékmentességhez van igényük; k) az Országos Központi Hitelszövetkezet; l) a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége; m) az Iparosok Országos Központi Szövetkezete; n) a földbirtok helyesebb megosztását szabályozó rendelkezések végrehajtása során kiosztott házhelyeken az építkezést megkönnyítő állami tevékenység lebonyolításával az 1927:XIX. törvény cikk értelmében megbízott szerv (jelenleg: a Falusi Kislakásépítő Szövetkezet); o) az Országos Magyar Ipari Jelzalogintézet r. t. (1929:XXIV.) a törvényben részletesen meghatározott feltételek mellett.

4. Az okirati illeték kiszabásához való jog elévül 5 év alatt, attól a naptól számítva, amelyen az okiratot illetékkiszabás végett a bejelentésre kötelezett fél, vagy a jóváhagyó hatóság bejelentette, vagy amely napon hivatalos lelet vagy feljelentés alapján vagy más módon a pénzügyi hatóság tudomására jutott, hogy a kötelezően bélyeggel lerovandó illetéket leróni elmulasztották.

5. Az okirati illetékek alapjául szolgáló értékek megállapítására nézve általában ugyanazok az alapelvek irányadók, mint amelyeket idevonatkozólag, a vagyonátruházási illetékek tárgyalásával kapcsolatosan már ismertettünk.

III. Az okirati illetékek lerovásának módjai. Az illetékek lerovása kincstári bélyeges nyomtatványok, vagy bélyegek használata által. Az okirati illeték pénzben való fizetése.

1. Az okirati illetékeket általában vagy az állam által előállított bélyeges nyomtatványok, vagy bélyegek szabályszerű felhasználása által, vagy pedig pénzben, befizetés útján kell leróni.

2. Azokat az eseteket, amelyekben az okirati illetékeket kincstári bélyeges nyomtatványok használata által kell leróni, a vonatkozó jogszabályok kifejezetten megállapítják. Ezekben az esetekben az illetékeknek más módon való lerovása rendszerint olyan elbánást von maga után, mintha az illetéket egyáltalán nem rótták volna le.

Az illetéket bélyegek szabályszerű használata által „kell” leróni: a) akkor, ha valamely jogszabály, az állandó összegben megállapított illetéknek, pénzben való fizetését kifejezetten el nem rendeli, továbbá b) a százalékos illetéket abban az esetben, ha az illeték összege 16 pengőt¹¹ meg nem halad, de csak akkor, ha az illeték alapja magából az illetékköteles okiratból, vagy ahhoz csatolt vagy ahhoz másként tartozó (abban hivatkozott) egyéb iratokból megállapítható, továbbá, ha az illeték alapjátul nem visszatérő szolgáltatásnak vagy hasznélvezeti vagy használati szolgálatnak az értékét kell venni.¹²

Azokban az esetekben, amikor az okirati illetéket bélyegek használata útján kell vagy ilyen módon is szabad leróni, az okiratra járó összes, akár állandó akár százalékos illeték összegének megfelelő értékű bélyeget vagy bélyegeket az okirat első lapján kell felragasztani oly módon, hogy a bélyegeken az okirat szövegének első sorát, vagy amennyiben a szükséges bélyegek egy sorban el nem férnek, a bélyegek minden során az okirat szövegének egy sorát kell átírni.

Az okiratot úgy kell tekinteni mintha azon nem rótták volna le bélyeget, ha az arra felragasztott bélyeg alakjára nézve csonka, vagy ha a bélyeg alkatrészei egymástól elválasztottak és ismét összeillesztettek. Ebben az esetben a büntetés összegébe a lerótt bélyeg értéke nem számítható be. Ugyancsak bélyegzetlennek kell az okiratot tekinteni akkor is, ha a bélyeget

¹¹ Ha az illeték alapja magából az illetékköteles okiratból, vagy ahhoz csatolt, vagy ahhoz másként tartozó (abban hivatkozott) egyéb iratokból megállapítható, a százalékos illetékeket a fizetésre kötelezett felek akkor is jogosultak bélye-

gek szabályszerű használata által leróni, ha az illeték összege 16 pengőnél több, és ha az illeték alapjátul visszatérő szolgáltatásnak vagy hasznélvezeti vagy használati szolgálatnak értékét kell venni.

bebizonyíthatóan a lerovásra megszabott idő után rótták le. Ebben az esetben a büntetés összegébe a későn lerótt bélyegek értékét be kell számítani.¹³

Az elromlott vagy elrontott bélyegeket vagy kincstári bélyeges nyomtatványokat a fél kérelmére — az előállítási költség megtérítése fejében meghatározott összeg fizetése ellenében — újjakkal kell kicserélni. A kicserélésnek azonban a következő esetekben nincs helye: a) ha alapos gyanú van arra, hogy a bélyeg hamisítvány; b) ha a bélyegén előbbi használat nyomai látszanak; c) ha a bélyeg alakjára nézve csonka; d) ha a bélyeggel ellátott okirat teljesen ki van állítva; e) kereskedelmi, ipari és más, illetékköteles, bekötött könyveknél és egyéb könyvelési lapoknál, ha azokba már feljegyzések történtek; f) ha az egyébként kitöltetlen nyomtatvány (papírív) — különösen váltó — névalírással el van látva.¹⁴

3. Mindazokban az esetekben, amikor jogszabály nem kötelezi

¹³ A kincstári bélyegek és bélyeges nyomtatványok forgalmahozatala iránt a pénzügyminiszter rendeleti úton intézkedik. Joga van a pénzügyminiszternek ahhoz is, hogy egyes illetékköteles okiratfajtákra nézve megengedhesse, hogy az azok céljára szolgáló nyomtatványokra — bélyeg felragasztása helyett — a megfelelő bélyegértéket az illeték összegének pénzben való lefizetése ellenében bélyegzőgéppel az okirat kiállítása előtt rányomtatassák, amely esetben a nyomtatványok bélyegét sem átírni, sem felülbélyegeztetni nem kell.

¹⁴ Az illetékkötelezettség pontos teljesítésének ellenőrzése céljából a pénzügyminiszter időről-időre szemlélet rendelhet el. Ilyen ellenőrzési szemléletet kell tartani: a) minden állami hatóságnál, hivatalnál, törvényhatósági, községi (városi) hatóságnál és általában minden közhivatalnál; b) a rendes

bíróságoknál, a kisebb polgári peres ügyekben eljáró közegek-nél, továbbá az állandóan szervezett választott bíróságoknál; c) ügyvédi, közjegyzői, mérnöki, mezőgazdasági, kereskedelmi és iparkamaráknál, ipar-testületeknél és hasonló intézményeknél; d) királyi közjegyzőknél; e) nyilvános számadásra kötelezett társaságoknál, intézeteknél, egyesületeknél és mindezek ügynökeinek; f) biztosító intézeteknél; g) vasúti vállalatoknál és fuvarozási illeték fizetésére köteles más vállalatoknál, valamint gőzhajózási vállalatoknál; h) értékpapírokra és más árúkra kölcsönök adásával (lombardkölcsönökkel) iparszerűen foglalkozóknál; i) hitelüzletekkel, idegen pénz kezelésével és gyűmölcsöztetésével iparszerűen foglalkozóknál; j) részletügyletekkel foglalkozóknál; k) kereskedőknél és iparüzőknél általában.

az illeték fizetésére kötelezett feleket arra, illetve nem engedi meg nekik, hogy az illetéket bélyeges kincstári nyomtatványok vagy bélyegek szabályszerű felhasználása által rójják le, továbbá, ha az okirati illetékek bélyeggel való lerovását a fél elmulasztotta és emiatt az illetéket lelet alapján kell kiszabni, az illetéket pénzben kell a m. kir. adóhivatal számlája javára befizetni.

A hivatalok illetékességére, az illeték kiszabására (megállapítására), a bejelentési kötelezettségre, a fizetési meghagyásra és annak kézbesítésére, a fizetési határidőkre, az illeték befizetésére, a jogorvoslatokra, a kiszabások ellen, a jogorvoslatokra a pénzügyigazgatóság határozatai ellen és végül az okirati illetékek törlesztésére vagy visszatérítésére nézve, általában ugyanazok az alapelvek irányadók, mint amelyeket idevonatkozólag, a vagyónátruházási illetékek tárgyalásával kapcsolatosan, már ismertettünk.

*IV. Az okirati illetékek nevezetesebb nemeiről egyenként.
(Az okirati illetékek mértékét megállapító különös jogszabályok).*

1. Átruházási és vállalkozási jogügyletekről készült okiratok. Az olyan szerződésekről kiállított okiratok, amely szerződésekkel az egyik szerződő fél arra kötelezi magát, hogy pénzért vagy megbecsülhető értékű más ingó dologért, vagy szolgáltatásért a másik szerződő félnek ingó dolgot tulajdonul átad vagy jogot reá átruház, 2% illeték alá esnek. Az olyan szerződésekről készült okirat, amely szerződéssel valaki kikötött ár mellett bizonyos dolognak szállítására vagy valamely műnek előállítására és szállítására kötelezi magát, 2% illeték alá esik. A szolgáltatási szerződéseknél illeték fejében rendszerint a kikötött munkabér (fizetés) 0,5%-a fizetendő. Havonta 500 P-ot meg nem haladó munkabér (fizetés) esetén az 1929:XXVII. t.c. illetékmentességet engedélyez. Ugyancsak mentesek az említett törvény értelmében, az östermelő, ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak a rendes üzemi munkára vonatkozó szolgáltatási szerződésai.

2. Bérleti és haszonbérleti szerződések. Az olyan szerződés, amelyben az egyik szerződő fél valamely dolog időleges használatának vagy valamely használati jog időleges gyakorlásának, illetve valamely gyümölcsöző dolog vagy jog időleges haszonvételének átengedésére, a másik szerződő fél pedig megállapított ellenérték — bér vagy haszonbér — fizetésére kötelezi magát, 0,5% illeték alá esik.

3. Bizonyítványok. Minden okirat, amelyben bíróságok, egyéb állami, törvényhatósági, községi vagy egyházi hatóságok, hivatalok vagy hivatalos személyek, királyi közjegyzők, közjegyzői, ügyvédi, mérnöki, mezőgazdasági, kereskedelmi és iparkamarák, ipartársulatok, ipartestületek vagy hasonló célú, tör-

vény alapján szervezett testületek vagy végül természetes vagy jogi magánszemélyek tényeket, személyes vagy tárgyi tulajdonságokat vagy körülményeket, értékeket stb. jogi célból bizonyítanak vagy tanúsítanak 80 f. okirati illeték alá esik. A bizonyítványok illetéke rendszerint 1 P 60 f. Allampolgársági bizonyítványok illetéke 8 P. Cseléd- és munkakönyvek illetéke 8 f. Hitelesítések illetéke 80 f., illetőleg 1 P 60 f. Iskolai és tanulmányi bizonyítványok illetéke rendszerint 8 f. Középiskolai érettségi bizonyítvány és főiskolai abszultorium illetéke 40 f. Szigorlati bizonyítványok, doktori oklevelek illetéke 80 f. Másolatok illetéke 1 P 60 f. Szegénységi bizonyítványok feltétlenül illetékmentesek. Vagyontalansági bizonyítvány illetéke 80 f.

4. Biztosítási ügyletek. A biztosítási illeték tárgyai a biztosítási szerződésekről készült okiratok, — tekintet nélkül arra, hogy a biztosítási szerződést egyes személyek maguk között vagy olyan intézetekkel kötik, amelyek ilyen üzletek kötésével iparszerűen foglalkoznak, — továbbá az ilyen szerződések alapján akár a biztosított esemény bekövetkezése miatt, akár más okból járó szolgáltatások kiegyenlítéséről kiállított okiratok. Az illeték mérve a biztosítási szerződések után: a) rendszerint a kikötött biztosítási díj összegének 2%-a; b) jég és állatbiztosításoknál pedig 1%. A biztosítási intézetek viszontbiztosítási ügyleteiből beszedett díjak, az 1929:XXVII. t.c. cikkben részletesen meghatározott feltételek mellett, mentesek minden illeték alól. Az illeték mérve a biztosító intézet által a biztosított részére teljesített minden szolgáltatás után rendszerint 1%, jég, állat, tűz és szállítmányi biztosításnál pedig 0,5%.

5. Fuvarozási ügyletek. Fuvarozási szerződések illetéke általában a fuvardíj 1,5%-a, Fuvarlevelek illetéke 2 f. Egész vasuti kocsirakományokról, a hajózási forgalomban pedig legalább is 10.000 kg. súlyú küldeményekről kiállított fuvarlevél 8 f. illeték alá esik. Postai szállítólevelek 1 f. illeték alá esnek. A hajózási vállalatok személyjegyeinek illetéke 2%. A fuvarozási illeték kulcsa fővasutaknál és az azok kezelésében lévő helyiérdekű vasutaknál úgy a személy, mint a podgyász és árúfuvarozás után 5%; önálló helyiérdekű vasutaknál a személyfuvarozás után 1%, a podgyász és árúfuvarozás után 3%. Közúti vasutaknál személyszállítás után 0,5%, podgyász és árúfuvarozás után 3%. Helyi átkelést közvetítő hajózási vállalatoknál a személyszállítás után 1%, a podgyász és árúfuvarozás után 3%. Minden egyéb fuvarozó vállalatnál (omnibusz, autobusz, légi járat, sikkó stb.) személyszállítás után 2%, podgyász és árúfuvarozás után 3%.

6. Hitel és kölcsönügyletek. Kölcsönszerződések és kötelezvények illetéke 0,5%. A kézizálogra adott kölcsönök (zálogjegyek) illetéke, ha a kölcsön 6 hónapnál nem hosszabb időre adatott 0,2%, ha pedig 6 hónapnál hosszabb időre adatott 0,5%.

Útalványok (hacsak azokat valamely jogszabály illetékmenteseknek nem nyilvánítja) 0.5% illeték alá esnek. Kamatszelvevények illetéke rendszerint 10%. Fuvarozási illeték fizetésére kötelezett vasúti vállalatoknál 5%. Zálogjogot (jelzálogjogot) alapító okiratok, bekebelezési engedélyek, zálogszerződések, valamint kezességi okiratok 0.5% illeték alá esnek. Ugyanilyen illeték alá esnek a hitelbiztosítási okiratok és a törlési engedélyek is. A betét és folyószámlák után 0.01% átalányilleték fizetendő.

7. Kereskedők és iparosok ügyleteiről készült okiratok. Részletügyletek 2% illeték alá esnek. Bizományi szerződésről kiállított okirat 2% illeték alá esik. Számlák illetéke, az azokban kitüntetett érték összege szerint, fokozatosan emelkedőleg 2 f.—2 P-ig terjed. Bevásárlási könyvek után, darabonként 16 f. illeték rovandó le. Kereskedelmi könyvek ívenként 16 f. illeték alá esnek. A szabályszerű ív nagyság, amelynek alapulvételével ez az illeték lerovandó: 5000 centiméternégyzet. Kereskedők és iparosok levélváltásai, amennyiben azok saját üzletük körére vonatkoznak, feltételesen illetékmentesek. Ha a kereskedőnek, vagy iparosnak, a fentiek szerint feltételesen illetékmentes levelét, vagy annak egyszerű, vagy hitelesített másolatát, bíróság, más hatóság, vagy hivatal előtt oly célból mutatják be, hogy a levélben foglalt jogügyletre vagy annak bármely rendelkezésére vonatkozólag bizonyítékot szolgáltatassanak, az illetékmentesség megszűnik és beáll a kötelezettség az illetéknek utólagos lerovására.

8. Közjegyzői okiratok és könyvek. A közjegyző által készített jegyzőkönyvek illetéke rendszerint ívenként 1 P 60 f. illeték alá esik. A közjegyzők könyvei pedig, ívenként 8 f. illeték alá esnek.

9. Marhalevelek. Marhalevél csak kincstári bélyeges úrlapon állítható ki. Az illeték mérve az 1929:XXVIII. t.c. értelmében 10 f. (juh, kecske, félévesnél fiatalabb malac), 60 f. (két évesnél fiatalabb ló, szarvasmarha, bivaly és bármely korú szamár vagy öszvér, félévesnél idősebb, vagy hizott sertés) és 1 P (két évesnél idősebb ló, szarvasmarha, bivaly).

10. Nyugták, átvételi elismervények. Nyugták és átvételi elismervények 0.5%-os illeték alá esnek. A köztisztviselőknak, a fegyveres erők tagjainak és egyéb közzolgálati alkalmazottaknak (nyugdíjasoknak, özvegyeknek, árváknak) — ideértve az állami színházak tagjait, továbbá a postamestereket és a postaügynököket (nyugdíjasokat, özvegyeket, árvákat) is — azok a nyugtái, amelyeket közpénztárból kapott illetményeikről és szolgálati viszonyukból származó egyéb járandóságaikról (fizetési előlegek, jutalmak, segélyek, napidíjak, stb.) állítanak ki, illetékmentesek. Az állammal, törvényhatósággal, vagy községgel kötött ingóadásvételi, áruszállítási, vagy munkavállalási (szolgálati) szerződésekből folyó kifizetések alkalmával készített nyugták 2% illeték alá esnek.

11. Szerencseszerződések. Árúk, ékszerek vagy egyéb ingóságok kisorsolására adott engedély után a következő illetékeket kell fizetni: a) a kibocsátani szándékozott sorsjegyekért fizetendő betétek teljes összege után, tekintet nélkül arra, hogy a sorsjegyek mind eladatnak-e vagy nem, 2%-ot; b) a játékterv szerint kisorsolandó összes nyereménytárgyaknak kitüntetett értékösszege után 20%-ot. A nyereménykölcsonokról vagy általában a pénznyereményekre irányuló sorsjátékokra kibocsátott sorsjegyek után a következő illetékeket kell fizetni: a) a kibocsátani szándékozott sorsjegyekért fizetendő ár vagy betétek teljes összege után, tekintet nélkül arra, hogy a sorsjegyek mind eladatnak-e vagy nem, 2%-ot; b) a pénznyeremények után az egy sorsjegyre eső nyeremény összege szerint: 20—40%-ot. Az osztálysorsjáték, valamint a jótékony, vagy közhasznú célra rendezett sorsjátékok (ez utóbbiak csak a pénzügyminiszter külön engedélyével) mentesek az illeték alól. A fogadásról kiállított okirat illetéke 1.5%.

12. Társasági szerződések. Részvénytársaságok alakulása után a társasági szerződés illetékét a részvény kibocsátása után járó illeték formájában kell megfizetni. A részvénykibocsátási illeték minden egyes részvény után a részvénytjegyző által tényleg fizetett vagy fizetni kötelezett összeg 1.5%-a. A részvénytőke felemelése esetén, az új részvények után az illeték, a fentiek értelmében fizetendő. Szövetkezetek alakulása esetén társasági szerződési illeték fejében a következő illetékeket kell fizetni: a) azok a hitel- szövetkezetek, amelyek takarékpénztári vagy banküzletekkel is foglalkoznak, üzletrészeik vagy törzsbetétek után 0.75% illetéket kötelesek fizetni; b) minden más szövetkezet tagjainak törzsbetéte vagy üzletrésze után 0.25% illetéket köteles fizetni. A részvénytársaságok és szövetkezetek osztalékszelvevényei után az illeték 0.5%.

13. Vadászjegyek, fegyverigazolványok és halászejegyek. Az egész vadászati évre kiállított vadászjegy illetéke 27 P 84 f. A 30 napnál nem hosszabb időre kiállított vadászjegy illetéke 5 P 80 f. Vadászcselédék és vadőrök egész évre kiállított vadászjegyeinek illetéke 2 P 32 f. A fegyvertartási és viselési engedély, minden egyes löfegyver után 5 P 80 f. illeték alá esik. Halászejegyek illetéke egész évre 1 P 60 f., a halászatra jogosult segédszemélyzete és munkásai részére 40 f.

14. Váltók. A belföldön kibocsátott váltó után annak kiállításakor a váltó szövegében feltüntetett érték után a következő illetéket kell leróni: 1. ha a váltó belföldön fizetendő: a) 0.1%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított hat hónapnál nem később jár le; b) 0.5%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított hat hónapon túl jár le; 2. ha a váltó kizárólag külföldön fizetendő: a) 0.02%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított hat hónapnál nem később jár le; 0.1%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított hat hónapon túl jár

le. A külföldön kibocsátott, de belföldön fizetendő váltó után annak belföldre behozásakor a váltó szövegében feltüntetett érték után a következő illetéket kell leróni: a) 0.1%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított tizenkét hónapnál nem később jár le; b) 0.5%-ot, ha a fizetési határidő a kiállítás napjától számított tizenkét hónapon túl jár le. A forgalmányok a váltókon illetékmentesek (1929:XXVII. t.c.).

82. §. A törvénykezési illetékek.

I. A törvénykezési illetékekről általában.

A törvénykezési illetékek az u. n. sportulákból, vagyis azokból az adományokból fejlődtek, amelyeket a felek régen a bírónak fáradságáért adtak. A törvénykezési illetékek jogosultságát *Лѣтъ съмъ вѣре* ze a felek a törvénykezési eljárásban a bírói tevékenységét magánérdekeik érvényesítése végett veszik igénybe. A törvénykezési illetékekre vonatkozó anyagi jogszabályokat nálunk az 1914:XLIII. és az ezt részben módosító 1920:XXIV. t.cikkeink tartalmazzák, amely törvényeinket több más jogforrás is kiegészíti.¹⁴ Az ide vonatkozó alaki jogszabályok szintén az említett törvényekben, kisebb részben pedig az illetékszabályokban találhatók fel. Említett törvényeink részletesen szabályozzák a törvénykezési illetékek kérdését, a polgári peres eljárásra, továbbá a községi bíróság (békebíró-ság), a választott bíróságok, az árú- és értéktőzsdék, valamint a termény és gabonacsarnokok választott bíróságai előtti eljárásra nézve. Törvényhozásunk a peres eljárásban fizetendő illetékek mérvét nem általános-szeben, hanem a kereset benyújtásától kezdve az ítélet meghozataláig, a peres eljárás egyes cselekményei után külön-külön állapította meg. Az illetékek mérve a pertárgy értékéhez igazodik. A felek szegénységi jogon

¹⁴ Így: az 1927:V. t.c. és a 163.600/926., 57.900/927. P. M.

s. rendeletek.

mentességet igényelhetnek a törvénykezési illetékek alól.

Az 1914:XLIII. t.cikk is, de különösen az 1920:XXIV. t.cikk kiterjeszkedik a perenkívüli törvénykezési illetékekre (a végrehajtási eljárásban, okirat megsemmisítési eljárásban, továbbá a telekkönyvi bejegyzések, a kereskedelmi cégjegyzések után és a csődeljárásban fizetendő illetékek) is. A törvénykezési illetékekre vonatkozó hivatalos összeállítás, a pénzügyminisztériumban szintén most áll előkészítés alatt.*

II. A törvénykezési illetékeknel az érték megállapítása. Az illeték lerovásának módja és időpontja. Az illeték fizetésére kötelezettek.

1. A polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban, az illetékek megállapításánál a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni.

2. A polgári bíróságok előtti eljárásokban a beadványokra (ideértve a fellebbeviteli beadványokat és az ügyvédek részéről egymásnak kézbesített iratokat is), a felzetekre és a melléletekre megállapított illetéket benyújtásuk előtt oly módon kell leróni, hogy a beadványnak a bírósági iratokhoz kerülő példányára annyi értékű bélyeget kell ragasztani, amennyi illeték a törvény értelmében valamennyi példány, felzet és melléklet után jár.¹⁵

A határozati illeték lerovására szolgáló bélyeget a határozathozatalkor a jegyzőkönyvre vagy oda kell ragasztani, ahol a határozat hozatalát a bíróság feljegyezte és a bélyegek alatt fel kell tüntetni, hogy azokat ki szolgáltatta be. A jegyzőkönyvvezető, vagy a tanács jegyzője a bélyegek felülbélyegzése iránt intézkedni köteles.

Ha a polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban a per vagy az eljárás tárgyának értéke 2000 P-t meghalad, valamint, ha

* A pénzügyminisztérium a törvénykezési illetékeknek ez időszertint érvénybenálló rendszeren nem szándékszik számottevő változtatásokat eszközölni.

¹⁵ Ha a bélyegek itt el nem férnek, a beadványhoz tiszta (illetékmentes) ívpapírost kell fűzni s a bélyegeket erre kell ragasztani.

a megbecsülhető tárgy értékét sem a fél be nem jelentette, sem azt az eljárás folyamán a bíróság meg nem állapította, továbbá, ha a per tárgya nem vagyoni igény vagy meg nem becsülhető, a határozati illetéket kiszabás útján, készpénzben kell lefizetni.

3. A polgári bíróságok előtti eljárásokban a beadványok (ideértve a fellebbviteli beadványokat is), jegyzőkönyvek, mellékletek és felzetek illetékét rendszerint az köteles viselni, akinek érdekében a beadványt benyújtották, vagy a jegyzőkönyvet felvették.

A polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban azonban a tárgyalásról és a bizonyításfelvételtől készült jegyzőkönyvek illetékét a felperes vagy az köteles leróni, akinek kérelme folytán az eljárás megindult.

A polgári perrendtartással szabályozott bírói eljárásokban, ha a felet ügyvéd képviseli, a bélyeggel lerovandó illetéket elsősorban az ügyvéd köteles fizetni. Az ügyvéd köteles elsősorban megfizetni a bélyegben lerovandó illetéket, ha a hiányos benyújtás vagy a szóbeli előterjesztés ügyvédi képviselettel történt. A mulasztó ügyvédet terheli a mulasztás miatt kiszabandó felemelt illeték is.

A kiszabás alapján készpénzben járó határozati illetéket a felek olyan arányban kötelesek fizetni, amilyen arányban a határozat rendelkezése értelmében a költségeket viselik. Ha a határozat a költségekről nem tesz említést, vagy ha a költségek kölcsönösen meg vannak szüntetve, a határozati illetéket a felek fele-fele részben kötelesek fizetni.

III. Illetékmentesség szegénységi jog alapján. Az illeték feljegyzése. Felemelt illeték.

1. A bírói eljárásokban (ideértve a végrehajtási eljárást is) illetékmentességben részesül az a fél, akinek jövedelme nem nagyobb, mint a lakóhelyén szokásos közönséges napszám és ez alapon a polgári perrendtartás értelmében szegénységi jogot kapott. Ilyen esetben illetékfeljegyzésnek van helye.¹⁷

¹⁷ Ha az a kérdés, hogy a félnek szegénységi jogon jár-e illetékmentesség vagy nem, vitássá válik, elsőfokon a kir. pénzügyigazgatóság, második és

végzőfokon a pénzügyminiszter határoz. Közigazgatási bíróság előtti eljárásnak nincs helye.

2. Illeték feljegyzésének van helye a bírói eljárásokban (ideértve a végrehajtási eljárást is), ha az egyik felet személyes illetékmentesség illeti meg, továbbá, ha a felek egyike szegénységi jogon illetékmentességben részesül, valamint akkor, ha a perrendtartás rendelkezése értelmében hivatalból rendelnek ki képviselőt — ideértve az ügy díjtalan vitelére kirendelt ügyvédet is.

Az illeték feljegyzésére jogosított fél képviselője, ha pedig képviselője nincs, a bírósági iroda köteles a le nem rótt illetéket jegyzékbe foglalni, a jegyzéket az iratok mellé csatolni és a feljegyzést az ügy befejezéséig pontosan folytatni. Az ügy befejezésével minden esetben köteles a bíróság az illetékjegyzéket az illetéket kiszabó hivatalhoz megküldeni.

3. Aki a bíróságok előtt folytatott eljárásokban az illetéket épen nem, vagy csak hiányosan, vagy szabályellenesen róta le, az emiatt ellene felvett hivatalos lelet alapján a megrövidített illeték négyszeres összegének fizetésére kötelezendő. Ha azonban a megrövidített illetéket és annak felét a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 15 napon belül a fél megfizeti, a felemelt illeték többi részének megfizetése alól mentesül.

Az a bíró, vagy bírósági hivatalnok, aki az előzőekben említett köteleességeket nem teljesíti és általában az illetékek pontos lerovásának céljából a szükséges ellenőrzést nem gyakorolja, a mulasztásból a kincstárra háruló kárért felelős.

IV. A törvénykezési illetékek mérve a peres eljárásban és a telekkönyvi bejegyzési illetékek.

Az idevonatkozó jogszabályok tarifaszzerűleg állapítják meg a fizetendő illetékek mérvét.

1. Beadványok, jegyzőkönyvek. A beadvány első példányának első íve után és a jegyzőkönyv első íve után, a per vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest, az illeték: 1. a polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban a) keresetlevél, előkészítő irat, igazolási kérelem, kifogás, valamint a tárgyalási jegyzőkönyv és a kiküldött, vagy megkeresett bíró előtt készült jegyzőkönyv tekintetében: 40 P-ig 4 f., 40 P-n túl 80 P-ig 8 f., 80 P-n túl minden megkezdett 80 P után további 8 f.; b) más beadvány és jegyzőkönyv

tekintetében: 400 P^{ig} 4 f., 400 Pⁿ túl 800 P^{ig} 8 f., 800 Pⁿ túl minden megkezdett 800 P után további 8 f.; 2. egyéb bírói eljárásokban, ideértve a végrehajtási eljárást is, ugyanannyi, mint az 1. b) pont alatt; kivéve a közjegyzői okirat alapján végrehajtást kérő beadványt, amely után az illeték ugyanannyi, mint az 1. a) pont alatt. Az előzőekben meghatározott illeték alá esik, elnevezésre való tekintet nélkül, a polgári bíróságok előtti eljárásban benyújtott minden irat első példányának első íve, kivéve az 1914:XLIII. t. cikkben külön megjelölt egyes beadványokat.

Az előzőekben meghatározott illeték kétszeresét kell leróni a polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban, ha akár beadványban, akár tárgyaláson, vagy tárgyaláson kívül, szóvá teszik még a következő előterjesztéseket: 1. elnapolás, halasztás vagy határidő meghosszabbítás (Pp. 238., 239., 450. §§-ai) iránti ismételt kérelmet; 2. új határidő nap kitűzésére vagy az eljárás folytatására (Pp. 260., 446., 450 §§-ai), valamint az idézés ismételésére (Pp. 439. §-a) irányuló kérelmet; 3. az alperes mulasztása alapján hozott ítélet elleni ellentmondást (Pp. 460. §-a).

A beadványok első példányának második és többi íve után, valamint a második és harmadik példány minden íve után és a jegyzőkönyvek második és többi íve után, a per vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest mind a polgári perrendtartással szabályozott, mind pedig az egyéb bírói eljárásokban 800 P^{ig} 2 f., 800 Pⁿ túl pedig 4 f. illetéket kell leróni.

Ha a felek vagy harmadik személyek keresetlevelet, fellebbevitelt, vagy olyan kérelmet, bejelentést, nyilatkozatot (ideértve a meghatalmazást is), amely írásban előterjesztve illeték alá esnek, szóval terjesztenek elő, le kell róniuk azt az illetéket, amely ezek írásbeli előterjesztése esetében járna. A fellebbeviteli eljárásban a jegyzőkönyvek első íve után a megállapított illeték kétszerese jár.

2. Mellékletek, felzetek. Minden melléklet után a per vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest ívenként 800 P^{ig} 2 f., 800 Pⁿ túl 4 f. illeték jár. A beadványok negyedik és többi példányának minden melléklete illetékmentes. A felzetek után a per vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest a következő illeték jár: 800 P^{ig} 2 f., 800 Pⁿ túl 4 f.

3. Ítéleti illetékek. Az elsőbírósági ítélet után, a per, vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest 2000 P^{ig} minden egész, vagy megkezdett 100 P után 1 P 50 f. illetéket kell bélyeggel leróni. Ha a per vagy az eljárás tárgyának értéke 2000 P-t meghalad, a jogerős végítélet után a per vagy az eljárás értékéhez képest: 2000 Pⁿ felül 5000 P^{ig} 1.6%, 5000 Pⁿ felül 20.000 P^{ig} 1.7%, 20.000 Pⁿ felül 50.000 P^{ig} 1.8%, 50.000 Pⁿ felül 100.000 P^{ig} 1.9%, 100.000 Pⁿ felül 2% illetéket kell kiszabás alapján pénzben befizetni.

A bírói egyességtől, ha azt a felek az első tárgyaláson kötik meg, negyedrésze, ha pedig az egyesség később jön létre, a felek jár annak az illetéknek, amely a per vagy az eljárás tárgyának megfelelő itélettől járna.

4. A fellebbeviteli beadványok illetéke. A polgári perrendtartással szabályozott eljárásokban a fellebbezés (Pp. 481. §) első példányának első íve után, illetőleg a fellebbezés bejelentése után a fellebbezés tárgyának értékéhez képest a következő illeték jár: 40 P^{ig} 16 f., 40 Pⁿ túl 80 P^{ig} 40 f., 80 Pⁿ túl minden megkezdett 80 P után további 40 f. A polgári bíróságok előtti eljárásokban az elsőbírósági végzések elleni felfolyamodások, továbbá az ítéletek elleni fellebbezések első példányának első íve után, illetőleg a felfolyamodás, vagy fellebbezés bejelentése után a per, vagy az eljárás tárgyának értékéhez képest az illeték: 40 P^{ig} 8 f., 40 Pⁿ túl 80 P^{ig} 16 f., 80 Pⁿ túl minden megkezdett 80 P után további 16 f.

5. Telekkönyvi bejegyzési illetékek. Valamely ingatlan dolog tulajdonjogának, haszonélvezeti, vagy haszonvételi szolgalmának szerzése végett való bejegyzések, ha a jogügylet vagy a szerzési cím, amelynek alapján a bejegyzés eszközendő: a) az élők közötti, vagy haláleseti vagyónátruházásokra meghatározott illeték alá esik, feltétlenül illetékmentesek; b) ha az említett illeték alá nem esik, érték szerint 2%. Más dologi jogok szerzése végett, tekintet nélkül a jogügylet után járó illetékekre: a) ha a tárgy megbecsülhető, érték szerint 1%; b) ha meg nem becsülhető, feltétlenül illetékmentes.

83. §. A közigazgatási illetékek és a díjak.

I. A közigazgatási illetékekről és a díjakról általában.

Tételesjogunk a közigazgatási illetékek közé, a pénzügytan idevonatkozó alapelveinek megfelelően, a közigazgatási hatóságokhoz, hivatalokhoz intézett beadványok, a nevezettek által felvett jegyzőkönyvek és végül azok kiadványai után fizetendő illetékeket sorozza. Az illetékeknek ugyancsak ebbe a csoportjába sorozza tételesjogunk a díjakat is, amelyek tételesjogunkban részben mint az illetékekkel kapcsolatos önálló közszolgáltatások szerepeltek.

A közigazgatási illetékekre vonatkozólag ezidőszent a legfontosabb jogforrás az illetéki díjjegyzék,

Házassági akadály alól adott felmentés, ideértve a hirdetés alól adott felmentést is 3 P 20 f. illeték alá esik.

6. Illetékmentes beadványok. a) Folyamodások, alamizsnáért, szegények járadékának adományozásáért vagy oly intézetekbe való felvételért, melyek szegények vagy keresetre képtelenek tartására vagy ápolására, illetőleg azok gyermekeinek nevelésére rendelvek; b) folyamodványok az iskola- és tanpénz elengedéséért és ösztöndíj elnyeréséért, ha azok hiteles szegénységi bizonyítvánnyal el vannak látva; c) folyamodványok illeték alóli felmentésért, valamely már megindított vagy megindítandó peres ügyben, vagy jogképviselőnek hivatalból való kirendeléséért, ha a folyamodvány szegénységi bizonyítvánnyal van ellátva; d) olyan beadványok, amelyek közügyekre vonatkozó jelentéseket, vagy javaslatokat tartalmaznak és azokban a beadványt magánérdekű keresetet nem támaszt, valamint a törvényhatóságok közérdekű intézkedései ellen beadott fellebbezések; e) kérvények az államfőhöz, az országgyűléshez és a köztörvényhatóságokhoz, amennyiben azok nem egyes személyek magánérdekeit, hanem a honpolgárok egész osztályainak, az államnak vagy községeknek érdekeit illetik; f) beadványai a vádlottaknak, vagy ezek kezeseinek a bűnügyi, mezőrendőri, jövedéki és sajtóvétségek miatti eljárásokban, egyedüli kivételével a jövedéki ügyekben beadott kegyelmi folyamodványoknak; g) oly beadványok, amelyek az illeték megsabása céljából nyújthatnak be, vagy amelyek a köz- és községi adók s hasontermészetű közszolgáltatásoknak a törvény által megengedett esetekben eszközözendő leszállítását, törlését, visszavételét, vagy a biztosított adó- és illetéktartozás telekkönyvi kitáblázását tárgyazzák, vagy amelyek az elromlott iratokra alkalmazott bélyegjegyeknek a szabályok által megengedett kicseréltetését célozzák, valamint azon beadványok is, amelyek a megsabott bélyeg- vagy készpénzben fizetendő illetékek helyessége vagy jogosága ellen intézvék.

III. A díjak nevezetesebb nemeiről egyenként.

1. A vásártartás joga után fizetendő díj. Mérve egy vásár után 90 P. A vásártartási díj csak új vásárok engedélyezése esetén fizetendő. Ha a vásártartási engedélyokmány több vásárra terjed ki, az alapdíj (90 P) annyiszor fizetendő, ahány országos vásár egy évben, illetőleg hetivásárt egy héten a kereskedelemügyi miniszter engedélyezett.

2. A címerhasználat joga után fizetendő díj. Mérve ezidő szerint 500 P. Ezt a díjat a magánosok, magánjellegű tes-

tületek, vállalatok és intézetek tartoznak fizetni, ha engedélyt nyernek arra, hogy az ország címerét használhassák.

3. A kir. közjegyzővé való kinevezés után fizetendő díj. Mérve 50 P. Közjegyzői áthelyezés nem jár díjfizetési kötelezettséggel.

TIZEDIK FEJEZET.

A magyar állami vagyon és állami üzemek. A magyar államadósságok ügye (ideértve a jóvátétel kérdését is).

84. §. Az állami vagyon és az állami üzemek kezelése.

I. Tételes pénzügyi jogunk az állami vagyon és az állami üzemek kérdésével általában csakis az államháztartás külső alakja szempontjából foglalkozik. Az állami vagyon hasznosításának, illetőleg az állami üzemek vezetésének feltételeit pedig közelebbről nem állapítja meg. Ez azonban nem jelenti még azt, hogy nálunk az állami vagyon hasznosításának, illetőleg az állami üzemek vezetésének kérdése teljesen el van vonva a törvényhozás felügyelete és ellenőrzése alól. A parlamenti költségvetési jog, továbbá a kormány idevonatkozó politikájának a törvényhozás által való állandó ellenőrzése, igen hathatós eszközök arra, hogy a törvényhozás a kormányra, illetőleg a pénzügyminiszterre az államvagyon hasznosítása és az állami üzemek vezetése tekintetében is rákényszeríthesse a maga akaratát.

II. Az állami vagyon kezeléséről számvetési törvényünk (1897:XX. t.c.) intézkedik. A törvény idevonatkozó rendelkezéseinek a célja annak megakadályozása, hogy az állami vagyont kezelő szervek az államvagyon állagát megkárosíthassák. A szóbanforgó rendelkezések biztosítani igyekeznek továbbá az államvagyon kezelésével kapcsolatos bevételek és kiadások könyvelésének külső, alakja rendjét is.

1. Az állami ingatlan vagyont illetőleg mindenekelőtt általánosságban kimondja a törvény, hogy az ál-

lam ingatlan vagyona a pénzügyminiszter kezelése alatt áll, de az államkormányzat valamely ágazatának szolgálatára, vagy céljaira rendelt ingatlanokat addig, amíg e rendeltetésük tart, az a miniszter kezeli, akinek hatósága alá az illető kezelési ág tartozik. E rendeltetésük megszűntével az ingatlanok a pénzügyminiszter kezelésébe adandók át.

2. Az állami ingatlan vagyon állagának védelmére kimondja a törvény, hogy az ingatlan állami vagyon elidegenítése csak külön felhatalmazó törvény alapján történhetik meg.¹ A miniszterek kötelesek gondoskodni arról, hogy az ügykörükbe tartozó ingatlan vagyonról törzskönyv készíttessék, amelyből a vagyon lényeges ismertetőjelei, a mindenkori álladék és az érték kitűnjenek. Továbbá intézkednek arról is, hogy úgy az ingatlan, mint az ingó vagyonról leltárak vezettessenek. A törzskönyvek és leltárak készítését és vezetését külön utasítások szabályozzák.

3. Szerződésnek, egyezménynek az állam nevében való megkötése, vagy azokat pótló ajánlatok elfogadása, illetve szerződés, vagy egyezmények jogerejével bíró jegyzőkönyvek megállapítása rendszerint csakis nyilvános verseny útján történhetik.

Az állami hatóságok, hivatalok és intézetek ipari szállításaikat (beszerzéseiket) és ipari munkálataikat (ipari építkezéseket) az 1907. III. t.c. 14. §-a alapján kiadott közszállítási szabályzat (55.800/907. K. M. sz. r.) szerint kötelesek eszközölni. A szabályzat értelmében a szállítások és munkálatok rendszerint nyilvános írásbeli versenytárgyalás útján adandók ki. Országos érdekű építkezéseknél, különös ismereteket feltételező munkálatoknál, továbbá, ha az első ízben hirdetett versenytárgyalás alkalmával elfogadható eredmény nem

¹ Kivételt képez oly ingatlan elidegenítése vagy kicserélése, amely az állam valamely követelésének biztosítása érdekében vagy pedig kisajátítás alkalmával szerzettetett meg. Ily ingatlan elidegenítése felett a miniszter saját hatáskörében és felelősségére intézkedik. A

törvényes felhatalmazást, bizonyos meghatározott állami ingatlanok elidegenítésére, az illetékes miniszterek a költségvetési törvényben (annak indokolását képező egyik mellékletben) sommásan szokták a törvényhozástól megkapni.

volt, végül kisebb értékű beszerzéseknél és munkálatoknál, korlátozott versenytárgyalás is tartható, amikor is a vonatkozó hirdetést a lapokban nem teszik közzé, hanem az érdekelteknek közvetlenül megküldik. A szabályzatban taxative felsorolt esetekben a szállítások és munkálatok versenytárgyalás mellőzésével adhatók ki. Az ajánlatokat lezárt borítékban kell a kiíró hivatalhoz, a kitűzött határidő alatt, eljuttatni és a szállítás, vagy munkálat értékének bizonyos százalékát, bánatpénz gyanánt, letétbe kell helyezni. A beérkezett ajánlatok felbontása bizottságilag történik. A bizottság tesz javaslatot a szállítás, vagy munkálat odaítélése iránt. Az odaítélésnél a kiíró hivatal a beérkezett ajánlatok között szabadon választ, elv gyanánt szolgál azonban, hogy a szállítás vagy munkálat, a képesítésre való figyelemmel is, annak a pályázónak ítélendő oda, aki annak teljesítésére a legalkalmasabb és akinek ajánlata viszonylag a legolcsóbb. A szállítással, vagy munkálattal megbízottnak óvadékot kell letennie.²

4. Az állam nevében kötendő építkezési, eladási, bérleti, felszerelési vagy beszerzési ügyletekre vonatkozó minden 10.000 P vagy pedig ezt meghaladó értéket (1928:II. t.c.) képviselő szerződés, mielőtt azt az illetékes miniszter jóváhagyja, a kincstári jogügyek igazgatóságával közlendő avégből, hogy az a szerződésben kitűzött feltételekre nézve, jogi szempontból véleményt adjon.³

5. Az államvagyon kezelésére külön vagyonkezelő hivatalok vannak szervezve,⁴ amelyek a számviteli törvényben, a számviteli utasításban és az ezeket kiegészítő egyes különleges szabályzatokban részletesen körülírt módon kötelesek az államvagyon állagát és az abban bekövetkező összes változásokat nyilvántartani,

² (L. errendzve még 83.000/907 BM., 70.525/924 KM., 2107/927 VKM., 2517/907 PM., 3525/907 PM., 582/925 PM. és 791/925 VKM. sz. rendeleteket.)

³ Kivételt képeznek: az igazságügyi minisztérium, amelynek kebelében külön osztály van szervezve a jogi vélemények kidolgozására; valamint az alapítványi jogügyek igazgatója, aki az alapítványi jó

számviteli Pénzügy.

számviteli körében előforduló szerződéskötések felett az előzetes véleményadással bízandó meg.

⁴ Ilyen vagyonkezelő hivatalok nálunk ezidőszert pl.: a pénzügyminisztérium gazdasági hivatala, a dohányártraktárak, a katonai és közrendészeti élelmiszer és anyagraktárak, az egyes üzemek anyagraktárai stb.

illetőleg könyvelni. Az állami ingóvagyon, aszerint, amint az leltári tárgyakkól, vagy pedig anyagokból áll, leltári, illetőleg anyagszámadás tárgyát képezi. Ugy az ingatlan, mint az ingóvagyonra vonatkozó leltárak és az anyagszámadások félévente, illetve havonta az állami vagyonkezelő, illetve anyagkezelő hivatalok által felküldetnek az illetékes számvevőséghez, amely a törvényben meghatározott módon, szigorlat alá veszi azokat és az esetleg észlelt hibák és mulasztások megszüntetése iránt megteszi a szükséges intézkedéseket.

A számvevőség az összes leltárakat, valamint az anyagszámadásokat, számadási áganként (költségvetési címenként) sommázza, évente egyszer (egy költségvetési év összes vagyonváltozásait egybefoglalva), a legfőbb állami számvevőségnek küldi meg, amely azok alapján készíti el az állami zárószámadás azon részét, amely számot ad az ingatlan és ingó államvagyon állagáról, valamint az abban az illető költségvetési év folyamán bekövetkezett fontosabb változásokról.⁵

⁵ Az állami zárószámadás az államvagyonról a következőképpen részletezi: a) ingatlan vagyon, b) természetmennyek, anyagok, szerek és eszközök, c) pénzmaradványok, d) értékpapírok, e) állami adósságok és egyéb tartozások, f) állami követelések, g) cselekvő hátralékok, h) terhelő hátralékok. Állami zárószámadásainkban a háború óta az állami ingatlanok és ingók (a természetmennyek, anyagok, szerek és eszközök) kezdőleges és évvégi értékállásának és az év folyamán azokban beállott változásoknak minden irányú számbavétele és kimutatása még hiányzik, mint-hogy az idevonatkozó leltári és értékbecslési munkálatokat a pénzügyminiszter csak a kö-

zéljövőben fogja megindítani. Nemcsak a legfőbb állami számvevőség elnöke, hanem a magyar törvényhozás is sürgeti már az állami leltár terén a teljesség elérését, mert enélkül sem a zárószámadási vagyongyom mérleg, sem pedig a jövedelmi mérleg fel nem állítható. (L. a legf. áll. számvevőség jelentését az 1927/28. évi zárószámadáshoz. 16. old.) Az államvagyon cselekvő és szenvedő részei közül: a pénzmaradványokra, értékpapírokra, az állami adósságokra és egyéb tartozásokra, valamint a cselekvő és terhelő hátralékokra nézve (kivéve a követeléseket) zárószámadásaink, mint a háború előtt, most is teljesek.

III. A trianoni békeszerződés Nagy-Magyarország állami tulajdonra képező ingatlanainak legértékesebb részeit ragadta el tőlünk, amennyiben kimondotta, hogy az utódállamok (Ausztria kivételével) minden ellenszolgáltatás nélkül megszerzik az ő területeiken fekvő összes magyar állami javakat és birtokokat, ideértve a Habsburg család magánbirtokait, a Koronabirtokokat, valamint a volt osztrák-magyar monarchia közös ingatlan vagyonából Magyarországot megillető részeket is. Ezzel szemben, némi kárpótlásképen, viszont elrendeli a békeszerződés, hogy a Jóvátételi Bizottság köteles megállapítani az utódállamok részéről Nagy-Magyarország állami vagyonából megszerzett javak és birtokok értékét avégből, hogy ezt az értéket a megszerző állam jóvátételi számlájának terhére, viszont Magyarország jóvátételi számlájának javára írja. Ezek az elszámolások, illetőleg kölcsönös vagyonbecslési munkálatok még folyamatban vannak. Ugyancsak nem nyertek még befejezést azok a tárgyalások sem, amelyeket a magyar állam az osztrák köztársasággal folytat a volt osztrák-magyar monarchia közös vagyonának liquidálása tárgyában.⁶

⁶ L. errenézve a trianoni békeszerződés (1921:XXXIII. t. c.) 191. cikkét. A békeszerződés rendelkezései nem érintik a jelenlegi osztrák köztársaság, illetőleg a jelenlegi magyar királyság területén fekvő koronabirtokokat, Habsburg család magánbirtokait és azokat az osztrák-magyar monarchiához tartoztak. Azok a jogok, amelyeket az említett két állam mindegyike a szóbanforgó javakra nézve érvényesíthet, a békeszerződés értelmében közzöttük létesítendő barátságos megegyezés útján szabályozandók. Az osztrák köztársaság

kormányával idevonatkozólag megindított tárgyalások során a magyar kormány azt az egyedül helyes álláspontot foglalta el, hogy a szóbanforgó vagyonok olyan arányban oszthatók fel Magyarország és az Osztrák köztársaság között, amilyen arányban Magyarország és Ausztria a közös ügyek viteléhez és a közös uralkodás költségeihez hozzájárultak. Ezzel szemben az osztrák kormány a területiség álláspontjára helyezkedett. Később az osztrák kormány elismerte, hogy Magyarországnak joga van Ausztriától egy meg nem határozott összegű követelés meg-

IV. A költségvetési év lezártával mutatkozó bevételi többletekből alakulnak az ú. n. pénztári készletek, amelyek a zárószámadásban a pénzmaradványok számlájának keretében vannak kimutatva. A legfőbb állami számvevőszék a zárószámadáshoz fűzött jelentésének elején mindig pontosan ismerteti a számadási év bevételi többletének alakulását. A pénzügyi közigazgatás törvényszerűsége követelményeinek megfelelően, a törvényhozás, a legfőbb állami számvevőszék közbenjöttével, az állami pénztári feleslegek állandóan nyilvántartja és azok felhasználásának közelebbi módzatait, illetve feltételeit is ő állapítja meg. Magától értetődik, hogy reális állami gazdálkodás mellett ezeknek a feleslegeknek, az államháztartás zavartalan menetéhez szükségelt forgótőkét meghaladó része, csakis hasznos beruházásokra fordítható. Túlnagy pénztári készletek (forgótöke) gyűjtése egyébiránt szintén ellenkezik a helyes állami gazdálkodás alapelveivel.

V. Az állami üzemek gazdálkodásának kereteit nálunk nem a törvényhozás szabályozta, hanem azokat idevonatkozó miniszteriális rendeletek állapítják meg. A törvényhozási szabályozás erészben azért nem volna megfelelő, mert az állami üzemek jövedelmezősége csakis úgy biztosítható, ha azok vezetése, a folytonosan változó gazdasági viszonyokhoz gyorsan alkalmazkodni tud. Az említett miniszteriális rendeletek, az általános számviteli szabályok keretein belül különleges számviteli szabályokat is tartalmaznak. Tekintettel arra,

térítést igényelni, amely azonban nem készpénzben, hanem kompenzáció útján egyenlítettnek ki. A magyar kormány azonban, minthogy a tárgyalások ezalapon nem vezettek eredményre, a velencei jegyzőkönyv értelmében alakított döntőbírótság előtt létesített egyesítés alapján, választott bíróság elé vitte a vitás kérdéseket. A szóbanforgó választott bírósá-

ság tárgyalásai ezidőszereint még folyamatban vannak.

A magyar állam újabb igen jelentős kiterjedésű mezőgazdasági birtokok tulajdonához jutott az ingatlan vagyonváltásról szóló törvény vonatkozó rendelkezéseinek végrehajtása kapcsán. Erről a kérdésről megemlékeztünk már munkánkban a vagyonváltásról szóló részében.

hogy költségvetésünk, illetve zárószámadásunk az összes állami üzemeket is felöleli, végeredményében állami üzemek is a magyar törvényhozás állandó ellenőrzése alatt állanak.

Állami költségvetésünk XX—XVII. fejezetei külön tüntetik fel állami üzemeket, amelyek ezidőszereint a következők: posta, távirda és távbeszélő, államvasutak, állami vas-, acél és gépgyárak, állami mezőgazdasági birtokok, állami erdőgazdasági birtokok, selyemtenyésztés, postatakarékpénztár és kőszénbányászat. Az 1929/930. évi költségvetési előirányzatunk említett állami üzemek bruttó bevételeit összesen 509.17 millió P-ben irányozza elő. Ebből az összegből a posta, távirda és távbeszélőre 112.74, az államvasutakra 314.85, az állami vasgyárakra 53.78, az állami erdőgazdasági birtokokra 2.42, mezőgazdasági birtokokra 8.86, a selyemtenyésztésre 2.35, a postatakarékpénztárra 11.39, a kőszénbányászatra pedig 2.77 millió P bruttó bevétel esik. A tiszta felesleg összege, beruházások nélkül 19.997, beruházásokkal számítva pedig 1.30 millió pengő.

Az állami üzemek vezetése nálunk, azok egymástól jelentékenyen eltérő gazdasági természetének és feladatainak megfelelően, különböző módon történik. A magyar állam üzemének mai összes viszonyaira nézve pontos felvilágosításokat nyújt az állami zárószámadás és az ahhoz tartozó jelentés.

Mindegyik állami üzemünk valamelyik miniszteri tárca keretébe tartozik és gazdálkodásáért az illető miniszter viseli a parlamenti felelősséget. Így: a posta, vasút és vasgyárak a kereskedelemügyi, az állami erdők, mezőgazdasági birtokok és a selyemtenyésztés a földművelésügyi és végül a postatakarékpénztár és az állami kőszénbányászat a pénzügyminiszter alá tartoznak.

85. §. A magyar államadósságok ügyének jelenlegi állapota.

I. A világháborút megelőzőleg a magyar szent korona országainak államadósságai viszonylagosan meg-

lehetősen mérsékelt összegre (6.442.497.832 a. K-ra) rúgtak.

1. Az osztrák-magyar monarchia felbomlásával a trianoni békeszerződés intézkedett arról, hogy Magyarország a világháború kitörése (1914 július 28.) előtt keletkezett államadósságai hogyan osztassanak meg Csonkamagyarország és azon utódállamok között, amelyek Nagymagyarország területéből részt kaptak. A trianoni békeszerződés ezen kérdésekben legfőbb döntő fórumképen a Jóvátételi Bizottságot jelölte meg. A megosztás tekintetében különbséget tett olyan államadósságok között, amelyeknek biztosítására vasútak, vagy más javak különösen le voltak kötve és olyan államadósságok között, amelyek ilyen biztosítékkal nem rendelkeztek.

Az előző csoportba tartozó államadósságokra nézve kimondotta a békeszerződés, hogy azokból az utódállamok kötelesek akkora részt átvállalni, amekkora a Jóvátételi Bizottság megítélése szerint megfelel a biztosított adósság zálogául szolgáló vasútak és egyéb javak azon részének, amelyet a békeszerződés az illető utódállamnak juttatott.⁷

Nagymagyarországnak a háború kitörése előtt keletkezett egyéb (vagyis külön biztosítékkal nem rendelkező) címletszerű államadósságaira nézve a békeszerződés úgy rendelkezett, hogy azokat a Jóvátételi Bizottság, egyfelől a Csonkamagyarország és másfelől a Nagymagyarország területeiből területeket nyert utódállamok között, a békeszerződésben részletesen megállapított alapelvek szerint ossza meg. E megosztás alapjául, a békeszerződés értelmében, a mindegyik ország résznek jutó, illetőleg a Csonkamagyarországnak megmaradó terület rész pénzügyi teljesítőképessége volt veendő.

⁷ Az illető utódállam által a Jóvátételi Bizottság ítélete értelmében, átvállalt biztosított adóssági rész azonban, a békeszerződés értelmében, viszont

az illető állam javára volt irandó a Csonkamagyarországgal szemben fennálló jóvátételi számláján.

A Jóvátételi Bizottság Nagymagyarország háború előtti államadósságának ezt a megosztását már keresztül is vitte.⁸ Ennek a megosztásnak a figyelembevételével Csonkamagyarország háború előtti államadósságainak a végösszege kereken 880 millió P.⁹

2. A háború alatt keletkezett magyar államadósságoknak (amelyeket a békeszerződés hadiadósságoknak nevez) a békeszerződés ismét két csoportját különböztette meg. Nevezetesen különbséget tett az ú. n. hadikölcsönkötvények és az egyéb magyar hadiadósságok között. A hadikölcsönkötvényekre (vagyis az 1918 október 31. előtt törvényesen felvett magyar hadiadósság ellenértékéül kibocsátott kötvényekre) nézve kimondta, hogy azoknak a saját területén lévő részét minden utódállam köteles lebélyegeztetni (nosztrifikálni), igazolványokkal becserélni; számaikat jegyzékbe foglalni és az értékpapírokat a becserélésre vonatkozó minden irattal a Jóvátételi Bizottsághoz átküldeni.

A békeszerződés nem kötelezi azonban a Nagy-

⁸ A megosztási határozat szerint a címletszerű, nem biztosított államadósságok eredeti álladékaiból, ha azok Horvátországra is vonatkoztak, 45.733%, — ha pedig Horvátországra nem vonatkoztak (földtehermentesítési kölcsön és a magyarországi városoknak és községeknek adott kölcsön) 49.629% — terheli Csonkamagyarországot. A biztosított adósságoknál a Csonkamagyarországot terhelő részt adósságoként külön-külön állapította meg a Jóvátételi Bizottság.

⁹ A 880 millió P alig $\frac{1}{7}$ része összes békebeli államadósságainknak. Ez a látszólagosan kedvező eredmény kizárólag onnan származik, hogy a Csonkamagyarországon, tehát a bel-

földön elhelyezve lévő békeadósság álladékat úgy költségvetésünk, mint zárószámadásunk akként számítja, hogy 12.500 K = 1 P-vel. A belföldön lévő békebeli államadósságok ezek szerint $\frac{1}{12.500}$ -ad részükre devalválva jelentkeznek, bár a devalváció kifejezetten deklarálva nincsen. A tőkeálladék e devalvációjával karöltve devalválódott a kamatfizetés is. Vagyis 12.500 K. kamat után ma 1 P kamat jár. A külföldön elhelyezett adósságoknál azonban a tőkeálladék 1 békekoronája 1 aranykoronával, vagyis 1 P 16 fill. el van számítva. Ezeknél a kamat a békekamatnak kereken $\frac{1}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ -ára van mérsékelve nemzetközi egyezményekkel.

magyarország testéből területeket nyert utódállamokat arra, hogy a szóbanforgó hadiadósságokból bárminemű terhet vállaljanak, vagy pedig mérsékelve nemzetközi egyezményekkel elismerjenek, ha csak önmaguk nem fűzték kifejezetten ezt a hatást a lebélyegzés és a becserélés tényéhez.¹⁰

A hadikölcsönkötvényeknek a békeszerződés értelmében, az előzőekben előadottak szerint keresztülvezetendő lebélyegzése már úgy Csonkamagyarországon, mint az utódállamokban megtörtént.

Az egyéb (vagyis nem hadikölcsönkötvényekből álló) magyar hadiadósságok, a békeszerződés értelmében, kizárólag Csonkamagyarországot terhelik. Különösen áll ez Nagymagyarország kormányainak azokra a kötelezvényeire, amelyeket azok a volt Osztrák-Magyar Banknál helyeztek letétbe, az e Bank részéről kibocsátott bankjegyek fedezetére. A magyar kormány ezeket a kötelezvényeket az Osztrák-Magyar Bank likvidációja alkalmából már el is ismerte és e kötelezvények most a Magyar Nemzeti Bank aktíváinak képezik a részét, illetőleg Csonkamagyarország államadósságának részévé váltak.

3. A békebeli államadósságainkból külföldön elhelyezett címletek tőkeálladékát állami költségvetéseink és zárószámadásaink, amint arra az előzőekben már rámutattunk, úgy tüntetik fel, mintha a korona ténylegesen nem devalválódott volna. Vagyis említett államadósságaink tőkeálladéka valorizálva van kimutatva. A belföldön elhelyezett békebeli államadósságaink, továbbá a hadiadósságaink ellenben ezidő szerint még nincsenek valorizálva.

Némi csekély haladást jelent érzében az 1928:XXXIII. t.cikknek (14. §.) az a rendelkezése, hogy a népjóléti és munkaügyi mi-

¹⁰ Sem az utódállamok, sem állampolgáraik nem támaszthatnak igényt, a tulajdonukban levő hadiadóssági címletek alapján. Csonkamagyarországgal szemben. Csonkamagyarországot tehát csakis az általa

nosztrifikált hadiadósság terhel, amelynek kamatszükséglete (minden 12.500 K-át 1 P-vel számítva) 42.000 P-t tesz ki. A devalváció tehát itt is érvényesül.

niszter támogatásban részesítheti azt, aki legalább is 5000 K névértékű, eredeti jegyzésű, nosztrifikált háborús államadóssági címleteknek a tulajdonosa, ha az említett címletek a nosztrifikálás óta is állandóan tulajdonában állottak (vagy ha az illető ezeket a címleteket egyenesági öröklés útján szerezte) és ha az illetőnek összjövedelme évi 1500 P-t meg nem halad. Ez a jövedelmi határ minden egyes ellátatlan gyermek után 100 P-vel növekszik. A támogatás mérve a címletek névértékéhez képest legfeljebb évi 600 P. A támogatást külön kérvényezni kell.¹¹

4. A vesztett háború és a forradalmak alatt folytatott borzalmas pénzügyi gazdálkodás, majd azután a korona értékének folytonos további katasztrófális zuhanása arra kényszerítették Csonkamagyarország pénzügyi kormányait, hogy az államháztartásban mutatkozó hiányok fedezésére újabb és újabb kölcsönöket vegyenek fel. Az 1921—25. években számos törvény adott kormányainknak felhatalmazást arra, hogy az államháztartás hiányainak a fedezésére az állami jegyintézetből, államjegyek alakjában, hitelt vehessenek igénybe. Ez a hitel az államháztartás szanálásának megkezdéséig 1.840 milliárd papír koronára emelkedett, amelyet azután az állammal szemben a megszüntetett Jegyintézetből a Magyar Nemzeti Bank vett át mint követelést, más követelésekkel együtt.¹²

Az állam azért volt kénytelen az 1921—1924. években a Jegyintézetnél felvenni a szükséges kölcsönöket, vagyis azért vette igénybe a bankóprést, mert a belföldi hitelezők önként nem voltak hajlandók a magyar államnak kölcsönt nyújtani. Ez volt a következménye annak, hogy a magyar kormány a belföldön elhelyezett, háború előtti és háborús, államadóssági címletek valorizációjával egyáltalán nem törődött.

5. Belső kényszerkölcsönt a magyar állam mind-

¹¹ A népjóléti tárca költségvetésében e célra 6.000.000 P van felvéve „a háború anyagi károsultjainak támogatására” elnevezésű rovaton.

¹² A banknak az 1924:V. t.c.-kel való létesítésekor az állam adóslevelet állított ki a

bank részére, amelyben 1.980 milliárd K = 158.400.000 P adósságot vállalt. Ez az adósság az 1929/30. évi költségvetésben, az 1924. év óta folyó törlesztések folytán, már 92 millió P-re csökkent.

össze két ízben rótt ki polgáira. Az egyik ilyen belső kényszerkölcsön volt az 1920. évben végrehajtott papírospénzjegy (kék osztrák-magyar bankjegy) lebélyegzés, amelynek eredményeképpen a magyar államnak papírospénzadóssága a felére olvadt le.¹³

A második kényszerkölcsönt az állam, a szanálásal kapcsolatosan, az 1924. évben (1924:VI. t.c.) adó alapjában rótt ki polgáira. Ezen utóbbi kölcsönről a hitelezők szabályszerűen kiállított 5%-kal kamatozó kötvényeket kaptak, azzal az ígérettel, hogy a magyar állam ezeket az összegeket, később meghatározandó időszakban, vissza fogja nekik téríteni.¹⁴

6. Csonkamagyarország külföldi államhiteleit igen károsan befolyásolják a trianoni békeszerződésnek azok a rendelkezései, amelyek a békeszerződésben közelebbről megjelölt jóvátételi követelések biztosítására zálogul lekötik. Csonkamagyarország összes állami bevételeit. A magyar állam ennek következtében zálogjoggal biztosított külföldi kölcsönt ezidőszerint csakis a Jóvátételi Bizottság hozzájárulásával vehetne fel.¹⁵

7. Csonkamagyarország ezidőszerinti államadósságainak összege nem tekinthető katasztrófálisan magasnak. Természetes azonban, hogy ha az állam a belföldi állampolgárok tulajdonában lévő összes államadóssági címleteket megfelelően valorizálná, úgy ez államháztartásunkra nézve óriási újabb évi kamatterhet jelentene.

¹³ A lebélyegzés lényege a következő volt. Az 1700/1920. M. E. sz. rendelet kimondotta, hogy 1920. március hó 18-tól kezdve a magyar állam területén csakis a hivatalos bélyegzővel ellátott papírospénz érvényes. A lebélyegzésnél az állam a papírospénz névértékének 50%-át visszatartotta és erről pénztári elismervényeket adott. A bankjegylebélyegzést és az ezáltal felvett kényszerkölcsönt, amely közel 4 milli-

árd K-át eredményezett, az 1920:III. t.c. hagyta jóvá.

¹⁴ E kötvények névértéke az 1929/30. évi állami költségvetés szerint 63.5 millió P-t tesz ki.

¹⁵ Munkánknak megelőző, a magyar állam pénzügyi szuverenitásának nemzetközi jogi korlátozásairól szóló részében rámutattunk már azokra a nehézségekre, amelyekkel éppen ezért Csonkamagyarországra nézve az u. n. szanálási kölcsön megszerzése is járt.

Nem szenved azonban kétséget, hogy máhelyt az ország gazdasági helyzetében gyökeres javulás következik be, a magyar állam ezen kötelezettségének legalább részbeni teljesítése elől nem fog kitérhetni.

Államadósságaink végösszege az 1929/30. évi állami költségvetés szerint 1.516,182.416 P. Ez az államadósság államháztartásunkra nézve évi 69.4 millió P kamatterhet jelent. A tőketörlesztési kiadás pedig évi 22.8 millió P.

86. §. A jóvátétel (reparation) ügye.¹⁶

I. Tulajdonképeni államadósságok jellegével nem bírnak ugyan, mindamellett alaptermészetüknél fogva itt említendőek meg a magyar államnak a békeszerződésben körülírt jóvátételi kötelezettségei is.

A jóvátétel abban az alakjában, amelyben azt a trianoni békeszerződés tartalmazza, tulajdonképen nem egyéb, mint hadisarc, amelyet a győztes főhatalmak követelnek rajtunk.¹⁷ A trianoni békeszerződésben

¹⁶ L. erről a kérdéstről Ulléin Antal: Magyarország jóvátételi kötelezettségének jogelvei. (Jogtudományi Közöny. 1928. évi 12., 13. és 14. sz.) A cikkek rendkívül becses eredeti adatokat tartalmaznak a magyar jóvátétel kérdésére nézve. A jóvátétel kérdésével a trianoni békeszerződés (1921:XXXIII. t.c.) VIII. részének 161—179. cikkei foglalkoznak. L. erről a kérdéstről még: Hartley Wickers: War time financial problems. London 1919.; Kállay Tibor beadványa a jóvátételi bizottsághoz 1923. május 4-én; Johannes Friedrich: Das internationale Schuldenproblem. Leipzig 1928.; Szász István: Az államok közötti utódlás elmélete. Budapest. 1928.

¹⁷ Nem szorul továbbá bizonyításra, micsoda méltánytalanság hadisarcot követelni olyan államtól, amelynek területe a békeszerződés következtében 325.411 km²-ről 92.700 km²-re, lakosainak száma pedig 20.9 millióról 7.9 millióra apadt le.

Wilson híres 1918. január 8-iki 14 pontja értelmében a jóvátétel egészen mást jelentett. A 14 pont idevonatkozó része ugyanis csak a „polgári” lakosságnak okozott károsodások jóvátételéről beszél és a legyőzött államoknak az idevonatkozó szolgáltatásait nevezi „reparation”-nak. Ezzel szemben a trianoni békeszerződés a „reparation” kötelezettségét nemcsak a polgári lakosság-

Uddij T.

megállapított jóvátételi kötelezettség azonban sokkal nagyobb veszedelmet jelent az országra, mint egy becsületes módon, kerek összegben megállapított, méltányos hadisarc. A trianoni békeszerződés ugyanis az ország jóvátételi kötelezettségét nem állapítja meg határozott összegben, hanem a jóvátétel fejében fizetendő szolgáltatások mérvének, valamint a lerovás közelebbi módozatainak, különösen pedig az egyes törlesztési határidőknek a megállapítását, kizárólag a győztes államok képviselőiből, külön ebből a célból szervezett, ú. n. Jóvátételi Bizottságra ruhazza át.¹⁸

II. A Jóvátételi Bizottság feladata a trianoni békeszerződés értelmében kettős. Egyrészt megállapítja a Magyarország által fizetendő jóvátétel összegének nagyságát és fizetési módozatait, másrészt pedig ellenőrzi, hogy az ország megállapított kötelességeinek minő módon felel meg.

nak, hanem a szövetséges és társult „kormányoknak“ okozott károkra is kiterjeszti. E kiterjesztés által azonban a jóvátétel elveszíti eredeti jellegét és egyszerűen hadisarcá változik át.

¹⁸ Ez a Jóvátételi Bizottság azonos a versailles-i szerződéssel felállított Jóvátételi Bizottsággal. A tagok összetételében azonban különbség van. Nevezetesen a Magyarországot érintő ügyekben, mint fődelegátusok a francia, angol, olasz és az ú. n. „közös“ megbízottak határoznak; a belga és a japán megbízottak a magyar ügyekbe nem folynak bele. Az Amerikai Egyesült Államok csak „megfigyelőt“ tartanak a bizottságnál, azonkívül a bizottság egyes osztályaiban szórványosan szerepelnek. Ha

valamely ügy az egyes osztályokban kerül szavazásra a francia, olasz és angol delegátusoknak kettős szavazatuk van. Görögország, Lengyelország és a három kis entente állam évenként váltakozó megbízottja a „közös delegátus“. A bizottság elnöke eddig mindig francia volt, ki elnöki szavazatát eddig még rendszerint a mi hátrányunkra érvényesítette. (L. Ullein idézett cikkét.) A trianoni békeszerződés csupán „megengedi“, hogy a Jóvátételi Bizottság, a magyar kormány „kérelmére“ minden olyan fejtegetést és bizonyítást meghallgathasson, amelyet Magyarország a saját fizetőképességét illető bármely kérdésben előterjeszt. A bizottság döntésénél azonban a magyar kormány semmiképen sem vehet részt.

A bizottságot mindkét feladata tekintetében úgy szólván korlátlan hatáskör illeti meg. Eljárásában semmiféle törvényhozáshoz, törvénykönyvhöz, vagy különleges ügyviteli szabályzathoz kötve nincsen. Működését csupán csak az „igazságosságnak“, „méltányosságnak“ és „jóhiszeműségnek“ kell vezérelnie és irányítania. A bizottság határozatai nem fellebbezhetők, hanem minden további alakszerűség alkalmazása nélkül azonnal végrehajthatók. A magyar kormány köteles a bizottságot megbízhatóan informálni az ország és a polgárok pénzügyi helyzetéről, a pénzügyi műveletekről, javairól, termelő-képességéről, készleteiről, nyersanyag termeléséről és ipari termeléséről. Magyarország köteles évente megfizetni a Jóvátételi Bizottság költségeinek reá kivetett hányadát.

Ha Magyarország a Jóvátételi Bizottság által megállapított kötelezettségeinek a teljesítését elmulasztaná, a Jóvátételi Bizottság a nemteljesítést minden egyes érdekelt hatalommal azonnal közli és egyidejűleg a mulasztással szemben legalkalmasabbaknak látszó intézkedésekre nézve javaslatot tesz.

A trianoni békeszerződés¹⁹ részletesen elősorolja azokat a jogcímekeket, amelyek alapján a győztes entente államok tőlünk jóvátételt követelhetnek. E helyen nem terjeszkedünk ki ezeknek a rendelkezéseknek a részletes ismertetésére; általános tájékoztatásul csupán annyit említünk, hogy e rendelkezések annyira határozatlanok, hogy ezek alapján a győztes entente államok végeredményében jóvátétel címen annyit követelhetnek tőlünk, amennyi nekik tetszik. A Jóvátételi Bizottság a jóvátétel összegét együttesen állapítja meg az összes jóvátételre igényt tartó, győztes entente államokra nézve. A fizetéseket, amelyeket Magyarország, a jóvátételi kötelességek kielégítésére teljesít, a Jóvátételi Bizottság a győztes entente államok között a méltá-

¹⁹ L. Békeszerződés VIII. Részének 1. Címéhez tartozó I.

Függelékét.

nyosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztja el.

A békeszerződés a Jóvátételi Bizottságnak oly mérvű ellenőrző hatáskört biztosít az ország pénzügyeire és egész gazdasági életére nézve, hogy ezáltal úgyszólván teljesen megszünteti az ország pénzügyi önállóságát.

A Jóvátételi Bizottság részéről engedélyezhető kivételek fentartásával, Magyarország minden vagyona és jövedelme rangsorbeli elsőbbséggel szavatol a jóvátételi követelések megfizetéséért.

III. A Jóvátételi Bizottság a trianoni békeszerződés most említett határozmányainak végrehajtására külön osztályt alakított. Ez az osztály már több ízben foglalkozott is a magyar jóvátétel kérdésével. Magyarország dacára mai végtelenül súlyos pénzügyi helyzetének nagyobb teljesítményeket is eszközölt már a különböző győztes államokkal szemben fennálló jóvátételi számlája javára.

A szanálás előkészítésével kapcsolatosan, hosszas huzavona után sikerült a magyar kormánynak a Népszövetség útján kieszközölnie, hogy a Jóvátételi Bizottság az 1924. évi február hó 21-én kelt 2797. sz. határozatával felfüggeszse a trianoni békeszerződésben, a jóvátételek javára, biztosított zálogjogot a magyar állam egyes bevételeire (vámok, só és dohányjüvedék és cukoradó). Ezáltal vált csak lehetővé a 250 millió arany koronás népszövetségi szanálási kölcsön felvétele. A felfüggesztés a kölcsön törlesztéséig, azaz az 1943. év végéig szól. A Jóvátételi Bizottság egyidejűleg kimondotta azt is, hogy Magyarország 1943-ig (bezárólag) jóvátétel címén félővenként megjelölt és progresszíve növekedő részletekben, összesen 200 millió aranykoronát köteles megfizetni. E tartozásokat állami költségvetésünk „békeszerződési terhek” (chargés du traité) címen tünteti fel. Az 1930. évben 7.000.000 aranykoronát kell jóvátétel címén fizetnünk.

A német jóvátétel kérdésének ideiglenes rendezésére nézve eddig érvényben álló Dawes-féle tervnek keresztülvihetlensége nyilvánvalóvá válván, szükségesnek mutatkozott az említett kérdésnek újabb rendezése. E célból 1929 tavaszán összeült Párisban az ú. n. Szakértő bizottság. Ez a bizottság, hosszas tárgyalások után, 1929 június 7-én megállapodott egy tervezetben, amely a német jóvátételi szolgáltatásokat új alapokra helyezte (Young tervezet, így elnevezve a bizottság elnöke után). A német kormány és Németország ú. n. hitelező államai kormányainak képviselői 1929 augusztus 6-án össze-

gyültek Hágában, hogy a szóbanforgó terv elfogadása tekintetében határozzanak. Ezen az ú. n. hágai konferencián, sok huzavona után, létrejött megegyezést az 1929 augusztus 31-én kelt hágai jegyzőkönyv tartalmazza, amelyben egyúttal intézkedések vannak az ú. n. keleti jóvátétel kérdésének a rendezésére nézve is. A jegyzőkönyv ugyanis kimondja, hogy szakértői bizottságok fognak alakítani avégből, hogy ezek javaslatot tegyenek, egyebek között, a levált területeken maradt állami javak (biens cédés) értékének és az ú. n. liberációs tartozásoknak a hitelező államok közötti végleges rendezéséről, továbbá az adós államoknak a st. germaini, trianoni és neuilly-i békeszerződésekben folyó kötelezettségei végleges rendezéséről. A hágai konferencia egyúttal felkérte a belga, brit, francia, görög, olasz, japán, lengyel, portugál, román, szerb-horvát-szlovén és cseh-szlovák kormányokat, hogy 2—2 képviselőt küldjenek ki az ebből az említett célból Párisban tartandó konferenciára. Kimondotta továbbá a hágai konferencia, hogy amennyiben a szóbanforgó bizottság az osztrák, magyar vagy bolgár kormány kötelezettségeiről fog tárgyalni, az említett államok kormányai fel fognak hivatni, hogy az őket érdeklő tárgyalásokra szintén 2—2 képviselőt küldjenek a bizottságba. Ezen az alapon ült össze Párisban 1929. évi szeptember 16-án az ú. n. keleti jóvátétel rendezésére hivatott bizottság, amelynek minket érdeklő tárgyalásaira a magyar kormány is meghívott.

87. §. A magyar államadósságok ügyének pénzügyi igazgatása.

I. Nem szorul további bizonyításra, hogy az államadósságok ügyével kapcsolatosan felmerülő legfontosabb elvi kérdések, nevezetesen az a kérdés: hogy az állam mikor vehet fel államadósságot; minő alakban vegye azt fel; minő feltételek mellett és kitől vegye fel a kölcsönt; hogyan történjék a kölcsön kibocsátása; minő biztosítékokat nyújtson az állam hitelezőinek s végül, hogy a törlesztést minő feltételek mellett vállalhatja, preventív jogi szabályozás tárgyát, a dolog természeténél fogva, nem képezhetik. Mindezek olyan pénzügypolitikai kérdések ugyanis, amelyeknek mikénti megoldását a törvényhozás absztrakt jogi szabályokkal nem írhatja elő, mert ilyen előzetes jogi szabályozás a gyakorlatban a legnagyobb abszurdumokra vezetne.

Az is bizonyos azonban, hogy a pénzügyi közigazgatás alkotmányosságával, illetőleg a jogállam eszmé-

jével, a leghatározottabban ellenkeznek, ha az említett kérdések kivonatnának a törvényhozás hatásköréből és ellenőrzése alól és azok intézésében a pénzügyi kormány teljesen szabad kezet nyerne.

A magyar törvényhozás igen helyesen úgy oldotta meg ezt a kérdést, hogy az állami számvitelről szóló 1897:XX. t.cikkben kötelezőleg kimondotta, hogy a pénzügyi kormány állami adósságokat csak a törvényhozás felhatalmazása mellett vehet fel. A törvényhozás a kormány idevonatkozó törvényjavaslatának tárgyalásánál, kellőképpen érvényesítheti a maga akaratát az előzőekben említett összes kérdések mikénti megoldása tekintetében is.

II. Az államadósságok kezelését szabályozó 1897:XX. t.c., valamint a legfőbb állami számvevőszékről szóló 1870:XVIII. és 1880:LXVI. t.cikkek egyrészt biztosítani igyekeznek az államadósságok kezelésének állandó külső alakú rendjét, másrészt pedig a legfőbb állami számvevőszéket bizzák meg annak az ellenőrzésével, hogy a pénzügyi kormány tényleg teljesíti-e az állam hitelezőivel szemben az egyes államkölcsonök felvétele alkalmával vállalt különös kötelezettségeit. Az említett törvények nevezetesebb idevonatkozó rendelkezései a következők.

1. Az állam, amidőn kölcsönt vesz fel, hitelezőinek a kölcsönadott összegek erejéig egy elismervényt állít ki, amelyet számviteli törvényünk államadóssági kötelezvénynek (kötvénynek, címletnek) nevez.

Minden államadóssági kötelezvénynek meghatározott külalakúval kell bírnia, illetőleg bizonyos, a számviteli törvényben körülírt adatokat feltétlenül tartalmaznia kell.

A kamatozó államadóssági kötelezvények akár előmutatóra, akár pedig névre szólók lehetnek. Kamatozó kölcsönökről kibocsátott, előmutatóra szóló minden kötelezvénynek lényeges kiegészítő részét alkotja a vele hasonlószerű szelvényív (couponív) és — ahol szükséges — a szelvényutalvány (talon). A szelvényívek legfeljebb 10 évre szóló, félévenként esedékes, utólagos

lejáratú 20 drb szelvényvel ellátva adhatók ki. Az ily szelvényívekkel ellátott kötelezvények esedékes kamatai, az illető esedékességi napra szóló szelvény beszolgáltatása ellenében fizettetnek ki. A szelvényutalványra akkor van szükség, ha a szelvényív összes szelvényei már elfogytak. Ebben az esetben a kötvény tulajdonosa a szelvényutalvány beszolgáltatása ellenében újabb teljes szelvényívet kap. Az esedékes tőke, vagy nyeresménynek a kifizetése a kötelezvények beszolgáltatása ellenében a kötelezvényvel történik: A névre szóló, vagy bizonyos célra lekötött szelvényekkel el nem látott kötelezvények kamata a fölvételre jogosítottnak (vagy igazolt felhatalmazottjának) nyugtatványára fizetetik ki.

Az előmutatóra szóló szelvényes kötelezvények bizonyos állami, köz- vagy magáncélokra bármikor leköthetők, továbbá névre szólókra is átirhatók és kisebb vagy nagyobb névértékűekkel kicserélhetők. Egy már kibocsátott államadóssági kötvény helyett új kötvény csak át-, össze-, vagy szétírás, illetve kicserélés vagy bírói megsemmisítés folytán állítható ki. Megrongált kötelezvények, szelvényívek és szelvényutalványok helyett, ha az ismertetőjelek megvannak, újak adhatók ki.

2. Mint rendes államadóssági pénztár a m. kir. központi állampénztár működik, amelynél a kötvénykezelés összpontosul. A központi állampénztár az államadósságok minden egyes neméről a törvényben részletesen meghatározott naplókat köteles vezetni.²⁰ A pénzügyminiszterium számvevőségének hitelügyi osztálya pedig minden egyes, a törvényen alapuló államadósságról, a központi állampénztár által vezetett naplónak megfelelő könyveken kívül külön hitelkönyvet is vezet, melyben a kamat és ahol szükséges, a tőke vagy nyeresmény kifizetése és más adatok feljegyzése végett minden egyes kötelezvénynek külön számlát nyit.²¹

²⁰ Ilyen naplók a következők: a) a kötelezvény kibocsátási napló, b) a tárcsánapló, c) a kamatfizetési-napló, d) tőke-

visszafizetési-napló, e) átirási napló, f) úrlap napló és g) letétnapló.

²¹ A pénzügyminisztérium

3. A legfőbb állami számvevőszék az 1880:LXVI. t.c. idevonatkozó rendelkezései értelmében, az állami adósságok ellenőrzése körében, különösen a következőket köteles megvizsgálni: a) hogy a kibocsátás a törvény által megengedett módon történt-e és a törvényben megállapított pénzösszeg befolyt-e; b) hogy a kibocsátott állami kötvények összege nem haladja-e meg a törvények által meghatározott összeget; c) hogy a törvényszerűleg megállapított törlesztési tervek és sorosítások pontosan megtörténnek-e; d) hogy egyezik-e a bevételben és kiadásban az át-, össze- és szétírási műveletekre vonatkozó kötvénykezelés; e) hogy az államadóssági főkönyvek pontosan vezetettek-e és f) végül, hogy az államadósságoknak a törvényben netán elrendelt telekkönyvi bekebelezése megtörtént-e.²²

III. Amennyiben a pénzügyi kormánynak a költségvetésben előirányzott bevételei, előre nem látott okokból, nem folytak be megfelelő időben, a pénzügyi kormány ú. n. függő kölcsönök felvétele által kénytelen magán segíteni. Ezeknek a függő kölcsönöknek a felvétele különböző alakban történhetik. A függő államadósságok legszokásosabb nemei: a váltó, a folyószámla adósság és a kincstárutalványi adósság. Az államháztartás egyensúlyának biztosítása szempontjából nem volna megfelelő, ha az ilyen függő kölcsönöknek a felvétele is kifejezett előzetes törvényhozási jóváhagyáshoz

számvevőségének hitelügyi osztálya vezet ezenkívül államadóssági sommás főkönyvet is, amelyben az egyes államadósságok törlesztési tervét feljegyzzi, továbbá azok álladékát, tőke (vagy nyereség) kifizetését — ahol szükséges — és kamatfizetését féléről-félévre külön számlákon sommásan beiktatja.

²² A szóbanforgó ellenőrzéshez szükséges adatokat és ki- mutásokat a pénzügyminisz-

ter köteles a legfőbb állami számvevőszék rendelkezésére bocsátani. A telekkönyvi bejegyzésről pedig az eredeti telekkönyvekből saját közegei útján kell a legfőbb állami számvevőszéknek meggyőződést szereznie. A legfőbb állami számvevőszék a pénzügyminiszter által, az állami adósságokra vonatkozólag szolgáltatott adatok alapján, az államadósságok nyilvántartási könyvét vezeti.

volna kötve. A számviteli törvény a függő állami adósságok tekintetében nem tartalmaz kifejezett rendelkezéseket. A gyakorlatban pedig e részben az a szokás alakult ki, hogy pénzügyi kormányaink a költségvetési időszak folyamán, amennyiben az feltétlenül szükségesnek mutatkozik, időleges pénzügyi zavaraink megszüntetése céljából függő kölcsönökkel segítenek magukon és e kölcsönök felvételéről csak a zárószámadás tárgyalása alkalmával számolnak be a törvényhozásnak.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A közadók kezelése.

88. §. A közadók kezelésére vonatkozó tételes rendelkezésekről általában.

Tételes pénzügyi jogunk a 600/927. P. M. sz. Hivatalos Összeállításban foglalja össze a „közadók“ kezelésére vonatkozó alaki jogszabályokat; közadók alatt értvén az egyenesadókat, a fogyasztási adókat, a forgalmi adókat, az illetékeket, a helyhatósági adókat és mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek „közadók módjára“ hajthatók be.¹ Említett Hivatalos Összeállításunk nem tartalmazza azonban az összes alaki jogszabályokat a most előadott közszolgáltatásokra vonatkozólag. Ezeknek az alaki jogszabályoknak a nagyrésze ugyanis nem a Hivatalos Összeállításban, hanem az illető közszolgáltatásokat megállapító speciális pénzügyi törvényekben található fel. E speciális pénzügyi törvények alaki rendelkezései mintegy szervesen kiegészítik a Hivatalos Összeállítás megfelelő határozmányait. Egyik a másik nélkül nem teljes és nem is érthető.*

Ha a közadók kezeléséről szóló Hivatalos Össze-

¹ A Hivatalos Összeállítás értelmében „köztartozások“ alatt pedig a már esedékessé vált, de még ki nem egyenlített közadókat kell érteni.

* A H. Ö. rendelkezéseit részben kiegészítette az 1929: XXIII. t.c. Ezeket a módosításokat beilleszti a H. Ö. szövegébe a 100.000/929. P. M. sz. rendelet.

állításunk, az előadottak szerint, nem is felel meg teljesebben azoknak az elméleti követelményeknek, amelyeket a pénzügyi jogtudomány a pénzügyi hatóságok előtti eljárás tételesjogi szabályozásánál irányadóul megállapít, azért mégsem vonható kétségbe az abban foglalt rendelkezések nagy jelentősége úgy a pénzügyi hatóságok, mint az egyes állampolgárok érdekei szempontjából. Mert a szóbanforgó rendelkezések nemcsak rendkívül egyszerűsítik és megkönnyítik pénzügyi hatóságaink munkáját a közadók kezelése körül, hanem egyszerűsített módon a szükséges védelmet is igyekeznek biztosítani az egyes állampolgárok részére, a pénzügyi hatóságok esetleges túlkapásaival szemben. Sőt, a jogállam eszméjének megfelelően, a pénzügyi hatóságok eljárását, legalább is a közadók kezelésével kapcsolatosan felmerülő olyan intézkedésekre nézve, amelyek az állampolgári szabadságjogokat a legközelebből érintik, a közigazgatási bíróság közvetlen ellenőrzése alá helyezik.

A 600/927. P. M. sz. Hivatalos Összeállítás a közadók kezelésére vonatkozó tételes joganyagot a következőképpen csoportosítja: általános határozmányok; kivétel; könyvelés és nyilvántartás, esedékesség, befizetés, halasztás; kézbesítések; jogorvoslati eljárás; büntető rendelkezések; a mulasztásból eredő károk megtérítése; vegyes határozatok. Az alábbiakban mi is ehhez a csoportosításhoz fogunk alkalmazkodni.

89. §. A közadók kezelésére vonatkozó általános határozmányok. Kivétel. Könyvelés és nyilvántartás.

I. A közadókat kezelő hatóságok és hivatalok. A közszolgáltatások együttes kezelése.

1. Az állami egyenes adókat, a forgalmi adókat és az illetékeket a törvényhatóságok és a községek (városok) közreműködésével, a pénzügyigazgatóságok közvetlen felügyelete mellett a m. kir. adóhivatalok, a fogyasztási adókat a m. kir. műszaki ellenőrzés és a pénzügyőrség, illetőleg a cukoradónál ezeken kívül a m. kir. cukorgyári ellenőrzés közreműködésével a pénzügy-

igazgatóságok, az állami jövedékeket pedig a vonatkozó jövedéki törvényekben, illetőleg törvényes rendelkezésekben és szabályokban megállapított hatóságok és hivatalok kezelik.²

2. Az állami egyenes adókat és az egyenes adók jellegével bíró azokat a közszolgáltatásokat, amelyek a helyhatóságokat (vármegyét, várost, községet) illetik, továbbá a kereskedelmi és iparkamarai, valamint a mezőgazdasági kamarai illetékeket és mindazokat a közszolgáltatásokat, amelyek a vonatkozó törvények és törvényes rendelkezések értelmében a községek (városok) által negyedévi részletekben szedtetnek és hajtattak be, minden községre nézve úgy az előírás, mint a nyilvántartás, lerovás, behajtás, biztosítás és a törlés tekintetében együttesen kell kezelni.³

II. Az adókivételénél az adózók, tanúk és szakértők meghallgatása. Tanúkihallgatás. Könyvvizsgálat és helyszíni szemle. A tanúk, szakértők költségei.

1. A közadóknak egyéni kivételése (kiszabása) körül követhető eljárást a vonatkozó törvények, illetőleg törvényes rendelkezések...

² Községi (városi) községek vetik ki: évenként és egyéni-ként a földadót, a házadót, a rokkantellátási adót, a kereskedelmi és iparkamarai illetéket, a mezőgazdasági kamarai illetéket, a helyhatósági adókat és pótdadókat és mindazokat a közszolgáltatásokat, amelyeknek kivételését a törvények, illetőleg törvényes rendelkezések, avagy az azok alapján kiadott miniszteri rendeletek és szabályrendeletek hatáskörükbe utalják. A m. kir. adóhivatalok vetik ki: évenként és egyéni-ként az általános kereseti adót, a jövedelemadót és vagyonadót, a közúti gépjármű-

vek közötti adóját és amennyiben az adóhivatal a pénzügyigazgatóság székhelyén van, avagy ezen adók kivételése a pénzügyminisztertől felhatalmazást kaptak, a társulati és tantiémadót; A pénzügyigazgatóságok vetik ki évenként és sommásan a földadót. A közadók kivételése és kezelése körül a községi (városi) községek hatásköréről részletesen l. a H. Ö. 2. §-át, a m. kir. adóhivatalok hatásköréről l. a H. Ö. 3. és 4. §§-ait a pénzügyigazgatóságok; hatásköréről pedig l. a H. Ö. 5. és 6. §§-ait.

³ Az együttes kezelésbe nem vonható az alkalmazottak ke-

kezelések és az ezek alapján kiadott miniszteri rendeletek és szabályrendeletek szabályozzák.

A m. kir. adóhivatal jogosítva van a szükséghez képest a) az adózót felvilágosításadás vagy vallomástétel céljából a m. kir. adóhivatalhoz, illetőleg, ha a fél másutt lakik, lakóhelyének községi előljáráshoz megidézni, esetleg tőle egyes meghatározott kérdésekre írásban is felvilágosítást kívánni; b) tanukat kihallgatni, vagy ha a tanu megesketését a polgári peres eljárás szabályai nem zárják ki, a tanu lakóhelye szerint illetékes járásbíróság által eskü alatt kihallgattatni; c) szakértőket meghallgatni; d) a könyvvizsgálatot, illetőleg helyszíni szemlét végzéssel elrendelni; e) különösen megokolt esetekben az üzleti könyveknek vagy azok egy részének a könyvvizsgálat megtartásáig leendő lefoglalását végzéssel elrendelni. Ha az adózó meghallgattatását kéri, akkor a m. kir. adóhivatalnak meg kell őt idéznie és előterjesztését meg kell hallgatnia. A m. kir. adóhivatal bárkit személyes megjelenésre kötelezhet avégből, hogy a saját avagy másnak adóügyében felvilágosítást vagy bevallást adjon. Tényleges viszonyok és adatok iránt, amelyekből bárkinek adóköteles jövedelme, jövedelemforrása vagy vagyona megítélhető, köteles mindenki tudomása szerint akár mint tanu, akár mint szakértő felvilágosítást adni. Tanut vagy szakértőt csak indokolt esetben és csak a vitás kérdés tisztázásához elkerülhetetlenül szükséges számban lehet meghallgatni, illetőleg alkalmazni. Megtagadhatja a vallomástételt az, aki a polgári peres eljárás szabályai szerint arra nem köteles. Az adózó alkalmazottai és volt alkalmazottai csak annak beleegyezésével hallgathatók ki.

2. A tanunak, szakértőnek, valamint a könyvvizsgálattal megbízott tisztviselőnek, úgyszintén a helyszíni szemlének költségeit az államkincstár viseli. Ha azonban az adózó üzleti könyveinek megtekintését maga ajánlotta fel, illetőleg a tanúnak vagy szakértőnek kihallgatását, avagy a helyszíni szemle elrendelését maga kérte és az elrendelt bizonyító eljárás során állításai valótlanoknak bizonyultak, valamint a törvényekben, illetőleg törvényes rendelkezésekben felsorolt egyéb esetekben is a felmerült költségek az adózót terhelik.

III. Adókivetési előmunkálatok. Adóalanyok és adótárgyak összeírása. Állami egyenesadók kivetési lajstromai. Adótörlesztés, adómérséklés és adóhelyesbítés.

1. Az állami egyenes adók kivetésének összes előmunkálatait, valamint a bevallásoknak a vonatkozó törvények, illetőleg törvényes rendelkezések határozmányaihoz képest leendő gyűjtését a közsé-

reseti adója, amelyet az erre vonatkozó törvényes rendel-

kezéseknek megfelelően külön kell kezelni.

gek (városok) a pénzügyminiszter által megállapított módon, a m. kir. adóhivatalok felügyelete alatt teljesítik.

A m. kir. adóhivatal, vagy annak a helyszínén megjelenő kiküldöttei kötelesek az adóösszeírást és az adókivetés összes előmunkálatainak menetét hivatalból ellenőrizni.

2. A m. kir. adóhivatal az állami egyenes adókra, valamint az általános kereseti adóra vonatkozó, felülvizsgált és számszerűleg érvényesített kivetési lajstromokat előírás végett a községnek (városnak) kiadja.

3. Az adótárgynak, valamint az adókötelezettségnek megszűnése címén eszközendő adótörlesztés, továbbá az egyes adónemeknél igényelhető adómérséklés körüli eljárást és az adómérséklés mérvét, a vonatkozó törvények illetőleg törvényes rendelkezések szabályozzák.

A tartozás vagy az alap hibás kiszámítása, a tartozásnak nem a valódi fizetési kötelezetre történt kivetése (kiszabása), valamint többszörös megadóztatás (kiszabás) esetében a kivetett (kiszabott) összegnek megfelelő helyesbítése, illetőleg törlesztése az elévülési határidőn belül bármikor kérelmezhető. A kérelem felett elsőfokon a m. kir. adóhivatal határoz.

Amennyiben a tartozás bármilyen számműveleti vagy leírási tévedés folytán akár az adózó, akár a kincstár kárára hibásan számított és vettett ki, a m. kir. adóhivatal a hibásan számított és kivetett összeg helyesbítését a kivetésre megállapított elévülési határidőn belül hivatalból elrendelni köteles.

IV. Könyvelő és nyilvántartó hatóságok. A községi adófőkönyv. Községi adófizetési tv. Egyénienkinti adóelszámolás.

1. Az együttesen kezelt közadókat könyvelik és nyilvántartják: a) egyénienkint a községek (a községi vagy körjegyzők, községi adóhivatalok) és a városok (városi adóhivatalok); b) községenkint (városenkint) a m. kir. adóhivatalok; c) adóhivatalonkint és törvényhatóságokkint, az államot illető közadókra nézve a pénzügyigazgatósági számvevőségek, a vármegyét illető közadókra nézve pedig a vármegyei számvevőségek.

2. Az együttesen kezelt közadók könyvelését és nyilvántartását a pénzügyminiszter rendelettel szabályozza a következő elvek szerint: a) a községek (városok) az együttesen kezelt közadókat a községi adófőkönyvben — adónemenkint részletezve — egyénienkint írják elő; b) általános elvül szolgál, hogy mindegyik önálló adózónak az adókönyvben csak egy számlája lehet; c) a községi adófőkönyveket a község (város) évenként köteles lezárni; d) az adófőkönyv lezárása után az adózók számláján az év végével mutatkozó hátralékot vagy túlfizetést a következő évre át kell vezetni.

Az együttes kezelésbe nem vont közadókról külön főkönyveket kell vezetni. A m. kir. adóhivatal a községek (városok) adófőkönyveit, azok lezárása után, úgy az előírás helyességére, valamint a leróvársra általában az egész kezelésre kiterjedőleg rendszeres számszaki felülvizsgálat alá köteles venni. A felülvizsgálat megtörténtével az adófőkönyvet a m. kir. adóhivatal hitelesíteni köteles.

3. A község (város) minden, az adófőkönyvben szereplő önállóan adózó részére adóívet állít ki, amely a múlt évről áthozott hátralékok vagy túlfizetések és az összes folyó előírások feltüntetésére, az évközi változások bevezetésére, valamint a befizetések nyugtázására is szolgál. Az adóívért vagy annak kiállításáért és kézbesítéséért díj nem szedhető.

4. Ha valamely községben (városban) az adózók tartozásának (adófőkönyvnek) egyénienkinti leszámolása bármely okból szükségessé válik, a pénzügyigazgatóság az egyénienkinti leszámolást elrendeli. Határozata ellen a pénzügyminiszterhez lehet fellebbezni.

90. §. Esedékesség. Befizetés. Halasztás. Kézbesítés. Jogorvoslati eljárás.

I. Rendes esedékesség. Eltérő esedékesség. Fizetés határnapja és a befizetés napja. Késedelmi kamatok. Tévesen befizetett közadók visszatérítése.

1. Az együttesen kezelt közadók, valamint azok a visszatérő közadók, amelyeknek esedékességét a vonatkozó törvény, illetőleg törvényes rendelkezés más módon nem szabályozza, négy egyenlő részben és pedig minden évnegyed első napján, tehát január, április, július és október hó 1-én esedékesek és az illető évnegyed közepéig fizetendők.

Addig, amíg valamely adónem folyó évi kivetése megtörténik, az illető adónem fizetésére kötelezett adózó az illető adónem évnegyedi részleteit a megelőző utolsó adókirovás szerint köteles fizetni.

2. Az előzőekben megállapított szabályoktól eltérően esedékesek és fizetendők: a) az együttesen kezelt közadók közül: az állandó üzlethely nélkül működő házalók által fizetendő általános kereseti adó és pótlékai; ezek egyszerre esedékesek és a házalási

engedély kiszolgáltatása előtt fizetendők; a külföldi utazók által fizetendő általános kereseti adó és pótlékai; ezek egyszerre esedékesek és az engedélynek iparhatósági láttaozása előtt fizetendők; a veszélynek kitett azok az adók, amelyek a vonatkozó törvények értelmében egyszerre esedékeseknek nyilváníthatók; b) azok az együttes kezelésbe nem vont állami, helyhatósági és egyéb közadók, amelyeknek esedékessége és befizetése a vonatkozó törvényekben és törvényes rendelkezésekben, illetőleg szabályrendeletekben más módon van szabályozva.

3. A fizetés határnapja, ha az vasárnapra, vagy Gergely-naptár szerinti avagy nemzeti ünnepre esik, a legközelebbi köznapon jár le. A befizetés napjának azt a napot kell tekinteni, amely napon a tartozást vagy közvetlenül befizették, vagy postán feladták.

4. Az az adózó, aki esedékessé vált tartozását, a megállapított fizetési határidőig be nem fizeti, késedelmi kamatokat köteles fizetni. A késedelmi kamatok mérvé általában évi 6 vagy 12%, a vonatkozó jogszabályokban részletesen meghatározott feltételek szerint.* A fogyasztási adóknál, vámoknál és egyéb jöve-

* A fizetendő késedelmi kamatok mérvére nézve a következő irányadók: 1) az együttesen kezelt közadóknál, valamint az egyéb negyedévi részletekben fizetendő köztartozásoknál: a) amennyiben az adózó évi előírása a 200 P-t nem haladja túl és az adózó tartozását az év végéig befizeti, évi 6%-os, ha pedig tartozását csak később fizeti be, évi 12%-os késedelmi kamatot kell számítani; b) amennyiben az adózó évi előírása a 200 P-t túlhaladja és az adózó tartozását az esedékesség napjától számított 3 hónapon belül befizeti, évi 6%-os, ha pedig tartozását csak később fizeti be, évi 12%-os késedelmi kamatot kell számítani; c) nem

szabad késedelmi kamatokat számítani abban az esetben, ha az adózó az esedékes évnegyedi részletet három egyenlő havi részletben és pedig mindenkor a hó 15. napjáig befizeti, feltéve, hogy az adózó az előző évnegyedről hátralékban nincsen, vagy pedig az előző évnegyed végén fennállott hátralékát az évnegyed első havának 15. napjáig kiegyenlíti; 2) az illetékek és egyéb köztartozások késedelmes befizetése esetében, amennyiben a tartozást az esedékesség napjától számított 3 hónapon belül befizetik, évi 6%-os, ha pedig azt csak később fizetik be, évi 12%-os késedelmi kamatot kell fizetni. (L. az 1929:XXIII. t.cikk 10. §-át.)

dékeknel a késedelmi kamatok mérvét a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg.

A késedelmi kamatokat az együttesen kezelt közadóknál, valamint az egyéb, negyedévi részletekben fizetendő köztartozásoknál az esedékesség napjától, a befizetést megelőző hó végéig, az illetékeknel és egyéb köztartozásoknál ellenben az esedékesség napjától a befizetés napjáig kell számítani.

5. A tévesen befizetett, vagy jogellenesen beszedett közadók visszatérítése — tartozatlan fizetés címén — az elévülési határidőn belül kérhető.

*II. Az együttesen kezelt közadók fizetési helye és módja.
A közadók beszedésére jogosult közegek. A községeknél befolyó összegek beszállítása.*

1. Az együttesen kezelt, valamint általában a vonatkozó törvények, illetőleg törvényes rendelkezések értelmében a községi (városi) közegek által beszedendő közadók fizetendők: a) kis- és nagyközségekben a községi előljárásnál (községi adóhivatalnál); b) a megyei városokban és a törvényhatósági joggal felruházott városokban a városi adóhivatalnál. Az adózók a községi előljárásnál (városi adóhivatalnál) fizetendő tartozásukat posta útján is beküldhetik a községi előljárásnak (városi adóhivatalnak) posta takarékpénztári számlája van, a befizetés postatakarékpénztári úton, a cheque és clearingforgalom igénybevételével is történhetik. A m. kir. adóhivatalnál egyénenkint nyilvántartott tartozásokat a m. kir. adóhivatal postatakarékpénztári számlája javára postatakarékpénztári úton a cheque és clearingforgalom igénybevételével kell befizetni.

2. A községi (városi) közegek által beszedendő közadókat beszedik és azok befizetésének megtörténtét az átvett összegnek beírása és neveik bejegyzése mellett az adóívben, illetőleg nyugtában jogérvényesen igazolják: a) kisközségekben a pénztárnok és a körjegyző, illetőleg ott, ahol pénztárnok nincs a bíró és a körjegyző; b) nagyközségekben a pénztárnok és a jegyző; ha azonban a községnek pénztárnoka és ellenőre van, a pénztárnok és ellenőr; c) a megyei városokban és a törvényhatósági joggal felruházott városokban a városi adóhivatal pénztárnoka és ellenőre. A közadók átvételére jogosított tisztviselők neveit és aláírását a hivatali helység valamely szembeöltő helyére kifüggesztendő hirdetmény útján a közönség tudomására kell hozni.

Az egyes adózók terhén az adófékönyvben előírt összes tartozások esedékes részleteit, tekintet nélkül arra, vajjon azok az államot, a helyhatóságot, vagy pedig más hatóságot (hivalt, testü-

letet vagy intézményt) illetik-e, együttesen és egy összegben kell a községi előljárásnál (városi adóhivatalnál) befizetni.

3. A községi előljárásnak (városi adóhivatal) köteles az együttesen kezelt közadók fejében beszedett összeget, valamint az általa beszedett egyéb kincstári követeléseket hetenkint, a hét utolsó köznapján — a községet (várost) megillető összegek visszatartása mellett — a m. kir. adóhivatal postatakarékpénztári számlája javára befizetni és egyidejűleg — amennyiben ezek a befizetési lapon kellő részletezéssel feltüntethetők nem lennének — a befizetett összegek elszámolására vonatkozó adatokat tartalmazó befizetési jegyet a m. kir. adóhivatalnak beküldeni. Köteles továbbá a községi előljárásnak (városi adóhivatal) a naplót azokon a napokon, amelyeket a m. kir. adóhivatal erre a célra kijelöl, a m. kir. adóhivatalnak egyeztetés és felülvizsgálat céljából bemutatni.

A közadók fejében átvett — és nem a községet (várost) illető — pénzeket sem a község (város) céljára, sem más célra nem szabad igénybe venni. A községek (városok) által beszedett és azoknak pénztáraiban levő közadókat sem a helyhatóságoknak, sem az államkincstárnak, sem az együttesen kezelt közadóknál érdekelt más hatóságoknak (hivatalnak, testületnek, intézménynek) magánjogi tartozásaiért végrehajtás alá vonni nem lehet.

III. Fizetési kedvezmények. Kézbesítés.

1. Az adózók fizetési halasztást rendszerint nem igényelhetnek. Az együttesen kezelt közadótartozásokra, a forgalmi adókra és az illetéktartozásokra nézve azonban méltánylást érdemlő esetekben a m. kir. adóhivatal legfeljebb hat havi részletfizetési kedvezményt, illetőleg fizetési halasztást engedélyezhet. A pénzügyigazgatóság jogosult indokolt esetekben ennél hosszabb és pedig az előírás összegére való tekintet nélkül egy évig, illetékekre nézve pedig abban az esetben, ha az azonnal való befizetés vagy behajtás a fél vagyoni helyzetének megromlására vezetne, öt évig terjedhető részletfizetési kedvezményt, illetőleg fizetési halasztást engedélyezni. Rendkívüli esetekben a pénzügyminiszter, illetőleg a pénzügyminiszter felhatalmazása alapján a pénzügyigazgatóság, mind a folyó adóra, mind pedig a hátralékokra nézve hosszabb időre terjedhető részletfizetési kedvezményt, vagy fizetési halasztást adhat. Olyan esetben, amidőn valamely község adózói az őket ért elemi csapások folytán felszaporodott adóhátralékaikat egy év alatt lefizetni nem képesek, az illető község összes arra rászorult adózóinak, hátralékaik törlesztésére, a közigazgatási bizottságnak meghallgatása után a pénzügyminiszter több évre terjedhető halasztást engedélyezhet. Fizetési halasztás esetében a késedelmi kamatokat meg kell fizetni és ha szükségesnek mutatkozik, a hátralék telekkönyvi bekebelezés, vagy zálogfőgás által bármikor biztosítható.

Az 1929:XXIII. t.c. (11. §-a) felhatalmazza a pénzügyminisz-

tert, hogy részletfizetést, illetőleg fizetési halasztást évi 6%-os késedelmi kamat mellett engedélyezhessen a következő esetekben: a) az együttesen kezelt közadókra nézve, az esedékesség napjától számított 6 hónapig, nagyobb elemi, vagy egyéb csapások esetén pedig azon túlmenőleg is; b) az illetékekre nézve rendszerint 1 évig, illetőleg egy évnél hosszabb időre is és pedig az esedékességtől számított legfeljebb 2 évre, ha az illeték kulcsa 5%, az esedékességtől számított legfeljebb 4 évre, ha az illeték kulcsa 5%-nál nagyobb.

Ha a pénzügyi hatóságon kívül valamely más, közadók kivételére jogosult hatóság, hivatal, testület, intézmény az általa kivethető szolgáltatás mérvét oly magasan állapítja meg, hogy az az adózók fizetőképességét veszélyezteti, jogában áll a pénzügyminiszternek az illető hatóság, hivatal, testület, intézmény által különben már jogerősen megállapított közadó fizetési feltételeinek megváltoztatásával azt több évre felosztani.

2. Az állami egyenes adók, valamint általában a közadók tárgyában hozott határozatokat, végzéseket és fizetési meghagyásokat, valamint az adóíveket a közvetlenül érdekelt feleknek kell kézbesíteni.

A határozatok (végzések, fizetési meghagyások) a pénzügyigazgatóság és m. kir. adóhivatal székhelyén rendszerint a pénzügyi altisztek által, másutt pedig a posta útján kézbesítetnek. Ha azonban a helyi körülmények szerint oélszerűnek mutatkozik, a kézbesítés úgy a pénzügyigazgatóság és m. kir. adóhivatal székhelyén, mint másutt is a posta útján, avagy a községi elöljáróság (városi adóhivatal) útján is eszközölhető.⁵

⁵ Ha a kézbesítés a posta útján történik, a jogkövetkezmények terhe mellett idézéseket, a fellebbezéssel vagy panasszal megtámadható határozatokat, fizetési meghagyásokat, valamint általában azokat az iratokat, amelyeknek megtörtént kézbesítéséről a feladó hatóságnak okmányyszerű bizonyítékot kell szereznie, tértivevényekkel, ellenben a többi határozatokat és végzéseket közönséges levélként, de mindkét esetben postafeladókönyv mellett kell postára adni. Ha a kézbesítendő határozat (végzés, fi-

zetési meghagyás) az államkincstár, illetőleg a hatóság érdekében hozatott, úgyszintén az adóívek után is a postadíjat a feladó hatóság köteles fizetni, ha azonban a határozat (végzés) a magánfél érdekében hozatott, a küldeményt hivatalból portóköteles jelzéssel kell ellátni és ebben az esetben a postadíjat a fél köteles fizetni. Ha a fél az ily küldemény átvételét megtagadná, azt neki az érvényben levő postaszabályok értelmében kényszer útján kézbesítik és a postadíjat tőle a közadók módjára

IV. Jogorvoslati hatóságok. A jogorvoslat halasztó hatálya. Jogorvoslatok határideje és beadásának helye. Igazolási kérelem.

1. Jogorvoslati hatóságok: a) a m. kir. adóhivatal; b) a pénzügyigazgatóság; c) az adófelszámolási bizottság; d) a közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága; e) a pénzügyminiszter; f) a közigazgatási bíróság.

A Hivatalos Összeállítás vonatkozó rendelkezései (98—104. §§-ok) részletesen felsorolják, hogy a közadók ellen mely esetben minő jogorvoslat vehető igénybe és hogy azt mely hatóság intézi el.

2. A jogorvoslat csak abban az esetben akasztja meg a határozat foganatosítását, ha azt a törvény, illetőleg a törvényes rendelkezés kimondja.

Az elsőfokú kivétel ellen kellő időben beadott fellebbezés esetében a m. kir. adóhivatal hivatalból köteles intézkedni az iránt, hogy a követelés ama részére nézve, amely az előző évre kivetett, vagy — ha ez az összeg nagyobb — a fél bevallásában, illetőleg fellebbezésében foglaltaknak változatlan elfogadása esetében kivethető összeggel szemben ugyanazon vagyon vagy jövedelem után tehertöbbletként állapított meg, a behajtás a beadott fellebbezés elbírálásáig függőben tartassék.

A pénzügyminiszterhez intézett fellebbezés caakis abban az esetben akasztja meg a pénzügyigazgatósági határozat foganatosítását, ha azt a vonatkozó törvény vagy törvényes rendelkezés kimondja.

A közigazgatási bizottság határozata ellen beadott fellebbezésnek rendszerint halasztó hatálya van. A közigazgatási bírósághoz intézett panasznak halasztó hatálya nincs. Ha azonban az adózó az előző évre kivetett adónak megfelelő összeget, vagy ha a bevallásban, illetőleg a panaszában foglaltaknak változatlan elfogadása esetében kivethető összeg ennél nagyobb, ezt az összeget befizette: a beadott panasz elbírálásáig, de legkésőbb hat hónapig a vitás összeg miatt árverést kitűzni nem szabad.

3. A pénzügyigazgatósághoz, adófelszámolási bizottsághoz, illetőleg a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához intézett fellebbezést mindenkor az elsőfokon eljáró hatóságnál, a községi (városi) közegek által kivetett adók ellen intézett fellebbezést pedig a m. kir. adóhivatalnál kell benyújtani. A fellebbezést írásban kell benyújtani. Ha a kézbesítés nem a posta útján történik, azt vétbizonyítvány mellett kell teljesíteni. A kézbesítésért díj nem jár.

tani. A fellebbezést a megfellebbezett határozatnak (fizetési meghagyásnak) kézbesítését követő 15 nap alatt kell benyújtani.

Az együttes kezelésbe bevont azokra a községek nézve, amelyekről az adózó részére határozatot (fizetési meghagyást) nem kell kiállítani, az adóív kézbesítését, azokban az esetekben pedig, amelyekben az értesítés a vonatkozó lajstrom közszemlére való kitétele útján történik, a lajstrom közszemlére történt kitételének utolsó napját követő tizenöt nap alatt kell benyújtani. A fellebbezési határidő, ha utolsó napja vasárnapra vagy Gergelynapot szerinti avagy nemzeti ünnepre esik, a legközelebbi köznapon jár le. A fellebbezések benyújtásának napjára a posta útján beérkezett fellebbezéseknél a postára adás napja, a községi előjárásnál (városi adóhivatalnál) továbbítás végett benyújtott fellebbezéseknél pedig a községnél (városnál) történt beiktatás napja vétetik.

Az elsőfokon eljáró hatóság, illetőleg ha elsőfokon a községi (városi) közegek jártak el, a m. kir. adóhivatal a határidőn belül beérkezett fellebbezéseket javaslatlaltal, illetőleg felvilágosító jelentéssel a fellebbezés elbírálására illetékes hatóságokhoz terjeszti fel, ellenben a határidő letelte után elkésve beadott fellebbezéseket és egyéb beadványokat hivatalból visszautasítja. A visszautasító, különösen megindokolt végzés a félnek kézbesítendő. A visszautasító végzés ellen abban az esetben, ha az érdekelt a fellebbezésnek kellő időben történt beadását igazolni tudja, a végzés kézbesítését követő tizenöt nap alatt felfolyamodás adható be. A fellebbezés elbírálására illetékes hatóság a felfolyamodást az ügy érdemének tárgyalása előtt bírálja el és amennyiben a felfolyamodásnak helyet nem ad; a fellebbezést tárgyalás nélkül visszautasítja, ellenkező esetben pedig nyomban érdemben letárgyalja.

4. A fellebbezések, valamint az adókedvezmények iránti beadványok benyújtására kitűzött határidő elmulasztása miatt az érdekelt fél igazolással élhet, ha a fellebbezést, illetőleg beadványt tőle nem függő és általa el nem hárítható akadály miatt nem tudta az előírt határidőn belül benyújtani. Az igazolási kérelem 15 napon belül nyújtható be, attól a naptól számítva, amelyen a fellebbezés, illetőleg beadvány legkésőbb benyújtható lett volna, vagy amely napon az akadály megszűnt. E határidő elmulasztása esetén további jogorvoslatnak nincsen helye. Hat hónap eltelté után igazolást nem lehet kérni.

91. §. Büntető rendelkezések. A mulasztásból eredő költségek megtérítése.

I. Büntető rendelkezések.

A m. kir. adóhivatal 100 P-ig terjedhető, szabadságvesztésre át nem változtatható, pénzbírsággal büntetheti azt az adózót, vagy tanut, aki az adóhivatalnál szabályszerű idézés dacára sem jelenik

meg. Ismétlés esetén a pénzbírság a jelzett összeg tízszereséig emelhető. Szükség esetén az adóhivatal a kir. ügyészséghez fordulhat, elővezetési parancs kieszközlése végett.

A községek kezelése körül jövedéki büntető eljárás alá eső kihágást követi el: a) aki a könyvvizsgálatot megakadályozza vagy meghiusítja, vagy a m. kir. adóhivatal által írásban kért felvilágosítások megadását, illetőleg adatok közlését megtagadja, amennyiben cselekménye büntetvé vagy vétségé nem minősül; b) aki az adóösszeírás ívét be nem adja avagy abba tudatosan valótlan adatot vesz fel, illetőleg valamely oly adatot elhallgat, amely az adók megrövidítésére alkalmas.

Ha az ellenőrzést teljesítő tisztviselő annak jönne nyomára, hogy az adókivetési munkálatokba hamis adatokat vettek fel, vagy azokból adózókat vagy adóköteles tárgyakat kihagytak, s hogy ezt a mulasztást az államkincstár megrövidítésére vagy egyes adózók megkárosítására irányuló szándékból követték el, köteles a netán fenforgó vétkes cselekményt — lehetőleg a tettes kihallgatásával — jegyzőkönyvileg megállapítani s ezt a jegyzőkönyvet a pénzügyigazgatósághoz beértesíteni. A pénzügyigazgatóság a felvett jegyzőkönyvet további eljárás végett az illetékes bíróságnak küldi meg.

A büntetőtörvénykönyv rendelkezései szerint kell büntetni azt is, aki a) hamis tanuvallomást, illetőleg hamis szakvéleményt ad (1878:V. t.c.); b) a lefoglalt zálogtárgyakat a zárlat feloldása előtt elidegeníti vagy elsikkasztja (1878:V. t.c. 355—360., 368. §-ai.); c) a községek fejében átvett és nem a községet (várost) illető pénzeket a község (város) céljára vagy más célra igénybe veszi.

A községek kezelése körül és annak ellenőrzésével megbízott hatósági közegek, ha ebbeli teendőiket nem a törvényben, illetőleg törvényes rendelkezésekben, avagy az ezek alapján kiadott miniszteri rendeletekben és szabályrendeletekben előírt módon vagy nem a kitűzött határidőben teljesítik, egyéb megtorló intézkedéseken kívül, rendbírsággal sújtatnak.

II. Munkaerő kirendelése. A behajtás elhanyagolása miatt kimondott felelősség. Adókezelési jutalom.

1. Amennyiben a községi (városi) közegek a községek kivetése, könyvelése és nyilvántartása körül a törvényekben illetőleg törvényes rendelkezésekben avagy az ezek alapján kiadott miniszteri rendeletekben és szabályrendeletekben megállapított teendőket — ideértve a földadókatasztrnyilvántartást is — nem az előírt módon vagy nem a kitűzött határidőben teljesítik, halasztást nem tűrő esetekben a m. kir. adóhivatal a községi közeg mellé (a városi adóhivatalhoz) a teendők kellő időben való bevégezhetőse végett elégséges munkaerőt rendel ki. A kirendelés folytán felmerült költsé-

get a mulasztó közeg, ha pedig a hátramaradást az illető közegnek munkával való túlterheltsége vagy az okozta, hogy a községi (városi) hatóság munkaerőről idejében nem gondoskodott, a község (város) viseli. A költségekben való marasztalást első fokon a m. kir. adóhivatal mondja ki. A marasztaló határozat ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottsághoz lehet fellebbezni, ennek határozata ellen pedig a közigazgatási bírósághoz van panasznak helye.

Az egyénenkinti leszámolás költségeit a mulasztó közeg viseli. A megtérítendő összeget a pénzügyigazgatóság határozattal állapítja meg. A marasztaló határozat ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottsághoz lehet fellebbezni, ennek határozata ellen pedig a közigazgatási bírósághoz van panasznak helye.

2. A behajtás elhanyagolása miatt kimondott felelősség alkalmazásával felmerült költséget a végrehajtó jelentése és költség-számlája alapján a pénzügyigazgatóság határozattal állapítja meg és pedig elsősorban a felelősséggel terhelt s a határozatban név és állás szerint felemlítendő közegek, másodsorban pedig a község (város) terhére. A marasztaló határozat ellen a pénzügyminiszterhez lehet fellebbezni. Az a községi (városi) közeg, aki ellen a felelősség alkalmazva volt, ismételt hanyagság esetében fegyelmi úton hivatalától is elmozdítható.

Az ingatlanok és kereskedelmi üzletek átruházása esetében kérhető adóbizonyítványok helytelen kiállításából az államkincstárt, illetőleg a helyhatóságot ért károkért községeknél a kiállító jegyző, a városi adóhivataloknál és a m. kir. adóhivataloknál a kiállító tisztviselő a főnökkel együtt felelősek. A vétkes mulasztás folytán bekövetkezett behajthatatlanság esetében az okozott kárt az tartozik megtéríteni, aki azt a biztosítás vagy behajtás elmulasztása által okozta.

3. Azok a községek (városi adóhivatalok), amelyek az adó-kivetés összes előmunkálatait, a hatáskörükbe utalt kivetési teendőket, valamint az adófékönyvek lezárását a kitűzött határidőben és helyesen látják el, továbbá az év végéig a folyó évi helyesbített adótartozás legalább 90%-ának megfelelő összeget szállítanak be a m. kir. adóhivatalba és végül a más helyről behajtás céljából átutalt köztartozások behajtása körül is kellő tevékenységet fejtenek ki, az együttesen kezelt állami egyenes adókból tényleg beszállított összeg $\frac{1}{2}\%$ -ának megfelelő jutalomban részesíttetnek. Amennyiben a most felsorolt feltételek felforgása esetében valamely község (városi adóhivatal) a folyó évi helyesbített adótartozást túlhaladó összeget szállít be a m. kir. adóhivatalba, az együttesen kezelt állami egyenes adókból tényleg beszállított és az előírást meghaladó összeg után 1%-os jutalmat kap.

A pénzügyminiszternek joga van arra, hogy az egyéb kincstári követelések beszedése körül érdekét szerzett községi (városi) közegek részére méltányos jutalmakat engedélyezhessen.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A végrehajtási eljárás.

92. §. A magyar végrehajtási eljárásról általában.

I. A pénzügyi jognak sem anyagi, sem pedig alaki jogszabályai gyakorlatilag nem volnának sikeresen alkalmazhatók akkor, ha a törvényhozás nem gondoskodnék arról is, hogy az azokban foglalt rendelkezéseknek meglegyenek a kellő szankciói is. Ezt a célt van hivatva szolgálni mindenekelőtt a végrehajtási eljárás, amelynek lényege abban áll, hogy a törvényhozás a pénzügyi hatóságokat feljogosítja arra, hogy a hátralelkos közszolgáltatások fejében, a törvényben előírt alakosságok megtartása mellett, az illető állampolgárok bárhol található vagyonát lefoglalhassák és elárvereztethessék. Természetes, hogy a jogállamban a végrehajtási eljárást a törvényhozásnak egészen a legapróbb részletekig törvényes szabályozás alá kell vonnia. A legrészletesebb és a legjobban átgondolt törvényhozási szabályozás dacára is azonban érezhető, a dolog természeténél fogva, mindig igen tág tere fog maradni a pénzügyi hatóságok diskrecionárius hatáskörének.

A magyar végrehajtási eljárásra vonatkozó tételes rendelkezéseket a 600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás állapítja meg és pedig a jogállam követelményeit is minden tekintetben kielégítő módon. Ezeknek a rendelkezéseknek a hatálya nemcsak a szorosan vett pénzügyi közigazgatásból eredő vagyoni végrehajtási ügyekre terjed ki, hanem az említett határozmányok érvénnyel bírnak az általános közigazgatásból eredő összes vagyoni végrehajtási ügyekre is.¹

¹ Tételes jogunk értelmében ezidőszent községek módjára behajtandó köztartozásoknak

Nárfly: Pénzügy.

tekintendők: a vízszabályozási járulékok, birtokrendezési költségek, kereskedelmi és iparkar-

II. A magyar végrehajtási eljárási jog az idevonatkozó egyes kérdések szabályozásánál alapul a bírói végrehajtás alapelveit veszi ugyan, de természetesen a pénzügyi közigazgatás sajátos viszonyainak megfelelő eltérésekkel. Egészen különös rendelkezések érvényesek az ingatlanokra vezetendő végrehajtásokra nézve. Amíg ugyanis a hátralékos felek ingó vagyonára a végrehajtási eljárást, (ideértve az árverés megtartását is) kizárólag az erre illetékes pénzügyi hatóságok vezethetik keresztül, addig törvényhozásunk az ingatlanokra vezetendő végrehajtás megengedését a közigazgatási bizottságra bizza és egyúttal elrendeli, hogy ilyen esetekben a további eljárásra a bírósági végrehajtásra nézve érvényes jogszabályok nyerjenek alkalmazást. E rendelkezések célja igen helyesen az ingatlanokra vonatkozó tulajdonjog fokozottabb védelme. Ugyanezt a célt kívánta szolgálmi törvényhozásunk azáltal a rendelkezésével is, hogy a végrehajtás először mindig a hátralékos fél ingó vagyona ellen vezetendő és csak szükség esetén terjesztendő ki az ingatlanokra is.

A végrehajtási eljárás kérdését szabályozó 600/927. PM. sz. Hivatalos Összeállítás a vonatkozó tételes joganyagot a következőképen csoportosítja: a végrehajtási eljárás általános határozmányai; a megintés; a zálogolás; az árverés ingóságokra; a behajtással járó költségek; a végrehajtás az ingatlanokra és azok hasznélvezetére; és végül a végrehajtási eljárás felfüggesztése. — Az alábbiakban a végrehajtási eljárásra vonatkozó tételes joganyagot mi is ebben a csoportosításban kívánjuk ismertetni. Továbbá ugyancsak munkánknak ebben a részében fogjuk még tárgyalni a köztartozások biztosításának, elsőbbségének, elévülésének és törlésének a kérdését is.

marai illetékek, bírságok, állami inségkölcsonök, bñnygi költségtérítmenyek, bányáilletékek, egyházi adók, erdőkezelesi díjak, kir. közjegyzői dí-

jak, az 1928:XLI. t.c. (a svéd gyufatröszttel kötött szerződés) alapján nyújtott hosszú lejáratú kölcsönök kamatai és tőketörlesztési részletei stb.

93. §. A pénzügyi végrehajtási eljárásra vonatkozó általános határozmányok.

I. A végrehajtási eljárás foganatosítására hivatott közegek.

A közadók módjára behajtandó összes követeléseket a pénzügyigazgatóság, a m. kir. adóhivatal és a főszolgabíró (polgármester) felügyelete alatt a község (város) hajtja be.

A végrehajtást teljesítik: a) kis- és nagyközségekben a bíró, a jegyző (körjegyző) közbenjöttével, illetőleg ezeknek felelőssége mellett más alkalmas községi közeg, ott pedig, ahol községi adóhivatal van, ennek közege, a főnök felügyelete és ellenőrzése mellett; b) a megyei és a törvényhatósági joggal felruházott városokban a városi adóhivatalnak, illetőleg a székesfővárosban és azokban a városokban, amelyekben a pénzügyminiszter az adókezelésnek kerületi elkülönítését elrendelte, a kerületi adószámviteli osztálynak közege, a főnök felügyelete és ellenőrzése mellett.

Jogában áll azonban a m. kir. adóhivatalnak, hogy olyan esetekben, amidőn azt bármely okból szükségesnek tartja, a végrehajtás foganatosítására akár bizonyos időtartamra, akár bizonyos követelések behajtása céljából a községekbe (városokba) saját közegeit küldje ki. Az adóhivatal küldöttei egyéb kiszállások alkalmával és indokolt esetekben végrehajtásokat is foganatosíthatnak.

II. A végrehajtási eljárás elrendelésének helye. A végrehajtás fokozatai.

1. A hátralékos követelésekért az adósnak bárhol található vagyona végrehajtás alá vonható, az ingatlan vagyon azonban csak abban az esetben, ha a hátralékosnak a hátralék összegének megfelelő értékű egyéb lefoglalható vagyona nincs. A végrehajtást elsősorban a tartozás előírása helyén kell foganatosítani.

Ha azonban az adózó máshol lakik, mint amely községben (városban) tartozását nyilvántartják és az előírás helyén kellő felelősséget nyújtó lefoglalható ingó vagyona nincs, vagy csak olyan

készpénzköveteléseik vannak, amelyek az ingóságok után vehetők végrehajtás alá, a behajtást a lakóhely szerint illetékes községi előljáróság (városi adóhivatal), ha pedig a tartozás a lakóhelyén sem lenne behajtható, annak a községnek előljárósága (városi adóhivatala) teljesíti, amelynek területén az adózónak lefoglalható vagyona vagy követelése van.

2. A végrehajtás fokozatai az alábbi sorrendben következnek: a) megintés; b) zálogolás; c) árverés.

94. §. A megintés és a zálogolás.

I. A megintés.

Azokat, akik tartozásaikat a megállapított fizetési határidő leteltéig le nem fizetik, ezen fizetési határidő lejártá után azonnal, megintés útján fel kell hívni hátralékaiknak nyolc nap alatti befizetésére. Amennyiben azonban a fizetési határidő határozatban, illetőleg fizetési meghagyásban állapított meg és a határozat, illetőleg fizetési meghagyás szabályszerűen kézbesített, a tartozást intés mellőzésével kell behajtani.

Az együttesen kezelt közadókra, valamint egyáltalában az évenként ismétlődő és állandó határnapon esedékes közadókra nézve az intést vagy dobszó útján, vagy írásbeli hirdetésnyel ki-függesztése által kell közhírré tenni. Minden egyéb esetben, így különösen akkor, ha a községi előljáróságot (városi adóhivatalt) valamely követelés behajtására más hatóság (hivatal) kereste meg, a hátralékosokat tartozásuk befizetésére szabályszerűen kézbesítendő írásbeli megintés útján kell felhívni; amennyiben azonban a hátralékos a községre (városi adóhivatalra) nézve illetékes m. kir. adóhivatal mutatta ki behajtás végett és a m. kir. adóhivatal a tartozásról előzetes határozatot vagy fizetési meghagyást bocsátott ki, az írásbeli megintés mellőzhető.

II. A zálogolásról általában. A zálogolás tárgyai és annak sorrendje.

1. Azok ellen, akik hátralékaikat a fizetési meghagyásban, illetőleg határozatban, írásbeli megintésben, avagy hirdetésnyelben kitűzött határidő alatt le nem fizetik, a határidő letelte után a zálogolási eljárást azonnal és személyválogatás nélkül meg kell indítani.

A zálogolás alapjául szolgálnak a községi előljáróság (városi adóhivatal), illetőleg az illető szolgáltatásra jogosult hatóság (hivatal, intézmény) által kiállított és hivatali pecséttel ellátott hátraléki kimutatások.

A végrehajtó a végrehajtás helyére megy és ott egy becsüs közbenjárásával a hátralékos vagy megbízottja, illetőleg az üzlet, iroda, gazdaság, vállalat vezetőjének vagy valamely ezek körében alkalmazottnak, valamely 14 évnél idősebb családtagnak avagy házi cselédnek, vagy a házfelügyelőnek, a kapusnak, vagy ezek távollétében a magával vitt becsüsön kívül még egy tanúnak jelenlétében a hátralékos vagyonaiból annyit foglal le zálogul, amennyi a kimutatott hátralék, késedelmi kamat és behajtási illetékek fedezésére szükséges. A végrehajtást szenvedőnek írlteményeit és követeléseit azonban, ha a vonatkozó adatok a végrehajtó rendelkezésére állanak, a helyszínére való kiszállás nélkül, írlteményi rendelvénnyel útján is le lehet foglalni. Ilyen esetben azonban a végrehajtást szenvedőt a foglalásról haladéktalanul értesíteni kell.

A végrehajtó, ha a végrehajtást szenvedő a követelés fedezésére elegendő zálogtárgyat önként fel nem tár, annak lakását és raktárait felnyitathatja, kutatásokat eszközölhet, sőt szükség esetében személymotoszást is végezhet.

2. A zálogolás a következő sorrendben teljesítendő és ehhez képest lefoglalandó a hátralékosnak: a) készpénz, értékpapírja, arany- és ezüstneműje, (drágaságai); b) szolgálati, illetőleg munkabérvizonyból származó írlteménye avagy ellátási díja; c) készpénzköveteléseik, különösen: a házbérek, a haszonbérek, a pénzintézeteknél elhelyezett vagy magánosoknak kölcsönadott tőkék s egyéb bármilyen címen őt megírltelő követelések; d) ingóságai.²

² A végrehajtás alól ki vannak véve és ennél fogva még a végrehajtást szenvedőnek beleegyezésével sem foglalhatóak le: a) az ístentiszteletre és a házi ájrtatosságra közvetlenül szánt tárgyak, az ímáskönyvek, az ístentiszteletre szánt helyiségekhez tartozó szerelvények, a sírok és sírboltok felszerelése, valamint a végrehajtást szenvedőnek vagy háznépének temetéséhez köz-

vetlenül szükséges tárgyak; b) a vallási ereklyék, a családi arcképek és mindezek foglaltványai, keretei, ha azok az ereklyétől vagy az arcképtől állaguknak sérelme nélkül el nem választhatók; c) rendjelek, érdempénzek és egyéb díszjelek; d) a közszolgálat teljesítéséhez, valamint a hivatás gyakorlásához szükséges egyenruha, úgyszintén a vallási szertartásokat teljesítő sze-

III. A zálogolás alkalmával követendő eljárás. A zálogolásról felvett jegyzőkönyv. A zálogolt tárgyakra nézve támasztott tulajdoni igények. A zálogolás feloldása.

1. Ha a hátralékos tartozását a foglalás alkalmával kifizeti, vagy annak fedezésére készpénzt, értékpapírt vagy arany- és ezüstműjét (drágaságait) veszik zár alá, a végrehajtó az átvett összegekről, illetőleg értékekről köteles az adós részére elismervényt adni s a felveendő zálogolási jegyzőkönyvbe az elismervény másolatát bevezetni. A végrehajtó az átvett pénzt és értéktárgyakat a közdók átvételére jogosítottaknak lehetőleg még aznap, de mindenesetre 24 órán belül beszállítani tartozik.

Ha a végrehajtást szenvedőnek olyan követelése foglaltatik le, melyet valamely közpénztárból vesz fel, a foglalásról az utalványozó hatóságot és annak számvevőségét, ha pedig bírói letétbe helyezett összegek vagy tárgyak foglaltatik le, a foglalásról az illetékes bíróságot és a m. kir. adóhivatalt kell értesíteni. Ingóságok lefoglalásánál az eljárás a következő. Elsősorban a könnyen pénzzé tehető ingóságokat kell lefoglalni, elvül tüzetvén ki, hogy a hátralék az adózóra nézve minél kevésbé sértő és kártékony módon biztosíttassék. Ennélfogva, amennyire lehet, a kéznél levő tárgyak

mélyeknek hivatásuk gyakorlásában előírt ruházata; e) a köz- és magánhivatalhoz, intézethez vagy üzlethez tartozó pecsétnyomók, bélyegzők, irományok, feljegyzési, üzleti és egyéb könyvek; f) a közszolgálatban és magánszolgálatban álló alkalmazottaknak, lelkészeknek, közjegyzőknek, ügyvédeknek, orvosoknak, mérnököknek, íróknak, művészeknek és általában tudományos vagy művészi hivatáskörben működő személyeknek, valamint szülésznőknek hivatásuk gyakorlásához szükséges könyvei, iratai, mintái, műszerei, segédeszközei; g) a honvédséghez,

a csendőrséghez, a rendőrséghez, a pénzügyőrséghez, a vámőrséghez, a folyamőrséghez, az állami erdőőrzéshez, valamint az egyéb hatósági őrszemélyzethez tartozó egyéni fegyvere, felszerelése, szerszámai, műszerei, kocsijai és lovai, amennyiben a szolgálathoz tartoznak; h) a kereset folytatásához és a személyes biztonságához szükséges fegyverek; i) a gyógyszerár be rendezése, munkaszerei, tartályai és gyógyszerkészlete, amennyiben a végrehajtást szenvedőnek azokra a gyógyszerár üzemének folytatása végett szüksége van; j) a közkórház-

közül elsősorban azokat kell lefoglalni, amelyeket az adózó maga jelöl ki. A lefoglalt s a zálogolási jegyzőkönyvben részletesen összeírt és megbecsült ingóságokat rendszerint a tulajdonos őrizete alatt kell hagyni. Oly esetekben azonban, amidőn alapos gyanú merül fel, hogy azok a tulajdonosnál nincsenek kellő biztonságban, vagy sikkasztás veszélyének vannak kitéve, azokat el kell szállítani és megőrzés végett a községi előjáróságnak (városi adóhivatalnak) kell átadni. Ha a tárgyak a tulajdonos őrizete alatt hagyatnak, a végrehajtó zálogolás után a lefoglalt ingóságokat zár alá veteknek nyilvánítja és a végrehajtást szenvedőt, vagy annak távollétében azt, aki helyette a zálogolásnál jelen van, az elidegenítés vagy szándékos megrongálás büntetőjogi következményeire figyelmezteti.

2. A zálogolásról jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet a végrehajtón és becsüsön kívül a hátralékosnak vagy megbízottjának, illetőleg az üzlet, iroda, gazdaság, vállalat vezetőjének vagy valamely ezek körében alkalmazottnak, valamely 14 évnél idősebb családtagnak, avagy házi cselédnek, vagy házfelügyelőnek, a kapusnak, vagy ezek távollétében a jelenlevő tanúnak is alá kell írnia.

3. A köztartozások miatt vezetett foglaláskor a hátralékosnál, illetőleg a törvény értelmében a hátralékos helyett fizetésre kötelezett személlynél, vagy an-

zak és közgyógyintézetek, valamint a közkórházi jelleggel felruházott magánkórházak és magánintézetek felszerelése; k) a mezei gadálkodással foglalkozók részére az általuk műveit, vagy mivel tetett, de legfeljebb 12 kataszteri holdnyi szántó föld műveléséhez szükséges vetőmag, igavonó jószág, félévűre szükséges takarmány, szalma és alom, továbbá gazdasági eszköz és trágya; l) a kisiparosoknak és kézműveseknek, ipari (gyári) és mezőgazdasági munkásoknak, napszámosoknak és általában azoknak, akik magukat kézimunkával tartják fenn, a keresetük

folytatásához szükséges szerszámok, eszközök, műszerek, állatok és az ezen állatok részére félévűre szükséges takarmány, továbbá kisiparosok és kézművesek feldolgozható anyagkészlete 500 aranykorona érték erejéig; m) a végrehajtást szenvedőnek és háznépének háztartásához szükséges házi és konyhabútor, edények, varrógép, főző- és evőeszközök, kályhák és tűzhelyek, a ruházkodáshoz szükséges tárgyak, szükséges ágyszőnyegek és fehérnemű, amennyiben ezek a rendes szükségletet meg nem háladják; n) a végrehajtást szenvedőnek és háznépének beteg-

nak lakásában lefoglalt ingóságoknak zár alól való feloldása iránt, igénykeresetnek nincs helye.

Abban az esetben, amidőn a foglalás másutt foganatosítatik, a pénzügyigazgatóságtól, illetőleg ha ez a kérelmet elutasítja, igénykereset útján a bíróságtól csakis oly tárgyaknak zár alól való feloldása kérhető, amelyek iparosoknak feldolgozás céljából, kereskedőknek eladás céljából, fuvarosoknak, szállítmányozási és berraktározási vállalatoknak fuvarozás, illetőleg elraktározás céljából, ügyvédeknek és közjegyzőknek pedig ebbeli minőségükben bármely célból adtak át.

A szóbanforgó tárgyak csak akkor vehetők foglalás alá, ha a végrehajtást szenvedőnek egyéb javai a hátralékos összegre nézve teljes fedezetet nem nyújtanak. Ebben az esetben a végrehajtó köteles a tudvalevő igénylőt a foglalásról vétbizonyítvány mellett olyan felhívással értesíteni, hogy a lefoglalt és tulajdonát képező tárgyaknak zár alól leendő feloldását tizenöt nap alatt bizonyítékainak előterjesztése mellett az illetékes pénzügyigazgatóságnál kérelmezze. A pénzügyigazgatóság az ilyen kérelmeket nyolc napon belül elintézni köteles. Amennyiben a pénzügyigazgatóság a kérelmet egészben vagy részben elutasítja, a kérelmezőt utasítani kell, hogy azokra a tárgyakra nézve, amelyek a zár alól ugyan nem oldattak fel, de amelyekre nézve a fentiek szerint igénykeresetnek helye lehet, az illetékes bíróságnál indítson tulajdoni igénykeresetet és ennek megtörténtét a kereset felzetének bemutatásával a foglalást teljesítő községi elöljáróságnál (városi adóhivatalnál) a pénzügyigaz-

sége vagy testi fogyatkozása okából szükséges gyógy- és egyéb szerek és segédeszközök; o) a végrehajtást szenvedőnek és háznépének iskolai könyvei és taneszközei; p) a végrehajtást szenvedőnek és háznépének egy havi időtartamra szükséges élelmi, tüzelő- és világítószerei; r) azoknál a személyeknél, akiknek járandóságai egészben, vagy részben le nem foglalhatók, a náluk talált készpénzből olyan összeg, amely a végrehajtás foganatosításától a járandóság legközelebbi esedékességéig terjedő időre a le nem foglalható járandóságokból esik; egyéb sze-

mélyeknél pedig, amennyiben a foglalás legfeljebb két héttel a legközelebbi lakbér esedékessége előtt történik, annyi készpénz, amennyivel a végrehajtást szenvedőnek legközelebb esedékes lakásbére fedezhető. A szolgálati és munkabérvizonyból származó illetmények és ellátási díjak letiltásánál a következő rendelkezések mérvadók: a) a közszolgálatban és magánszolgálatban álló alkalmazottaknak adóköteles illetményei és ellátási díjai, az ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetektől járó ellátási díjak, az ezek után kivetett adók, ezek pótlékai és járuléka, to-

gatósági határozat kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt hitelesen igazolja, mert annak elmulasztása esetében a lefoglalt tárgyak a bejelentett igényre való tekintet nélkül el fognak árvereztetni.

Az igénypererek tárgyalása és érdemleges elintézése az erre nézve irányadó bírói eljárás szabályok szerint történik ugyan, de a végrehajtás útján érvényesített köztartozások behajtásánál az egyetemleges fizetésre kötelezettek igénykeresetei az egyetemleges tartozás erejéig az árverés megtartását nem gátolják, úgyszintén azok az igénykeresetek sem, amelyek oly tárgyaknak zár alól leendő feloldását célozzák, amelyeknek zár alól leendő feloldása a fentebbiek szerint nem igényelhető.

4. Ha az adózó a hátralékát és a felmerült költségeket az árverésig kifizeti, a zárlat hatálya megszűnik és a lefoglaltatóság (hivatal) a zálogolási jegyzőkönyvre a zárlat feloldását a fél kérelmére feljegyzi és a lefoglalt tárgyakat, ha azok hatósági őrizet alá voltak véve, a zálogolást szenvedettnek visszaadja, aki azokat saját költségén tartozik elszállítani.

vább a közszolgálati alkalmazottaknál a szolgálati viszonyból eredő térítmények, pénzbírságok és pénzbüntetések erejéig korlátlanul lefoglalhatók, gyermektartási díj fejében azoknak fele, más követelésekért azonban legfeljebb azok egyharmada foglalható le. Az illetményekre és ellátási díjakra kieszközölt végrehajtás hatálya kiterjed a később változott illetményekre és ellátási díjakra is; b) a lakáspénz csakis az ezután kivetett adók, ezek pótlékai és járuléka miatt foglalható le; c) az adómentes terhes illetmények nem foglalhatók le; d) a napidíjak és munkabérek — akár napszám, hétszám, vagy szakmány, darabszám szerint fizetik — az ezek után kivetett adók, ezek pótlékai és járuléka erejéig

korlátlanul lefoglalhatók, egyéb követelésekért azonban legfeljebb azok egyharmada foglalható le; e) a nyilvános betegápolási költségek iránti követelések erejéig az illetményeknek, ellátási díjaknak, napi díjaknak és munkabéreknek különben foglalás alá nem vonható összegéből 20% vehető igénybe; f) a rokkantak ellátási díjai, továbbá a Mária Terézia lovagrenddel, valamint a vitézségi címekkel összekötött járandóságok és a sebesülési pótdíjak nem foglalhatók le; g) a honvédség, csendőrség, rendőrség, vámőrség és folyamőrség altisztjeinek, illetőleg legénységének illetményei csak a szolgálati viszonyból eredő térítmények, pénzbírságok és pénzbüntetések, valamint a gyermektartási díjak

95. §. Árverés ingóságokra. Végrehajtás az ingatlanokra és azok haszonélvezetére.

I. Az árverés kitűzése és kihirdetése. Az árverés megtartásának módja.

1. Ha a hátralékos tartozását és annak összes járulékait a jogerős zálogolást követő 15 nap alatt ki nem fizeti, ellene az árverést ki kell tűzni. Az árverés mindig nyilvános.

Az árverést idő-, valamint költségkímélés céljából több hátralékosított lefoglalt tárgyra nézve lehetőleg együttesen és rendszerint a helyszínére, vagyis abba a községbe, ahol a lefoglalás foganatosított, a lefoglalást követő tizenöt napi határidő lejártá után azonnal ki kell tűzni. Ha azonban az előnyösebb értékesítést ígérő viszonyok indokolták, az árverés a végrehajtást elrendelő hatóság (hivatal) által azokba a közel fekvő községekbe (városokba) is kitűzhető, amelyekben a vásárok tartatnak. Az árverés vasárnapra, vagy a Gergely naptár szerinti vagy nemzeti ünnepre nem

fejében foglalható le. A gyermektartási díjakért azonban az illetményeknek legfeljebb egyharmada vehető csak igénybe; h) az özvegyek és árvák oly elváltási díjai, amelyek a férj, illetőleg az atya szolgálataiért járnak, csakis az ily díjak után kivetett adók, ezek pótlékai és járulécai miatt foglalható le; a temetési járulék egyharmada azonban a gyógykezelési költségek erejéig lefoglalható; i) a gazdasági munkássegélyző pénztár által nyújtott segélyek a munkásbiztosító pénztárak v. bányatársulások által nyújtott betegségi segélyek és balesetbiztosítási járadékok, a kincstári erdészeti munkáspénztárak, valamint a betegsegélyző és temetkezési egyesületek, vagy más emberbaráti intézetek által tagjaiknak vagy más

soknak orvosi kezelésre, betegség esetében élelmezésre és temetkezésre nyújtott segélyek nem foglalható le; j) az ösztöndíjak, ideértve a hatóságok, alapítványok vagy intézmények által adományozott tanulmányi és utazási segélyeket is, továbbá a nyilvános iskolák tanulóinak magántanításból vagy cefele magánfoglalkozásból eredő keresetei nem foglalható le; k) az olyan jótékonyági és alamizsnapénzek, melyek özvegyeknek és árváknak és általában szűkölködőknek hatóságok, alapítványok vagy intézmények által nyújthatnak, nem foglalható le; l) szakegyesületek által kifizetett alapszabályszerű munkanélküli vagy egyéb segélyek nem foglalható le.

tűzhető ki. Ha az árverést a kitűzött határnapon bármely okból meg nem tartják, a zálogolás hatálya a foglalás napját követő öt évig marad érvényben.

Ha a lefoglalt tárgyra nézve halasztó hatályu tulajdoni igénykeresetet indítottak és azt hitelesen igazolják, az árverést az igényper jogérvényes eldöntéséig függőben kell tartani. Ha olyan értékpapírok foglaltattak le, amelyek tőzsdei árfolyammal bírnak, azok árverés alá rendszerint nem bocsáttatnak, hanem a végrehajtást foganatosító hatóság által az érdekelt felek közbenjöttével valamely pénzintézet útján, vagy megfelelő más módon készpénzfizetés mellett adatnak el. A lefoglalt követelés, azoknak az eseteknek kivételével, amidőn a hitelező a lefoglalt követelésének közigazgatási úton való behajtására szintén fel van jogosítva, az adóstól csakis bírói úton hajtható be. Eziránt a pénzügyigazgatóság köteles intézkedni. A mezőgazdasággal foglalkozó egyéneknek azokat az igavonó jószágait és gazdasági eszközeit, amelyek végrehajtás alá vehetők, az évek március hó 15-től november hó 15-ig terjedő időszakában nem lehet árverés alá bocsátani abban az esetben, ha a végrehajtást szenvedő azokat a tényleg folytatott gazdálkodáshoz használni kívánja és az igavonó jószágok kellő élelmezéséről gondoskodik. Az asztagokban, kazalokban lefoglalt szemes terményeket, mielőtt árverés alá bocsátanák, előbb ki kell csépelteni.

Az árverésre két határnapot kell kitűzni és ezeket a viszonyok által indokolt legkiterjedtebb módon közhírré kell tenni. A közhírrétételnek az első árverést legalább 8 nappal meg kell előznie. A második árverés határnapja az első árverés napjától 8 napnál rövidebb és 15 napnál hosszabb időre nem tűzhető ki. Az árverésről mindig írásbeli hirdetményt kell kiadni. A hirdetést a község előljárosága (városi adóhivatal) bocsátja ki. Az árverés napjáról a végrehajtást szenvedőt írásban külön is értesíteni kell. Ahol árverési csarnok van, az árverést abban kell megtartani.

A pénzügyigazgatóság a végrehajtást foganatosító hatóság (hivatal) indokolt előterjesztése vagy bármely érdekelt fél kérelme alapján elrendelheti, hogy a lefoglalt olyan ingóságok, amelyek az értékükkel arányban nem álló költségek nélkül el nem tarthatók, valamint a romlás veszélyének könnyen kitett tárgyak, az esetleges igénykeresetekre való tekintet nélkül, a zálogolást követő tizenöt napon belül is árverés útján értékesíttessenek. Az árverést elrendelő végzés ellen jogorvoslatnak helye nincs.

2. Az árverést nemcsak egy, hanem rendszerint valamennyi ugyanazon községbeli hátralékosnál lefoglalt tárgyra nézve lehetőleg együttesen kell megtartani. Ennélfogva a záloglási jegyzőkönyvekben összeírt és a tulajdonos őrizetében hagyott zálogtárgyakat össze kell szedetni és megfelelő módon szükség esetében karhatalom igénybevételével is intézkedni kell az iránt, hogy azok az árverés helyére a kellő időben elszállíttassanak. Ha a hátralékos ott-

hon nem volna, lakása felnyitatható. Ha azonban a tárgyak értéke az elszállítás folytán előreláthatóan tetemesen csökkenne és az elszállítás az értékesítés szempontjából nem áll az államkincstár érdekében, az árverés kivételesen a foglalás helyére tűzhető ki. Az árverést a kitűzött helyen, napon és órában a végrehajtó egy községi előljárónak, városokban a városi tanács által kiküldött egy képviselőnek közreműködésével tartja meg.

Az árverésen az összehordott zálogtárgyakat nem egyszerre, hanem külön-külön az egyes zálogolási jegyzőkönyvek szerint tételenként kell eladás alá bocsátani. A végrehajtó a zálogtárgyakat becserérték szerint kiáltja ki és a legtöbbet ígérőnek átengedi. Az első árverésen azonban az egyes tárgyakat az érték háromnegyedén alul nem szabad eladni, hanem kisebb ajánlat esetében az árverési hirdetményben kitűzött második határnapon újabb árverést kell megkísérelni, amelyen a tárgyat a legtöbbet ígérőnek mindenesetre át kell engedni. Az árverésen megvett ingóságok a vevőnek azonnal tulajdonná válnak s neki átadandók.

Az árverés tényéről minden hátralékosra nézve külön jegyzőkönyvet kell készíteni. Az árverésből befolyt pénzt kis- és nagyközségekben a községi bíró vagy pénztárnok és a jegyző (körszolgabíró), megyei és törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a városi adóhivatal veszi át s azt a végrehajtás útján behajtott hátralékok, a késedelmi kamatok és adóbehajtási illetékek törlesztésére fordítja, a netáni többletet pedig a végrehajtást szenvedettnek nyugta mellett kézbesíti.

3. Ha az ingóságokra vezetett végrehajtás eredménytelen maradt, vagy ha az a hátralékokra kellő fedezetet nem nyújt, de ingatlanokban van kielégítési alap, a község előljárósága (városi adóhivatal) az ingatlanvégrehajtási eljárás megindítása iránt, a hátraléki kimutatások csatolása mellett, a m. kir. adóhivatal útján a pénzügyigazgatósághoz jelentést tesz. A végrehajtást a pénzügyigazgatóság előterjesztése alapján a közigazgatási bizottság határozattal rendeli el, amelyet az érdekelteknek és a pénzügyigazgatóságnak is kézbesíteni kell.

Ha az ingatlan telekkönyvi tulajdonosa és tényleges birtokosa (haszonélvezője) ugyanaz a személy, a végrehajtás körülményekhez képest akár az ingatlanok állagára, azok haszonélvezetére, akár pedig együttesen az ingatlan állagára és haszonélvezetére rendelhető el. Ha azonban a hátralék összege az ingatlan jövedelméből — a folyó tartozásokkal együtt — három év alatt törleszthető, a végrehajtást elsősorban az ingatlan haszonélvezetére kell vezetni.

A hozott határozatot — jogerőre emelkedése után — a köz-

igazgatási bizottság fogatosítás végett, hivatalból teszi át az illetékes telekkönyvi hatósághoz, amely végzéseit a pénzügyigazgatóságnak, mint az államkincstár képviselőjének kézbesíti. Az árverés kitűzését közvetlenül a pénzügyigazgatóság kéri. A további eljárásra a bírósági végrehajtásra nézve érvényes jogszabályok nyernek alkalmazást, azzal az eltéréssel, hogy köztartozások kielégítése céljából a telekkönyvi jószágtestnek egyes részletei külön is árverés alá bocsáthatók, mégpedig az érdekeltek meghallgatása nélkül. Ha az eljárás során esetleg jogorvoslat szüksége merül fel, azoknak elkészítésére és beadására a pénzügyigazgatóság a törvényhatósági tisztifőügyészt keresi meg, aki a megkeresésnek haladéktalanul megfelelni tartozik.

96. §. A behajtással járó költségek. A behajtás ellenőrzése. A köztartozások biztosítása, elsőbbsége, elévülése és törlése. A végrehajtási eljárás felfüggesztése. Allami közegek kirendelése.

I. A behajtással járó költségek. A behajtás ellenőrzése. Allami közegek kirendelése. A végrehajtási eljárás felfüggesztése.

1. Az ingóságokra vezetett végrehajtások során bélyegfelszámításnak helye nincs, a végrehajtást szenvedő azonban a végrehajtási eljárás összes költségeinek fedezésére, ideértve a zálogtárgyak elszállítási költségeit is, adóbehajtási illetéket fizet. Az adóbehajtási illeték 3%, ha a zálogolás fogatosított és további 5%, ha az árverés megtartott, vagy megkíséreltetett.

Az adóbehajtási illeték fejében befolyt összegek a község (város) házipénztárát illetik. A közigazgatási hatóságok (községi előljáróságok, főszolgabírók, polgármesterek) kötelesek gondoskodni arról, hogy a végrehajtási eljárás fogatosítása szükség esetében közbiztonsági közeg segítségével, vagy karhatalom kirendelése által is biztosíttassék.

2. A főszolgabírók (polgármesterek), a m. kir. adóhivatalok, valamint a pénzügyigazgatóságok kötelesek a közadók behajtásával megbízott és az erre való felügyeletre hivatott községi (városi) közegeket a behajtás körüli tevékenységükben szemmel tartani, észlelt vagy bejelentett törvény vagy szabályellenesség, avagy mulasztás esetében annak elhárítása iránt intézkedni.

A községi előljáróságok (városi adóhivatalok) azzal a felelősséggel tartoznak, hogy ahol valamely köztartozás igazolatlanul

hátralékban marad a hátralék ideiglenesen felfogadott végrehajtókkal, esetleg állami közegekkel, a mulasztó költségén hajtatik be. Észlelt hanyagság esetében a pénzügyigazgatóság előterjesztésére, a közigazgatási bizottság van hivatva határozatilag kimondani, hogy abban az esetben, ha a mulasztó közegek a hátramaradást 15 nap alatt helyre nem hoznák, az előbb említett felelősség életbe lép s a behajtás a bizottság határozatában név és hivatali állás szerint külön-külön felemlítendő községi bírónak és jegyzőnek, illetőleg a községi vagy városi adóhivatal főnökének költségén fog foganatosíttatni.

3. A felelősség tényleges alkalmazása esetében a kiküldött közeget a szabályszerű napidíjak és utiköltségek illetik meg. Az adóbehajtási illetékek a felelősség alkalmazása esetében is a községet (várost) illetik.

Amennyiben a m. kir. adóhivatal állami közegeket a községekbe (városokba) felelősség kimondása nélkül, — akár bizonyos időtartamra, akár bizonyos követelések behajtása céljából — kirendelt, ezek költségeit, ha a kirendelés nem a község (város) kérelmére történt, az államkincstár fedezi, de ilyen esetekben az adóbehajtási illetékek szintén az államkincstárt illetik.

4. A m. kir. adóhivatal a végrehajtási eljárást a fél kérelmére köteles felfüggeszteni: a) a törlendő összeg erejéig, ha az adózó tartozásának vagy egy részének törlését kéri és azt oly jogcímmel alapítja, amelynek alapján a tartozás a vonatkozó törvények, illetőleg törvényes rendelkezések értelmében egészben vagy részben törlendő; b) a különbözeti összeg erejéig, ha a fél hiteltérdemlően igazolja, avagy a m. kir. adóhivatal a rendelkezésére álló adatok alapján kétséget kizáróan megállapítja, hogy az adózó folyó évi adótartozása az előző évihez képest lényegesen csökkenni fog.

Az ingóságokra vezetett végrehajtások esetében a m. kir. adóhivatal — továbbá 500 pengőt meg nem haladó hátralékokra nézve városokban az adóügyi tanácsnok is — az első árverés napjától számított hat heti időtartamot meg nem haladó fizetési halasztást engedélyezhet és a végrehajtást ezen időtartamon belül felfüggesztheti. Utóbbi azonban az engedélyezett halasztásról a m. kir. adóhivatalt azonnal értesíteni köteles. Ez a jog ugyanarra a tartozásra nézve csak egyszer gyakorolható.

II. A köztartozások telekkönyvi biztosítása. A közadók soronkívüli biztosítása és behajtása.

1. A közadók módjára behajtandó követelések részint azért, hogy ingatlanok által is biztosítva legyenek, részint pedig az elévülés megszakítása céljából,

szabályszerű hátraléki kimutatások alapján, végrehajtáson kívül is az adós összes ingatlanain biztosíthatók.

Amidőn a hátralékok biztosítása végett azoknak a telekkönyvi bekebelezése szükségesnek mutatkozik, azt a) a községnél (városnál) egyénekenként nyilvántartott hátralékokra nézve a községi előjáróság (városi adóhivatal); b) a náluk egyénekenként nyilvántartott köztartozásokra nézve a m. kir. adóhivatal kéri.

Ha a hátralékos a bekebelezett tartozást teljesen befizette, az a hatóság (hivatal), amely a hátralék bekebelezését kérelmezte, nyolc nap alatt köteles a telekkönyvi hatóságot a törlés bekebelezése végett hivatalból megkeresni, sőt ha a hátralék a 10.000 pengőt meghaladja és annak legalább egyharmad része befizettetett vagy egyéb címen megszűnt, a megfelelő részösszeg kitörlésének bekebelezése iránt is — ugyanannyi idő alatt — hasonlóképen intézkedni.

2. Ha valamely még ki nem vetett közadó beszédése a m. kir. adóhivatal, illetőleg a község (város) megítélése szerint veszélyben forog és az illető közadó a vonatkozó törvények és törvényes rendelkezések értelmében soronkívül kivethető és biztosítható, a m. kir. adóhivatal a közadó kivetésekor annak soronkívüli biztosítását végzésileg elrendelni köteles. A biztosítási végrehajtás során lefoglalt zálogtárgyak mindaddig, amíg a kivetett közszolgáltatás jogerőre nem emelkedik, külön pénzügyminiszteri engedély nélkül árverés alá nem bocsáthatók. A m. kir. adóhivatal megkeresésére a telekkönyvi hatóság köteles a biztosítandó összeg erejéig a fél ingatlanaira a veszély igazolása nélkül is jelzálogjogot bekebelezni. Az ingatlanárverés kitűzését azonban mindaddig, amíg az illető köztartozás jogerősen kivetve nincs, csakis a pénzügyminiszter engedélyével szabad kérni.

III. A köztartozások érvényesítése és elsőbbsége ingatlanvégrehajtás és csőd esetén.

1. Az ingatlanárverésen befolyt vételár bírói felosztásánál törvényes elsőbbséggel bírnak a jogerőre emelkedett legutolsó árverés napjától visszafelé számított utolsó három évre kivetett és esedékessé vált következő köztartozások: a) az elárverezett ingatlant közvetlenül terhelő föld- és házadó, ezek pótlékai és járulékai, továbbá b) az elárverezett ingatlant közvetlenül terhelő egyéb községi (városi) adók. Ezek a köztartozások akár vannak az ingatlanra bekebelezve, akár nem, az elárverezett ingatlan vételárából az árverés költségein kívül minden egyéb követelés előtt elégitendők ki.

Ezek után sorozandók az elárverezett ingatlant közvetlen terhelő vagyonváltásnak, visszabálozási járulékoknak, továbbá a phyloxera által elpusztított szőlők felújítására engedélyezett költsécsönnek és a birtokrendezési költségjárulékoknak ugyancsak a jogerőre emelkedett legutolsó árverés napját megelőzőleg esedékessé vált s három évnél nem régebb időről hátralékban levő részletei.

Az előnyös tételek között nem sorozható köztartozások csak a bekebelezés sorrendjében nyerhetnek kielégítést.

A sorrendi tárgyaláson az államkincstár képviselőjét a m. kir. adóhivatal, illetőleg a bíróságnál, amelynek székhelyén m. kir. adóhivatal nincs, az ottani községi, illetőleg körjegyzői felelősség mellett látja el.

2. Csőd esetében a köztartozások érvényesítésére, bejelentésére és a bejelentett követelések elsőbbségének meghatározására nézve a csődtörvény (1881: XVII. t. c.) határozmányai irányadók. A felszámolási tárgyaláson a kincstár érdekeit a m. kir. adóhivatal képviseli.

A csődnyitás után esedékessé vált és a tömeget terhelő folyó közzadókat, ide értve a csőd tartamának ideje alatt keletkezett jogügyletek után járó illetékeket is, mint rendes folyó kiadásokat, a tömeg jövedelméből lejárát szerint a tömeg gondnok köteles fizetni.

IV. Felelősség vagyonátruházások esetében. Egyetemlegesség.

1. Az ingatlanok élők között való átruházása esetében a szerző az ingatlan felel az átruházás előtt esedékessé vált mindazokért a köztartozásokért, amelyek a fennálló törvények, illetőleg törvényes rendelkezések értelmében az átruházott ingatlant közvetlenül vagy telekkönyvi bekebelezésnél fogva terhelik. Az átruházónak az államkincstárral és az ingatlan megszerzőjével fennálló felelőssége azonban érintetlen marad.

2. A m. kir. adóhivatalok, valamint a községi, illetőleg körjegyzői, városi adóhivatalok kötelesek egyes felek kívánatára saját könyveik utmutatása szerint, az átruházott ingatlant törvénynél vagy telekkönyvi bekebelezésnél fogva terhelő és náluk egyénekenként nyilvántartott köztartozásokat díj nélkül tudtul adni s ha kívánatnék, azokról hivatalos bizonyítványt is kiadni. A kiadott bizonyítványok a szerző félre nézve az államkincstár és a helyhatóság irányában is bizonyító erővel bírnak.

Ingyatlanárverések esetében az ingatlant közvetlenül terhelő s jogerőre emelkedett legutolsó árverés napja után esedékes föld-

és házadó, valamint ezek pótlékai és járuléka az árverési vevőt, mint közvetlen adókötelest terhelik és annak számlájára átvezetendők.

Kereskedelmi üzleteknek szerződés útján való átruházása esetében az átvevő új tulajdonos felelős az átruházott üzletből eredő köztartozásokért is, kivéve, ha az üzletátadás csőd folyamán történt. Az átruházónak az átruházás előtt esedékessé vált köztartozásokért való felelőssége azonban érintetlen marad. A könyvelői közegek ilyen esetekben kötelesek az érdekeltek kívánságára saját könyveik utmutatása szerint az átruházott üzletből eredő és hátralékban maradt köztartozásokra vonatkozó adatokat díj nélkül közölni, s ha kívánatnék, azokról hivatalos bizonyítványt is kiadni. A kiadott bizonyítványok a szerző félre nézve az államkincstár és a helyhatóság irányában is bizonyító erővel bírnak.

2. Ha valamely köztartozásért több személy egyetemlegesen felel, a kirótt egész köztartozás azok bármelyikétől beszédhető, az egyik által teljesített fizetéssel azonban a kötelezettség alól valamennyien szabadulnak.⁴

V. Elévülés. A behajthatatlan köztartozások törlése.

1. A közzadók módjára behajthatandó összes követelések kivetési joga, amennyiben az illető szolgáltatásról szóló törvény, illetőleg törvényes rendelkezések a kivetési jog elévülését nem szabályozzák, elévül, ha azokat nem vetik ki, illetőleg nem érvényesítik öt év alatt, annak a naptári évnek utolsó napjától számítva, amelyben a követelési jog beállott, illetőleg az államkincstárnak (helyhatóságnak) tudomására jutott, hogy az illető közzadót kivetheti.

⁴ Ilyen egyetemleges fizetési kötelezettségben állanak: a) mindazok, akik a jövedelemadóról szóló törvény, illetőleg törvényes rendelkezések értelmében egy adóalanyt alkotnak. a közös háztartás fejének számláján előírt összes adóért; b) a közös háztartásban élő házastársak a terhükre kivetett általános kereseti adóért és az ez után járó pótlékokért és jár-

ulékokért; c) az örökösök, örökrészük erejéig, a hagyatékot terhelő köztartozásokért; e) a közös birtokosok a közös ingatlan után kivetett adóért abban az esetben, ha ezeknek az adóknak a részarányok szerint leendő egyénekenkénti felosztása, a fennálló szabályok értelmében, a kivetés során megengedve nincs.

A behajtási jog elévül, ha a tartozást a fizetési meghagyás, illetőleg határozat kézbesítésétől, illetőleg azokban az esetekben, amidőn fizetési meghagyás (határozat) nem kézbesítették, a kivetett összeg előírásától, birtokon belüli fellebbezés esetében pedig a tartozás jogerőssé váltától, végül a haszonélvezet megszüntéig vagy a feltétel bekövetkeztéig nyilvántartott illetékeknel a haszonélvezet megszüntének vagy a feltétel bekövetkeztének bejelentésétől számított öt év alatt nem hajtják be, illetőleg nem biztosítják.

Minden megkísérelt vagy befejezett végrehajtási cselekmény (írásbeli intés, figyelmeztetés, zálogolás, árverés kitűzése) vagy telekkönyvi bekebelezés a még be nem következett elévülést félbeszakítja, illetőleg az elévülés időtartamát a kérdéses behajtási vagy biztosítási cselekmény megtörténte napjától számított további öt évvel hosszabbítja meg, ellenben a dobszó vagy falragasz útján való felhívás, illetőleg megintés az elévülést nem szakítja meg. Hasonló módon félbeszakítja az elévülést a fizetési halasztás, illetőleg részletfizetés engedélyezése és a részletfizetés teljesítése.

Csőd esetében a bejelentett köztartozások elévülése a csőd tartama alatt szünetel. Az elévült együttesen kezelt közadók és egyéb kincstári követelések törlését elsőfokon a pénzügyigazgatóság rendeli el.

A tévesen befizetett, illetőleg lerótt vagy jogellenesen beszedett közszolgáltatások, illetőleg a folyó tartozás nélkül álló túlfizetések visszakövetelése tekintetében a felek igénye a befizetés napjától számított öt év alatt évül el.

2. Az egyénenkénti könyvelést teljesítő községi jegyzők (városi, állami tisztviselők) kötelesek az igazolt vagyontalanság következtében behajthatatlanná vált köztartozásokat évenként kimutatni. A tényállásnak a főszolgabíró (polgármester), illetőleg a m. kir. adóhivatal által történt megállapítása után a behajthatatlan együttesen kezelt közadók törlése iránt a közigazgatási bizottság, a behajthatatlan egyéb kincstári követelések törlése iránt pedig a pénzügyigazgatóság a saját hatáskörében intézkedik, amennyiben a hátralék 500 pengőnél nem nagyobb. Ha a hátralék 500 pengőnél nagyobb, a behajthatatlan együttesen kezelt közadók törlése iránt a közigazgatási bizottság, a behajthatatlan egyéb kincs-

tári követelések törlése iránt pedig a pénzügyigazgatóság a pénzügyminiszterhez tesz előterjesztést.

Kivételesen olyan esetekben, amidőn lefoglalható ingóság nincs, a végrehajtás alá vonható ingatlan elárverezéséből várható vételár pedig a végrehajtással járó költségeket is alig fedezné, a hátralék az ingatlanárverés mellőzésével törölhető. Ilyen esetben a hátralék összegére való tekintet nélkül a pénzügyminiszter határozatát kell kikérni.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A pénzügyi jövedéki büntetőjog és eljárás.¹

97. §. A pénzügyi jövedéki büntetőjogról és eljárásról általában.

1. A pénzügyi jövedéki kihágások fogalma és felosztása.

1. Törvényhozásunk a magyar tételes pénzügyi jog anyagi és alaki rendelkezéseinek a sikeres végrehajtását egyrészt a pénzügyi közigazgatási kényszer által, másrészt pedig azáltal biztosítja, hogy büntető szankciókat állapít meg azokra a cselekményekre és mulasztásokra nézve, amelyek a tételes pénzügyi jog rendelkezéseinek a megszegését képezik, illetőleg az említett cselekményeket és mulasztásokat pénzügyi jövedéki kihágásokká minősíti. A magyar tételes pénzügyi jog a pénzügyi jövedéki kihágásokat különválasztja a közigazgatási kihágások egyéb nemeitől és az azok felett való büntetőbíráskodást önállóan szabályozza. Az idevonatkozó anyagi és alaki jogszabályok összesége alkotja a magyar pénzügyi jövedéki büntető és eljárásjogot, amellyel munkánkban ebben a részben kívánunk foglalkozni.

2. A pénzügyi jövedéki kihágások fogalmát általán-

¹ L. errenézve a következő munkákat: Klüg Emil és Mahler Sándor: Jövedéki büntetőjog és eljárás. Budapest, 1928;

Gyurmán, Török, Trettina: Az új jövedéki büntetőjog és eljárás.

nos elvi szempontok szerint épen úgy nem lehet meghatározni, mint a közigazgatási kihágások egyéb nemeinek a fogalmát. Pénzügyi jogunkban ugyanis, a jövedéki kihágások fogalma szintén nem elvi alapokon, hanem kizárólag csak gyakorlati célszerűségi szempontok szerint fejlődött ki.

Az idevonatkozólag nálunk ezidőszerint érvénybenálló tételes rendelkezések (18.400/928. P. M. sz. rendelet) értelmében jövedéki kihágás az a cselekmény, amellyel valaki közadóra vonatkozó jogszabályt szeg meg. Cselekmény alatt a „mulasztással elkövetett cselekmény“ is értendő. „Jogszabály“ alatt a törvényt, a törvény alapján kiadott rendeletet és a törvényben fentartott szabályt kell érteni. Közadók alatt pedig az állami egyenes, forgalmi és fogyasztási adókat (kincstári részesedéseket), az illetékeket, — a vámokat, — az állami jövedékeket, a helyhatósági adókat és mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek közadók módjára hajtandók be. Az előadottakból világosan kitűnik, hogy a jövedéki kihágások fogalma nálunk tisztán tételesjogi fogalom. Az egyes jövedéki kihágások tényálladékát a közadókra vonatkozó jogszabályok tartalmazzák.

Jövedéki kihágásnak nem tekinthető a közadókra vonatkozó jogszabályoknak minden olyan megszegése, amelyet valamely jogszabály: a) nem pénzügyi, hanem más közigazgatási hatóság hatáskörébe utalt (közigazgatási) kihágásnak, vagy pedig b) adócsalásnak minősít; továbbá c) amelyet fogházza át nem változtatható pénzbírsággal, vagy rendbírsággal büntet; vagy pedig d) a megállapított adó százalékos felemelésével bírsággal, vagy adópótlékkal, avagy késedelmi kamatfizetési kötelezettséggel terhel.

Az adócsalás, amelyet tételesjogunk kifejezetten kizár a jövedéki kihágások közül, szintén tételesjogi fogalom. Adócsalás csakis az a cselekmény, amelyet valamely közadóról rendelkező törvény, illetőleg szabály kifejezetten annak nyilvánít. Az adócsalás rend-

szerint vétség, bizonyos esetekben azonban büntetté minősül.

A jövedéki kihágásoktól jól megkülönböztetendők a közadókra vonatkozó jogszabályoknak azok a megszegései, amelyek a fenti c) és d) pontok alá tartoznak. Ezeket a cselekményeket (mulasztásokat) a pénzügyi jogi írók szabálytalanságoknak, azok büntetését pedig rendbírásnak szokták nevezni. Az idevonatkozó magyar törvényes és hivatalos nyelvhasználatban ez ideig még sajnos nem alakult ki egyöntetű és következetes terminológia.² Az említett cselekményeket (mulasztásokat) a tulajdonképeni jövedéki kihágásokkal szemben az jellemzi, hogy a büntetés célja azoknál nem a megtorlás, hanem csupán az, hogy a pénzügyi hatóság általuk, a renitenskedő állampolgárt, engedelmességre szorítsa. A kihágási büntetés az illető kihágási ügyet rendszerint jogerősen befejezi; a rendbírás ellenben, amennyiben valamely jogszabály azt ki nem zárja, egymásután több ízben is kiszabható mindaddig, amíg annak alkalmazása a kívánt sikerre nem vezet. A rendbírás alkalmazása sohasem jár együtt a pénzügyi hatóság rendelkezése alatt álló jogosítványok elvonásával és nem teszi azt, akivel szemben alkalmaztatott, jövedéki szempontból megbízhatatlanná.

3. Tételes pénzügyi jogunk a pénzügyi jövedéki kihágásokat két csoportra osztja fel, nevezetesen megkülönböztet: a) súlyos és b) kisebb jövedéki kihágásokat.

Súlyos jövedéki kihágás az a szándékosan, vagy amennyiben valamely jogszabály a gondatlanságból elkövetett cselekményt is annak nyilvánítja, az a gondatlanságból elkövetett cselekmény, amellyel valamely közadót megrövidítettek, vagy a megrövidítés veszélyének tettek ki. Az ily cselekmény akkor is súlyos jöve-

² Régebbi jogszabályaink a kisebb jövedéki kihágásokat rendszerint szabálytalanságoknak nevezik. A „kisebb jöve-

déki kihágások fogalmát“ a 18.400/928. P. M. sz. r. honosítja meg pénzügyi jövedéki büntetőjogunkban

déki kihágás, ha jogszabály nem nevezi súlyos jövedéki kihágásnak. Közadóra vonatkozó jogszabálynak oly megszegése, mellyel közadót nem rövidítettek meg vagy nem veszélyeztettek, súlyos jövedéki kihágás akkor, ha a jogszabály kifejezetten annak nevezi.

Kisebb jövedéki kihágás a közadóra vonatkozó jogszabálynak mindaz a szándékos, vagy gondatlan megszegése, amely sem nem súlyos jövedéki kihágás, sem pedig nem adócsalás, vagy szabálytalanság. Az ilyen cselekmény akkor is kisebb jövedéki kihágás, ha jogszabály nem is nevezi azt kisebb jövedéki kihágásnak.

II. A pénzügyi jövedéki kihágások elbírálására hivatott fórumok.

1. A pénzügyi jövedéki kihágások elbírálására, az államhatalmak elválasztásának elmélete alapján, továbbá a jogállam eszméjének megfelelően, csakis a rendes büntető bíróságaink lehetnének hivatva. Tétéles jogunk azonban gyakorlati célszerűségi okokból, ezt az elvet nem vezeti keresztül összes pénzügyi jövedéki kihágásainkra nézve, hanem a kihágások jelentős részét kiveszi a rendes bíróságok hatásköréből és a pénzügyi hatóságokra bizza az azok felett való ítélkezést. Ennek a hatásköri megosztásnak az alapja, a jövedéki kihágásoknak a felosztása, súlyos és kisebb jövedéki kihágásokra. Nevezetesen a súlyos jövedéki kihágások felett mint jövedéki büntetőbíróságok rendszerint a jövedéki büntetőbírósági hatáskörrel felruházott kir. törvényszékek vannak hivatva ítélkezni. A kisebb jövedéki kihágások felett való ítélkezés pedig a pénzügyigazgatóságok és a központi vámigazgatóság hatáskörébe tartozik, amely hatóságoknak idevonatkozó határozatai ellen további fellebbezésnek van helye a pénzügyminiszterhez. A jövedéki kihágások osztályozásának, súlyos és kisebb jövedéki kihágásokra tehát amint látjuk, nemcsak elméleti, hanem igen fon-

tos gyakorlati jelentősége is van. Az előzőekben előadottakból kitűnik, hogy ez az osztályozás szintén csakis tétélesjogi és nem elvi alapokon nyugszik.

2. A jövedéki kihágásoknál a bíraskodást megelőző előkészítő eljárás a pénzügyi hatóságok (pénzügyigazgatóságok, központi vámigazgatóság) kezében van (eltekintve egyes kivételektől mint: a tanúk megesketeése, letartóztatás fentartása kérdésében való határozathozatal). A pénzügyi hatóságok az előkészítő eljárással kapcsolatos teendőket saját fogalmazási tisztviselőikkel, továbbá az erre illetékes pénzügyőrségi és vámőrségi tisztviselőikkel és közegekkel végeztethetik. Az eljárás minden részletében szigoruan körülírt alakiságokhoz van kötve. Ha az előkészítő eljárás során az derül ki, hogy csak kisebb jövedéki kihágásról van szó, úgy az erre illetékes pénzügyi hatóság, minden különös alakiság mellőzésével, meghozza a vonatkozó határozatot, amellyel a terheltet elmarasztalja, vagy pedig felmenti. Súlyos jövedéki kihágás esetén pedig az ügy az erre illetékes bíróság elé kerül. A vádat a bíróság előtt a pénzügyi hatóság képviseli és bírói eljárást csak a pénzügyi hatóság által képviselt közvád alapján lehet megindítani és folytatni.

III. A pénzügyi jövedéki kihágásokra vonatkozó jogforrásaink.

1. A pénzügyi jövedéki büntető és eljárási jog forrásai, illetőleg kodifikációja tekintetében nálunk, egészen a legújabb időkig teljesen rendezetlen állapotok uralkodtak. Alapvető jogforrásaink voltak idevonatkozólag az 1788. évi Általános Harmincadrendtartás és az 1842. évi Harmincadhivatali Utasítás. Ezt a két jogforrást számos idevonatkozó törvény és rendelet kiegészítette és módosította, így különösen a jövedéki büntető perrendtartásról szóló 800/916. I. M. sz. rendelet, az 1924. XIX. t. sz. (a vámjogról) és a közadók kezeléséről szóló Hivatalos Összeállítás egyes rendelkezései.

2. Törvényhozásunk, végrevalahára tisztázni akarván a helyzetet az 1927:V. t.-c. 66. §-ával megbízta a pénzügyminisztert, hogy rendszeresen dolgoztassa fel a pénzügyi jövedéki büntetőjog anyagi jogszabályait, valamint a jövedéki büntető eljárásnak előkészítő (pénzügyi hatóság előtti) részét is. A pénzügyminiszter az említett jogszabályokat már feldolgoztatta és azok a 18.400/1928. P. M. sz. rendelettel már életbe is léptek. Az adócsalásról szóló 1920:XXXII. t.-c. rendelkezéseinek hatályát a 18.400/1928. P. M. sz. rendelet nem érintette. Az igazságügyminiszter, a pénzügyi jövedéki kihágások eseteiben követendő büntetőbírósi eljárást legújabbán a 31.000/1928. I. M. sz. rendeletével szabályozta. Ez a három fontos jogforrás az alapja ma egész jövedéki büntető és eljárásjogunknak.³

3. A következőkben külön fogunk szólni: a) a jövedéki büntetőjog anyagi jogi rendelkezéseiről, b) a jövedéki büntető eljárásnak előkészítő (pénzügyi hatóság előtti) részéről, c) a jövedéki büntető eljárásnak a bíróság előtti részéről és végül d) az adócsalásról. Jövedéki büntetőjogunk anyagi jogszabályainak igen fontos részét alkotják az egyes pénzügyi törvényekben található büntető rendelkezések is, amelyek egyrészt az egyes közszolgáltatásokra nézve külön-külön megállapítják a jövedéki kihágások és az adócsalás fogalmát, másrészt pedig meghatározzák az alkalmazandó büntetések nemeit és mérvét is. Ezeket a rendelkezéseket az előzőkben, az egyes közszolgáltatások tárgyalásával kapcsolatosan, már ismertettük.

³ A pénzügyminiszter a 18.400/1928. P. M. sz. rendelet végrehajtása tárgyában a 45.400/1928. P. M. sz. rendeletet adta ki, amely a 133. §-hoz fűzve a 31.000/1928. I. M. sz. rendeletet is tartalmazza. Pénzügyminiszterünk újabbán kilátásba helyezte mindkét említett rendelet átdolgozását.

Ez az átdolgozás azonban, a dolog természeténél fogva, csak egyes részletkérdésekre terjedhet ki, az idézett rendeletek alapelveit azonban nem változtathatja meg, minthogy azok részben évszázados pénzügyi jogszabályokon, részben pedig bünvádi perrendtartásunk rendszerén alapulnak.

98. §. A pénzügyi jövedéki büntetőjog anyagi jogi rendelkezései.

I. A pénzügyi jövedéki büntetőjog anyagi jogi rendelkezéseinek hatálya terület és személyek tekintetében.

1. A Magyarországon területén akár magyar honos, akár külföldi által elkövetett jövedéki kihágásra a 18.400/1928. P. M. sz. rendeletben foglalt, idevonatkozó rendelkezések érvényesek. Külföldön akár magyar honos, akár külföldi által elkövetett jövedéki kihágás miatt — amennyiben nemzetközi szerződésből más nem következik — csak akkor van helye büntetésnek, ha a jövedéki kihágás a magyar kincstár érdekét sértette, vagy veszélyeztette. Az ily jövedéki kihágás megbüntetésére nézve — eltérő nemzetközi szerződés hiányában — szintén a magyar jövedéki büntető jogszabályokat kell alkalmazni.

2. A 18.400/1928. P. M. sz. rendeletben foglalt rendelkezések hatálya a honvédséghez, a csendőrséghez, a vámőrséghez, a folyamőrséghez, a rendőrséghez és a pénzügyőrséghez tartozó személyekre is kiterjed. A területenkívüliség tekintetében a nemzetközi jog szabályait kell alkalmazni.

Az országgyűlés tagjainak mentelmi jogát, valamint a konzuli személyzet személyes mentességét a rendelet nem érinti.

3. Jövedéki kihágás miatt — amennyiben nemzetközi szerződésből más nem következik — kiadatásnak nincs helye.

Más állam hatóságának megkeresésére a magyar állam területén jövedéki vizsgálatot csak akkor lehet teljesíteni, illetőleg más állam hatósága által hozott jövedéki büntető ítéletet, vagy határozatot a magyar állam területén csak akkor lehet végrehajtani, ha e tekintetben az illető állammal viszonyosság áll fenn.

II. A jövedéki kihágások büntetése.

1. A jövedéki kihágásokra kiszabható büntetések a következők: a) fogház, b) vagyonbüntetések (pénzbüntetés, ingó dolgok elkobzása), c) kiutasítás.

2. A fogházbüntetés két évnél hosszabb ideig nem terjedhet. A közadókra vonatkozó egyes jogszabályok határozzák meg, hogy mely esetekben lehet fogházbüntetést kiszabni és hogy az előzőkben meghatározott korláton belül mi a fogházbüntetésnek leghosszabb tartama. Ahol a korábbi jogszabályok elzárást említettek, ezalatt fogházbüntetést kell érteni.

3. A pénzbüntetés mértékét a közadókra vonatkozó egyes jogszabályok határozzák meg. Ha ebből a tekintetben jogszabály nem rendelkezik, a pénzbüntetés a megrövidített, illetőleg a veszélyeztetett közadó egyszeresétől annak nyolcszorosáig, kisebb jövedéki kihágás esetén pedig 2 pengőtől 100 pengőig terjedhet. Megrövidített, illetőleg veszélyeztetett közadónak azt az összeget kell tekinteni, amelyet a közadó kivetésére, illetőleg megállapítására illetékes hatóságok közadóként jogerősen kivetettek, illetőleg megállapítottak. Ha a megrövidített, illetőleg veszélyeztetett közadó összegét nem lehet megállapítani, a pénzbüntetés 2 pengőtől 10.000 pengőig terjedhet.

4. Ha a kiszabott pénzbüntetést nem lehet behajtani, vagy ha a behajtás az elítéltnak teljes elszegényedését okozná, a pénzbüntetést fogházbüntetésre kell átváltoztatni; ily átváltoztatásnál 1 pengőtől 100 pengőig terjedő összeg helyett egy-egy napot lehet számítani. A bíróság azt az összeget, amely helyett, a pénzbüntetés behajthatatlansága esetére 1 napi fogházbüntetést állapít meg, az elítélt egyéniségének, vagyoni és kereseti viszonyának figyelembevételével úgy határozza meg, hogy az elítéltet a pénzbüntetés lefizetésére indítsa. Az ily fogházbüntetés alkalmazásánál sem haladhat meg 2 évet.

5. Elkobzásnak akkor van helye, ha azt a vonatkozó jogszabály elrendeli.

Amennyiben valamely jogszabály másképp nem rendelkezik, az elkobzást mellőzni lehet akkor, ha az elkobzás alá eső tárgy tulajdonosa a jövedéki kihágás elkövetésében nem részes, sem arra vonatkozólag bűnpártolást nem követett el és a jövedéki kihágásból előnyhöz nem jutott, feltéve, hogy ezeket a körülményeket a jövedéki büntető eljárás késleltetése nélkül meg lehet állapítani.

Az elkobzást mellőzni lehet akkor is, ha az aránytalanul súlyos intézkedés lenne. Nincs helye az elkobzás mellőzésének tiltott áru csempészete esetében, vagy ha az elkobzás alá eső tárgy egyed-árusági cikk. Az elkobzás mellőzése esetén a meghatározott pénzbüntetésen felül az elkobzás alatt mentesített tárgy értékével egyenlő kúton pénzbüntetést is ki kell szabni. Ugyanígy kell eljárni akkor is, ha az elkobzást bármely okból nem lehet foganatosítani.

6. Külföldi üzletszerűen elkövetett jövedéki kihágás miatt a bíróság az országból kiutasíthat és a visszatéréstől örökre, vagy meghatározott időre eltilthat.

7. A közadókra vonatkozó jogszabályok határozzák meg azt, hogy mely esetekben van helye jövedéki kihágás miatt oly jogosítvány elvonásának, amely a pénzügyi hatóság rendelkezése alatt áll. Az ily jogosítvány elvonása felől a pénzügyi hatóság a jövedéki eljárástól függetlenül rendelkezik.

III. Kísérlet. Részeség. Bűnpártolás. Orgazdaság, Fiatalkorú büntettek. A jogszabályok nemtudása.

1. A jövedéki kihágás kísérletét is büntetni kell. A kísérletre is a befejezett cselekményre meghatározott büntetést kell alkalmazni.

Nem büntethető a jövedéki kihágás kísérlete: a) ha a tettes a megkezdett jövedéki kihágás véghezvitelétől önként elállott és a jövedéki kihágást magában foglaló cselekményét — mielőtt azt felfedezték volna — hatóság előtt beismerte és a közadó veszélyeztetett összegének egyszeresét önként lefizette; b) ha a jövedéki kihágás tényálladáshoz tartozó eredményt — mielőtt cselekményét felfedezték volna — önként elhárította és cselekményét hatóság előtt beismerte és a közadó veszélyeztetett összegének egyszeresét önként lefizette. Ezeket a rendelkezéseket tiltott áru csempészetének esetében nem lehet alkalmazni.

2. A tettesre meghatározott büntetéssel kell büntetni a bűnrészeseket is (felbujtó, bűnsegéd).

3. Amennyiben valamely közadóra vonatkozó jogszabály enyhébb büntetést nem állapít meg, ugyanígy kell büntetni azt is, aki a) anélkül, hogy a kihágás elkövetése előtt eziránt megegyezett volna, a jövedéki kihágás elkövetésében bűnös egyénnek abból a célból, hogy a jövedéki kihágásból származó hasznot biztosítsa, vagy, hogy az ily egyén a büntetés alól meneküljön, szándékosan segítséget nyújt (bűnpártoló); b) abból a célból, hogy magának vagyoni hasznot szerezzen, a jövedéki kihágás tárgyául szolgáló ingó dolgot, melynek ezt a minőségét tudja, vagy a körülményekből tudnia kell, megszerzi, elrejt, vagy elidegenítésénél közreműködik (orgazda).

4. Az ellen aki a jövedéki kihágás elkövetésekor 12. évét meg nem haladta, jövedéki büntető eljárás nem indítható.

Az ellen, aki a jövedéki kihágás elkövetésekor életének 12. évét már meghaladta, de 18. évét még nem töltötte be (fiatalkorú), ha meg volt a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége, az 1908:XXXVI. t.cikkben meghatározott intézkedéseket lehet alkalmazni.

Ha a fiatalkorúnak megfelelő vagyona, vagy keresete van és a cselekmény elkövetésekor életének 15. évét már betöltötte, pénzbüntetést is ki lehet reá szabni.

5. Amennyiben valamely közadóra vonatkozó jogszabályból, vagy a hivatalos összeállításból más nem következik, a közadókra vonatkozó jogszabályoknak, a vámtarifának, az ezek végrehajtása tárgyában kiadott, úgyszintén a behozatali, a kiviteli és átviteli tilalmakra vonatkozó rendelkezéseknek nem tudása a büntethetőséget nem zárja ki.

IV. Halmazat. A jövedéki büntető eljárást kizáró okok. Szavatosság.

1. Ha jövedéki kihágást más büntetendő cselekménnyel együtt követnek el, a különböző büntetéseket külön-külön kell alkalmazni.

Ha valamely cselekmény ugyanazon közadóra vonatkozó jogszabályoknak több olyan rendelkezését sérti, amelyek jövedéki kihágást állapítanak meg, ezek közül azt kell alkalmazni, amelyik a legsúlyosabb büntetést, a büntetési nemek különbözősége esetében pedig a legsúlyosabb büntetési nemet állapítja meg.

Ha ugyanaz a cselekmény több közadóra vonatkozó jogszabályba ütközik, vagy, ha ugyanaz a személy több önálló jövedéki kihágást, vagy ugyanazt a kihágást többször követte el, a pénzbüntetést minden egyes jövedéki kihágás miatt ugyan külön-külön kell megállapítani, de egy összegben kell kiszabni. Ha több eset miatt kellene fogházbüntetést alkalmazni, úgy összbüntetést kell kiszabni, s evégből a legsúlyosabb cselekményre kiszabott fogházbüntetést egy évvel fel lehet emelni.

2. A jövedéki büntető eljárást, illetőleg a büntetés végrehajtását kizárja: a) a terhelt, illetőleg elítélt hálála; b) az elévülés; c) a jövedéki büntető eljárás mellőzésének elrendelése; d) a kegyelem.

Amennyiben valamely jogszabály rövidebb határidőt nem állapít meg, az elévülés a jövedéki büntető eljárást a cselekmény elkövetésének napjától számított 3 év elteltével zárja ki. Az elévülést félbeszakítja a bíróságnak, vagy a pénzügyi hatóságnak a tet-

tes, vagy részes ellen a jövedéki kihágás felderítésére, vagy a jövedéki büntető eljárás előbbrevitelére irányzott bármely határozata vagy cselekménye.

A jövedéki kihágás miatt kiszabott büntetés végrehajtását az elévülés általában — három év elteltével zárja ki.

Nincs helye jövedéki büntető eljárásnak, ha a pénzügyi hatóság az eljárás mellőzését rendeli el. Az eljárás mellőzésének akkor lehet helye, ha enyhítő körülmények forognak fenn s ezekre hivatkozva a terhelt, vagy helyette bárki más az eljárás mellőzése iránt kérelmet terjeszt elő, egyúttal a megrövidített közadót lerója, s ezen felül a pénzügyi hatóság által meghatározott összeget lefizeti, vagy megfelelően biztosítja. Azt, akivel szemben az eljárást mellőzték, megbüntetettnek nem lehet tekinteni.

Nincs helye az eljárás mellőzésének, ha: a) nyomatékos súlyosító körülmények forognak fenn; b) a körülményekből valószínűséggel következtethető, hogy a kihágás még nincsen teljes mértékben felderítve, illetőleg, hogy a terhelt a vizsgálat tárgyául szolgáló kihágást üzletszerűen, vagy szokásszerűen követte el.

A kegyelem tárgyában a pénzügyminiszter teszi meg az előterjesztést.

3. Amennyiben valamely jogszabály másképp nem rendelkezik, harmadik személy szavatossága címén szavatosság terheli: a) a megbízót (meghatalmazót) a megbízott (meghatalmazott) által a megbízás (meghatalmazás) körében elkövetett jövedéki kihágásért; b) az atyát a természetes és törvényes gyámot az oly jövedéki kihágásért, amelyet atyai, vagy gyámi hatalom alatt álló családtag oly ügyben követ el, amelynek ellátására tőle nyert megbízást; c) a kereskedőt, iparost, mezőgazdát, nyivános szállító intézetet, úgyszintén másféle vállalkozót az oly jövedéki kihágásért, melyet alkalmazottja, vagy tanonca szolgálata körében követett el; d) minden más személyt a felügyelete alatt álló, vagy háznépéhez tartozó személy által elkövetett jövedéki kihágásért.

A harmadik személy szavatossága a pénzbüntetésre és a jövedéki büntető eljárás költségeire terjed ki. Az ellen a harmadik személy ellen, akinek szavatosságát megállapították, ezt a szavatosságot csak akkor lehet érvényesíteni, ha a pénzbüntetést és az eljárási költségeket sem az elítélttől behajtani sem pedig a fedezetül szolgáló tárgyak értékesítése útján kiegyenlíteni nem lehet.

A pénzbüntetés behajthatatlansága esetére kiszabott fogházbüntetést egészen, vagy részben végre lehet hajtani anélkül, hogy a pénzbüntetés lefizetése iránt a harmadik személyekkel szemben

támasztható igényt érvényesíteni kellene. Ha a jövedéki kihágás tárgya elkobzás alá nem esik, az a pénzbüntetésnek és a jövedéki büntető eljárás költségeinek fedezetül szolgál. Ezt a rendelkezést nem lehet alkalmazni, ha a bíróság elkobzás helyett a pénzbüntetésen felül a kihágás tárgyának értékével egyenlő összegű pénzbüntetést szabott ki, s ezt be is fizették. Mellőzhető a dologi szavatosság megállapítása, ha az aránytalanul súlyos intézkedés lenne.

99. §. A jövedéki büntető eljárásnak előkészítő (pénzügyi hatóság előtti) része.

I. Általános rendelkezések. Hatáskör. Illetékes hatóságok.

1. A jövedéki büntető eljárás előkészítésére a nyomozás és a vizsgálat szolgál. A nyomozás feladata azoknak az adatoknak kipuhatólása és megállapítása, amelyek a vizsgálat előkészítésére szükségesek. A vizsgálat célja pedig azoknak az adatoknak kiderítése és megállapítása, amelyek alapján eldönthető, hogy van-e helye további büntető eljárásnak, vagy pedig meg kell-e azt szüntetni.

2. A jövedéki büntető eljárásnak előkészítő szakában az eljárás a pénzügyi hatóság (pénzügyigazgatóság, központi vámigazgatóság) hatáskörébe tartozik. Az eljárásnak ebben a szakában a pénzügyi hatóság rendeli el a nyomozást és a vizsgálatot, valamint a terhelt esetleges letartóztatását, továbbá a biztosítási végrehajtást a terhelt és szavatós (kezes) ellen a megrövidített közadó és a kiszabható legmagasabb pénzbüntetés erejéig. A lefoglalást a pénzügyi hatóság, vagy a vámhivatal, vagy a jövedéki büntető bíróság mondja ki.⁴ Az elkobzást rendszerint a jövedéki büntető bíróság mondja ki. Az elkobzást minden esetben a pénzügyi hatóság hajtja végre.

⁴ A pénzügyi hatóságnak vagy a vámhivatalnak a lefoglalás kérdésében hozott határozata ellen 15 nap alatt a pénzügyminiszterhez, illetőleg a központi vámigazgatósághoz

lehet fellebbezni. A fellebbezésnek nincs halasztó hatálya, s a pénzügyminiszter határozata ellen további jogorvoslat nem használható.

3. A jövedéki kihágások kinyomozásának és a vizsgálat teljesítésének elrendelésére — a vámjövedéki kihágások kivételével — az a pénzügyigazgatóság illetékes, amelynek kerületében a jövedéki kihágást elkövetették.

Vámjövedéki kihágás esetében az egész ország területére nézve a központi vámigazgatóság illetékes, kivéve, ha a vámjövedéki kihágás tárgya kizárólag egyed-árúsági cikk, mely esetben az eljárásra az a pénzügyigazgatóság illetékes, amelynek kerületében a kihágást elkövetették.

II. A jövedéki kihágásokra vonatkozó feljelentések. Nyomozás és a tényleírás felvétele.

1. A jövedéki kihágások kinyomozására és megvizsgálására illetékes hatóságok, valamint az azok alá rendelt hivatalok, vagy egyes alkalmazottak — ideértve a vámőrség tagjait is — kötelesek minden jövedéki kihágásról tett feljelentést elfogadni.⁵

Az a tisztviselő, vagy alkalmazott, akinél jövedéki kihágásra vonatkozólag szóbeli feljelentést tesznek, köteles a szóbeli feljelentésről azonnal jegyzőkönyvet felvenni.

2. Ha valamely jövedéki kihágás nyomatékossá gyanúja, előzetes feljelentés alapján folyamatba tett nyomozás, vagy vizsgálat során, vagy pénzügyi tisztviselőnek, illetőleg alkalmazottnak egyéb hivatalos eljárása közben merül fel, az eljáró tisztviselő, illetőleg alkalmazott köteles a feltartóztatott személyt és tárgyat — amennyiben ez utóbbinak átszállítása akadályokba nem ütközik — haladéktalanul a helyben lévő pénzügyi hivatal (adóhivatal, vámhivatal, pénzügyőri biztosi kerület, pénzügyőri szakasz stb.) vagy főszo-

⁵ A feljelentőnek írásbeli, vagy szóbeli feljelentésében meg kell jelölnie nevét, állását vagy foglalkozását és tartózkodási helyét. Jogában áll azonban ezeket az adatokat

pecsét alá helyezni és megkövetelheti, hogy azok pecsét alatt őriztessenek és a pecsétet szükség esetén csak az eljárásra illetékes pénzügyi hatóság bontsa fel.

bíró, vagy községi előjáróság elé állítani, s itt hatósági személy, vagy a községi előjáróság egyik tagjának, vagy — ha az eljárás hátrányos késleltetése nélkül az illető községben ezek egyike sem alkalmazható, úgyszintén, ha helyben sem pénzügyi hivatal, sem főszolgabíró, sem községi előjáróság nincs, — két elfogulatlan teljes korú tanúnak jelenlétében, tényleírást⁶ felvenni. A tényleírásban tüzetesen elő kell adni mindazokat az adatokat és ténykörülmenyeket, amelyek a jövedéki kihágás kiderítése szempontjából lényegesek. A tényleírást a feltartóztatott, valamint az a személy is, akinél a feltartóztatott tárgyat találták, aláírni kötelesek. Ha az aláírást megtagadják, ezt a körülményt, valamint az előadott indokot a tényleírásba fel kell venni. Az a tisztviselő, vagy alkalmazott, aki valamely személyt vagy tárgyat jövedéki kihágás gyanúja miatt feltartóztat, vagy a nyomozást teljesíti, a következőkre van feljogosítva: a) a feltartóztatott személyt tényleírás felvétele végett a helybeli pénzügyi hatóság, pénzügyi hivatal, vagy főszolgabíró, vagy községi előjáróság elé állíthatja, s evégből megkövetelheti, hogy a feltartóztatott személy vele odamenjen; b) a feltartóztatott tárgy őrizetbevétele iránt intézkedhetik; c) megtilthatja a nyomozás, illetőleg a vizsgálat színhelyén levőknek az onnan való távozást. Ha a tényleírás felvételének időpontjában a tényállás az eddig felderített adatokkal még nincs teljesen kiderítve, a tényleírás felvevő köteles a további bizonyítékok beszerzésére irányuló nyomozást folytatni.

Mihelyt a nyomozás minden irányban befejezést nyert, a tényleírás összes mellékleteivel, s a felvett összes jegyzőkönyvekkel együtt az illetékes pénzügyi hatósághoz (pénzügyigazgatósághoz, központi vámgazgatósághoz) kell betérjeszteni.

⁶ A tényleírás a pénzügyi jövedéki büntető eljárásnak sajátos intézménye, amelyet a 18.400/928. P. M. sz. rendelet régi jövedéki büntetőjogunkból vett át. Lényegét tekintve, a tényleírás a jövedéki büntető eljárásban ugyanaz, mint a büntető perrendtartásban a jegyzőkönyv. Különbözik azonban ettől abban, hogy a tényleírás érvényességét a hivatalos összeállítás szigorúan meghatározott alakításokhoz köti. A tényleírás az alapja a jövedéki

büntetőeljárás pénzügyi előkészítő részének.

⁷ A feltartóztatás alatt nem letartóztatást, hanem az elővezető parancshoz hasonló intézkedést kell érteni. Ennek célja a terheltnek hatóság elé való rendelése, a tényleírás felvétele céljából. A tényleírás felvétele után azonban a feltartóztatottat azonnal el kell engedni, hacsak nem forognak fenn a letartóztatás törvényes feltételei.

III. Befoglalás. Elkobzás. Házkutatás. Személymozgás. Letartóztatás. Vizsgálat. Tanúk. Szemle. Szakértők. A terhelt kihallgatása. A vizsgálat befejezése. Zárókérdés.

1. A 18.400/928. P. M. sz. rendelet részletes intézkedéseket tartalmaz mindezekre az egyéni szabadságjogok szempontjából kétségkívül különösen fontos kérdésekre nézve. Tekintettel azonban arra, hogy ezek az intézkedések tulajdonképpen nem egyebek, mint a büntető perrendtartásról szóló 1896:XXXIII. t.c. idevonatkozó rendelkezéseinek a jövedéki büntető eljárásra való alkalmazásai, feleslegesnek tartjuk azoknak ehelyen való részletes ismertetését. Erészben tehát csak utalunk az 1896:XXXIII. t.c. vonatkozó határozmányaira.

2. Ha a vizsgálóbiztos a vizsgálatot befejezte, s a vizsgálati iratokat a pénzügyi hatósághoz betérjesztette, a pénzügyi hatóság a következőképp intézkedik: vagy a) határozatilag megszünteti a jövedéki büntető eljárást, vagy b) ha a vizsgálat kiegészítése mutatkozik szükségesnek, azt elrendeli, vagy c) ha az eljárás folytatására más pénzügyi hatóság, vagy nem a jövedéki büntető bíróság, illetőleg nem pénzügyi hatóság hivatott, az ügyet az illetékes hatósághoz átteszi, vagy d) a jövedéki büntető eljárás mellőzésének kérdésében határoz, vagy e) a megrövidített, illetőleg a veszélyeztetett közadó megállapítása iránt intézkedik és f) a megrövidített, illetőleg veszélyeztetett közadó jogerős megállapítása után vádiratot nyújt be a jövedéki büntető bírósághoz, esetleg az ügy természetéhez képest saját hatáskörében büntető határozatot hoz.

IV. A jövedéki büntető eljárás mellőzése.

1. Jövedéki kihágás esetében, a tettes, a részes, a bűnpártoló, az orgazda, vagy helyettük bárki más a 18.400/928. P. M. sz. rendeletben idevonatkozólag megállapított (és az előzőekben részletesen ismertetett) feltételek teljesítése és a további önvédelemről való le-

mondás mellett a pénzügyi hatóságtól (pénzügyigazgatóságtól, központi vámigazgatóságtól) a jövedéki büntető eljárás mellőzést kérheti. A jövedéki büntető eljárás mellőzése iránti kérelmet, az eljárás folyamán bármikor, de legkésőbb a büntető határozat meghozataláig vagy a büntetőparancs jogerőre emelkedéséig vagy a kitűzött bírósági tárgyalás határnapjáig szóval vagy írásban elő lehet adni.

2. A jövedéki büntető eljárás mellőzése iránt előterjesztett kérelem tárgyalása annak a hatóságnak az ügykörébe tartozik, amelyik a jövedéki büntető eljárás elrendelésére illetékes.

3. Az, aki a büntetőeljárás mellőzését kérte, ezt a kérelmét csak az annak benyújtásától számított 6 hó elteltével vonhatja vissza, s akkor is csak abban az esetben, ha a visszavonásra vonatkozó kérvényének benyújtásáig, a büntető eljárás mellőzés iránt előterjesztett kérelmére a pénzügyi hatóság határozatát még ki nem adta.

A büntetőeljárás mellőzése iránt előterjesztett kérelmet elutasító, valamint a büntetőeljárás folytatását utólag elrendelő pénzügyigazgatósági (központi vámigazgatósági) határozat ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt a pénzügyminiszterhez lehet fellebbezni. A pénzügyminiszter határozata ellen további jogorvoslatnak helye nincs, s az a kézbesítéssel jogerőssé válik.⁸

⁸ Tettesítés esetében, valamint ha a szabályszerűen tett feljelentés jövedéki kihágás felfedezésére vezetett, a befolyt pénzbüntetésből, kivéve a forgalmi adók ellen elkövetett jövedéki kihágások miatt kiszabott pénzbüntetéseket, a tettenérő és a feljelentő jutalékban részesíthető. A 18.400/928. P. M. sz. rendelet értelmében jutalékképen a pénzbüntetésre elszámolható összegnek fele utalható ki a feljelentő és tettenérő részére és

pedig olyképen, hogy ebből 40% a feljelentőt, 60% a tettenérőt illeti; ha feljelentő nincsen, úgy a tettenérő kapja a 40%-ot is. A fentiek szerint járó tettenérői jutalék összege bizonyos értékhatárokon túl, a rendeletben részletesen meghatározott további korlátozások alá esik. Pénzügyi kormányunk ujabban a szóbanforgó jutalékok rendszere teljes eljörlésének eszméjével foglalkozik.

100. §. A jövedéki büntető eljárásnak bíróság előtti része.

I. A jövedéki büntető eljárásnak bíróság előtti részéről általában.

A jövedéki kihágások eseteiben követendő büntetőbírósi eljárás (jövedéki büntető perrendtartás, rövidítve Jbp.) szabályait az igazságügyminiszternek, a pénzügyminiszterrel egyetértőleg az 1909:XI. t.c. 101. §-ában nyert felhatalmazás alapján kiadott 31.000/928. I. M. sz. rendelete állapítja meg. Munkánk korlátolt terjedelme nem engedi meg, hogy az említett rendelet határozományaival ehelyen részletesen foglalkozzunk. Annál kevésbé tartjuk ezt szükségesnek, mert a rendelet, néhány eltéréstől eltekintve, általában a bünvádi perrendtartásról szóló 1896:XXXIII. t.c. elveinek a figyelembevételével készült. Az alábbiakban épen ezért csakis a szervezet és hatáskör kérdéseinek a tárgyalására fogunk kiterjeszkedni, egyébként pedig utalunk magára a 31.000/928. I. M. sz. rendeletre.

II. Szervezet. Hatáskör.

1. Azokat a kir. törvényszékeket, amelyek jövedéki kihágások esetében eljárnak, a 990/916. M. E. sz. rendelet jelöli ki. Az említett rendelet értelmében jövedéki büntető bírósági hatáskörrel bírnak nálunk, saját területükre nézve mindazok a kir. törvényszékek, amelyek büntető bíróságot gyakorolnak, kivéve a kalocsai és a kecskeméti, valamint a nagykanizsai kir. törvényszéket. Az előbbi kettőnek a területére nézve ugyanis a jövedéki büntető bíróságot a pestvidéki kir. törvényszék, az utóbbinak a területére nézve pedig a zalaegerszegi kir. törvényszék gyakorolja.

A kir. törvényszék jövedéki kihágások eseteiben, mint egyes bíróság jár el és határozatait mint „jövedéki büntető bíróság” megjelöléssel adja ki.

2. Amennyiben jogszabály másképp nem rendelkezik, a súlyos jövedéki kihágások a kir. törvényszék, mint jövedéki büntető bíróság hatáskörébe tartoznak. A kisebb jövedéki kihágások tekintetében az eljárás a pénzügyi hatóság hatáskörébe tartozik.

Amennyiben jogszabály másképp nem rendelkezik, a pénzügyi hatóságtól kiszabott, azonban be nem hajtható pénzbüntetésnek szabadságvesztés-büntetésre átváltoztatása szintén a kir. törvényszék, mint jövedéki büntető bíróság hatáskörébe tartozik.

A királyi törvényszék, mint jövedéki büntető bíróság hatáskörébe tartozó ügyel sem a büntetőbíróság rendes hatáskörébe tartozó bűnügyet, sem a pénzügyi hatóság, vagy más közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozó kihágási ügyet egyesíteni nem szabad.

Az illetékes hatóság által jogerősen kivetett, illetőleg megállapított közadótartozás jogössége és helyessége felől a jövedéki büntetőbíróság nem határozhat.

101. §. Az adócsalás.

I. Az adócsalásról szóló 1920:XXXII. t.c. az adócsalás fogalma alá az államkincstár megkárosítására irányuló büntetteket és vétségeket sorozza. A törvény célja az államkincstár érdekeinek fokozottabb védelme. A törvényben megállapított súlyosabb büntető szankciók életbeléptetését az adómorálnak az utóbbi években bekövetkezett meglazulása tette szükségessé. Az 1920:XXXII. t.c. cikket a pénzügyminiszter a közadók kezeléséről szóló hivatalos összeállításba is beillesztette. A törvény nevezetesebb rendelkezései a következők.

II. Adócsalás az a cselekmény, amelyet valamely közadóról rendelkező törvény, illetőleg szabály kifejezetten adócsalásnak nyilvánít.

Az adócsalás akkor tekintendő befejezettnek, ha a közadó fizetésére kötelezett személy tartozását a törvényben adócsalásnak nyilvánított cselekmény elkövetése folytán az elsőfokú hatóság a

törvényesnél kisebb mértékben állapította meg, vagy ha a tartozást előzetes kivetés, vagy kiszabás nélkül maga az annak fizetésére kötelezett személy tartozik megállapítani és befizetni, azt az adócsalásnak nyilvánított cselekmény elkövetésével a törvényesnél kisebb összegben fizette be.

Az adócsalás rendszerint vétség. Az adócsalás vétségének a kísérlete is büntetendő. Az adócsalás büntett a következő esetekben: a) ha azt olyan személy követte el, aki adócsalás vétségéért, vagy büntetéért már meg volt büntetve és büntetésének kiállása óta tíz év még nem telt el; b) ha azt közhivatalnok hivatala körében akár mint tettes, akár mint részes követte el; c) ha a tettes vagy részes az adócsalás elkövetésével üzletszerűen foglalkozik; d) ha valamely törvény az adócsalást kifejezetten büntettnak nyilvánítja.

Az adócsalás vétsége egy évig terjedhetőt fogházzal, büntette három évig terjedhetőt börtonnal büntetendő. A szabadságvesztésen felül minden esetben pénzbüntetést is ki kell szabni. A pénzbüntetés a veszélyeztetett adó egyszeresétől annak nyolcszorosáig terjedhet. Az adócsalás miatt a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is ki kell mondani. Adócsalás miatt nem büntetendő az, aki az adócsalás ismérveit magában foglaló cselekményét felfedezés előtt a hatóságnal beismerte és a tartozás veszélyeztetett összegének kétszeresét önként kifizette.

III. Az adócsalás vétsége és büntette miatt az eljárás annak a kir. törvényszéknek a hatáskörébe és illetőségéhez tartozik, amelynek területén a veszélyeztetett köztartozásra nézve az illetékes pénzügyigazgatóság székhelye van.

A vádat a kir. ügyészség képviseli. Az eljárást a pénzügyigazgatóság feljelentésére kell megindítani.

A kir. ügyészség a közvetlenül nála tett vagy nem a pénzügyigazgatóságtól hozzá érkezett feljelentést a nyomozás teljesítése végett az illetékes pénzügyigazgatóságnak küldi meg. Az adócsalás büncselekményeire nézve, amennyiben a törvény eltérően nem rendelkezik, a büntettekről és vétségekről szóló 1878:V. t.c. és az azt módosító és kiegészítő törvényeknek, a bünvádi eljárásra nézve pedig a bünvádi perrendtartásról szóló 1896:XXXIII. t.c.-nek és az azt módosító és kiegészítő törvényeknek rendelkezéseit kell alkalmazni.

A pénzbüntetést a pénzügyi hatóság közadók módjára hajtja be: az így befolyt összegeket a pénzügyi tárca keretében kell elszámolni. A pénzbüntetést behajthatatlanság esetében szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Az átváltoztatást az eljárt bíróság rendeli el és hajtja végre. Az átváltoztatásnál az elítélt vagyoni és kereseti viszonyainak figyelembe vételével a 10 P-ig terjedő

összeg helyett egy napi szabadságvesztésbüntetés állapítható meg. A pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés azonban vétségnél egy évet, büntettnél két évet nem haladhat meg.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Valuta és pénzügyeink. A Magyar Nemzeti Bank.

102. §. A pengőérték megállapítása és az ezzel összefüggő kérdések.

I. Az 1892:XVII. t.cikkkel megállapított koronaérték áldozatául esett a világháború és az azt követő idők gazdasági és pénzügyi rombolásainak. Pénzünk értéke, eltekintve időleges és kevésbé lényeges javulásoktól, állandó és rohamos hanyatlásnak indult. A koronaértéknek ezt a folyamatos sülyedését sem az állami jegyintézet létesítése (1921:XIV. t.c.), sem a külföldi fizetési eszközök forgalmának szabályozása, sem pedig a belföldi pénz külföldi elhelyezésének a korlátozása nem tudták megállítani, minthogy a papírpénznek az államháztartás hiányainak a fedezésére való kibocsátása, pár hónapra terjedő rövid megszakítástól tekintve, állandóan folyamatban volt. Hozzájárult ehhez, mint az előzőkben említettek egyik káros következménye, hogy aki csak tehetett, hitelét a végletekig kihasználta, hogy adósságát az időközben értékében továbbromlott papírpénzzel visszafizetvén, haszonhoz jusson.

A koronaérték pusztulásának egyik legkorábbi külső megnyilvánulása ez értékrendszer ércfizetési eszközeinek teljes eltűnése volt. Az Osztrák-Magyar Bank szabadalmának, a békekötés folytán bekövetkezett, megszüntével és az államjegyek kibocsátásával, a valamikor teljesértékű koronánk utolsó maradványai is eltűntek a pénzforgalomból. További törvényes rendelkezések pedig (1921:XIV. t.c. 4. §-a), amelyek kimondták, hogy minden koronaértékben teljesítendő fizetési kötelezettség, ha csak a tényleg érceben való teljesítés határozottan nem volt megállapítva, államjegyekben és pedig névértékben számítva azokat, teljesíthetők, az

államjegyek értékének egyre fokozódó elértektelenedése folytán, a koronaértéket pusztán névlegessé tették. Az előadottaknak az lett a következményük, hogy az országos érték a változó és pedig romló értékű papírvaluta lett, amelynek a multtal, az elnevezésen kívül, többé semmiféle kapcsolata sem volt.

A gazdasági forgalom, a bizonytalanság e korszakában, a pénzszolgáltatások terén értékállóknak elfogadott külföldi valutákhoz, az aranykoronához, a búzához, valamint a romló korona külföldi jegyzésének meghatározott szintjéhez folyamodott, ilyenekben állapíttatván meg a kötelezettségeket és azok teljesítésének módját. Ugyanezt a célt kívánta szolgálni az ú. n. takarékkorona intézménye is.¹

Pénzügyi kormányunk a takarékkorona intézményének bevezetésével, a már szintén aggasztó mérvet öltött hitelinfalációnak kívánta útját állani, mert ezáltal a pénzromlás következményeit nemcsak a hitelező, hanem az adós is kénytelen volt viselni.

A régi koronaérték az árképzetekben, a jövedelmek és vagyonelemek becsújében, szóval a gondolatok világában, jórészt megmaradt, de a közel egy évtizedig tartó értéksülyedés folytán, melyhez az arany vásárlóerejének a háború alatt bekövetkezett jelentékeny megfogyatkozása is hozzájárult, az eredeti értékkepzetek elmosódtak. Az államháztartásnak, illetőleg az állami bevételeknek és kiadásoknak, az utóbbiak közül pedig különösen az állami alkalmazottak és nyugellátásban részesülők illetményeinek, időközben aranykoronákban történt megállapítása (nem mindenütt egyenlő és időközileg is változó szorzószámokkal) még csak növelte a bizonytalanságot, nemhogy a teljes értékű koronát, régi jogaiba visszahelyezte volna. Az államot a magángazdaság ezen a téren nem követte, hanem a könyvelés, a fizetések, a munkabérek és az árak

¹ A takarékkorona intézményének bevezetése gazdasági

életünkbe az 1924. év február havában történt.

megállapítása terén megmaradt a papinkoronánál, amelyre a forgalomban lévő egész pénzmennyiség szólt.

Ilyen körülmények között pénzügyi kormányunk, igen helyesen, arra határozta el magát, hogy az állami pénzügyeink helyreállítását célzó szanálási program kiindulópontjául, egyrészt az államháztartás hiányainak fedezésére szolgáló papírpénzkibocsátás teljes és végleges megszüntetését, másrészt pedig az államtól független, jól megalapozott és megszervezett jegybank létesítését teszi, amelynek kötelességévé tétetett, hogy minden tőle telhető eszközzel azon legyen, hogy pénzünk értéke állandó maradjon. A szanálási program energikus és céltudatos keresztülvitelle, rövidesen valutáris tekintetekben is meghozta az országnak a várva várt eredményt, a forgalombanlévő papírpénznek a stabilizációját.

Pénzügyi kormányunk mindezekkel az örvendetes eredményekkel nem tekinthette még azonban valutáris téren kitűzött összes céljait, illetve feladatait befejezetteknek. Hátra volt még ugyanis a végső simítás, valuta és pénzügyeink rendezésének maradandó alapokra való fektetése, vagyis a stabil papírkorona valutáról való visszatérés az aranyvalutára.

Pénzügyi kormányunk ennél fogva, valutánk reformjáról, törvényjavaslatot terjesztett a törvényhozás elé és a törvényhozás e javaslatot, mint 1925:XXXV. t.c. cikket (a pengőérték megállapításáról és az ezzel összefüggő rendelkezésekről) az ország törvényei közé is iktatta.

Az 1925:XXXV. t.c., a szanálási programban lefektetett alapelveknek megfelelően, a stabil papirvalutáról az aranyvalutára való teljes visszatérést jelenti. A törvény értelmében a valutarendezés végcélja a készpénz felvétele. A törvény új pénzegységet és pénzlábat állapít meg, meghatározza a forgalomban lévő papírpénznek az új aranyvalutához való törvényes arányát (relációját), gondoskodik az érmeforgalom rendezéséről, megfelelő mennyiségű váltópénz veretéséről, kötelezővé teszi az új értékben való számolást és végül

gondoskodik az új értéknek a jogviszonyokra való alkalmazásáról.²

II. Az 1925:XXXV. t.c. nevezetesebb idevonatkozó rendelkezései a következők.

1. A koronaérték helyébe új érték lép. Az új érték aranyérték. Számolási egysége: a pengő. A pengő száz fillerre oszlik.

2. A pénzverés alapsúlya a kilogramm és ennek tizedes részei. Az értékpénzt alkotó arany érmék 900 ezredrész aranyat és 100 ezredrész rézert tartalmazó ötvözetből veretnek. Egy kilogramm ötvözött aranyra 3420 pengő, következésképp egy kilogramm finom aranyra 3800 pengő esik.

Arany értékpénzül a) húsz-pengős, b) tíz-pengős érmék veretnek. Egy kilogramm ötvözött aranyból 171 darab húsz-pengős, vagy 342 darab tíz-pengős, tehát egy kilogramm finom aranyból 190 darab húsz-pengős, vagy 380 darab tíz-pengős aranyérme veretnek.

Az arany érméket oly eljárás szerint kell verni, amely a finomság és a súly tekintetében a teljes pontosságot biztosítja. Amennyiben az egyes érménél teljes pontosságot nem lehet elérni, akár felfelé, akár lefelé meg van engedve oly eltérés, amely súlyban két ezredrészt és finomságban egy ezredrészt nem halad meg. A húsz-pengős forgalmi súlya 5.82 gramm, a tíz-pengős forgalmi súlya pedig 2.91 gramm.

Az aranyérték érméket mind az állam, mind a magánosok számlájára verik. A magánosoknak felszámítandó pénzverési díjat rendelettel a pénzügyminiszter állapítja meg.

A pengőérték aranyérmén kívül még a következő pengőértékre szóló érmék veretnek: ezüstből 1, 2, és 5 pengősök³ nem nemes fémből pedig 50, 20, 10, 2 és 1 filléresek. Ezüstből és nem nemes fémből érméket kizárólag csak az állam számlájára lehet veretni és pedig ezüst érmét mindössze 65 millió P és nem nemes fémből készült érméket összesen 30 millió P értékben.

² A törvényjavaslat elkészítésénél hosszas vita es mérlegelés tárgyát képezte különösen az a kérdés, hogy milyen legyen új valutánk pénzegysége. Pénzügyi kormányunk a kérdés megvitatása végett, összehívta közgazdasági életünk legkiválóbb képviselőit. Ezekon a tanácskozásokon nem tudott azonban egységes vélemény,

sőt valamelyes megoldást javasoló többségi vélemény sem kialakulni. Pénzügyi kormányunk ennél fogva a kérdésben önállóan döntött és az új pénzegységet a 12,500-as osztószám alapulvétele mellett állapította meg.

³ L. errendezve az 1929:XXVI. t.c. cikket.

3. Az 1, 2 és 5 pengős, úgyszintén az 50, 20, 10, 2 és 1 filléres érméket minden állami és egyéb közpénztár fizetéseken névértékben köteles elfogadni, még pedig az 1, 2 és 5 pengősöket korlátlanul, az 50 filléreseket 20 pengőig, a 20 és 10 filléreseket 10 pengőig, a 2 és 1 filléreseket 2 pengőig terjedő összegben. Magánforgalomban senki sem köteles pengősöket 50 pengő, 2 pengősöket 100 pengő, 5 pengősöket 250 pengő, 50 filléreseket 20 pengő, 20 és 10 filléreseket 10 pengő, a 2 és 1 filléreseket 2 pengő összegen felül fizetésül elfogadni. Az 1, 2 és 5 pengős, az 50, 20, 10, 2 és 1 filléres érmék kibocsátása kizárólag a Magyar Nemzeti Bank útján történik.⁴

4. A koronában való kötelező számítás helyébe az 1927. évi január hó 1-től a pengőértékben való kötelező számítás lépett. Koronának pengőre való átszámításánál 12.500 koronát egy pengőnek kell számítani. Ha ilyen átszámítás történt eredményez, a fél fillérnél, vagy ennél nagyobb tört egész fillérnek, a fél fillérnél kisebb tört pedig nem számíttatik.

Az 1927. évi január hó 1. napjától kezdve minden állami, törvényhatósági és községi bevételt és kiadást pengőértékben kell megállapítani, úgyszintén minden állami, törvényhatósági és községi pénztár és hivatal számadását ebben az értékben kell vezetni. Az 1927. évi január hó 1. napjától kezdve minden közokiratban, ideértve bírói vagy más hatósági határozatot is, a pénzüsszeget pengőértékben kell meghatározni.

5. Ha az 1927. évi január 1. napján, vagy e nap után keletkezett jogügyletben, valamely pénzüsszeg, a pénzérték megjelölése nélkül van meghatározva, azt pengőértékben meghatározottnak kell tekinteni, kivéve ha be van bizonyítva, hogy a jogügylet létesítő fél, vagy felek szándéka a jogügylet léteztetésekor más pénzérték meghatározására irányult.⁵

⁴ Azt a többletet, amellyel az 1925:XXXV t.c. alapján verendő érmék névértéke előállításának költségüket meghaladja (ú. n. pénzverési nyereség), az államot a Magyar Nemzeti Bankkal szemben terhelő adósság apasztására kell fordítani.

⁵ A valorizáció kérdése nem tartozik e munka kereteibe. Utalunk értesben a következő jogforrásokra: 1923:XXXIX. t.c. 3. §; 1925:XXXV. t.c. 26. §; 1926:XV. t.c. 17. §; 1926:XVI. t.c.; 1927:X. t.c. 14. §; 1927:XI. t.c. 16. §; 1928:I. t.c.

1. §; 1928:XII. t.c., 1430/928. M. E. sz. r.; 1926:XVI. t.c.: 93.735/926. P. M. sz. r.; 93.736/926. P. M. sz. r.; 39.800/926. I. M. sz. r.; 117.200/926. P. M. sz. r.; 20.548/927. I. M. sz. r.

L. erről a kérdésről: Vadász Lajos: Az 1928:XII. t.c. egyes magánjogi pénztartozások átértékeléséről. Budapest. 1928. U. a. szerző: Az 1928:XII. t.c. alapján kifejlődött bírói gyakorlatunk egyes nemzetközi jogi vonatkozásokban. Budapest. 1929.

103. §. A Magyar Nemzeti Bank.

I. A Magyar Nemzeti Bank alapítása, illetőleg azoknak az alapfeltételeknek a megteremtése, amelyek lehetővé tették, hogy a Magyar Nemzeti Bank az 1924:V. t.c. cikkben kontemplált módon tényleg megvalósulhasson, egyike a magyar nemzet által, a szanálással kapcsolatosan, tett embenfeletti erőfeszítések egyik legszebb gazdasági eredményének.

A volt Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után tudvalevőleg megszűnt az addig fennállott Osztrák-Magyar Bank is, amelynek likvidálásáról a békeszerződések intézkedtek.⁶

A magyar jegybankügy rendezéséhez törvényhozásunk az első fontos lépést az 1921:XIV. t.c. cikkel tette meg, amely törvény az akkor már likvidált Osztrák-Magyar Bank helyébe a m. kir. Állami Jegyintézetet létesítette. Ez a Jegyintézet, amint elnevezése is mutatta, nem volt a szó szoros értelmében vett jegybank, mindamellett a törvény értelmében, a jelzáloghitel kivételével, fel volt jogosítva mindazoknak az üzleteknek a folytatására, amelyeket a volt Osztrák-Magyar Bank alapszabályai szerint folytatott. Legfontosabb

⁶ Az Osztrák-Magyar Bank az Ausztria által 1816-ban létesített és jegykibocsátási joggal felruházott Osztrák Nemzeti Bankból keletkezett. Az Osztrák-Magyar Bank szabadsalmát először az 1878:XXV. t.c. szabályozta. A szabadsalom meghosszabbítására vonatkozólag legutoljára az 1917:XVIII. t.c. intézkedett, amely a bank szabadsalmát 1919. december hó 31-ig hosszabbította meg. A 6935/919. M. E. sz. r. a jegybankrendszer terén addig fennállott helyzetet Magyarország területére nézve a

törvényhozás további intézkedéséig fentartotta. A trianoni békeszerződés 188. és 189. Cikkei az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiban forgalomban volt, és az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott jegyeknek felülbélyegzését és kicserélését írják elő. Ezen rendelkezés alapján az Osztrák-Magyar Banknak Magyarországon forgalomban volt jegyei 1920. év tavaszán felülbélyegztettek és az 1921. és 1922. években magyar államjegyekre cseréltettek ki.

feladatát, a dolgok természetéből folyólag, az államjegyek kibocsátása képezte.

A szanalási programnak, amint arra az előzőkben már rámutattunk, egyik kiinduló pontja volt a zürzavaros viszonyok folytán keletkezett és épen a szanalás által stabilizálni szándékolt papírospénzvalutánknak aranyvalutává való átalakítása. Ez a cél egyéb feltételektől eltekintve, természetesen csakis akkor volt elérhető, ha a magyar állam a bankjegykibocsátás priviligiumát ismét egy, az államtól független jegybankra ruházta át.

Az 1924:V. t.c. megszüntette ennőlfogva a m. kir. Allami Jegyintézet működését és ennek helyébe felállította a Magyar Nemzeti Bankot, amelynek szervezete és szabadalmanak lényege, az 1924:V. t.c. értelmében, általában olyan mint az Osztrák-Magyar Banké volt. A törvény a Magyar Nemzeti Bankot mint a magyar államtól teljesen független magánrészvénytársaságot szervezte és a bank részéről az államnak való hitelnyújtást kifejezetten megtiltotta. A bank látja el ma továbbá az állami pénztári szolgálat nagyrésztét is. A bank tőkéjét részben az állam, részben a belföld és részben a külföld szolgáltatta. A bank üzletköre általában azonos a legtöbb kontinentális jegybank üzletkörével. A bank szabadalma 1943 december hó 31-én jár le. A Magyar Nemzeti Bank szervezetére és szabadalmanak lényegére vonatkozó részletes határozmányokat a bank alapszabályai tartalmazzák, amelyek az 1924:V. t.c. mellékletét képezik.

II. A Magyar Nemzeti Bank alapszabályainak legfontosabb idevonatkozó határozmányai a következők.

1. A Magyar Nemzeti Bank részvénytársaság. Székhelye Budapest. Jogában áll Magyarország területén fiókintézeteket létesíteni.⁷

⁷ A Magyar Nemzeti Banknak ezidőszert 20 fiókintézete van. Ezek székhelyei: Baja, Békéscsaba, Cegléd, Debrecen, Eger, Gyöngyös, Győr, Kaposvár, Kecskemét, Mis-

kole, Nagykanizsa, Nyiregyháza, Pécs, Satoraljaiújhely, Sopron, Szeged, Szekszárd, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely.

Feladata az, hogy alapszabályai keretében Magyarország területén a pénzforgalmat szabályozza, a fizetések kiegyenlítését megkönnyítse és a rendelkezésre álló tőkék hasznosításáról gondoskodik, mindenekelőtt pedig az, hogy a készfizetéseket (a bankjegyek érccel való beváltását) aranyra és értékálló valutákra szóló követeléseknek (devizáknak) gyűjtése által előkészítse és a készfizetések törvényszerű megkezdése után azok fentartását biztosítsa. A bank köteles minden rendelkezésre álló eszközzel gondoskodni arról, hogy a papírpénz (bankjegyek) érccel való beváltásának törvényes szabályozásáig, jegyeinek az az értéke, amely az aranyvalutás, vagy értékálló valutával bíró országokra szóló váltók árfolyamában jut kifejezésre, állandó maradjon.

A bank részvénytőkéje 30 millió aranykorona, amely 300.000 darab egyenkint száz aranykorona névértékű részvényre oszlik.

A részvényesek összességét a közgyűlés képviseli. A közgyűlésen való részvételre minden részvényes jogosult, aki legalább 25 részvény birtokát igazolni tudja.

2. A Magyar Nemzeti Bank igazgatása a főtanács, a végrehajtó bizottság és az üzletvezetőség útján történik.

A főtanács áll, az elnökből és 13 tagból. Az elnököt a pénzügyminiszter előterjesztésére az államfő nevezi ki. A főtanács saját kebeléből 2 alelnököt választ. A főtanács tagjai a főtanácsosok akik tisztüket díjtalanul látják el és akiket a bank közgyűlése választ meg. A főtanácsosok működése 5 évig tart. A főtanács a bank törvényes képviselője és az alapszabályok korlátai között, minden intézkedésre jogosult, amely nincsen kizárólag a közgyűlésnek fenntartva.

Sürgős, azonnali intézkedést igénylő ügyekben a végrehajtó bizottság intézkedik, amely az elnökből, két alelnökből és 3, a főtanács által saját kebeléből választott főtanácsosból áll.

Az üzletvezetőség a vezérigazgatóból és legalább 3, legfeljebb 5 igazgatóból áll. Az összes üzletágak fővezetése a vezérigazgatót illeti meg. Az üzletvezetőség teendői egyes ügycsoportokra oszlanak, amelyek élén egy-egy igazgató áll. A főtanács határozatának és intézkedéseinek a végrehajtása a vezérigazgatónak és az üzletvezetőségnek a feladata.

3. A bank évi mérlegét, mielőtt az a közgyűlés elé terjesztetik, a közgyűlés által saját kebeléből választott 5 számvizsgáló tartozik megvizsgálni és a vizsgálat eredményéről a közgyűlésnek jelentést tenni.

4. A kormány örökös, hogy a bank a törvényeknek és az alapszabályoknak megfelelően járjon el. Ennek a felügyeletnek a gyakorlására a pénzügyminiszter előterjesztésére az államfő a bankhoz kormánybiztosot rendel ki. A kormánybiztos óvásának, a közgyűlés, a végrehajtó bizottság vagy az üzletvezetőség valamely határozata ellen halasztó hatálya van. Ilyen óvás esetén a kormánnyal tár-

gyalni kell. Ha a kormánnyal való tárgyalás nem vezet meg-
egyezésre, az ügyet minden más eljárás mellőzésével, választott bíróság dönti el. A választott bíróság a m. kir. Kuria elnökéből (aki a választott bíróságban elnököl) és négy tagból áll, akik közül kettőt a minisztérium, kettőt a bank nevez ki.

5. Az állam, a törvényhatóságok, a városok és a községek a bank eszközeit egyáltalán, tehát sem közvetlenül, sem közvetve nem vehetik igénybe saját céljaikra anélkül, hogy a felvett bankjegyek ellenértékét aranyban, vagy devizákban egyidejűleg be ne szolgáltatassák.

6. A bank az alapszabályok idevonatkozó rendelkezéseinek megfelelően, köteles volt átvenni a volt m. kir. Állami Jegyintézet egész jegyforgalmát, girótartozásaival együtt. Ezzel szemben azonban a banknak adattak át az Állami Jegyintézet összes aktívumai is.

7. A Magyar Nemzeti Bank, az alapszabályok értelmében, a következő üzletágak folytatására jogosult: a) váltókat, értékpapirokat és szelvényeket, úgyszintén közraktárak által kiállított zálogjegyeket (warrantokat) leszámíthat és továbbadhat; b) kézi zálogra kölcsönt nyújthat; c) letéti, betéti és giróüzletet folytathat; d) utalványokat saját pénztáraitra kiállíthat; e) ügyleteket bizományban elláthat; f) vert, vagy veretlen aranyat és ezüstöt vehet és adhat; g) külföldi piacokra szóló váltókat és csekkeket, külföldi pénzjegyeket, a belföldön fizetendő, nem magyar koronára szóló váltókat, bel- és külföldön vehet és eladhat, valamint külföldi piacokra szóló csekkeket és utalványokat adhat, a külföldön pénzbeszedést végezhet (incasso) és idegen számlára fizetéseket teljesíthet. Ez üzletágak vitelére szükséges követeléseket a külföldön tarthatja és az ezek gyümölcsöző elhelyezésére szükséges műveleteket fogantathatja.

8. A bank szabadalmának tartama alatt kizárólag jogosult bankjegyeket, a bank alapszabályaiban megállapított határokon belül, kibocsátani.

A bank köteles olyan aranykészlet gyűjtéséről gondoskodni, hogy mielőtt a pénzegységnek az aranyhoz való újaránya (relációja) meg lesz állapítva, és az államnak a bankkal szemben fennálló adóssága 30 millió aranykoronára lepad, a készfizetések megkezdhetők legyenek.

A részvénytőke teljes befizetésétől, a készfizetések megkezdéséig terjedő időre, a jegyfedezet tekintetében, a következő rendelkezések állanak fenn. Az egész bankjegyforgalomnak, hozzáadva az azonnal lejáró tartozásokat, de levonva az állam adósságát, az első öt év alatt húsz százalékkal, a második öt év alatt huszonnégy százalékkal a további öt év alatt huszonnyolc százalékkal és a hátralévő idő alatt harminchárom és egyharmad százalékkal kell az érckészlet által (amelybe valuták és devizák is beszámíthatók), fedezve lennie.

Az egész bankjegyforgalomnak, hozzászámítva az azonnal lejáró tartozásokat, amennyiben az az állam adósságát meghaladja, mindenesetre a következő aktívumokkal kell fedezve lennie: a) az érckészlet által; b) alapszabályszerűen leszámított váltók (közraktári zálogjegyek) által; c) oly devizák váltók, követelések, (készpénzbetétek) vagy valuták által, amelyek nem számíthatók az ércfedezetekbe; d) belföldön fizetendő, külföldi értékről szóló váltók által.

A készfizetések megkezdése után a forgalomban lévő bankjegyek egész összegének, hozzáadva az összes azonnal lejáró tartozásokat, legalább is egyharmad rész erejéig, a bank alapszabályai-
ban meghatározott érckészlet által kell fedezve lennie. A maradék fedezetére pedig a bank alapszabályaiban meghatározott bankszerű fedezet és az állam adósságának még törlesztetlen hátralékos összege szolgál.

9. Ha a részvénytőke teljes befizetésétől, a készfizetések megkezdéséig terjedő idő alatt, a forgalomban lévő bankjegyek összege, hozzáadva az azonnal lejáró tartozásokat, de levonva az állam adósságát, a jegyforgalomnak a bank alapszabályai szerinti fedezeti arány alapján kiszámított végső határát meghaladja, a többlet után az államnak jegyadó fizetendő. A készfizetések megkezdése után a bank jegyadót köteles fizetni, mielőtt a fedezeti arány negyven százalék alá száll.

10. A bank szabadalma 1943. évi december hó 31-ig tart.

A pénzügyi jog irodalma az egyes országokban.

1. Amerikai Egyesült Államok. *Bogart Ludlort, Ernest: Die Finanzen und Verhältnisse der Einzelstaaten der U. S. A. 1897. Adams, Henry Carter: The science of finance and investigation of public expenditures and public revenues. New-York 1899. Passán, Simon Nelson: Das Finanzwesen der Staaten und Städte der Nordamerikanischen Union. Plehn, Carl C.: Introduction to public finances. New-York 1904. — U. a. szerző: Government finances in the United States. Chicago 1905. Willoughby, William Franklin: The movement for budgetary reform in the States. New-York—London 1918. Bücher Richard: Die Finanzen, und das Bundessteuersystem der U. S. A. 1789—1924/1926.*

2. Anglia. *Lukáts, Béla: Államháztartás és adózás Angliában. Budapest. 1884. Palgrav, Inglis: Dictionary of political economy. London 1916. Willoughby, William F., Willoughby, Westel W. and*

Lindsay, Samuel: The system of financial administration of Great Britain. New-York—London. 1917. *Witkers*, Hartley: War time financial problems. London 1919. *Tisk*, Harwey E.: English public finance. New-York 1926. *Atworth*: Financial reconstruction in England. London 1920. *Withers*, Hartley: International finance. London 1927. *Young*, E. H.: The system of national finance. London 1927. *Plehn*: Introduction of public finance. London 1928. *Seligman*: Studies in public finance. London 1928. *Basliable*: Public finance. London 1929. *Buck and Others*: Municipal finance. New-York 1929.

3. *Argentina*. *Martinez*, A. B.: Les finances de la République Argentine. Paris 1898.

4. *Ausztria*. *Könrad*, Heinrich. Konstitutionelles Finanzrecht. Finanz-Verfassungsrecht, der im Reichsrath vertretenen Königreiche und Ländern. Czernowitz 1906. — U. a. szerző: Handbuch des österreichischen Finanzverwaltungsrechtes. Wien 1913. *Wittschieben*, Otto: Das österreichische Finanzrecht. Wien 1926. *Melczner*, Karl: Grundzüge des österr. Fin-Rechts. Wien 1920. *Myrbach-Rheinfeld*, Franz: Grundriss des Finanzrechts (in Österreich). München-Leipzig 1916.

5. *Canada*. *Villard*, Harold G. — and *Willoughby*, W. W. The Canadian budgetary system. New-York—London 1918.

6. *Csehszlovákia*. *Kaizl*, I.: Finanzwissenschaft. Wien 1901—1901. — U. a. szerző: L'economia delle comunita, la scienza della financa, le entrate tributarie. Torino 1923. *Rasin*, Dr. Alois: Financial policy of Czechoslovakia during the first year of its history Oxford 1923. *English*: Finanzwissenschaft. 1929.

7. *Dánia*. *Falbe-Hausen*: Finansvidenskab. Kobenhavn 1896. *Rögind*, Sven: Danmarks Statsog Kommuneskattes. Kobenhavn 1915. — U. a. szerző: Braendvin. Ol og Vm Lorigvning. Kobenhavn 1921. *Gram*, H.: Den danske Landboret. Kobenhavn 1923. *Trap*, Cort: Grundriss af Finanzvidenskab. Kobenhavn 1923.

8. *Finnország*. *Willgren*, K.: Finlandsfinansrätt. Helsingfors 1906. *Hermanson*, R. F.: Ant. engl. förel. över Finlands finansförvaltningsrätt. Helsingfors 1917.

9. *Franciaország*. *Lukács* Béla: Államháztartás és adózás Franciaországban. Budapest 1884. *Leroy-Beaulieu*, Paul: Traité de la science des finances. Paris 1912. *Allix*, E.: Traité élémentaire de science des finances et législation financière française. Paris 1907. *Georges Bonnet-Roger Auboin*: Les finances de la France. Paris 1921. *Rousseau et Gallié*: Traité pratique de droit finance. Paris 1922. *Jeze*, Gaston: Cours de science des finances et de législation financière française. Paris 1922. *Girault*: Manuel de législation financière. Paris 1925. *Martin*, Germain: Les finances de la France. Paris 1925. *Faignet et Dupont*: Manuel élémentaire de législation financ. en France. Paris 1926. *Moye*, M.: Précis élémentaire de législation financière. Paris 1926. *Courtes*, E.: Traité théorique et pratique de droit public, de science financière et de comptabilité publique. Pa-

rie 1927. *Marion*, M.: Histoire financière de la France depuis 1715. Paris 1927. *Allix*, E.: Traité élémentaire de législation financière française. Paris 1928. *Frayssinet*, P.: La Politique monétaire de la France. 1924—1928. Paris 1928. *Lainville*, R.: A propos de la reforme des finances locales, centimes communaux et taxes nouvelles. Paris 1928. *Marcé*, V.: Le contrôle des finances en France et a l'étranger. Paris 1928. *Girault*, A.: Manuel de législation financière. Paris 1929. *Lystis*: Politique et finance d'avant guerre.

10. *Hollandia*. *Linden*: Leerboek der financien. Theorie der belastingen. Haag.

11. *Japán*. *Rathgen*, Karl: Japans Volkswirtschaft und Staatshaushalt. Leipzig 1891. *Büchel* Hermann: Die Finanzen Japans. Essen 1908.

12. *Lengyelország*. *Taylor*, Edward: Finanzpol. u. Steuer Syst. der Republ. Polen 1928.

13. *Magyarország*. *Matlekovics* Sándor: Magyarország államháztartásának a története 1867—1893-ig. Budapest 1893—95. A m. kir. pénzügyminiszterium 10 évi működése. (Kiadott Lukács László pénzügyministersége idején.) Budapest 1905. *Lukács*: B.: Ausztria és Magyarország pénzügyi és adórendszere. Budapest 1876. *Lechner* A.: Pénzügyigazgatási jogi jegyzetek. Budapest 1889. *Földes* Béla: Magyar pénzügyi közigazgatási jog. Budapest 1890. *Szigethy* L.: A magyar pénzügyi jog vezérfonala. Kecskemét 1893. *Kovács* G.: A pénzügyi igazgatás tankönyve. Budapest 1901. *Pap* Dávid: Pénzügyi szabályok betűrendes gyűjteménye. Budapest 1901. *Zawadowszky* A. és *Pavlinovics* B.: Pénzügyi szabályok gyűjteménye. Budapest 1909. Magyar közigazgatási törvények. (Grill-féle kiadás.) *Márffy* Ede: Pénzügyi kötetek. Budapest 1910. és 1915. *Exner* Kornél: Magyar pénzügyi jog. Budapest 1910. *Mariska* Vilmos: A magyar pénzügyi jog kézikönyve. Budapest 1905. *Kmety* Károly: A magyar közigazgatási és pénzügyi jog kézikönyve. Budapest 1927. *Margitay* József: Állami pénzügyigazgatás. Budapest 1914. *Jaszenovics* Géza: A magyar pénzügyi jog kézikönyve. Budapest 1922. *Bodrogi* József: A magyar pénzügyi jog. Budapest OMKE lapkiadó r. t. kiadása 1928. *Karvasy* Agost: Az államháztartási vagyis pénzügyi tudomány. Pest 1871. *Matlekovics* Sándor: Pénzügytan. Budapest 1876. *Kautz* Gyula: Pénzügytan és nemzetgazdaságtan. Budapest 1890. *Mariska* Vilmos: Az államháztartástan kézikönyve. Budapest 1905. *Navratil* Akos: A társadalmi gazdaságtan és közháztartástan vázlat. Budapest 1908. *Földes* Béla: Az államháztartás. Budapest 1912. *Földes* Béla: Finanzwissenschaft. Jena 1920. *Heller* Farkas: Pénzügytan. Budapest 1921—22. *Illyefalvy* Vitéz G.: Pénzügytan. Debrecen 1926.

14. *Németország*. *Heckel*, Max v.: Finanzverwaltung. Leipzig 1900. *Schwarz*, O.: Formelle Finanzverwaltung in Preussen und im

- Reich. Berlin 1907. *Gerloff*, Wilhelm: Der Finanz- und Zollpolitik des deutschen Reiches. Jena 1913. *Erzberger*, Matthias: Reden zur Neuordnung des deutschen Finanzwesens. Berlin 1919. *Ball*, Kurt: Einführung in das Steuerrecht. Berlin 1916. *Kucsinszky*: Unsere Finanzen nach dem Kriege. Berlin 1917. *Wurm*, E.: Finanzgeschichte des deutschen Reiches. Hamburg 1910. *Hensel*, Albert: Steuerrecht. Berlin 1921. *Handbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart in Monographien*. Herausgegeben von Heinrich *Marquardsen* und Max *Seydel*. Freiburg u. Tübingen 1883 óta. (Az egyes országok államjogáról szóló monográfiák mindegyikében egy-két fejezet a tárgyalta állam pénzügyi jogát ismerteti.) *Das öffentliche Recht der Gegenwart*. Herausgegeben von *Georg Jellinek*, *Paul Laband*, *Robert Piloty*. Tübingen 1907 óta. *Lippert*: Handbuch des internationalen Fin. Rechts. 1927. *Wacksell*, Kunt: Fin. theoretische Untersuchungen. 1896. *Muchs*, Karl: Zur Fortbildung der Erbschaftssteuer. 1920. *Müller*, Otto: Die Einkommensteuer-Gebung in den verschiedenen Ländern. 1902. *Voigt*, Andreas: Mathem. Theorie des Tarifwesens 1912. *Nussbaum*, Arthur: Das Geld in Theorie und Praxis des deutschen und ausländischen Rechts. 1923. *Waldecker*: Deutsches Steuerrecht. 1920. *Schmalenbach*, E.: Finanzen. 1922. *Langenberg*, Albert: Reichsfinanzverwaltung u. Reichssteuern. Köln 1927. *Colmann*, H. M.: Fin. Pol. der deutsch. Soz. Demokratie 1922. *Brunner*, H.: Reichsfin. Gesetze. Berlin 1926. *Langenberg*, Albert: Reichsfin. Verw. und Reichssteuern.
15. Olaszország. *Zorli*: Sistemi finanziarii. Bologna 1885. *Cossa*, Luigi: Scienza delle finanze. Milano 1887. *Marrano*: Scienza delle finanze. Torino 1887. *Marolla*, U.: I dati scientifici della finanza pubblica. Roma 1890. *Lacava*, A.: La finanza in Italia. Torino 1896. *Labriola*, A.: Sul principio regolatore della finanza pubblica. Napoli 1902. *Grizziotti*, Benvenuto: Considerazioni sui mefordi limiti e problemi della scienza pura delle finanze. Roma 1912. *Lorini*, E.: Scienza delle finanze. Padova 1912. *Nitti*, Francesco: Principi di scienza delle finanze. Napoli 1912. *Arduino*, E.: Elementi di scienza delle finanze e diritto finanziario. Brescia 1923. *Fanno*, M.: Scienza delle finanze e diritto finanziario. Padova 1923. *Ricca*, Salerno G.: Scienza delle finanze con notidi R. Dalla Volta. Firenze 1923.
16. Oroszország. *Lwow*: Lehrbuch des Finanzrechts. Kasan 1897. *Lándaú*, Heinrich: Das Budgetrecht in Russland. Berlin 1912. *Katsch*, Michael: Die direkten Staatssteuern in Russland. Berlin 1912. *Haensel*, Paul: Die Fin. und Steuerverfassung der Union der soz. Sowjet Republ. 1928.
17. Svájc. *Schanz*, G.: Die Steuer der Schweiz in ihrer Entwicklung seit Beginn des 19 Jahrhunderts. 1890. *Blumenstein*, Ernst: Schweizerisches Steuerrecht. 1926.
18. Svédország. *Linde*, L. G.: Sveriges ekonomirätt. 1888. *Ekeberg*, B.: Svensk positiv finansrätt. Stockholm 1908. *Starfskra*, Íslands: Handbok um opinberar stofnanir og strafsmenn. Reykjavik

1917. *Eberstein*, G. A.: Finansrätt. Stockholm 1922. *Svensk*, Finans-tidning: Veckotidskrift för närings-, finans-, o. börsfrågor. Utg. av *Oscar Lindscok*. Stockholm 1927.

19. Törökország és Egyiptom. *Boustary*, Selim: Les finances de l'Égypte au point de vue international. Paris 1897. *Théry*, Edmond: Les finances ottomanes. Paris 1901. *Moravitz*, Charles: Les finances de la Turquie. Paris 1902. — U. a. szerző: Die Türkei im Spiegel ihrer Finanzen. Berlin 1903. *Abd-el-Halim*: Das Finanzwesen Ägyptens. 1928.

1500

BCE Államigazgatási Kar Könyvtára

00045256

2006.03.13

6

עטר
ה

